SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

TEORETICKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

PROPAGUJME UHLÍ A OCEL!

FOTOGRAFICKÉ PUBLIKACE O OSTRAVSKU VE 20. STOLETÍ

Opava 2016

Ondřej Durczak

Habent sua fata libelli

PROPAGUJME UHLÍ A OCEL!

FOTOGRAFICKÉ PUBLIKACE O OSTRAVSKU VE 20. STOLETÍ

PROMOTE COAL AND STEEL!

PHOTOGRAPHIC PUBLICATIONS ABOUT OSTRAVA REGION IN 20th CENTURY

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ

ONDŘEJ DURCZAK |

TEORETICKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE 2016 |

obor: Tvůrčí fotografie |

INSTITUT TVŮRČÍ FOTOGRAFIE |

FILOZOFICKO-PŘÍRODOVĚDECKÁ

FAKULTA V OPAVĚ

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ

vedoucí práce: Mgr. JIŘÍ SIOSTRZONEK, Ph.D. |

oponent práce: prof. Mgr. Jindřich Štreit, Dr. h. c. |

ABSTRAKT

Práce *Propagujme ocel a uhlí! Fotografické publikace o Ostravsku ve 20. století* mapuje na několika desítkách obrazových knižních titulů o Ostravě a okolí vydaných v období mezi lety 1901–2000 vývoj nejen města, ale především společensko-historický kontext doby. Na základě konkrétních knih bude analyzována politická situace, aktuální tendence a jejich vliv na obsah, potažmo i formu publikace. Předmětem zájmu jsou především místopisné publikace, ale i knihy sloužící propagaci různým soukromým sektorům, nejčastěji výrobním podnikům apod. Téměř ve všech případech se jedná o publikace oficiálního charakteru. Práce je rozdělena do tří sekcí podle časového vývoje v naší zemi. První kapitola se věnuje publikacím vydaným v letech 1901–1947, druhá éře totality v Československu, tedy 1948–1989 a poslední část práce se soustředí na krátké období let 1990–2000.

ABSTRACT

Diploma thesis *Promote Coal and Steel! Photographic Publications about the Ostrava Region in the 20th Century* maps on dozens of photographic titles on and around Ostrava issued in the period between 1901-2000 the development of not only the city, but also socio-historical context of this time. Based on specific books will be analyzed the political situation, current trends, and their impact on the content and form of extension publications. The subject interests are primarily topographical publications but also used books promoting various private sectors, mainly manufacturing companies, etc. In almost all cases, it is the publication of an official character. The work is divided into three sections according to the time of development in our country. The first chapter is devoted to publications issued in the years 1901-1947, the second era of totalitarianism in Czechoslovakia, ie 1948-1989 and the last part focuses on a short period of 1990-2000.

KLÍČOVÁ SLOVA

Československo, kapitalismus, socialismus, ideologie, průmysl, doly, hutě, fotografické publikace

KEYWORDS

Czechoslovakia, capitalism, socialism, ideology, industry, mines, blast furnace, photographic publications

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Akademický rok: **2015/2016**

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	**Ondřej DURCZAK**
Osobní číslo:	**F140844**
Studijní program:	**N8204 Filmové, televizní a fotografické umění a nová média**
Studijní obor:	**Tvůrčí fotografie**
Název tématu:	**T: Propagujme ocel a uhlí! Fotografické publikace o Ostravsku ve 20. století**
Téma anglicky:	**T: Promote Steel and Iron! Photographic Publications About Ostrava Region in 20th century**
Zadávající ústav:	**Institut tvůrčí fotografie**

Zásady pro vypracování:

Práce Propagujme ocel a uhlí! Fotografické publikace o Ostravsku ve 20. století má za cíl zmapovat na několika desítkách obrazových knižních titulů o Ostravě a okolí vydaných v období mezi lety 1901-2000 vývoj nejen města, ale především společensko-historický kontext doby. Na základě konkrétních knih bude analyzována soudobá politická situace a její vliv na obsah potažmo i formu publikace. Předmětem zájmů budou především místopisné publikace, ale i knihy sloužící propagaci různým soukromým sektorům, nejčastěji výrobním podnikům apod. Část práce bude věnována nejvýznamnějším mezníkům v historii města, které budou úzce souviset s náměty fotografií v publikacích. Ve vymezeném časovém období práce bude dominovat období vlády komunistické strany. S ohledem na charakteristiku Ostravska a bývalého Severomoravského kraje jakožto oblasti se silným průmyslem bude v práci zahrnut i okres Karviná v rámci Ostravsko-karvinského revíru v souvislosti s dlouholetým báňským průmyslem.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

BARCUCH, A. et al: Ostrava: historie, kultura, lidé. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidových novin. 2013. 688 s. ISBN: 978-80-7422-240-5
BIRGUS, V., SCHEUFLER, P.: Fotografie v českých zemích 18391999. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 1999. 215 s. ISBN: 80-7169-902-0
FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 19481967. 1. vyd. Praha: Academia. 2011. 1 300 s. ISBN: 978-80-200-2019-2
JÍRŮ, V.: O základních otázkách tvůrčí práce ve fotografii. 1. vyd. Praha: Orbis. 1954. 260 s.
KALINOVÁ, L.: Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 19691993. 1. vyd. Praha: Academia. 2012. 400 s. ISBN: 978-80-200-2043-7
MACURA, V.: Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). 1. vyd. Praha: Academia. 2008. 352 s. ISBN: 978-80-200-1669-0

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jiří SIOSTRZONEK, Ph.D.**
Institut tvůrčí fotografie

Datum zadání diplomové práce: **20. dubna 2016**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. června 2016**

Prof. PhDr. Vladimír BIRGUS
vedoucí ústavu

V Opavě 21. dubna 2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji že jsem tuto práci vypracoval samostatně na základě uvedených zdrojů, na které je odkazováno.

Názvy publikací, firem apod. mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

Práce nesmí být kopírována, včetně jejich částí, s ohledem na autorská práva, která se vztahují na otištěné reprodukce.

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval

Vítězslavu Bělovskému, Vladimíru Birgusovi, Petře Čupákové, Fedoru Gabčanovi, Jiřímu Hrdinovi, Otakaru Karlasovi, Viktoru Kolářovi, Veronice Křížové, Janu Machačovi, Lubomíru Petrovi, Miloši Poláškovi, Petru Sikulovi, Jiřímu Siostrzonkovi, Jiřímu Štefanidesovi, Petru Vaňkovi, Ireně Zigerhornové

Zaměstnancům
Archivu města Ostravy,
Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě,
Knihovny města Ostravy,
Vědecké knihovny v Olomouci
knihovny Institutu tvůrčí fotografie SU v Opavě.

OBSAH

ÚVOD 15

1 FOTOGRAFICKÉ PUBLIKACE O OSTRAVSKU V LETECH 1901–1947 17
1. 1 Město Ostrava v letech 1901–1947 19
1. 2 Fotografické publikace místopisného charakteru v letech 1901–1947 23
Fotografické publikace o Ostravsku do roku 1947 27
Knižní průvodci po Ostravě a okolí 28
Fotografické publikace průmyslových podniků a institucí 35

2 FOTOGRAFICKÉ PUBLIKACE O OSTRAVSKU V LETECH 1948–1989 115
2. 1 Město Ostrava v letech 1948–1989 117
2. 2 Místopisné fotografické publikace v Československu v letech 1948–1989 . . . 121
2. 3 Nakladatelství Profil v Ostravě 141
2. 4 Náměty a ideologie fotografií v publikacích v letech 1948–1989 150
2. 5 Témata a motivy fotografií v publikacích o Ostravsku v letech 1948–1989 . . . 153
Monografie fotografů na téma Ostravsko 301
Fotografická řada edice Podoby nakladatelství Profil 301

3 FOTOGRAFICKÉ PUBLIKACE O OSTRAVSKU V LETECH 1990–2000 323
3. 1 Město Ostrava v letech 1990–2000 325
3. 2 Fotografické publikace po roce 1989 a ostravská nakladatelství 327
3. 3 Fotografické publikace o Ostravsku v letech 1990–2000 331

4 Fotografové obrazových publikací o Ostravsku 361
5 Seznam fotografických publikací o Ostravsku 369
ZÁVĚR 453
Seznam zkratek 456
Seznam fotografických publikací o Ostravsku 458
Seznam použité literatury a zdrojů 465

ÚVOD

Dokumentační i osobitěji pojatý obrazový záznam města Ostravy a jejího života ve 20. století je dnes zredukován mnohdy do kusých útržků různých materiálů a médií. Přestože záznamů této průmyslové metropole vzniklo mnoho, velká část byla zcela zničena nebo se o jejím osudu neví. Fotografické i filmové materiály průmyslových podniků Ostravska z období před druhou světovou válkou jsou často nadobro ztraceny a zlikvidovány, v lepším případě jsou předmětem nezpracovaných sbírek okresních muzeí nebo podnikových archivů, kde vlivem nedostatku prostředků silně degradují. Podobně ani období totality není v tomto směru v Ostravě příliš útěšné. Oficiální fotografické snímky města vznikající pro různé instituce je možné dohledávat jen těžko. Například celý fotografický archiv ostravského podniku Bytostav byl krátce po roce 1989 zcela zlikvidován. Obdobné útržky fotografií se objevují v souvislosti se záznamem života města, protože například archív desítek tisíc snímků fotoreportéra Ostravského večerníku ze sedmdesátých a osmdesátých let je už asi nenávratně ztracen. Asi deset tisíc fotografií spolu s hodnotnými dokumentárními filmy z prostředí Ostravy bylo zničeno v archivech ostravského televizního studia České televize při velké povodni v červenci roku 1997. Jednou z možností pro nahlédnutí do novodobé historie Ostravy prostřednictvím fotografií se tak jeví prostřednictvím fotografické publikace. Toto reprodukované médium je zpravidla lépe dohledatelné díky většímu počtu jeho exemplářů a mnoha místům, na nichž se nachází. Fotografická publikace oficiálních charakteru, kterými se zabývá tato práce, přináší svým způsobem svědectví nejen o městě, k němuž se vztahuje, ale i o dobovém smýšlení a politicko-společenské situaci.

Jednotlivé kapitoly, tedy časová období, nejsou v této práci zpracována podle jednotného přísnějšího schématu. V prvním časovém období, které zahrnuje téměř celou první polovinu 20. století je úvod zredukován na několik tendencí specifickým pro oblast Ostravy a jejího okolí. V této době totiž vydávaly publikace soukromé sektory nebo se fotografie objevovaly v knížkách formovaných jako průvodce. Fotografické motivy a témata se z tohoto období dají zúžit na několik málo prvků, které se velmi často v knihách opakovaly. Zcela jiné je to v kapitole, která popisuje obrazové publikace v době totality v Československu. Zde už je úvod do kapitoly rozsáhlejší, a to díky převaze obecnějších norem, tendencí a zá-

konitostí pro produkci fotografických knih. V této kapitole je ve stručnosti popsána činnost nakladatelství Profil, které stálo za vydáním velké části obrazových knih. V případě publikací o Ostravě vydaných po roce 1989 je na rozdíl od obrazových knih socialistické éry zcela vypuštěna kapitola zabývající se globálněji motivy ve fotografiích a jejich analýzou. Po sametové revoluci totiž u oficiálních knih nedocházelo v tomto ohledu k tak výrazné transformaci. Období od roku 1989 do konce sledovaného období je navíc příliš krátké pro rozsáhlejší analýzu. Výrazným pojítkem mezi jednotlivými časovými obdobími je tak jednotná forma popisu a rozboru vybraných publikací.

V každém ze tří období, do kterých je práce rozdělena, je některá z publikací probírána podrobněji. Důvodem je její specifičnost pro dané období. V časové éře do roku 1947 je to kniha *Lidská práce v železárnách*, v době mezi lety 1948–1989 je větší pozornost věnována knize *Cesta družby* s největším zastoupením ideologických prvků a v poslední časové etapě, která probírá knihy vydané o Ostravě po sametové revoluci do roku 2000, se kapitola soustředí na knihu *Ostrava: Obležené město*.

Tato diplomová práce vychází z bakalářské práce *Fotografické publikace o Ostravsku v letech 1948–1989*. Od její obhajoby bylo na této práci velmi intenzivně pracováno tak, aby bylo nejen zpracováno celé minulé století, ale také aby byla rozšířena stávající časová etapa bakalářská práce. Přidány byly především poznatky získané z rozhovorů s bývalými odpovědnými redaktory fotografických publikací a fotografy, kteří na knihách pracovali. Nově byly vyhledány články, které na vyšlé knihy reagovaly. Tyto ohlasy v periodikách jsou výraznou zpětnou vazbou k vydané knize a v případě totalitního režimu u nás mnohdy potvrzují konzervativní smýšlení a opatrnost redaktorů v souvislosti s oficiálními obrazovými knihami. Kromě těchto prvků byla původní bakalářská práce rozšířena o nové tituly nalezené především ve firemních archivech významných průmyslových podniků Ostravska.

FOTOGRAFICKÉ PUBLIKACE O OSTRAVSKU V LETECH **1901–1947**

1. 1 Město Ostrava v letech 1901–1947

Až do osmdesátých let předminulého století nebyl v Ostravě významněji rozvíjen kulturní život, což bylo patrné zejména ve srovnání s blízkými městy Opavou a Olomoucí. Malý zájem obyvatel tehdejší Moravské Ostravy o kulturní vyžití souvisel zejména se sociální specifičností města, kdy podstatnou část obyvatel tvořili nově příchozí dělníci, často i negramotní. Mezi lidmi, kteří se tehdy o kulturu v Ostravě nebo ji i vytvářeli, patřila inteligence, obchodníci a bohatší podnikatelé. Tato skupina tvořila návštěvníky spolkových knihoven, zabývali se četbou novin a časopisů. Z tiskovin se ještě většího zájmu se dočkal různý typ zábavných kalendářů, například od roku 1875 vycházející kalendář *Horník*. V Ostravě fungovalo koncem 19. století několik knihkupectví, z nichž jedno se specializovalo na regionální a odbornou hornickou literaturu a periodika. Významnými tiskárnami a vydavatelstvími v Ostravě byl podnik Julius Kittl, Ernst Hebling nebo Amende und Holaň. Oblibu si mezi obyvateli Ostravy získalo na přelomu století divadlo, které bylo ve městě zpočátku ochotnické, později profesionální. Od počátku století byly v Moravské Ostravě zakládány také biografy. Pro formování moderní společnosti v naší zemi a potažmo i v Moravské Ostravě významně přispívalo zakládání různých spolků. Ty se tematicky různě orientovaly – v oblasti kultury, politiky a největší zastoupení měly v Ostravě spolky zájmové a odborné. Razantní nárůst spolků přicházel od počátku 20. století, kdy takřka každá profese měla svoji spolkovou organizaci a největší z nich patřila přirozeně hornickým profesím. Zatímco v roce 1920 bylo v Ostravě hlášeno necelých sedm set spolků, v roce 1930 už bylo evidováno téměř 2 400 těchto organizací. Velké zastoupení měly spolky tělovýchovné a sportovní. Ve spolkové činnosti se zejména od počátku druhého sledovaného období této práce začaly utvářet turistické kluby a společnosti. Organizovaná turistika tvořila v Ostravě podstatnou formu uvolnění od negativně působících účinků industriální metropole. Byla tedy odreagováním nejen fyzickým, ale také duševního charakteru. Od počátku minulého století začala v Ostravě působit pobočka nejsilnější turistické organizace Klubu českých turistů. Z iniciativy jeho členů byl roku 1902 vydán a dvěma příslušníky klubu také sepsán první průvodce zařazený do této práce.

První světová válka neměla v Moravské Ostravě oproti jiným městům našeho státu nijak specifický průběh. Po válce se však začа-

la projevovat nespokojenost organizovaných dělnických hnutí, což vrcholilo v mnoho stávek dělníků, kteří bojovali za sociální jistoty a lepší pracovní podmínky. Národností strukturu obyvatel Moravské Ostravy a obcí Přívozu a Vítkovic tvořila asi polovina Čech, čtvrtina obyvatel byli Němci, dále pak Poláci a Židé a ostatní národnosti.

Po vzniku Československé republiky byl pro Moravskou Ostravu nejvýznamnější událostí vznik tzv. Velké Ostravy v roce 1924. V důsledku toho byly sloučeny obce Moravská Ostrava, Přívoz, Vítkovice, Mariánské Hory, Zábřeh, Nová Ves a Hrabůvka pod jedinou obec Moravská Ostrava. Už tento záměr však od počátku dvacátých let 20. století vyvolával mezi občany i představiteli obcí rozporuplné reakce, přičemž argumenty byly například rozdílný charakter připojovaných obcí, jejich zastaralost nebo celková urbanistická koncepce. Přestože byla připojená obec Vítkovice nově součástí Moravské Ostravy, díky Vítkovickým železárnám byla prakticky nezávislá a velká část její stavební struktury byla dílem právě místních železáren. Počet obyvatel přerostl počet sta tisíc a Ostrava se tak stala skutečným velkoměstem. K rozvoji města, jeho infrastruktury, výstavby apod. velkou měrou přispěl Jan Prokeš, který byl starostou Moravské Ostravy v letech 1925–1935. Za jeho funkce v čele města dosahovala Ostrava významných stavebních realizací. Jednou z nich byla například výstavba Nové radnice, která se pak stala jedním z nejčastějších motivů fotografických publikací o Ostravsku. Krátce před vznikem Velké Ostravy začala výstavba unikátního krematoria, v roce 1926 byl dostavěn Dům umění a o několik let později bylo postaveno městské koupaliště nebo byla modernizována Městská jatka v Moravské Ostravě. Kromě dalších veřejných budov se investovalo také do dělnických a úřednických domů. Mimo samotnou správu města se o stavební rozvoj v oblasti průmyslových staveb staraly samotné soukromé výrobní podniky. Ty nechaly stavět také obytné objekty pro své zaměstnance. Například Vítkovické železárny postavily v letech 1919–1938 190 domů s 1200 byty. Přestože největším investorem bylo město, soukromě společnosti stavěly dále banky, hotely a objekty pojišťovacích ústavů. Jako centrum moderního života měla Ostrava také řadu obchodních domů z dílny významných architektů. Stavěny byly ale také sakrální objekty. V období působení Prokeše měla mezi politickými stranami v Moravské Ostravě největší zastoupení Čs. sociálně demokratická strana dělnická, dále následovala Deutsche Wahlgemeinschaft a třetí byla Komunistická strana Československa.

V první etapě sledovaného období patřilo Ostravsko k největším průmyslovým oblastem tehdejšího Československa. Ve dvacátých letech 20. století působila na Ostravsku necelá stovka průmyslových podniků, z nichž dvě třetiny byly z Moravské Ostravy. Své výhradní postavení průmyslového centra si Ostrava v rámci celého Československa získala kromě samotné výroby například také uspořádáním rozsáhlé expozice – I. Průmyslové a živnostenské výstavy v roce 1923. Největším průmyslovým závodem v Ostravě byly železárny ve Vítkovicích (založeny r. 1828), které tvořily ústřední část koncernu Vítkovického horního a hutního těžířstva (VHHT), které bylo vedle Báňské a hutní společnosti a Pražské železářské společnosti zároveň největším průmyslovým podnikem tehdejšího Československa. VHHT se podle statistiky z roku 1929 staralo bezmála o polovinu celkové produkce surového železe celého Československa. V první polovině 20. století docházelo ve Vítkovických železárnách ke značné technologické modernizaci, která v sobě zahrnovala také široké rozšiřování závodu. Podobně jako v případě dalších podniků se i železáren dotkla hospodářská krize, která vrcholila začátkem třicátých let minulého století. K oživení výroby docházelo od roku 1938 mimo jiné taky v souvislosti s válečnou produkcí zbrojních objednávek.

Oblast kamenouhelného hornictví na Ostravsku znamenala po vzniku ČSR přes některé komplikace vzestup v produkci, protože poptávka po uhlí v souvislosti s industrializací stoupala. V Ostravě zajišťovalo těžbu uhlí několik podniků, jejichž počet klesl v roce 1937 na sedm. Největším závodem byla Rakouská báňská a hutní společnost a VHHT. Asi 20 až 25 procent vytěženého uhlí putovalo dále do koksoven. Ostrava byla v rámci celé ČSR největším producentem koksu, přičemž zde bylo produkováno až 98 procent veškerého koksu. Mechanizace v hornictví měla ve dvacátých letech 20. století dopad na počet zaměstnaných horníků v dolech, v nichž v tomto období skončilo několik tisíc. Další odchod pracujících v tomto oboru souvisel s nástupem hospodářské krize. Hornická práce byla prakticky v celém meziválečném období nejlépe placenou dělnickou profesí a zejména na Ostravsku dosahovaly mzdy horníků vyšších částek než v sousedním Polsku.

Mimo hutní výroby a těžbu uhlí měly na Ostravsku zastoupení také podniky chemické výroby, potravinářské, stavební aj. V souvislosti s fotografickými publikacemi byly v Ostravě významné také podniky polygrafické. K největším německým tiskárnám v Ostravě patřila *Druckindustrie-Gessellschaft, Julius Kittl's Nachfolger,*

Keller & Co. v Moravské Ostravě. Pobočky měla v Moravské Ostravě a v Přívoze. Z tohoto největšího polygrafického závodu na Ostravsku pochází také nejvíce fotografických publikací vydaných do roku 1947. Jde například o tituly P015, P024 nebo P025.

Vedle klasických tiskáren vznikla v Ostravě také nakladatelství. Politické a stranické vazby mělo například sociálně demokratické vydavatelství Lidová knihtiskárna, založená roku 1918. Později se klíčovou postavou nakladatelství stal redaktor Metoděj Štěpánek. Jednalo se o autora textu publikace o Moravské Ostravě z počátku druhé světové války (P031). Štěpánek nejen u toho titulu, ale například také u P014, vytvářel grafický návrh těchto publikací. Dále z jeho vydavatelství pochází například P 010 nebo P 039.[1]

1 zpracováno dle BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 301–388

1. 2 Fotografické publikace místopisného a propagačního charakteru v letech 1901–1947

Důsledkem rozvoje vydávání publikací s fotografiemi byla technologická zlepšení nejen ve fotografii, ale především v polygrafii. Nejdůležitějším faktorem, který byl zároveň impulsem pro vydávání naučných a obrazových knih už na konci 19. století, byl však intelektuální vývoj obyvatel naší země a jejich zájem o knižní tituly tohoto druhu. Znakem emancipačního rozvoje obyvatel naší země koncem devatenáctého století byl kladný ekonomický a politický vývoj a v neposlední řadě také vzestup zájmu o kulturní a vědeckou oblast. Vydávání obrazových místopisných a vlastivědných titulů souvisel s utvrzováním pocitu národního sebevědomí. Už konec devatenáctého století je charakteristický také pozvolným pocitem ztráty původních hmotných historických prvků našeho státu v důsledku průmyslové revoluce a vývoje moderních technologií. S tím souvisela mnohdy naléhavá potřeba po uvědomění si krásy a malebností našeho státu a prostředkem pro tyto nostalgické tendence se mohla stát obrazová kniha věnovaná Království českému, později Československu. Z obav po viditelných změnách v našich městech se mnoho fotografů od konce předminulého století snažilo zachytit jejich podobu. V souvislosti se razantními změnami rázu městské krajiny se někteří fotografové koncepčně zaměřovali na místa, památky a stavby, které měly být v brzké době asanovány. Od počátku 20. století navazovali fotografové úzkou spolupráci s nakladatelstvími, která vydávala místopisné pohlednice. Dalšími popularizačními prostředky byly různé tematické vlastivědné přednášky nebo národopisné výstavy.

Mezi nejvýznamnější díla lze zařadit obrazové publikace, které vycházely už v devatenáctém století a vycházely zpravidla jako seriály. S hojným fotografickým doprovodem začala v roce 1880 vycházet edice Augusta Sedláčka *Hrady, zámky a tvrze Království Českého*. Fotografické dílo místopisného charakteru, které inspirovalo fotografy o celé století později, byla edice *Letem českým světem*. Vydával ji nakladatel J. R. Vilímek v letech 1896–1898 a obsahovala pět set fotografií od necelé stovky autorů. Na toto dílo pak Vilímek navázal publikací *Národní album*, v níž zdůrazňoval vlastenecké tendence. Tyto knihy tak lze vnímat jako jakousi snahu vzbudit v obyvatelích naší země lásku k vlasti, kterou si měli uvědomovat prostřednictvím fotografií. Významným knižním dílem vlastivědného charakteru byla publikace *Die österreichish-*

-ungarisch Monarchie in Wort un Bild vydávaná ve Vídni od roku 1894.[2] Záslužnou edicí fotografických publikací byla řada věnovaná českým městům editora J. Bělohlava, která vycházela v první polovině desátých let minulého století. Následovaly pak další edice o československých městech, které byly vydávány i zahraničními nakladatelstvími.

Mezi fotografickými publikacemi nejvíce zastoupené obrazové knihy místopisného charakteru se zpravidla skládaly jen ze stručného úvodního textu a zbytek titulu tvořila kolekce fotografií. V této oblasti vyniká svou obsahovou i technickou kvalitou dvoudílná publikace *Československo v obrazech* (1927). Oproti mnoha knížkám tohoto období s charakterem kapesního průvodce po místech našeho státu se tato publikace lišila už svou velikostí, která představovala formát A3. Podobně tisková kvalita reprodukcí byla na vysoké úrovni. S ohledem na tržní hospodářství a vysoké ekonomické náklady spojené s výrobou publikace byl tento typ knihy do roku 1945 spíše ojedinělý.

Mimo oblast vlastivědných a místopisných knih vznikaly ve velké míře také publikace, katalogy, alba, jejichž účelem bylo propagovat soukromou firmu. V případě rozsáhlejších a obrazově hodnotných publikací tohoto typu byly jejich vydavateli především průmyslové podniky. Snad každý velký závod v Československu vydal v meziválečné době nějakou obrazovou publikaci. Mezi průmyslové podniky, jejichž fotografické knihy si zaslouží pozornost, patří například Škodovy závody, zlínský Baťa, Pražská železářská společnost nebo Vítkovické železárny.

Na rozdíl od konzervativněji pojatých místopisných publikací patřily fotografické knihy průmyslových podniků často k výrazným vizuálním obrazovým dílům. Kromě informativní složky totiž tyto knižní tituly přejímaly tendence výtvarné fotografické avantgardy v Československu. Byl to především důsledek toho, že podnikům jejich vlastní propagace nebyla lhostejná a často si ke zdokumentování svého prostředí výroby, produktů i pracovníků pozvali profesionálního fotografa významného jména. Mezi těmito našimi autory, kteří reklamní fotografii tímto způsobem vytvářeli, lze jmenovat například Josefa Sudka fotografujícího pro gumárenský gigant Baťa nebo Vladimíra Hipmana, který svou fotografickou kariéru věnoval Pražské železářské společnosti. Tito

2 SCHEUFLER, P.: *Galerie C. K. fotografů*. s. 140

autoři se neomezili na pouhé informativní dokumentování podniku, ale vytvořili naopak velmi osobitou kolekci fotografií.

Fotografické publikace o Ostravsku vydávané do roku 1948 lze většinou zařadit do typu vlastivědných a místopisných knih a dále, zejména v případě průmyslových závodů, do skupiny komerčních propagačních publikací. Ostrava tak díky svému specifickému postavení průmyslového města představovala v námětech určitý posun oproti většině fotografických publikací vydaných v Československu. Na rozdíl od oblasti dnešních Čech, Jižní Moravy, ale i Severní Moravy patřilo Ostravsko spolu s Karvinskem po této stránce spíše k bezútěšným oblastem bez většího množství přírodních i historických zajímavostí. Její výsada ovšem stála na prvcích obecně vnímaných jako vizuálně neatraktivních, krajinu s rozmanitým bohatstvím důlních závodů a hutí. Na rozdíl od období po roce 1989 nebyla tato podoba Ostravska zejména v první polovině 20. století vnímána jako cosi negativního. Naopak se tvůrci publikací na tyto motivy soustředili a vnímali je jako novodobý symbol krásy a prosperity. V Praze chrámy, v Jižních Čechách lesy a výletní místa a v Ostravě kouřící komíny a těžní věže. Průmysl znamenal zrod Ostravy, a tak si zaslouží uznání. S tímto vnímáním ostravského regionu byla motivována podoba publikací jak po stránce textové, tak obrazové.

Do třicátých let dominovala knížkám fotografie architektury a městské krajiny. V případě Ostravy k nim přibyla ještě průmyslová architektura, od druhé poloviny třicátých let i sociologicky orientované snímky dělníků.

Fotografické publikace o Ostravsku do roku 1947

Pro fotografické publikace vydané před rokem 1948 byly charakteristické určité faktory. Množstvím fotografií a koncepcí publikace nejsou ve většině případů srovnatelné s fotografickými místopisnými knihami vydanými po roce 1948. Zásadní rozdíl spočíval v použití fotografií v mnohem menší míře než později, což se nejvýrazněji projevovalo do třicátých let 20. století. Většinu obsahu knihy tvořil text. Přesto lze tyto publikace považovat za čtenářsky velmi hodnotné, a to právě kvůli otištění několika obrázků, jejichž výskyt v těchto knihách byl důsledkem technologického rozvoje nejen média fotografie, ale i polygrafického průmyslu.

Klíčový rozdíl publikací nultých, desátých a dvacátých let tkvěl oproti později vydaným fotografickým knihám ve způsobu práce s fotografickou ilustrací. V první čtvrtině minulého století totiž stále převládala textová složka nad obrazovou a ilustrativní fotografie byly vybírány převážně z již existujících starších snímků, které mnohdy vznikaly pro jiné než knižní účely. Autory knihy byli převážně spisovatelé, učitelé nebo jinak kulturně a intelektuálně orientovaní lidé, kteří pro charakterizování daného místa upřednostňovali slovní popis a fotografie pro ně představovala sekundární složku celé publikace. Popsaný postup s obrazovým materiálem byl možný právě díky omezenému počtu snímků v celé obrazové kolekci, která v knize zabírala zpravidla jen zlomek jejího obsahu. Protože fotografické médium nebylo v této době v Ostravě rozvinuté do takové míry, jako v jiných našich městech, stávalo se často, že se snímky v různých titulech opakovaly. Využití stejné fotografie lišící se mnohdy jen formátem, výřezem apod., bylo ve fotografických publikacích o Ostravsku vydaných do roku 1948 vcelku běžné. Tento fakt však usnadňuje možnost identifikovat autora fotografií v knize, v níž nejsou jména fotografů uvedena. Příkladem může být dvojice knih *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* dvojice Fadrus-Podroužek a *Slet Sokolstva na Ostravsko*, *Pamětní spis sletu Moravsko-Slezské obce sokolské a výletu českého sokolstva na Ostravsko ve dnech 7. a 8. září 1902* editora Otakara Skýpaly. Zatímco v první knize není autorství fotografií uvedeno, druhá kniha už je k autorům snímků vstřícnější. Díky tomu lze určit jméno fotografa alespoň několika fotografií v první jmenované publikaci.[3]

---

3 HRDINA, JIŘÍ, emailová korespondence ze dne 17. 7. 2015

001: název česky: *Průvodce průmyslovým krajem Moravské Ostravy a okolím (Vítkovice, Přívoz, Polská Ostrava a Hrušov), stejně jako sousedními městy Frýdkem Místkem a Novým Jičínem* | 1886 | Průvodce od Aloise Schwarze (1854–1928), který na přelomu 19. a 20. století sepsal několik titulů podobného charakteru.

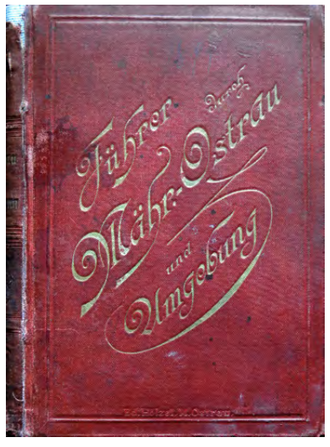

002: název česky: *Průvodce Moravskou Ostravou a okolím* | 1891 | Průvodce od Aloise Schwarze. Tato kniha, na rozdíl od předchozí, již obsahovala několik fotografií.

Knihy s fotografickými ilustracemi, které vycházely do roku 1948, se s tématem Ostravy pojily ve dvou základních pilířích. Jednalo se o publikace koncipované formou průvodce a druhým typem byly almanachy různých zájmových institucí, budov, poskytovatelů služeb a knihy průmyslových podniků působících ve městě nebo regionu.

Knižní průvodci po Ostravě a okolí

Až do poloviny devatenáctého století nebyla Moravské Ostravě v knižní produkci místopisného typu věnována větší pozornost. K razantní změně však došlo v souvislosti s prosperitou města v oblasti průmyslové výroby. Díky ní zaznamenávala Ostrava nárůst počtu obyvatel a město se začalo stávat exponovanou oblastí také z pohledu cestování. Rostoucí návštěvnost českých měst nebo přírodních oblastí byla velmi často důvodem také ke zvýšenému zájmu nakladatelů vydat o daném místu nějakou publikaci zaměřenou na turisty. Morava však zůstávala dlouhou dobu ve srovnání s Čechy mimo pozornost nakladatelů a autorů naučných publikací a průvodců. Na počátku minulého století si na tuto tendenci v článku o turistických průvodcích v Lidových novinách stěžuje autor příspěvku takto: *„Prohlížíme-li skvostná díla, jako jsou Ottovy Čechy a Šimáčkovy Hrady a zámky, napadá nás otázka, zda li se dočkáme podobných děl o Moravě.“*[4] Autor článku na základě dostupných publikací upozorňuje na to, že je Morava stranou zájmu spisovatelů a osvětových pracovníků. Proto také kladně hodnotí přínos aspoň několika publikací, které se této oblasti věnují. Zároveň uvádí na Moravě turisticky zajímavé lokality, které mají přírodní nebo historicky cenný charakter. Přestože se pisatel soustředí výhradně na tuto oblast zájmu turistů, lze jeho základní myšlenku o začlenění Moravy mezi turisticky zajímavé lokality přenést také pro odvětví průmyslových dominant, které jsou nejpříznačnější pro Ostravsko a Karvinsko. Že tento význačný charakter Moravy může návštěvníky zaujmout dokázalo ve svých průvodcích o Moravské Ostravě několik jejich autorů.

Potřeba prezentovat město Moravskou Ostravu s jejím zvyšujícím se významem pro celé Rakousko-Uhersko na přelomu století tak stále sílila. Na první pohled pozorovatelnou odlišností byl

4 Lidové noviny. roč.. 11. č. 72. 29. 3. 1903. s. 6

ale charakter Moravské Ostravy, která na rozdíl od jiných českých měst nebyla tolik turisticky atraktivní. Důvodem k vydání jiných knižních průvodců byla prezentace výletního místa, architektonických krás měst apod. Přestože tyto prvky Ostrava nikdy ve větší míře nenabízela, pisatelé těchto knížek ji věnovali nemalou pozornost. Přitom dokázali využít právě oné výhradnosti města, kterou spatřovali v jejím industriálním jádru. Byla to tak jedna z možností, jak získat zájemce o oblast Ostravska. Proto nejen v obsahu, ale už v titulku knihy se často objevila informace, že průvodce se věnuje průmyslovému městu. Knižní průvodci se bezpochyby neorientovali pouze na návštěvníky, kteří by do města přijeli z vlastního zájmu, ale také na cestující, kteří do Ostravy přijeli v souvislosti s pracovními povinnostmi. Mohlo se jednat například o obchodní cestující směřující do Vítkovických železáren nebo do některého z důlních závodů.

Obsah průvodců měl být adresován prvotně zájemcům a návštěvníkům, kteří město neznají. Knížka měla být jakýmsi pomocníkem při poznání dosud nenavštíveného místa. Přestože se každý knižní průvodce svým obsahem i formou od druhých liší, jejich základ zůstává totožný. Zpravidla publikace začíná povídáním o městě, případně o jeho historii, pokračuje přes nejvýznačnější městské pamětihodnosti a soukromé podniky, podává výčet adres užitečných a zajímavých míst a závěr publikace je tvořen množstvím ilustrované inzerce.

Takto formou zaměřené knihy byly zpravidla malého formátu a fotografie v nich měla většinou roli ilustrativní. Přestože za první knihu zařazenou do této práce je považován česky psaný *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* autorské dvojice Fadrus-Podroužek, před vydáním tohoto titulu vyšlo o Ostravě již několik německy psaných knižních průvodců. V jednom z nich, který nese název *Führer durch Mähr.-Ostrau und Umgebung zugleich touristen-führer für die mährischen Beskiden, die Städtebahn und die Zugenhörigen Localbahnen* (*Průvodce po Moravské Ostravě a okolí a současně turistický průvodce po moravských Beskydech, jejich trasách a přidružených lokalitách*), se dokonce objevují i polygraficky nepříliš kvalitní fotografie a jeho autorem je profesor Alois Schwarz. Na jeho kontě je autorství několika knižních průvodců po Ostravě, které vydal v letech 1886, 1881, 1904 a 1906. Kromě toho taky textem přispíval do publikací vydaných Hasičským spolkem v Ostravě. Podobně jako Schwarz, také další autoři průvodců patřili většinou mezi nadšené členy některých spolků, věnovali se osvětové nebo

003: název česky: *Průvodce průmyslovou oblastí Moravské Ostravy* | 1904 | Průvodce od Aloise Schwarze. Tato kniha byla bez fotografických ilustrací.

004: název česky: *Ilustrovaný průvodce průmyslovou oblastí Moravské Ostravy a okolím* | asi 1906 | Průvodce od Aloise Schwarze.

005

006

007

Náměty knižních průvodů o Ostravě – Celkový pohled na město

005: P004 | 1911 |
006: P004 | 1911 |
007: P014 | 2. pol. 20. let |
008: P014 | 2. pol. 20. let |

008

009

010

010

012

013

Náměty knižních průvodů o Ostravě – Významné budovy města

009: P001 | 1902 | Národní dům
010: P001 | 1902 | Český dům ve Vítkovicích
011: P004 | 1911 | Evangelický kostel
012: P014 | 2. pol. 20. let | krematorium
013: P014 | 2. pol. 20. let | divadlo

014

015

016

017

018

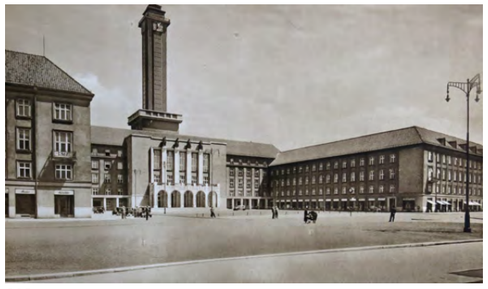
019

020

Náměty knižních průvodů o Ostravě – Významné budovy města

014: P014 | 2. pol. 20. let | kostel v Přívoze
015: P014 | 2. pol. 20. let | zámek ve Slezské Ostravě
016: P034 | asi 1942 | spořitelna
017: P034 | asi 1942 | dům umění
018: P034 | asi 1942 | muzeum
019: P034 | asi 1942 | Nová radnice
020: P002 | asi 1906 | německý dům

021

022

023

Náměty knižních průvodů o Ostravě – Parky

021: P001 | 1902 | park
022: P014 | 2. pol. 20. let | městské sady
023: P034 | asi 1942 | park

024

025

026

027

028

Náměty knižních průvodů o Ostravě – Ulice města

024: P002 | asi 1906 |
025: P001 | 1902 | Hlavní náměstí
026: P014 | 2. pol. 20. let |
027: P014 | 2. pol. 20. let | Třída Čs. legií
028: P034 | asi 1942 |

029

030

031

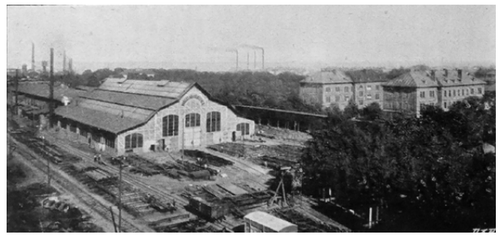
032

033

034

035

036

037

038

Náměty knižních průvodů o Ostravě – Průmyslové motivy

029: P001 | 1902 | Žofinská huť
030: P001 | 1902 | Důl Alexander
031: P001 | 1902 | Jáma Karolina
032: P004 | 1911 | Mostárna
033: P011 | 1925 | Vysoké pece
034: P014 | 2. pol. 20. let | Důl Hlubina
035: P014 | 2. pol. 20. let | Huť ve Vítkovicích
036: P034 | asi 1942 | Huť
037: P034 | asi 1942 |
038: P034 | asi 1942 |

039: Inzerce v jednom z knižních průvodců o Ostravsku

040: Inzerce v jednom z knižních průvodců o Ostravsku | asi přelom 30. a 40. let minulého století – jedná se o výřez snímku pravděpodobně zhotoveného původně pro knihu *Lidská práce v železárnách* (P030)

pedagogické činnosti. Mnoho z nich se tak kromě sepsání poučné a užitečné knížky pro návštěvníky města věnovali ještě přednáškové činnosti na obdobné téma.

Veškeré spektrum fotografií v publikacích o Ostravsku bylo přibližně do konce dvacátých let omezeno zpravidla na několik opakujících se tradičních motivů i fotografických žánrů. V později vydávaných knihách třicátých a čtyřicátých let a zejména pak v publikacích produkovaných v období totalitního režimu se lze setkat s uplatňováním mnohem širšího výčtu fotografických žánrů, kterými byly kromě městské krajiny a architektury také portréty nebo reportáž. Žánrová a formální střídmost byla přímým důsledkem technologických hranic, které nemohly poskytnout větší možnosti uplatňované pak v následujících letech. Dalším důvodem bylo konzervativnější pojetí oficiálních knih, jejichž doménou měla být na prvním místě řemeslná kvalita fotografií. Podobně ani rovina námětů nebyla v knihách do roku 1948 tolik rozsáhlá jako v pozdější době. V knihách byly zastoupeny především ty nejreprezentativnější a nejcharakterističtější dominanty města. Ty lze v zásadě rozdělit do dvou oblastí. Jednak šlo o městské motivy, které se obecně objevovaly ve většině knižních průvodců dalších českých měst. Dalším typem byly v specifické prvky města Ostravy, kterými byly stavební složky z oblasti průmyslové výroby.

V první skupině šlo zpravidla o stavby spojené s kulturou, osvětou, vzděláním nebo správním řízením města, dále se obrázky ve větší míře soustředily na sakrální tematiku v podobě kostelů. V dalších letech se i oblast těchto námětů rozšiřovala, takže od konce dvacátých let se v průvodcích začaly objevovat ulice města i s obyvateli Ostravy. Každý knižní průvodce měl ve snaze představit návštěvníkovi města nejčerstvější a důležité stavby. S přibývajícími roky tak ve vývoji tohoto typu publikací přibývaly nové stavební objekty. Od druhé poloviny dvacátých let minulého století to byl například Dům umění, mnohem větší pozornost však autoři knížek věnovali nově vzniklé Nové radnici. Z dalších moderních staveb to byly například hotely nebo banky, které byly symbolem ekonomické prosperity města.

Svěžím narušením často jednotvárných námětů byly motivy z druhé oblasti, kterou tvořil průmysl. V období před rokem 1948 patřilo výsadní postavení v oblasti průmyslové výroby dvěma oborům. Prvním byla těžba hnědého uhlí, kterou zajišťovalo v Ostravě několik společností na mnoha místech města. Druhým industriálním odvětvím byla hutní výroba, v níž měly dominantní postavení

Vítkovické železárny. Oba okruhy tak byly ve velké míře ve fotografických pohledech na město zahrnuty.

Všestrannost publikace byla mimo jiné dána také obrazovým vystižením co nejširšího spektra motivů z obou oblastí. Ve většině případů byla kolekce snímků z knižních průvodců uvedených v této práci vyvážená a tvořila díky zahrnutí obou oblastí harmonický celek. Našly se ovšem tituly, v nichž autor v obrázcích opominul průmyslovou část Ostravy a naopak si všímal ve větší míře typických dominant moderního města.

Neodmyslitelnou součástí většiny knižních průvodců o Ostravsku byla inzerce soukromých firem. Ta byla zpravidla umístěna jako příloha za poslední stránkou knihy a mnohdy byla ještě otištěna na papíru jiného druhu, barevného odstínu apod. Tato forma prezentace soukromých společností byla kromě stručných heslovitých textů s využitím zajímavého písma doprovázena velmi často také ilustrací, někdy i fotografií. Ilustrace se v některých případech dokázaly efektivně přizpůsobit dominantám města, takže byly do inzerátu firmy začleněny například Nová radnice nebo těžní věž dolu. Tato neotřelá a vkusná forma nabídek soukromých společností jen zvyšovala atraktivitu průvodce.

Fotografické publikace průmyslových podniků a institucí

Vznik publikací z druhé skupiny fotografických knih o Ostravsku vydaných do roku 1947 byl iniciován samotnými podniky za účelem vlastní propagace. Význam trvalé hodnoty ve fotografické knize si od desátých let minulého století uvědomovaly mezi všemi podniky nejvíce Vítkovické železárny. Pro komerční účely dokázaly vysoký potenciál vizuální krásy svého podniku také využít v široké míře.

Mezi obrazovými knihami institucí, které působily v Ostravě, se objevovaly typy knih, které měly vcelku jednotnou formální úpravu, i obsah míval obdobnou koncepci. V celém spektru fotografických publikací vydaných do roku 1947 má tato skupina knížek nejmenší zastoupení fotografického materiálu, který měl charakter pouze doprovodné informace a často se v knihách vyskytoval jen v několika kusech obrazů. Proto se mezi tematicky shodné knihy řadí ty, v nichž se fotografie neobjevila vůbec. Almanachy, příručky nebo ročenky se v Ostravě věnovaly například divadlu, hotelům, radnici nebo i krematoriu. Obdobným způsobem

041: Inzerce v jednom z knižních průvodců a využitím typických dominant Ostravy | období nacistické okupace. Uprostřed Nová radnice

042: Inzerce v jednom z knižních průvodců o Ostravsku

a typem knih se prezentovaly zájmové instituce, spolky a jednoty, jejichž rozvoj je charakteristický zejména od počátku minulého století.

Masivní a největší zastoupení nejen ve sféře publikací o soukromých firmách, ale také mezi všemi fotografickými publikacemi vydanými do druhé světové války mají knihy Vítkovických železáren. Ze všech fotografických publikací zařazených do této práce do roku 1947 se tomuto podniku věnuje téměř polovina z nich. Během období první poloviny dvacátého století lze u obrazových publikací Vítkovických železáren zaznamenat zřetelný vývoj v jejich poslání a s ním související rozvoj ve výtvarných kvalitách snímků. Za první vývojové stadium publikací lze považovat knihy, které byly vlastně katalogy výrobků. Kromě fotografií obsahovaly tituly řadu výrobků s jejich vlastnostmi, rozměry a dalšími hodnotami. Vše bývalo katalogizováno do tabulek. Fotografie v tomto případě plnila úlohu dokumentačně-informativního prostředku, který měl zákazníkovi ilustrovat podobu produktu. Typy knih – fotograficky ilustrovaných katalogů – vznikaly od počátku 20. století až do třicátých let tohoto století. Fotografie v tomto případě vznikaly téměř výhradně v exteriéru, před branami jednotlivých hal. Často se také fotografovaly hotové produkty v různých městech Evropy (knihy P003 a P005). Další typ publikací Vítkovických železáren se svými snímky již přenesl za brány továrních hal a dokumentoval pracovní prostředí, vyráběné ocelové produkty, ale i dělníky továrny. S ohledem na fotografování člověka jsou tyto publikace poměrně výrazným posunem od dosavadních statických a inscenovaných záběrů pracovníků. Nově už je dělník součástí výrobního procesu a snímky mají reportážní charakter. Jsou však pořizovány z velké vzdálenosti a převládají celkové záběry pořízené v halách. Osobitým přístupem autora je však využito přirozené světlo. Popsané znaky jsou příznačné pro německy psaný titul, který vznikl na objednávku železáren od hannoverského vydavatelství (P006). Největším počtem jsou ve fotografických publikacích Vítkovických železáren vydaných do roku 1947 zastoupeny publikace, které přinášejí obraz z prostředí železáren. Tyto knihy se mnohdy spíše než na obrazovou kvalitu fotografií soustředí na kvantitu, zkrátka tak, aby postihly veškerá výrobní odvětví podniku (titul P013, P015). Přes nižší obsahovou kvalitu se fotografie vyznačovaly velmi dobrou řemeslnou a technickou jakost snímků. Polygrafickým zpracováním a nápaditostí ve skladbě dílčích obrazů vynikají publikace vydané patrně ve druhé polovině třicátých

let minulého století (P021 a P029). Nově pracují s montáží fotografií a vrací se ve větší míře k využití měřítka člověka. V těchto titulech se Vítkovické železárny prezentují prostřednictvím již hotových produktů, případně v menší míře pohledy na výrobní areál a závody. Vrcholem prezentace železáren je kniha *Lidská práce v železárnách*. Publikace sleduje trend tehdejší fotografie a přináší ryze dokumentární fotografie sociálního charakteru. Soustředí se výhradně na dělníka a výrobu a na rozdíl od předchozích dvou publikací neukazuje divákovi ve větší míře pečlivě inscenované finální produkty. Tato poslední kniha se však také nejvíce odchyluje od principů reklamní publikace, a to právě svou výtvarnou rovinou.

Společným charakterem publikací Vítkovických železáren první poloviny 20. století je časté opakování fotografických snímků ve více titulech. Nejednalo by se asi o zásadní nedostatek, kdyby se shodné snímky neobjevovaly v titulech napříč i desítkami let. Některé knihy vydané železárnami tak zbytečně kazí vysokou úroveň publikací. V tomto ohledu působí nepřesvědčivě například výroční album vydané ke stoletému jubileu podniku (P015), které se skládá převážně z již jednou nebo vícekrát publikovaných fotografií. Těžko dnes hledat odpověď na to, proč Vítkovické železárny nevkládaly do fotografického zpracování svých závodů větší finanční prostředky, jako to udělal například průmyslník Baťa se svými reklamními filmy v meziválečné době. Jisté však je to, že i tak Vítkovické železárny přispěly Ostravě mnohdy zajímavými knižními fotografickými tituly.

Často uplatňovanou strategickou složkou ve fotografiích komerčních titulů Vítkovických železáren je portrét pracovníka vedle produktů a prostředí železáren. Tento způsob komparace dvou stěžejních prvků podniku má v zásadě dvě podoby. Tou první je pečlivé inscenování postavy nebo postav před hotový výrobek. Tato forma byla uplatňována přibližně od desátých let prakticky do konce třicátých let 20. století. Druhým, ne tolik přímým, ale zato modernějším způsobem je fotografování člověka a jeho okolí dokumentárně pojatým přístupem, kdy tím hlavním už není finální produkt, ale jeho výroba. Navíc jsou v tomto případě prosazovány další fotografické prostředky, kterými je například světelná atmosféra apod. Snímky jsou tak osobitější a více vystihují podobu prostředí. Princip obou metod využití dělníka v jeho prostředí je shodný – představit masu oceli, monumentalitu výrobních hal a závodů. Toto pojetí prezentace průmyslového prostředí má kromě funkce měřítka ještě další přesah, který má smysl zejména

043

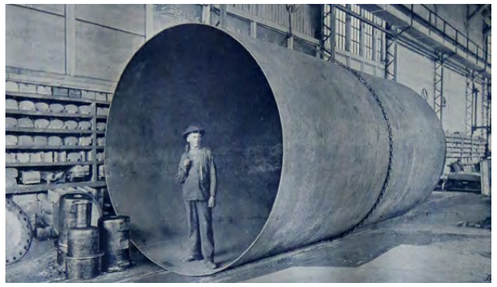
044

045

046

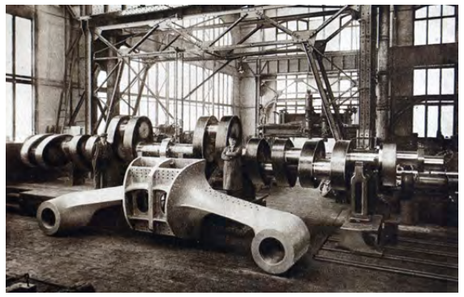
047

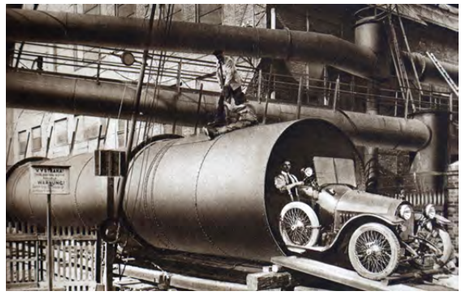
048

049

050

Náměty fotografických publikací průmyslových podniků a institucí – Vítkovické železárny – dělník jako měřítko k výrobku. Dělník se jako měřítko k výrobku či průmyslovému prostředí používal ve fotografii již v raných dobách vydávání fotografických publikací. Zpočátku se jednalo o ryze inscenované záběry a později byli dělníci fotografovováni reportížním způsobem.

043: P005 | 1914
044: P005 | 1914
045: P006 | asi 1914
046: P006 | asi 1914
047: P025 | asi 30. léta
048: P025 | asi 30. léta
049: P030 | 1938
050: P030 | 1938

051

052

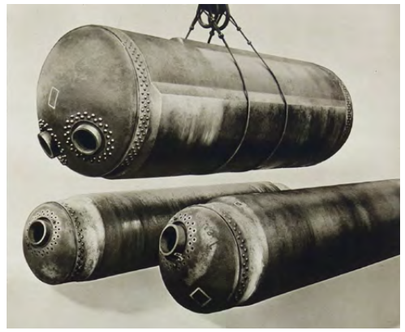
053

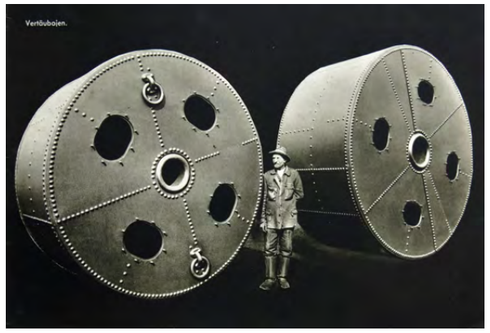

054

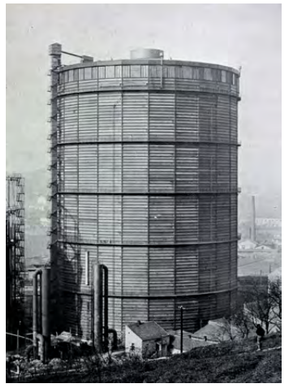
055

056

057

Náměty fotografických publikací průmyslových podniků a institucí – Vítkovické železárny – hotové produkty

051: P029 | asi 2. polovina 30. let
052: P029 | asi 2. polovina 30. let
053: P029 | asi 2. polovina 30. let
054: P021 | asi 30. léta
055: P019 | asi 30. léta | plynojem na 150 000 m^3
056: P019 | asi 30. léta | plynojem
057: P029 | asi 2. polovina 30. let | fotomontáž z předchozích dvou snímků

058

059

060

Náměty fotografických publikací průmyslových podniků a institucí – Vítkovické železárny – celkové pohledy na podnik

058: P006 | asi 1914 | celkový pohled
059: P029 | asi 2. pol. 30. let | celkový pohled
060: P025 | asi 2. pol. 30. let | celkový pohled

061

062

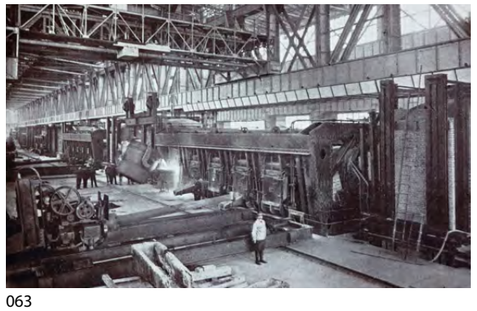

063

Náměty fotografických publikací průmyslových podniků a institucí – Vítkovické železárny – celkové pohledy na podnik

061: P025 | asi 2. pol. 30. let | výrobní hala
062: P025 | asi 2. pol. 30. let | výrobní hala
063: P013 | 1926 | výrobní hala

064

065

066

067

Náměty fotografických publikací průmyslových podniků a institucí – Vítkovické železárny – vybavenost pro zaměstnance

064: P015 | asi 1928 | Jubilejní kolonie
065: P015 | asi 1928 | Dělnický dům
066: P015 | asi 1928 | Úřednický dům
067: P007 | 1915 | Tržnice

u nadřízených pracovníků. Tím je vyjádření jakési hrdosti člověka, závodu, společnosti k tomu, co dokážou vytvořit.

Všechny typy knih Vítkovických železáren plnily období kapitalismu funkci propagačních materiálů. V některých případech knih byla tato funkce v prvním plánu obsahu knihy, naopak například v titulu *Lidská práce v železárnách* bylo prvotním jejím účelem představit železárny v zajímavých obrazech.

Ve fotografických publikacích o Ostravsku ze skupiny průmyslových podniků jednoznačně převládaly knižní tituly společností z oblastí těžkého průmyslu. Vedle nejvíce zastoupených Vítkovických železáren to byly další prosperující podniky zaměřené na těžbu uhlí. Ty však na rozdíl od Vítkovických železáren vydávaly v delších časových úsecích souborné rozsáhlé publikace s bohatou fotografickou přílohou. Svou jedinečností je o to více zajímavé například fotografické album o městských jatkách.

Již krátce po osvobození Československa sovětskou armádou a po znárodnění průmyslu se začaly tyto dva stěžejní motivy objevovat v obsahu populárně-naučných knižních titulů. Tato témata se projevovala ve formě oslavných textů, kresebných nebo fotografických ilustrací. Tendence se ještě více projevovala na Ostravsku, které se s ohledem na rozvoj těžkého průmyslu a díky urychlené poválečné obnově stalo vzorovým městem budování již za třetí republiky, kdy byl například plněn dvouletý hospodářský plán. Ve fotografických publikacích o Ostravsku, které se zevrubně věnovaly průmyslu, se tyto rané politické znaky výstavby státu stačily projevit v několika posledních titulech prvního sledovaného období. Jedná se o knihy *Práce je živá*, *Vítkovické železárny na výstavbě republiky* a *Ostrava: město uhlí a železa*. Silné budovatelské sklony se projevily snad ještě více v knihách nefotografických, které byly nejčastěji sborníky z různých konferencí nebo zasedání. Mnohé informace o obsahu knih dokážou napovědět už jejich názvy: *Kulturní práce ROH na Ostravsku* (1947), *Ostravský kraj v práci* (1947), *Osvobozená země* (1947) nebo celému Československu se věnující titul *Velké dílo* (1946). Už zde se skloňovaly pojmy jako práce, budování, výchova pracujících nebo závodní kluby. Uvedené publikace jsou tak pro oficiální tendence druhé poloviny čtyřicátých let 20. století ve fotografických knihách průlomové a tvoří základ pro ideologii uplatňovanou v dalších letech.

PRŮVODCE PO MOR. OSTRAVĚ A OKOLÍ | P001

Publikace autorů Karla Fadruse a Adolfa Podroužka je prvním česky psaným knižním průvodcem po městě Moravská Ostrava a zároveň první publikací tohoto druhu vydanou ve 20. století.

Vydání průvodce je výsledkem snah a iniciativy členů ostravské sekce Klubu českých turistů, k němuž příslušela i autorská dvojice Fadrus-Podroužek. Autoři knihy ucítili potřebu pokrýt mezeru po tolik potřebné české publikaci, jakou je právě knižní průvodce. Argumentovali to slovy o významu průmyslového kraje, potřebě jeho znalosti a značném turistickém ruchu.[5]

Vizuálně velmi zajímavou je už obálka knížky, která obsahuje název knihy ve zdobném písmu, drobné grafické prvky a ilustraci v podobě dýmících komínů průmyslových objektů. Tato grafika záměrně poukazuje na krásu průmyslového města a jeho reálií a napovídá o celé koncepci publikace. Komín a těžní věže jako symbol průmyslové prosperity je zcela zřejmý, skrytý zůstává až význam drobné kresbičky komára umístěného nad oblaky kouře.

Čtivý text publikace je zaměřen výhradně na nejvlastnější charakter Ostravy – průmysl. Další kategorií zájmu jsou sociální poměry, jak dokazuje část úvodního textu. *„Náš „průvodce“ nepopisuje krás přírodních; těch v okolí ostravském jest po skrovnu. Všímá si poměrů národnostních, náboženských a školských, které jsou na Ostravsku velmi zajímavy. Zdroj všeho života na Ostravsku prýští z pod země, a proto „Průvodce“obzvláště obrací zřetel k hornictví a k průmyslu na něm založeném.“*[6]. Samotný text knihy, rozdělený do čtyř kapitol podle geografického členění, informuje čtenáře o historickém vývoji města, národnostních a jiných poměrech, školství, zajímavých osobnostech nebo představuje místní řeč. Pozornost je ovšem kladena na průmyslové důlní závody, jejich základní popis

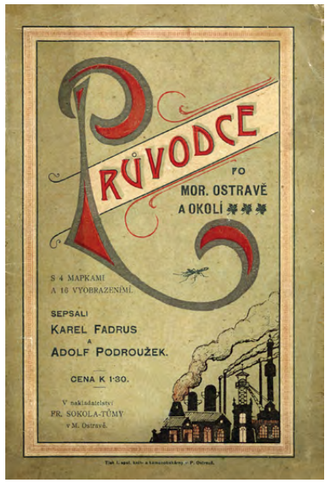

068: *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | 1902

Adolf Podroužek (1871–1945) úředník, v roce 1896 vydal turisticky orientovanou knížku *Propasť Macocha: popis, pověsti, dějiny, kresby, písemnictví a výpravy*, která obsahovala pět fotografií a tři nákresy. (zdroj: *Práce: politický týdeník pro dělnictvo*, 20. 12. 1896, s. 4)

Karel Fadrus (1868–1932)

5 FADRUS, K, PODROUŽEK, A.: *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí*, předmluva
Zájem o organizovanou turistiku na Ostravsku začal vzrůstat ke konci 19. století. Turismus znamenal tělesnou i duševní očistu a představoval únik z města, jehož životní prostředí bylo silně ovlivněno nastupujícím těžkým průmyslem. První turistický spolek německy mluvících občanů vznikl v první polovině devadesátých let 19. století. V roce 1896 následovalo založení organizace *Podhorské jednoty Radhošť* a roku 1899 vznikla v Ostravě lokální skupina největší turistické instituce *Klubu českých turistů* (KČT). Mezi trojicí sdružení však KČT v Moravské Ostravě patřil organizačně a ekonomicky k nejslabším. (zdroj: BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 313–314)

6 Tamtéž, předmluva

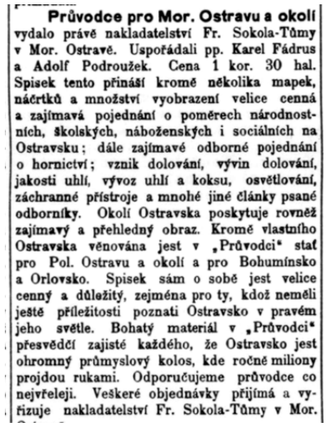

Průvodce pro Mor. Ostravu a okolí vydalo právě nakladatelství Fr. Sokola-Tůmy v Mor. Ostravě. Uspořádali pp. Karel Fádrus a Adolf Podroužek. Cena 1 kor. 30 hal. Spisek tento přináší kromě několika mapek, náčrtků a množství vyobrazení velice cenná a zajímavá pojednání o poměrech národnostních, školských, náboženských i sociálních na Ostravsku; dále zajímavé odborné pojednání o hornictví; vznik dolování, vývin dolování, jakosti uhlí, vývoz uhlí a koksu, osvětlování, záchranné přístroje a mnohé jiné články psané odborníky. Okolí Ostravska poskytuje rovněž zajímavý a přehledný obraz. Kromě vlastního Ostravska věnována jest v „Průvodci" stať pro Pol. Ostravu a okolí a pro Bohumínsko a Orlovsko. Spisek sám o sobě jest velice cenný a důležitý, zejména pro ty, kdož neměli ještě příležitosti poznati Ostravsko v pravém jeho světle. Bohatý materiál v „Průvodci" přesvědčí zajisté každého, že Ostravsko jest ohromný průmyslový kolos, kde ročně miliony projdou rukami. Odporučujeme průvodce co nejvřeleji. Veškeré objednávky přijímá a vyřizuje nakladatelství Fr. Sokola-Tůmy v Mor.

069: *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | Článek *Lidové noviny: Orgán strany lidové na Moravě*. roč. 10. č. 198. 29. 8. 1902. s. 4

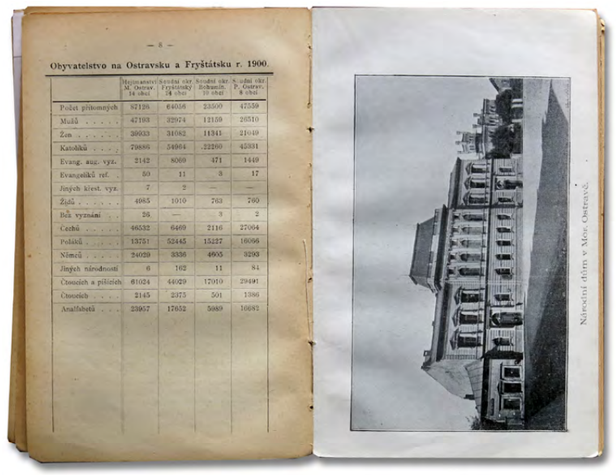

— 8 —

Obyvatelstvo na Ostravsku a Fryštátsku r. 1900.

	Německé okr. M. Ostrav. 14 obcí	České okr. Fryštátský 14 obcí	České okr. Bohumín. 10 obcí	České okr. P. Ostrav. 8 obcí
Počet přítomných	87128	64056	23500	47559
Muži	47193	32974	12159	26510
Ženy	39935	31082	11341	21049
Katolíků	79886	54964	22260	45331
Evang. aug. vyz.	2142	8069	471	1449
Evangelíků ref.	50	11	3	17
Jiných křest. vyz.	7	2	—	—
Židů	4985	1010	763	760
Bez vyznání	26	—	3	2
Čechů	46532	6469	2116	27064
Poláků	13751	52445	15227	16096
Němců	24029	3336	4995	3293
Jiných národností	6	102	11	84
Cizinců a přistěh.	61024	44629	17010	29491
Cizinců	2145	2575	501	1386
Analfabetů	23957	17652	5989	10683

Národní dům v Mor. Ostravě.

070: *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | 1902

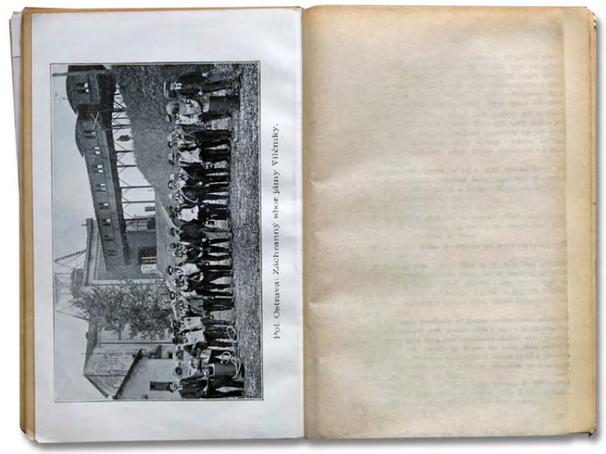

Pol. Ostrava: Záchranný sbor jámy Vítkovky.

073: *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | 1902

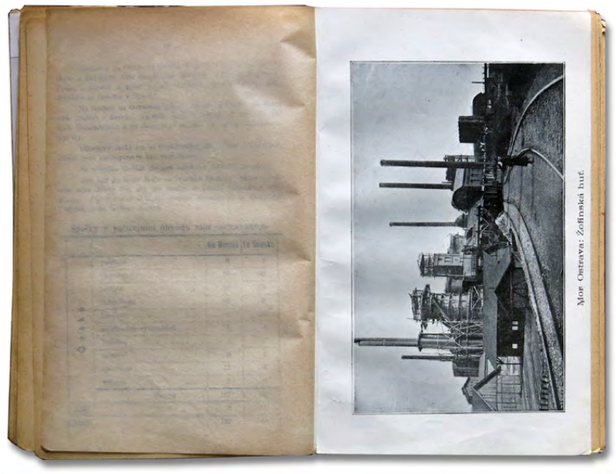

Mor. Ostrava: Žofínská šachta.

072: *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | 1902

Vítkovice: Kompresorna s šachtami v pozadí.

074: *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | 1902

Turistika.*)

Morava. Prohlížíme-li skvostná díla, jako jsou Ottovy Čechy a Šimáčkovy Hrady a zámky, napadá nás otázka, zda li se dočkáme podobných děl o Moravě. Jakousi náhradou jsou zatím Jurkovičovy Půstevně na Radhošti a nedávno vyšlý Buchlov. Vyskytne se na Moravě „smělý" nakladatel a spisovatelé, kteří by se podjali práce, vydati Moravu a Hrady a zámky moravské? Burgen und Schlösser Mährens jsou už dávno ozdobou sídel moravského panstva. I zde budiž pozesteskuto, že v Ottově Naučném slovníku Morava u porovnání s Čechami jest odbyta macešsky. Tyto spisy nenáležejí sice v obor turistiky, ale zájem o ně má též turista. Samozřejmo jest, že proud turistický z Moravy do Čech jest silnější než opačný: v Čechách jest Praha, jejich hranic střechou Šumava a Krkonoše, a konečně veliká část inteligence moravské, jsouc původem z království, přirozeně táhne k velkolepějším Čechám. Jest Morava sice v různém ohledu za Čechami, ale má též své přednosti: Macochy, Sloupských jeskyň není v Čechách, Radhošť, Hostýn, Velehrad, Pernštýn, Lednice atd. leží zase v krajinách přírodními krásami bohatých, anebo krajích s nanejvýš významným rázem národopisným. Stesk pronesený nebudiž pokládán za rekriminaci, ale popudem k otázce, zdali za daných poměrů bylo vykonáno, čeho jest pro poznání Moravy, aspoň s hlediska turistického, k probuzení zájmu turistů jak našich vlastních, tak z Čech, zapotřebí. Odpověď zní záporně. Průvodce Moravou není a literatura turistická jest chudá. Stůjtež zde aspoň názvy těch několika pro turisty nejdůležitějších: Remeš, Průvodce po Bezkydách a moravským Valašskem; Bayer: Valašskem; Mása, Pětník, Richter: Znojmo, Vranov, Bítov; Fadrus Podroužek: Průvodce po Mor. Ostravě a okolí; J. Mása: Nový Hrad; Procházka: Sloup a Macocha; Podroužek: Propast Macocha; Kříž: Propast Macocha a Sloup; Průvodčí do moravských jeskyň: Koudelka: Údolí Říčky; Večeřa: Rokštýn; Prombergrův Průvodčí po Olomouci; Slavíkův Průvodce po Velehradě; Průvodce po Třebíči. K nim loni přidružil se Píšův Průvodce Brnem a okolím, jejž napsal prof. Fr. Černý. Jest to nezbytná pomůcka pro turisty, kteří poznati chtějí přírodně nejzajímavější končiny moravské. Totéž nakladatelství vydalo první českou mapu brněnského okolí (v měř. 1:150.000). K průvodcům řadí se několik knih krásné prosy, na něž upozorňujeme, jsou to jmenovitě Sv. Čecha Moravské obrázky (V Hodslavicích, Na Radhošti, Velehradská pouť a j.), Mrštíkova Perla jižní Moravy (Lednice) a Havelkovy Cesty po Moravě. — Cítíc nedostatky, Turistická jednota v Brně, jež vznikla r. 1902 po dobrovolném rozejití se Odboru klubu čes. turistů, na předním místě vytkla si za účel: „Pěstovati a šířiti znalost krajin a hor v markr. moravském a pečovati o jejich návštěvu." (Čl. 2. stanov.) Prostředků k dosažení tohoto cíle jest zajisté mnoho, bude třeba přednášek, výletů, mapek a vyjednávání, aby místa turisticky zajímavá stala se přístupnými, a článků časopiseckých, aby vešla ve všeobecnou známost. Palčivou jest přímo potřeba úplného průvodce Moravou dle krajů. Aby pak byl co možná úplný a spolehlivý rádce, jest třeba součinnosti všech znalců různých končin Moravy, buď přírodními krásami neb historickými a jinými památnostmi vynikajících. K tomuto účelu, aby se vykonalo kus předběžné práce, Turistická jednota v Brně rozeslala svým důvěrníkům, pp. učitelům i jiným známějším osobnostem dotazníky. Z nich uveřejňovati bude ve svých zprávách stati, doplňky k nim a tak shromažďovati spolehlivou látku. Prosíme všech, kdo na turistice a poznání Moravy mají zájem, aby o dotazníky se přihlašovali, je vyplňovali a dle svých názorů i doplňovali. V.

075: *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | Článek *Lidové noviny: Orgán strany lidové na Moravě*. roč. 10. č. 198. 29. 3. 1903. s. 6

nebo je otištěn prostřednictvím barvité reportáže návštěvníka dolu, jež sfáral do podzemí. Za zmínku stojí také popis turistických procházek Moravskou Ostravou nebo tehdejší sousední obcí Vítkovice. Zde podle *Průvodce* může turista za mírný poplatek navštívit i ítkovické železárny. Text je tedy silně svázán s fotografiemi.

Publikace se dále skládá ze čtveřice map, jejichž autorem je A. Podroužek.[7] Fotografie pocházejí z ateliéru Wasservogel, který v době zrodu publikace v Ostravě začínal. Byl jednou z poboček fotografických ateliérů v Rakousko-Uhersku a mimo jiné v něm působil také Karel Hůlek st. Snímky fotografované ve Vítkovicích jsou dílem amatérského fotografa, vítkovického hodináře a předsedy České besedy Josefa Knoppa.[8] Autorství zbylých fotografií se nepodařilo určit.

Celkem šestnáct fotografií je tištěných na zvláštním křídovém papíře, což je výraznou předností vůči dosavadním i později vyda-

7 FADRUS, K, PODROUŽEK, A.: *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí*, předmluva

8 jeho zájem o fotografii nebo její prohlubování mohlo být způsobeno tím, že v bezprostřední blízkosti jeho hodinářství ve Vítkovicích měl fotoateliér Jindřich Pauk. Zdrojem této informace je korespondence s historikem a fotografem Jiřím Hrdinou. Ten identifikoval fotografie z Fadrusova a Podroužkova průvodce podle shodných snímků otištěných v jiné publikaci, v níž už je jejich autor uveden

076: Inzerce na tiskárnu, v niž vznikl také titul *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* (zdroj: *Hlas lidu slezského*. 30. 4. 1909. s. 6)

ných publikacím. Štočky pro tisk – litografie – pocházejí z dílny společnosti Unie.[9]

Fotografie přináší vcelku věcné svědectví o podobě města. Úvodní rozkládací snímek zachycuje celkový pohled na město. Z kulturní oblasti zobrazuje *Průvodce* na dvojici fotografií pouze Národní dům v Moravské Ostravě a Český dům ve Vítkovicích. Z městských scenérií potom Hlavní náměstí, park a řeku. Zbylých deset fotografií odkazuje k uhelnému hornictví nebo hutní výrobě. Převažují například celkové záběry na důlní závody. Nebývalý je snímek z interiéru těžní budovy. Znamenité je využití skupinových portrétů dělníků, které reguluje masu ocelových fabrik na zbývajících snímcích. Publikace si tak nedrží prvenství pouze ve svém jazyce, ale i ve fotografické kolekci, která je vůči ostatním fotografiím v později vydaných knihách neotřelá a vystihuje kraj Ostravska téměř ideálně.

078: Článek k životnímu jubileu Adolfa Podroužka (zdroj: *Bezkydy, Jeseníky*. roč. 5. č. 8–9. 1. listopadu. 1931. s. 210–211)

077: Inzerát v publikaci Slet sokolstva na Ostravsko: Pamětní spis. (1902) na publikaci *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí*

9 HRDINA, JIŘÍ, emailová korespondence ze dne 17. 7. 2015
Firma vznikla spojením tiskáren Jana Vilíma a Jana Otty roku 1899. Roku 1900 se z ní stala akciová společnost s názvem Česká grafická Unie, a. s. Společnost vlastnila vedle tiskárny také fotoateliér. V polygrafickém průmyslu velmi dobře prosperovala a na jejím kontě zůstává velké množství ilustrovaných knih (zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Vil%C3%ADm)

MORAVSKÁ OSTRAVA | P004

V rámci rozsáhlé edice *Vlastivědných sborníků* čítající šest desítek titulů vyšla roku 1911 také Moravská Ostrava. Fotografie v publikacích záměrně podléhaly rázu města, jeho charakteru a motivům. Proto oproti jiným svazkům bylo v Moravské Ostravě zobrazeno mnohem více průmyslových objektů. Moravská Ostrava je představena na celkem šestatřiceti záběrech.

Snímky jsou pořizovány v úzkém teritoriu, které zahrnuje kromě samotné Moravské Ostravy také Vítkovice (7 obrázků) a Polskou Ostravu (3 obrázky). Geografická redukce je tak nejspíš přímým důsledkem podstaty edice, která se v jednotlivých svazcích věnuje skutečně jen vybranému městu. Fotografie zobrazují převážně architektonické objekty, jako Český, Německý a Polský dům, školy, zdravotní a ubytovací budovy nebo kostely, z větších celků je představeno především náměstí.

Z průmyslových objektů města zcela chybí doly,[10] zato strojírenský a hutní obor výroby zabírá celé zbylé spektrum obrázků z industriálního prostředí. Při tak velkém množství snímků je absence těžní věže nezanedbatelná a publikace tak tvoří neúplný obraz města.

V souboru pohledů si nelze nevšimnout určité jednotvárnosti záběrů, především u architektonických objektů, což dílo částečně snižuje na úroveň katalogu.

Veškerý text uvnitř publikace je oproti ostatním titulům edice psaný pouze v českém jazyce.

079: *Moravská Ostrava* | 1911

O edici

Edice doktora Josefa Bělohlava začala vycházet roku 1910 a do roku 1914 dosáhl počet svazků konečného čísla šedesát kusů. Navzdory útlým sešitkům můžeme Bělohlavovův počin považovat za nejrozsáhlejší řadu místopisných publikací, které u nás v historii vyšly. Z fotografického hlediska má navíc vlastivědná edice velký význam – poprvé zde totiž výrazně svým rozsahem převažuje fotografie nad texty.

Snímky mají dokumentační charakter kvalitní řemeslné úrovně. Jejich množství podává vcelku všestranný vizuální obraz

10 jejich výčet je uveden jen slovně v úvodním textu

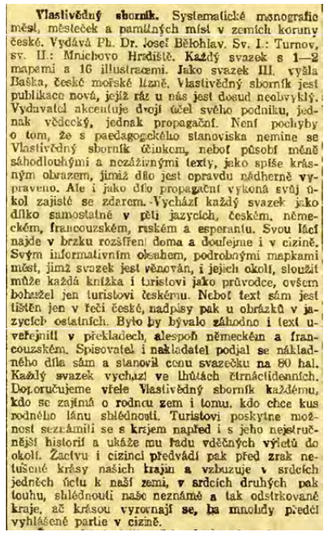

Vlastivědný sborník. Systematické monografie měst, městeček a památných míst v zemích koruny české. Vydává Ph. Dr. Josef Bělohlav. Sv. I.: Turnov, sv. II.: Mnichovo Hradiště. Každý svazek s 1—2 mapami a 16 illustracemi. Jako svazek III. vyšla Baška, české mořské lázně. Vlastivědný sborník jest publikace nová, jejíž ráz u nás jest dosud neobvyklý. Vydavatel akcentuje dvojí účel svého podniku, jednak vědecký, jednak propagační. Není pochyby o tom, že s paedagogického stanoviska nemine se Vlastivědný sborník účinkem, neboť působí měně sáhodlouhými a nezáživnými texty, jako spíše krásným obrazem, jímž dílo jest opravdu nádherně vypraveno. Ale i jako dílo propagační vyloná svůj úkol zajisté se zdarem. Vychází každý svazek jako dílko samostatné v pěti jazycích, českém, německém, francouzském, ruském a esperantu. Svou lící najde v brzku rozšíření doma a doufejme i v cizině. Svým informativním obsahem, podrobnými mapkami měst, jimž svazek jest věnován, i jejich okolí, slouží může každá knížka i turistovi jako průvodce, ovšem bohužel jen turistovi českému. Neboť text sám jest tištěn jen v řeči české, nadpisy pak u obrázků v jazycích ostatních. Bylo by bývalo záhodno i text uveřejnit v překladech, alespoň německém a francouzském. Spisovatel i nakladatel podjal se nákladného díla sám a stanovil cenu svazečku na 80 hal. Každý svazek vychází ve lhůtách čtrnáctidenních. Doporučujeme vřele Vlastivědný sborník každému, kdo se zajímá o rodnou zem i tomu, kdo chce kus rodného lánu shlédnouti. Turistovi poskytne možnost seznámiti se s krajem napřed i s jeho nejstručnější historií a ukáže mu řadu věčných výletů do okolí. Žačvu i cizinci předvádí pak před zrak netušené krásy našich krajin a vzbuzuje v srdcích jedněch úctu k naší zemi, v srdcích druhých pak touhu, shlédnouti naše neznámé a tak odstrkované kraje, ač krásou vyrovnají se, ba mnohdy předčí vyhlášené partie v cizině.

080: *Moravská Ostrava* | Článek *Národní listy*. č. 228. 20. 8. 1910.

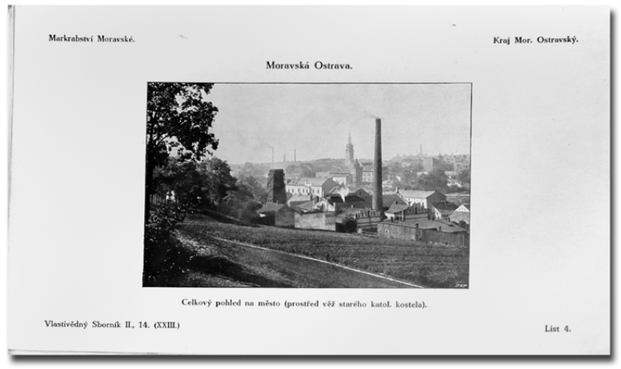

081: *Moravská Ostrava* | 1911

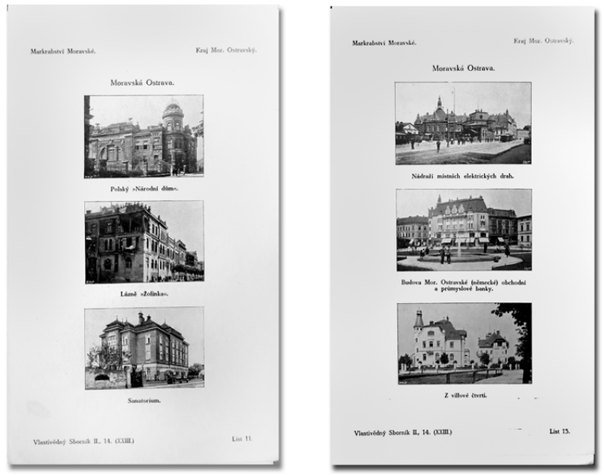

082: *Moravská Ostrava* | 1911

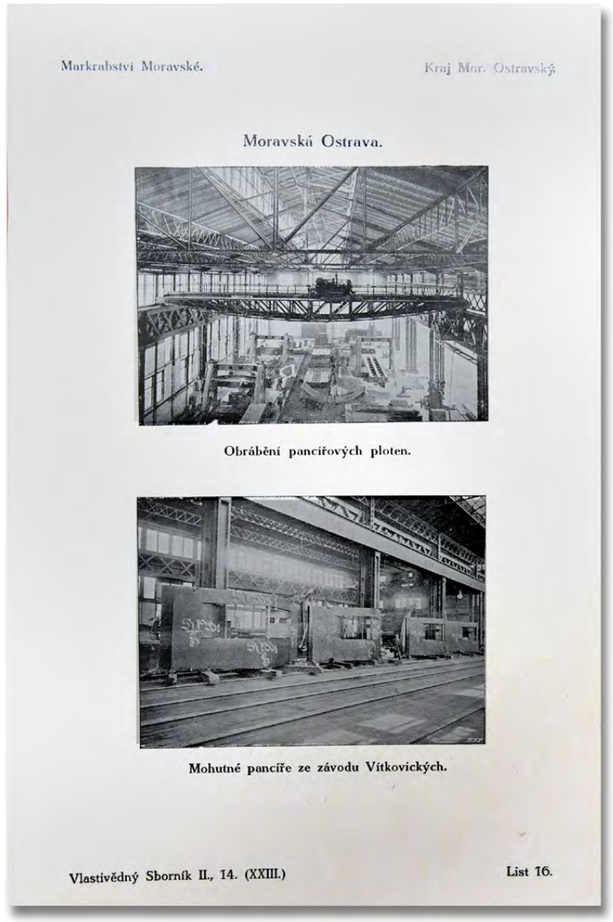

083: *Moravská Ostrava* | 1911

města. Zájemci je podoba místa zprostředkována většinou na motivech městské architektury, záběrech z městských ulic i celků města. Nejvážnějším problémem celé edice je velmi malý formát otištěných snímků. Nedostatek, který podléhá nevelkému rozměru samotné publikace. I tak by bylo vhodnějším řešením umístění nejvýše dvou snímků na list namísto redukování formátu snímku. Jednotlivý titul byl tvořen složkou, v níž byly uloženy volné listy křídového papíru potištěného jednostranně. Na nich byl dvou až čtyřlistový úvodní text, který seznamoval čtenáře s městem nebo místem, mapka a fotografie na zbývajících šestnácti listech. Na každém z nich byly otištěny jeden až čtyři snímky ve vodorovné nebo svislé ose. Od počátku byla podoba listů s fotografiemi publikace jednotná. V době produkce se během let mírně modifikovala jen obálka, která jinak byla v určitém časovém úseku jednotná a lišila se pouze názvem. Do 24. sešitu (*Třebechovice*) byla obálka světle hnědá a textové údaje obsahovala kromě jazyka českého také v esperantu. Od 26. do 30. svazku byla barva obálky tmavě zelená. Od svazku 31. se grafická podoba ustálila, zestetizovala a byla řešena v odstínu modro nebo černo bílé (krémové).

Technická úprava tiskoviny nasvědčuje tomu, že více než o průvodce se jedná o předmět sbírky. Nesvázané listy nejsou pro přenášení, které se předpokládá u knížek typu průvodce, vhodné.

Publikační počiny Josefa Bělohlava neskončily jenom edicí měst na našem území. Model místopisné bohatě ilustrované publikace aplikoval také na zahraniční města v edici nazvané *Světové monografie*, která byla rozsahem oproti edici tvořené v Království českém dvojnásobná. Stejně jako v předchozí edici byl i zde základem publikace obraz. Jeden svazek tak je opět jakýmsi obrazovým

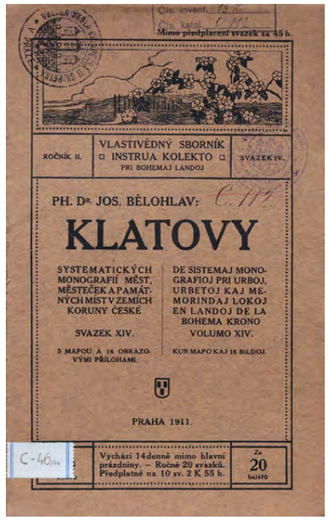

084: *Klatovy* z edice *Vlastivědných sborníků* | 1911

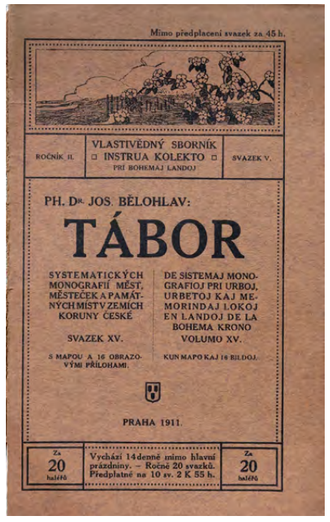

085: *Tábor* z edice *Vlastivědných sborníků* | 1911

albem, tentokrát však svázaným v tuhých kartonových deskách. Odebírání titulů edice bylo možno předplatit a jednotlivé svazky vycházely jedenkrát za měsíc.[11]

Podle informací z obálek jednotlivých brožurek lze tituly edice *Vlastivědných sborníků* rozdělit takto:

Rok 1910, roč. I.:

Sv. 1 – *Turnov* (r. 1911 2. vyd., r. 1912 3. vyd.)
Sv. 2 – *Mnichovo Hradiště*
Sv. 3 – *Baška*
Sv. 4 – *Soběslav*
Sv. 5 – *Jičín*
Sv. 6 – *Třeboň* (1913 2. vyd)
Sv. 7 – *Náchod* (2. vyd. 1912)
Sv. 8 – *České Budějovice*
Sv. 9 – *Hluboká* (2. vyd. 1912)
Sv. 10 – *Rovensko a Trosky*

Rok 1911, roč. II.:

Sv. 1 (XI) – *Sobotka*
Sv. 2 (XII) – *Bechyně*
Sv. 3 (XIII) – *Písek*
Sv. 4 (XIV) – *Klatovy*
Sv. 5 (XV) – *Tábor*
Sv. 6 (XVI) – *Domažlice*
Sv. 7–8 (XVII– XVIII) – *Plzeň*
Sv. 9 (XIX) – *Železná Ruda*
Sv. 10 (XX) – *Velké Meziříčí*
Sv. 11 (XXI) – *Jílové*
Sv. 12 (XXII) – *Luhačovice*
Sv. 13 (XXIII) – *Železný Brod*
Sv. 14 (XXIV) – *Moravská Ostrava*
Sv. 15 (XXV) – *Třebechovice, Týniště n. Orlicí*

11 *Duch času: Orgán česko-slovanské sociální demokracie*. roč. 15. č. 20. 12. března 1913. s. 5

Rok 1912, roč. III.:

Sv. 1 (31) – *Police nad Metují*
Sv. 2 (32) – *Švédsko*
Sv. 3–5 (33–35) – *Královská Praha*
Sv. 6 (26) – *Kroměříž*
Sv. 7 (27) – *Kostelec nad Orlicí*
Sv. 8 (28) – *Olomouc*
Sv. 9 (29) – *Kutná Hora*
Sv. 10 (30) – *Přerov*

Rok 1912–1913

Sešit 1 (36) – *Karlův Týn*
Sešit 2 (37) – *Benešov a Konopiště*
Sešit 3 (38) – *Brno*
Sešit 4 (39) – *Hradec Králové*
Sešit 5 (40) – *Moravský Kras*
Sešit 6 (41) – *Český Krumlov*
Sešit 7 (42) – *Hranice*
Sešit 8 (43) – *Beroun*
Sešit 9 (44) – *Prachatice*
Sešit 10 (45) – *Pernštýn*
Sešit 11 (46) – *Karlovy Vary*
Sešit 12 (47) – *Uherské Hradiště*
Sešit 13 (48) – *Česká Třebová*
Sešit 14 (49) – *Jindřichův Hradec*
Sešit 15 (50) – *Štramberk*

Rok 1913–1914

Svazek 1 (51) – *Křivoklát*
Svazek 2 (52) – *Frenštát a Radhošť*
Svazek 3 (53) – *Semily a Riegrova stezka*
Svazek 4 (54) – *Třebíč*
Svazek 5 (55) – *Telč*
Svazek 6 (56) – *Mělník*
Svazek 7 (57) – *Roudnice a Říp*
Svazek 8 (58) – *Zvíkov*
Svazek 9 (59) – *Volary*
Svazek 10 (60) – *Chrudim*[12]

12 Sestaveno dle vyhledání titulů v online katalogu NKP a MZK v Brně od

086: *Frenštát a Radhošť* z edice *Vlastivědných sborníků* | 1913–1914

087: *Chrudim* z edice *Vlastivědných sborníků* | 1913–1914

Na jednom ze svazků (*Moravská Ostrava*) je uvedeno, že sborník vychází každých 14 dní – 20 ks ročně. V roce, kdy tento sborník *Moravská Ostrava* (1911) vyšel, bylo dle roků vydání na jednotlivých titulech vydáno jen 15 ks, ale číslování v následujícím roce nasvědčuje tomu, že se pokračovalo číslem 25. V témže roce se pak pokračuje v celkovém číslování chronologicky, ale čísla konkrétního roku jsou psána od jedničky. V následujícím období (1912–1913) bylo řazení logičtější, vyšlo 15 ks publikace.

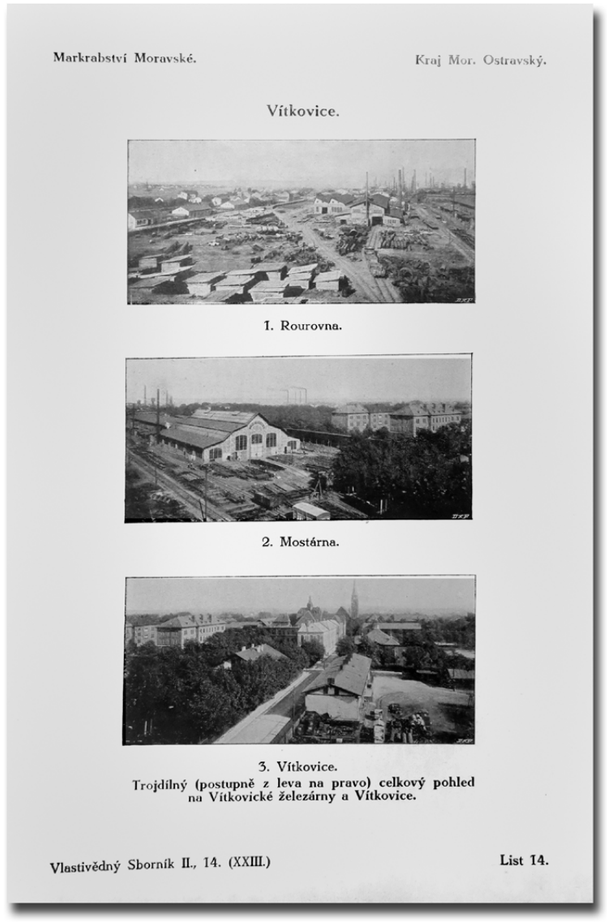
Markrabství Moravské. Kraj Mor. Ostravský.

Vítkovice.

1. Rourovna.

2. Mostárna.

3. Vítkovice.
Trojdílný (postupně z leva na pravo) celkový pohled na Vítkovické železárny a Vítkovice.

Vlastivědný Sborník II., 14. (XXIII.) List 14.

088: *Moravská Ostrava* | 1911

září 2015 do ledna 2016

WITKOWITZER RÖHRENWALZWERK: PREISLISTE UND DIMENSIONSTABELLEN | P005

(*VÁLCOVNA TRUB VÍTKOVICKÝCH ŽELEZÁREN: CENÍK A ROZMĚROVÉ TABULKY*)

Přestože knížka kapesního formátu představuje spíše soupis produktů a jejich technických parametrů, vyskytuje se zde několik zajímavých řešení fotografických. Poprvé se zde například objevují pózující dělníci u hotových produktů. Jde o určitý symbol zlidštění masy ocelových produktů, komparace člověka a megalomanského výsledku jeho práce. Neméně podstatnou roli zde dělník hraje jako přibližné měřítko.

Většina výrobků je fotografována venku, jako náklad připravený k expedici, zdánlivě nakupený na hromadě, ve skutečnosti však pečlivě aranžovaný. Fotograf podporuje kouzlo prostých cylindrických tvarů ohromných rour.

Grafická úprava knihy s použitím červených linek kolem snímků podtrhuje komorní formát knížky a přibližuje ji k podobě alba. Jedná se patrně o jednu z prvních publikací Vítkovických železáren, v níž byla jako ilustrace použita fotografie.

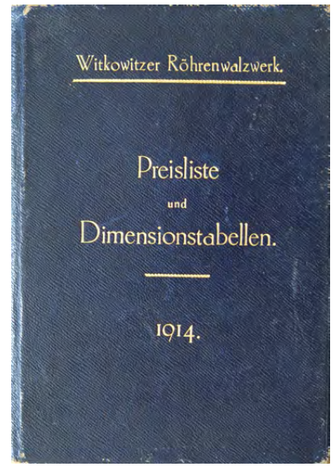

089: *Witkowitzer Röhrenwalzwerk: Preisliste und Dimensionstabellen* | 1914

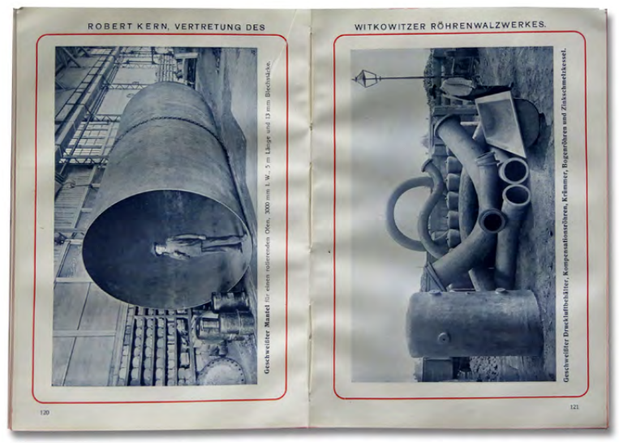

090: *Witkowitzer Röhrenwalzwerk: Preisliste und Dimensionstabellen* | 1914

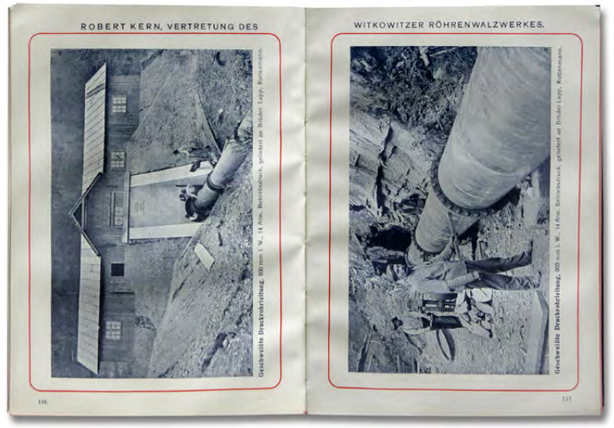

091: *Witkowitzer Röhrenwalzwerk: Preisliste und Dimensionstabellen* | 1914

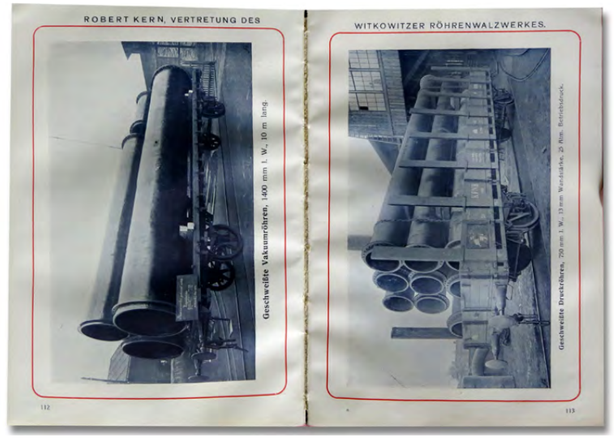

092: *Witkowitzer Röhrenwalzwerk: Preisliste und Dimensionstabellen* | 1914

EISENWERK WITKOWITZ | P006

(*VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY*)

Jde o první publikaci týkající se Ostravy, v níž dominovala fotografie nad textovou částí. Za stručným slovním úvodem doplněným chronologicky seřazenými stěžejními mezníky ve vývoji Vítkovických železáren přichází kolekce jednaosmdesáti fotografií. Všestranně, dynamicky a svěže působící soubor je důsledkem hned několika faktorů.

Ve velké míře a jinak než tomu bylo doposud, se střídají záběry pořizované v interiéru a exteriéru. Ani v jednom z prostředí navíc nejde o prosté dokumentování, autor naopak hledá zajímavé objekty, které klade do popředí a použitím širokoúhlého objektivu díky nim zdůrazňuje hloubku záběru. Pečlivost fotografa se projevuje právě v komponování obrazů plných vertikálních a horizontálních linií, válcových tvarů, které autor mnohdy usazuje do diagonály, aby podpořil jejich monumentalitu a zdůraznil dynamiku obrazu. Se stejnou brilancí je využíván také detail. Světelně jsou podpořeny struktury a pravidelný rytmus zářezů ozubených kol nebo náprav kolejových vozidel v dlouhé řadě za sebou.

Na většině snímků se objevuje člověk – hutník, slévač a další pracovníci. Někdy jako ústřední motiv, většinou ale jen tak mimochodem, ne však náhodně. Vedle velkých ocelových konstrukcí trub, masivních nádob, vodojemů a hřídelí působí malá postavička člověka zanedbatelně. Dělníci se objevují dokonce i na celkových exteriérových pohledech na komplex hutí. Paradoxem takto důrazného měřítka člověka a továrny je ovšem fakt, že strůjcem těchto staveb je právě lidská ruka.

Je zřejmé, že vyšší umělecká úroveň fotografií v knize je z velké části důsledkem atraktivity prostředí, na druhou stranu bez fotografova využití a zdůraznění monumentality a krásy atmosféry železáren by těžko takto působivá kniha mohla vzniknout. Fotograf využívá znamenitě nevšední světelnou atmosféru podniku. Směrové světlo shora vytváří chrámovou až duchovní atmosféru. Lokálně zářící rozžhavené objekty tvoří silný kontrast v jinak temné hale. Často je využito plastického protisvětla, některé záběry zachycují jen siluety dělníků v hutnických kloboucích. Prostá informace o místu a jeho záznam jsou záměrně ignorovány a do popředí se dostává genius loci továrny. Řada záběrů je navíc obohacena o jakýsi všudypřítomný dým vyskytující se nejen nad komíny

093: *Eisenwerk Witkowitz* | asi 1914

094: *Eisenwerk Witkowitz* | asi 1914 | originální pozitivy určené pro reprodukci v knize jsou uloženy v Archivu Vítkovice, a. s.

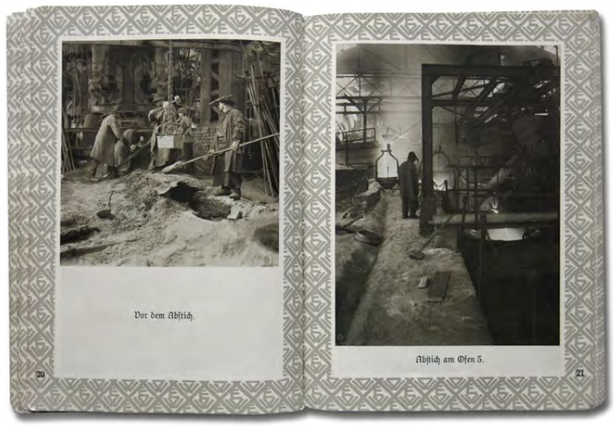

095: *Eisenwerk Witkowitz* | asi 1914

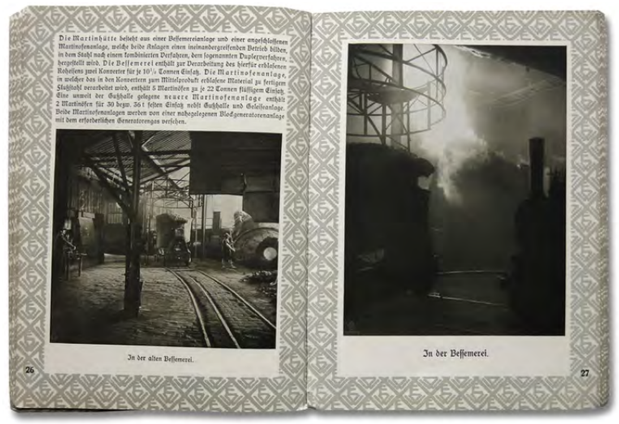

096: *Eisenwerk Witkowitz* | asi 1914

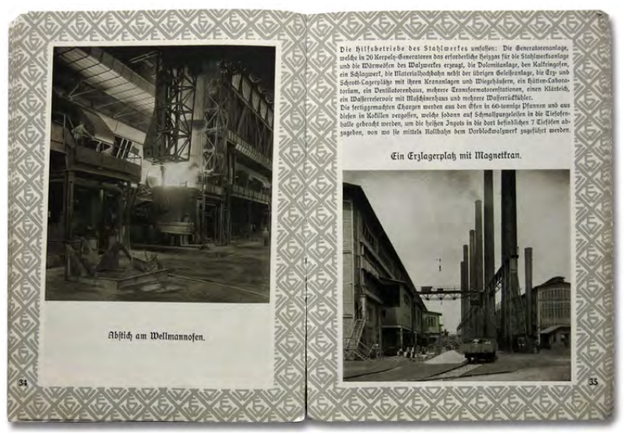

097: *Eisenwerk Witkowitz* | asi 1914

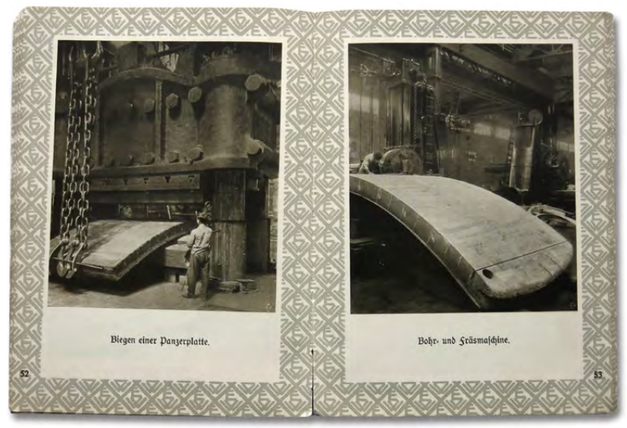

098: *Eisenwerk Witkowitz* | asi 1914

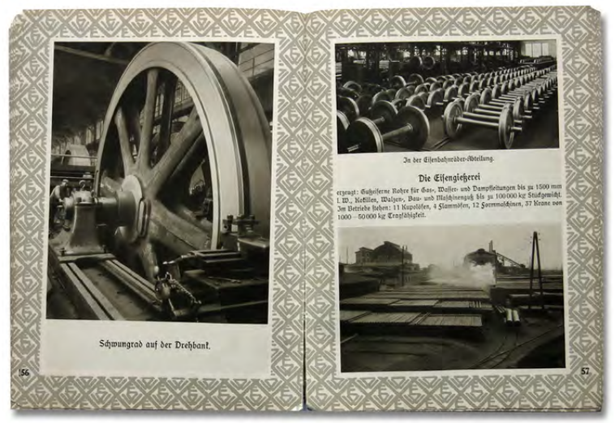

099: *Eisenwerk Witkowitz* | asi 1914

100: *Eisenwerk Witkowitz* | asi 1914

venku, ale i ve výrobních halách. Imprese záběrů je umocněna fotografováním i v temnou denní dobu, ráno a večer.

Kolekci doplňují fotografie sekundárního prostředí Vítkovických železáren, tedy prvky sociálního a zdravotního zabezpečení pracovníků Vítkovických železáren. Toto prostředí už však na fotografiích viditelně ztrácí poutavost jako tomu bylo v případě výroby.

Publikace existuje minimálně ve dvou formách z hlediska otištění reprodukcí. V jedné z dostupných knih totiž byly fotografie zhotoveny tiskem na speciálním matném křídovém papíře a lepeny za horní hranu podkladového kartonu, který tvoří listy knihy. V jiném exempláři titulu jsou obrazy přímo natištěny na papíře společně s textem. Publikace obsahuje rozkládací barevnou mapu Vítkovic.

Autor fotografií v knize uveden není, na snímcích se však v jednom ze spodních rohů objevuje značka R v kosočtverci a pod ním na některých fotografiích čitelný nápis ROERTS. Jde o německé nakladatelství Will Roerts z Hannoveru, které se zabývalo vydáváním tiskovin spojených s tematikou těžkého průmyslu. Roerts si už v době první světové války uvědomoval velký význam uměleckého aspektu v reklamní tvorbě.[13] To je také asi hlavní důvod proč si tohoto autora pozvaly právě Vítkovické železárny pro výtvarné zpodobnění svých závodů. Historik a fotograf Jiří Hrdina k tomu dodává: *„Stejně jako dnes, i v minulosti se docela často stávalo, že si zákazník najal fotografa – nebo v tomto případě vydavatele – mimo Ostravu. Zkrátka měl pocit, že ten zahraniční je více reprezentativní pro jeho podnik. Stejně tak tomu bylo i ve Vítkovicích.“*[14] Kniha patří fotograficky i polygraficky mezi jedno z nejkvalitnějších děl Vítkovických železáren v celém dvacátém století a je poměrně silným konkurentem k publikaci *Lidská práce v železárnách*. Hlavním rozdílem knih je ten, že zatímco *Lidská práce v železárnách* se soustředí především na dělníka, kniha autora Roertse se snaží vystihnout železárny prostřednictvím jejích výrobků. Obě obrazové kolekce jsou ale po všech stránkách stejně kvalitním výtvarným dílem.

13 *Technische Blätter*. roč. 45. 1913. s. 39
HRDINA, JIŘÍ, emailová korespondence ze dne 28. 1. 2016

14 HRDINA, JIŘÍ, emailová korespondence ze dne 28. 1. 2016

WOHLFAHRTSEINRICHTUNGEN DES EISENWERKES WITKOWITZ | P007

(*SYSTÉMEM SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ VÍTKOVICKÝCH ŽELEZÁREN*)

V letech 1907 a 1908 vyšla dvojice německy psaných publikací s přehledem staveb provedených Vítkovickými železárnami. Architektura byla v té první prezentována formou kreseb jejich půdorysů. Následující rok měla druhá publikace už pouze texty a tabulky a byla dvojnásobného rozsahu, tedy 162 stran. Roku 1915 na tyto knihy formátem, koncepcí a obsahem navázala jiná, která již obsahovala bohatý fotografický doprovod. Přesto i zde byly otištěny půdorysy staveb.

101: *Wohlfahrtseinrichtungen Des Eisenwerkes Witkowitz* | 1915

Samotné fotografie mají primárně význam dokumentační. Fotografická informace o stavbě je podpořena velmi dobrou řemeslnou stránkou obrazů. Snímky jsou zhotoveny podle základního pravidla pro fotografování architektury. Fotografické prostředky jsou voleny tak, aby vynikla především stavba.

Vítkovické železárny tímto katalogovým typem knih představují svou péči o zaměstnance. Převážná část budov na fotografiích je určena úředníkům železáren, pro něž byly přirozeně stavěny reprezentativnější a lépe vybavené objekty než pro dělníky. Opomenuty však nejsou ani budovy nemocnice, jídelny, tržnice aj.

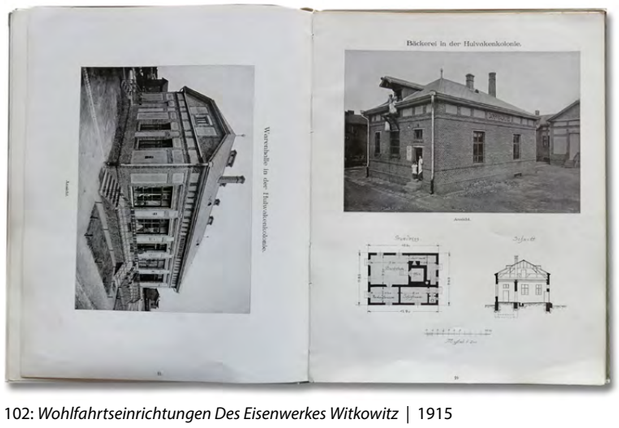

102: *Wohlfahrtseinrichtungen Des Eisenwerkes Witkowitz* | 1915

VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY | P008

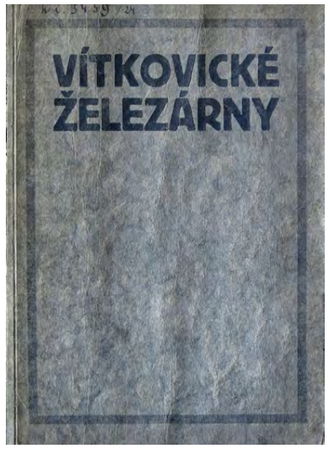

103: *Vítkovické železárny* | ASI 1919–1920

První česky psaná publikace s fotografiemi vydaná Vítkovickými železárnami je modifikací stejnojmenné německé knihy z počátku první světové války. Oproti první verzi zůstal zachován formát a většina fotografií. Rozdílem je grafická úprava, sazba fotografií a zvolený papír knihy – původní matný nahradila pololesklá křída. Některé fotografie byly nahrazeny novými, ne však příliš vizuálně atraktivními. Jde například o sérii vesměs monotematických a formálně obdobných záběrů z výrobních hal. Na takto dokumentačních záběrech celků interiérů se vytrácí hloubka mnohokrát využitá v německé verzi knihy. Zmiňované záběry už s největší pravděpodobností nejsou výsledkem práce agentury ROERTS, ale zhotovil je jiný fotograf patrně cíleně do nového vydání knihy. Dokazuje to i použití stejných snímků hal v knize P013. Protože autorem několika snímků v této publikaci z roku 1926 je Karel Hůlek, je možné, že kolekci z výrobních hal do nového vydání knihy *Vítkovické železárny* fotografoval v období konce první světové války právě on. Viditelným rozdílem mezi stávajícím souborem snímků z německé a české verze je také rozdílná tonalita obrázků. V nově zařazených snímcích bohužel ubylo záběrů s prvkem člověka. Vložená nová série devatenácti snímků má hodnotu spíše informativní. Obecně tak lze říci, že je česká verze knihy kvalitou tisku a výběrem nových fotografií oproti německé publikaci krokem zpět.

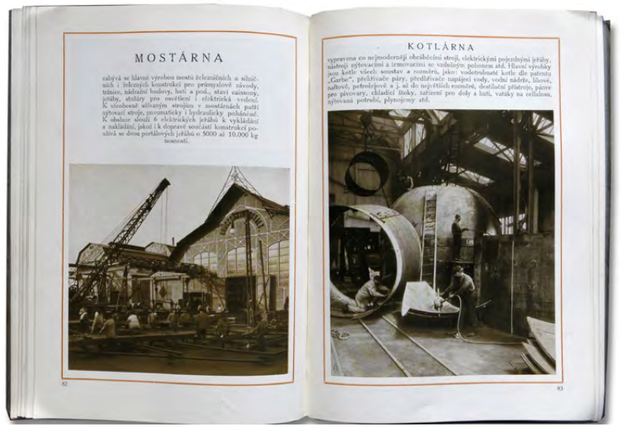

104: *Vítkovické železárny* | ASI 1919–1920

ÚSTŘEDNÍ JATKY | P009

105: *Ústřední jatky* | asi 1915–1935

Publikace obsahuje celkem 17 fotografií shodného formátu. Více než klasickou knihu připomíná spíše album, příznačně k obsahu, obalené kůží a stažené zdobným provazem. V dostupné verzi zcela chybí úvodní text, který se patrně neobjevuje v žádném z exemplářů. Množství tohoto vydaného titulu nelze odhadovat, ale vzhledem k postavení Ústředních jatek v Moravské Ostravě v té době se dá předpokládat, že album mohlo být významným předmětem chlouby moderního závodu. Přestože dnes mohou interiéry a vybavení jatek působit primitivně, před sto lety patřily jatky k nejmodernějším v republice.

Kromě dvou snímků – úvodního celkového pohledu na jatky a snímku ze strojovny – má každý záběr své, ve fotografiích z průmyslových podniků často uplatňované, měřítko v podobě zaměstnanců jatek. Tomuto modelu odpovídá i kompozice. Pracovníci jsou v obraze často umisťováni v poměrně velké vzdálenosti od fotoaparátu a stavěni ke zdi nebo k hlavnímu neživému motivu. Zkrátka tak, aby svou přítomností nenarušovali prioritní motiv snímku a aby nechali vyznít jeho velikost, potažmo i význam. V případě publikace o městských jatkách v Moravské Ostravě je tím hlavním prvkem obrazu na většině snímků zvíře. I to však ve své živé podobě působí jako měřítko k prostoru a budovám jatek. Na rozdíl od statických záběrů dělníků v továrně z meziválečného období tak v případě jatek oživují motivy továrny na maso ještě koně, prasata nebo skot. Nutno dodat, že toto oživení je pouze symbolické, protože většina zachycených zvířat je po porážce. Tmavé exteriéry i interiéry jatek společně s háky ověšenými vepři působí dnes skličujícím dojmem.

Kolekci snímků z výrobního sektoru vhodně doplňuje fotografie správní budovy a záběr z interiéru výzkumné laboratoře. Tyto obrázky jsou situované na začátku a konci alba. Podstatné je také zařazení motivů zajišťujících chod jatek, kterými jsou pohledy do strojovny a kotelny. Žádná část zpracování masných výrobků není na fotografiích upřednostňována a zdá se, že ani žádný segment výroby nechybí. Z pohledu velikosti výřezů je soubor dynamicky různorodý. Ukazuje totiž jatka z celkového záběru včetně okolní zástavby až po detaily z vnitřního zařízení závodu. Kolekce se i přesto formou nijak neodchyluje od propagačních obrazových materiálů jiných podniků. Své specifikum si ale získává právě obsahem, tedy fotografovanými motivy. Mnohem častěji se lze setkat

106: *Ústřední jatky* | asi 1915–1935

107: *Ústřední jatky* | asi 1915–1935

s obrazovými publikacemi firem těžkého průmyslu, prezentace potravinářského průmyslu byla před rokem 1948 ojedinělá.

Zajímavé je sledovat osoby na snímku, které zejména podle oděvu vytvářejí napříč celým albem spektrum snad všech pracovních pozic tehdejších jatek. Objevují se zde patrně šéfové výroby, zvěrolékaři, trhovci, zaměstnanec údržby, řezníci i tovaryši.

Zdobná značka na konci alba odkazuje k fotoateliéru značeného M. Hůlek, a za autora fotografií tak lze označit fotografa Karla Hůlka, který zmíněné označení svého fotografického ateliéru používal od roku 1914 . Přestože není známo, ve kterém roce publikace o městských jatkách vyšla, je pravděpodobné, že to bylo ještě před Hůlkovou drobnou obrazovou publikací o *Moravská Ostrava* (P014), která vyšla asi v polovině dvacátých let 20. století. Že byla publikace o jatkách Hůlkovým prvním rozsáhlejším dílem lze usoudit snad i podle nižší řemeslné kvality fotografií oproti snímkům v publikaci o celém městě Moravské Ostravě. Na některých snímcích se lze v případě jatek setkat se zmatenou kompozicí, v níž například v interiéru dominuje v popředí nosný sloup.

108: *Ústřední jatky* | asi 1915–1935

M. OSTRAVA | P011

„Přírodní ráz krajinný je zkažen, zavalen dýmem a prachem uhelným, zpěv ptactva nahražují parní píšťaly, lesem jsou přehojné tovární komíny. Uměleckých a dějinných památek je poskrovnu, avšak kdo chce znáti život, bohatství, schopnosti a nesnáze republiky čs., nemůže opomenouti navštíviti Mor. Ostravu.“

KOZEL, J.: *M. Ostrava*. 1925. s. 3

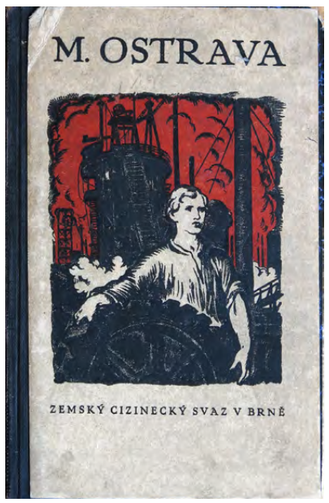

109: *M. Ostrava* | 1925

Po téměř čtvrt století další knižní průvodce Moravskou Ostravou, v němž byla použita také fotografie. V souvislosti s vývojem fotografické a polygrafické techniky bychom snad čekali širší soubor fotografií,[15] který se bohužel od Fadrusova-Podroužkova průvodce počtem snímků moc nezměnil. Celkem 17 obrázků je tištěno většinou na papíře stejném jako text, v několika případech zvolili tvůrci knihy křídový rozkládací papír.

Poměr snímků z průmyslového a městského prostředí je rovnoměrně vyvážen. Publikace přináší několik záběrů z náměstí a hlavních ulic Moravské Ostravy, několik pohledů na hutě Vítkovických železáren. Neotřelý a z tradičního schématu vybočující je jeden záběr na ostravské hlavní náměstí, které je na obrázku pouhou siluetou staré radniční věže, morového sloupu a paraplete v popředí. Takto osobité vykreslení města prostřednictvím poutavé atmosféry s dramatickým počasím je pro otištění v průvodci neobvyklé a v jiných následujících titulech o Ostravě už neopakovatelné. Náměty fotografií překročily teritorium města, a tak se v knize objevují mimo Ostravu a okolní obce také beskydské Pustevny, Štramberk, Ondřejník aj.

Jistou zvláštností je, že na jedné z reprodukcí je představena budova Nové radnice, která v době vydání knihy byla teprve ve výstavbě. Celý komplex objektů se stavěl v letech 1923–30. V roce 1925 byla postavena nanejvýše postranní křídla a hlavní budova nebo se přinejmenším vědělo o jejich podobě. Podle nepravdivého obrázku však patrně v době uzavření knihy do tisku nebyla známa definitivní podoba radniční věže, která je na snímku nikoliv ve verzi výsledné, ale návrhové. Popisek obrázku ale prezentuje tuto verzi jako hotovou, což je pro průvodce informativních charakteru nemalá chyba.

---

15 v prvním svazku edice Propagační publikace, v němž byla vydána i knížka o Moravké Ostravě, bylo otištěno 29 obrázků

Jaroslav Kozel – učitel v Obecné závodní škole „Na Hlubině“ (zdroj: *Ostravský sborník*, s. 122, 1908, SVK: A 11.091), kde byl v roce 1903 povýšen do vyšší služební třídy. (zdroj: *Opavský Týdenník*, 1903 Ročník 34, Příloha k *„Opavskému Týdenníku“* číslo 101. (2762.) ze dne 30.12.1903 Číslo 101, s. 1) Patrně od r. 1920 byl Kozel ředitelem Obecné školy smíšené v IV. okresu v M. Ostravě (zdroj: *Obchodní adresář uhelného revíru ostravsko-karvínského s městem Bohumínem*, 1920, s. 15)

Kromě publikace věnované Moravské Ostravě sepsal také průvodce po Beskydech. Kniha nazvaná *Bezkydy Moravsko-Slezské* vyšla mezi lety 1909–1925 celkem ve čtyřech vydáních. Vydavatelem knihy byla ostravská pobočka *Podhorské jednoty Radhošť*, (zdroj: katalog NKP) která v tomto regionu vznikla roku 1896.

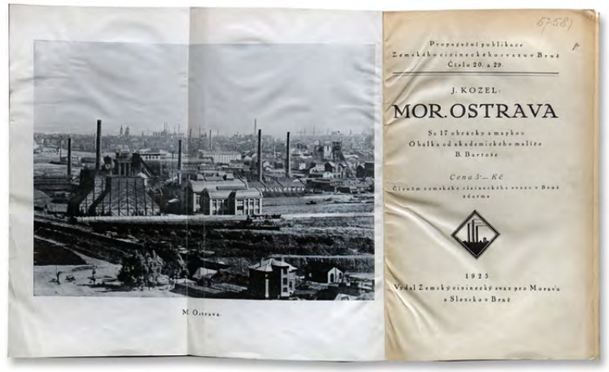

110: *M. Ostrava* | 1925

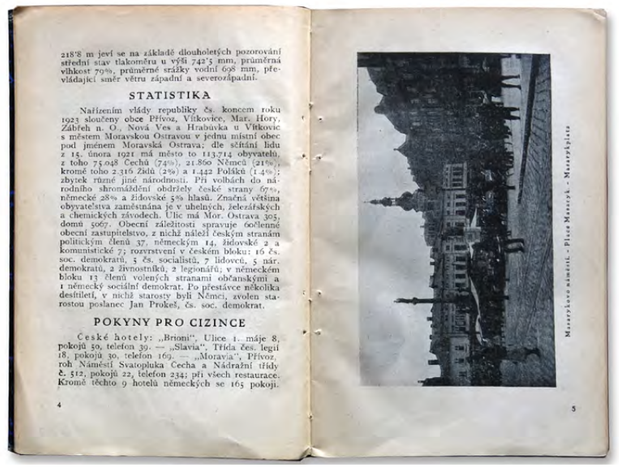

111: *M. Ostrava* | 1925

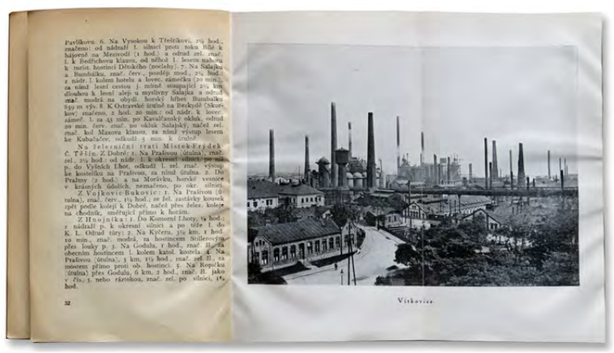

112: *M. Ostrava* | 1925

Protipólem k tomu je zase nepříliš aktuální fotografie celkového pohledu na vysoké pece Vítkovických železáren, kdy na snímku ještě není plynojem, který byl v polovině dvacátých let před dokončením.

113: *M. Ostrava* | 1925

114: *M. Ostrava* | 1925

Pravdivým a aktuálním snímkem je pohled na kubistické krematorium dostavěné v roce 1925, tedy ve stejném roce, v němž podle údaje v hlavním titulu knihy publikace vyšla.

Autor fotografií v knize uveden není. Dva stěžejní snímky tištěné na rozkládacím křídovém papíře se však shodují s fotografiemi

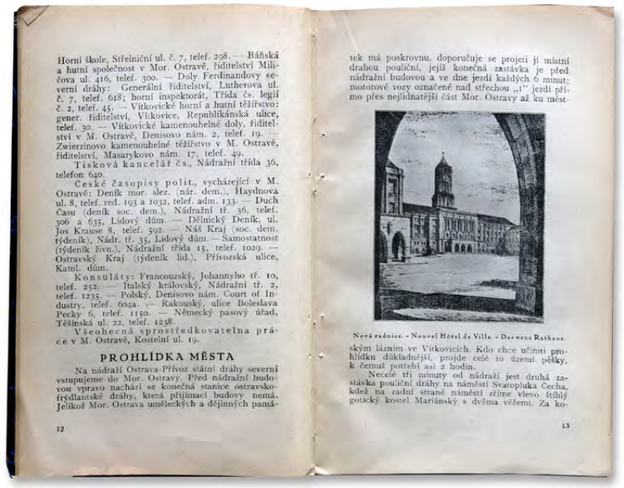
Horní škole, Střelniční ul. č. 7, telef. 298. — Báňská a hutní společnost v Mor. Ostravě, ředitelství Milířova ul. 416, telef. 300. — Doly Ferdinandovy severní dráhy: Generální ředitelství, Lutherova ul. č. 7, telef. 618; horní inspektorát, Třída Čs. legií č. 2, telef. 45. — Vítkovické horní a hutní těžířstvo: gener. ředitelství, Vítkovice, Republikánská ulice, telef. 30. — Vítkovické kamenouhelné doly, ředitelství v M. Ostravě, Denisovo nám. 2, telef. 19. — Zwierzinovo kamenouhelné těžířstvo v M. Ostravě, ředitelství, Masarykovo nám. 17, telef. 49.

Tisková kancelář čs., Nádražní třída 36, telefon 640.

České časopisy polit. vycházející v M. Ostravě: Deník mor. slez. (nár. dem.), Haydnova ul. 8, telef. red. 193 a 1032, telef. adm. 133. — Duch Času (deník soc. dem.), Nádražní tř. 36, telef. 306 a 635, Lidový dům. — Dělnický Deník, ul. Jos Krause 8, telef. 502. — Náš Kraj (soc. dem. týdeník), Nádr. tř. 35, Lidový dům. — Samostatnost (týdeník živn.), Nádražní třída 15, telef. 1029. — Ostravský Kraj (týdeník lid.), Přívozská ulice, Katol. dům.

Konsuláty: Francouzský, Johannyho tř. 10, telef. 252. — Italský královský, Nádražní tř. 2, telef. 1235. — Polský, Denisovo nám. Court of Industry, telef. 6024. — Rakouský, ulice Boleslava Pecky 6, telef. 1150. — Německý pasový úřad, Těšínská ul. 22, telef. 1238.

Všeobecná sprostředkovatelna práce v M. Ostravě, Kostelní ul. 19.

PROHLÍDKA MĚSTA

Na nádraží Ostrava-Přívoz státní dráhy severní vstupujeme do Mor. Ostravy. Před nádražní budovou vpravo nacházíme se konečná stanice ostravsko-frýdlantské dráhy, která přijímací budovy nemá. Jelikož Mor. Ostrava uměleckých a dějinných pamá-

12

tek má poskrovnu, doporučuje se projeti ji místní drahou pouliční, jejíž konečná zastávka je před nádražní budovou a ve dne jezdí každých 6 minut; motorové vozy označené nad střechou „1" jezdí přímo přes nejlidnatější část Mor. Ostravy až ku měst-

Nová radnice. - Nouvel Hôtel de Ville. - The new Rathaus.

ským lázním ve Vítkovicích. Kdo chce učiniti prohlídku důkladnější, projde celé to území pěšky, k čemuž potřebí asi 2 hodin.

Necelé tři minuty od nádraží jest druhá zastávka pouliční dráhy na náměstí Svatopluka Čecha, kdež na zadní straně náměstí zříme vlevo štíhlý gotický kostel Mariánský s dvěma věžemi. Za ko-

13

115: *M. Ostrava* | 1925

v knize *Mor. Ostrava* (P014), kde jejím autorem Karel Hůlek. Přesvědčivě pro autorství Hůlka působí také další fotografie v Kozlově průvodci, které se od těch v Mor. Ostravě liší pouze v detailech (takže mohly vzniknout ze stejného stanoviště krátce po sobě) nebo jen výřezem.

Textově je kniha rozdělena na dvě části – českou a německou. Struktura kapitol podléhá tradicím knižních průvodců a obsahuje úvod do dějin města, informace pro turisty, statistiku národností, prohlídku městem a část o Beskydech. Přílohou knihy je pevně připojená rozkládací mapa.

Kozlova kniha je součástí řady *Propagačních publikací Zemského cizineckého svazu v Brně*. Edice se zaměřovala na města Moravy a Slezska a v jejím rámci se podařilo dohledat tyto knihy:

Lázně a sanatoria na Moravě a ve Slezsku (1922) – propagační publikace č. 1

Výlet z Brna na hrad Pernštejn a vycházky do okolí Nedvědice (1922) – propagační publikace č. 2

Na bojišti slavkovském (1922), Alois Slovák – propagační publikace č. 3

Den v Brně: Stručný průvodce městem (1922) – propagační publikace č. 4

Zimní sporty na Moravě a ve Slezsku (1923, 1925 2. upr. vyd.) – propagační publikace č. 6

Jeseníky a okolí : oblast Králického Sněžníku a Pradědu : Kladsko (1923), sestavil Karel Cvrk – propagační publikace č. 7

Hrad Veveří a Veverská Bítýška (1923), Jaroslav Škára – propagační publikace č. 9

Na Pavlovské kopce a do Lednice (1923), R. Boubela – propagační publikace č. 10

Průvodce Podyjím slovem i obrazem (1923), Jan Domínek – propagační publikace č. 11

Den v Opavě (Bena Lev) (1923) – propagační publikace č. 12

[*Macocha*] : *Moravský Kras* (1923) – propagační publikace č. 13

Z Brna Chřibami na hrad Buchlov (1923), Rudolf Boubela – propagační publikace č. 14

Výlety z Adamova (1923), Rudolf Boubela – propagační publikace č. 15

Den v Olomouci: stručný průvodce městem (1923), Fr. Doucha – propagační publikace č. 16

Tišnov a Předklášteří (1924), Alois V. Kožíšek – propagační publikace č. 17

Hlučínsko : stručná informace a průvodce krajem (1924), Lev Bena – propagační publikace č. 18

Slovácko (1924), Fr. Kretz – propagační publikace č. 19

Mor. Ostrava (1925), Jaroslav Kozel – propagační publikace č. 20

Der Mährische Karst (1923) – propagační publikace č. 21

Die Hohe Tatra: Reiseführer (1924), Jaroslav Všetečka – propagační publikace č. [22]

Sur le champ de bataille de Slavkov (Austerlitz) (1923), Alois Slovák – propagační publikace č. 23

Un giorno a Brno: breve guida della città con 18 illustrazioni

[1923] [rozšířený italský překlad českého originálu R. Boubely] – propagační publikace č. [24]

Auf dem Schlachtfelde von Austerlitz (1924) Prof. Alois Slovák; Deutsch von Prof. Franz Zatloukal – propagační publikace č. 26

Ein Tag in Troppau: ein kleiner Führer durch die Stadt (1924), Lev Bena – propagační publikace č. 27

Mähr. Ostrau (1925), Jaroslav Kozel – propagační publikace č. 29

Morava a Slezsko [1926] – propagační publikace č. 31/b

Brno: Hlavní město Moravy (1926), Alois Václav Kožíšek – č. 31

Brno = Brünn, die Hauptstadt Mährens (1926) Alois V. Kožíšek ; Deutsch von Professor Franz Zatloukal – propagační publikace č. 33

Brno, the capital of Moravia (1926) By Alois V. Kožíšek ; English translation by Jack Doggett – propagační publikace č. 34

Berno, stolica Morawy (1927) Aloizy W. Kožíšek ; Przetłómaczył Stanisław Hanč – propagační publikace č. 36

Brno: Hlavní město Moravy (1928, 2. pozměněné vyd.), Alois Václav Kožíšek – propagační publikace č. 37[16]

Velkou pozornost věnoval Zemský cizinecký svaz při vydávání svých publikací městu Brnu, které bylo považováno za hlavní město Moravy.

Krátkou zprávu o významu publikací přinesla v souvislosti s červnovými Národopisnými svátky Moravy dne 22. března 1925 Příloha Národní Politiky. *„Aby mohli ti, kdož jeví o to zájem, viděti lid náš v jeho domovech, o to se stará Svaz tím, že vydává propagační publikace, v nichž se upozorňuje na zajímavosti toho kterého kraje ve směru turistickém i folkloristickém. Slavností i publikacemi těmi docílí se tudíž cizineckého ruchu po celé Moravě a Slezsku.“*[17]

16 Sestaveno dle vyhledání titulů v online katalogu NKP a MZK v Brně dne 29. 1. 2016

17 Příloha *Národní Politika*, 22. 3. 1925, s. 2

VÍTKOVICKÉ HORNÍ A HUTNÍ TĚŽÍŘSTVO | P013

Fotografická publikace vyšla samostatně také v německé mutaci. Dvojice knih se kromě jazykových úprav lišila pouze barvou obálky, fotografie zůstaly v obou verzích zachovány v počtu 78 kusů.

Soubor snímků technicky velmi dobře dokumentuje výrobní haly Vítkovických železáren. Avšak kolekci fotografií z německé knihy hannoverského nakladatelství vydané v době 1. světové války (P006) se vyrovnat nelze. Jejím klíčovým nástrojem fotografií bylo světlo, brilantní kompozice, úhel pohledu a téměř dokumentární přístup, v knize *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* může emoce vyvolat nanejvýš samotný námět, jen těžko ale přístup fotografa. Odchýlení se od výtvarnějšího pojetí starší knihy lze dokázat například na záběru stejného námětu – ozubeného kola. V knize převažují celkové záběry z výrobních hal, čímž se soubor stává jakýmsi ilustrovaným seznamem výrobních oddělení. Obsah zde bohužel vítězí nad formou a kolekce je příliš jednotvárná. Několik z těchto interiérových celků už bylo otištěno v knize vydané železárnami o asi deset let dříve (P008). Detaily jsou zastoupeny také informativními snímky drobných ocelových výlisků fotografovaných na neutrálním pozadí. Chybí rovněž dramatičnost některých námětů v podobě hutníků u vysokých pecí, lití surového železa apod. Znatelná je absence blízkého kontaktu fotografa s prostředím. Většina záběrů z interiérů fabriky je snímána z velkého nadhledu. V menší míře než v případě jiných publikací Vítkovických železáren je využit dělník coby příměr ocelových produktů.

116: *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | 1926

117: Německá verze publikace *Vítkovické horní a hutní těžířstvo – Witkowitzer Bergbau und Eisenhüttengewerkschaft* | 1926

Čistší a zajímavě kompozičně řešené jsou až záběry mostních konstrukcí fotografované v exteriéru. Snímky jsou ve velké většině pořízené mimo hranice Československa, s Ostravou se pojí pouze vyrobeným ocelovým mostem. Ostatně i zde je několik záběrů přenesených ze starší knihy železáren (P003).

Jindy uplatňované fotografie z oblasti péče o zaměstnance zařazeny nebyly a patrně by ani k celkovému technicky chladnému vyznění titulu nijak nepřispěly.

Slabinou knihy je také její polygrafické zpracování, které díky až příliš střídmé tonalitě a světlosti snímků nedává produktům železáren vyniknout v celé jejich škále. Pokud má jít skutečně o srovnání knihy s publikací německého nakladatelství vydanou pro železárny v době první světové války, pak je publikace příkladem snížení výtvarné a vizuální úrovně propagačního fotografického materiálu podniku.

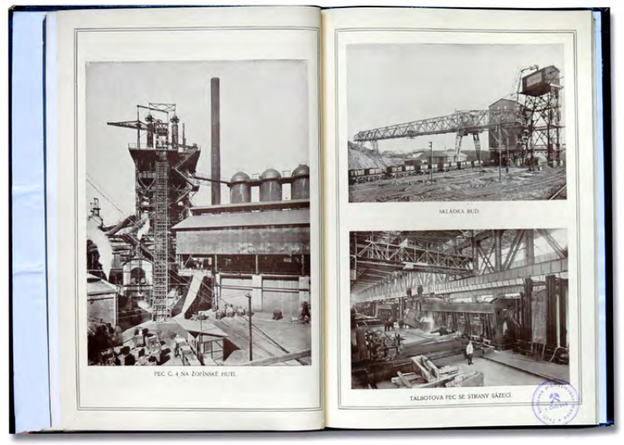

118: *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | 1926

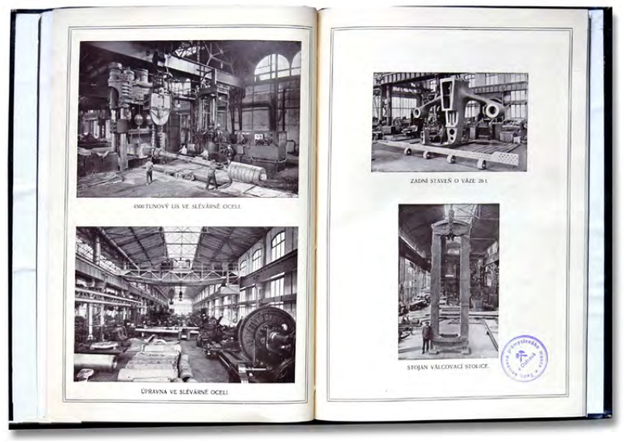

119: *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | 1926

MOR. OSTRAVA | P014

120: *Mor. Ostrava* | asi druhá polovina dvacátých let 20. století

„Z vyhlídkové věže ve Slezské Ostravě vidíme moře domů, šachet, železáren a továren, ve dne v oblacích kouře, v noci v záři plamenů. Vnitřek města působí však dojmem velkoměsta. Pro svět znamená Ostrava uhlí a železo.“

Mor. Ostrava (s. 1, z úvodního textu)

První ryze fotografický průvodce Moravskou Ostravou s větším důrazem na kvalitu tisku. Oproti Bělohlavovu sešitu fotografií (P004), kde rovněž převažovala kolekce snímků nad textem, se zde obrázky objevují ve větším formátu. Prvenství této knihy spočívá také na dominantním využití fotografie na obálce knihy.

Publikace začíná již tradičně celkovým pohledem na město, v tomto případě ovšem pro Ostravu nepříliš příznačným.[18] Kolekce pokračuje přes záběr z náměstí a ústřední městskou ulici. Obdobných záběrů města je v knize převaha, místy se však objevuje architektonický prvek jako monument (kostel v Přívoze, divadlo, krematorium). Druhá část knihy je tvořena snímky těžkého průmyslu. Toto tematické rozdělení je nelogicky narušeno hned na začátku knihy, kdy se za trojicí záběrů z města objevuje znenadání pohled na huť a těžní věž. Pak se zase sled obrázků vrací do původní koncepce. Publikaci lze ale na prvním místě vytknout absenci některých míst a částí města. Neustálé opakování reprezentativních motivů ve všech fotografických knihách je asi přirozené, ovšem v souvislosti se vznikem Velké Ostravy roku 1924 (pokud v této době již nebyly změny v publikaci uzavřeny) mohla být zastoupeny i původní okolní obce v mnohem větší míře. Naopak většina městských záběrů, ulic a náměstí je redukována na území původní Moravské Ostravy (dnešního centra města).

Oblast těžkého průmyslu je v knize hojně zastoupena. Celkové pohledy na vysoké pece nebo těžní věž střídají polocelky a především záběry z výrobních hal Vítkovických železáren. Krása ocelových strojů je zobrazena i v druhotných, tedy nevýrobních, halách železáren, například na snímku elektrické ústředny. Prvenství knihy lze prokázat na námětu pořízeném 600 metrů v hlubině dolu.

---

18 lépe je charakter průmyslové metropole zachycen na fotografii z obálky knihy

121: *Mor. Ostrava* | asi druhá polovina 20. století

122: *Mor. Ostrava* | asi druhá polovina 20. století

123: *Mor. Ostrava* | asi druhá polovina 20. století

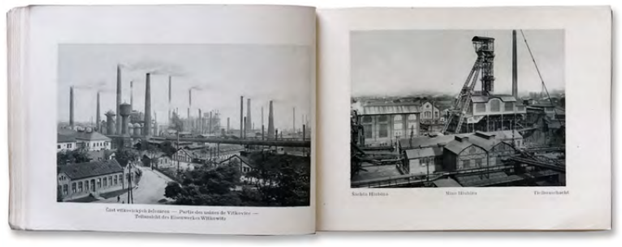

124: *Mor. Ostrava* | asi druhá polovina 20. století

125: *Mor. Ostrava* | asi druhá polovina 20. století

Je třeba uvést, že velká většina industriálního významu města je fotograficky ilustrována na tématu hutní a strojírenské výroby. Ta je v knize zastoupena deseti obrazy. Bohužel se to samé nedá říct o uhelných podnicích, které jsou prezentovány dvěma snímky. Ostatnímu průmyslu nebyla věnována jediná fotografie. Přitom by do souboru jistě dobře zapadla například fotografie Ústředních jatek, čímž by se spektrum průmyslové výroby tehdejší Ostravy ve fotografiích rozšířilo.

Celkem se kniha, i s obálkou, skládá z 31 fotografií, z nichž 13 zachycuje hutě, strojní průmysl a doly.

Kromě kvalitního hlubotisku soubor vyniká technickou precizností a řemeslnou zručností samotného fotografa. Zdůraznění hloubky ve fotografii je doposud ve fotografických publikacích o Ostravsku neotřele řešeno komponováním určitého architektonického prvku, jakým je mostní konstrukce, podpěrný sloup, nebo roh domu. Estetičnost tohoto řešení autor ještě zdůrazňuje tím, že je popředí většinou tmavé, umístěné ve stínu apod. Většina fotografií ulic města také silně využívá perspektivu. Plasticita záběrů je do třetice podpořena rámováním elektrickým sloupem nebo částí budovy, na niž nedopadá světlo. I v tomto případě je ve stínu zachována kresba, oko diváka se ale soustředí na ústřední část snímku. Šero a světlo v obrazech tak vytváří příjemný kontrast a posunuje kolekci dále od jednotvárných dříve v knihách uplatňovaných informativních snímků.

Stejně jako v Kozlově průvodci (P011) se i zde objevuje informační mystifikace o podobě perokresby nedokončené Nové radnice, tentokrát však z jiného úhlu pohledu. Svědčí to zřejmě o tom, že touha prezentovat ještě nejistou podobu tolik významné městské budovy byla silnější než počkat na její fyzickou podobu, která by mohla být zdokumentována fotograficky.

Na rozdíl od vyváženého souboru fotografií se stručný třijazyčný úvodní text až příliš zaměřuje na průmyslovou výrobu Vítkovických železáren. Toto však jen dokazuje touhu pochlubit se významem prosperujícího města. Oproti jiným fotografickým knihám je v této uveden autor fotografií, kterým je Karel Hůlek.

100 LET VÍTKOVICKÝCH ŽELEZÁREN | P015

126: *100 let Vítkovických železáren* | asi 1928

Monumentálně pojatá publikace, jejímž úkolem je všestranné představení významného ocelářského a strojního podniku, vyšla u příležitosti jeho staletého jubilea.

Koncepce knihy stojí na srovnávání minulosti a současnosti podniku, a to jak formou statistických grafů, tak především obrazy. Na stránce uvedené velkým nadpisem se tak obvykle objevuje jedna či dvě drobnější historické perokresby jednoho ze závodů, celku pak dominuje jedna nebo více aktuálních fotografií.
Publikace vznikla hned v několika modifikacích. Samostatně byla vydána česká (šedomodrá obálka) i německá (hnědá obálka) kniha, každá z nich ještě ve dvou verzích tloušťky, resp. gramážích, papíru použitého na knižní blok.

Kniha je zhotovena formou 23 rozkládacích stran velkého formátu, z nichž první tvoří úvodní text, poslední přehledný plán podniku a zbytek je vyplněn grafy, kresbami a v největší míře fotografiemi. Úvodní text z pera neznámého pisatele seznamuje čtenáře s nejvýznamnějšími mezníky ve vývoji Vítkovických železáren. Barevný plán na poslední straně je zcela shodný s tím, který byl otištěn v předchozí knize z roku 1926 (P013).

Publikace je dokladem významu Vítkovických železáren a jeho širokého pole působnosti v oblasti těžkého průmyslu. Každá z obrazových stran zastupuje jeden závod. Začíná se grafikou širokého teritoria železáren, pokračuje se přes závody a jejich produkci, prezentována je i psychofyzická laboratoř, preventivní opatření proti úrazovosti v podobě plakátů a posledních pět stran se věnuje zdravotní a rekonvalescenční péči a bydlení úředníků a dělníků.

Výtvarně nejpůsobivěji se jeví strana s rozsáhlým spektrem ocelových produktů, které jsou doposud neotřele otištěny ve formě koláže. Mohutný plynojem, těžní věž, most, roury, ozubená kola, hřídele i železniční soukolí. To vše je přes sebe, včetně dělníků, jakoby ledabyle naskládáno, ve výsledku však mozaika tvoří promyšlenou účelnou reklamu s odkazem k avantgardním uměleckým a fotografickým tendencím.

Zbývající soubor snímků už nepředstavuje oproti dosavadním fotografiím v knihách Vítkovických železáren žádnou změnu ani překvapení. Naopak, ne všechny nejnovější fotografie v knize jsou připraveny právě pro ni, jak bychom od jubilejní publikace čekali. Z 59 fotografií v knize, které vznikly od první světové války do roku 1928, se několik objevilo v dřívějších publikacích. Největší

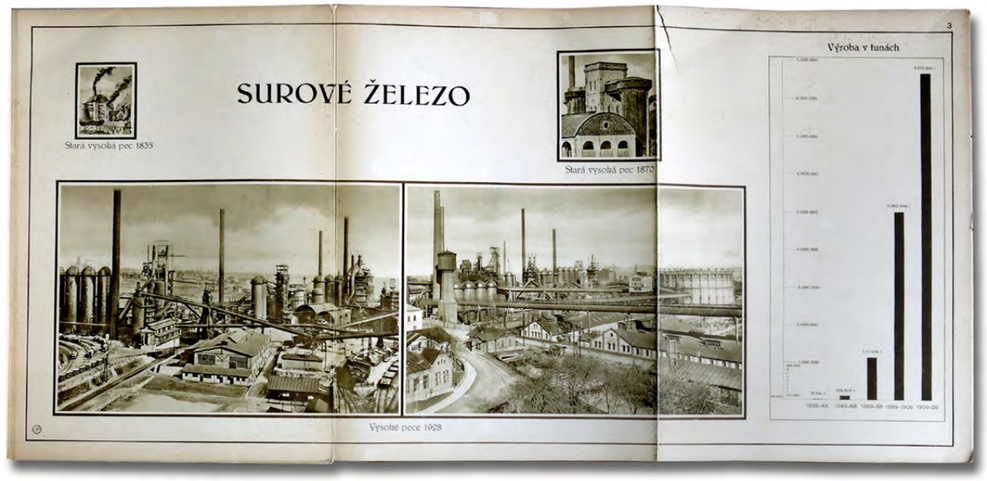

127: *100 let Vítkovických železáren* | asi 1928

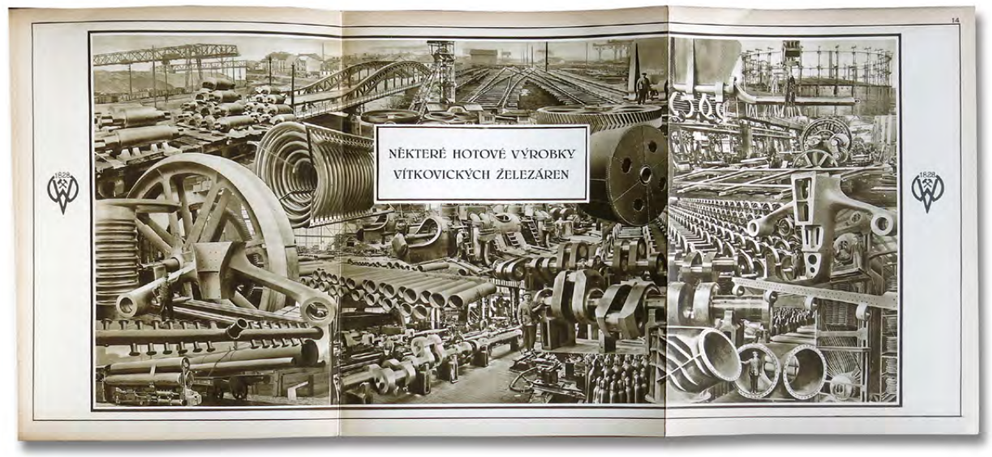

128: *100 let Vítkovických železáren* | asi 1928

shoda fotografií je s o dva roky mladší publikací Vítkovických železáren (P013).[19]

---

19 shodují se snímky:
v P 013 foto „Vysoké pece ve Vítkovicích s plynojemem na 50 000 m³ s foto na straně 3 v P 015
v P 013 foto „Talbotova pec ze strany odpichové“ s foto na straně 4 v P 015
v P 013 foto „Talbotova pec ze strany sázecí“ s foto na straně 4 v P 015
v P 013 foto „Hrubá trať“ s foto na straně 5 v P 015
v P 013 foto „Bloková trať ve Vítkovicích“ s foto na straně 5 v P 015
v P 013 foto „Jemná trať o Ø 280 (předvalovací a dovalovací pořadí)“ s foto na straně 5 v P 015
v P 013 foto „4500 tunový lis ve slévárně oceli“ s foto na straně 6 v P 015
v P 013 foto „Úpravna ve slévárně oceli“ s foto na straně 6 v P 015

PESTRÝ TÝDEN
III. ROČNÍK
ČÍSLO 49
STOLETÉ JUBILEUM VÍTKOVICKÝCH ŽELEZÁREN
VYSOKÁ PEC

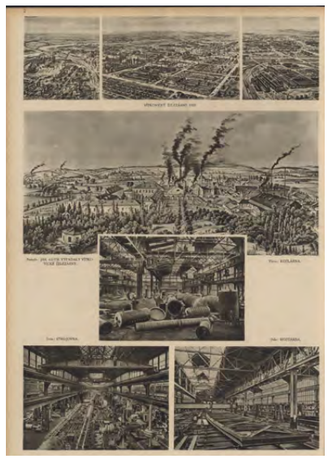

129: *100 let Vítkovických železáren* | Článek k tématu jubilea *Pestrý týden*. roč. 3. č. 49. 8. 12. 1928. s. 1–3

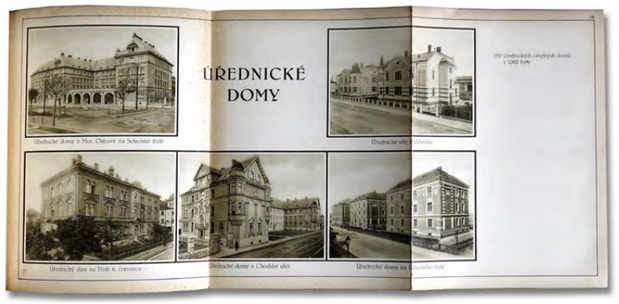
ÚŘEDNICKÉ DOMY

130: *100 let Vítkovických železáren* | asi 1928

Většina fotografií z výrobních hal jsou řemeslně kvalitními snímky, avšak nepřerůstají rámec informativního charakteru. V obdobném technickém duchu jsou na obrázcích představeny také zdravotní, sociální a obytné budovy pro zaměstnance. I tyto snímky se ale v pěti případech shodují s obrázky v knize o budovách sociálního zabezpečení vydané v roce 1915 (P007). Novinkou ve výroční knize je série z nově postavené Jubilejní kolonie.

Podle shody několika snímků v této a předchozích publikací by mohl být jejich autorem Karel Hůlek. Autorství snímků v celé knize *100 let Vítkovických železáren* dokládá podle svého bádání také historik a fotograf Jiří Hrdina, kterému se podařilo signované fotografie z knihy dohledat ve formě pohlednic nebo pozitivů.

Vyzdvihnout je třeba kvalitu hlubotisku, provedenou tiskárnou Julia Kittla. Díky matnému papíru je stupnice barvy redukována na střední tóny a zcela chybí skutečná černá a bílá, což kupodivu kvalitě snímků nijak neubírá. Teplý hnědý odstín papíru a otištěných obrazů působí s tématech chladné oceli přece jen trochu kontrastně a patrně by si toto téma zasluhovalo posun spíše do modravého tónu. Polygrafické zpracování knihy přesto plně respektuje obsah a snímky kvalitou předčí předchozí publikací vydanou železárnami v roce 1926 (P013).

Publikace bohužel z hlediska fotografií není velkým překvapením, ale spíše katalogovým seznamem výrobního rozsahu největšího podniku tehdejšího Československa. Nelze ji však upřít výraznou technickou a řemeslnou kvalitu, monumentálnost a námětovou všestrannost.

v P 013 foto „Mannesmannova trať putovní“ s foto na straně 7 v P 015
v P 013 foto „Pohled do mostárny“ s foto na straně 10 v P 015
v P 013 foto „Elektrická ústředna č. 4 s plynovými stroji“ s foto na straně 11 v P 015

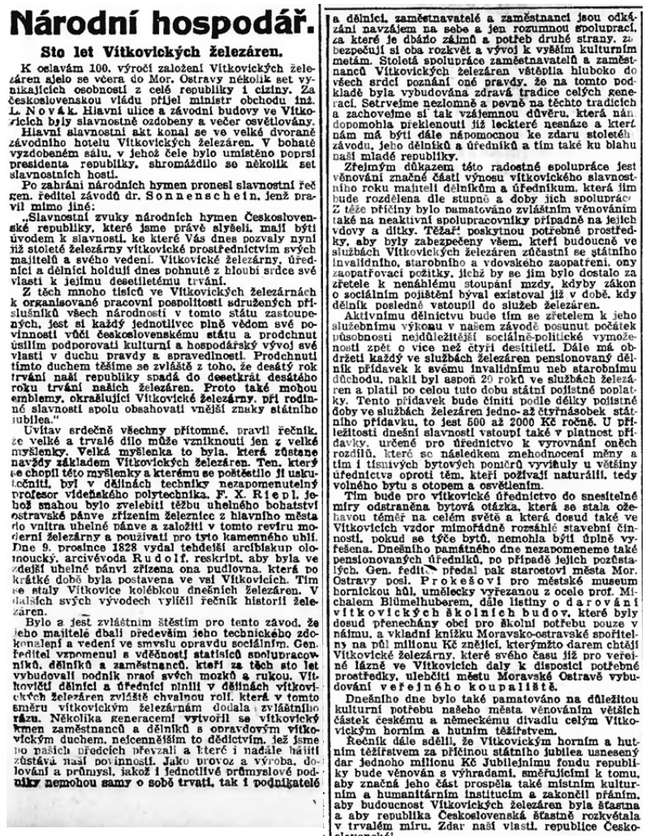
Národní hospodář.

Sto let Vítkovických železáren.

K oslavám 100. výročí založení Vítkovických železáren sjelo se včera do Mor. Ostravy několik set vynikajících osobností z celé republiky i ciziny. Za Československou vládu přijel ministr obchodu inž. L. Novák. Hlavní ulice a závodní budovy ve Vítkovicích byly slavnostně ozdobeny a večer osvětlovány.

Hlavní slavnostní akt konal se ve velké dvoraně závodního hotelu Vítkovických železáren. V bohatě vyzdobeném sálu, v jehož čele bylo umístěno poprsí presidenta republiky, shromáždilo se několik set slavnostních hostů.

Po zahrání národních hymen pronesl slavnostní řeč gen. ředitel závodů dr. Sonnenschein, jenž pravil mimo jiné:

„Slavnostní zvuky národních hymen Československé republiky, které jsme právě slyšeli, mají býti úvodem k slavnosti, ke které Vás dnes pozvaly zprvu již stoleté železárny vítkovické prostřednictvím svých majitelů a svého vedení. Vítkovické železárny, úředníci a dělníci holdují dnes pohnuté z hloubi srdce své vlasti k jejímu desetiletému trvání.

Z těch mnoho tisíců ve Vítkovických železárnách k organisované pracovní pospolitosti sdružených příslušníků všech národností v tomto státu zastoupených, jest si každý jednotlivec plně vědom své povinnosti vůči československému státu a prodchnut úsilím podporovati kulturní a hospodářský vývoj své vlasti v duchu pravdy a spravedlnosti. Prodchnuti tímto duchem těšíme se zvláště z toho, že desátý rok trvání naší republiky spadá do desetkrát desátého roku trvání našich železáren. Proto také mohou emblemy, okrašlující Vítkovické železárny, při radostné slavnosti spolu obsahovati vnější znaky státního jubilea.“

Uvítav srdečně všechny přítomné, pravil řečník, že velké a trvalé dílo může vzniknouti jen z velké myšlenky. Velká myšlenka to byla, která zůstane navždy základem Vítkovických železáren. Ten, který se chopil této myšlenky a kterému se poštěstilo ji uskutečniti, byl v dělnách techniky nezapomenutelný profesor vídeňského polytechnika, F. X. Riepl, jenž snahou bylo zvelebiti těžbu uhelného bohatství ostravské pánve zřízením železnice z hlavního města do vnitra uhelné pánve a založiti v tomto revíru moderní železárny a používati pro tyto kamenného uhlí. Dne 9. prosince 1828 vydal tehdejší arcibiskup olomoucký, arcivévoda Rudolf, reskript, aby byla ve zdejší uhelné pánvi zřízena ona pudlovna, která po krátké době byla postavena ve vsi Vítkovicích. Tím se staly Vítkovice kolébkou dnešních železáren. V dalších svých vývodech vylíčil řečník historii železáren.

Bylo a jest zvláštním štěstím pro tento závod, že jeho majitelé dbali především jeho technického zdokonalení a vedení ve smyslu opravdu sociálním. Generální ředitel vzpomenul s vděčností statisíců spolupracovníků, dělníků a zaměstnanců, kteří za těch sto let vybudovali podnik hrdí svých mozků a rukou. Vítkovičtí dělníci a úředníci ninili v dělnách vítkovických železáren zvláště chvalnou roli, která v tomto směru vítkovickým železárnám dodala i zvláštního rázu. Několika generacemi vytvořil se vítkovický kmen zaměstnanců a dělníků s opravdovým vítkovickým duchem, nejcennějším to dědictvím, jež jsme po našich předcích převzali a které i nadále hájiti zůstává naší povinností. Jako provoz a výroba, dolování a nerudnictví, jakož i jednotlivé průmyslové podniky nemohou samy o sobě trvati, tak i podnikatelé a dělníci, zaměstnavatelé a zaměstnanci jsou odkázáni navzájem na sebe a jen rozumnou spolupraci, za které je dbáno zájmů a potřeb druhé strany, zabezpečují si oba rozkvět a vývoj k vyšším kulturním metám. Století spolupráce zaměstnavatelů a zaměstnanců Vítkovických železáren vštěpila hluboko do všech srdcí poznání oné pravdy, že na tomto podkladě byla vybudována zdravá tradice celých generací. Setrvejme nezlomně a pevně na těchto tradicích a zachovejme si tak vzájemnou důvěru, která nám dopomohla překlenouti již leckteré nesnáze a která nám má býti dále nápomocnou ke zdaru století starého závodu, jeho dělníků a úředníků a tím také ku blahu naší mladé republiky.

Zřejmým důkazem této radostné spolupráce jest věnování značné části výnosu vítkovického slavnostního roku majiteli dělníkům a úřednictvu, která jim bude rozdělena dle stupně a doby jich spolupráce. Z téže příčiny bylo pamatováno zvláštním věnováním také na neaktivní spolupracovníky případně na jejich vdovy a dítky. Těžaři poskytnou potřebné prostředky, aby byly zabezpečeny všem, kteří budoucně ve službách Vítkovických železáren zůčastní se státního invalidního, starobního a vdovského zaopatření, ony zaopatřovací požitky, jichž by se jim bylo dostalo za zřetele k nenáhlému stoupání mzdy, kdyby zákon o sociálním pojištění býval existoval již v době, kdy dělník posledně vstoupil do služeb železáren.

Aktivnímu dělnictvu bude tím se zřetelem k jeho služebnímu výkonu v našem závodě posunut počátek působnosti nejdůležitější sociálně-politické vymoženosti zpět o více než čtyři desetiletí. Dále má obdržeti každý ve službách železáren pensionovaný dělník přídavek k svému invalidnímu neb starobnímu důchodu, nakolik byl aspoň 20 roků ve službách železáren a platil po celou tuto dobu státní pojistné poplatky. Tento přídavek bude činiti podle délky pojistné doby ve službách železáren jedno- až čtyřnásobek státního přídavku, to jest 500 až 2000 Kč ročně. U příležitosti dnešní slavnosti vstoupí také v platnost přídavky, určené pro úřednictvo k vyrovnání oněch rozdílů, které se následkem zmehodnocení měny a tím i tímivých bytových poměrů vyrůstaly u většiny úřednictva oproti těm, kteří požívají naturálií, tedy volného bytu s otopem a osvětlením.

Tím bude pro vítkovické úřednictvo do snesitelné míry odstraněna bytová otázka, která se stala obtížnou téměř na celém světě a která dosud také ve Vítkovicích vzdor mimořádně rozsáhlé stavební činnosti, pokud se týče bytů, nemohla býti úplně vyřešena. Dnešního památného dne nezapomenuto také pensionovaných úředníků, po případě jejich pozůstalých. Gen. ředitel předal pak starostovi města Mor. Ostravy posl. Prokešovi pro městské museum horníckou hál, umělecky vyřezanou z ocele prof. Michalem Blümelhuberem, dále listiny o darování vítkovických školních budov, které byly dosud přenechány obci pro školní potřebu pouze v nájmu, a vkladní knížku Moravsko-ostravské spořitelny na půl miliónu Kč znějící, kterýmžto darem chtějí Vítkovické železárny, které svého času již pro veřejné lázně ve Vítkovicích daly k disposici potřebné prostředky, ulehčiti městu Moravské Ostravě vybudování veřejného koupaliště.

Dnešního dne bylo také pamatováno na důležitou kulturní potřebu našeho města věnováním větších částek českému a německému divadlu celým Vítkovickým hornim a hutním těžířstvem.

Řečník dále sdělil, že Vítkovickým horním a hutním těžířstvem za příčinou státního jubilea usnesený dar jednoho miliónu Kč Jubilejnímu fondu republiky bude věnován a výhradami, směřujícími k tomu, aby značná jeho část prospěla také místním kulturním a humanitárním institucím a zakončil přáním, aby budoucnost Vítkovických železáren byla šťastna a aby republika Československá šťastně rozkvétala v trvalém míru. Zdar naší vlasti, republice Československé!

Ministr obchodu inž. Novák za vládu Československé republiky vzpomněl 100letého trvání a práce Vítkovických železáren a pravil, že vláda, jsouc si vědoma významu Vítkovických železáren ve všech ohledech, umožnila dopravu do Vítkovic tím, že ujala se iniciativy a organisovala dopravu po Odře a vytvořila, podobně jako na Labi a Dunaji, plavební společnost oderskou, v níž příslušná ministerstva pracují společně s Vítkovickými železárnami.

Ministr jest si jist, že vláda v budoucnu bude usilovati o to, aby plavba po Odře byla prodloužena až na naše území. Ministr ocenil pak význam sociálních opatření závodů k prospěchu dělnictva, jimž přeje dalšího rozkvětu. Podotkl, že Vítkovické železárny v tomto směru jsou vzorem všem ostatním podnikům.

Ministr je přesvědčen, že stejně moudře a spravedlivě bude vždy postupováno i ve věcech, jež se dotýkají zájmů a oprávněných požadavků té či oné národnosti, aby v tomto směru nebylo stesků. Konstatuje posléze velký vzestup závodů přes všechny obtíže a boje na mezinárodním trhu a přeje jim dalšího rozkvětu na prospěch státu i jejich zaměstnanců.

Starosta města Moravské Ostravy posl. Prokeš blahopřál pak k jubileu železáren, převzal s proleveným díkú za město Ostravu věnované dary železáren a vyslovil přání, aby životní poměry dělnictva se zvýšily na západní standard, k čemuž počínající druhé století budiž počátkem uskutečnění.

131: *100 let Vítkovických železáren* | Článek k tématu jubilea *Národní politika*. č. 339. 6. 12. 1928. s. 11

MORAVSKÁ OSTRAVA A OSTRAVSKO-KARVINSKÝ KAMENOUHELNÝ REVÍR | P017

132: *Moravská Ostrava a Ostravsko-karvinský kamenouhelný revír* | 1930

Kniha vyšla v berlínském nakladatelství Dari v rámci edice *Výstavba a národní hospodářství evropských měst*.[20] Podle obdobného modelu, který byl použit pro publikaci o Moravské Ostravě a okolí, vznikly v německém nakladatelství na téma Československa a jeho měst ještě tyto knihy:

Praha: Československá republika (1927)

Československá republika: Die Tschechoslowakische Republik (1929)

Olomouc: Olmütz (1931)

Hradec Králové a okolí : Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem (1932)

Znojmo a okolí (1932)

Publikace byly dvojjazyčné a podle údaje na titulním listu byly vydány z usnesení města, ke kterému se tematicky vztahovaly. Celá řada publikací edice vycházela o dalších evropských městech. Moravská Ostrava se do selekce Československých měst dostala jako průmyslově výrazná metropole, vytvářející v naší zemi i v Evropě klíčovou složku hospodářského vývoje.

Kolekce fotografií podává vcelku všestranně obraz města především skrze jeho architektonické prvky.

Rozhodujícím faktorem pro snímky bylo zachycení blízké přítomnosti. Hrdost na rozmach města a jeho průmysl vyžadoval z hlediska fotografií co nejaktuálnější obrazy nově vzniklých budov. V publikaci *Moravská Ostrava* vydané podle údaje v knize roku 1930 se na snímcích objevují například tyto stavby: nová budova Městských jatek (1927), Jubilejní kolonie v Hrabůvce (1928), koupaliště v Hulvákách (1930)

Zařazení nejnovějších prvků města vyžadovalo pohotové jednání editorů knihy i fotografů. Publikace reaguje na přeměnu města také formou srovnání starého obrazu a nové fotografie. Obvykle se na stránkách objevuje podoba místa v osmdesátých nebo

20 *Europas Städtebau Volkswirtschaft*

133: *Moravská Ostrava a Ostravsko-karvinský kamenouhelný revír* | 1930

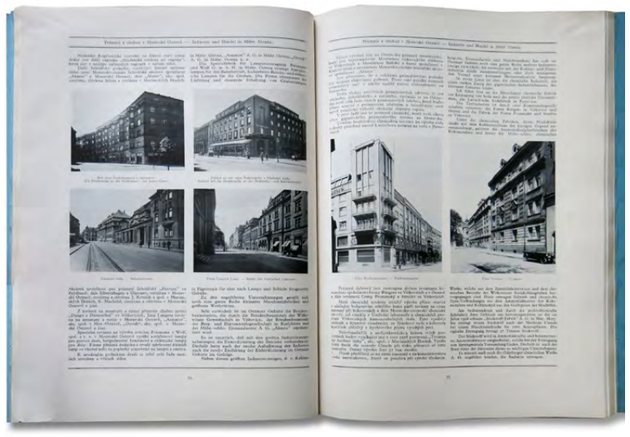

134: *Moravská Ostrava a Ostravsko-karvinský kamenouhelný revír* | 1930

devadesátých letech 19. století, pod ní je pak fotografie shodného místa vytvořená v roce 1929. Kromě tradičního představení města prostřednictvím průmyslových podniků, institucí a míst odpočinku, bylo středem zájmu autorů knihy také poukázání na výraznou proměnu města v posledních desetiletích. Tato metoda prezentace vývoje města skrze fotografický záznam je v publikacích o Ostravsku zaznamenána vůbec poprvé. V souvislosti s předešlými průvodci a knihami o Moravské Ostravě byla v této knize konečně představena formou kresebné črty reálná podoba Nové radnice.

Kromě statických fotografických záznamů architektury se v knize objevují i obrázky soustředěné na člověka. Horník s koněm v dole, dívky ve sprchách nebo pohled do dílen chlapecké školy jsou důkazem snahy o narušení jednotvárného souboru fotografií

pomocí živého elementu. Nemálo významné jsou v souboru fotografií detaily, které se uplatňují v záběrech z interiérů.

Autorství fotografií bylo podobně jako u jiných titulů zamlčeno. Aspoň u některých snímků lze podle starších podepsaných fotografií bezpochyby identifikovat Karla Hůlka.

135: *Moravská Ostrava a Ostravsko-karvinský kamenouhelný revír* | 1930

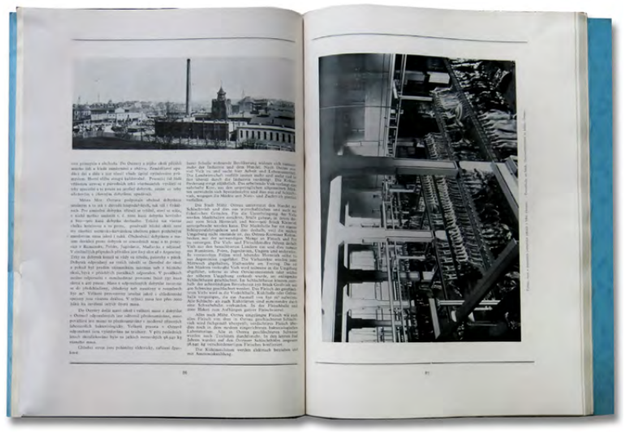

136: *Moravská Ostrava a Ostravsko-karvinský kamenouhelný revír* | 1930

OBRÁZKOVÝ PRŮVODCE VELKOU MORAVSKOU OSTRAVOU | P018

Kapesní průvodce vyšel v české a současně v samostatné německé verzi. Knížka se ve svém názvu pyšní titulem „ilustrovaný“, navzdory značné převaze textu nad fotografiemi. Ty jsou tedy pouze jakýmsi doprovodem slova a s ohledem na malé rozměry knížky a kvalitu tisku ve srovnání s jinými průvodci téměř zanedbatelné. Hlavní motivací k vydání průvodce po Moravské Ostravě bylo autorovo povědomí o geografické neznalosti města mnohými jeho obyvateli, a to především díky jeho rozšíření v důsledku vzniku Velké Ostravy v roce 1924. Dalším nezanedbatelným důvodem pro prezentaci Ostravy formou knížky byl vzrůstající obchodní ruch, průmyslová výroba a s nimi související příliv návštěvníků a turistů.[21]

Průvodce přináší stručný pohled do historie Moravské Ostravy, většina obsahuje je pak věnována turisticky užitečným informacím. Čtenář se například dozví, kde jsou umístěny ulice, úřady, nemocnice, doprava, školy, ale i hotely, restaurace, kavárny, parky, spolkové domy, kina, divadla apod. Poslední dvě kapitoly nazvané *Uliční a jízdní řád*(...) a *Řád o zachování čistoty*(...) se na bezmála čtyřiceti stranách věnují vyhláškám a nařízením města. Zbytek knížky zaplňuje inzerce soukromých firem.

Obrazová část přináší pohledy na významné městské budovy, jakými jsou školy, kostely i soukromé podniky. Objevují se zde i historické litografie, snímek spadlého říšského mostu z roku 1886, portréty představitelů města nebo reportážní snímek z návštěvy prezidenta Masaryka ve městě. Kromě historických kreseb ale zcela chybí jindy tolik uplatňovaný průmyslový motiv.

Publikace vyšla také ve druhém vydání. V této upravené a aktualizované verzi knihy bohužel nebyl uveden její rok vydání. Podle otištěného portrétu tehdejšího primátora Chalupníka ale můžeme tohoto průvodce zařadit do let 1935–1939, kdy Chalupník v čele Ostravy působil. Koncepce průvodce zůstala zachována a nejvýraznější změnou bylo nové pojetí obálky, na kterou byla použita fotografie těžní věže. Náměty těžkého průmyslu na snímcích v knížce jsou ostatně oproti prvnímu vydání určitou nápravou.

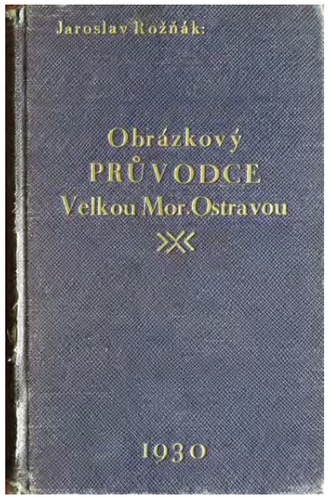

137: *Obrázkový průvodce Velkou Moravskou Ostravou* | 1930

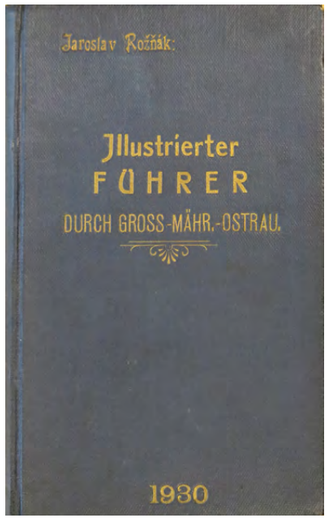

138: Německá verze publikace *Obrázkový průvodce Velkou Moravskou Ostravou – Illustrierter Führer durch Gross Mähr Ostrau* | 1930

21 ROŽŇÁK, J.: Obrázkový průvodce velkou Moravskou Ostravou. 1930. s. 3–4

Starý kostel a hřbitov byl prodán. Od r. 1871 mají ostravští evangelíci vikářství, jež bylo podřízeno Orlové. R. 1875 zřízena samostatná fara pro evangeliky mor.-ostravského okresu a pro vesnice na slezském břehu Ostravice.

První škola v Ostravě, nazývaná školou farní nebo i městskou, jež byla založena pravděpodobně ihned s kostelem kolem r. 1267, byla asi v těch místech, kde stojí dnes škola. Jak byla zřízena, jaký měla učební plán, o tom se nedochovalo zaručených zpráv. Byla to pravděpodobně dvoutřídní škola, ve které se po 30-leté válce před reformacemi školskými učilo málokdy. Školské poměry v Mor. Ostravě byly úředně upraveny teprve r. 1788. Ostravská farnost měla dvoutřídní školu pro Ostravu, Vítkovice, Přívoz, Lhotku, Novou Ves a v Přívoze byla výpomocná škola. V Zábřehu, který byl přifařen k ostravskému kostelu, byla zřízena škola r. 1874. Návštěvou školní byly povinny všechny děti bez rozdílu vyznání, nevyjímaje ani židovských dětí. Na ostravské škole vyučovací jazyk český byl až do r. 1844; první německá škola v Ostravě byla zřízena r. 1844. K jejímu zřízení nemálo přispělo založení vítkovických železáren. R. 1868 byla postavena v Ostravě dívčí a chlapecká (hlavní) škola v Zámecké ulici, kde se s vyučováním započalo příštím rokem. Vyučování začínalo v I. třídě mateřskou řečí žáků. Ve vyšších třídách převládala již němčina. Při tom jako předmětu učilo se také jazyku českému. Bylo vysloveno přání po vyšší škole nejen pro Ostravu, ale i pro širé okolí. Venkovské

16

Evangelický kostel v Mor. Ostravě

139: *Obrázkový průvodce Velkou Moravskou Ostravou* | 1930

národnostních a politických, takže Ostrava a Ostravsko byly ušetřeny velkých otřesů v československé republice.

O klidný vývoj města po převratě se zasloužili nemalou měrou svou spoluprací i zástupcové německé menšiny.

Po sloučení Mor. Ostravy se sousedními obcemi v jednu obec stal se jejím prvním starostou vládní komisař, člen Národního shromáždění Jan Prokeš, který je oblíben u všech spoluobčanů bez rozdílu národnosti, náboženství, stavu a politické příslušnosti.

Počet obyvatelstva ve sloučené M. Ostravě, asi 130.000 duší, postavil tuto obec mezi důležitá města republiky.

Vzrůst obyvatelstva a hlavně dělnické nepokoje daly r. 1894 základ ke zřízení policejního komisařství v Mor. Ostravě.

V roce 1922 byl povolán za správce policejního komisařství Jaroslav *Buchar*, přednosta státně-policejního oddělení při bývalé zemské správě politické v Opavě. Od zřízení policejního ředitelství v Mor. Ostravě jest jeho prvním ředitelem.

Vládní rada a policejní ředitel Jaroslav Buchar, rodák z Mříčné, okres Jilemnice v Čechách, věnoval se po studiích gymnasiálních a právnických v Jičíně a v Praze státní službě. V r. 1900 působil jako koncepční úředník politické správy v Zadru, v Budvě, v okrese dubrovnickém a kotorském až do r. 1908, posléze jako exponovaný policejní úředník se sídlem v Kotoru. Poté přestoupil do statu státně-policejních úředníků v Terstu. Po dobu

26

Pomník padlých horníků r. 1894

války byl přidělen válečnému přístavnímu a pevnostnímu velitelství v Kotoru ve funkci šéfa politické a policejní služby.

Po státním převratě vstoupil do služeb československého státu a působil zprvu při plebiscitní prefektuře v Těšíně.

27

140: *Obrázkový průvodce Velkou Moravskou Ostravou* | 1930

Zatímco v první knížce snímky těžký průmysl téměř ignorovaly, nyní se objevuje hned několik aktuálních obrázků Vítkovických železáren. Oproti tomu byl ale do velké míry zredukován počet fotografií dalších staveb a prvků města. Změnou k horšímu byla oproti prvnímu vydání absence mapy a úvodního textu. Podobně jako v prvním vydání Rožňákova průvodce je i zde (tentokrát na jiné fotografii) zachycen, a jako prezident uveden, Tomáš Garigue Masaryk, který už však v době vydání knihy Československo nevedl. Podobně zastaralý je v knize také snímek teprve rozestavěné Nové radnice, k jejímuž dokončení došlo v roce 1930. Právě motiv

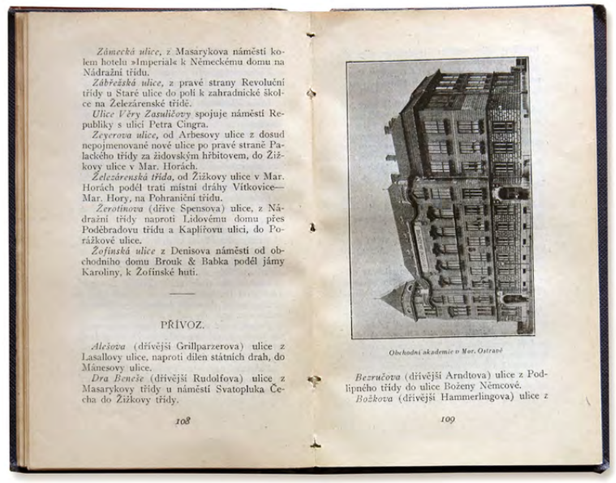

Zámecká ulice, z Masarykova náměstí kolem hotelu Imperiale k Německému domu na Nádražní třídu.

Zábřežská ulice, z pravé strany Revoluční třídy u Staré ulice do polí k zahradnické školce na Železárenské třídě.

Ulice Víry Zasuličovy spojuje náměstí Republiky s ulicí Petra Cingra.

Zeyerova ulice, od Arbesovy ulice z dosud nepojmenované nové ulice po pravé straně Palackého třídy za židovským hřbitovem, do Žižkovy ulice v Mar. Horách.

Železárenská třída, od Žižkovy ulice v Mar. Horách podél trati místní dráhy Vítkovice—Mar. Hory, na Pohraniční třídu.

Zerotinova (dříve Spensova) ulice, z Nádražní třídy naproti Lidovému domu přes Poděbradovu třídu a Kapličovu ulici, do Poráčkové ulice.

Zofínská ulice z Denisova náměstí od obchodního domu Brouk & Babka podél jámy Karoliny, k Zofínské huti.

PŘÍVOZ.

Alešova (dřívější Grillparzerova) ulice z Lasallovy ulice, naproti dílen státních drah, do Mánesovy ulice.

Dra Beneše (dřívější Rudolfova) ulice z Masarykovy třídy u náměstí Svatopluka Čecha do Žižkovy třídy.

108

Obchodní akademie v Mor. Ostravě

Bezručova (dřívější Arndtova) ulice z Podlipného třídy do ulice Boženy Němcové.

Božkova (dřívější Hammerlingova) ulice z

109

141: *Obrázkový průvodce Velkou Moravskou Ostravou* | 1930

142: *Obrázkový průvodce Velkou Moravskou Ostravou* | 1930

nového moderního sídla radních byl v předešlých knihách s předstihem prezentován ve formě nerealizovaného návrhu, oproti tomu v Rožňákově prvním vydání průvodce už v definitivní, ale v kresebné podobě. Vedle obrazové proměny jednotlivých vydání byla kniha obohacena také o stručný historický vývoj uhelného a železářského průmyslu včetně tehdy aktuálního popisu jednotlivých závodů.

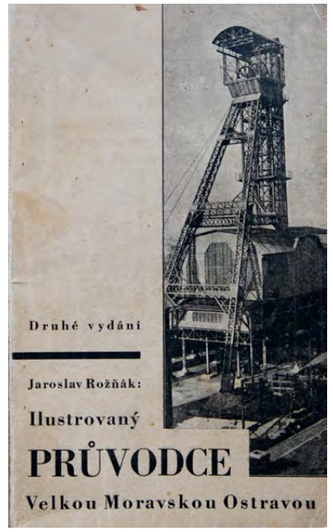

143: *Ilustrovaný průvodce Velkou Moravskou Ostravou* | 2. vydání z původního Rožňákova průvodce se už obrazově více soustředilo na průmyslové motivy města | mezi 1935–1939

VÍTKOVICE | P019

144: *Vítkovice* | asi 30. léta 20. století

Francouzsky psaná propagační publikace Vítkovických železáren je modifikací anglického katalogu (P020) vydaného patrně ve stejné době. Kolekce fotografií je už oproti dosavadním publikacím aktuální. Přestože jsou některé snímky vybírány z podnikového archivu, (jde například o Hůlkovu fotografii pancéřové desky z publikace P013 nebo snímek Talbotovy pece z knihy P013) většina fotografií byla vytvořena patrně krátce před vznikem této francouzské publikace. Starší snímky v úvodu jsou vesměs dokumentem interiérů a exteriérů fabriky. Prioritní zastoupení v publikaci mají ale samotné hotové výtvory. Jejich fotografie se posunuly blíže k modernímu reklamnímu aranžování. Na snímcích jsou expozičně a gradačně ztlumena rušivá pozadí výrobních hal, jindy je pozadí zcela odstraněno a nahrazeno neutrálním tak, aby vynikl samotný monumentální předmět. K několika produktům jsou aranžovány postavy dělníků, demonstrující jejich velikost. Kolekci produktů doplňují dosud nepublikované exteriérové stavby ocelových konstrukcí. Středová prostá kompozice fotografií velkých vodojemů cylindrického a sférického tvaru dává vyniknout jejich kráse. Na obdobném principu je ostatně vystavěna celá koncepce katalogové publikace. Menší ocelové části jsou pečlivě aranžovány a připravovány pro snímek. Pro fotografii je zpravidla použito více kusů komponentů, které jsou pohledově různě poskládány. Mohutnost výrobků je často v popiscích obrázků doložena také údaji o jejich hmotnosti, objemech a rozměrech.

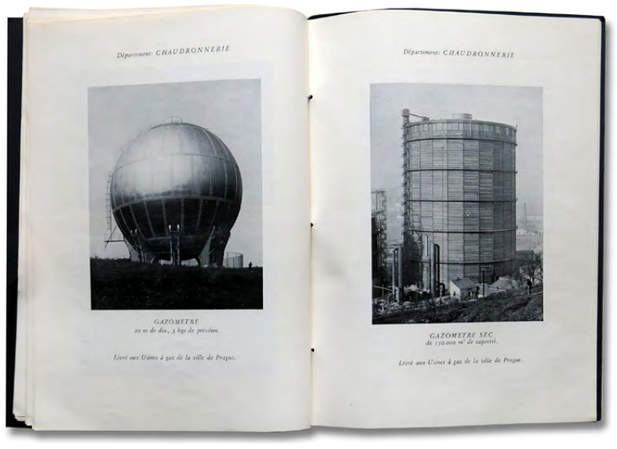

145: *Vítkovice* | asi 30. léta 20. století

VÍTKOVICKÉ HORNÍ A HUTNÍ TĚŽÍŘSTVO | P025

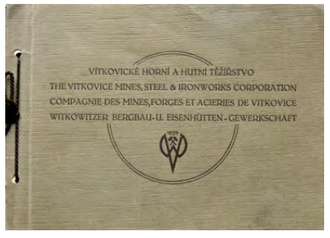

146: *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | asi 30. léta 20. století

Podle dobových reálií lze vydání knihy datovat asi do druhé poloviny třicátých let 20. století.[22] Pokud by skutečně kniha v tomto období vyšla, je pak zarážející proč bylo použito tak velké množství starších fotografií. Snímky se totiž ve třetině celkového počtu shodují s fotografiemi z předchozích publikací Vítkovických železáren (hlavně P013, 1926 a P015, asi 1928).

Malý, téměř kapesní, formát publikace, či spíše tištěného alba fotografií, nasvědčuje tomu, že tento výtisk sloužil železárnám jako předmět upomínky, daru nebo pozornosti věnované významným návštěvám. Třicet fotografií přináší pohled do nitra ocelového světa vcelku popisně, avšak řemeslně velmi kvalitně.

Další publikace Vítkovických železáren, která hovořila a podávala informace převážně fotografií a popisy toho, v jakém prostředí byla vytvořena. Na rozdíl od předchozích publikací byla jen dvojice snímků z prostředí výroby železáren pořízená v exteriéru, totiž mnohokrát ze stejného místa zhotovený celkový záběr na vysoké pece a pohled na koksovnu. Převážná část souboru se vztahuje tradičně k výrobním halám. Kolekce mnoha celků však podobně jako v předchozích knihách působí atraktivně díky různorodým materiálům aranžovaným do popředí. Interiéry byly nově použity i v případě nevýrobního prostředí podniku. V albu se tak objevují snímky z nemocničních sálů nebo jiných místností zdravotního ústavu. Ty však nejsou od chladných továrních prostor pro dnešního diváka žádným odlehčením a naopak působí tyto místnosti s bílými obklady a kovovými nástroji až skličujícím dojmem. Tím spíš ale celé spektrum námětů zapadá do sebe a představuje jednotnou linii.

Člověk – dělník – se opět jako v mnoha jiných propagačních materiálech železáren stává pouze stafáží, jen ve dvou případech je klíčovým motivem snímku.

Kolekce fotografií v zásadě nepřináší oproti jiným propagačním obrazovým materiálům podniku nic nového. Kromě již publikovaných fotografií se zde objevuje i několik dalších v podobném duchu, které ještě nebyly v předešlých titulech prezentovány. Lze se domnívat, že snímky pochází od jednoho autora. Oproti jiným publikacím železáren jsou v této fotografie otištěny tmaveji, což

22 datace podle chybějícího vodojemu v záběru na vysoké pece, který byl zbourán asi ve druhé polovině 30. let 20. stol. – http://www.vodarenskeveze.cz/

evokuje atmosféru výrobního podniku mnohem více než například v případě titulu P013. Jednou z předností publikace je její kvalitní tisk.

147: *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | asi 30. léta 20. století

148: *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | asi 30. léta 20. století

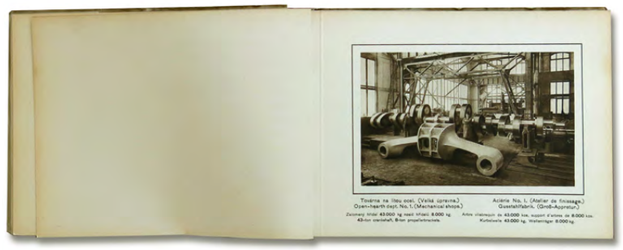

149: *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | asi 30. léta 20. století

150: *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | asi 30. léta 20. století

WITKOWITZ IRONWORKS | P029

(*VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY*)

Publikace vyšla ve čtyřech jazykových mutacích, pravděpodobně bez české verze, podle čehož by mohlo být zřejmé, že katalogy sloužily pouze pro prezentaci mimo tuzemsko.

Pokud budeme považovat dvojici katalogů pro francouzský a anglický trh (P019 a P020) za příkladnou fotografickou propagaci produktů Vítkovických železáren, pak byla tato publikace *Vítkovické železárny* dovedena téměř k dokonalosti. Oproti předchozím titulům jednoznačně dominuje fotografie nad textem a prostorově zabírala maximum využitelného pole obrazu. Klíčová role fotografie je tedy zásadní předností knihy.

Kolekce fotografií v publikaci je skládankou archivních záběrů i zcela nových nebo nově modifikovaných. Obraz na obálce je složen ze svou snímků, z nichž jeden (kolo s dělníkem v pozadí) se objevuje o několik desetiletí dříve v publikaci z počátku první světové války (P006). Dále se zde objevují fotografie Karla Hůlka a také pravděpodobně Františka Lercha.

Celkové pohledy do exteriérů i interiérů evokují podobu fantastických technických lunaparků a podivuhodných paláců ocelové krásy. S trochou nadsázky by fotografie a montáže v publikaci mohly dobře posloužit jako ilustrace světa Julese Verna. Některé ocelové roury a kotle díky svým nepravidelným perforacím vyvolávají divákovu touhu po jejich personifikaci. Spolu s titulem P021 jsou mnohé strany publikací díky postavám dělníků vedle masy oceli až surrealistickými výjevy. Publikaci lze vnímat jako katalog produktů a stejně dobře jako bizarní vztahy člověka a techniky precizně zachycené fotoaparátem.

Často opakovaným elementem skladby fotografií i celého prospektu je úhlopříčka. Do ní jsou vměstnány koleje, roury nebo traverzy. Výrazně uplatňovaným prvkem je také princip rytmu – poskládání produktů do řady symbolicky násobí jejich význam, divák je sleduje s větším zaujetím. Svědčí o vysoké míře produktivity Vítkovických železáren. Dříve použité prosté fotografie válcového a kulového vodojemu jsou najednou semknuty do jednoho montovaného obrazu, aniž by oba monumenty utrpěly na kráse, naopak skvěle se doplňují. V jedné obrazové koláži se rovněž střetává velký celek mostu s jeho výrazným detailem. V publikaci se střídají náročnější košaté pohledy do útrob závodů s produkty zasazenými

151: *Witkowitz Ironworks* | asi druhá polovina 30. let 20. století

152: *Eisenwerk Witkowitz* | asi druhá polovina 30. let 20. století

153: *Eisenwerk witkowitz* | asi druhá polovina 30. let 20. století

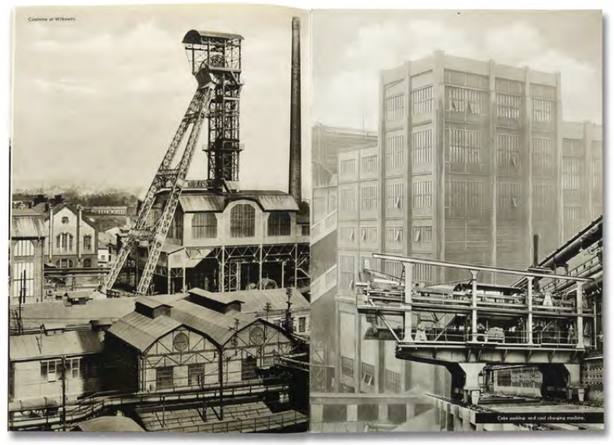

154: *Witkowitz Ironworks* | asi druhá polovina 30. let 20. století

155: ruská verze publikace | asi druhá polovina 30. let 20. století

156: *Witkowitz Ironworks* | asi druhá polovina 30. let 20. století

157: *Witkowitz Ironworks* | asi druhá polovina 30. let 20. století

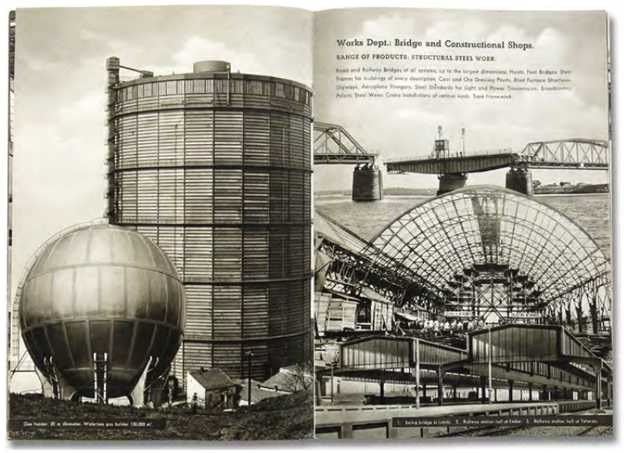

158: *Witkowitz Ironworks* | asi druhá polovina 30. let 20. století | fotomontáž vlevo stojí za srovnání s reprodukcí dvojstrany knihy P019

na jednolité pozadí. Drobné produkty díky osvětlení či retušérské zdatnosti získávají téměř sametový povrch.

Lidský prvek je zde druhotný. Význam má především v tradičním porovnání s velikým strojem, který sám člověk vytvořil. Kromě dělníků se tentokrát na jednom snímku objevují také páni inženýři v kloboucích a tmavých kabátech. Nově se dvojice konstrukce-člověk objevuje před prázdným černým nebo bílým pozadím, člověk je najednou osamocen, odtržen od fabriky. Takové vytržení člověka z kontextu závodu působí trochu groteskně.

Přesto že by se mohlo zdát, že je titul osobitou skladbou fotografií, obrazy v plné míře respektují zásadní poslání reklamní fotografie, tedy informovat pravdivě o výrobku. Publikace je však důkazem, že i chladnému světu těžkého průmyslu lze propůjčit v jistém smyslu poetickou tvář a reflektovat v něm estetické obrazy. Publikace je dynamickým seskupením technicky kvalitních pohledů, mozaikou celého spektra produktů, kvalitní reklamou, ale především dokumentem vysoké výtvarné hodnoty.

LIDSKÁ PRÁCE V ŽELEZÁRNÁCH | P030

159: *Lidská práce v železárnách* | 1938

160: Německá verze publikace *Lidská práce v železárnách – Menschen Arbeit im Eisenwerke* | 1938

Vznik publikace *Lidská práce v železárnách* byl iniciován tehdejším ředitelem Vítkovických železáren **Oskarem Federerem** (1884–1967), jež byl vášnivým sběratelem umění. Také asi proto se rozhodl pro vydání této novoročenky, pojaté bezpochyby osobitěji než dosavadní tituly železáren. Přes drobné nedostatky je tak jistě na místě označit knihu za nejvýznamnější publikační počin Vítkovických železáren v celé jejich historii.

Při příležitosti dosud nejrozsáhlejší výstavy fotografa Jindřicha Štreita, která na téma podniku Vítkovice proběhla roku 2013 v bývalém plynojemu Vítkovických železáren ve Vítkovicích, pronesl tehdejší ředitel a majitel Dolní oblasti Vítkovic Jan Světlík oslavnou řeč nejen ke knize tohoto autora, ale připomněl také proslulou a o šest desítek let starší publikaci *Lidská práce v železárnách*. Právě tato kniha totiž poprvé nedokumentovala pouze továrnu, ale především člověka, který v ní pracuje.

Kolekce je složena z celkového počtu 25 fotografií. Publikace se svým pojetím vymezuje zažité koncepci knihy. Chybí ji úvodní text a jakákoliv bližší identifikace. Uvedený je jen důvod vzniku – kolekce je novoročenkou k počátku roku 1938.

Nejvýraznějším nedostatkem je neuvedení autora fotografií, což je v případě ryze fotografického titulu nemálo podstatné. Důvodů proč nebyl autor uveden se však nabízí hned několik. Vítkovické železárny a spolu s nimi i další podniky a instituce kladly důraz především na prezentaci svého podniku, zajímaly je motivy snímků, nikoliv kdo je vytvořil. Autor ve většině případů ani neuplatňoval a neměl uplatňovat svůj osobitý pohled na danou věc. Navíc v Ostravě neexistoval prestižní fotograf, jehož jméno by bylo známé v celém Československu a jímž by se mohl podnik chlubit. Jednalo se nadto o zakázku, propagační práci, při jejímž vzniku nebyl autor mnohdy respektován.

V důsledku absence jména autora knihy se dodnes s jistotou nedá říci kdo jím je. Z kusých dostupných informací můžeme jen s nejistotou konstruovat. V prvním bodě hypotézy můžeme předpokládat, že autorem všech snímků je jediný fotograf. K tomuto tvrzení nás vede fakt, že kniha je vysoce reprezentativní. Žádná z fotografií se téměř s jistotou neobjevila v předchozích titulech vydaných Vítkovickými železárnami a lze si tak domýšlet, že zakázka zadaná tehdejším ředitelem podniku byla určena jednomu autoru, který měl zdokumentovat dělníky a jejich práci.

Historikové se v označení tvůrce fotografií v *Lidské práci v železárnách* ve svém tvrzení či úsudku rozcházejí. Například historik a teoretik fotografie Vladimír Birgus a spolu s ním i další, kteří s knihou přicházejí do styku, označují za autora snímků architekta a fotografa Vladimíra Hipmana. Toto tvrzení ostatně vůbec není nezajímavé, protože Hipman proslul ve třicátých, čtyřicátých a padesátých letech v Československu právě jako industriální fotograf. Jeho snímky se nacházejí také v celé řadě knih, například *Ocel ve fotografii* (1938), *Práce je živá* (1945), *Země z kovu* (1946) nebo v příručce *Fotografie v těžkém průmyslu* (1952). V rámci publikace *Práce je živá* vytvářel snímky kromě pražských železáren také ve Vítkovických železárnách. Knihu *Lidská práce v železárnách* tomuto autorovi přivlastňuje celá řada lidí, jak například píše jeden uživatel na prestižním aukčním internetovém obchodě: *„V. Hipman gilt als ein berühmter Industriefotograf, zu seinen Werken gehören: „Lidska prace v zelezarnach“ und „Prace je ziva“.* (přel.: *Vladimír Hipman je považován za významnou osobnost průmyslové fotografie. Mezi jeho práce patří: Lidská práce v železárnách a Práce je živá*).[23] Podobně při zadání názvu německé verze knihy *Menschenarbeit im Eisenwerke* do vyhledávače Google.com lze narazit na několik aukcí a prodejců, kteří v popisu díla uvádějí jako autora Hipmana. Největším sporem, který stojí proti tomuto autorovi v souvislosti s knihou Vítkovických železáren, je nezmínění jeho jména v knize. Pokud by jím měl být Hipman, těžko si lze představit, že by se jeho jméno přinejmenším v tiráži neobjevilo. Navíc jeho fotografická činnost byla soustředěna spíše na Pražskou železářskou společnost. Zcela jinak se na autorství snímků v knize dívá ostravský historik a fotograf Jiří Hrdina, který za autora považuje tehdejšího ředitele Vítkovických železáren a sběratele umění Oskara Federera. Hrdina to opodstatňuje tím, že amatérská fotografická činnost byla v Ostravě natolik rozvinutá, že by pro ředitele železáren nebylo problémem soubor zhotovit. Této myšlence nasvědčuje i jediné výrazné uvedení jména Oskar Federer na titulním listu publikace. Protože jsou v knize prakticky jen fotografie, mohlo by se zdát, že jméno patří jejich autorovi. K myšlence ředitele železáren jako autora fotografií přispívají také články z novin, které o *Lidské práci v železárnách* píší jako o knize Oskara Federera. Jako třetí konkrétní osobu lze označit Franze Lercha, úředního zaměstnance Vítkovických železáren. K jeho autorství v publikaci nasvědčuje nejeden nezpochybnitelný fakt. V publikaci *Svět těžních věží a železáren* (P032) jsou kromě převážné většiny fotografií Vladimíra Hipmana z Pražské železářské společnosti otištěny také snímky ze společnosti Vítkovice, u nichž je v tiráži uvedeno jméno „Lerch“. Jeden snímek z této brožury,

23 http://www.ebay.com/itm/Tschechoslowakei-Arbeit-Tschechischer-Fotoband-Sozialismus-Vladimir-Hipman-1949-/301850218780?hash=item4647acd11c:g:5T8AAOSwKtlWm6~G, dostupné online dne 6. 2. 2016

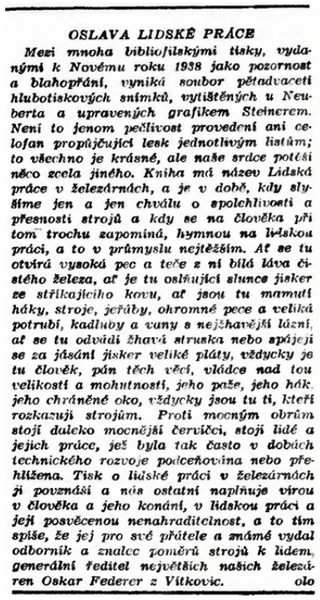

OSLAVA LIDSKÉ PRÁCE

Mezi mnoha bibliofilskými tisky, vydanými k Novému roku 1938 jako pozornost a blahopřání, vyniká soubor pětadvaceti hlubotiskových snímků, vytištěných u Neuberta a upravených grafikem Steinerem. Není to jenom pečlivost provedení ani celofan propůjčující lesk jednotlivým listům; to všechno je krásné, ale naše srdce potěší něco zcela jiného. Kniha má název Lidská práce v železárnách, a je v době, kdy slyšíme jen a jen chválu o spolehlivosti a přesnosti strojů a kdy se na člověka při tom trochu zapomíná, hymnou na lidskou práci, a to v průmyslu nejtěžším. Ať se tu otvírá vysoká pec a teče z ní bílá láva čistého železa, ať je tu oslňující slunce jisker ze stříkajícího kovu, ať jsou tu mamutí háky, stroje, jeřáby, ohromné pece a veliká potrubí, kadluby a vany s nejžhavější lázní, ať se tu odvádí žhavá struska nebo spájejí se za jásání jisker veliké pláty, vždycky je tu člověk, pán těch věcí, vládce nad tou velikostí a mohutností, jeho paže, jeho hák, jeho chráněné oko, vždycky jsou tu ti, kteří rozkazují strojům. Proti mocným obrům stojí daleko mocnější červíčci, stojí lidé a jejich práce, jež byla tak často v dobách technického rozvoje podceňována nebo přehlížena. Tisk o lidské práci v železárnách ji povznáší a nás ostatní naplňuje vírou v člověka a jeho konání, v lidskou práci a její posvěcenou nenahraditelnost, a to tím spíše, že jej pro své přátele a známé vydal odborník a znalec poměrů strojů k lidem, generální ředitel největších našich železáren Oskar Federer z Vítkovic. olo

161: *Lidská práce v železárnách* | Článek *Lidové noviny*. roč. 46 č. 13. 9. ledna. 1938. s. 9

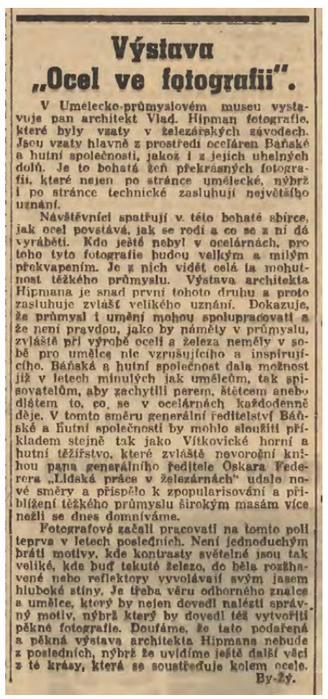

Výstava „Ocel ve fotografii".

V Uměleckoprůmyslovém museu vystavuje pan architekt Vlad. Hipman fotografie, které byly vzaty v železárských závodech. Jsou vzaty hlavně z prostředí oceláren Baťaké a hutní společnosti, jakož i z jejich uhelných dolů. Je to bohatá řada překrásných fotografií, které nejen po stránce umělecké, nýbrž i po stránce technické zasluhují největšího uznání.

Návštěvníci spatřují v této bohaté sbírce, jak ocel povstává, jak se rodí a co se z ní dá vyrábět. Kdo ještě nebyl v ocelárnách, pro toho tyto fotografie budou velkým a milým překvapením. Je z nich vidět celá ta mohutnost těžkého průmyslu. Výstava architekta Hipmana je snad první tohoto druhu a proto zasluhuje zvlášť velikého uznání. Dokazuje, že průmysl i umění mohou spolupracovati a že není pravdou, jako by náměty v průmyslu, zvlášť při výrobě oceli a železa neměly v sobě pro umělce nic vzrušujícího a inspirujícího. Báňská a hutní společnost dala možnost již v letech minulých jak umělcům, tak spisovatelům, aby zachytili perem, štětcem aneb dílem to, co se v ocelárnách každodenně děje. V tomto směru generální ředitelství Báňské a hutní společnosti by mohlo sloužiti příkladem stejně tak jako Vítkovické horní a hutní těžířstvo, které zvláště nevoroční knihou pana generálního ředitele Oskara Federera „Lidská práce v železárnách" udalo nové směry a přispělo k zpopularisování a přiblížení těžkého průmyslu širokým masám více nežli se dnes domníváme.

Fotografové začali pracovati na tomto poli teprva v letech posledních. Není jednoduchým hráti motivy, kde kontrasty světelné jsou tak veliké, kde buď tekuté železo, do bělа rozžhavené nebo reflektory vyvolávají svým jasem hluboké stíny. Je třeba věru odborného znalce a umělce, který by nejen dovedl nalézti správný motiv, nýbrž který by dovedl též vytvořiti pěkné fotografie. Doufáme, že tato podařená a pěkná výstava architekta Hipmana nebude z posledních, nýbrž že uvidíme ještě další věci z té krásy, která se soustřeďuje kolem ocele.

By-žý.

162: *Lidská práce v železárnách* | Kniha byla zmíněna také v souvislosti s výstavou Vladimíra Hipmana | Článek *Národní listy*. č. 256. 18. září. 1938. s. 4

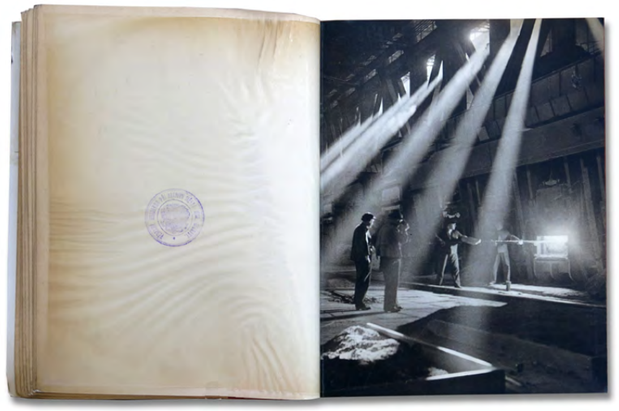

163: *Lidská práce v železárnách* | 1938

164: *Lidská práce v železárnách* | 1938

kde je tedy autorství přiznáno, se shoduje s fotografií z *Lidské práce v železárnách* a jiná fotografie je jednomu obrazu z vítkovické kolekce nápadně podobná. Pokud bychom se spokojili s tvrzením, že autorem souboru v *Lidské práci v železárnách* je jeden fotograf, byla by mlhavost tvůrce díla vyřešena. K Lerchově autorství fotografií v publikaci nasvědčuje ještě jeden neexplicitní zato podstatný prvek. V jednom z výtisků knihy, uloženém v Archivu města Ostravy, je nad údaje o grafické úpravě a tisku vepsána ručně tužkou informace: „*Foto Frant. Lerch, Vítkov. želez. účtárna*“. V Archivu Vítkovice je skutečně záznam o Franzi Lerchovi, který byl zaměstnancem železáren a pracoval v době vzniku knihy v účtárně. Poznámka o tom, že by měl cokoliv společného s fotografií ale chybí. Dva poslední důkazy jsou přesto věrohodné natolik, že za autora fotografií v publikaci *Lidská práce v železárnách* můžeme označit s největší pravděpodobností Franze Lercha.

165: *Lidská práce v železárnách* | 1938

166: *Lidská práce v železárnách* | 1938

Publikace je albem fotografií tištěných jednostranně na tvrdý karton. Jednotlivé listy jsou od sebe děleny plastovou fólií. Prakticky ve shodné podobě vyšlo samostatně také německé vydání. O fyzické zhotovení *Lidské práce v železárnách* se technikou hlubotisku postarala společnost Neubert a synové z pražského Smíchova. Přestože v této publikace hovoří o podniku prakticky jen fotografie i minimum textu se neobešlo bez formální nejasnosti či spíše chyby. Čtenáře na obálce nepochybně dráždí vysázený název titulu, který je rozdělen tak, že na konci řádku zůstává jednoznaková předložka. Těžko říct proč tato typografická chyba prošla nebo snad byla těžko zdůvodnitelným záměrem, který bychom dnes vnímali možná jako sebejistý grafický úmysl. Ona grafická úprava publikace pochází z dílny věhlasného pražského grafika a ilustrátora Hugo Steinera (1880–1945). Soubor obrázků je zabalen do oranžové obálky, která společně s písmem v knize může evokovat

167: Popularita fotografií z původní publikace Lidská práce v železárnách byla vysoká i v následujících letech. Vítkovické železárny snímky používaly prakticky od konce třicátých let ještě v dalších svých titulech. Objevily se taky v nacisticky orientované publikaci o Ostravě (P034) a dokonce svou hodnotu neztrácely v době, kdy se v oficiální fotografii uplatňoval tzv. socialistický realismus. Zde se jedna z fotografií objevila například na obálce časopisu *Člověk a příroda* z března roku 1952 | Časopis *Člověk a příroda*. roč. 3. č. 7. 8. března 1952, titulní strana

168: Publikace obdobného charakteru a obsahu s názvem *Deutsche Arbeit* | autor Emile Otto Hoppé | Berlín | 1930

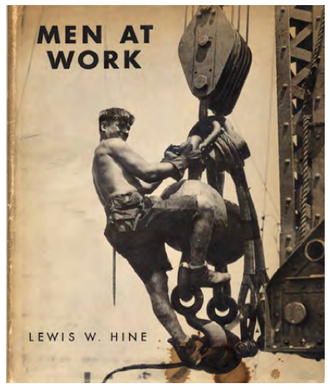

169: Publikace obdobného charakteru a obsahu s názvem *Men at Work* | autor Lewis W. Hine | New York | 1932

barvu surového železa při teplotě kolem 1 000 °*C*. Další práce grafika se projevila příhodně pouze v tom, že nechává plně prostor fotografiím.

Prvenství publikace spočívá především v jejím jednoznačném zaměření se na člověka – dělníka a jeho práci. V souboru neexistuje fotografie, na níž by lidský prvek nebyl přítomný. Ve tvářích mužů se zračí, odhodlání, soustředění, dřina, ale i radost z ovládnutí masy oceli. Přestože mnohdy nevidíme postavám do obličeje, tyto přívlastky lze vnímat i podle pevného rozkročeného postoje. Kniha je dobrým ilustrativním příkladem přechodu od propagace materiálu a produktů fabriky k člověku. Tyto tendence byly ostatně při vzniku publikací podniků jinde v Evropě prosazovány již od počátku třicátých let. S trochou nadhledu tak lze označit *Lidskou práci v železárnách* za jakousi předzvěst sociálně orientované a budovatelské fotografie. K této oblasti směřuje zejména poslední fotografie – záběr na dělníka s pohledem vzhůru. Ztotožnit se s tímto názorem na knihu je ožehavé, jisté ovšem je, že publikace znamenala značný posun od předchozích titulů vydaných Vítkovickými železárnami.

Za pozornost stojí také reálie z prostředí závodu, které svou velikostí kontrastují s drobnými postavami dělníků, kteří s nimi pracují. Střídají se zde obrovské ocelové drapáky, mohutná kola nebo řetězy a to vše v rozsáhlých halách s vysokými stropy. Vyváženost kolekce obrazů je však dána také detailními záběry na drobné strojařské práce. Přes větší výřez snímku však divák spolu se soustředěným dělníkem upíná pozornost na detail obráběcího procesu. V tomto případě hrají důležitou roli ruce či spíše prsty pracovníka. Jeho potřebný smysl pro detail je výrazným protikladem k uplatnění hrubé síly hutníka manipulujícího s těžkými objemnými břemeny. Nezanedbatelným prvkem je v předmětech snímků oděv pracovníků. Primitivní pláště, klobouky, rozhalené košile by v dnešním modelu bezpečnosti práce v těžkém průmyslu neobstály. Drapérie pokrčených límců, kovové přezky nebo dlouhé lesknoucí se pláště přispívají autenticitě atmosféry pracovního prostředí. Podoba hotových produktů železáren zůstává oproti dosavadním publikacím železáren na okraji zájmu. Ústředním motivem fotografií se stává proces, při němž tyto prvky vznikají.

Kniha představuje kolekci specifických směrů a zdrojů světla ve fotografii. Měkké rozptýlené světlo dává vyniknout materiálům a tvarům závodu nebo výrazu v obličeji dělníka. Proti tomu rozžhavené tekuté železo zářící směrem zdola nahoru osvětluje tváře hutníků až mysteriózně. Krásu nalezl fotograf také v kuželech světla z vysoko posazených oken. Déšť jisker, kouř a pára jsou dalšími prostředky vytvářejícími nezaměnitelnou atmosféru prostředí těžkého průmyslu.

Fotografiím lze vytknout často užívaný obdobný výřez, který je patrně motivován snahou dostat do snímku kromě ústřední postavy pracovníka také kus jeho prostředí. Oproti tomu se ale v publikaci vyskytují snímky, které v širším měřítku zachycují výrobní prostory nebo naopak které se zaměřují jen na dělníkovu tvář a mimo pracovní oděv zůstává jeho prostředí v anonymitě. Takto je koncipován hned úvodní a také poslední snímek kolekce. Přestože se někdy po boku hutníka nebo strojníka objevuje i muž v saku coby inženýr, hlavní důraz je kladen na dělníka.

Námětově je soubor fotografií vyvážený. Úvodní snímky představují hutní oblast, zbylá část se věnuje okruhu strojní výroby. Převaha interiérových záběrů je občas vystřídána záběrem z venkovního prostředí továrny. Snímky z metalurgické výroby a z práce se surovým železem ostře kontrastují mezi bodovým světlem a zbytkem tmavých partií v obraze.

Kniha je významným dokladem nejen pracovního života železáren před druhou světovou válkou, ale také dokladem doby. Na rozdíl od předchozích knih Vítkovických železáren, do nichž byly vybírány mnohdy několik let staré fotografie, je v případě *Lidské práce v železárnách* velmi pravděpodobné, že fotografie vznikly pro účely ročenky a tudíž byly vytvořeny krátce před rokem 1938. Publikace ani po desetiletí od jejího vzniku neztratila na svém půvabu. Dnes je vzácným předmětem kolekcí mnoha sběratelů. Ceny knihy se v antikvariátech a aukčních síních pohybují okolo tří až čtyř desítek tisíc korun. V zahraničí se prodávají za dvojnásobek této částky. O cennosti *Lidské práce v železárnách* svědčí například také její zcizení některým z čtenářů Moravskoslezské vědecké knihovně v Ostravě. Bohužel pak tento nenahraditelný titul vystřídala pouhá nekvalitní kopie svázaná kroužkovou vazbou. Originály tak lze najít v AMO nebo AV.

Publikace dodnes dosahuje velkého věhlasu i za hranicemi státu, v němž vznikla. O její existenci se diskutuje na zahraničních webových stránkách.

170: Publikace obdobného charakteru a obsahu s názvem *Menschen im Werk* | autor K. Krüger | Junkers Flugzeug- und Motorenwerke A.-G., Dessau | 1940

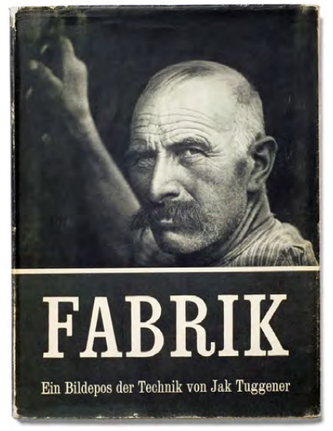

171: Publikace obdobného charakteru a obsahu s názvem *Fabrik* se orientovala vesměs na portréty dělníků a zátiší z jejich pracovního prostředí | autor Jak Tuggener | Rotapfel-Verlag, Erlenbach-Zürich | 1943

MORAVSKÁ OSTRAVA | P031

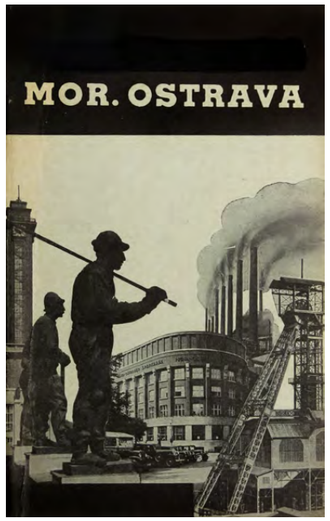

172: *Moravská Ostrava* | 1939

„Hned na počátku své návštěvy vystihnete charakter města i lid. Sta a sta komínů, mnoho šachetních věží, koksovny, vysoké pece, mraky dýmu a dehtových par, ulice plné automobilů, vozů, chodníky plné lidí, všude plno hluku, pískotu, úderů a syčení, svědčí o tom, že je to město práce a chvatu. V málokterém městě uzříte tak intensivní pohyb a ruch. Na první pohled upoutají vás nezvyklé výtvory inženýrů, architektů, dělníků a techniků všech oborů. Vedle přepychové kavárny uprostřed města překvapí vás koksové pece, vedle šachty nádherné velkoměstské výkladní skříně, vedle dělnické kolonie moderní čisté ulice a veliké bankovní domy a z této spleti vyrůstá přímo před vašima očima malé velkoměsto. Zřetelně cítíte velebnost práce, obdivuhodný lidský důmysl, zmocňující se přírodních sil a všech výzkumů technické vědy. Onen těžký železářský a uhelný průmysl a neobyčejně vyvinutý obchod to je, který celému městu vtiskl svůj ráz, takže celkový dojem je zcela velkoměstský.“

převzato z ŠTĚPÁNEK, M.: *Moravská Ostrava*. 1939. s. 3–4

Další z průvodců o Moravské Ostravě tentokrát z pera M. Štěpánka, který v knize městu zasadil nestrojený charakter. Publikace je doprovázená rozsáhlým obrazovým materiálem. Postavení Ostravy mezi československými městy bylo po vzniku Velké Ostravy bezpochyby velmi významné. Průvodce dokázal v textu i fotografiích zúročit jak moderní stavby třicátých let, průmyslové dominanty, tak i blízkou přírodu.

Autor publikace textu čtivou formou velmi dobře ilustroval charakter Ostravy, které díky rozvoji ve třicátých letech nazývá velkoměstem. Město čítající kromě velkolepých budov bank, prodejen také množství dolů, koksoven a pecí je pro autora textu jedním z nejpozoruhodnějších míst Československa a jak sám píše *„s čarokrásnými výjevy“*.

Publikace po svém vydání prošla dodatečnou cenzurou formou destruktivního zásahu do textové části. V každém výtisku knihy byla černou barvou zakryta slova vztahující se k pojmu Československo, a to ve všech jazycích publikace.[24] Tato úprava byla důsledkem nového členění Evropy v souvislosti s okupací nacistického Německa.

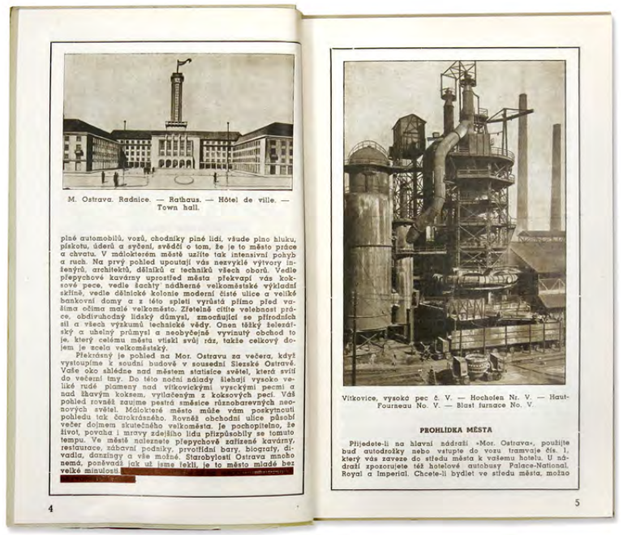

173: *Moravská Ostrava* | 1939

174: *Moravská Ostrava* | 1939

Z obrazového hlediska zaujme už obálka respektující ve zkratce všechny stavební prvky města. Je tvořena formou koláže, která je cíleně složena z nejatraktivnějších stavebních námětů. Spořitelna dostavěná v roce 1930, věž nové radnice z téhož roku, moderní automobily, plastiky dělníků, těžní věž a kouřící komíny, vše co autor knihy v jednom odstavci nazývá *„Černým královstvím“*.[25]

24 při vhodném úhlu natočení publikace se text stává čitelným

25 ŠTĚPÁNEK, M.: *Moravská Ostrava*. 1939. s. 3

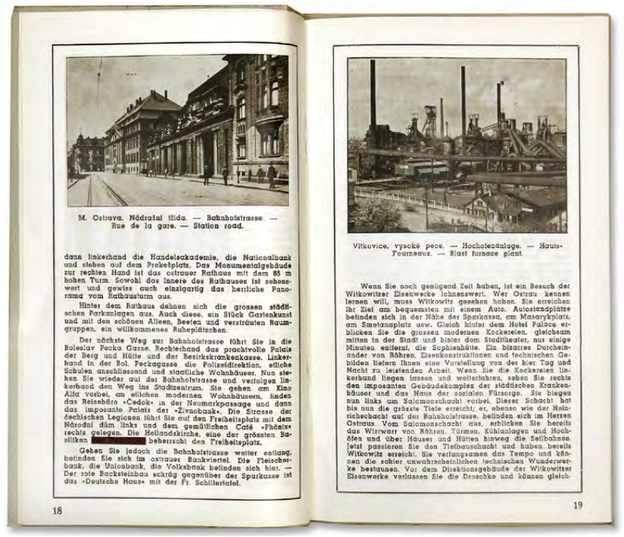

175: *Moravská Ostrava* | 1939

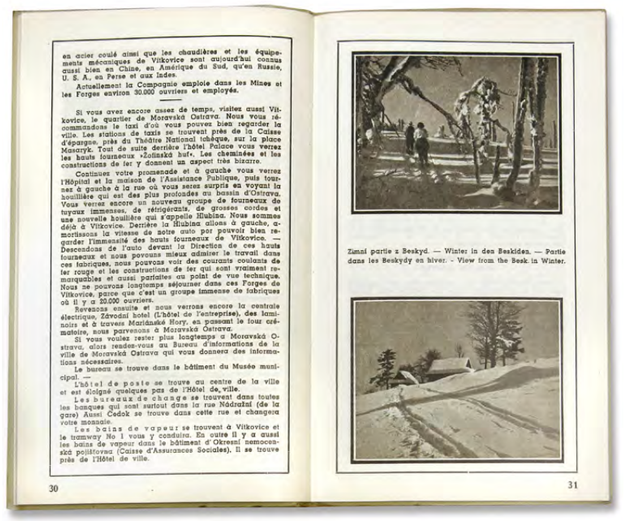

176: *Moravská Ostrava* | 1939

Odkaz k avantgardní fotografii není uplatněn jen na obálce knihy. Konstruktivistické řešení fotografie lze nalézt v záběru těžní věže dolu. Snímek zde nedokumentuje konkrétní závod, ale díky své teritoriální anonymitě se stává pouze symbolem průmyslu a zároveň i symbolem doby, novým nazíráním na motivy průmyslu.

Fotografie mají v knížce rozhodující význam a jsou úzce spjaty s texty. V knížce je jich 28, z toho jedna perokresba, v úvodu titulu je ještě připojena mapa. Vůbec poprvé se v průvodci objevují foto-

grafie v takové míře. Každá dvojstrana obsahuje aspoň jeden obrázek. Dvě podoby města, které autor v textu popisuje, jsou přímo usazeny proti sobě. Složené dvojice fotografií motivované snahou po nalezení vizuální podobnosti. Jako by grafik publikace srovnával věže kostela a radnice s těžními věžemi a komíny. Oblast architektonických památek, služeb a těžkého průmyslu, tedy zdánlivé protiklady, které však spolu fungují v jakési symbióze i v samém centru města. Snad právě pro různorodost staveb a podoby města se tvůrci publikace rozhodli umístit fotografie z těchto dvou odvětví Ostravy hned vedle sebe. Obecně nesourodé náměty divadel, spořitelen a na druhé straně těžních věží a vysokých pecí jen dokazují, že v první polovině 20. století mezi nimi neplatila žádná hierarchie. Moderní i historické stavby – předmět chlouby jiných měst– zde stojí na stejném významovém místě jako ocelové prvky Ostravy. Ty se stávají symbolem hrdosti.

Podobně jako jiní průvodci se i tento věnuje výletním místům v okolí Ostravy, konkrétně Beskydám. Více než v předchozích knížkách je to však znát v obrazech, kterých je v publikaci na toto téma téměř třetina. Jedenáct fotografií se vztahuje k podobě Moravské Ostravy. Zbytek patří průmyslovým motivům. I tato selekce tvoří v průvodci námětově všestrannou kolekci.

Podle zvyklostí knížek zůstává autor snímků anonymní. Je však zřejmé, že soubor je vytvořen z archivních snímků, mezi nimiž lze najít fotografie Karla Hůlka. Autorem osobitě pojaté fotografie těžní věže je fotoamatér Ing. Jan Chleboun.[26]

26 jeho jméno se podařilo identifikovat díky srovnání shodné fotografie otištěné ještě v titulu P 027 na s. 768, pod níž je její tvůrce zapsán

SVĚT TĚŽNÍCH VĚŽÍ A ŽELEZÁREN | P032

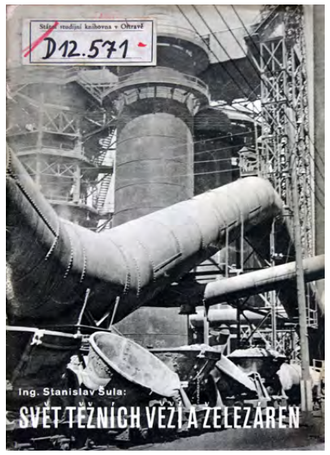

177: *Svět těžních věží a železáren* | 1940

„Rychlík rve z atmosféry, v níž visí mraky kouře, úsek za úsekem. Jeho kola, v tomto kraji vyrobená, lnou ke kolejnicím a vyhybkám, v železárnách v tomto kraji stvořeným. Jeho ocelová masa řítí se kolem těžních věží. V mnoha miliardových násobcích jeho pohonné síly leží tu pod zemí utajená energie ve formě obrovských vrstev uhlí, s nimiž se hlad naší civilisace rve, vyzbrojen odvahou a stroji, o každý balvan hluboko pod zemí, kde záludné plyny hrozí každou chvíli, při nejmenší nepozornosti, vybuchnouti a zničiti výsledky dlouholetého a odvážného podnikání do srdce země.“

ŠULA, S.: *Svět těžních věží a železáren*, s. 3

Svět těžních věží a železáren je společnou publikací dvou nejvýznamnějších průmyslových podniků Československa tehdejší doby – Pražské železářské společnosti a Vítkovických železáren. Přesto nejsou tyto dvě továrny v publikaci konkretizovány, snímky v nich pořízené jsou pouhou ilustrací k populárně naučnému textu inženýra Šuly. V něm autor přibližuje čtivou formou technologii výroby, užívá také řadu metafor a symbolismů.

Autory fotografií jsou za Pražskou železářskou společnost Vladimír Hipman a za Vítkovické železárny Franz Lerch. Hipman měl v době vydání této publikace zkušenosti s fotografií v těžkém průmyslu, které vyvrcholily výstavou Ocel ve fotografii už v roce 1938. Lercha lze zase považovat za autora kolekce snímků z knihy *Lidská práce v železárnách*. Ostatně právě z této publikace se v Šulově *Světě těžních věží a železáren* objevuje jedna shodná a dvě velmi obdobné fotografie.

Snímky obou autorů spolu úzce korespondují. Autorským přístupem i kvalitou jsou snímky v celé publikaci ucelené. Oba autoři využívají všech vizuálně nosných prostředků železáren. Hipman pak ve velké míře uplatňuje kompoziční řešení obrazu do úhlopříčky a zejména jeho snímek na poslední straně je svým způsobem odkazem k avantgardním tendencím. V kolekci opět dominují létající jiskry, žhavé kusy železa a obří stroje. Kromě toho koncepce fotografií podléhá novému modelu zobrazení práce a tak je podstatným námětem člověk. Cyklus sedmnácti fotografií je námětově dynamický, začíná velkým celkem zabírajícím celé Vítkovické železárny a končí detailním portrétem hutníka. Brožura je souborem archivních snímků. Obrazy z prostředí těžkého

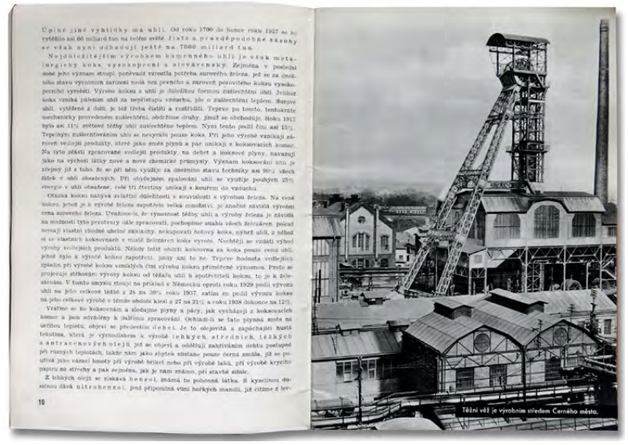

178: *Svět těžních věží a železáren* | 1940

179: *Svět těžních věží a železáren* | 1940

průmyslu tedy nejspíše nebyly fotografovány pro účel publikace, pouze jsou doplňkem jejího textu.

Dílo zapadá do souboru publikací, které se věnovaly oblasti průmyslové výroby hutí a strojíren a které byly vydávány ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století. Ojedinělý výskyt *Světa těžních věží a železáren* dokazuje i jeho finanční ocenění antikváři. Cena titulu se dnes pohybuje nejčastěji kolem 4 000 Kč, výjimečně i za dvojnásobnou částku.

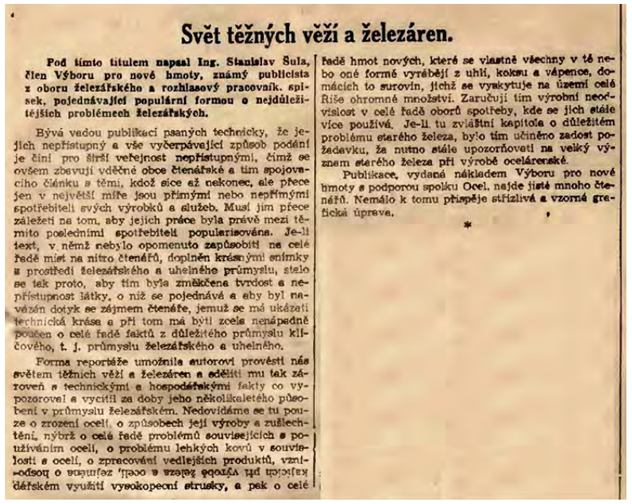

Svět těžných věží a železáren.

Pod tímto titulem napsal Ing. Stanislav Šula, člen Výboru pro nové hmoty, známý publicista z oboru železářského a rozhlasový pracovník, zajisté, pojednávající populární formou o nejdůležitějších problémech železářských.

Bývá vedou publikací psaných technicky, že jejich nepřístupný a vše vyčerpávající způsob podání je činí pro širší veřejnost nepřístupnými, čímž se ovšem zbavují vděčné obce čtenářské a tím spojovacího článku s těmi, kdož sice až nekonec, ale přece jen v největší míře jsou přímými nebo nepřímými spotřebiteli svých výrobků a služeb. Musí jim přece záležeti na tom, aby jejich práce byla právě mezi těmito posledními spotřebiteli popularisována. Je-li text, v němž nebylo opomenuto zapůsobiti ne celé řadě míst na nitro čtenářů, doplněn krásnými snímky z prostředí železářského a uhelného průmyslu, stelo se tak proto, aby tím byla zmákčena tvrdost a nepřístupnost látky, o níž se pojednává a aby byl navázán dotyk se zájmem čtenáře, jemuž se má ukázati technická krása a při tom má býti zcela nenápadně podáno o celé řadě faktů z důležitého průmyslu klíčového, t. j. průmyslu železářského a uhelného.

Forma reportáže umožnila autorovi provésti nás světem těžních věží a železáren a sdělití mu tak zázemí s technickými a hospodářskými fakty co vypozorovat a vycítil za doby jeho několikaletého působení v průmyslu železářském. Nedovídáme se tu pouze o zrození oceli, o způsobech její výroby a zušlechtění, nýbrž o celé řadě problémů souvisejících s používáním oceli, o problému lehkých kovů v souvislosti s ocelí, o zpracování vedlejších produktů, vznikajících při výrobě železa a oceli, o nejmodernějším využití vysokopecní strusky, a pak o celé řadě hmot nových, které se vlastně všechny v té nebo oné formě vyrábějí z uhlí, koksu a vápence, domácích to surovin, jichž se vyskytuje na území celé Říše ohromné množství. Zaručují tím výrobní neodvislost v celé řadě oborů spotřeby, kde se jich stále více používá. Je-li tu zvláštní kapitola o důležitém problému starého železa, bylo tím učiněno zadost požadavku, že nutno stále upozorňovati na velký význam starého železa při výrobě ocelárenské.

Publikace, vydaná nákladem Výboru pro nové hmoty s podporou spolku Ocel, nejde jistě mnoho čtenářů. Nemálo k tomu přispěje střízlivá a vzorná grafická úprava.

*

180: *Svět těžních věží a železáren* | Článek *Národní listy*. č. 200. 26. července. 1940. s. 5

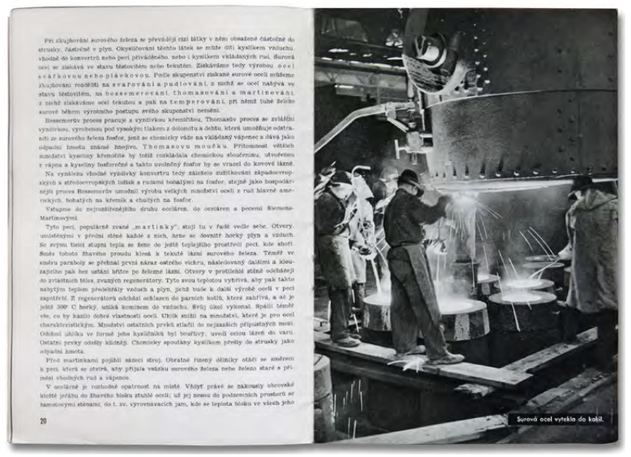

Surová ocel vytéká do kadí.

181: *Svět těžních věží a železáren* | 1940

182: *Svět těžních věží a železáren* | 1940

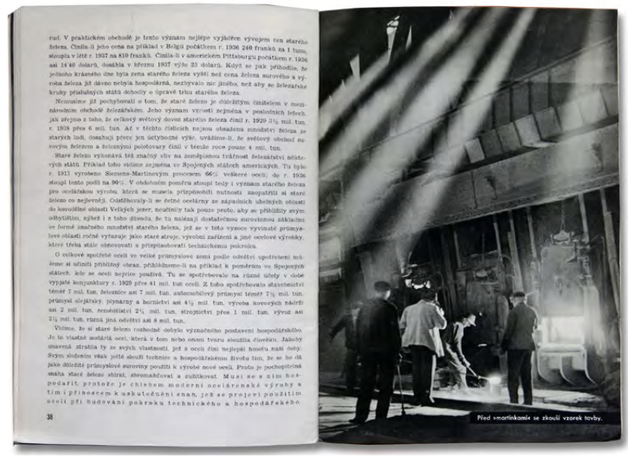

Před smaltkami se zkouší vzorek tavby.

183: *Svět těžních věží a železáren* | 1940

MÄHRISCH OSTRAU: DIE STADT DER KOHLE UND DES EISENS | P034

(*MORAVSKÁ OSTRAVA: MĚSTO UHLÍ A ŽELEZA*)

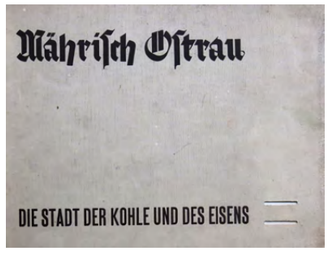

184: *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | asi 1942

Německy psaná publikace s nacistickými prvky je oslavou prosperující průmyslové metropole. Nutno podotknout, že fotografie v knize patří mezi fotografickými publikacemi o Ostravsku k těm velmi dobrým. Kvalitě fotografické knihy napomáhá technika hlubotisku a její větší formát.

Většina otištěných snímků je publikována poprvé. Velká pozornost je například věnována budově Nové radnice. Zatímco doposud byla v publikacích a průvodcích o Ostravsku prezentována její podoba pouze okrajově ve formě kresby nebo jen výřezu věže či průčelí budovy, německá fotografická publikace věnovala tomuto motivu hned několik záběrů. Trojice fotografií zobrazuje Novou radnici zvenku v noci i za denního světla, k tomu ještě pět záběrů přináší pohled do interiéru. Budovy zevnitř jsou zobrazeny ještě v případě městského divadla nebo muzea. Tento výběr fotografií svědčí o touze pochlubit se moderním zařízením a je ve srovnání s původními publikacemi ojedinělý.

Faktor blahobytu města se projevuje ve většině záběrů. S fotografickou precizností jsou zobrazeny moderní obchodní domy, široké ulice s prodejnami, hotely, banky, noční záběry se zářícími neonovými reklamami, společenské budovy, sídla radních a i dříve v knihách mnohdy prezentovaný německý dům. Vedle moderních architektonických motivů města se předmětem zájmu kolekce fotografií staly trochu neočekávaně také historické budovy, jakými jsou zámek ve Slezské Ostravě, Staré vsi nad Ondřejnicí. Prozaické náměty města jsou v několika obrázcích vystřídány obrazově atraktivními romantickými motivy parků s různými atmosférickými a světelnými účinky. Výběr fotografií do knihy mohl být bezesporu přísnější. Mezi obrázky z ulic města, architektury lze najít výřezem a kompozicí doslova nezdařené záběry, které se odchylují od výtečné kvality ostatních snímků. Oproti tomu fotografie z průmyslového odvětví přerůstají rámec kvality všech publikací o Ostravsku. Neoddiskutovatelná je vysoká umělecká úroveň fotografií této kapitoly, která sahá až na vrchol hranice snímků v oficiálních publikacích věnovaných městům. V celkem devíti fotografiích byl vystižen genius loci Ostravy způsobem, který neměl po desítky let obdoby. Onen neotřelý způsob zachycení železáren stojí na brilan-

185: *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | asi 1942

186: *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | asi 1942

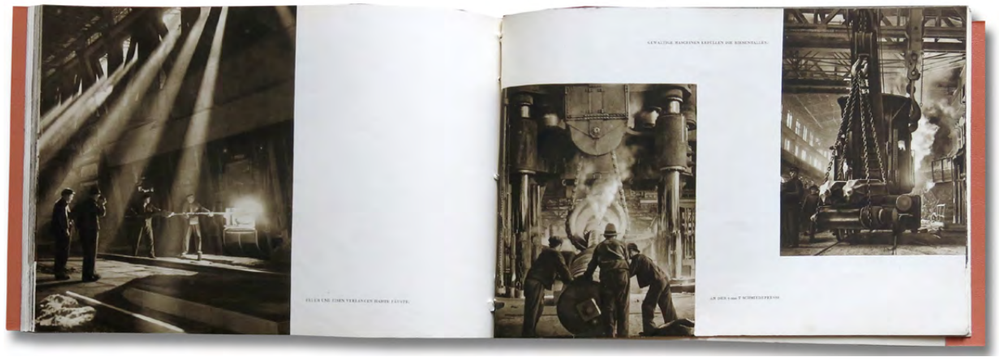

187: *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | asi 1942

ci světelné atmosféry a kompozice záběru spolu s dokonalou technickou realizací. Téměř každý záběr z tohoto prostředí je doprovázen oblaky kouře. V několika záběrech je uplatněna dynamická diagonální kompozice. Mnohdy viděná čistá účelovost a informativnost je v tomto případě nahrazena prožitkem z dýmajících komínů. Takto osobitý pohled na průmysl Ostravy, byť jen v několika

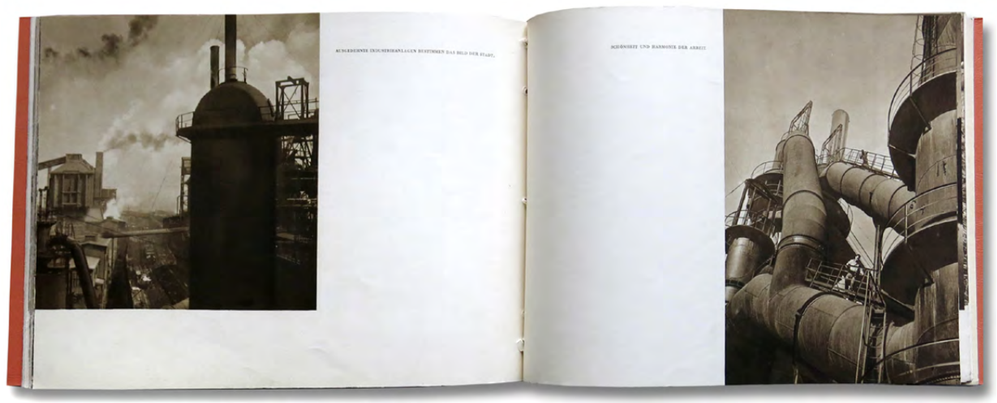

188: *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | asi 1942

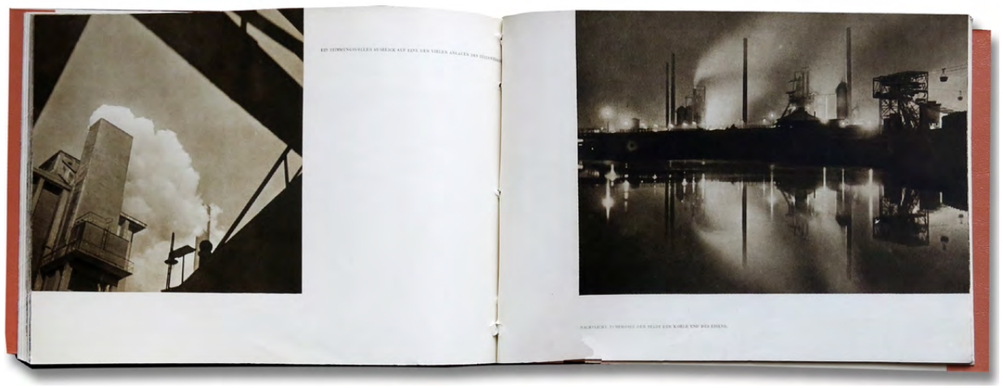

189: *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | asi 1942

málo fotografiích, je už v pozdějších publikacích neopakovatelný.

Podobně jako v předchozích knihách věnovaných Moravské Ostravě bylo i zde otištěno několik snímků z beskydské přírody. Motivy pastevců, hor a žní však do celku knihy příliš nezapadají. Jejich vyřazení by ale znamenalo omezení námětů. Jistým řešením by mohl být sjednocující pohled na tyto motivy.

Mnohdy používané temné a noční snímky jakoby symbolicky hovořili o skličující době, v níž kniha vznikla. Nacistická ideologie se promítá nejen v úvodním textu a grafických prvcích, ale i ve dvou posledních fotografiích, kterými jsou hákové kříže na věži Nové radnice v Ostravě a dělo nad noční Ostravou.

Z kvalitativní i formální rozkolísanosti některých snímků v souboru je zřejmé, že autorem fotografií není jediný fotograf. Minimálně ve dvou snímcích lze rozpoznat Lercha, jehož fotografie otištěné zde se objevily také v publikaci *Lidská práce v železárnách*.

PRÁCE JE ŽIVÁ | P036

190: *Práce je živá* | 1945

Publikace vyšla ke zrodu Třetí republiky a vytištěna byla na konci roku 1945. Autor Vladimír Hipman ji věnoval armádě osvoboditelů Československa a lidem bojujícím ve druhé světové válce. Podtitul knihy skládající se z řady pojmů průmyslových odvětví vlastně vymezuje spektrum zájmu publikace a fotografií. Uhlí, koks, železo, ocel, vápenec, cement, dřevo jsou ústřední náměty 172 fotografií.

Převážná většina fotografií je geograficky anonymních. Pouze u dvou fotografií v knize můžeme díky popiskům s jistotou říci, že vznikly v Ostravě. Jak se podle výběru zdá, mohlo být Ostravsko do publikace, která se má věnovat průmyslové výrobě celého Československa, zařazeno v mnohem větší míře.

Už podoba obálky publikace je předzvěstí ideologického fotografického schématu uplatňovaného zejména v první polovině padesátých let, tedy tendencí socialistického realismu. Podobně budovatelské jsou i další portréty. Právě ideál pracujícího člověka v těžkém průmyslu je bezesporu nejstarším symbolem nové doby, která se začala intenzivně rodit po roce 1948.

Fotografie v knize jsou dynamicky vyváženým souborem, v němž se ústředním motivem stávají veškeré prvky související s průmyslem. Zatímco některé motivy byly v dosavadních publikacích o průmyslu opomíjeny a jiné upřednostňovány, Hipman dokázal ve své knize skvěle propojit celkové pohledy na fabriky, detaily strojních zařízení i jemnosti tváře dělníka. Dvojice sním-

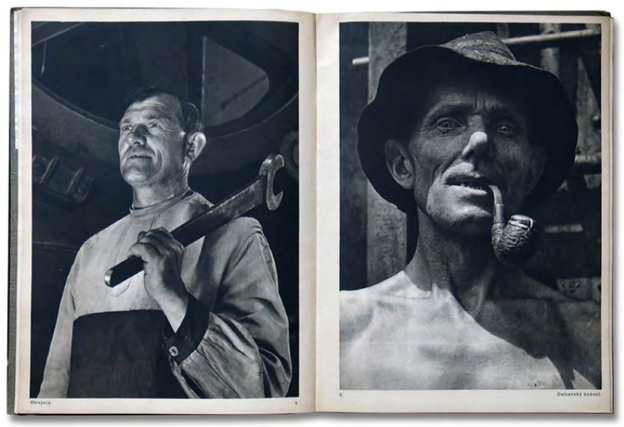

191: *Práce je živá* | 1945

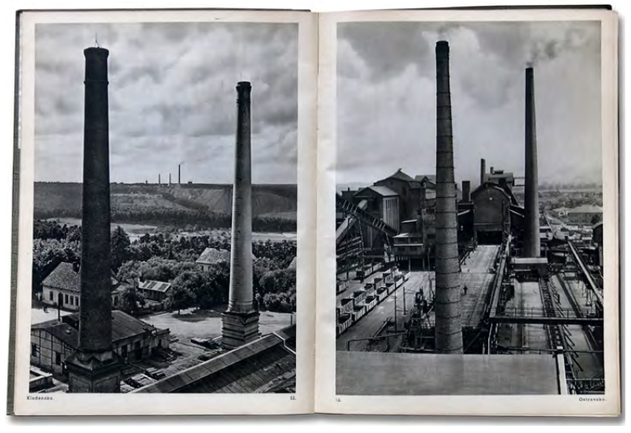

192: *Práce je živá* | 1945

ků na protějších stranách jsou zpravidla vybírány podle vizuální podobnosti. Fotografické knize svědčí její monumentální formát a brilantní tisk z hloubky.

VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY NA VÝSTAVBĚ REPUBLIKY | P037

„Očistu železáren neprovedeme rychlostí rychlíku, ba ani rychlostí letadla, nýbrž rychlostí blesku.“

Ing. Dr. Antonín Bechný, ředitel Vítkovických železáren, 1945

193: *Vítkovické železárny na výstavbě republiky* | 1946

První publikace Vítkovických železáren, která vznikla po jejich znárodnění. Byla vydána k příležitosti návštěvy tehdejšího prezidenta Československa Edvarda Beneše a jemu byl titul o vítkovických železárnách také věnován.

Doprovodné Bezručovy a Martínkovy verše a grafika Jana Obšila a Jaroslava Vacka, název titulu a konečně i jeho celkové pojetí je zřetelným náznakem prostředků uplatňovaných komunistickým režimem. V publikaci je otištěno Stalinovo nařízení o slávě osvobozující fronty Rudé armády. Několik stran je věnováno katalogovému soupisu jmen umučených a zavražděných během 2. světové války. Významné zastoupení mají také výrobní hodnoty, které ilustrují rychlou obnovu práce továren několik dní po osvobození. Celá publikace svým obsahem představuje srovnání dvou etap Československé republiky, potažmo Vítkovických železáren, v době před rokem 1945 a krátce po něm. Ta první odkazuje k těžké době válek a nespokojenosti dělníků, druhé období je plné rozkvětu, očisty a výrazné produkce. Tato komparace je tak silným a zkresleným kontrastem kapitalismu a znárodněného Československa.

Archivní fotografie Vítkovických železáren použité v této publikaci mají ilustrativní úlohu. Jsou však tištěny na zvláštním křídovém papíře a na běžný papír publikace nalepeny na samostatně vyhrazené stránky bez textu. Kolekce šesti nejnovějších snímků podává pohled na detaily produkce Vítkovických železáren. Jeden z těchto obrazů je věnován portrétu dělníka. Soubor ilustrací doplňuje historická litografie celkového pohledu na závod a jeden snímek z válkou zničené části Ostravy. Jistou nesourodost lze pozorovat v kontrastu kreseb vlajek, státních znaků, ale především rostlinných motivů s fotografiemi chladných těžkých strojů železáren. Určitou lidskost jim ale dodávají postavičky dělníků obsluhující tato zařízení.

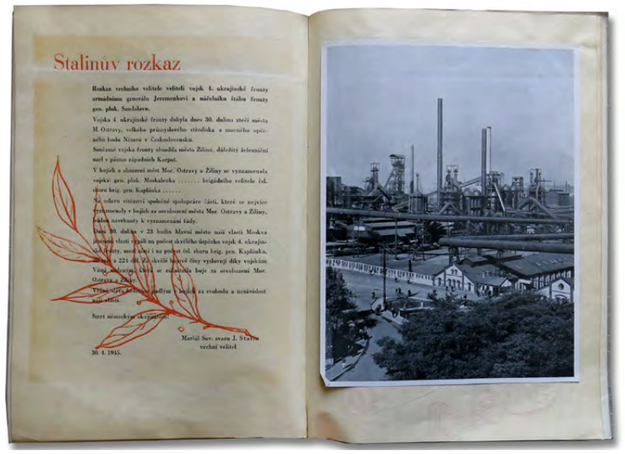

194: *Vítkovické železárny na výstavbě republiky* | 1946

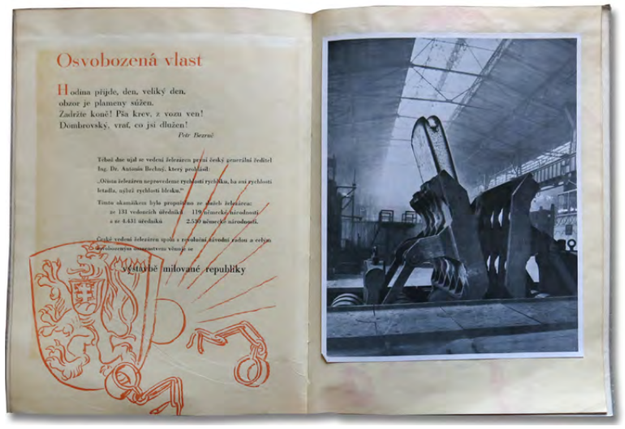

195: *Vítkovické železárny na výstavbě republiky* | 1946

OSTRAVA: MĚSTO UHLÍ A ŽELEZA | P038

Publikace byla vydána v rámci poměrně rozsáhlé edice *Národohospodářská propagace Československa*. Ta začala vycházet patrně počátkem třicátých let minulého století a ukončena byla krátce po nástupu vlády komunistické strany v Československu. Pro účely této práce se podařilo dohledat ještě tyto tituly, které v řadě vyšly:

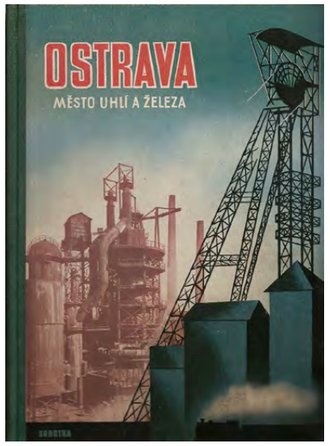

196: *Ostrava: Město uhlí a železa* | 1947

Řada A:

sv. 1–7: [?]
sv. 8: *Prostějov : město a okres* [1934]
sv. 9: *Přerov, Přerovsko-Kojetínsko* [1933]
sv. 10: *Jihlava: Město a okolí* (1933)
sv. 11: *Uherské Hradiště, město a okres* (1934)
sv. 12: *Kolín: Město a okres* (1934)
sv.:13: *Uherský brod: Město a okres* [1930]
sv. 13a: *Hodonín: Město a okres* (1935)
sv. 14: *Holešov, město a okres* (1935)
sv. 15: *Moravská Ostrava* (1937)
sv. 16: *Vyškov, město a okres* (1936)
sv. 17: *Moravský Kras: Boskovice, Letovice, Blansko, Rájec, Svitávka, Kunštát, Lysice* (1937)
sv. 18: *Litovel, Konice a okolí* (1938)
sv. 19: *Brno: Město a okolí* (1938)
sv. 20: *Klatovy, Město a okolí* (1936)
sv. 21–23: [?]
sv. 24: *Mladá Boleslav, Lysá nad Labem, Nové Benátky* (1941)
sv. 26: *Ostrava: Město uhlí a železa* (1947)
sv. 27: *Brno* (1949)[27]

---

27 Údaje o řadě nejen že nejsou kompletní a jsou těžko dohledatelné, ale také údaje o číslech svazků jednotlivých knih jsou zmatené, například
Řada A, sv. 13: *Uherský brod: Město a okres* (1930) – údaj v katalogu NKP i MZK Brno!
sv. 8: *Hodonín : Město a okres* : [*Břeclav. Strážnice*] . (1935) – NKP
Podle roku vydání by do řady A mohly spadat ještě knihy:
sv.(?) *Čáslav. Město a okres* (1940) Jan Spáčil
sv.(?) *Třebíč , město a okres* [1932], není u nich ale známo číslo svazku

Řada C:

sv. 1: [?]
sv. 2: *Město Žďár na Moravě* (1942)
sv. 3: *Železný Brod, město skla a stavebních památek* (1946)
sv. 4: *Lomnice nad Popelkou, město sucharů a textilu* (1946)
sv. 5: Š*umpersko: Severní Morava: I. část souboru Naše osvobozené pohraničí* (1946)
sv. 6: *Opava: Bílé město Bezručovo - zemské hlavní město* (1946)
sv. 7: *Kravařsko: Politický okres Nový Jičín* (1947)
sv. 8: *Kolín: Město dobré obchodní a průmyslové tradice* (1947)
sv. 9: *Ústí nad Labem: středisko průmyslu, tepna dopravy a brána do ráje přírodních krás* (1947)
sv. 10: *Teplice-Šanov – Duchcov – Bílina: Tři města v Podkrušnohoří* (1947)
sv. 11: *Brána Jiráskova kraje Náchod: Město textilu a gumových obručí* (1947)
sv. 12: *Kralupy nad Vltavou - Slaný, města čilého průmyslu* (1947)
sv. 13: *Děčín: České Švýcarsko s tepnou lodní dopravy* (1948)
sv. 14: *Kladno: Město dolů a vysokých pecí* (1948)[28]

Obálka je jednou z posledních, na níž je uplatněna současně kresebná ilustrace, fotografie a písmo. Poutavá koláž na obálce této knihy je dílem brněnského malíře Františka Sobotky a ve zkratce představuje nejen obsah publikace, ale i město Ostravu a konečně i dobové tendence, kterými byla propagace průmyslu jako symbol poválečného rozkvětu. S výjimkou jediného obrazu na straně 43 se v celé publikaci již koláž neobjevuje.

Kniha velkého formátu přináší pohled na Ostravu v celostránkových fotografiích, především ale v obrázcích menšího formátu začleněných přímo do textu. V pestré kolekci různých témat a motivů převládá propagace jednotlivých podniků. Kvalitě fotografií škodí nejen mnohdy nevhodný výřez, globálně především zvolený papír. Některé snímky se zdají být nepříliš kvalitními reprodukcemi. Nižší kvalitu fotografií však do jisté míry omlouvá celkový charakter publikace, která je spíše zdrojem textových informací.

Kniha je podle způsobu sazby textu a obrázků dělena na dvě sekce. Asi do poloviny knihy (do s. 142) je kniha tvořena jednotnou formou úpravy textu a věnuje se dějinám města, osvobození, službám, školství, kultuře, sportu, výchově, spolkovému životu, vzdělání, rekreačním možnostem, zdravotnictví. Od strany 143 se kniha skládá z příspěvků inzertního charakteru, které pocházejí patrně přímo od jednotlivých podniků. Stejně jako první část knihy je i tato doplněna bohatou obrazovou fotografickou přílohou. Škoda snad, že ne všechny podniky využily ke své propagaci kromě rozsáhlých textů také fotografie. Na místech, kde se fotografie objevuje dochází často k nápaditému propojení obrazu a textu. Vhodně je také využíváno písmo, zejména pro nadpisy, nebo drobné grafické prvky. Jde patrně o poslední publikaci o Ostravě, v níž byla otištěna inzerce soukromých podniků v takovém rozsahu. Pokud ne hned po roce 1945, tak v letech následujících totiž docházelo k znárodnění i menších podnikatelů.

Není pochyb, že asi celá kolekce fotografií je archivním výběrem. Mnohé snímky z první části publikace lze dohledat v předešlých fotografických knihách. Převážná část fotografií zobrazuje architektonické objekty města. Pozornost je věnována sakrální tematice, a to otištěním nejvýznamnějších kostelů v Ostravě. Výrazně jsou zastoupeny veškeré veřejné budovy. Na všech tématech jsou vhodně střídány detaily i celky. Poprvé se ve větší míře objevují snímky reportážního charakteru. Ideový charakter knihy dokládají snímky dělníků a prostředí fabriky s nápisem ke splnění dvouletého hospodářského plánu.

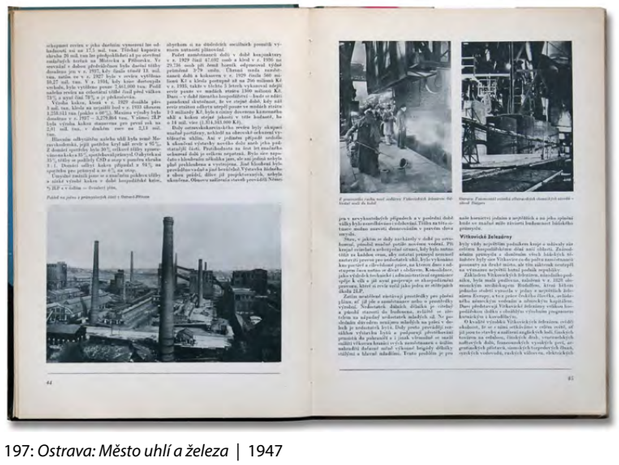

197: *Ostrava: Město uhlí a železa* | 1947

28 Sestaveno dle vyhledání titulů v online katalogu NKP a MZK v Brně dne 5. 1. 2016

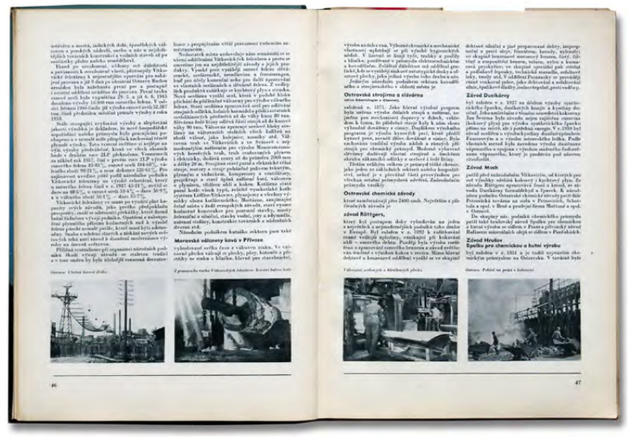

198: *Ostrava: Město uhlí a železa* | 1947

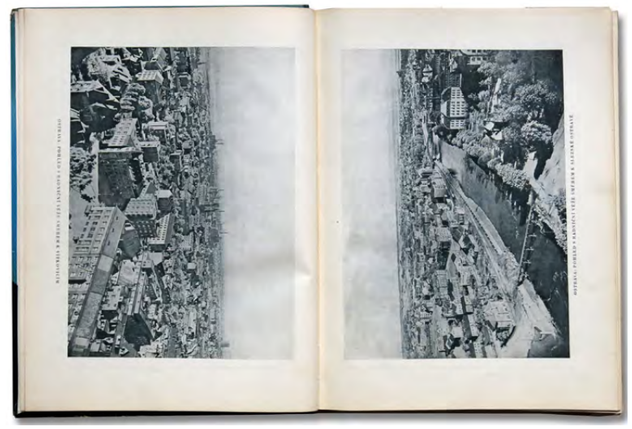

199: *Ostrava: Město uhlí a železa* | 1947

200: *Ostrava: Město uhlí a železa* | 1947

FOTOGRAFICKÉ PUBLIKACE O OSTRAVSKU V LETECH **1948–1989**

2. 1 Město Ostrava v letech 1948–1989

„Pohromy dvacátého století – nacismus a komunismus – zakonzervovaly místní „proletářskou kulturu“ na dalších padesát let. Na tom nic nezmění řeči komunistického prezidenta Gottwalda o hornictví jako povolání hrdinném a čestném. Soudruzi chtěli od dělníků totéž co vídeňští bankéři a nacističtí místodržící – uhlí a ocel (…). Místní lidé, Ostraváci, neměli takové potíže s přijetím totality, poněvadž v průmyslové výrobní totalitě vlastně pořád žili. Jejich smlouva s fabrikami či státem zněla: my tě zbavíme hladu a chudoby a ty nám za to odevzdáš nejen svou sílu a um, ale i životní styl, prostředí, přírodu, kulturu, zdraví a nakonec velmi často i život. Tito lidé necítili naléhavou potřebu svobody jako možnosti rozhodovat o svém osudu – vždycky byli srozuměni s tím, že provoz fabrik a společnosti určují síly větší, než jsou nějaké občanské postoje. Tito lidé ale cítili naléhavou potřebu sociální péče. Potřebovali, aby jejich práce byla odměněna dobrým zacházením. Jejich ideálem nebyl svobodomyslný demokrat, ale spravedlivý mistr, dobrý štajgr, autokrat, který si ví rady. Proto je mohl komunistický režim dlouho korumpovat sociálními jistotami, levným pivem a bůčkem. Proto jim komunističtí papaláši imponovali svou předstíranou líbivostí – i když byli jen karikaturami dobrých štajgrů a spravedlivých mistrů.“

Jan BALABÁN[29]

Přes všechnu nespokojenost s poválečnou situací v oblasti bydlení a zásobení, kterou dávalo obyvatelstvo Ostravy mimo jiné za vinu soudobé vládní straně – KSČ, se v únoru roku 1948 podařilo komunistům vyhrát volby. Síla podpory komunistů však byla v Ostravě natolik velká, že protesty a petice proti vládě této strany sepisované například i v průmyslových závodech představovaly jen zanedbatelnou část všech ohlasů obyvatel města. Krátce po nástupu KSČ k vládě se prováděly rozsáhlé personální změny ve veřejnosti vlivných institucích, ale i podnicích, jakými byly Vítkovické železárny. Odpůrci režimu byli i v Ostravě záhy po roce 1948 tvrdě trestáni. Proběhla

29 BALABÁN, J.: *Černá hvězda* in BALABÁN, J. et al: *Černá hvězda : Schwarzer Stern*. 2010. s. 198

celá řada politických procesů, zpravidla uměle vykonstruovaných, které měly sloužit mimo jiné jako prevence pro další nepohodlné osoby. Kromě nejčastějších odsouzení v podobě odnětí svobody, se v Ostravě praktikovaly v několika případech i tresty smrti, či nucené práce v železárnách a na dolech Ostravska.

V oblasti hospodářské politiky byly změny prováděny prakticky ihned po únorovém převratu. Došlo ke znárodnění malých soukromých průmyslových podniků i prodejen. Hlavní postavení v Ostravě získaly ve dvouletém plánu podniky těžkého průmyslu. Veškerou hospodářskou politiku zahrnující výstavbu bytovou i průmyslovou zajišťovala od roku 1950 vládní komise pro výstavbu Ostravska. Vzhledem k nemožnosti usměrnit vzrůstající požadavky po produktech těžkého průmyslu bylo rozhodnuto o vybudování nového hutního závodu – NHKG. Přestože se tento podnik měl stát příkladem budování socialismu a s ním spojené průmyslové výroby, nepodařilo se včas plnit termíny dostaveb jednotlivých závodů. S rostoucí potřebou koksu pro vysoké pece bylo potřeba zvýšit i těžbu černého uhlí, která měla být aspoň zčásti realizována přílivem nových pracovníků či výstavbou nových dolů. Stejné investice do rozvoje a rozšíření byly směřovány do podniků chemických, elektrárenských, stavebních, potravinářských aj.

Nebývale velký rozkvět oproti jiným městům byl v Ostravě zaznamenán v oblasti bytové výstavby. Právě možnost získat nový byt byl jedním z podnětů pro přicházející dělníky s rodinami. Prvním významnějším přispěním k výstavbě bytů v Ostravě byl projekt sídliště Stalingrad (zahájení roku 1947), ještě rozsáhlejší výstavbou byl vznik tzv. Nové Ostravy, která od roku 1952 vznikala na území Poruby. Koncepce, která vycházela z myšlenky soudobého starosty města Josefa Kotase, oproti výstavbě předpokládala například celkovou asanaci historického centra Moravské Ostravy a využití zásob černého uhlí pod jejím územím. Naštěstí tento plán nebyl realizován a omezil se na menší demolice. Dále se vedle výstavby bytové rozvíjely realizace kulturních domů, administrativních budov aj.

Padesátá léta nepředstavovala pro Ostravu oproti jiným městům zásadní rozdíly. Sílil růst obyvatel, dělník byl „ocelovém srdci republiky“ představován jako vzor socialistického pracovníka, rychle se zvyšovala životní úroveň obyvatel, oproti tomu rostly negativní faktory, jako zhoršené zdraví pracujících či znečištění města. Plnily se další pětileté hospodářské plány, rozvíjela se struktura městské hromadné dopravy. Stále však nebyla uspokojována poptávka po vytěženém uhlí a koksu, která byla mimo další aspekty způsobena nedostatečnou morálkou horníků, nedodržováním bezpečnosti práce aj. Kolem poloviny padesátých let byla proto vydávána prohlášení, např.: „Vzhůru za splnění a překročení plánu těžby uhlí na všech šachtách a vytvoření zásob uhlí“ nebo „Více uhlí republice“. Naopak navzdory mnoha technologickým a jiným nedostatkům se výrobní plány podařilo plnit hutnickým podnikům VŽKG a NHKG.

Obdobně jako jinde v Československu i většina obyvatel v Ostravě usilovala v šedesátých letech o demokratizaci. Konala se setkání a schůze, na nichž byly prosazovány reformy. Proti srpnovým událostem pak byly organizovány protestní akce, které se konaly na významných místech města, jako například před Novou radnicí a branami VŽKG a NHKG. Nespokojenost se vstupem vojsk Varšavské smlouvy byla v Ostravě patrná ještě v několika dalších souvislostech. Jednou z nich bylo například uctění památky Jana Palacha několika tisíci studenty VŠB.

Tzv. normalizace měla v Ostravě tvrdší průběh než v Praze a Brně. Byla sesazena celá řada pracovníků vyšších pozic jak v politice, tak ve výrobním odvětví. Jedním z kroků pro nastavení pořádku bylo jmenování funkcionáře a zapřisáhlého propagátora tzv. normalizace Miroslava Mamuly, který se pro toto období stal v Ostravě symbolem.

Pětileté hospodářské plány v období sedmdesátých a osmdesátých let počítaly se zvýšením produkce hutního a strojírenského průmyslu. Byly rovněž plánovány investice do rozšíření závodů VŽKG a NHKG. Oba hutní podniky zaměstnávaly v sedmdesátých a osmdesátých letech kolem 70 000 pracovníků, jejich počet však v osmdesátých letech klesal. Koksoven fungovalo v Ostravě v první polovině sedmdesátých let šest. Během pátého pětiletého plánu se postupně měnily přednosti v investicích do rozvoje bytové a jiné výstavby v Československu. Nově byla upřednostňována Praha a severočeský hnědouhelný průmysl. Ani tak se Ostravě nevyhnula masivní výstavba sídlišť, která se zejména v sedmdesátých letech rozvíjela. Základní myšlenka koncepce nové bytové výstavby stála na snaze postavit co nejvíce nových bytů na co nejmenší zastavěné ploše. Největší výstavba panelových domů byla soustředěna do oblasti Ostravy-Fifejd a Jižního města. Urychlená potřeba nových bytů a jejich výstavba často způsobovala opožděné dokončení občanské vybavenosti. Mnoho drobnějších staveb a úprav bylo realizováno v tzv. akcích Z.

V sedmdesátých a osmdesátých letech v Ostravě sílil počet obyvatel. V roce 1989 dosahoval počet občanů s trvalým bydlištěm v Ostravě počtu přes 330 000, což bylo o sto tisíc více než v roce 1961. Nebývale velké zastoupení v počtu zaměstnaných tvořili dělníci, kteří reprezentovali polovinu všech pracujících ve městě. Zatímco průměrný plat československého pracujícího v roce 1985 činil 2 920 Kčs, plat horníka dosahoval výše 4 944 Kčs. Tento fakt měl za následek mnohem větší tendence ostravských havířů peníze ukládat, než tomu bylo v jiných městech Československa. Podobně jako jinde totiž poptávka po zboží v prodejnách převyšovala nabídku a spoření tak představovalo v podstatě jediné rozumné nakládání s výdělky. V souvislosti s obecným trendem v době tzv. normalizace se i Ostravané věnovali individuálnějším aktivitám a zábavám. Městem však bylo pořádáno mnoho kulturních akcí v podobě výstav, kulturních klubů nebo sportovních aktivit. Oproti tomu disponovalo město jediným profesionálním divadlem, jehož repertoár byl navíc silně ovlivněn tzv. normalizační potřebou po jeho obsahu. Mnohem větší oblibě se těšila kina, kterých bylo v polovině osmdesátých let na území města celkem 18.

Zborcení komunistického režimu v listopadu roku 1989 mělo v Ostravě průběh srovnatelný s jinými většími městy Československa. Hlavním místem protestních akcí či setkání veřejnosti bylo náměstí Lidových milicí (od 24. prosince 1989 Masarykovo náměstí).[30]

30 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 511–575

2. 2 Místopisné fotografické publikace v Československu v letech 1948–1989

Přestože první léta po nástupu komunistické strany k moci znamenala pro fotografii obecně tvrdší diktaturu námětů a formy zobrazení, postupem času, kdy v politice docházelo k uvolňování názoru na tvůrčí fotografii, se postupně vracela i jména klasiků meziválečné avantgardy.[31] Zatímco se tak konaly i fotografické výstavy a vydávaly se monografie autorů, které si zejména v osmdesátých letech mohly dovolit i odvážnější formální a obsahové zaměření, v oficiálních fotografických publikacích o československých městech nalezla uplatnění jen vesměs agitační a propagandistická forma fotografie.

Primárním účelem fotografických publikací, které si za téma braly česká města, kraje a celou Československou republiku, byla propagace socialistického státu a života. Prakticky ve všech těchto knihách se objevovaly typické motivy, které souvisely s požadavkem spokojeného života občanů republiky. Doba vlády jedné strany znamenala i pro běžné lidi mnoho negativních faktorů, způsobených politickými událostmi a hospodařením ve státě. Nedostatek zboží, špatné pracovní podmínky, nedostatečná vybavenost a dostupnost služeb a mnoho dalších rysů. Přestože se u pracujících projevovala nespokojenost mnoha způsoby (například ve formě stávek), v obdobných publikacích nebylo žádné z těchto jevů žádoucí zobrazovat. Naopak měly tyto knihy běžnému občanovi často pod záminkou tematiky odkazující k místopisu sloužit pro vyzdvižení spokojeného života pracujících.

Vesměs všechny náměty se v tzv. místopisných fotografických publikacích staly univerzálními pro všechny soudobé tituly. Po celé období vlády komunistické strany se většinou obsah ve formě fotografií v knihách tematicky příliš neměnil. V dané oblasti města byl nejvíce zobrazován průmysl (lidé při práci, průmyslové podniky), bydlení, služby veřejnosti (obchody, zdravotnictví, doprava), krajina, kultura (kulturní domy, lidová zábava), odpočinek (rekreace, plovárny), sport. Zejména první polovina padesátých let představovala v knihách více agitační motivy fotografií v podobě

31 Například v roce 1956 byla Josefu Sudkovi vydána rozsáhlá monografie, která byla mimo jiné zásadním krokem k opětovnému přijetí umělecké fotografie mezi oficiální fotografickou produkci. (BIRGUS, V., SCHEUFLER, P.: *Fotografie v českých zemích 1839–1999*. 1999. s. 91)

NAKLADATELSTVÍ V ČESKOSLOVENSKU

Po roce 1945 byla volná nakladatelská činnost na krátkou dobu obnovena. V roce 1948 vznikl Svaz českých nakladatelů a knihkupců.
Od doby tzv. normalizace existovalo v Československu necelých osm desítek nakladatelů, kteří směli jako jediní knihy vydávat. Nakladatele bylo možno rozdělit do dvou skupin podle teritoriálního měřítka. Celorepubliková nakladatelství vydávala knihy cílené všem čtenářům Československa. (například Albatros, Olympia, Osvěta, Orbis aj.). Druhou kategorii tvořila nakladatelství krajská, která se primárně zaměřovala na vydávání románů a poezie regionálních autorů, regionálních odborných a obrazových publikací apod. (například Blok – krajské nakladatelství v Brně, Kruh – krajské nakladatelství Hradec Králové, Krajské nakladatelství Liberec aj.). V případě, že chtělo regionální nakladatelství vydat knihu, která přesahovala rámec kraje, muselo se žádat o výjimku). Mezi celostátními nakladatelstvími existovala vydavatelství specializovaná (footnote: Například Zemědělské nakladatelství, Nakladatelství práce aj.). Kromě nakladatelů však mohly vydávat knihy i jiné instituce, vždy ale s povolením kraje, v případě, že měla kniha regionální charakter. Publikace vztahující se k celému Československu povolovalo Ministerstvo kultury. Veškeré zásady v produkci knih, jejich výrobě a také principy knižního trhu se s blížící se sametovou revolucí postupně rozvolňovaly. (MACHAČ, J., rozhovor s autorem práce ze dne 9. 10. 2015)

schůzí, předáků nebo budovatelských portrétů. Šedesátá léta se naopak vyznačovala odklonem od těchto motivů směrem k více poetičtějším záběrům města a jeho obyvatel. Tzv. normalizace sedmdesátých a osmdesátých let pak byla částečným návratem k původním ideologiím komunismu, přestože v částečně lidštější formě. Zpracování typických témat se neslo velmi často v objektivní a informativní formě, důraz byl většinou kladen na to, co snímek zobrazuje, nikoliv jakým způsobem.

Veškerá produkce místopisných a vlastivědných fotografických publikacích byla řazena do tematické skupiny označované 09/18.[32]

Následující podkapitoly představují rozdělení vybraných publikací podle teritoria od knih, které se věnovaly celému Československu, až po ty zaměřené na samotná města. Kapitoly pak představují pouze vybrané tituly z celé knižní produkce fotografických místopisných a vlastivědných knih o Československu, které vycházely mezi lety 1948–1989.

32 pro československou literaturu existovaly tyto tematické skupiny 00: Marxismus (Marxismus-Leninismus) | 01: Ekonomika | 02: Politika, osvěta (Sociálně politická a osvětová literatura) | 03: Přírodní vědy (Matematické a přírodní vědy) | 04: Zemědělství | 05: Technické vědy | 06: (Masově politická literatura) | 07: Organizace práce (Organizace práce a racionalizace výroby) | 08: Zdravotnictví | 09: Umění | 10: (Hudebniny) | 11: Tělovýchova a sport | 12: Jazykověda a literární vědy | 13: Krásná literatura | 14: Dětská literatura | 16: Hudebniny (Učebnice a učebné pomůcky) | 18: Mapy a atlasy (Zeměpisné mapy a atlasy) | 19: (Reprodukce obrazů a jiných uměleckých děl) | 23: Reprodukce. V závorkách jsou uvedeny starší názvy tematických skupin, které měly mnohdy i jiná číselná označení. Později mohly být tyto skupiny i vyřazeny (zdroj: týdeník *Nové knihy*)

Fotografické publikace o Československu

Fotografické publikace, které se geograficky zaměřily na celé Československo představovaly mezi jinými obrazovými knihami určitou výjimku. V takto široce zaměřeném obsahu už nebyl cílovým kupujícím knihy turista z Československa, který by chtěl knihu vlastnit pro připomenutí konkrétního místa. Lze se domnívat, že nejčastěji byly tyto knihy darem, předmětem poděkování apod. Více než pro obyvatele Československa měly publikace význam pro zahraničního turistu. Patrně velká část nákladu sloužila vedle klasické obchodní distribuce k účelu obdarování zahraniční návštěvy z oblasti kultury, politiky apod. O tom svědčí v knihách často uplatňované vícejazyčné úvodní texty, popisky obrázků apod.

201: *Tvář Československa* | 1953

Zpracování co nejširší oblasti naší vlasti s sebou neslo jistě také mnoho náročných kroků. Více času jistě vyžadovala už koncepce knihy a výběr konkrétních motivů. Díky velkým možnostem výběru nedocházelo v těchto titulech k opakování podobných motivů, jak se to stávalo například u knih zaměřených na města.

Pro fotografické publikace o celém Československu bylo příznačné, že byly vydány k příležitosti významného roku, například k výročí osvobození. Právě u knih tohoto obsahu představovalo jejich vydání v jubilejním roce asi nejpřirozenější důvod.

202: *Putování Československem* | 1960

Fotografické knihy věnované propagaci naší země nesly některé charakteristické znaky, jakými byly obdobný název všech knih, velký formát nebo masivní náklad. Příznačné oproti geograficky úzce zaměřeným knihám bylo také využití fotografií více autorů.

Určitý problém představoval výběr motivu na obálku, který by pokud možno v jednom obraze dokázal charakterizovat naši zemi. Nejčastějším motivem se stal Pražský hrad, případně jiné historické místo nebo budova. U několika knih se však v souladu s obsahem objevil nevhodně vybraný námět. Problém se týká například knihy s fotografiemi Karla Plicky vydané v roce 1974 nakladatelstvím Osveta. Na obálce se totiž objevil záběr na Máchovo jezero, který lze očekávat spíše v knize zaměřené úžeji na oblast východních Čech.

203: *Československo* | 1965

Většina fotografické knižní produkce o Československu byla koncipována podle obdobných parametrů a předkládala obecnější obraz podoby Československa. Struktura a sled fotografií v knize byly nejčastěji řazeny podle témat. Mezi typická patřila práce, lidé, rekreace, kultura, památky a služby. Mezi fotografickými

204: *Československo* | 1970

205: *Československo* | 1972

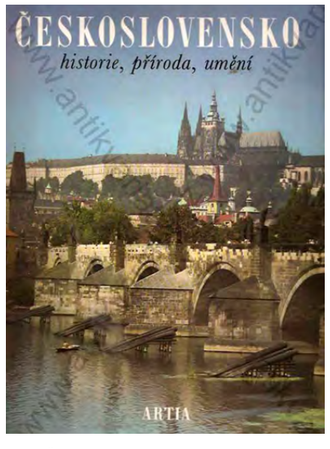

206: *Československo: historie, příroda, umění* | 1975

publikacemi na téma Československa lze vyčlenit knihy soustředěné na konkrétnější téma naší země. Zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech tak vycházely samostatné fotografické publikace o československých městech, krajině a přírodě Československa, historických památkách apod. Tendence k vydávání knih o naší zemi s konkrétnějším výběrem motivu se však projevovala prakticky od počátku padesátých let minulého století. Roku 1951 a 1952 vyšla například publikace O. Straky *Poezie rodné země*, která naši zemi prezentovala především krajinnými snímky mnohdy velmi poeticky a s důrazem na atmosférické jevy. Kniha doprovázená verši různých autorů si až překvapivě držela odstup od dobové ideologie, s výjimkou posledních čtyř snímků s názvy Hutník, Agregáty na družstevním poli, Z výstavby socialistického města a Mladí budovatelé. Přestože předchozích více než sto dvacet fotografií není politickými idejemi zasaženo, čtveřice snímků smazává naděje po celkovém oproštění od těchto vlivů.

Mezi řadou knih lze jmenovat několik, které byly pro dané období typické. Hned se změnou politických poměrů vyšla kniha *Naše vlast v obrazech* s podtitulem *Sborník historických památek Československa*. Obsahovala řemeslně velmi kvalitní fotografie mnoha autorů. Ve snímcích převažovaly historické motivy v podobě architektury a jejích interiérů. Vydání knihy v brzké době po nástupu komunistické vlády k moci se s ohledem na dlouhodobou přípravu knih nestačily projevit ideologické motivy. Ty se naopak ve větší míře objevily v knize *Tvář Československa* (1953), která na rozdíl od té předchozí prezentovala širší spektrum námětů. Agitační a ideologicky zaměřené fotografie se zde mnohdy objevovaly jakoby mimochodem. Mezi stránkami, kde převažovaly architektonické památky, se znenadání objevil Gottwald s pionýry, prvomájový průvod či reliéf Lenina. V kapitole věnované Praze nechyběl model budoucího Stalinova pomníku na Letenské pláni a v téže kapitole se mezi snímky orloje a Prašné brány objevilo Leninovo muzeum. Oproti tomu byla část knihy nazvaná Města, hrady a zámky od propagandistických prvků zcela osvobozena a na fotografiích zobrazila pouze historické motivy. Nejrozsáhlejší kapitola knihy *Tvář Československa* se věnovala práci. Od fotografií monumentálních výstaveb, dolů, hutí a oceláren, a také menších strojírenských závodů, přes podniky oděvního, dekoračního a užitého průmyslu se divák dostal k výrobě potravin a zemědělství. Přestože se v této sekci objevila řada čistě informativních snímků, na rozdíl od většiny fotografických publikací o Ostravsku zde bylo možno nalézt i mnoho výtvarně působících snímků z výro-

by či fotografií hotových produktů. Předposlední kapitola knihy se zaměřila na zdraví pracujících a ukázala československé lázně, rekreační střediska, ale i čistě krajinné snímky. Závěru knihy patřila kapitola Umění lidu a pro lid. Ta jakoby napůl ukázala tradiční českou historii v podobě budovy Národního a Tylova divadla, Národního muzea nebo portrétů Smetany a Dvořáka, na druhé straně zobrazovaly snímky této kapitoly soudobé záběry z natáčení silně agitačních filmů, lidových zábav se socialistickými hesly nebo malířská díla v duchu socialistického realismu.

V době lehkého uvolnění, tedy v šedesátých letech, byla vydána kniha čtvercového formátu *Putování Československem* (1960). Kniha je rozdělena do sekcí s názvy Československo na první pohled, Čtyřiadvacet hodin v Praze, Tisíc tváří má naše vlast, Všední den, Sváteční chvíle, Poklad republiky, Jídlo pro patnáct miliónů, Od západu na východ, Pohled do minulosti, Na rozhraní dvou epoch a Cesta do budoucnosti.

Fotografické publikace šedesátých let obsahovaly velké zastoupení reportážně orientovaných záběrů, což byl výrazný rozdíl oproti později vydávaným knihám sedmdesátých a osmdesátých let, kde se objevovaly snímky strojené, křečovité a nepřirozené. Příčinou dynamicky a svěže působících knih bylo zejména obsazování fotoreportérů mezi autory snímků. V případě knihy *Putování Československem* zde celkem mezi sedmdesáti fotografy byly otištěny snímky Emila Fafka, Karla Hájka, Viléma Kroppa, Josefa Proška nebo Věnka Švorčíka. Kniha tak představila Československo především formou živé fotografie jejích obyvatel. Fotografie využívají také rafinované vizuální prostředky jakými jsou například princip rytmu, rámování, siluety, protisvětlo, diagonály, žabí a ptačí perspektiva detaily i celky. Publikace tak čítá mnoho výtvarně kvalitních záběrů.

Roku 1965 vyšla kniha menšího formátu jediného autora Josefa Proška s názvem *Československo*. Na rozdíl od předchozího titulu se snímky orientovaly na statické předměty ve formě architektury, krajiny, městských scenérií a ulic.

Na druhou polovinu sedmdesátých let výtvarnou i technickou kvalitou nezvyklá publikace fotografa Karla Michla *U nás* (1978) vyšla v nakladatelství Albatros. Orientuje se především na vesnickou krajinu a její přírodní a architektonické pozoruhodnosti. Nejsou opominuty ani sakrální motivy a celá publikace představuje spíše tradiční duch. Michlův titul je tak úzce zaměřený na jednotlivé geografické oblasti Československa, ale i na konkrétně vymezená témata.

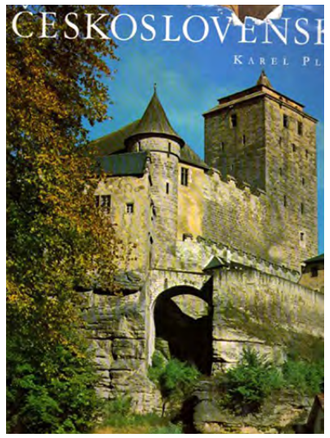

207: *Československo* | 1976

208: *Krásy Československa* | 1976

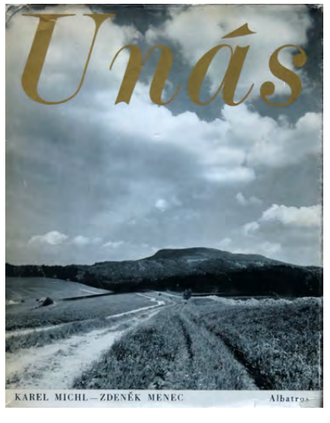

209: *U nás* | 1978

210: *Československo osmdesátých let* | 1985

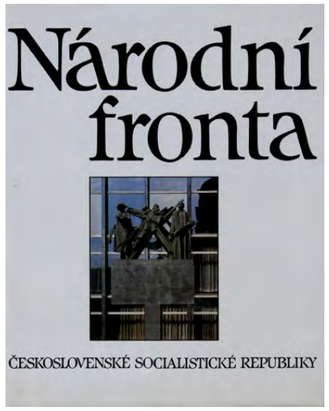

211: *Národní fronta ČSSR* | 1987

212: *Československo: obrazy země i dějin* | 1989

V polovině osmdesátých let vydalo nakladatelství Orbis šestijazyčnou fotografickou publikaci s názvem *Československo osmdesátých let* (1985). Kniha překvapuje svou vysokou obrazovou kvalitou, obsah je ve většině případů řemeslně kvalitním záznamem bez vyšších tvůrčích ambicí. Kniha tak podléhá požadavkům většinové knižní produkce období sedmdesátých a osmdesátých let. V námětové rovině knihy se objevuje mnoho záběrů orientovaných vesměs na technickou, výrobní, hospodářskou a v neposlední řadě i odpočinkovou vyspělost Československa v polovině osmdesátých let. V omezeném měřítku jsou v knize prezentovány historické památky, z čehož se dá vytušit, že kniha nebyla určena primárně zahraničním turistům, ale čtenářům ze sféry politiky, delegacím apod. Dokladem je také fakt, že kniha neobsahuje maloobchodní cenu, nebyla tedy v obchodní distribuci a sloužila jako účelový výtisk. Určitým nedostatkem knihy jsou velmi zobecnělé komentáře k fotografií. Ve většině případů je celá dvoustrana, tedy dva i více snímků, komentována jednou dvěma větami, které hovoří o předmětu snímku v širším vztahu k celému Československu. Čtenář už se však nedozví, kde byl snímek pořízen, což je u řady snímků nemalým problémem. Tato vada je patrně také důsledkem toho, komu je kniha určena – v tomto případě je totiž šestijazyčná publikace směřována spíše zahraničním čtenářům, pro něž by určité informace neměly velký význam.

Téměř na konci osmdesátých let období byla vydána publikace *Národní fronta Československé socialistické republiky* (1987). Kniha představila podobu Československa na převážně barevných fotografiích typického rázu sedmdesátých a osmdesátých let. Co do námětů přinesla kniha prvky, které souvisely s dobovou hospodářskou i společenskou změnou. Na stránkách se tak mnohem více objevovaly služby v podobě moderních prodejen, obydlí v podobě sídlišť či moderní doprava v podobě metra a dálnic. Posunem oproti jiným fotografickým knihám však byla také větší čistota snímků podpořená mnohdy dynamikou netradičních úhlů pohledu, použitých širokoúhlých objektivů a jiných moderních prostředků. Přestože se většina fotografií držela pevných normalizačních mantinelů, některé spíše než propagaci Československa připomínaly subjektivní vyjádření jejich autorů. Velký odklon od soudobých objektivních snímků se v této knize projevil například u portrétů rodiny Ľuba Stacha, portrétů Jiřího Hankeho či dokumentárních fotografií Petra Motla a Pavla Štechy. V závěrečném textu knihy autoři psali o nezastupitelné moci fotografie pro účely propagace socialismu

a posteskli si, že její prostředky u nás nebyly pro agitaci dosud využity v plné míře. V souvislosti s tím vyzdvihovali dokumentárnost, faktografii, autenticitu, průkaznost a argumentační pádnost fotografie. Přitom odkazovali na avantgardní aplikaci fotografie pro sovětskou propagandu. Tímto přístupem textu a fotografií vlastně kniha vytyčila obecný účel všech propagačních fotografických publikací o českých městech, krajích a Československé republice ve sledovaném období.[33]

Fotografické publikace o krajích a okresech Československa

Oproti fotografickým knihám, které se věnovaly celému Československu byly tyto publikace zaměřeny na konkrétnější geografickou část naší vlasti.

Většina fotografických publikací věnovaných krajům a okresům vznikala v příslušných krajských nakladatelstvích. V edičních plánech těchto nakladatelství vznikaly knihy, které byly řešeny individuálně bez ohledu na podobu a formu fotografických publikací jiných krajů Československa.[34]

Opakem byly obrazové knihy věnující se jednotlivým krajům, které vznikly v centrálních československých nakladatelstvích. Ty pak zpravidla vycházely v edicích, jejichž snahou bylo knižní zmapování všech krajů a aspoň většiny okresů Československa.[35] Zatímco krajům Československa vyšla v celém období let 1948–1989 v některé edici i mimo ni aspoň jedna nebo dvě publikace, u okresů se produkce místopisných fotografických publikací snižovala. Pozornost byla věnována zejména významným okresním městům jak po stránce rekreační, tak průmyslové. Rozhodující ovšem byla iniciativa krajského nakladatelství, jehož redaktoři tituly do edičních plánů zařazovali. Vzhledem k užšímu okruhu zákazníků nebylo zvykem, aby krajská nakladatelství zařazovala fotografické publikace o okresech do edicí. Určitou výjimku v oblasti fotografických místopisných publikací tvořilo východočeské nakladatelství Kruh v Hradci Králové se svou edicí *Kraj* a její částí *Okresy* a nakladatel-

213: *Severní Čechy* | 1985

214: *Východočeský kraj* | 1988

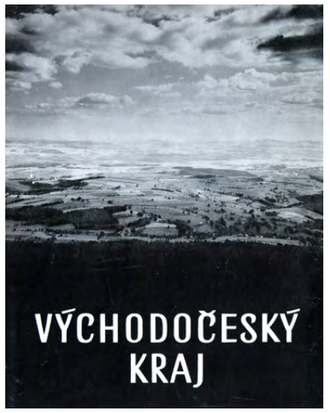

215: *Východočeský kraj* | 1963

33 BOUŠKA, L. at al: *Národní fronta Československé socialistické republiky*. 1987. s. 277

34 od roku 1960 existovalo 8 krajů: Hlavní město Praha, Středočeský kraj, Jihočeský kraj, Západočeský kraj, Severočeský kraj, Východočeský kraj, Jihomoravský kraj, Severomoravský kraj

35 viz kapitola *Místopisné fotografické publikace v edicích*

216: *Plzeň* | 1976

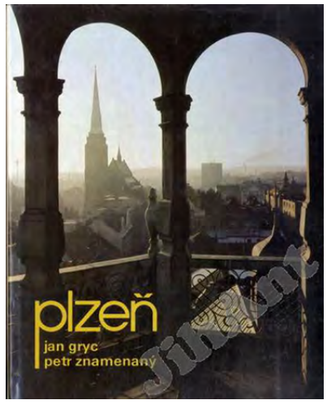

217: *Plzeň* | 1984

218: *Trutnov* | 1977

ství Profil v Ostravě s edicí okresů Severomoravského kraje.[36] Obě řady začaly vycházet v osmdesátých letech a jejich zánik souvisel patrně s politicko-společenskými změnami po roce 1989.[37]

Za všechny publikace zaměřující se na kraje a okresy Československa lze jmenovat několik knih. Publikace černobílých snímků *Východočeský kraj* (1963) Východočeského nakladatelství podala komplexnější obraz kraje na krajinných a městských scenériích, portrétech i reportážích z témat práce i odpočinku. Kvalitativní diference mezi knihami vydanými do roku 1969 a poté se projevila i v této oblasti. Kniha *Středočeský kraj* (1976) obsahovala strohé dokumentační, i když technicky precizní, fotografie. Oproti předchozí knize vydané v první polovině šedesátých let se v důsledku dobové vyspělosti, vkusu a potřeb výrazněji proměnila i námětová rovina. Téměř vymizely krajinné a historické motivy a objevovaly se snímky nových sídlišť, domů kultury, samoobsluh, sídel KSČ nebo průmyslových podniků. Poetičtější rovinu si udržela kniha černobílých snímků vydaná na rozhraní politických a společenských etap, která nesla název *Střední Čechy* (1970) Středočeského nakladatelství a knihkupectví.

Fotografické publikace o československých městech

Nepřeberné množství podob, koncepcí a také různých kvalit fotografických publikací představovaly knihy soustředěné výhradně na jediné město a jeho blízké okolí.

Vzhledem k širokému poli témat nebyly fotografické publikace věnované československým městům slučovány do edic ústředních nakladatelství. Knihy podobně jako v případě krajů nebo okresů vznikaly z iniciativy samotného krajského nakladatelství nebo KNV, a to nejběžněji v souvislosti v významným jubileem. Nejčastěji uplatněným rokem, k němuž se výročí vztahovalo, byl rok 1945, jako osvobození města z druhé světové války nebo rok vzniku města.

Motivy a témata knih se víceméně opakovala v celé produkci fotografických knih. Publikace obsahovaly obecně platné a potřebné

36 viz kapitola *Nedokončená edice*

37 nakladatelství Kruh v edici vydalo: Okresy (1) *Svitavsko* (1980), Okresy (2) *Semilsko* (1984), Okresy (3) *Pardubicko* (1985), Okresy (4) *Ústeckoorlicko* (1987), Okresy (5) *Trutnovsko* (1988), Okresy (6) *Chrudimsko* (1989)

prvky související s dobovou politikou. Mnohem více o konkrétním městě dokázaly vypovědět záběry na jeho celek, ulice, historické památky a další specifika. Na snímcích se tak v ideálním případě ukázal jeho nejvýraznější charakter. Ostravu a Karvinou jako město průmyslu, Havířov jako město bydlení, služeb a rekreace, Prahu jako město historie a památek.

Mezi fotograficky nejpozoruhodnější lze zařadit knihy, které vycházely od druhé poloviny padesátých let a během let šedesátých. Za všechny lze jmenovat například knihu *České Budějovice zblízka*, na které se snímky podíleli vedle Františka Dvořáka také další členové místní skupiny Fotos. Kniha nabídla velmi poetické a světelně, kompozičně i tematicky výtvarné snímky. Přestože divák mohl v knize narazit kromě historických motivů i na typické motivy místopisných publikací (doprava, výstavba služby, odpočinek), jejich fotografické zpracování bylo řešeno s vysokou mírou estetiky. Ve stejném roce, tedy roku 1965, vyšla také publikace *Plzeň*, která rovněž nabízela snímky života v ulicích města, náměty historické architektury, žánrové výjevy založené na zajímavém světelném řešení apod. Oproti publikaci o Českých Budějovicích se zde ale objevovaly i více informativní snímky a kniha se nevyhnula ani ideologickým námětům v podobě prvomájových průvodů, oslav míru, či typických motivů jara. Podobně jako v případě Ostravy podléhalo tematické zpracování řady knih podobě města, jeho charakteru a obecnému účelu. Stěžejním motivem publikace *Nové Město nad Metují* (1960) se tak například staly historické památky.

Tematicky a formou snímku rozporuplná se jeví kniha *Hradec Králové* vydaná roku 1976[38] v koprodukci krajského nakladatelství Kruh a slovenského nakladatelství Osveta. Podobně jako řada jiných fotografických knih sedmdesátých let se i tato skládala z barevných a černobílých snímků na dvou různých papírech. Rozpornost knihy se projevuje ve snímcích s ambicemi po výtvarné tvorbě, subjektivním pohledu, zachycení genia loci, násobením expozice na straně jedné, kontrastujících především s barevnými fotografiemi bez hlubší snahy po méně tradičním pohledu. Podle očekávání se právě na barevných snímcích objevovala nejčastěji s politikou spojená témata.

Trochu skličujícím dojmem může dnes působit kniha *Most ve fotografii* z roku 1975.[39] Mezi řádky lze vyčíst nevyhnutelný zánik Starého

38 kniha byla vydána k sedmsetpadesátiletému výročí založení a k třicátému výročí osvobození sovětskou armádou

39 vydána k třicátému výročí osvobození Sovětskou armádou

219: *Kladno* | 1974

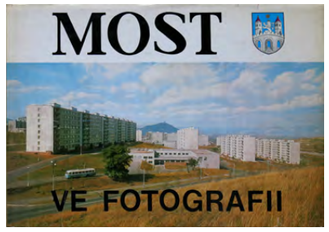

220: *Most ve fotografii* | 1975

221: *Hradec Králové* | 1976

222: *Hradec Králové* | 1978

223: *Havířov* | 1985

224: *Karviná* | 1988

Mostu v kontrastu s nově rodícím se městem. Množství betonu postaveného na zelené louce, dané nedávnou výstavbou města od vzniku knihy je ovšem z dnešního pohledu neméně útěšným pohledem. Kniha tak s odstupem času dokládá složitost zobecnění pojmu krásy.

Zatímco jsme knihu *České Budějovice zblízka* mohli vnímat jako velmi zdařilou, kniha *České Budějovice* z roku 1980 nepředstavuje ani zlomek kvality předchozí knihy. Druhá kniha z fotografického hlediska klesla, a to i za předpokladu respektování faktu, že obě knihy zachycují Budějovice na rozdílných tématech. Na dvojici knih lze zřetelně ilustrovat posun od liberálnějšího výtvarného pojetí zmapování města na životě obyvatel s důrazem na zachycení atmosféry ke stroze dokumentované architektuře a krajině města a jeho okolí.

Nekvalitní publikace v důsledku špatného tisku vznikla v roce 1977 městu *Trutnov*. Špatný výstup převažujících černobílých snímků nezachránil ani jejich mnohdy poetický obsah. Rozdílný pohled ale nabídla například kniha *Kolín ve fotografii* (1972), která svými náměty a fotografickým pohledem na ně byla dobově zařaditelná spíše do let šedesátých.

Zcela typickou knihou jdoucí ruku v ruce s dobovým vkusem a potřebami byl titul *Ústní nad Labem* vydaný roku 1986. Až na drobnosti je celkovým vyzněním srovnatelný s publikací *Ostrava* (1985. P112). Uniformita koncepce, způsobu zachycení fotografických motivů fotografických publikací osmdesátých let byla pro většinu knižní produkce typická.

Zejména od druhé poloviny sedmdesátých let vyšly vybraným městům tenké brožované publikace čtvercového formátu. Obvykle byly vydány v masovém nákladu přímo Městským národním výborem. Největší skupinu kupujících tvořili patrně krátkodobí návštěvníci města. Některé z těchto titulů sloužily pouze potřebě národních výborů a byly tudíž neprodejné.

Fotografické publikace rekreačních oblastí Československa

Oproti většině místopisných fotografických publikací Československa se fotografické publikace rekreačních oblastí vyznačovaly větší či menší individualizací. Ta se projevovala především na způsobu pojetí fotografovaných námětů.

Na rozdíl od většiny probíraných knih v této práci byly fotografické publikace s tématy rekreačních oblastí a zájmových činností

člověka prací jednoho autora. Také proto se tyto obrazové knihy nejvíce blížily výtvarnému pohledu a představují určitou hranici mezi místopisnou a vlastivědnou obrazovou knihou a uměleckou publikací. Jejich nutným požadavkem nebylo ani specifikování fotografického místa u jednotlivých obrázků. Soustředily se na krajinu, její atmosféru i osobitější pohled autora mnohem více než na zdokumentování reálné podoby. Ve většině případů se v těchto knihách podařilo prosadit snímky bez dobových politických aspektů. Jejich stěžejním motivem byla krajina a příroda.

Tyto fotografické knihy lze rozdělit do dvou okruhů. Buďto se soustředily na dané téma, kterým mohly být hory, řeky, pralesy po území celého Československa, nebo se jejich ústředním tématem stala konkrétní geografická oblast.

V první kategorii kvalitou převládaly knihy vydané v padesátých a šedesátých letech. Jejich hodnota stojí nesporně také ve vysoké kvalitě hlubotisku. Publikace soustředící se na určitou zájmovou oblast byly vydávány výhradně centrálními Československými nakladatelstvími (Sportovní a turistické nakladatelství apod.). Za uvedení stojí obrazové publikace fotografa Ladislava Sitenského. Po roce 1948 vyšla tomuto autorovi kniha *Na řeku...!* z množstvím reportážních, krajinných i architektonických záběrů. Sitenský zde prokázal smysl pro detail, zachycení děje i zachycení poetiky krajiny. Stejnému autorovi vyšla v roce 1963 neméně zdařilá kniha *Putování na kole*. Na téma řeky se soustředila také kniha *Sbohem, stará řeko* fotografa Emana Uhra. Vyšla roku 1963 a textem a obrazem informovala o přemostění Vltavy. Zatímco Sitenského kniha o rekreacích na řece byla atraktivní a svěží reportáží, plná neobyčejných pohledů, to samé se bohužel nedá říct o Uhrově publikaci. Přes využití detailů i celků kniha ztrácí dynamiku a mnoho záběrů je až povrchních. Obdobný motiv v souvislosti s rekreací a trávení volného času představila už v roce 1950 kniha *Naše vody* fotografa Františka Vopata, která je v mnohém srovnatelná se Sitenského knihami. Žánrově převažující krajina je místy doplňována detaily nebo portréty. Přestože je každý snímek svým popiskem lokalizován, mnohem více než o poznávání fotografovaného místa kniha zdůrazňuje fotografie samotné, jejich kompozici, světelné podmínky a také celkovou skladbu v knize. Tato a řada dalších publikací s neotřelým pohledem autora na fotografované místo jsou velmi zřetelným rozdílem od většiny knižní produkce zejména sedmdesátých a osmdesátých let. Pro fotograficky kvalitnější místopisné a vlastivědné publikace je příznačné, že vyšly

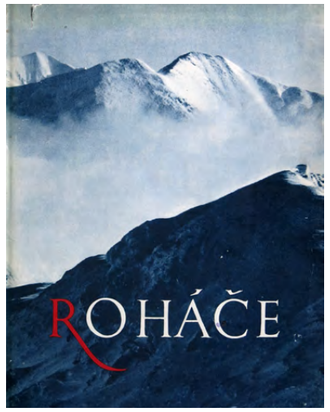

225: *Roháče* | 1953

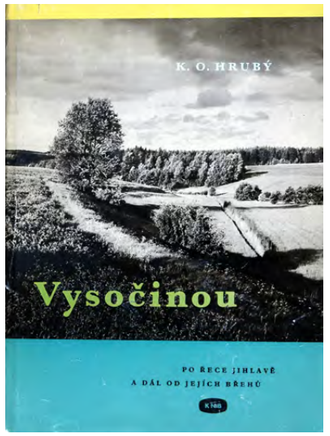

226: *Vysočinou* | 1962

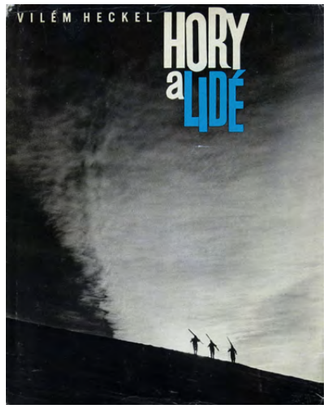

227: *Hory a lidé* | 1964

228: *Šumava* | 1965

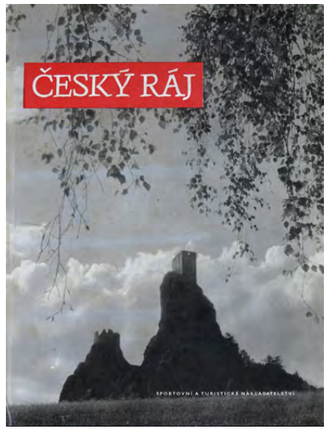

229: *Český Ráj* | 1962

v druhé polovině padesátých let nebo v letech šedesátých. Období tzv. normalizace nebylo v oblasti oficiálních fotografických knih daných lokalit nakloněno ani malé míře experimentu, a tak knihy podléhaly zaběhnutému schématu ověřených knih jak po stránce kupujících, tak především z pohledu strany. Sjednocujícím charakterem prakticky všech vydaných fotografických knih padesátých let byl jejich velký důraz na kvalitní tisk.

Žánrové záběry, krajiny, portréty i reportážní fotografie se objevily v tvorbě a knihách na téma hor fotografa Viléma Heckela. Pozoruhodná je například jeho kniha *Cesty k vrcholům* (1956) nebo tematicky shodná publikace *Hory a lidé* (1964), která je na rozdíl od první rozdělená do kapitol podle lokalit. Nepochybně stejných kvalit v oblasti publikací s fotografiemi hor dosahuje také kolektivní dílo slovenských autorů *Zo sveta naších hor* (1949). Užší téma krajiny a přírody fotograficky zpracovala dvojice Janda-Jandová v knize *Naše pralesy* (1950).

Druhou kategorii publikací představovaly tituly, které se svým charakterem blížily už více oficiální produkci fotografických publikací. Byly zaměřeny zpravidla na konkrétní oblast Československa spojenou většinou s odpočinkem a rekreací. Od běžné knižní produkce o krajích, okresech a oblastech Československa se tyto knihy lišily přece jen poetičtějším pohledem. Publikace byly oproštěny od reportážních záběrů, práce a měst. Typickými tématy knih se tak staly horské oblasti. A téměř pravidlem se opět stalo, že atmosféru místa dokázaly asi nejvíce podat knihy padesátých a šedesátých let. Knižní díla zpravidla nevycházela u regionálních nakladatelství, ale v ústředních vydavatelstvích, například Sportovní a turistické nakladatelství, Osveta aj. V množství knih patří technickou kvalitou mezi nejlepší slovenská publikace *Roháče* (1953) plná plastických fotografií. Zimní horské tematice nepochybně napomáhá také tónování hlubotiskových fotografií do studeného odstínu. Širší námětovou rovinu přinesla publikace Josefa a Marie Erhartových *Šumava* (1965), která se zaměřila na krajinu, památky, architekturu i přírodu. O poznání výtvarnější pohled uplatnil na mnoha snímcích v knize *Vysočinou* (1962) K. O. Hrubý. Tato publikace je určitou hranicí mezi výtvarněji orientovanými tituly a klasickými místopisnými knihami. Kromě převažující krajiny, přírody, památek a lidové architektury zahrnuly fotografie také oblast průmyslu. Poetické záběry z venkova, měst, krajiny i přírody přinesla kniha Josefa Hanuše *Krajem Aloise Jiráska a Boženy Němcové* (1955).

Zřetelný pokles kvalit fotografií jak po stránce technické tak mnohdy i obsahové přišel po roce 1969. Popisné obrázky bez většího uplatnění nevšedních fotografických prostředků, to byl nejtypičtější přívlastek těchto fotografických knih. Na druhou stranu převládala absence razantnějších politických a ideologických námětů, se kterými se mohl čtenář setkat zejména v první polovině padesátých let. Mezi těmito tituly lze jmenovat na regionální zvyklosti zaměřené *Beskydy* (1974) Rudolfa Smahela, technicky nezvládnutou publikaci *Na shledanou v Jeseníkách* (1984) Milady Einhornové, Ericha Einhorna a Zdeňka Michalece a převážně krajinářskou knihu *Beskydy* (1988) od Jana Byrtuse.

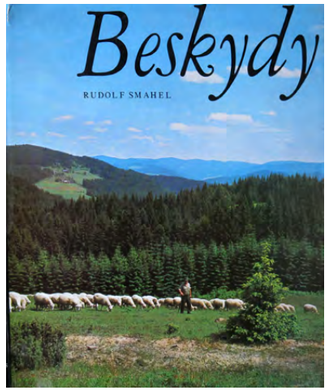

230: *Beskydy* | 1974

Fotografické publikace průmyslových podniků v Československu

Prioritní oblastí zpracovanou ve snímcích fotografických knih o průmyslových podnicích Československa byla přirozeně práce, výroba, ale i s ní spojené druhotné prvky v podobě odpočinku a rekreace pracujících.

Mezi fotografickými tituly průmyslových podniků lze vyzdvihnout především ty, které zachycovaly práci dělníka, atmosféru výroby a související prvky. Za méně výrazné a dnes nejméně ceněné lze považovat knihy soustředěné na prosté dokumentování výrobního procesu, produktů nebo druhotných námětů v podobě politických motivů, výchovy pracujících, pracovní morálky apod. U první skupiny knih se autorem snímků stával mnohdy jediný fotograf a fotografie nevznikaly skládáním z archivu propagace podniku. Naopak vznik kvalitní publikace z tohoto odvětví byl téměř podmíněn volnou rukou autora.

Většina monumentálně pojatých knih velkých průmyslových podniků prezentovala kromě klíčového odvětví průmyslové výroby také sekundární motivy související se zajištěním komfortu pracujících. V knihách se tak objevovaly záběry z rekreací, nebo spíše ilustrující záběry měst, kde se podniky nacházely. Snímky tak prezentovaly možnosti bydlení, služeb a dalšího vyžití. Mnoho záběrů z fabrik a závodů bylo zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech tradičně podřízeno politickým potřebám, a tak se v knihách objevily gratulace předsedů, nástěnky hrdinů a prvomájové průvody dělníků.

Na rozdíl od vlastivědných a místopisných fotografických knih nebyly až na výjimky knihy průmyslových závodů určeny k pro-

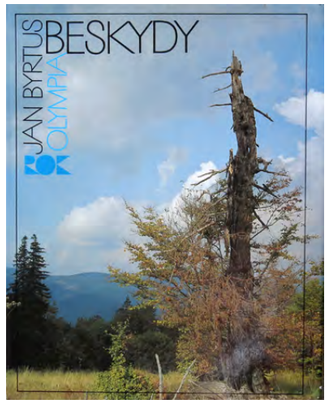

231: *Beskydy* | 1988

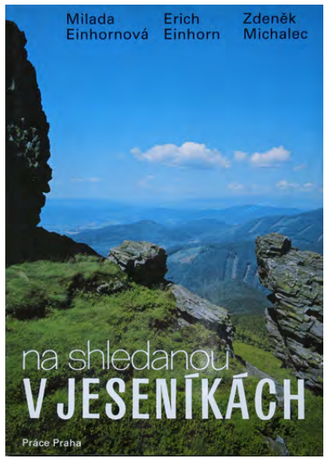

232: *Na shledanou v Jeseníkách* | 1984

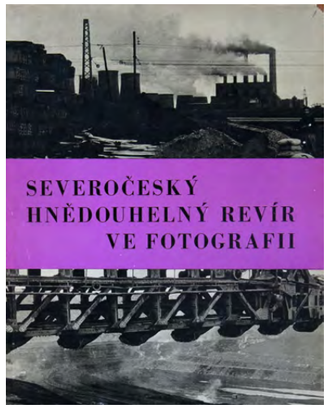

233: *Severočeský hnědouhelný revír ve fotografii* | 1966

234: *Centroprojekt Gottwaldov – Zlín* | 1968

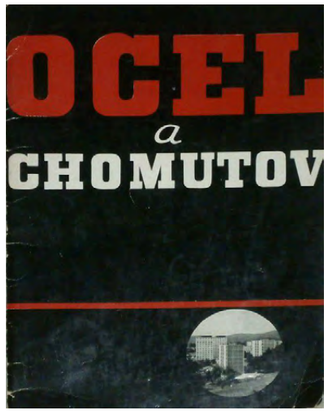

235: *Ocel a Chomutov* | 1969

deji veřejnosti, ale sloužily k propagaci podniku. Tyto účelové publikace pro potřeby fabriky se nedostaly do distribuční sítě knih. Mimo velké publikace tak vycházely velmi často také brožované sešitky formátu A5 a menšího. Byly určeny pro propagaci podniku nebo i jednotlivých závodů. Oproti monumentálním knihám, které vydávaly samy podniky nebo nakladatelství, byly tyto drobné publikace zpravidla oproštěny od výraznější cenzury, měly formu alba a zpravidla obsahovaly jen malé množství textu. Samotné fotografie obsahující především motivy výroby a hotových výrobků byly často originálními fotografiemi. V tomto případě už brožury a alba byla vždy vydávána propagačním oddělením. Formálně se od těchto alb jen málo lišily soubory volných pohlednic. Ty už zase co do obsahu snímků prezentovaly podobné náměty, jaké se objevovaly ve velkých souborných fotografických knihách československých měst a krajů.

Za mnohem přínosnější tak můžeme dnes považovat knihy, zachycující ve velké míře atmosféru výroby. Zpravidla byly tyto publikace vydány v padesátých a šedesátých letech a technicky představovaly to nejlepší, co u nás v období let 1948–1989 vycházelo. Mezi pozoruhodnými publikacemi lze jmenovat několik. V raném období totality v Československu vyšla kniha *Československo v práci* (1949), která byla kolekcí snímků mnoha autorů. Na konkrétní oblast a průmyslový závod se soustředila kniha ostravského regionu *Veliké dílo* (1952, P044), přinášející reportáž z výstavby hutního gigantu. Mezi výraznou průmyslovou oblast patří dodnes severní Čechy. Těžkou práci, náročné podmínky, přeměny krajiny, budování nového města a sídlišť dobře ilustruje kniha *Severočeský hnědouhelný revír ve fotografii* (1966) s mnohdy dramatickými záběry zachycenými v různou denní dobu.

O poznání horší byla v oblasti knižní fotografické produkce československých průmyslových podniků situace od počátku tzv. normalizace. Publikace adresované patrně širším masám obyvatel podléhaly ve větší míře politickým motivům, fotografie se proměnily v laciné a povrchní obrázky, ale především ztratily kouzlo v zaznamenání tzv. ducha místa, což byl příznačný posun k horšímu u většiny obrazových knih. Stejnou oblast Československa a stejný průmyslový podnik jako v případě posledně jmenované knihy prezentovala také publikace *Severočeský hnědouhelný revír* (1973). Od fotografických publikací s tématem Ostravsko-karvinského revíru vydaných v sedmdesátých letech se tato kniha lišila jen málo. V souladu byla témata, skladba snímků i celková forma

knihy. Jakákoliv originalita se neprojevila ve formě knihy, ale pouze v obsahu – v tom co zobrazovala. Z hlediska většiny oficiální produkce obrazových knih kniha nevybočovala a její podoba vychází z potřebných požadavků.

Z knižní produkce širokých témat, mamutích průmyslových podniků se vyčleňovaly knížky drobnějšího formátu soustředěné na jediný závod celého podniku nebo průmyslové oblasti. Fabriky a doly je vydávaly až od sedmdesátých let a sloužily výhradně pro interní potřebu. Jejich vznik byl většinou iniciován významným výročím od vzniku závodu nebo podniku. Za všechny tak lze jmenovat publikace *120 let: Mír – Závod 3 dolu 1. Máj v Karviné* (1971), *Důl Antonín Zápotocký* (1980), *Důl Doubrava: 165 let* (1987), *100 let třineckých železáren VŘSR, N. P.* (1973). Mnohé z takto specifických knih obsahovaly kromě fotografií také větší množství textu, jiné prezentovaly závod spíše obrazem. Zcela jednotné nebylo ani tematické zaměření. Zatímco například kniha *Důl Doubrava: 165 let* (1987) byla vlastně více než prezentací podniku pochlebováním straně a vládě a obsahovala mnoho křečovitých snímků gratulantů, návštěv úředníků a průvodů, titul *Důl Antonín Zápotocký* (1980) představil podnik prostřednictvím střízlivějších záběrů z těžních jam, nadzemních objektů a portrétů havířů.

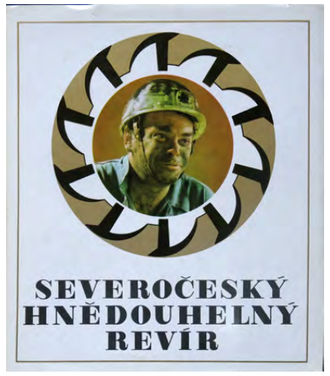

236: *Severočeský hnědouhelný revír* | 1973

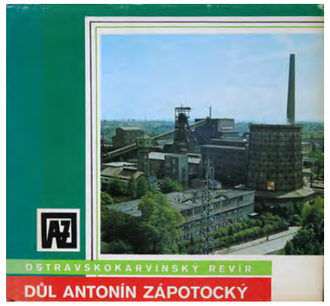

237: *Důl Antonín Zápotocký* | 1980

238: *Důl Doubrava: 165 let* | 1987

Místopisné fotografické publikace Československa v edicích

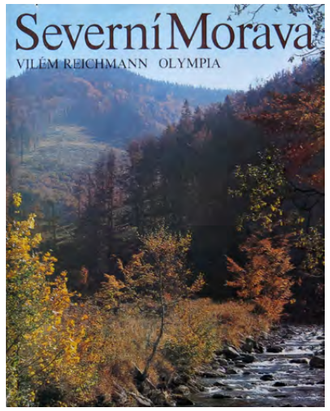

239: *Severní Morava* | 1980

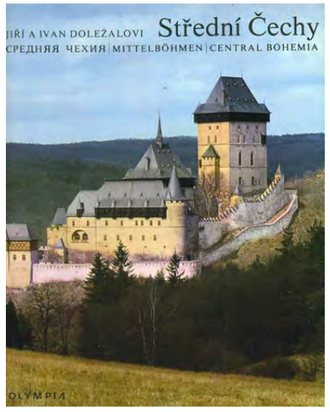

240: *Střední Čechy* | 1981

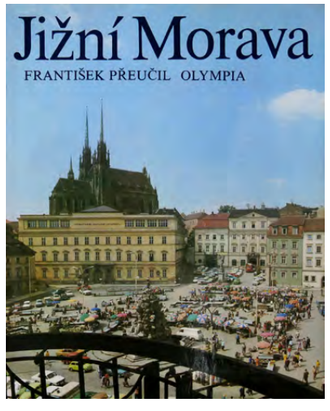

241: *Jižní Morava* 1982

Přestože většina fotografických publikací, které se věnovaly bývalému Severomoravskému kraji, Ostravsku nebo Ostravě vycházela v rámci produkce příslušného nakladatelství v kraji (KNO, později Profil), jinou možnost pro prezentaci Ostravska formou knihy představovaly celonárodní fotografické edice.

Kapitola prezentuje edice fotografických publikací, které vycházely oblastem Československa, krajům a městům. Vybraná trojice edic v sobě zahrnuje vždy jednu knihu, která se týká bývalého Severomoravského kraje nebo Ostravska.

V osmdesátých letech vydalo nakladatelství Olympia sérii šesti fotografických publikací z různých částí Československa. Přestože tyto knihy nebyly oficiálně zařazeny do žádné tematické edice, jednotná grafická úprava celé kolekce, formát knih a nakonec i motivy snímků podstatu edice splňovaly. Oproti fotografickým publikacím Nakladatelství Profil v Ostravě vycházely tyto tituly v Olympii v masovějším nákladu, a to v počtu 40 000–45 000 ks. Za velký klad této šestice knih lze považovat zcela minimální propagaci politických prvků jak v oblasti fotografií tak i textů. Dvě z publikací byly věnovány ryze průmyslovým oblastem severních Čech a severní Moravy, kde by se dalo očekávat také přizpůsobení motivů. Naopak v námětech všech knih převažovaly motivy krajiny, přírody, historické architektury apod. K atraktivitě publikací přispěl bezesporu také kvalitní tisk všech knih. Celá kolekce fotografií v každém díle byla svěřena jednomu nebo dvěma fotografům. Knihy této série vyšly v tomto pořadí

Severní Morava (1980), foto Vilém Reichmann
Střední Čechy (1981), foto Ivan a Jiří Doležalovi
Jižní Morava (1982), foto František Přeučil
Západní Čechy (1983), foto František Maleček
Severní Čechy (1985), foto Petr Zora
Jižní Čechy (1986), foto František Maleček

Dominantní postavení v celkové produkci nakladatelství Olympia zaujímaly knihy s vlastivědnou a místopisnou tematikou a turističtí průvodci. Většina obrazových knih nepostrádala výrazné kvality. Důraz na vysokou hodnotu obrazových publikací byl pro nakladatelství Olympia příznačný už od doby svého vzniku v roce 1954.

Za nejvýraznější tituly lze označit publikace Ladislava Sitenského *Na řeku* (1957), *Putování na kole* (1963), *Praha, její krásy* (1985) a *Praha mého mládí* (1989). Za velmi poetické lze považovat také knihy Viléma Heckela s tématy hor. O to více uznání si zaslouží ty fotografické knihy Olympie, které byly vydány v období tzv. normalizace. Zatímco většina obrazové produkce se podřídila politickým zájmům, propagandě a přísné cenzuře, Olympia si tradičně dokázala kvalitu svých fotografických knih udržet i v sedmdesátých a osmdesátých letech.

Na šestici uvedených knih navázala Olympia v roce 1986 podobně koncipovanými knihami soustředěnými tentokrát už do edice s názvem *Rodné kraje* (1986–1990).

Mezi lety 1951 a 1952 vydávalo nakladatelství Osvěta edici brožovaných knížek malého formátu s názvem *Vlastivědná knihovna*. V edici vyšlo celkem deset knih, z nichž polovina se věnovala tehdejším krajům.[40] Edice zahrnovala tyto brožury:

1. sv. – *Národní památník na Hoře Vítkově*
2. sv. – *Liberecký kraj*
3. sv. – *Ostravský kraj*
4. sv. – *Jiráskův Hronov*
5. sv. – *Olomoucký kraj*
6. sv. – *Českobudějovický kraj*
7. sv. – *Hradecký kraj*
8. sv. – *Pardubický kraj*
9. sv. – *Praha v revolučních tradicích*
10. sv. – *Ochrana přírody a krajiny v ČSR*

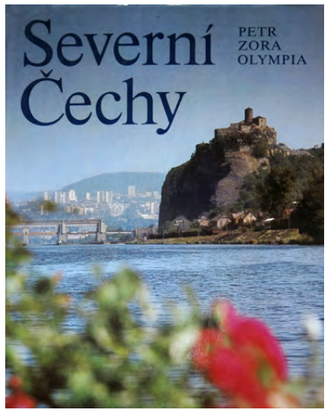

242: *Severní Čechy* | 1985

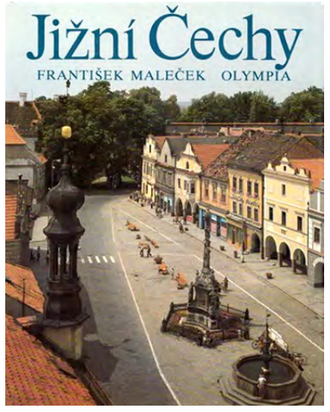

243: *Jižní Čechy* | 1986

Připravovaným jedenáctým svazkem *Vlastivědné knihovny* měly být *Státní hrady a zámky* autora Zdeňka Wirtha, které však vyšly už u nakladatelství Orbis v roce 1953.

Jednotlivá témata knih s výjimkou těch „krajských“ nepředstavovala v edici jednotnou linii. Podobně nelogická byla i chronologie vydávání jednotlivých titulů. Kupříkladu svazek 8 vyšel dříve než svazek 7. Také grafická úprava celé edice nebyla ucelená. Společnou podobu měly patrně jen knihy zabývající se kraji

40 Mezi lety 1949–1960 existovalo v Československu třináct krajů těchto názvů: Pražský, Českobudějovický, Plzeňský, Karlovarský, Ústecký, Liberecký, Hradecký, Pardubický, Jihlavský, Brněnský, Olomoucký, Gottwaldovský a Ostravský

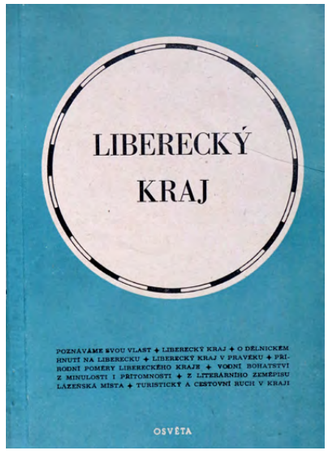

244: *Liberecký kraj* | 1951

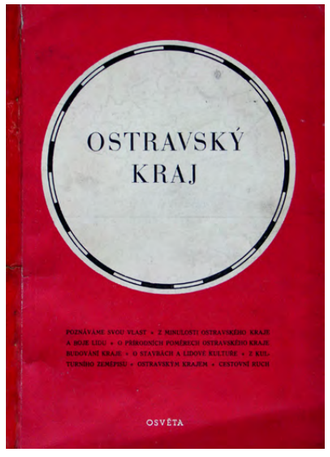

245: *Ostravský kraj* | 1951

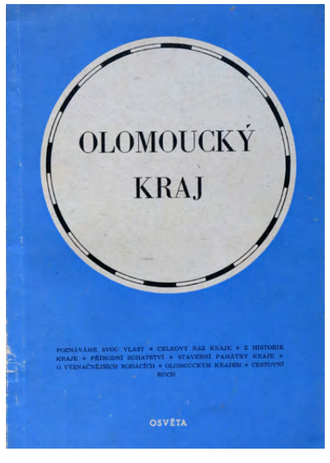

246: *Olomoucký kraj* | 1951

Československa. O tom, že nebyla edice promyšlená do důsledku svědčí částečně také jakési vysvětlení a informace pro čtenáře uvedené pod obsahem některých titulů o krajích Československa: *„Vydavatelství Osvěta, ve snaze přispět naší turistice novými krajskými průvodci, zahajuje tuto edici libereckým svazkem, a to s největším urychlením. Očekává od čtenářů připomínky na adresu Praha I, Staroměstské náměstí č. 16 – k obsahu, rozsahu atd., jež by mohly přejít k definitivnějšímu vybavení těchto publikací.“*

Z vyšlých svazků se lze domnívat, že nakladatelství zamýšlelo vydání publikací o všech třinácti krajích tehdejšího Československa. Jisté však je, že k tomuto naplnění došlo jen zčásti. Edice skončila počtem deseti knížek a zanikla společně s nakladatelstvím Osvěta v roce 1953.

Přestože se kniha skládala převážně z textů, objevilo se v každé z nich několik fotografií, které pro svou námětovou různorodost působí trochu rozpačitě. Nejvýrazněji se tato rozdílnost projevuje například v námětech romantických pohledů na sněhem pokrytá pohoří na straně jedné v kontrastu s portrétem dělníka obsluhujícího stroj v továrně na straně druhé. Tento znak se ve větší či menší míře projevuje u každé publikace edice zaměřené na představení kraje. Převažující textová část se zabývá historií krajů, přesto je silně ovlivněna dobovou ideologií.

Nejrozsáhlejší fotografickou místopisnou edicí jejíž součástí byla také kniha věnovaná Ostravsku byla série *Má vlast* s podtitulem *Edice obrazových publikací* a vznikala v nakladatelství Pressfoto. Samotné nakladatelství vzniklo v roce 1952 a pro vydávání svých knih čerpalo především z obrazových materiálů ČTK. Také proto se středem zájmů Pressfota stalo vydávání fotografických knih nebo pohlednic. Během svého působení do první poloviny 90. let vydalo nakladatelství šest edic.

Snad nejširší edicí nakladatelství Pressfoto se stala právě *Má vlast*. Skládala se ze dvou řad označovaných „B“ a „C“. Obě z těchto řad obsahovaly po jedné knize, která se týkala také Ostravska nebo bývalého Severomoravského kraje (tituly P077 a P098). Řada *B* obsahovala tyto svazky:

svazek 1, *Ostravsko*, 1975, foto František Krasl
svazek 2, *Kuks*, 1977, foto Josef Prošek
svazek 3, *České středohoří*, 1980, foto Josef Prošek
svazek 4, *Státní zámek Hluboká*, 1983, foto Dalibor Kusák
svazek 5, [?]

svazek 6, *Pražský chodec: kniha fotografií*, 1985, foto Jiří Všetečka[41]
svazek 7, *Českomoravská vrchovina*, 1986, foto Josef Prošek
svazek 8, *Lednice – Valtice*, 1986, foto Miloš Stehlík
svazek 9, *Pražská zastavení*, 1985, foto Alexandr Paul, Ivan Doležal, Jan Reich, Oldřich Karásek
svazek 10, *Posázaví*, 1988, foto Jan Reich
svazek 11, *Státní zámek Vranov nad Dyjí*, 1988, foto Dalibor Kusák
svazek 12, *Český ráj*, 1988, foto Josef Prošek
svazek 13, *Toulky berounským krajem*, 1988, foto Bohumil Dusík
svazek 14, *Vltava*, 1988, foto Miroslav Krob
svazek 15, *Český kras: chráněná krajinná oblast*, 1988, foto Karel Kuklík
svazek 16, *Prostějov*, 1989, foto [?]
svazek 17, [?]
svazek 18, *Brno a okolí*, 1991, foto Dalibor Kusák[42]

Řada B byla zahájena v polovině 70. let knihou věnovanou Ostravsku. Až na jednotný fyzický formát tvaru čtverce měly jednotlivé publikace vydávané v edici jen velmi málo společného. Zatímco individuální řešení každé publikace asi ani nelze vnímat jako nedostatek, za nedokonalost můžeme považovat absenci jakéhokoliv sériového znaku nebo uceleného stylu edice alespoň na hřbetu publikace. Nezřetelnost označování titulů čísly a jejich různorodé umístění v knize si lze vysvětlit jedině tím, že málokterý čtenář cítil potřebu sesbírat všechny knihy edice. Už jen proto, že se vztahovaly ke konkrétnímu místu, mohly sloužit jako památka na navštívené místo, dárkový předmět apod., už méně jako předmět sbírky. Až na jedinou výjimku lze z hlediska fotografické části označit publikace za autorské. Námětová rovina fotografií v knihách řady B nebyla rovněž společná. Například Dusíkovy *Toulky berounským*

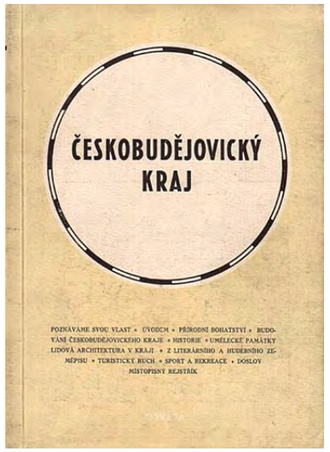

247: *Českobudějovický kraj* | 1951

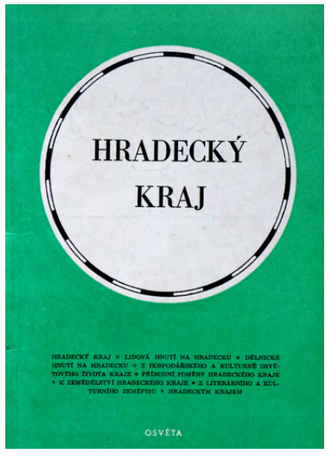

248: *Hradecký kraj* | 1952

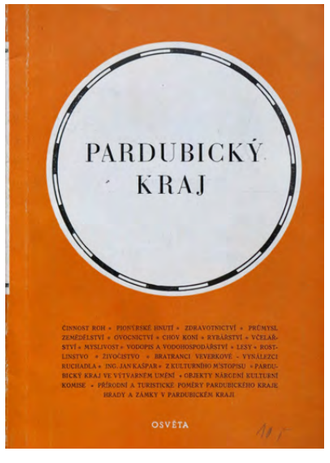

249: *Pardubický kraj* | 1952

41 2. přeprac. a doplněné vyd. První vydání v roce 1978, to však nebylo do edice zařazeno

42 Svazky 5 a 17 z řady B edice *Má vlast* nakladatelství Pressfoto se nepodařilo dohledat. Národní knihovna v Praze ani Moravská zemská knihovna v Brně nemá ve svém katalogu záznam o titulech, které by v edici *Má vlast* řady B nesly tato čísla svazků. Knihy, které Pressfoto vydalo v období, v němž by mohly hledané tituly vyjít, nebyly do edice *Má vlast* zařazeny (například roku 1984 vyšla v nakladatelství Pressfoto kniha fotografa Jana Sáhla *Jihočeská krajina*, která svým formátem nápadně připomíná právě řadu B a teoreticky by mohla být svazkem 5). Dohledání také stěžuje fakt, že knihy vydané v řadě B edice *Má vlast* nenesly seznam již vyšlých titulů, jak bylo obvyklé u řady C, ale i u jiných edicí.

250: Má vlast, řada C: *Brno a okolí* | 1971

251: Má vlast, řada C: *Krkonoše* | 1973

252: Má vlast, řada C: *Východočeským krajem* | 1984

krajem se zaměřují převážně na krajinu a přírodu s menším důrazem na zachycení charakterů fotografované oblastí, pro knihu *Pražský chodec* Jiřího Všetečky je ústředním motivem snímků člověk.

Čtvercové avšak menšího formátu byly také knihy řady C edice *Má vlast*. Navzdory označení písmenem C začaly být publikace této řady vydávány o několik let dříve než v případě řady B. Řada *C* oproti B vznikala podle ucelenějšího grafického schématu. Skládala se z těchto svazků:

svazek 1, *Pražský hrad*, 1967, foto Erich Einhorn
svazek 2, *Olomouc*, 1969, foto Zdeněk Šprinc
svazek 3, *Brno a okolí*, 1971, foto Dalibor Kusák
svazek 4, *Karlštejn*, 1973, foto Ladislav Neubert
svazek 5, *Západočeské lázně*, 1971, foto Erich Einhorn
svazek 6, *Krkonoše*, 1973, foto Jiří Havel
svazek 7, *Praha – Umělecké památky*, 1973, foto Emanuel Poche
svazek 8, *Severočeským krajem*, 1977, foto Petr Zora
svazek 9, *České gotické umění*, 1977, foto Josef Ehm
svazek 10, *Brno a okolí*, 1977 (2. vyd.), foto Dalibor Kusák
svazek 11, *Hrady a zámky v Čechách*, 1980, foto Vilém Heckel
svazek 12, *Hrady a zámky na Moravě*, 1980, foto Prokop Paul
svazek 13, *Jizerské hory*, 1981, foto Otakar Mohyla
svazek 14, *Labské pískovce*, 1981, foto Zdenko Feyfar, Jan Šmíd
svazek 15, *Čechy – Umělecké památky*, 1982, foto Emanuel Poche, Josef Ehm
svazek 16, *Brno a okolí*, 1981 (3. vyd.), foto Dalibor Kusák
svazek 17, *Chodsko*, 1982, foto Jan Reich
svazek 18, *Severomoravským krajem*, 1982, foto Miroslav Krob
svazek 19, *Západočeské lázně*, 1982, foto Josef Prošek
svazek 20, *Národní muzeum v Praze*, 1983, foto Jan Šmíd
svazek 21, *Rudolfínská Praha*, 1984, foto Jaromír Neumann
svazek 22, *Východočeským krajem*, 1984, foto Jiří Havel
svazek 23, *Krušnohoří*, 1983, foto Jan Reich
svazek 24, *České a moravské rybníky*, 1984, foto Karel Kuklík
svazek 25, *Vyšehrad*, 1985, foto Jan Tachezy
svazek 26, *Jihomoravským krajem*, 1985, foto Petr Zora
svazek 27, *Třeboňsko*, 1986, foto Miroslav Krob
svazek 28, *Morava – umělecké památky*, 1986, foto Prokop Paul
svazek 29, *Středočeským krajem*, 1988, foto Petr Zora

Kapesní a zároveň nejmenší formát edice přetrval od začátku řady C pravděpodobně do svazku 8. Poté se z rozměru přibližně 115×130 mm zvětšila kniha na 155×165 mm a tato velikost přetrvala až do konce. Jistou zvláštností řady C bylo také to, že za nově označované svazky bylo v případě titulu *Brno a okolí* považováno druhé a třetí vydání.

2. 3 Nakladatelství Profil v Ostravě

Většina běžně distribuovaných fotografických publikací probíraných v této práci pochází z produkce krajského nakladatelství Profil v Ostravě. Podnik vznikl z původního Krajského nakladatelství v Ostravě (KNO). To bylo založeno v roce 1950 a jeho zřizovatelem se stal Krajský národní výbor. Ještě v roce zřízení však nakladatelství zaniklo a knihy dále vydával Krajský národní výbor. Obnovení činnosti KNO přišlo až v roce 1957, kdy byl jeho ředitelem zvolen Oldřich Šuleř. V roce 1961 byl vedením nakladatelství pověřen Jan Gavenda a v roce 1965 jej vystřídal Zdeněk Robenek. V tomto roce získává KNO nový název Profil, který mu vydržel až do jeho zániku. Se změnou názvu, která výstižněji charakterizovala směr a programovou snahu nakladatelství, přišla také změna signetu podniku na stylizované písmeno „P“. S příchodem tzv. normalizace se změnilo také personální obsazení vedení Profilu. Novým ředitelem byl roku 1970 jmenován Karel Procházka, v létě roku 1971 středoškolský učitel Augustin Vala. Podobně jako Procházka ani Vala nevydržel ve své funkci dlouho a v důsledku odchodu do penze se novým šéfem nakladatelství stal František Čečetka. Od roku 1978 vedl nakladatelství satirik a textař Ivan Šeiner. Pozici šéfredaktora, kterou do roku 1972 vykonával Robenek, zastával od roku 1973 prozaik Miroslav Rafaj. Po jeho smrti v roce 1987 se šéfredaktorem stal Jan Machač.

Po roce 1989 Profil ve své vydavatelské činnosti pokračoval. Jeho personální obsazení zajišťovali dosavadní kolegové a kamarádi, obohaceni ještě návratem bývalého šéfredaktora Robenka. Krátce po příchodu nových společenských a politických podmínek však nakladatelství Profil nařízením svého zřizovatele Magistrátu města Ostravy zaniklo. Další produkce knih pokračovala v pracovním týmu Vítězslava Bělovského, Zbyňka Janáčka, Jana Machače, Ivana Straňáka a šéfredaktora Lubomíra Petra pod značkou nakladatelství Sfinga v Ostravě. Mezi další pracovníky a redaktory KNO a Nakladatelství Profil v Ostravě patřili napří-

253: Má vlast, řada C: *Jihomoravským krajem* | 1985

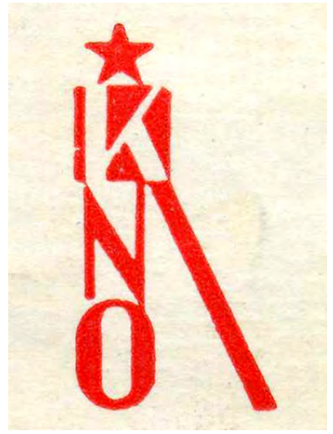

254: Značka Krajského nakladatelství v Ostravě

255: Značka nakladatelství Profil navržená Zdeňkem Kučerou

256: Profil: *Havířov: Socialistické město* | 1974

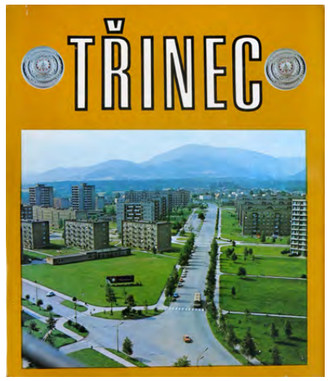

257: Profil: *Třinec* | 1981

258: Profil: *Hranice a okolí* | 1985

klad Pavel Gejguš, Antonín Grůza, Niki Otisková, Eva Sobková a Jiří Štefanides. Právě posledně jmenovaný měl největší podíl na vzniku fotografických publikací o Ostravsku. Grafickou podobu publikací vytvářeli Václav Beránek a Svatoslav Böhm. Nakladatelskou značku navrhnul Zdeněk Kučera. Nakladatelství Profil působilo v Ostravě na ulici Dimitrovově č. 28, na počátku šedesátých let se redakce přestěhovala na Hollarovu č. 14.[43]

Nakladatelství Profil se orientovalo především na literaturu úzce související s regionem. Kromě tzv. teritoriální funkce mělo nakladatelství plnit kulturní potřeby co možná nejširšího okruhu čtenářů. Vydávány tedy byly knihy z oblastí politiky, jazykovědy, beletrie pro dospělé, literatury pro děti a mládež a nedílnou součást tvořila literatura odborná. Vydávání širokého spektra knih přinášelo také dobové problémy spojené s politikou. Každý titul byl schvalován Krajskou komisí regionálních dějin Severomoravského krajského výboru Komunistické strany Československa.[44]

Výrazným charakterem produkce Profilu bylo také to, že většina knih byla součástí určité edice.[45] Edic bylo něco přes deset. A lze zmínit například Knihovna památníku Petra Bezruče (1957–1989), Obzory (1974–1990, próza), Podoby (1971–1989, výtvarné monografie), Prameny (1974–1987, historie a tradice regionu), Profil dětem a mládeži (1974–1991), Proud (1974–1991, poezie autorů regionu), Sedmivítek (1963–1971, pohádky), Slovo a čin (jazykověda a literární věda), Ostrava (sborník příspěvků k historii Ostravy a Ostravska), Velká neznámá (1969–1972, literatura faktu).[46]

Během své existence vydal Profil kolem tisícovky knižních titulů a řadil se tak mezi nejproduktivnější krajská nakladatelství. Náklad jednotlivých titulů se lišil obvykle podle žánrů. V dřívějším Krajském nakladatelství v Ostravě vycházely básně v počtu 400–1 000 výtisků, próza 4 000–15 000 výtisků. S menším snížením počtu vydávaných kusů produkovalo své knihy pozdější Nakladatelství Profil v Ostravě. Zde se poezie pohybovala v rozmezí 600–800 kusů a próza v počtech 3 500–10 000 Ks. O poznání větší náklady se týkaly knih významných autorů, detektivních románů a dobrodružné literatury. Značný náklad, pohybující se nejčastěji v rozsahu 10 000–30 000 ks, byl charakteristický také pro publikace věnované dětem a mládeži. Kromě titulů v podobě kuchařek nebo domácích příruček určených především ženám se neméně významnými co do počtu výtisků staly obrazové publikace. Ty v Profilu vycházely v nákladu kolem 15 000–30 000 kusů.

Z důvodu přísných pravidel pro vydávání publikací u nás, spojených například s omezeným množstvím roční spotřeby papíru pro tisk, spolupracovalo Nakladatelství Profil v Ostravě především od osmdesátých let s různými vydavatelstvími v kraji, ale i na Slovensku. Nejčastěji se jednalo o vydavatelství Osveta v Martině a nakladatelství Obzor a Príroda v Bratislavě. V koprodukci vyšlo i několik fotografických publikací věnovaných Ostravě. Například s vydavatelstvím Osveta v Martině to byly knihy Ostravsko ve fotografii (P065, 2. vydání) a Ostrava (P089). Spolu s Nižněvolžským nakladatelstvím ve Volgogradě vydal Profil knihu *Cesta družby* (P099).

Tisk publikací zajišťoval Profilu národní podnik Tisk Brno, především pobočka v Českém Těšíně. Některé tituly byly vyráběny také v olomouckých Moravských tiskařských závodech nebo ve slovenských Tlačiarnach Slovenského národního povstania, n. p. v Martině (například *Ostravsko ve fotografii* – P065 a *Ostrava* – P112. Prodej knihkupectvím zabezpečoval Knižní velkoobchod Praha a podnik Kniha Olomouc.

Z fotografických publikací, které jsou obsahem této práce, vydalo Krajské nakladatelství v Ostravě a Nakladatelství Profil v Ostravě tyto knihy:

Ostravsko ve fotografii (P049)
Zoo Ostrava (P071)
Ostrava barevná (P053)
Ostravsko ve fotografii (P065 – 2. vyd.)
Uhlí a lidé (P071)
Třicet jar svobody (P079)
Ostrava (P089)
Severomoravský kraj: Za práci/ Za svobodu/ Za socialismus (P094)
Cesta družby (P099)
Ostrava (P112)
Památník ostravské operace (P113)

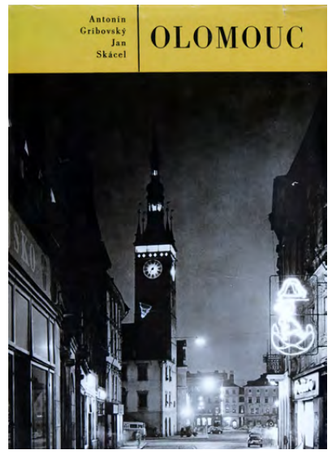

259: Profil: *Olomouc* | 1968

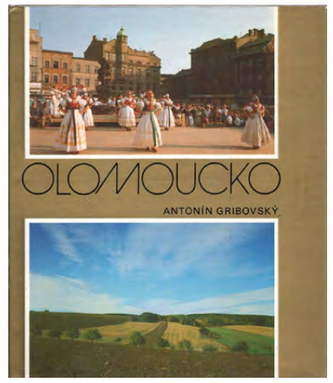

260: Profil: *Olomoucko* | 1977

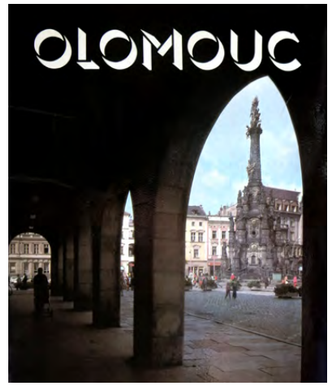

261: Profil: *Olomouc* | 1982

43 PRIBÁŇ, M.: *Česká literární nakladatelství 1949–1989*. 2014. s. 423–430

44 ENTROVÁ GROCHALOVÁ, L.: *Nakladatelství Profil Ostrava*. Inventář. Opava: Zemský archiv v Opavě. 2009

45 BĚLOVSKÝ, V.: *Nakladatelství Profil* in *Ostrava 13: Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. 1985. s. 500–501

46 HALADA, J.: *Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006*. Praha. 2007. s. 274

OSTRAVSKÉ KNÍŽKY

Poezie malých krámků u nás v poslední době rychle vymírá, kdekdo se ji snaží dát výhost. Nejinak je tomu v Ostravě. Z tísnivých provozních místností přebají potravinářské obchody i drogerie, lidé sami dávají přednost Domu potravin a velkým moderním prodejnám, jichž přibývá jako hub po dešti. A jaký je osud těchto krámků? Z některých se stávají skladiště. Jiné jsou přidělovány kulturním institucím. Ne na skladiště. Co už není vhodné pro obchod, stačí pro dům osvěty, osvětovou besedu nebo redakci krajinského listu.

Jděte třebas Dimitrovovou třídou a tu pohlíže pasáže kina Vesmír narazíte na malý nenápadný obchůdek. Nápis žádný, jen skromounké nepatrné sdělení: Krajské nakladatelství v Ostravě. Důvod té skromnosti? Stud, prachobyčejný stud lidí, kteří mají rádi svou práci, kteří rádi dělají pěkné knížky, ale jen těžko se vyrovnávají s podmínkami, v nichž denodenně žijí. Vyjdete po filigránských schůdcích nahoru a buď zakopnete o stůl nebo si uděláte bouli na čele nárazem o skříň. Místa málouvěku, hygienické závady . . . Krajské nakladatelství v Ostravě, nesporně jedno z nejlepších a nejprůbojnějších nakladatelství v českých krajích, se tísní ve dvou místnůstkách tak, že je až stydno pohledět.

Existence jeho trvání není dlouhá. Bylo založeno k 1. lednu 1957 — a to se už s výhledem na tento rok nedalo příliš mnoho dělat. Přesto vyšla hezká řádka pěkných knížek: Bezručovy „Verše starého ještěra", Martinkova studie o Františku Sokolu-Tůmovi, Sínovského román „Havířská země", sbírka veršů Leopolda Kaňoka „Čas obnivák" aj. Kromě toho v edicích Slezského studijního ústavu a Vysoké školy báňské kolem 15 dalších tisků. V roce 1958 se situace ještě zlepšila. Vyšly nové závažné publikace, z nichž je třeba jmenovitě uvést alespoň sborník „Jan Amos Komenský ve Fulneku", Směješovy „Figle", Janáčkovský sborník, v tisku jsou čtyři tituly další včetně nové prózy Šuleřovy. Ještě do konce roku se objeví na knižním trhu velmi vkusně vypravená obrazová publikace „Ostravsko ve fotografii" s verši Viléma Závady. Ediční plán je už stmelenější a vyrovnanější, stále víc se přibližuje potřebám kraje a tak plní to nejvlastnější poslání, které je krajským nakladatelstvím dáno do vínku: napomáhat rozvoji kulturního života, kulturních tradic své oblasti.

Za zvláštní exkurs stojí pak dojista plán titulů pro rok 1959. Tady se už projevuje cílevědomá práce redakční rady i nakladatelského redaktora. Třicet knížek má vyjít v příštím roce — a z nich velká většina se vztahem k Ostravsku, k problematice, jíž kraj žije. Dva romány a jedna knížka pro děti čerpají své náměty ze zemědělského prostředí. Novela Ludmily Hořké „Bejatka" se pokouší řešit některé složité otázky, jež přináší denní život obyvatelstva na Hlučínsku. O slezských buditelích a vlastencích bude vyprávět „Slezský besedník" Milana Rusínského. Vyjde i dlouho očekávaná knížka uměleckých snímků „Beskydy ve fotografii". Objeví se další prózy i básně převážně ostravských autorů.

A tak vyrostla Ostravě ve vší tichosti významná instituce — a co za krátkou dobu vykonala pro rozvoj kultury v kraji! To není nadsázka, to je skutečnost. Kolem nakladatelství se dnes sdružuje hezká řádka autorů: nemálo mladých nadějných jmen zde vyrůstá, tříbí se, formuje. A je třeba využít možnosti beze zbytku. Ostravské nakladatelství čeká na román ze současného hornického prostředí. Stejně tak na román s tematikou hutnickou. Kolem dolu a huti pulsuje na Ostravsku život statisíců. Vyjádřit to umělecky i ideově, ukázat zdejší lidi v jejich pracovním hrdinství, krásе i konfliktech — takový úkol může se cti splnit jen ten, kdo zde žije. Také by se měli spisovatelé zamýšlet nad dalšími otázkami: nad životem v nově vznikajících sídlištích a městech, nad některými vztahy národnostními, nad problémem religiozity, nad literaturou pro mládež se specifickými ostravskými rysy apod. . . .

Stydí-li se pracovníci ostravského krajského nakladatelství za své umístění, je-li jim často trapné, když musí jednat o hezkých a lidského ducha pozvánějících věcech v ošklivém prostředí, pak se jistě nemusí stydět za to, co vykonali, ani za to, co plánují na další léta. Zasloužilo by si věru Krajské nakladatelství v Ostravě lepšího umístění — i přes ty těžkosti, které zde s místnostmi jsou, zasloužilo by si i jinak větší přízně! Vždyť péče o člověka, o jeho potřeby, neprochází jen Domem potravin a módní Ostravankou! Nemyslíte?

Jiří Vydra

262: Článek *Kultura: týdeník pro kulturu a umění*. č. 41. 9. října 1958. s. [2]

Čtyřicet let krajské politické školy Eduarda Urxe v Ostravě (P120)
Zemědělství Severomoravského kraje (P122).

Profil však kromě tohoto výčtu vydával fotografické knihy také dalším městům a okresům bývalého Severomoravského kraje. Většina z těchto publikací nijak nevybočuje z běžné podoby fotografických knih nakladatelství Profil. Přestože jiná města tohoto kraje mimo Ostravu už nejsou předmětem této práce, hodí se v této kapitole uvést i publikace, které tato města představily. Nakladatelství Profil v Ostravě věnovalo samostatnou fotografickou knihu těmto městům a jejich blízkému okolí:

Opavsko 1945–1965 (1965)
Olomouc ve fotografii (1965), foto Smahel Rudolf
Olomouc (1968), foto Antonín Gribovský
Valašské Meziříčí (1973), foto Milan Borovička
Velký Újezd a okolí (1974), foto Karel Domes
Havířov: Socialistické město (1974), foto Petr Sikula
Šumperk ve fotografii (1974), foto Antonín Suchan
Olomouc ve fotografii (1975), foto Rudolf Smahel
Opava (1976), foto Josef Solnický
Litovel (1977), foto Smahel Rudolf
Olomoucko (1977), foto Gribovský Antonín
Frýdek-Místek (1978), foto kolektiv autorů
Jeseníky (1979), foto Smahel Rudolf
Třinec (1981), foto Rudolf Peřina, Otto Szlauer, František Balon, Jan Byrtus
Olomouc (1982), foto Antonín Gribovský
Opava (1984), foto Josef Solnický
Hranice a okolí (1985), foto kolektiv autorů
Karviná (1988), foto kolektiv autorů

Fotografické publikace Profilu se nevěnovaly vždy jen městům samotným, ale i různým tématům a památkám. Například Rudolfu Smahelovi vyšla roku 1976 a 1982 kniha *Valašské muzeum v přírodě* a roku 1980 byla vydána kniha téhož autora *Flora Olomouc*.

Schvalovací systém v Nakladatelství Profil v Ostravě v době tzv. normalizace

Jedním z prvotních důsledků tzv. normalizace, která se projevila na ostravském literárním životě, bylo zrušení kulturního periodika *Červený květ* a ukončení pracovních poměrů a práce řady redaktorů a spisovatelů spjatých s reformním proudem. Mezi další složky trestů patřilo například zničení sazebních štočků v tiskárně u několika autorů nebo vyřazení „závadných" titulů z knihoven. Zakázaní autoři v oblasti beletrie se snažili hledat prostředky jak obnovit svou spisovatelskou činnost, což se v průběhu sedmdesátých let některým z nich podařilo.

V roce 1972 byl založen obnovený Svaz českých spisovatelů a jeho ostravská sekce vznikla roku 1974. Mezi jeho členy patřili například Miroslav Rafaj nebo František Čečetka. Stěžejním nakladatelstvím zůstávalo v sedmdesátých letech nadále Nakladatelství Profil v Ostravě řízené KNV. Po událostech roku 1968 se Profil začal více soustředit na vydávání ideologických knih, jež mnohdy upřednostňoval před produkcí beletrie. V edičních plánech se ve větším měřítku prosadila literatura edičních řad, ideologicky nezávadných regionálních autorů a výrazné zastoupení měly také knihy určené dětem. Pro literární život regionu a pro nakladatelství Profil měl v sedmdesátých a osmdesátých letech zásadní roli Miroslav Rafaj. V letech 1973–1987 byl šéfredaktorem nakladatelství a splňoval nejlepší představu o práci člověka na tak vysokém postu. Byl iniciátorem ideově laděné literatury, která navazovala na období padesátých let.

Snaha o zabezpečení vhodného obsahu literatury vydávané v období tzv. normalizace s sebou nesla nelehké kolo schvalovacích řízení. *„Pokud chtěl redaktor prosadit vydání díla některého z autorů nakladatelství Profil, musel předložit rukopis se dvěma, resp. třemi lektorskými posudky a svým vlastním návrhem vedoucímu oddělení, šéfredaktoru a řediteli vydavatelství. Celý ediční plán na příslušný rok byl zaslán odboru kultury KNV a schvalovalo jej rovněž ideologické oddělení KV KSČ. Aby bylo „síto" dostatečně účinné, byly posudky zadány pouze předem stanovaným lektorům a jejich závěry dopředu schvaloval šéfredaktor (tehdy zmíněný Miroslav Rafaj)."*[47] Tato mašinerie povolení titulu se téměř vyhnu-

Schvalování knihy k jejímu vydání byl proces náročný nejen z hlediska cenzorských zásahů, ale také s ohledem na jeho časové trvání. Cílem všech redaktorů však bylo knihu vydat, proto byla jejich práce už od počátku podřízená autocenzuře. K dalšímu výraznému zbrzdění příchodu nového titulu na trh přispěla nedostatečná kapacita tiskáren. Ve výsledku tak od dokončení makety knihy určené k recenzování a cenzorskému posouzení přes polygrafické a knihařské zpracování uběhla v průměru doba jednoho a půl roku. Tento časový úsek se negativně projevoval například u odborného typu publikací, ale významně také u fotografických publikací, které tak ve svých motivech často ztrácely na aktuálnosti. (MACHAČ, J., rozhovor s autorem práce ze dne 9. 10. 2015)

47 JUŘICA, M.: *Státní kulturní politika a její dopad na ostravský literární*

263: *Okres Olomouc* | 1981

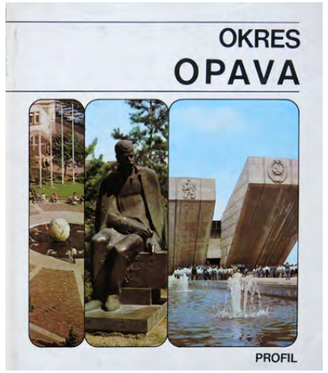

264: *Okres Opava* | 1983

265: *Okres Karviná* | 1984

la poezii a naopak podléhala hlavně beletrii a odborné literatuře. Mezi odbornou literaturu lze zařadit také obrazové publikace. Podle slov redaktorů Jana Machače a Jiřího Štefanidese však v souvislosti se schvalováním fotografických knih nedocházelo k výrazným cenzorským zásahům nebo zamítnutím. Těm se redaktoři Profilu snažili předem předcházet vlastním uvážením o obsahu a formě knihy. Schvalování se netýkalo pouze produkce nakladatelství, ale veškerých tiskovin vydaných při určité příležitosti, v uzavřeném nákladu, neprodejných titulů, ale i plakátů apod. Rovněž distribuční politika podléhala kontrole NVO. Všechny výtisky byly Knižním velkoobchodem, n. p. odesílány na oddělení a později odbor kultury ÚV KSČ a všem jejím členům.

Takto nastavené podmínky pro vydání knižního titulu byly téměř neřešitelné pro několik autorů, přesto se dá říci, že systém schvalování byl v době tzv. normalizace o poznání shovívavější než obdobné procesy konané v padesátých letech.[48]

I přes zdánlivě neřešitelné situace v oblasti cenzury a nutnosti prezentovat ideologické motivy pracovali v nakladatelství Profil lidé, kteří svým racionálním uvažováním omezovali vydávané knihy pouze na nejnutnějších ideové prvky. Silný vliv a nevyhnutelnost otisknout mnoho konstantních motivů však i takovým redaktorům svazovalo ruce.

Nedokončená edice Profilu

Za výraznější pozornost stojí také edice fotografických publikací okresů bývalého Severomoravského kraje. Jednalo se totiž o první ucelenější sérii knih, která se věnovala okresům a městům tohoto kraje. Je potřeba zmínit, že podobný počin nebyl, až na jednu výjimku, zvykem v žádném krajském nakladatelství Československa. Vznik edice inicioval a koncepci předložil nakladatelství Vítězslav Bělovský. Knižní tituly edice se v jedné části zabývaly historií, druhá část knihy pak byla věnována soudobým fotografiím. Tato rozpolcenost titulu však byla předmětem obav několika redaktorů Profilu už v počátcích vzniku edice. Snad nejvýrazněji proti realizaci těchto knih usiloval Jiří Štefanides. Podobný názor měl také jeho kolega Jan Machač, který zpětně přiznává, že kniha může

a kulturní život v 70. a 80. letech 20. století. in *Ostrava 28*:..., s. 53

48 o schvalovacím systému viz Jan Machač, přiložený rozhovor

vzbuzovat rozčarování právě svojí tematickou diferencí, byť jsou obě části – historická i současná – zpracovány poměrně kvalitně.[49] Jednotné grafické zpracování, počáteční slovo okres v názvu titulu a celková forma knihy byly společným pojítkem ke komplexnímu knižnímu zpracování všech tehdejších okresních měst bývalého Severomoravského kraje. V názvu titulu nesla kniha vždy před jménem města slovo *Okres* a bylo plánováno vydání všech tehdejších okresních měst Severomoravského kraje. Jednalo se o okres Bruntál, Frýdek-Místek, Karviná, Nový Jičín, Olomouc, Opava, Ostrava, Přerov, Šumperk a Vsetín. Ve skutečnosti však byla naplněna jen polovina původního záměru. Po sobě tedy následovaly tituly těchto okresů:

Okres Olomouc (1981)
Okres Opava (1983)
Okres Karviná (1984)
Okres Vsetín (1987)
Okres Přerov (1988)

Otázkou zůstává, který okres kraje se měl dočkat dalšího titulu. Podle fotografa Miloše Poláška mělo jí o knihu o okresu Nový Jičín, která byla koncem osmdesátých let před dokončením. Dokonce pro její účely byly Poláškem zhotoveny diapozitivy.[50] Podle slov doktora Jana Machače měl edici završit okres Ostrava, jako nejvýznamnější oblast celého kraje. Další díly slibně rozběhnuté edice ukončilo samotné působení nakladatelství Profil, ale především zásah redaktora Jana Machače.[51]

Polygrafické zpracování publikací

Z důvodu nedostatečné kapacity v oblasti polygrafie byly veškeré její výrobní složky určené pro nakladatelství omezovány jen do určitého množství. Každé nakladatelství tak mělo předem daný přesný počet papíru, který bylo možné za rok potisknout. V případě nakladatelství Profil to bylo přibližně mezi hodnotou 20 až 30 tun papíru ročně. Pokud chtělo nakladatelství vydat titul většího ná-

49 MACHAČ, J., rozhovor s autorem práce ze dne 9. 10. 2015

50 POLÁŠEK, M., rozhovor s autorem práce ze dne 4. 5. 2015

51 MACHAČ, J., rozhovor s autorem práce ze dne 9. 10. 2015

266: *Okres Vsetín* | 1987

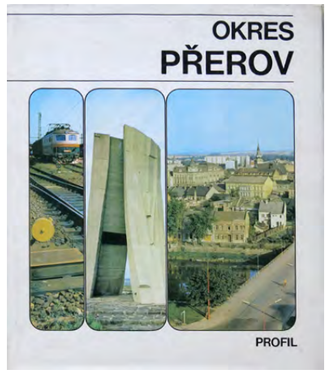

267: *Okres Přerov* | 1988

kladu, tedy s větší spotřebou papíru, bylo nutné žádat o povolení v Praze. Zejména u obrazových publikací využívalo nakladatelství Profil tiskárnu ve slovenském Martine koprodukčního nakladatelství Osveta. Důvodem byly jednak rozdílné zásady v omezování hranic spotřeby papíru na Slovensku a pak také to, že tiskárna disponovala kvalitními tiskařskými stroji. Kromě slovenské tiskárny, která byla nejlepší pro tisk fotografických publikací, mělo nakladatelství Profil přiděleno ještě dalších několik tiskáren v regionu Severní a Jižní Moravy, kde se jejich publikace tiskly především. Jednalo se o tiskárnu Tisk Brno, která měla také pobočku v Českém Těšíně, a dále se tisklo v Moravských tiskárnách v Ostravě, Opavě a Olomouci.[52]

Jubilejní publikace

Obrazové publikace patřily k nejoblíbenější formě reprezentačního materiálu určeného k významným příležitostem. Těmi byla nejčastěji výročí nějakých událostí, které v Československu ovlivnily následující dějinný vývoj. Nejen celostátní, ale i krajská nakladatelství se musela do oslav výročí zapojit vydáním jubilejní publikace. Na rozdíl od ostatní knižní produkce, kterou si redaktoři nakladatelství koncipovali podle edičních plánů a dodaných rukopisů vesměs sami a mohli některé autory i odmítat, výjimečné jubilejní publikace musely být do plánu zařazeny povinně. V případě ostravského nakladatelství Profil přicházel příkaz od zřizovatele nakladatelství, kterým byl Krajský výbor KSČ. Pro vydání jubilejní publikace mělo předcházet pozvání redaktorů nakladatelství na tento výbor s dostatečně velkým časovým předstihem. Prakticky však impuls od nadřízených orgánů přicházel poměrně pozdě a publikace tohoto typu tak musely vznikat v krátkém čase a kvůli jejich výrobě musela ustoupit práce na jiných titulech.[53]

Nejčastějším výročím, k jehož příležitosti byla publikace vydána, bylo osvobození republiky nebo výročí založení města, někdy také výročí VŘSR. Vydání knihy k příslušnému roku osvobození Sovětskou armádou končícího pětkou nebo nulou se uplatňovalo teprve od počátku tzv. normalizace.

52 MACHAČ, J., rozhovor s autorem práce ze dne 9. 10. 2015

53 MACHAČ, J., rozhovor s autorem práce ze dne 9. 10. 2015

Největší počet fotografických knih o Ostravsku vydaných k příležitosti jubilea osvobození sovětskou armádou vyšlo kolem roku 1975. V úvodech nebo tirážích knih jsou takto přímo označeny tituly P071, P078, P079, P080. K jubilejnímu roku 1985 odkazuje kniha P112. Výjimkou však nebyly ani knihy, které připomínaly výročí osvobození v roce končícím nulou (například P094 z roku 1980).

Nejvíce exponovanému jubileu v roce 1975 se vydáním reprezentativní fotografické publikace nevyhnulo snad žádné centrální ani krajské nakladatelství. K této příležitosti vydalo například nakladatelství Orbis knihu *Srdcem přítele*, která oslavovala družbu Prahy a Moskvy. Totéž nakladatelství vydalo k výročí také geograficky obsáhleji pojatou fotografickou publikaci *Československá socialistická republika*. V roce 1985 pak vyšla česko-ruská fotografická publikace *Na věčné časy* v nakladatelství Svět Sovětů.

268: Leták propagující KNO – zadní strana obálky periodika *Červený květ*. 1959

Na věčné časy

Ke čtyřicátému výročí osvobození Československa Sovětskou armádou vychází v Lidovém nakladatelství zajímavá obrazová publikace v česko-ruské verzi **Na věčné časy.**

Základem knížky pro původní, dnes už přepracované a upravené vydání je výběr z několika tisíc amatérských snímků, které se sešly do soutěže o nejlepší dokumentární fotografii z osvobození Československa Sovětskou armádou. Soutěž uspořádaná Svazem československo-sovětského přátelství, Ústřední radou odborů, Slovanským výborem Československa, ministerstvem kultury a Svazem protifašistických bojovníků pomohla shromáždit neobyčejně cenný obrazový materiál.

Snímky byly utříděny do šesti tematických částí — Květen 1945, V náruči Prahy, Draze vykoupen byl mír, Prověreno — min nět, Takoví byli mezi námi, Oni chrání mír. Každá část je uvedena básní národního umělce Miroslava Floriana, která navozuje atmosféru a vhodně doplňuje fotografie, jež doprovodil slovem Zdeněk Adla. Miroslav Florian rovněž napsal předmluvu k publikaci. Vysvětluje v ní svůj postoj k druhé světové válce, jež tak neblaze poznamenala mnohé životy, a vyslovuje svůj dík těm, kteří přišli „těsně před zánikem" města nad Vltavou. V závěru předmluvy říká:

„Tato kniha je plná fotografií, fotografií svobody. I snímků zármutku a hoře. Ale ledacos vyfotografováno nebylo, leda zvěčněno skrytou kamerou srdce. A my si ty snímky neseme v sobě. Všechno na světě se ustavičně proměňuje do nových podob, roste i umírá, aby znovu vyrazilo na květ... V ustavičných metamorfózách jsou přece jenom jistoty, které trvají. Patří k nim přátelství stmelené společně prolitou krví i zápasem na frontě práce, bratrství sovětské a naší země..."

Kniha Na věčné časy, určená pro nejširší čtenářské vrstvy, vypovídá zajímavou formou o útrapách a hrdinství statečných bojovníků Velké vlastenecké války i o radosti prostých lidí ze svobody a míru. Historickou cenou, nekonvenčností i uměleckou působivostí svých snímků přispěje k boji za mír.

j. j.

269: *Na věčné časy* | Článek *Nové knihy*. č. 21. 22. 5. 1985

2. 4 Náměty a ideologie fotografií v publikacích v letech 1948–1989

Sovětský vzor socialistického režimu představoval jednak smyšleně vytvořené představy o novém životě a pak tvrdou kolektivní normu. Nová ideologie byla přítomna prakticky ve všech odvětvích – například od učebních osnov občanské nauky žáků[54] po tendence ve fotografii. Veškerá oficiální produkce profesionálních fotografií, která vznikala od roku 1948, podléhala soudobému politickému režimu. Už v roce 1949 vyšla v pražském nakladatelství Sfinx kniha našeho fotografa a publicisty Václava Jírů s názvem *Zrcadlo života*, která jako svou první fotografii v úvodu představila snímek skupiny lidí spěchajících brzy ráno do práce s kouřícími komíny v pozadí. Tento snímek jako by byl vzorem pro celou řadu dalších, které vznikaly v následujících letech jako oficiální obraz budování socialistické společnosti. Zatímco první léta po nástupu komunismu znamenala spíše všeobecné zvykání si na nově zaváděné normy, od padesátých let se tvrdá garnitura projevovala již znatelně. Pro fotografii znamenalo toto období prakticky jednostranně zaměřené téma stylizovaných snímků vybraných motivů, které pronikaly nejen do profesionální, ale i do amatérské sféry. V roce 1950 se ideologie režimu výrazně projevila například také na vydávání fotografického periodika. Zřízením časopisu *Nová fotografie* v čele s jeho redaktorem Františkem Doležalem získala fotografie oproti dosavadním tendencím zcela nový charakter.[55] Jestliže se mohl čtenář zmíněné knihy Václava Jírů setkat na mnoha stránkách publikace s akty a jinými výtvarně pojatými snímky, v nově koncipovaném časopise *Nová fotografie* převládaly snímky lidí při schůzích strany, při poradách, dále například fotografie mládeže, zaměstnanců JZD aj. Nejen zde, ale i v ostatních oficiálních tiskovinách, se objevovaly především snímky lidí při práci, zejména pak úderníků a jiných zaměstnanců těžkého průmyslu. Jejich zachycení na fotografii představovalo pevně daná pravidla, jejichž extrémní podobu určil ve svých knihách taktéž František Doležal. Jeho zásadními publikacemi určujícími snímkům nové ideologie byly *Thema v nové fotografii*[56] a s kolektivem autorů sepsaná *Socialistická fotografie*. Za rozsáhlou oblast druhů fotografie považoval Doležal ideovou fotografii, která si kladla požadavek sloužit socialistické výchově pracujících a podnítit masy lidí k boji za socialismus formou realistického obrazu. Mezi jednotlivá uplatnění těchto snímků řadil také knižní ilustraci.[57] Po fotografických snímcích požadoval jejich jednoduchost a výmluvnost.[58] Za výčet nových témat, kterými podněcoval například fotografické pracovníky v závodech, pokládal například člověka řídícího stát, obec, organizaci družstvo, zájmový kroužek apod.[59] Konkrétními motivy pak měly být například *„střídání směn traktoristů, schůzky zlepšovatelů, pracovní besedy, vystoupení závodního divadelního kroužku, brigádnickou pomoc patronátního závodu, žně svého JZD, nejlepšího člena družstva, který první splnil dodávky, vzornou krmičku, nejstaršího odboráře, sportovní vystoupení, cvičení závodního sokola, spoluzaměstnance nastupující na rekreaci, (...)“* [60] Ve svých teoriích vycházel ze základu socialistického realismu a neopomenul na téměř každém začátku kapitoly knihy zkritizovat úpadkovou měšťáckou fotografii. Za své texty o nové ideologii fotografie v této knize byl ostře napaden Lubomírem Linhartem, který knize vytknul její složitost, jednostranné zaměření a zatracení dosavadní fotografické tvorby u nás.[61] Ostatně sám Doležal se v roce 1954 podrobil sebekritice, když v článku *Československé fotografie* ideologickou stránku fotografie považoval ve svých knihách za příliš úzce vymezenou a odvádějící od spektra pojetí celé fotografie.[62]

Zatímco Doležalovy požadavky po obsahu i formě nové fotografie přetrvaly v amatérské fotografii a coby snímky ve fotografických časopisech jen krátkou dobu, ve fotografických publikacích na téma Ostravska se jejich základní obsahová myšlenka udržela prakticky až do konce osmdesátých let.

54 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 15

55 BIRGUS, V., SCHEUFLER, P.: *Fotografie v českých zemích 1839–1999*. 1999. s. 86–87

56 Tato Doležalova kniha byla kritizována především z pohledu tvůrčí fotografie, měla se stát základem pro veškerou socialistickou fotografii, s čímž mnoho tehdejších teoretiků a fotografů nesouhlasilo. Doležalovo pojetí fotografie se udržovalo na stránkách fotografických časopisů i v albech fotoamatérů jen krátký čas v řádech několika let. Základy, na nichž byly úvahy tohoto autora postaveny, se však v případě fotografických publikací o Ostravsku udržely prakticky po celou dobu vlády komunistické strany. Vzhled pojetí těchto fotografií se zejména od druhé poloviny padesátých let změnila k lidštější formě.

57 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 12

58 Tamtéž. s. 37

59 Tamtéž. s. 21

60 Tamtéž. s. 37

61 BIRGUS, V., SCHEUFLER, P.: *Fotografie v českých zemích 1839–1999*. 1999. s. 89

62 Tamtéž. s. 90

Václav Jírů, který vydal v první polovině padesátých let knihu *O základních otázkách tvůrčí práce ve fotografii*, patřil vedle Františka Doležala k teoretikům, kteří se klonili k oficiální soudobé fotografii. Jeho přístup však v rovině obsahové a námětové nepředstavoval tak vyhrocené názory postavené na tvrdých normách jako v případě Doležala. Zatímco Doležal nabádal na témata a formy jejich zobrazení, Václav Jírů se v této knize přikláněl spíše k technickým a kompozičním popisům snímků, i tak ale bylo v příkladech fotografií použito silně agitačních snímků.

Podobným námětům však podléhala celá řada knih o fotografii, které vyšly v padesátých letech. Ačkoliv byly tyto publikace zaměřeny mnohdy na technickou stránku fotografie, brilantní snímky byly představovány na politicky angažovaných námětech. Například mládeži určená Kulhánkova kniha *Fotografický slabikář* (1956) představila v obrazovém doprovodu publikace obrázky s typickými náměty prvomájových oslav, portrétů úderníků, usměvavých dětí apod.

Od konce padesátých let do roku 1968 mnohé z motivů i v oficiálních fotografiích podléhaly soudobým optimistickým sklonům po uvolnění režimu. Postupně vymizely portréty úderníků a tendence se klonily spíše k lyričtějšímu pojetí obrazu.

Období sedmdesátých a osmdesátých let znamenalo pro oficiální fotografickou produkci vesměs stagnaci. Přestože se už původní tvrdá komunistická ideologie z konce čtyřicátých a počátku padesátých let nikdy nevrátila, dokázala tzv. normalizace v řadě oficiálních kulturních odvětví původní myšlenky navrátit. Zatímco v tomto období bylo pořádáno mnoho fotografických expozic výtvarných fotografů, v oficiální produkci fotografií se strana snažila zachovávat výchovné prvky. Konec šedesátých let, který již byl krokem k celkové demokratizaci, znamenal začátek nového úsilí komunistické strany o zavedení nové ideologické tváře v československé kulturní tvorbě. Následující dvě desetiletí podléhala obnovenému modelu socialismu sovětského typu, i když v mnohem menší míře oproti původní propagandě komunismu. Důraz byl kladen více na obsah, ke kterému daný materiál směřoval, a méně byly uplatňovány obecné agitační prvky komunismu. Raná sedmdesátá léta byla v propagačních prostředcích často odkazem k událostem z roku 1968. Zajímavým příkladem reakce na procesy z konce šedesátých let byl v oblasti kultury československý film *Hroch* natočený Karlem Steklým v roce 1974. Přestože je tento film diváky i kritiky hodnocen jako nepovedené dílo naší kinematografie, o to více je důkazem nahlížení tehdejšího režimu zpětně na události z konce šedesátých let a opětovné snahy o znovuzrození původních myšlenek aspoň v částečném měřítku. Oproti tomu znamenala osmdesátá léta dobu postupného ochabování sil komunismu, které se v oficiálních fotografiích projevovaly mnohdy až absencí významnějších odkazů ke komunistické propagandě.

2. 5 Témata a motivy fotografií v publikacích o Ostravsku v letech 1948–1989

V době nástupu komunistické strany k moci se sice Ostrava nemohla chlubit nijak významným množstvím fotografických publikací, jejich kvalita však mnohdy v tomto ohledu předčila i jiná města Československa. Snaha reprezentovat město formou fotografické publikace byla před rokem 1948 v řadě případů iniciována významnými průmyslovými podniky Ostravska, kterými byly nejčastěji Vítkovické železárny či důlní společnosti Ostravsko-karvinského revíru. Průmyslové instituce v době kapitalismu mnohem více než propagaci města upřednostňovaly prezentaci vlastní výroby a produktů. Do roku 1948 tak vznikalo mnoho publikací, od malých sešitků pohlednicového formátu po monumentálně pojaté knihy, s mnoha fotografickými ilustracemi. Jednotným pojítkem všech těchto knih byla velmi dobrá technická kvalita snímků, které bývaly často tištěny hlubotiskem.

Zcela jiné tendence byly v souvislosti se změnou politické situace uplatňovány ve fotografických publikacích o Ostravsku po roce 1948. Přestože prvotním účelem těchto knih vydaných mezi lety 1948–1989 měla být propagace města, mnoho námětů usilovalo o obecnou propagandu socialismu. Jedním z důvodů takového směřování byl fakt, že Ostrava zaujímala roli socialistického vzorového města, ve kterém se hlavně počátkem padesátých let budovaly těžké průmyslové provozy, ale i moderní bydlení pro pracující. Dalším aspektem byla obecná snaha doprovázet veškeré tituly o městech Československa agitačními prvky, které se však s ohledem na charakter Ostravy uplatňovaly v tomto regionu ve větší míře.

Charakteristickým jevem, který se často objevoval ve fotografických publikacích o Ostravsku zejména v první polovině padesátých let, bylo začleňování zcela obecných rysů a atributů socialistického režimu. Jedním z nich bylo například srovnávání staré kapitalistické „prohnilé“ doby se soudobou socialistickou ideologií šťastného nového života. Motivy, které ke srovnávání komunis-

té používali, často neměly přímou souvislost mezi těmito obdobími. Mezi viditelné prvky z dob kapitalismu, které bylo možné na fotografiích zobrazit, patřily nejčastěji různé pozůstatky ve formě domů, lidí, ale i služeb. Dalšími motivy, které přímo nesouvisely s městem, byly zejména komunistické propagace práce, motivy jara, zrodu, nového života, mládí, oslavy komunistických svátků, práce apod.

Jestliže se bylo možno v historii vývoje knih o městech setkat s postupnými transformacemi, které souvisely s politickými změnami a nahlížením na fotografickou tvorbu a znamenaly vývoj k lidštějšímu a výtvarnějšímu pojetí zobrazení měst, fotografické publikace o Ostravsku často představovaly v tomto ohledu spíše stagnaci. Zastavení nebo zpomalení vývoje od agitační fotografie k poetičtějším a výtvarnějším snímkům souviselo patrně s charakterem Ostravy jako průmyslové oblasti, pro kterou po dlouhou dobu platil přívlastek typického socialistického města. I zde ale docházelo zejména od šedesátých let k postupné modifikaci formy zobrazení motivů. Sedmdesátá a osmdesátá léta znamenala, až na několik silně ideologicky pojatých knih (P099, P120), oproti padesátým letům spíše uvolňování a zlidšťování nejen ve formě, ale i v obsahu.

Zejména od konce padesátých let se témata snímků začala konkretizovat na individuálnější atributy, které už více souvisely s Ostravou. Motivy snímků šly kromě soudobých politikou řízených témat také ruku v ruce s charakterem města a jeho typickými prvky. Není tak divu, že mezi hlavními náměty snímků ve fotografických knihách byli horníci, hutníci a další pracující těžkého průmyslu, kteří v obecné rovině na počátku padesátých let představovali ve fotografii skupinu pracujících. Mezi další náměty, typické už pro celou řadu soudobých publikací vycházejících v Československu, patřily snímky lidí při rekreaci, dětí při hrách apod. Významné zastoupení nesly také fotografie průmyslových podniků v krajině, záběry architektury, snímky města a jeho ruchu aj. Podobně s městem souviselo i bydlení a služby, které se zvláště v Ostravě snažili komunisté pro pracující občany poskytovat v co největší míře.

Kapitalismus

Veškeré negativní faktory, které se ve formě fotografií v publikacích o Ostravsku objevovaly, odkazovaly k minulosti. Jednalo se vesměs o jevy spojované s kapitalismem, které byly negativně hodnoceny a dávány do kontrastu se soudobými životními ideály komunismu. Takový pohled ve formě srovnání představoval v knihách neobjektivní vytržení vybraných charakteristik vůči jiným. Pro socialismus bylo předním tématem mládí, jaro, zrození. Proto například motiv stáří či smrti patřil k hlavním přehlíženým prvkům, které zcela odporovaly důležitým ideám nové doby. Vymazání tohoto pojmu představovalo základní požadavek pro účast v novém socialistickém světě. Událostí, která se pro tyto představy stala zcela nepřirozenou, byla například smrt Stalina a bezprostředně poté i úmrtí Gottwalda. Jestliže se prostá smrt jevila jako něco nemyslitelného, byla smrt vůdců pro podstatu socialismu zcela nemožnou. Vysvětlením pro přirozený chod systému bylo nakonec to, že Stalin i Gottwald žijí dále. Ostatně honosné přehlídky vojska a lidových milicí na pražské Letné dokázaly, že úmrtí obou mocných mužů pokračování režimu nijak neochromí.[63]

Oproti tomu sloužilo stáří a smrt ve fotografických knihách o Ostravsku jako průkazný prostředek k zamítnutí původních prvorepublikových základů a vyzdvižení prvků nových. Mezi zpravidla úvodními snímky v publikacích z první poloviny padesátých let tak čtenář nacházel fotografie žebráků, starých horníků, sběračů uhlí na haldách, dětí ulice nebo lidí u kontejnerů. Tyto snímky byly doprovázené textem o staré době a novém socialistickém životě. Ještě častějším námětem, který se na rozdíl od tématu horníků a žebráků udržel v knihách prakticky až do roku 1989, byly staré dělnické kolonie. Kolonie tvořily pro komunisty opovrhující zacházení s dělníky první republiky a podle vhodně vybraných snímků bylo dokládáno nelidské zacházení kapitalismu k horníkům. Fotografie tak především v prvních letech vlády komunistické strany ukazovaly rozbité zdi domů, obydlí zatopené povodněmi či vystěhovaný nábytek neplatících nájemců. Nedůstojnost podmínek je v mnoha případech kromě fotografií doprovázena také textem, který velmi obecně popisuje negativní faktory podmínek bydlení v dobách kapitalismu. Kapitoly, v nichž se objevovaly

63 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 121–127

270

271

272

273

274

Kapitalismus – staré kolonie

270: P046 | 1953 | Prezentace nedůstojného bydlení v době kapitalismu
271: P089 | 1978 | Srovnání starého a nového bydlení
272: P071 | 1974 | Zanikající staré kolonie
273: P084 | [1977] | Srovnání starého a nového bydlení
274: P089 | 1978 | Srovnání starého a nového bydlení

podobné náměty, byly obvykle řazeny hned na úvod knih. Snaha očernit prvorepublikový režim takovou formou se ve větší míře vyskytuje v publikacích asi do poloviny padesátých let. Po srpnových událostech roku 1968 se názor na kapitalistickou dobu zlidštil a ve formě fotografií publikovaných v knihách byl zachován pouze v souvislosti s námětem starého bydlení pro dělníky a nových moderních domů. Pohled na dělnické kolonie se stal střízlivějším a fotografie byly často brány jako doklad historie bydlení na Ostravsku. Velmi opakovaným motivem fotografií byl kontrast starého a nového bydlení pro pracující, který byl zobrazen na jediném snímku. Možnost takové propagace zdravějšího a estetičtějšího bydlení poskytovala zvýšená výstavba panelových sídlišť. Běžným záběrem v publikacích o Ostravsku se tak stal například pohled na sídliště Kamenec s panelovými domy, v jehož popředí jsou v kontrastu zakomponovány domky staré kolonie stejného jména.

V knize sepsané Františkem Doležalem *Thema v nové fotografii* vyzývá kapitola Fotografie krajiny pracující fotografy přímo k hledání motivů, na nichž by zachycovali staré prvky a konfrontovali je s novou skutečností. Nové atributy pak měly být oproti původním přirozeně vyzdvihovány.[64]

64 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 131

275

276

277

278

279

Osvobození – památník v podobě tanku 051

275: P059 | [1967]
276: P094 | 1980
277: P046 | 1953
278: P053 | 1962
279: P079 | 1975

Osvobození

Osvobození Ostravy se ve formě fotografií jeho symbolu – památníku, připomínalo v éře socialismu prakticky v každé fotografické publikaci o Ostravsku. Památník osvobození představoval v Ostravě tank, který při osvobozování rudou armádou vjel jako první na území města. Kromě nejčastěji zobrazovaného tanku č. 051 patřil mezi další motivy fotografických publikací také Památník osvobození v Komenského sadech, který byl na rozdíl od tanku fotografován ve spojení s oslavami výročí osvobození.

Roční doba

Zatímco téma zimy, jako prvku souvisejícího s koncem něčeho, nebylo až na výjimky na fotografiích prakticky zobrazováno, jaro představovalo vhodný motiv, který se se socialismem přirozeně vázal. Souvislost jara byla spojována jednak se soudobým komunismem, ale také s budoucími výhledy na šťastné zítřky. Další výrazný prvek jara, který byl pro socialistickou ideu příhodný, byl symbol mládí.

280

281

282

Roční doba – jaro

280: P049 | 1958
281: P059 | [1967]
282: P089 | 1978
283: P094 | 1980
284: P089 | 1978

283

284

Mezi další vhodné roční období, které se na fotografiích v knihách často objevovalo, bylo léto. Jeho charakteristikami byla doba žní, zralosti, sklizené úrody aj.

Oproti jaru a létu, které se jako motivy objevovaly prakticky v každé fotografické publikaci o Ostravsku po celé období let 1948–1989, podzim a zima patřily v knihách vydaných do roku 1968 k ojedinělým námětům. Kvůli snaze komunismu potlačovat stáří, konec a utopické prvky, nepředstavovala tato roční období v prvních dvou desítkách let atraktivní téma. V období tzv. normalizace, které již bylo o něco lidštější a původní tvrdé ideologické normy nepředstavovaly zásadní stavební prvek režimu, byly podzim a zima ve formě fotografií představovány častěji. Zpočátku se tato roční doba často pojila se zimními rekreacemi, později už byly na stránkách knih zasněžené scenérie města s těžními věžemi běžnou součástí krajinných snímků.

S ročními obdobími také souvisela denní doba, ve které oficiální fotografie pro otištění v knihách vznikaly. Nejběžněji byly ostravské motivy fotografovány při plném slunci za jasného dne. Éra

socialismu byla totiž především v prvních letech spojována s tématem slunce, které bylo zdrojem světla, jasu a zároveň symbolicky protipólem minulých temných dob kapitalismu.[65] Oproti tomu byly zejména od šedesátých let v knihách často otištěny snímky pořízené v noci. Zejména pak s rozvojem neonových nápisů byly v tuto denní dobu mnohdy zobrazovány ulice Ostravy s obchodními domy, náměstím nebo celkové pohledy na město.

Oslavy 1. Máje

Neodmyslitelným tématem, kterému se nevyhnula žádná fotografická publikace nejen o Ostravsku, ale i ta vydaná v Československu během celé éry socialismu, byly prvomájové průvody a oslavy spojené se svátkem práce.

Přestože tradice oslav 1. Máje vznikala u nás už na konci devatenáctého století, po roce 1948 dosáhl tento svátek mnohem většího naplnění. Jeho podstata tkvěla v upevnění jednoty obyvatelstva a jejího sevření kolem dělnické třídy a komunistické strany. Kromě toho sloužil svátek jako prostředek dalších ideologických norem a v první polovině padesátých let především jako jedna z forem upevnění socialismu. Průvody zachycované na snímcích nebyly podle švédského spisovatele Arane Hirdmana pouze prvoplánovou přehlídkou, ale symbolizovaly pochod Československa směrem k budoucnosti a hojnou účastí dětí byly také cestou mládeže do života.[66] Realizace oslav probíhala zejména ve větších městech republiky na významných komunikacích ve městech. Uspořádání průvodu se řídilo pravidly. Kromě dělení podle druhu pracovišť stáli v čele průvodu předáci a nejlepší socialističtí pracovníci, kteří v rukou nesli na poutačích oslavná hesla. Mimo transparentů byly zásadní složkou průvodu často také alegorické vozy nebo zvětšené fotografie významných představitelů Československého státu, Sovětského svazu nebo spřátelených zemí. Vedle průvodu byla součástí oslav také výzdoba ulic a oken domů vlaječkami. Padesátá léta byla pro prvomájové oslavy charakteristická také zapojením vojenské techniky, jako součásti průvodu. V sedmdesátých a osmdesátých letech odkazovaly oslavy 1. Máje spíše k původ-

65 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 29–30

66 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 162–163

285

286

287

288

289

290

291

292

293

Oslavy 1. Máje –Gottwaldova třída v Ostravě

285: P048 | [1955]
286: P058 | 1966
287: P059 | [1967]
288: P053 | 1962
289: P071 | 1974
290: P077 | 1975
291: P080 | 1975
292: P089 | 1978
293: P112 | 1985

ním prvorepublikovým tradicím, sevřenost a dodržování norem z prvních let komunismu se v této době prakticky vytratily. Zejména v osmdesátých letech se pak tyto oslavy staly spíše povinnou rutinou a radost lidí na fotografiích byla mnohdy předstírána. Ani tak se ale neztratila vizuální pestrost oslav.[67]

V Ostravě se prvomájové průvody konaly na Gottwaldově třídě (dnes ulice 28. října). Nejtypičtěji byly fotografie otištěné v knihách pořizovány před Domem kultury pracujících VŽKG (dnešním Domem kultury města Ostravy). Kulturní dům byl totiž chápán jako symbol pro stmelování obyvatel, sloužil pro konání osvětových činností, kulturních akcí a besed a těmito charakteristikami s prvomájovými oslavami úzce souvisel. Před ním byla při příležitosti oslav postavena tribuna pro významné představitele strany, kteří průvodu přihlíželi.[68] Mezi hojně zastoupenými pracovníky v průvodech patřili v Ostravě tradičně horníci oblečeni ve slavnostním oděvu, doprovázeni často hornickou dechovkou v čele.

Z formálního hlediska se fotografické nazírání na prvomájové průvody v knihách o Ostravsku za období let 1948–1989 měnilo jen v menší míře. V prvních publikacích v tomto období, v nichž byly fotografie oslav svátku práce otištěny, převládaly pro zdůraznění masovosti akce snímky z ptačí perspektivy, které zahrnuly do jednoho obrazu stovky lidí. Později, především v sedmdesátých a osmdesátých letech, byly otiskovány fotografie většího výřezu. Často byly do snímků začleněny i typické dominanty Ostravy v podobě těžních věží apod. Snímky z oslav 1. Máje patřily k nejbarevnějším fotografiím v knihách. Formální přístup k fotografování prvomájových manifestací a průvodů rozebíral ve své knize i František Doležal. V kapitole Politický život zdůrazňoval účely zachování mírů, které měly být z těchto fotografií patrné. Na stránkách představoval typicky chybné snímky bez agitačních invencí, oproti tomu na základě konkrétního stanoviště a výřezu fotografa dával přednost čistým a jednoduchým snímkům, které v maximální míře na jediném obrázku zobrazily typické prvky těchto oslav.[69] Na principech těchto Doležalových postupů vznikala pro účely fotografických publikací o Ostravsku v první polovině padesátých let většina fotografií z oslav svátků práce.

Vůdce

Velmi častým tématem ve fotografických publikacích o Ostravsku bylo zobrazení vůdce, tedy významného představitele vedení strany a státu. Kult vůdce byl spojován s podvojností na jeho nazírání. Jednak byla tato osoba součástí davu (jako dělník apod.), zároveň však podléhala její existence přísné hierarchii (nad lidmi). Takový dvojí pohled stavěl socialistického představitele do úrovně mytického nahlížení, totiž „je jako my“ a „je s námi“, a zároveň ústil k jeho chápání jako všudypřítomné osoby. Tyto sklony převládaly

67 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 753–756

68 Tamtéž. s. 466

69 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 61–69

294

295

296

Vůdce

294: P046 | 1953 | Antonín Zápotocký
295: P044 | 1952 | na obraze Klement Gottwald
296: P063 | 1971 | Klement Gottwald
297: P089 | 1978 | J. V. Lenin
298: P112 | 1985 | Klement Gottwald

297

298

obecně zejména v padesátých letech.[70] Političtí činitelé byli mnohdy představováni v rodinném plánu, a to v souvislosti s dítětem, které se pro socialismus stalo symbolem „nové doby“. Zatímco role matky byla v tomto případě symbolicky svěřena komunistické straně, role otce byla pojímána více v rovině člověka. Otcovské vlastnosti byly totiž přebírány právě jedním z politiků. Prakticky byl pak za otce považován Stalin, Gottwald aj.[71]

Zobrazení konkrétní osobnosti přirozeně souviselo se soudobými politickými tendencemi, či u nás s momentálně vládnoucím prezidentem. Do poloviny padesátých let byl vůdce nejčastěji zastoupen Gottwaldem, zobrazeným v živé formě společně s dělníky či pionýry. V případě knihy *Na stavbách Ostravska* (P046) byl dokonce první dělnický prezident Klement Gottwald na fotografii přítomen při příležitosti zapálení první vysoké pece Nové huti Klementa Gottwalda. Jev setkávání státníka s občany byl přirozenou

70 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 103–105

71 Tamtéž. s. 191

součástí obsahu mnoha knih. Ve většině případů však byli tito mužové na fotografiích zobrazování v neživé formě jako už jednou zhotovené fotografické obrazy, či ještě častěji jako sochy. Jakoby mimochodem se tak objevovaly tyto monumentální fotografie jako součást snímků ze závodních jídelen (P048), schůzí stran (P046) nebo jako výzdoba školních tříd (P046). Jednalo se tak o nejčastější způsob setkávání vysoce postavené osoby prostým dělníkem. *„Především portrét státníka s občanem komunikoval, byl zvěcněním, konkretizací onoho mystického „je s námi“, ale přitom se stával víc než symbolickým sakrálním předmětem, nebyl jen ikonou „živého Gottwalda“ a hodnot, které prezident ztělesňoval, ale přímo jeho transsubstancí.“* [72] V sedmdesátých a osmdesátých letech přetrvávaly většinou tendence zobrazovat na fotografiích v knihách osobnosti socialismu ve formě plastik, začleněných buď do snímku jako součást nějakého výjevu – například pouličního ruchu (P085), nebo s větším důrazem k objektu jako ryze informativní snímek sochy oproštěný od okolí (P085).

Děti a mládež

Hojným přívlastkem, který se pojil s obdobím socialismu, bylo vyzdvihování mládeže a dětí. Účelový výběr dítěte úzce souvisel s ideologickými hledisky. Podobně jako u jiných témat i dětský a mladý věk člověka podléhal z hlediska socialismu prvku nového života a optimistickým vizím budoucnosti. Dítě totiž představovalo „nového člověka“, který se zrodil téměř současně s novým socialistickým státem a stal se jeho vzorem. Navíc nebylo nijak, na rozdíl od dospělých, zasaženo přežitky starého světa v době kapitalismu. Dospělí se naopak se zrodem socialismu museli stát mladými v rovině duševní, aby byli schopni chápat a účastnit se nového světa idejí a vymazat původní představy staré doby. „Nová doba“ byla vlastně také pro dítě určena a mladý člověk byl jejím nositelem.[73]

Dětskému chápání bylo ostatně přizpůsobováno veškeré formální pojímání socialistického světa. Například všechny texty i fotografie byly v knihách redukovány do jednoduché, jednoznačné roviny. Prvoplánové zobrazení vítězilo nad složitým a metaforickým.[74]

72 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 110

73 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 27–29

74 Tamtéž. s. 192

299

300

301

302

303

Děti a mládež – děti

299: P046 | 1953
300: P049 | 1958
301: P049 | 1958
302: P065 | 1971
303: P071 | 1974

V souvislosti s dítětem uvedl František Doležal ve své knize *Thema v nové fotografii* výčet oborů a míst, v nichž je jakožto tvůrčímu fotografovi doporučeno dítě zobrazovat. Tato místa se stala obecně platnými prakticky až do osmdesátých let a běžně se také objevovala ve fotografických knihách o Ostravsku. Podle Doležala tak měly být předmětem snímků následující motivy: *„dětské jesle, školka, družina mládeže, zájmový kroužek, život v pionýrské organizaci, a ČSM, účast pionýrů a svazáků na politickém životě, budování velkých mládežnických staveb, spolupráce městské a vesnické mládeže.“* [75] Nejen při fotografování dětí a mládeže pak Doležal kladl důraz na nové ideologie, bez jejichž znalosti nemohl vzniknout uspokojivý snímek. Do úzké souvislosti dával tento teoretik fotografie také mládež a výstavbu nejen hmotnou, ale i tu sociálistickou.[76] Ve fotografických publikacích o Ostravsku tak téma dítěte a mládeže zaujímalo významné místo. Prakticky ve všech případech bylo dítě ve fotografických publikacích o Ostravsku zobrazeno na snímku při hře. Tato dětem nejvlastnější činnost však byla například v knize P046 silně ovlivněna ideologickými atributy. Za formu hry se totiž schovávala hra režimu, které děti podléhaly při tvorbě plakátů na téma míru a Stalina. Přestože se socialismus na podstatu dítěte, jako na mladého a nového člověka, odvolával prakticky až do osmdesátých let, na tak silných názorech jako v uvedeném příkladě už v této době nestál.

Práce

Oblíbeným tématem veškerých oficiálních fotografií v letech 1948–1989 byla práce. Ta se jako nejsilnější nástroj socialistické propagandy ujímala převážně v první polovině padesátých let, nicméně až do roku 1989 si dokázala udržet významné postavení i v ideologické otázce budování socialismu. V Ostravě měla fotografie z pracovního prostředí bohaté zastoupení zejména v průmyslu. Ostatní oblasti práce ve formě služeb, administrativy či zemědělství byly ve fotografických publikacích o Ostravsku reprezentované pouze zanedbatelným množstvím snímků.

Průmysl

Práce zaujímala v druhé sledované časové etapě stěžejní část celého schématu socialistické ideologie. Zobrazení této činnosti ve fotografických publikacích bylo klíčovým nástrojem k jejímu pozvednutí a produktivitě. Morální výchova k práci se stala základem pro výchovu lidu a budování socialismu. *„Tomu odpovídaly četné kampaně a hesla. Zmiňme alespoň heslo „Republice více práce, to je naše agitace“, použité komunisty již před volbami v roce 1946, údernické hnutí nebo pověstné Stavby mládeže.“* [77] Kladné hodnocení si vysloužili úderníci, kteří pracovní činnost vyzdvihovali nad volným časem. Pracující, kteří zejména v první polovině padesátých let podléhali silnému vlivu ideologie, chápali práci jako formu sebezdokonalování.[78]

75 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 112

76 Tamtéž. s. 33

77 FRANC, M., KNAPÍK, J.: *Volný čas v českých zemích 1957–1967*. 2013. s. 18

78 Tamtéž. s. 19–20

Jestliže většina motivů zobrazovaných ve fotografiích v knihách o Ostravě představovala obecně platná a typická témata většiny knih s fotografiemi v období vlády komunismu, konkrétní podoba práce na Ostravsku zaujímala svým obsahem specifický motiv. Přestože pracovní činnost byla obecně vhodným vizuálním nástrojem propagandy, na Ostravsku zahrnovala méně všední motivy z prostředí dolů a hutí. Velká většina snímků, která byla otištěna ve fotografických publikacích tohoto kraje, vznikla právě v souvislosti s průmyslovou výrobou.

Průmysl v ostravském kraji byl postaven na uhelném hornictví a hutnictví. Zejména po roce 1948 docházelo v Ostravě k realizaci výstavby podniků těžkého průmyslu a k jejich dominantnímu využívání. První hospodářský plán v Ostravě zahrnoval ve své koncepci rozvoj těžkého průmyslu. Byla zřízena komise pro výstavbu Ostravska, která se kromě průmyslové výstavby zabývala také náborem nových pracujících a jejich bydlením. Zásadním a často zobrazovaným počinem v oblasti těžkého průmyslu se v prvním pětiletém plánu stala výstavba Nové huti Klementa Gottwalda, která představovala první průmyslovou stavbu socialismu. Dalším předmětem zájmu tzv. „ocelové koncepce“ byla snaha o zvýšení produkce černého koksovatelného uhlí, které bylo potřebné pro zvyšující se nároky v hutnictví, energetickém a strojírenském průmyslu.[79] Přestože fotografické publikace o Ostravsku vydané v padesátých letech představovaly Ostravu jako město plnící plán budování a výroby, skutečnost ukazovala, že výstavbu doprovázelo zpoždění v řádech několika let. I přes stálé naplňování podniku novými pracovními silami se nedařilo splňovat náročný plán výroby a ostatní podniky závislé na koksu nebo surovém železe ve své produkci rovněž zaostávaly.

V období tzv. normalizace nepřinášelo odvětví průmyslové výroby v Ostravě žádné zásadní změny. Požadavky po produktech těžkého průmyslu byly s ohledem na masovou výstavbu panelových sídlišť stále velké a nebyly v mnoha ohledech uspokojovány.

Průmysl a výroba patřily k základním prvkům schématu socialistického státu. Není tak divu, že své výsadní místo na fotografiích v knihách o Ostravsku zaujímala právě průmyslová výroba. Její zobrazení se vlivem aktuálních ideologií během čtyř desítek let vlády komunistické strany měnilo.

79 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 519–520

304

305

306

307

Průmysl – krajina s továrnou

304: P053 | 1962 | *Jarní Ostrava od Bobrovníků*
305: P065 | 1971 | *Ostrava – celkový pohled od Hošťálkovic*
306: P065 | 1971 | *Krajina u Hošťálkovic, v pozadí koksovna Jan Šverma*
307: P053 | 1962 | *Podzimní pohled ze Slezské Ostravy*

Do skupiny fotografií, která nesly ve fotografických publikacích o Ostravsku významné zastoupení, patřily snímky krajiny, jejíž dominantou byla továrna s komíny, těžní věž dolu apod. Stanoviště fotografa bylo v tomto případě voleno většinou někde při okraji Ostravy, čímž v prázdné – jinak nepříliš člověkem zasažené – krajině vynikl průmyslový podnik. Jednalo se tak o výřez fotografie, který představoval specifický pohled na průmyslové město a dával do kontrastu obdělávaná pole a těžký průmysl. V jediném snímku tak divák viděl podstatné aspekty soudobého hospodaření, tedy zemědělství a těžký průmysl.

Jednou z forem fotografického zachycení průmyslového objektu bylo jeho začlenění do součásti města. Jednalo se zpravidla o snímky větších celků, kde se dominantou stala těžní věž, komíny či vysoké pece. Znaky těžkého průmyslu jako přímé součásti města nebyly v době vzniku těchto fotografií vnímány jako negativní faktor. Těžní věž byla spíše chloubou, později pojímanou jako základní přívlastek města. V mnoha městských částech nebyla průmyslová a obytná zóna nijak výrazněji oddělena, a tak se staly typickými také pohledy na panelová sídliště, v jejichž blízkosti stály doly či vysoké pece.

308

309

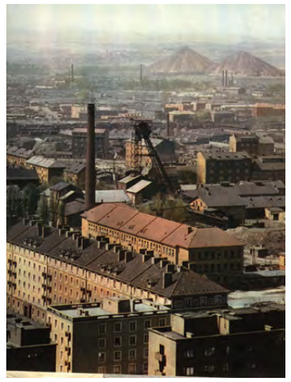

310

311

Průmysl – doly ve městě

308: P058 | 1966
309: P058 | 1966 | Důl Hlubina v Ostravě
310: P053 | 1962
311: P058 | 1966

Stylové stránce fotografií v oblasti průmyslu se věnoval ve své knize František Doležal. Právě kapitola Práce, výroba soutěžení nesla v knize *Thema v nové fotografii* rozsahem největší zastoupení. Fotografické dokumentování lidí při práci bylo zejména v počátcích vlády komunistické strany jedno z nejvýznamnějších témat tzv. nové fotografie. Podobně jako i v jiných kapitolách se autor ve svém textu věnoval chybným ukázkám snímků z prostředí průmyslové výroby, které představovaly obsahově a formálně nedostatečně agitační obrazy socialistického požadavku. Jednalo se například o zachycení jisker, dýmu a jiných atributů, které byly nesprávně hlavním předmětem snímku. Naopak vyzdvihoval fotografie, na nichž byl ústředním motivem člověk s pracovním náčiním v rukou nebo obsluhující stroj.

312

313

314

Hornictví

„Horníci nechtěli pracovat v závodech, jež nesly ještě jména z potupné doby kapitalistického otroctví. Horníci si vybrali jména pro své doly podle předních mužů republiky. A nejen že se jeden vedle druhého zúčastnili slavnostního aktu přejmenování šachty. Uctili to po svém – mimořádnou směnou, mimořádným výkonem. Protože lépe, lépe se pracuje, jak to říká horník, který právě vyfáral, jmenuje-li se jeho závod Generalissimus Stalin, Klement Gottwald, Generál Svoboda…“

NEULS, J[80]

Fotografie horníků, dolů a štol patřily k velmi četným motivům fotografických publikací o Ostravsku. Mnohokrát byly na snímcích v knihách zobrazovány doly jako součást města. Těžní věže šachet v ulicích patřily většinou k pozůstatkům starých koncepcí staveb těchto průmyslových objektů. Na fotografiích v publikacích pak od roku 1948 představovaly tyto prvky úzký vztah města Ostravy a dolu. V padesátých a šedesátých letech byly těžní věže dolů zachycovány vedle starých zástaveb ve větších celcích nebo v ulicích města. Od sedmdesátých let pak staré domy vystřídala panelová sídliště.

Mezi nejhojnější patřily snímky samostatných dolů, koksoven a dalších souvisejících podniků. Často zobrazovanými doly byly ve své době ty nejmodernější. Bylo na nich možné jednoduše ilustro-

Hornictví – snímky samostatných dolů – Důl Petr Bezruč (Ostrava)

312: P058 | 1966
313: P084 | [1977]
314: P112 | 1985

80 NEULS, J.: *Bitva o uhlí: Reportáž*. Brno: Rovnost. 1949. s. 16

315

316

317

318

319

320

Hornictví – horníci v dolech

315: P046 | 1953
316: P049 | 1958
317: P058 | 1966
318: P084 | [1977]
319: P084 | [1977]
320: P094 | 1980

vat technologické pokroky ve sféře uhelného hornictví. Mezi často publikované doly ve fotografických publikacích o Ostravsku patřil Důl Ostrava (v letech 1946–1967 nesl název Petr Bezruč). Tomu totiž byla začátkem šedesátých let přistavěna moderní kladivová těžní věž.

Zejména ve fotografických publikacích, které se zabývaly Ostravsko-karvinským revírem, byli předmětem zájmů horníci. Oproti knihám, které se obecně věnovaly městu Ostravě a jeho okolí, byl zde horník často zachycován v samotných štolách při rubání. Divákovi byly na fotografiích představovány i další činnosti horníka, jako například typické sprchování, konec směny apod. Vedle havířů byli při své práci zobrazováni také ostatní zaměstnanci dolu. Patrně také kvůli náročnosti prostředí, v jakém snímky vznikaly, nevykazovaly fotografie z podzemí dolů nijak nápadité řešení. Jestliže se divák na stránkách stejného titulu setkal s mnohdy kreativněji laděnými snímky, obrázky ze štol obvykle reprezentovaly čistě informativní přístup k danému tématu. Jednoduššímu pojetí fotografie nijak v tomto případě nepomohl ani obsah, který představoval bezútěšnou šeď dlouhých chodeb stovky metrů hluboko pod zemí.

321

322

323

324

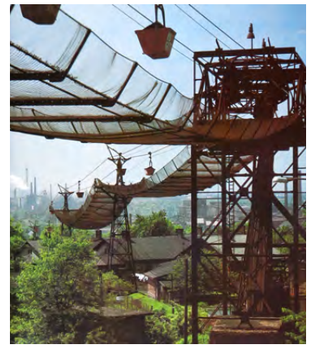
325

326

Hornictví – haldy (umělé návozy hlušiny) a lanovky pro přepravu uhlí

321: P058 | 1966
322: P053 | 1962
323: P077 | 1975
324: P049 | 1958
325: P089 | 1978
326: P058 | 1966

Poměrně častými motivy, které patřily v Československu ke specifickým, byly ve fotografických publikacích o Ostravsku fotografie hald. Jednalo se o umělé návozy hlušiny – nepoužitelného zbytku po těžbě uhlí. Účely, s jakými bylo k fotografiím hald v publikacích přistupováno, nebyly vždy stejné. V období padesátých let se tento prvek těžby uhlí ve fotografických publikacích prakticky neobjevil. V šedesátých letech byly fotografie hald nechávány bez bližších komentářů, až od sedmdesátých let byla halda na fotografii zobrazena v souvislosti s její rekultivací (P071, P077). V osmdesátých letech bylo na haldy pohlíženo ne jako na negativní faktor, ale naopak jako na předmět chlouby z odvedené práce a jako na typický ostravský element (P112).

Vedle hald byly často zobrazeny i v naší republice ojedinělé lanovky, které nad městem přepravovaly uhlí. Chráněna sítí putovala vytěžená surovina ze Slezské Ostravy ke koksovnám a k dalšímu zpracování ve vysokých pecích. V některých publikacích (P049, P089) bylo na tento druh přepravy v popiscích snímků pohlíženo metaforicky jako na „řeky uhlí“, či „pavoučí sítě“ nad městem.

327

328

329

330

331

332

Hutnictví

327: P049 | 1958
328: P059 | [1967]
329: P059 | [1967]
330: P077 | 1975
331: P112 | 1985
332: P112 | 1985 | *Vylévání vysokopecní strusky*

Hutnictví

Kromě uhelného hornictví bylo ve fotografickém zachycení průmyslu města Ostravy výsadou také hutnictví. Na rozdíl od snímků z vnitřku dolů však byly fotografie z hutí svou formou mnohem nápaditější a kreativnější. Zatímco František Doležal nabádal všechny fotografy, aby fotografování v podobných provozech pojímali nanejvýš vážně a nenechali se strhnout senzacemi v podobě jisker a dýmu. Paradoxně právě toto prostředí představovalo od běžných snímků pracovníků jakési estetické a výtvarné uvolnění. Hutníci byli často zobrazování v pouhé siluetě, později byl člověk na fotografii v oblasti hutní výroby jen malým prvkem celého obrazu a pozornost fotografa byla věnována samotnému procesu odpichu a dalším postupům výroby. I zde však byly zobrazovány detailní portréty hutníků. Na jejich tváři se však na rozdíl od fotografií horníků nezračil úsměv, ale výsledkem byl spíše psychologický portrét těžce pracujícího člověka.

Portréty dělníků

Styl s jakým má být v tzv. nové fotografii přistupováno k žánru portrétu ukázala už titulní strana Doležalovy knihy *Thema v nové fotografii*, která zobrazovala usměvavého horníka s pohledem k lepším zítřkům. Portrét na obálce této knihy byl stěžejním typem portrétní fotografie na počátku padesátých let, jehož základní myšlenka se v oficiální propagandistické fotografii udržela prakticky do osmdesátých let. V těchto případech se typicky jednalo o stylizované snímky.

Téma člověka bylo po roce 1948 v tzv. nové fotografii považováno za jedno z nejdůležitějších. *„V socialistické a k socialismu směřující společnosti se stává ideálem umění harmonicky rozvitý, svobodný člověk, dělník a rolník, hrdina budovatelské práce, úderník, zlepšovatel, bojovník za světový mír – tvůrce nových forem hospodářského, politického, sociálního a kulturního života.“*[81] Fotografie měla zobrazovat chuť člověka k práci, šťastný úsměv a pohled do budoucnosti. Úsměv, který se v portrétech pracujících projevoval velmi výrazně, byl jedním z nejčastějších nástrojů k zobrazování šťastného socialistického života. Úsměv lidí na fotografiích byl předpokladem. Usmívat se měl havíř, dělník, dítě, žena na poli, člověk obsluhující stroj. Stejně se měl usmívat i soudruh Gottwald nebo Stalin. Obecně byl úsměv znakem radosti, která byla důkazem spokojenosti pracujících.[82] Z námětového hlediska byla do portrétů pracujících výraznou měrou zařazena také pracující žena, která se od padesátých let stávala součástí dělnické skupiny.[83]

Zobrazení pracujícího člověka podléhalo socialistickému realismu. Především v počátcích komunismu neměl být fotograf strháván světelnými a jinými efekty, portrét měl být od těchto přívlastků oproštěn. Z fotografie měly být čitelné i abstraktní představy o pracujícím lidu jako základu socialistické společnosti. Noví lidé, nový svět, síla, elán, optimismus, to byly pojmy, které měla fotografie zachytit.[84]

Typické budovatelské portréty ve fotografických publikacích o Ostravsku představovaly zejména v první polovině padesátých

81 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 19

82 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 32, 164

83 KALINOVÁ, L.: *Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993*. 2012. s. 213

84 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 19–20

333

334

335

336

337

338

Portréty dělníků

333: P046 | 1953 | NHKG
334: P044 | 1952 | Parta tesaře Holáska, nositele Řádu práce
335: P049 | 1958 | Mládež na výstavbě NHKG
336: P058 | 1966
337: P071 | 1974
338: P058 | 1966

339

340

341

Předáci a agitace na pracovišti

339: P058 | 1966 | *Rekord překonán*
340: P058 | 1966 | Předávání vyznamenání
341: P080 | 1975 | *Mladí hrdinové socialistické práce Milan Žabčík a Michal Hocko*

let stěžejní námět. Portrétovanému nechyběly za zády vysoké pece, rozestavěná budova nebo v jeho rukách pracovní nástroj. Od druhé poloviny padesátých let se vzhled fotografií měnil postupně k větším výřezům na tvář pracujících. Rovněž z portrétů většinou mizely typické prvky pracovního prostředí od velkých továren po menší pracovní nástroje. I tak byl účel vzniku fotografií aspoň základní myšlenkou v souladu s původní ideologií – reprezentovat pracujícího občana socialistického státu.

Předáci a agitace na pracovišti

Snad žádné pracoviště se v letech 1948–1989 neobešlo bez názorné agitace, která patřila k dobové propagandě režimu. Úzce souvisela s vyzdvihováním kultu práce a měla za cíl zvýšit pracovní morálku a produktivitu práce. Mezi nejčastější formy propagace patřilo rozvěšování letáků po podniku, tvorba nástěnek či rozmisťování tabulí s fotografiemi nejlepších pracovníků, které se ostatně objevovaly kromě podniků i na řadě veřejných míst (P112). K podobné propagaci se vlastně obecně svou podstatou mohly řadit i snímky ve fotografických publikacích o Ostravsku. Zde se totiž agitace projevovala v plné míře, zejména pak v knihách, které vydaly různé podniky v Ostravě (OKD, VŽKG, NHKG). Na stránkách těchto publikací se objevovaly fotografie představených strany, kteří gratulovali havířům, dělníci s karafiáty apod. Mnohdy byli v popiscích snímků jejich hlavní aktéři titulováni jako hrdinové socialistické práce, předáci apod. Výjimku netvořily ani galerie hrdinů práce v úvodech fotografických knih o Ostravsku (P078). Jednalo se o prosté podobenky nejlepších pracovníků, pod jejichž portrétem se objevilo jméno, někdy také podnik, ve kterém svého

úspěchu dosáhli. Zatímco běžný pracující člověk ztrácel v padesátých letech zcela svou identitu, jméno a byl považován za část celku, třídu či dělníka, byli tito předáci v knihách zvěčněni i přesto, že byli zcela neznámí.[85] Anonymitu však v tomto případě zcela přebila důležitost těchto lidí pro socialistickou práci, režim a společnost. Propagace socialistické práce se ve formě fotografií dostala i do knih, které se zabývaly historií průmyslového podniku.

Brigády

Brigáda představovala v období po druhé světové válce pracovní činnost, která nesouvisela s běžným povoláním občanů a její uskutečnění bylo prováděno na základě urychleného požadavku průmyslové, bytové a jiné výstavby. Především v padesátých letech byly brigády povinné jak pro školní mládež, tak z ideologického a kolektivního hlediska i pro dospělé. Kromě asi nejčastějších brigád ve formě pomocných prací v zemědělství nebo tzv. zvelebovacích pracích se řada mladých brigádníků účastnila také výstavby těžkého průmyslu. Se socialistickými brigádami byly spojeny některé negativní faktory, z nichž mezi nejvýznamnější patřilo nedostatečně kvalitní ubytování[86] či v případě výstavby ostravské NHKG doprava na pracoviště.

Realizace brigád často souvisela s organizací staveb mládeže, kterou už v roce 1946 inicioval Svaz české mládeže. Je na z největších staveb této formy organizace proběhla na počátku padesátých let právě v Ostravě. Jednalo se o pomoc mladých brigádníků na výstavbě hutního kombinátu Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích. Megalomanský projekt byl nazýván Stavbou mladých budovatelů socialismu a stal se symbolem brigádnické výstavby mládeže. Na základech této hutě pracovalo na počátku padesátých let až sedm desítek tisíc dobrovolníků, i těch, kteří zde byli nuceně. Valná část mladých pracovníků věřila a byla silně ovlivněna soudobou ideologií, která dávala do přímé souvislosti výstavbu průmyslového gigantu s výstavbou socialistického státu a života.[87] Fotografie, které představují šťastné výrazy ve tváři, v mnoha případech vypovídají nezkreslenou pravdu. Silná agitace dokázala mladé brigádníky strhnout pro práci natolik, že vizím nového života a budování socialismu bezmezně věřili. Pro mnoho pracovníků představovala Stavba mladých budovatelů socialismu také možnost poznání vrstevníků a seznámení se s kolektivem.[88]

85 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 32, 112

86 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 157–158

87 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 519

342

343

344

Brigády – brigádníci

342: P044 | 1952 | Výstavba NHKG
343: P044 | 1952 | Brigádníci na výstavbě NHKG
344: P044 | 1952 | Brigádníci na výstavbě NHKG

Ve fotografických publikacích o Ostravsku se pracovní činnost ve formě brigád objevila prakticky jen v publikacích *Veliké dílo* (P044) a *Na stavbách Ostravska* (P046). Fotografie byly ve většině případů momentkami, objevily se ale také typické budovatelské portréty jednotlivců i skupin pracujících, za jejichž zády se tyčily mohutné vysoké pece a komíny.

Výstavba

Rozvoj těžkého průmyslu a jeho výstavba se po roce 1948 stala jedním z pilířů ideologie budování socialistického státu. Vlivem silného zastoupení průmyslu představovala Ostrava zejména v padesátých letech vzor pro socialistická města. Náležitě k tomu bylo budování socialistického státu dokumentováno a mezi dalšími prostředky také propagováno ve fotografických publikacích o Ostravsku (P044, P046, P048). Ať se jednalo o výstavbu průmyslovou nebo bytovou, vždy byla jedním z nejdůležitějších motivů na fotografiích.

Samotný proces budování měl ideologicky přímou souvislost s komunistickou vizí a promyšlená koncepce výstavby představo-

88 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 873–874

vala základ pro vytváření budoucnosti.[89] Nejvíce se tématu budování přirozeně s jeho značným dobovým vzestupem věnovaly fotografické publikace z první poloviny padesátých let. Výsadou těchto knih bylo kromě otištění fotografií osamělých staveb také zachycení člověka jako tvůrce nejen stavby samotné, ale především jako budovatele socialismu. V sedmdesátých a osmdesátých letech se čtenáři na stránkách fotografických knih o Ostravsku setkávali s rozestavěnými budovami výjimečně. Zcela se pak ze snímků vytratil prvek člověka, který v padesátých letech snímky této tematiky oživoval. V období tzv. normalizace v souvislosti s výstavbou a přestavbou města převažovaly spíše knihy, které na fotografiích zobrazovaly již dokončené architektonické objekty (P062, P076, P085). I zde na fotografiích zcela odpadl člověk. Pokud se živá osoba na snímku objevila, tak pouze jako stafáž.

Teoretik fotografie František Doležal zařazoval téma výstavby a budování ve městech do krajinářské fotografie, jíž určil zcela nové postupy a obsahová témata. *„Do okruhu působnosti krajinářské fotografie spadá zejména výstavba průmyslových, zemědělských a jiných zařízení, výstavba nových budov, sídlišť, obcí a měst, a nejen to, ale i život ve městech a vesnicích, na ulicích v sadech a jiných otevřených prostorách, pokud neslouží sportovním a jiným speciálním účelům, (…). Tímto způsobem se dostane uplatnění i tzv. žánru, který ovšem bude něčím podstatně jiným, nežli býval starý žánr. Bude nový svým předmětem, svým obsahem, pojetím, formou a bude nový především svým veřejným a společenským posláním.“* [90] Ve svém vyhroceném textu autor dokázal, že lze na základě socialistické ideologie přetvořit dosavadní útvary fotografie tak, že se například jedním ze základních okruhů krajinářské fotografie stala právě výstavba a budování.

89 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 33

90 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 130

345

346

347

348

349

Výstavba

345: P048 | [1955] | Výstavba Nového sídliště v Porubě (oblouk)
346: P058 | 1966
347: P046 | 1953 | Železářská parta soudruha Janíka
348: P058 | 1966
349: P044 | 1952 | Výstavba NHKG

Služby pro obyvatele

Bydlení

Přestože po druhé světové válce nedosahovalo poničení bytů v Československu takové míry jako v sousedních státech, byla otázka nedostačujícího bydlení pro obyvatele v této době aktuální. Období let 1948–1968 je pro většinu měst bývalého Československa charakteristické stálým neuspokojivým stavem v oblasti bydlení.

Zatímco například Praha trpěla ještě patnáct let po válce nevyhovujícím stavem v počtu bytů, průmyslově angažovaná města jako Ostrava dosahovala vůbec největší bytové výstavby.[91] Takové tendence upřednostňování stavby nových bytů v regionech s velkým zastoupením průmyslu se ostatně projevovalo prakticky až do konce šedesátých let.[92] Charakteristické pro výstavbu menších

91 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 165–166

92 KALINOVÁ, L.: *Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993*. 2012. s. 198

350

351

352

353

354

Bydlení – sídliště

350: P084 | [1977] | *Ostrava-Hrabůvka*
351: P084 | [1977] | *Ostrava-Poruba*
352: P089 | 1978 | *Pátý obvod Poruby*
353: P089 | 1978 | *Sídliště Jižní Město*
354: P065 | 1971 | *Ostrava-Poruba*

domů je období tzv. dvouletého hospodářského plánu, kdy vznikaly tzv. dvouletkové domy. Kromě toho vyrůstaly na periferiích Ostravy jednoduché dřevěné, tzv. finské domky. Pro brigádníky, kteří se podíleli na výstavbě hutního komplexu NHKG, bylo zase postaveno šest desítek ubytoven. Největší stavební akce nejen v Ostravě, ale v celém tehdejším Československu, však probíhala od roku 1952 v Porubě. Jednalo se o vznik nového sídliště, které bylo postaveno ve stylu socialistického realismu a bylo také fotograficky dokumentováno a otištěno v publikacích (P048). Dosavadní velmi kritizované podmínky bydlení v dobách kapitalismu tak mělo nahradit nové živobytí pro tisíce pracujících. Často skloňovaným pojmem byla tzv. Nová Ostrava – jakási nová koncepce bydlení, která měla zajistit spokojenost lidí a dopřát jim odpočinek po odvedené práci. Přednost pro přidělení nových bytů v Porubě měli hutníci a havíři. Další výstavby sídlišť se v padesátých letech konaly v tzv. Jižním městě.[93]

Rozsáhlá a megalomansky pojatá výstavba ve formě panelových sídlišť se pak konala v sedmdesátých a osmdesátých letech. I tato etapa vzniku bydlení byla ve fotografických publikacích

93 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 522–524

o Ostravsku bohatě zastoupena. Podobně jako v poválečných letech byla spojena s potřebou bydlení v rozvíjejícím se průmyslovém městě. Oproti původní době výstavbu bytů nová koncepce značně urychlila. Negativním faktorem, který souvisel se vznikem panelových sídlišť, byla opožděná výstavba občanské vybavenosti (doprava, školy, školky, zdravotní střediska, prodejny, služby aj.). Základním požadavkem tehdejšího ministerstva byl plán na postavení panelových domů pro co nejvíce osob na co nejmenší zastavěné ploše. S tím byla spojena často unáhlená a nepříliš promyšlená urbanistická koncepce, která se výrazně projevila právě v Ostravě. Šedivou panelovou zástavbu často doplňovaly pomníky, sochy a poutače, které se vztahovaly ke komunistické straně.[94] Dalším, ne příliš příznivým faktorem pro socialismus, byla rostoucí individualita obyvatel sídlišť, která s výstavbou desetitisícových sídlišť souvisela. Tento duchovní aspekt komplexu panelových domů znamenal značný odklon od kolektivizace prosazované v padesátých letech.[95]

Sídliště se ve fotografických publikacích o Ostravsku objevovala až do první poloviny padesátých let nejčastěji ve fázi výstavby. Od druhé poloviny padesátých let pak převládaly snímky dokončených staveb pro zdůraznění monumentality celku fotografované většinou z ptačí perspektivy. Výjimečně se na snímcích v této souvislosti objevil člověk.

V době tzv. normalizace se na snímcích častěji upřednostňovaly samostatné panelové domy mnohdy do fotografie komponované průhledem zelenými stromy či květinami. Objektivita se vytratila také díky začlenění dalších prvků – lidí, dopravních prostředků apod. Často se ve fotografických knihách objevovaly snímky celků sídlišť, které se zabývaly urbanistickým řešením města. Zde opět převládaly objektivní záběry bez rušivých poetických prvků. Ve spojitosti se snímky sídlišť bylo zejména od sedmdesátých let uváděno v jejich popisku pro kolik obyvatel je dané sídliště určeno. Kromě toho byla kvůli nesnadné vizuální rozlišitelnosti unifikovaných panelových domů uváděna zpravidla i městská část, ve které se sídliště nacházelo.

94 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 551–552

95 KALINOVÁ, L.: *Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993*. 2012. s. 213

Doprava

Doprava ve městě patřila k nejdůležitějším službám pro občany. Její zobrazení tak představovalo poměrně častý motiv, který se však začal ve fotografických publikacích o Ostravsku objevovat až od šedesátých let.

Fotografie moderních dopravních prostředků městské hromadné dopravy prezentovaly ve fotografických knihách kvalitní zajištění služeb pro obyvatelstvo. Ve většině publikací nebyly tramvajové vozy, autobusy či trolejbusy zobrazeny jako jediná část obrazu, ale byly mnohdy doprovázené typickými motivy města Ostravy či dobovými reáliemi. Vedle vozů městské dopravy se tak objevovaly těžní věže, vysoké pece, panelové domy nebo byly snímky oživeny spěchajícími lidmi.

Tramvajová doprava patřila ve sféře městské hromadné dopravy v Ostravě k poměrně dobře zajištěným složkám, k čemuž přispělo i vystavění moderní tramvajové vozovny v Porubě na konci padesátých let. Jako jediná tramvajová vozovna byla v době svého vzniku průjezdní, a toto prvenství se projevovalo jejím častým fotografickým zobrazováním na stránkách knih. Tramvaje patřily obecně k velmi zachycovaným motivům a v rámci pokrokovosti vybavení vozového parku ostravského dopravního podniku byly vždy fotografovány moderní tramvajové vozy řady T (T1, T2, T3).

Zatímco autobusy nenacházely ve fotografických publikacích o Ostravsku významnější zastoupení, častým motivem se staly trolejbusy. Předmětem zájmů byly jakožto nové prostředky dopravy v Ostravě (od roku 1953), které aspoň částečně nahrazovaly zastaralý provoz úzkorozchodných tramvajových drah. S ohledem k době zavedení tohoto způsobu přepravy cestujících v Ostravě se trolejbusy nejčastěji objevovaly v knihách z druhé poloviny padesátých či z šedesátých let.

Schéma dopravy města na fotografiích doplňovaly také rychlostní komunikace pro automobily, jejichž intenzivnější výstavba začínala v šedesátých letech. Za nejmodernější silnici byla svého času považována ulice Rudná, která se taky stala jednou z nezobrazovanějších.

Zdravotnictví

Dalším velmi obecným tématem, které se v době socialismu objevilo snad v každé fotografické publikaci nejen o Ostravsku, bylo zdravotnictví. Záběry ze zdravotních středisek, která vznikala od roku 1952,[96] byly prezentací moderního socialistického zdravotnictví. Podobně jako u dalších témat dávali v první polovině padesátých let komunisté zdravotnictví také do souvislosti s kapitalismem. V textech se tak srovnávaly tehdejší podmínky zacházení s dělníky v oblasti lékařské péče se soudobými moderními prostředky a přístupy. Mezi předměty zdravotnictví byly ve fotografických publikacích dále ilustrovány specifické prostředky používané v Ostravě (například přetlaková komora, tehdy jediná v Československu), a také nemocnice nebo polikliniky (především nová Fakultní nemocnice v Porubě a Hornická poliklinika v Moravské Ostravě).

Obchody

Zobrazení prodejen, nákupů či stravovacích služeb představovalo po celé období let 1948–1989 ve fotografických publikacích o Ostravsku méně stěžejní téma. Tyto snímky prakticky představovaly

96 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 1081

355

356

357

358

359

360

Doprava

355: P053 | 1962 | *Cesta na Jaklovec*
356: P053 | 1962 | *Ostravské autobusové nádraží* (u bývalého Státního divadla v Ostravě)
357: P059 | [1967] | Tramvaj T2
358: P079 | 1975 | Rudná ulice
359: P080 | 1975 | Tramvaj T3
360: P089 | 1978 | *Ústřední autobusové nádraží v Ostravě*

361

362

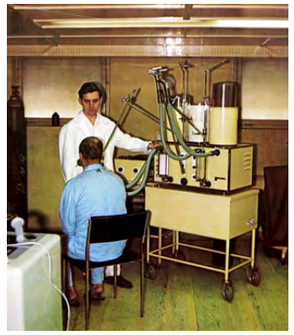
363

364

365

Zdravotnictví

361: P049 | 1958
362: P077 | 1975 | Přetlaková komora v Městské nemocnici v Ostravě
363: P078 | 1975
364: P078 | 1975 | Operace ve vítkovické nemocnici
365: P084 | [1977] | Hornická poliklinika v Ostravě

jen zanedbatelnou část celých kolekcí fotografií v knihách. První fotografie z tohoto odvětví služeb se ve formě trhů začaly objevovat až s příchodem tzv. normalizace. Další snímky byly otištěny také v publikacích o velkých průmyslových podnicích. Největší zastoupení odvětví obchodu ve fotografiích měly až knihy z osmdesátých let, což souviselo s větším rozvojem prodejen, dostupností zboží a služeb oproti minulým desetiletím.

Nejen ve fotografických publikacích o Ostravsku znamenaly obchody jakési měřítko zajištěnosti obyvatel města.

Kultura a zábava

Neodmyslitelnou součástí života v době socialismu byla kultura. Ta patřila od počátku nástupu komunistické strany mezi jeden z hlavních pilířů ideologie a úzce souvisela s náplní běžného života pracujících. Oproti stávající podobě prodělala kultura po roce 1948 zásadní změny. Snahou komunistického režimu bylo do kultury začlenit osvětovou politiku a propagandu. Předmětem zájmů osvětových pracovníků v této oblasti byly především lidové zábavy ve formě tanečních večerů konaných obvykle v ne-

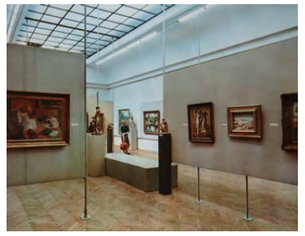
366

367

368

369

370

371

372

373

374

Kultura a zábava

366: P053 | 1962 | Dům umění v Ostravě
367: P094 | 1980 | Hana Zagorová
368: P082 | 1980 | *Ostravská televize natáčí pořad ke Dni horníků*
369: P086 | [1978] | Slavnosti havířů
370: P071 | 1974 | Slavnosti havířů
371: P058 | 1966 | Slavnosti havířů
372: P062 | [1971] | Bývalý Dům kultury pracujících VŽKG
373: P078 | 1975
374: P094 | 1980

děli. Základním požadavkem tanečních zábav bylo jejich programové nebo částečně programové vyznění. Tanec a jiná zábava se tak měla stát pouze doprovodem k hlavní myšlence agitačního kulturního programu. Ten se obvykle skládal z různých kolektivních her, soutěží, kvízů, recitací básní, zpěvů, krátkých proslovů apod. Od druhé poloviny padesátých let a zejména od šedesátých let stále více vzrůstala snaha o liberalizaci těchto druhů zábavy. Předmětem kritiky se stala především zatvrzelá teze postavená na ideologii socialismu, které mnoho osvětových pracovníků stále podléhalo.[97] Nejběžnější lidovou zábavou, při níž se uplatnily tance a jiné druhy radovánek, se v Ostravě staly hornické slavnosti.

97 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 509–510

375

376

377

Kultura a zábava – Divadlo Zdeňka Nejedlého

375: P049 | 1958
376: P065 | 1971
377: P077 | 1975

Jedním z míst, kde se kultura od padesátých let soustřeďovala především, byly kulturní domy. Drtivá většina z nich vznikala už od roku 1945 a sloužily jako víceúčelové budovy pro konání různých akcí. *„Bezprostředně po únoru 1948 se téma kulturních domů dostalo do popředí kulturní a osvětové politiky a obecně panovala představa o jejich rychlé, rozsáhlé a státem podporované výstavbě.“* [98] Řada z těchto výstaveb také vznikala v rámci hospodářských plánů a jejich interiérové uspořádání se postupem času měnilo od většího společenského sálu v padesátých letech po menší klubové místnosti v letech šedesátých.[99] Stěžejními kulturními domy v Ostravě byla trojice těchto zařízení, které patřily významným průmyslovým podnikům. Jednalo se o Dům kultury pracujících VŽKG (1961), Dům kultury NHKG (1959), Dům kultury OKD (1961). Dominantní postavení v četnosti výskytu na snímcích ve fotografických publikacích o Ostravsku si držel jednoznačně Dům kultury pracujících VŽKG. Z kulturních domů v Ostravě si získal

98 Tamtéž. s. 467

99 Tamtéž. s. 467–469

378

379

380

Kultura a zábava – Výstaviště na Černé Louce

378: P065 | 1971
379: P065 | 1971
380: P079 | 1975

i několik dalších prvenství. Kromě největšího domu kultury Ostravy byl také významný počtem konání akcí v jednom roce (údajně kolem jedenácti tisíc).[100] Mimo to ležel na frekventované komunikaci a byl z trojice kulturních domů nejblíže centru města i Vítkovickým železárnám. Mezi informativními snímky se podoba Domu kultury pracujících VŽKG na fotografiích v knihách o Ostravsku uchovala také v rámci reportážních záběrů z prvomájových průvodů, které měly tribunu představitelů strany právě před touto budovou.

Často opakovaným motivem snímků ve fotografických publikacích o Ostravsku byla také Galerie výtvarného umění. Tato instituce vznikla jako zcela nově založená v roce 1952, respektive v období let 1952–1954, kdy podle nové koncepce vznikaly regionální galerie po celém tehdejším Československu.[101] Tato galerie byla v Ostravě stěžejním místem soudobé výtvarné kultury, která však v období vlády komunistické strany podléhala socialistickému realismu. Častým motivem výtvarných umělců regionu byla sociální a dělnická tematika.[102] Přestože Galerie výtvarného umění v Ostravě vlastnila sbírky maleb od období baroka po secesi, bylo hlavním cílem státního dozoru, který dohlížel na vystavovanou tematiku, prezentovat díla české kultury.[103]

Další nedílnou součást socialistické kultury představovalo divadlo. Schematicky vymezený repertoár, který podléhal ideologickým požadavkům, však zpravidla pracujícím občanům na

100 POLÁŠEK, M., SIKULA, P.: *Ostrava*. 1985. nestr.

101 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 336

102 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 564

103 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 336

oblíbenosti návštěvy této tradiční instituce neubíral. Přestože tzv. normalizace obecně neznamenala takové podléhání sovětskému vzoru, jako tomu bylo v padesátých letech, v Ostravě tvořily zásahy stranických složek do divadelní a jiné kultury mnohdy tvrdá omezení. Průkazným se v této souvislosti stal proslov tehdejšího ředitele Státního divadla v Ostravě Zdeňka Starého, který v obecném měřítku vypovídal o celé tzv. normalizační kultuře na Ostravsku: *„Stranickost kulturní politiky předpokládá uplatňovat ideovou nesmiřitelnost k cizím nepřátelským projevům, důsledně postupovat proti zanášení buržoazních a maloměšťáckých vlivů do umění a kultury (...) Spolu s upevňováním vedoucí úlohy strany je nutné a oprávněné posilování řídící úlohy socialistického státu v oblasti kultury, tedy v našich podmínkách Národního výboru města Ostravy, jeho odboru kultury i kulturní komise. Socialistický stát (...) nemůže a nebude podporovat zveřejňování a rozšiřování uměleckýc děl, jejichž charakter je protisocialistický a často nevkusný (...)“*.[104] Největší pozornost fotografů a zadavatelů fotografických knih o Ostravsku si svou budovou získalo tehdejší Divadlo Zdeňka Nejedlého (toto pojmenování od roku 1948, dnes Divadlo Antonína Dvořáka). Divadelní scéna byla nejčastěji fotografována ve Státním divadle v Ostravě (od roku 1954 dodnes Divadlo Jiřího Myrona).[105]

V souvislosti s kulturou bylo snad nezobrazovanějším motivem snímků ve fotografických publikacích o Ostravsku výstaviště na Černé Louce v Ostravě. Expozice se zde konaly od roku 1959, kdy byl dokončen první pavilon. Výstavy v Ostravě se pak od té doby konaly prakticky jen v tomto areálu a jejich provozovatelem byl Park kultury a oddechu v Ostravě. Nejznámějšími a tradičními se staly výstavy s názvem Za socialistické životní prostředí, které se na Černé Louce konaly od roku 1962. Ostravské výstaviště patřilo po tom brněnském k největším v Československu.[106] Motivy na fotografiích z výstaviště Černé Louky byly mnohdy dávány do spojitosti s atributy Ostravy – například s vysokými pecemi. Výstavy byly charakteristické rovněž vysokým spektrem barev v podobě slunečníků či propagačních poutačů, díky čemuž volila většina fotografů barevné provedení snímků.

104 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 566

105 Tamtéž. s. 562

106 Tamtéž. s. 566

Tělovýchova a sport

Příčina rozvoje sportovních aktivit obyvatel v poválečné době je spojována se snahou o rozptýlení myšlenek po traumatu druhé světové války. Po únoru roku 1948 byly veškeré sportovní instituce spojeny v jedinou organizaci Sokol a byly také ideově modifikovány. Rovněž v první polovině padesátých let proběhly v ostravských sportovních klubech transformace podléhající sovětskému vzoru. Změny proběhly například i v názvech spolků. Fotbalové kluby důlních a hutních podniků musely provést změnu názvu na Baník a změnit rovněž barvu dresů. Nedostatky ve sporu se v Ostravě projevovaly ihned po druhé světové válce malým množstvím sportovišť a jejich pomalou a zdržovanou výstavbou (postavení stadionu TJ NHKG v Zábřehu trvalo od roku 1953 do roku 1971). Od roku 1961 byla na vítkovickém stadionu v Ostravě pořádána významná Zlatá tretra, za jejíž historie v sedmdesátých a osmdesátých letech padly i světové rekordy.[107]

Na fotografiích byly sportovní aktivity jakožto forma uvolnění a odpočinku po práci zobrazovány ve fotografických publikacích o Ostravsku už od padesátých let. Zprvu se jednalo spíše o amatérské sporty rekreačního charakteru (P046). Snímky profesionálních sportů a sportovců se začaly v knihách objevovat až s rozšířením sportovišť ve městě, zejména od sedmdesátých let. Mezi nejčastěji zobrazovaná místa patřil vítkovický stadion, pro fotbalová utkání pak stadion na Bazalech ve Slezské Ostravě.

Teoretik fotografie František Doležal se k tématu sportu a tělovýchovy vyjadřoval v souvislosti s masovostí, která měla být patrná i ve fotografii. Zcela odmítal individualitu člověka a kritizoval fotografické zachycení jediného sportovce. Sportu se počátkem padesátých let věnovala prakticky každá pracovní či zájmová skupina obyvatel – pionýři, učni, studenti, dělníci, havíři apod. Na stránkách svých knih hodnotil Doležal kladně především ty snímky, které ideologii podléhaly svým masovým pojetím motivu a objektivitou zobrazení. Příklady fotografií reprodukovaných v jeho knize *Thema v nové fotografii* se spolu se snímky otištěnými v některých publikacích o Ostravsku z první poloviny padesátých let vizuálně téměř shodovaly.[108] Prvoplánové vyznění sportovních

107 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 570

108 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 71–72

snímků v publikacích bylo mnohdy zastřeno vložením charakteristického stavebního prvku Ostravy do pozadí sportovní fotografie (P048, P059), což ostatně podporoval i Doležal.

Nejvíce se Doležalovy postoje k masovosti ve sportovní fotografii projevily u snímků spartakiád, které se dostaly i na stránky fotografických knih o Ostravsku. Spartakiáda byla největší sportovní akcí, která měla svým rozsahem předčit dosavadní sokolské slety a zároveň měla tvořit největší politický rituál doby.[109] Tělovýchova v tak velkém rozsahu představovala lákavý způsob propagace socialistické ideologie stmelování společnosti. Stala se výrazem propagovaného nového života, v němž se nepříhodná individualita člověka zcela rozplynula. I zde se využilo tradičního srovnání s vyčpělými tradicemi první republiky. Jeden z předpokladů vzniku a rozvoje spartakiád tkvěl na názoru, že je třeba bojovat právě proti starým kapitalistickým sportům a tělovýchově. Hlavní koncepce spartakiády spočívala v její masovosti. Obsahová podoba byla založena na demonstraci zdraví, síly, vlastenectví, schopnosti odolat apod. Cvičící představovali na stadionech masy, lid, který byl spartakiádou oslavován. Megalomanská akce měla podnítit pasivní obyvatele k budování a výstavbě socialismu. Obdobně ani přihlížející diváci na stadionech nebyli bráni jako nečinní pozorovatelé, ale jako aktivní součást celku. *„Proto se spartakiáda vlastně povinně stávala věcí všech: ať již se podíleli na jejím nácviku či na závazkových kampaních na její počest nebo se účastnili jako cvičenci a diváci spartakiád okresních, krajských či spartakiády celostátní, případně pro ni odevzdávali obětiny v podobě darů a finančních příspěvků.“* [110] Oproti těžko ovlivnitelné individualitě a subjektivitě ve výtvarném umění byla spartakiáda příkladem kolektivní tvorby. Jednotlivec byl v mase lidí rozplynut v množství lidí. Jednota platila také pro různé skupiny cvičenců. V davu se ztotožnili všichni se všemi – ženy s muži, děti s dospělými, dělníci a inteligence. Jednota celku souvisela i s pojmy krásy, radosti, štěstí, ale i práce, síly, boje, obrany. Bez účelu nebylo ani cvičební nářadí, které se stalo symbolem pracovních nástrojů.[111]

Z obrazu spartakiády byla fotograficky zachytitelná v zásadě nejpodstatnější složka – její vizuální podoba. Spartakiáda předpokládala zachycení především na barevný materiál. Barva totiž hrála v tomto společenském aktu významnou roli. Barvy červená, modrá a bílá v sobě nesly kromě barev Československa symboly. *„Červená samostatně jako barva revoluce, modrá jako barva míru, ale i jako barva dělnická, barva pracovních kombinéz, bílá barva jako barva míru, žlutá jako barva slunce a obilných lánů, symbolu štěstí, hojnosti, bohaté úrody apod.“* [112] V prvních černobílých fotografických knihách o Ostravsku, které zobrazovaly spartakiádu v odstínech šedé, se nejčastěji uplatnilo výstižné opakování stejného motivu cvičících. Forma zachycení spartakiády představovala v padesátých a šedesátých letech spíše větší zachycení celku, který více zdůrazňoval masovost akce, v sedmdesátých letech se už bylo možné v publikacích setkat i s detailními záběry cvičenců.

109 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 737

110 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 154

111 Tamtéž. s. 147–160

112 Tamtéž. s. 164

381

382

383

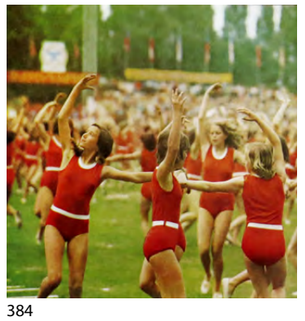

384

385

Tělovýchova a sport – Spartakiáda

381: P059 | [1967]
382: P053 | 1962
383: P112 | 1985
384: P085 | 1978
385: P089 | 1978

Odpočinek a rekreace

Po roce 1948 se trávení volného času soustřeďovalo především na mládež a pracující občany a mělo úzkou souvislost s politickou výchovou. O dost větší důraz na možnosti trávení volného času se dostávalo lidem v těžkém průmyslu. Tyto rozdíly v odpočinku po práci na základě profesí však byly sjednoceny ve společné trávení volného času. Naopak individuální přístup k využívání odpočinku a rekreace byl v padesátých letech chápán jako negativní postoj k režimu a přežitek buržoazie.[113]

Forma kolektivního odpočinku se zejména v první polovině padesátých let soustřeďovala v závodních klubech ROH. Kluby byly budovány už v roce 1946 s myšlenkou ideové výchovy pracujících, upevňováním pracovní morálky a krom toho se soustředily také na vyzdvižení dvouletého hospodářského plánu. Přestože kluby sloužily zaměstnancům v době pracovního volna a jejich účel měl být rekreační a společenský, programové zaměření těchto oddílů podléhalo silné ideologii, která sloužila k výchově pracujících. Konaly se zde přednášky, schůze, zájmové kroužky, hry nebo se zde provozovala knihovna. Právě četba knih či hraní šachu se těšila u pracujících velké oblibě. Interiér kluboven byl zpravidla velmi dobře vybaven a více než společenský sál či restauraci připomínal interiér bytu. V roce 1953 však bylo zjištěno, že účel za jakým závodní kluby ROH vznikaly, není naplňován. Kluby totiž byly častěji chápány jako místo, nikoliv jako požadovaná činnost. Z tohoto důvodu se od těchto nepříliš fungujících institucí upouštělo a začaly se na vhodných místech urychleně stavět kulturní domy. V tomto ohledu se za nejvhodnější umístění kulturních domů považovalo právě Ostravsko, kde také probíhala rychlá výstavba těchto zařízení.[114]

Zejména ve druhé polovině padesátých let se mimo jiné, v souvislosti se zkrácením pracovní doby, začínal měnit také způsob naplňování volného času. Postupně se upouštělo od jeho kolektivního trávení a zejména pak v sedmdesátých a osmdesátých letech ze strany obyvatel převládala individuální forma nakládání s odpočinkem po práci a s rekreací.[115]

386

387

388

389

390

391

392

393

394

Odpočinek a rekreace

386: P044 | 1952 | Závodní klub NHKG
387: P044 | 1952 | V NHKG
388: P046 | 1953
389: P068 | 1973 | ZOO Ostrava
390: P071 | 1974
391: P112 | 1985 | Přírodní koupaliště v Antošovicích
392: P089 | 1978 | U beskydské Bečvy
393: P084 | [1977] | Koupaliště v Ostravě
394: P078 | 1975

113 FRANC, M., KNAPÍK, J.: *Volný čas v českých zemích 1957–1967*. 2013. s. 17, 21, 23

114 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 1075–1077

115 Nejvíce se v této souvislosti projevil fenomén chataření, které bylo reakcí na změny po roce 1968 a také snahou obyvatel kompenzovat nedostatek zboží a služeb na trhu. Nová forma trávení volného času se tak průkazně ilustrovala změny od kolektivních hromadných dovolených pořádaných ROH. Chataření bylo sice režimem tolerováno, nikoli však podporováno. (KALINOVÁ, L.: *Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993*. 2012. s. 202) Z toho důvodu se také prakticky v žádné fotografické publikaci v letech 1948–1989 chataření neobjevilo.

Ve fotografických publikacích o Ostravsku se závodní kluby včetně odpočívajících zaměstnanců začaly objevovat prakticky od prvních knih vydaných ve druhém sledovaném období a tato tematika byla zachována asi do poloviny padesátých let. Fotografie nesly pohled do klubu na zaměstnance, kteří se zpravidla oddávali četbě knih či hře šachu. Podstatným prvkem každého snímku byl nějaký agitační a ideologický element, který byl součástí výzdoby interiéru. Jednalo se například o hesla, nástěnky, fotografie státníků apod. Na vystižení těchto aspektů ostatně upozorňoval také František Doležal, který tvrdil, že v závodních klubech nelze pořizovat snímky tak, aby byly srovnatelné se starými, vytvořenými před rokem 1948. Naopak by podle něj mělo být fotografovou snahou, aby zachytil veškeré atributy prostředí závodních klubů soudobého režimu.[116]

Tématem, které se neslo fotografickými publikacemi o Ostravsku takřka po celé druhé sledované období, byly rekreace. Přestože místo vzniku snímků zpravidla nesouviselo s okresem města Ostravy, považovalo se zobrazení rekreačních míst ve fotografických knihách o Ostravsku za jeden ze základních důkazů spokojenosti pracujících v období socialismu. Kromě výběrových rekreací ROH se předmětem snímků s ohledem na region stávaly zpravidla závodní rekreace ROH. Velké podniky v Ostravě (VŽKG, NHKG, OKD) měly vlastní rekreační střediska, které svým zaměstnancům za částečnou úhradu nákladů poskytovaly možnost dovolené. Častým motivem byly i lázně (Karlova Studánka, Karviná-Darkov) nebo přehrady (Žermanice). Lokalitou, ve které snímky vznikaly nejčastěji, byly Beskydy či Jeseníky.

Zatímco rekreační střediska v podobě chat, ubytoven, hotelů, přehrad a lázní bývala fotografována desítky kilometrů od Ostravy, existovaly druhy rekreace, které mohly být snímkem zachycovány přímo na území města. Jednou z nich bylo například koupaliště, které představovalo v letních měsících oblíbený druh odpočinku a zábavy. Dalším zobrazovaným druhem trávení volného času byla návštěva zoologické zahrady. Podobně byly snímky pořizovány i v parcích a lesoparcích, jejichž vznik, rekonstrukce a zvelebování se v sedmdesátých a osmdesátých letech rozvíjel převážně svépomocnou prací. K těmto místům patřil například Bělský les nebo Sad Klementa Gottwalda (dnešní Sad Dr. Milady Horákové).

116 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 83–84

Teoretik fotografie František Doležal kladl v padesátých letech na fotografii důraz, aby pokud možno co nejlépe zachytila masovost a kolektivnost těchto podniků a jejich nový charakter. Stejně tak bylo podle Doležala potřeba zaznamenat v souvislosti s rekreací také nové lidi – pracující, dělníky, zlepšovatele, nejlepší pracovníky, a to takovým způsobem, aby bylo znát, kdo má na podobný druh trávení volna nárok. Nesnadno fotograficky zachytitelný prvek byl důkazem toho, že fotografie rekreací měla přinejmenším v první polovině padesátých let silně propagandistický účel.[117]

Město

Celkové pohledy na město

Celkové pohledy na město patřily obecně ve fotografických publikacích o československých městech k velmi častým motivům a staly se jejich přirozenou součástí. Fotografie celkového pohledu do ulic města dávala divákovi oproti detailním snímkům vybraných motivů objektivnější pohled na město. Tak se v případě Ostravy do celku města dostaly typické prvky regionu v podobě těžních věží, vysokých pecí, hald apod. Nejčastějším místem pro pořízení takových fotografií bylo centrum města.

Život v ulicích

Místem vzniku snímků ulic města Ostravy bylo nejčastěji její centrum. Zde se totiž koncentroval největší ruch v podobě spěchajících lidí, dopravy apod. První desetiletí období socialismu nepředstavovalo pro propagační účely právě tyto typy snímků za příliš atraktivní a žádané. Poprvé se snímky z ulic města začaly v publikacích o Ostravsku objevovat až koncem padesátých let, přesto ani v šedesátých letech nepatřily k četným motivům knih. Zprvu byly ulice s lidmi zobrazovány ve větších celcích, které dávaly vyniknout například i průmyslovým objektům v centru města. V některých knihách se koncem padesátých let a v šedesátých letech objevily fotografie, které namísto popisnosti zobrazily ruch města v atmosféře denní doby s větším důrazem na světelné působení snímku (P049, P059). Tento přístup, který odkazoval k efektům

117 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 83

395

396

397

Celkové pohledy na město – Ostrava

395: P079 | 1975
396: P079 | 1975
397: P080 | 1975
398: P077 | 1975

398

při fotografování lidí v ulicích, odsuzoval ve své stěžejní knize František Doležal.[118] Fotografie lidí v ulicích od sedmdesátých let podléhala informativnímu charakteru a její nejčastějším účelem bylo zobrazení spojitosti života v ulicích a služeb pro obyvatele. Lidé tak na fotografiích procházeli kolem obchodních domů, dívali se do výloh prodejen nebo čekali na tramvaj. Podobně byl také někdy kladen důraz spíše na historickou architekturu města a lidé snímek svou přítomností jen oživili. Momentní snímky, které byly zaměřeny pouze na lidi v ulicích města bez jakékoliv další souvislosti, nepatřily v oficiálních fotografických publikacích k příliš častým.

118 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 131

399

400

401

402

403

404

405

406

Život v ulicích – Ostrava

399: P049 | 1958 | Bývalé Náměstí Vítězného února
400: P053 | 1962 | Bývalé Náměstí Vítězného února
401: P059 | [1967]
402: P065 | 1971
403: P065 | 1971 | Bývalé Náměstí Lidových milicí
404: P079 | 1975 | Bývalé Náměstí Lidových milicí
405: P089 | 1978
406: P112 | 1985

Krajina a příroda

Až na výjimky se krajina ve fotografických publikacích o Ostravsku do první poloviny padesátých let prakticky neobjevovala. Postupné uvolnění doby dokázalo dát od druhé poloviny padesátých let přednost motivům krajiny před jinými. Jestliže se tématy knih v padesátých letech stávaly zejména průmyslové objekty, od šedesátých let bylo pro spokojený život v socialismu potřeba zobrazit i opačnou stránku podoby města a okolí.

Snímky prázdných krajinných scenérií a čisté přírody dávaly divákům knih o Ostravsku důkazy o tom, že lze i v tomto regionu kromě hutí, dolů, hald a šedí nalézt kus zdravého místa.

I ve fotografii krajin se podle Františka Doležala měla objevit ideologie spojená s novým socialistickým životem. Podobně jako v jiných případech i zde v padesátých letech podléhaly fotografické publikace o Ostravsku účelovým typům zobrazení krajiny. Nejvíce spojoval Doležalovu teorii krajinné fotografie se snímky ve fotografických publikacích o Ostravsku pohled na krajinu, který za tvůrčí zobrazení považoval její přesné zobrazení a propagační charakter. V padesátých letech se Doležalova teorie krajinářské fotografie s motivy v knihách o Ostravsku pojila nejvíce v rovině námětové. V obou případech totiž byly často zobrazovány ve větších výřezech výstavby různých celků města (Poruba, Zábřeh aj.)

O krajinné fotografii psal ve své knize *O základních otázkách tvůrčí práce ve fotografii* také Václav Jírů. Přestože v kapitole o zemědělské fotografii kritizoval fotografy pro neschopnost dívat se na fotografii nově (agitačně) a vyčítal přílišnou malebnost snímků, v sekci o krajinářské fotografii už byly jeho názory uvolněnější. Podle jeho slov mělo být příliš svazující, kdyby fotograf musel na snímku krajiny společně s přírodou zachycovat také člověka či dokonce pracujícího na traktoru. Už v první polovině padesátých let tak vyzdvihoval opuštění pevných norem, což se však prosadilo více v tvůrčí fotografii než v oficiálních propagačních knihách o městech.[119] Takové náměty však fotografické publikace o Ostravsku až na výjimky míjely a nová socialistická fotografie se v tomto regionu zaměřila na typičtější prvky.

Od šedesátých let se motiv krajiny v publikacích o Ostravsku stal běžnou součástí kolekce fotografií. Zatímco v řadě publikací bylo možno nalézt ryze objektivní fotografie, které rezignovaly na jakékoliv poetičtější vyznění pomocí světla či kompozice, v několika publikacích se snímky tohoto charakteru přesto objevily (P063). Podobně jako v případě rekreací se v krajinné fotografii ve fotografických publikacích o Ostravsku nejčastěji objevovaly Beskydy.

119 JÍRŮ, V.: *O základních otázkách tvůrčí práce ve fotografii*. 1954. s. 187

Historické motivy

Podobně jako u řady dalších námětů bylo v první polovině padesátých let zobrazení historických motivů ve fotografických publikacích o Ostravsku prakticky vyloučené. Pro účely propagace města a socialismu nebyly tyto motivy[120] příliš atraktivní. S postupným uvolněním v šedesátých letech a také v době tzv. normalizace docházelo i na poli kulturního dědictví k většímu zájmu historické památky pro účely publikací fotograficky zachycovat a zobrazovat. Přesto na rozdíl od jiných knih nepatřily publikace Ostravsku k těm, které by využívaly podobné motivy nějak často. Nejčastěji se na snímcích objevily památky v okolí Ostravy (Štramberk, muzeum v Rožnově pod Radhoštěm, hrad Hukvaldy aj.). Historické památky na území města však nepatřily k běžným tématům publikací o Ostravsku. Patrně to souviselo s průmyslovým charakterem města, který neměl být na poli fotografické propagace v knihách narušen větším zájmem o historické motivy, naopak měly být vyzdviženy typické prvky ve formě dolů, hutí, oceláren apod. Běžným motivem se však stal Slezskoostravský hrad, který byl během druhého sledovaného období ve velmi špatném stavu. Těžko odhadovat, zda měla zřícenina hradu na fotografii zobrazovat více chátrající historii Ostravy či památku, jejíž stav byl neútěšný.

120 Tím méně ty, které byly spojeny s dobou kapitalismu.

Krajina a příroda

407: P063 | 1971 | *Divoký důl v Jeseníkách*
408: P049 | 1958 | Těšínsko
409: P049 | 1958
410: P065 | 1971 | Horní Bečva
411: P078 | 1975 | Jeseníky
412: P079 | 1975 | Jeseníky – Rejvíz

407

408

409

410

411

412

413

414

415

416

417

418

419

420

Historické motivy

413: P065 | 1971 | Štramberk
414: P065 | 1971 | Hukvaldy
415: P065 | 1971 | *Morový sloup u Nového Jičína*
416: P077 | 1975 | Štramberk
417: P094 | 1980 | Rožnov pod Radhošťem
418: P065 | 1971 | Zřícenina Slezskoostravského hradu v Ostravě
419: P112 | 1985 | Starý důl Oderský v Ostravě-Přívoze, v této publikaci byl důl poprvé prezentován ne jako symbol prosperity a práce, ale jako tzv. svědek starých časů
420: P112 | 1985 | Důl Anselm v Petřkovicích

120 LET VÍTKOVICKÝCH ŽELEZÁREN, N. P. | P040

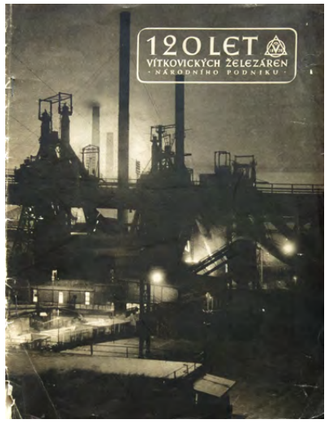

421: *120 let Vítkovických železáren* | 1948

Díky delší přípravě tiskoviny a opožděnému prosazení myšlenky nového nazírání na fotografované objekty a nové motivy byla publikace podobně jako předchozí osvobozena od později uplatňovaných ideologických tendencí. Shodně jako u předešlého titulu však byla orientována závěrečná dvoustrana s fotografií mládence a instruktora nebo mladých chlapců plných energie. Zadní straně obálky vévodí shodná fotografie z předešlého titulu Vítkovických železáren, na níž jsou dva muži hledících vstříc obloze. Též kvalitou fotografií se obě publikace prakticky shodují, i když v případě této ubylo montovaných stráněk z více fotografií a přibylo textu, který se ocitá i na samostatných stranách bez snímků. Několik fotografií je ve dvojici publikací Vítkovických železáren z roku 1948 nápadně podobných. V jednom případě je například použito shodného popředí montovaného snímku tak, že vzniknou dva obdobné.

Již tradičně, jako u mnoha předešlých knih, nebyl uveden autor fotografií. Paradoxně u těchto knižních děl s množstvím osobitých a dominantních fotografií bychom autora znát chtěli. Podle stručného dobového článku z časopisu věnovaného fotografii je autorem fotografií J. Kania. Podle fotografky Veroniky Křížové, která zpracovává osobnost fotografa Karla Kanii pracujícího od roku 1942 ve Vítkovických železárnách, však žádného fotografa s těmito iniciály nezná. Povědomí o něm nemají ani ostravští fotografové-pamětníci. Bezpochyby tak jde o ostravského fotografa Karla Kaniu, jehož autorství fotografií v knize dokládá osobní list uložený v osobním archivu bývalého fotokroužku DKP Vítkovic.

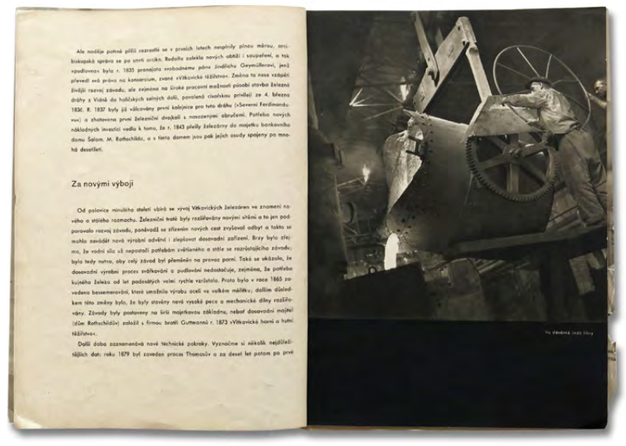

Za novými výboji

422: *120 let Vítkovických železáren* | 1948

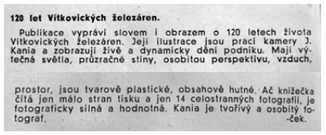
120 let Vítkovických železáren.

Publikace vyprávi slovem i obrazem o 120 letech života Vítkovických železáren. Její ilustrace jsou prací kamery J. Kania a zobrazují živě a dynamicky dění podniku. Mají výtečná světla, průzračné stíny, osobitou perspektivu, vzduch, prostor, jsou tvarově plastické, obsahově hutné. Ač knížečka čítá jen málo stran tisku a jen 14 celostranných fotografií, je fotograficky silná a hodnotná. Kania je tvořivý a osobitý fotograf.

-ček.

423: *120 let Vítkovických železáren* | Článek *Československá fotografie*. roč. 4. č. 3. 1949

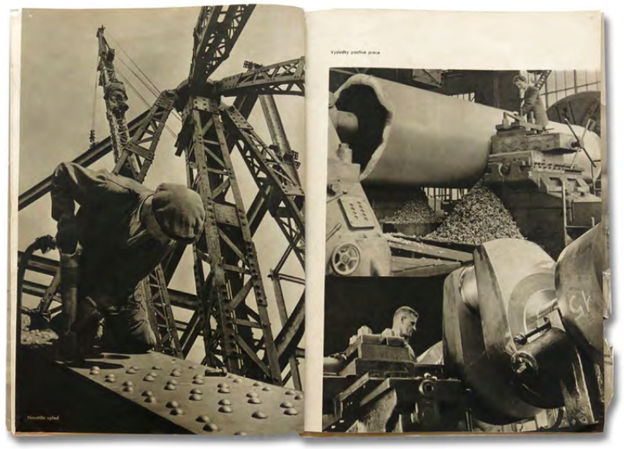

424: *120 let Vítkovických železáren* | 1948

Publikace *120 let Vítkovických železáren* (P040) vyšla k příležitosti kulatého jubilea založení tohoto podniku. Kromě ní byla v Ostravě uspořádaná také výstava o historii podniku, která proběhla od 12. září do 31. prosince 1948. K výstavě vyšel samostatný katalog o historii železáren s názvem *Katalog výstavy 120 let Vítkovických železáren, národního podniku: železářství na Ostravsku a Těšínsku: od Rudolfovy hutě k národnímu podniku: tisíciletý zápas dělnictva o socialismus: slovanská technická literatura od r. 1945: od 12. září do 31. prosince 1948*. Katalog obsahuje několik, vesměs historických, litografií.

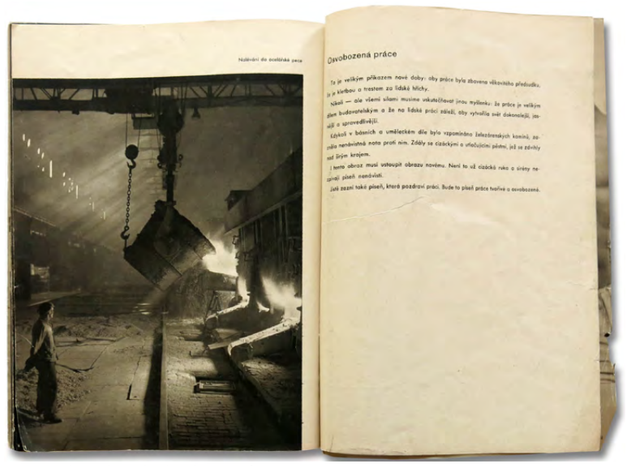

425: *120 let Vítkovických železáren* | 1948

426: *120 let Vítkovických železáren* | 1948

OSTRAVSKO REPUBLICE | P041

„Slyšíte soudruzi? Slyšíte, jak se zrychluje svist trasmisí, jak horečně dusají buchary, jak zpívají motory na vyšší a vyšší obrátky! Jiskra z velkého Mannesmannu Vítkovických železáren Klementa Gottwalda zapaluje! Je příkladem a výzvou. Ostravské šachty, další vítkovické závody, Třinec, Kopřivnice, Slezské bavlnářské závody, Bohumín, Lískovec! Tisíce srdcí chytlo myšlenkou darů republice k IX. sjezdu strany, tisíce hlav promýšlí plány darů, tisíce rukou se chápe jejich uskutečnění. Vyšší, kvalitnější, levnější výrobu!“

Z úvodního textu publikace *Ostravsko republice*

427: *Ostravsko republice* | 1949

Podle úvodního textu z pera krajského politického tajemníka byla tato publikace určena do rukou delegátů a hostů IX. sjezdu komunistické strany. Při příležitosti této akce byl také titul vydán. Publikace kromě mnoha textů a grafu znázorňujícího jednoznačné překročení výrobního plánu obsahuje tři desítky fotografií. Kvalita obrázků je napříč celou kolekcí do jisté míry kolísavá. Vedle monumentálních fotografií z těžkých provozů se zde objevují také z tvůrčího i řemeslného hlediska o poznání méně kvalitní záběry. To svědčí zřejmě o různých autorech fotografií a skládání publikace z archivovaných fotografií. Jako v jedné z posledních se v titulu *Ostravsko republice* objevuje také koláž i když v méně odvážné a asi i opodstatněné rovině, než tomu je v titulech jiných. Několik snímků je dynamicky řešeno výřezem se zkosenými hranami.

Na fotografiích s ohledem k teritoriu přirozeně převažuje prostředí průmyslu, jak na motivech nehybných, tak portrétech pracujících v těžkém průmyslu. Ve světle oslav z budování nového života však nezůstali pozadu ani zemědělští a hospodářští zaměstnanci. Snímky traktoru na poli nebo lesníků ovšem mohou vedle těžních kol, hutí a dalšího průmyslu působit v publikaci o Ostravě trochu křečovitě. Zařazení i takových motivů do brožury však bylo asi poplatné době vzniku.

428: *Ostravsko republice* | 1949

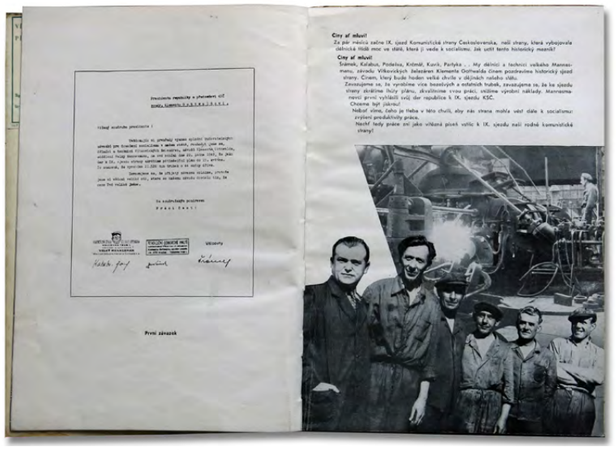

429: *Ostravsko republice* | 1949

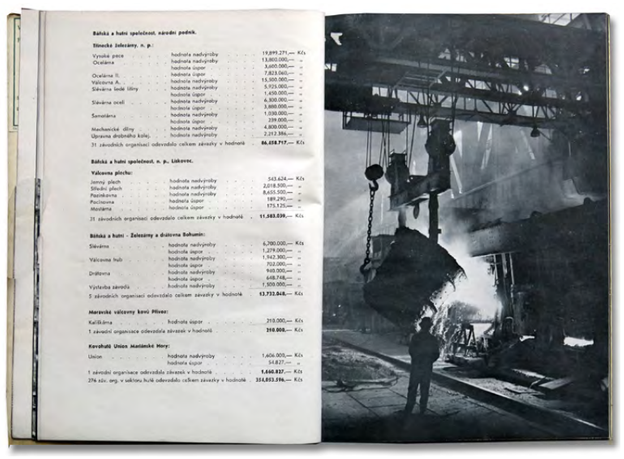

430: *Ostravsko republice* | 1949

VÝSTAVBA OSTRAVSKA | P042

431: *Výstavba Ostravska* | 1950

Rudý prapor na pozadí těžní věže a vysokých pecí. Výstižnější obálku propagandistického titulu vydaného Ministerstvem informací a osvěty si snad ani nelze představit. Masový náklad 50 tisíc výtisků zřetelně dokazuje, že se tištěná publikace stala výrazným zprostředkovatelem k šíření socialistické ideologie. Mrazivé prostředí a poměry první poloviny padesátých let podtrhují v knize takové detaily, jakými je třeba portrét bývalého generálního tajemníka ÚV KSČ Rudolfa Slánského, na snímku ještě vesele hovořícím s dělníky ostravských staveb, rok po vydání knihy zatčeného a následně popraveného. Ilustrativní příklady šťastného budování nového života působí v knize paradoxně až skličujícím dojmem.

Publikace kromě frontispisu, na němž je vysoká pec, začíná portréty nejvýznamnějších představitelů republiky. O několik stran dále jsou formou jakéhosi tabla představeni nejzasloužilejší úderníci výstavby nového Ostravska. Další snímky pokračují reportážemi z výstavby z různých oblastí, nejčastěji průmyslových závodů. Občas je do kolekce vložen detailnější portrét. V jednom případě například soudružky, která se obětuje a touží stát se zedničkou. Fotografie až na výjimky nepředstavují žádné nevšední pohledy nebo přístupy, naopak některé obrázky ani v nejmenším neodpovídají například představám nové socialistické fotografie podle knih Františka Doležala. Oproti titulu *Ostravsko republice* tato publikace z hlediska kvality fotografií zaostává a ostatně ze všech raných publikací o Ostravsku je kvalitou snímků nejhorší. Obrázky jsou mnohdy technicky i řemeslně diletantsky provedené, výřez postrádá jakákoliv pravidla kompozice a i náměty nejsou vybírány s větší pečlivostí a nejsou průkaznými znaky budujícího kraje republiky.

Veškeré snímky jsou ovšem jen ilustrací k textům, které jsou vlastně několika reportážemi z různých oblastí a míst kraje. Vítkovické železárny, Třinecké železárny, Nová huť nebo i výstavba zničeného Osoblažská, to jsou motivy, na kterých publikace ilustruje starou a špatnou dobu a vyzdvihuje tu novou.

Kompletní dílo je výraznou snahou o získání co největšího počtu obyvatel pro nový život a nové smýšlení realizované především fyzickou prací.

432: *Výstavba Ostravska* | 1950

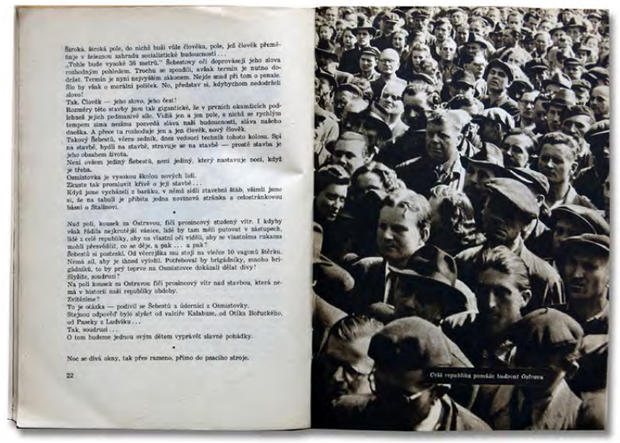

433: *Výstavba Ostravska* | 1950

434: *Výstavba Ostravska* | 1950

OSTRAVSKÝ KRAJ | P043

Brožovaná publikace černobílých snímků byla jakýmsi průvodcem po Ostravě a okolí a zároveň představovala přechod mezi poválečnou dobou a raným komunismem. Tento aspekt se projevil i v jejím obsahu. Divákovi nabídla jak poetické záběry krajin tak portréty dělníků. Právě z tohoto hlediska působí cyklus fotografií v této knize asi nejméně jednotným celkem ze všech fotografických publikací o Ostravsku. Mezi lyrickými záběry zasněžené beskydské krajiny, záběrů zámků či pohledů na historické náměstí se objevuje dvojice pracovníků obsluhující soustruh nebo svářečku. Jedná se tak o typický příklad narušení daného obsahu knihy ideologickými motivy.

Publikace je jedním ze svazků edice *Vlastivědná knihovna* nakladatelství Osvěta.

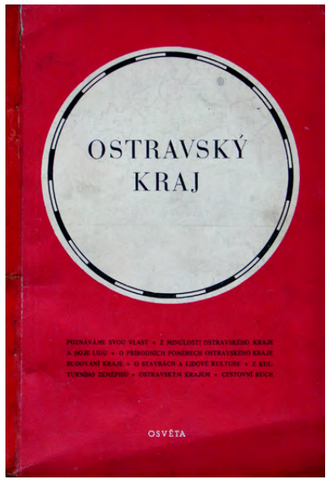

435: *Ostravský kraj* | 1951

436: *Ostravský kraj* | 1951

437: *Ostravský kraj* | 1951

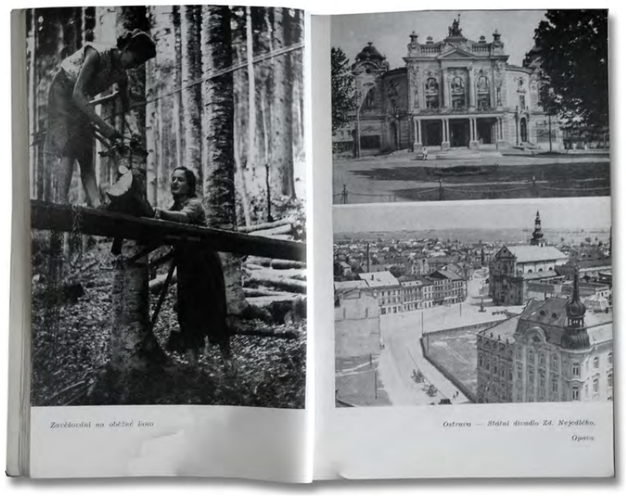

438: *Ostravský kraj* | 1951

VELIKÉ DÍLO | P044

„Vybudujeme veliké dílo, nezapomenutelný památník pro všechna naše budoucí pokolení, dílo, které bude výsledkem a svědectvím spolupráce tisíců dělníků, techniků, mistrů, politických činitelů.“

Antonín Zápotocký,
v Ostravě 10. června 1951[121]

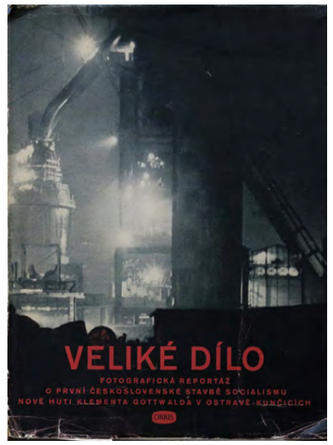

439: *Veliké dílo* | 1952

Kniha patřila rokem svého vydání mezi první fotografické publikace o samostatných průmyslových podnicích Ostravy. Díky tomuto prvenství a vývojovým faktům ve společnosti se však více než samotným podnikem zabývala novou koncepcí života a práce v socialismu. Na rozdíl od publikací Vítkovických železáren, které se v téměř všech případech vyhnuly hlubším ideologickým přístupům a námětům, raná kniha z padesátých let o Nové huti Klementa Gottwalda byla v podstatě propagandou budování socialismu skrytou za výstavbou mohutného závodu.

Úvodní text byl souhrnem dosažených úspěchů a šťastných vizí do budoucnosti, které huť poskytne. Popisky snímků přibližovaly jeho děj, častěji se však zabývaly obecnějšími politickými souvislostmi, číselnými údaji o výkonu práce apod.

Kniha se vizuálně velmi podobá o rok později vydanému dílu *Na stavbách Ostravska* (P046). Silný ideologický podtext, stejně jako v P046, se ve *Velikém díle* projevuje fotografickými náměty z prostředí schůzí, budovatelskými portréty, portréty Klementa Gottwalda aj. Navzdory veškeré propagandě představovaly fotografie ze samotného procesu výstavby huti obrazově velmi kvalitní díla. Kompozice a výřez snímků dokázaly především informativní fotografie posunout do výtvarných kvalit. Patrně však tyto estetické postupy nebyly náhodné a snad představovaly klíčový nástroj v oblasti fotografického dokumentování výstavby socialismu. Snímky totiž ve většině případů monumentalitě stavebního díla patřičně pomáhají. Fotografickými prostředky, které tehdejší fotografové ke zobrazení průběhu výstavby použili, byly například kompozice do úhlopříčky, opakování prvku v obraze nebo zvýšený či snížený úhel pohledu . Tyto aspekty ve spojení s nebývalou čistotou fotografií splňovaly kromě vysoké estetické hodnoty také základní

121 *Veliké dílo*. Orbis. 1952. nestránkováno

požadavek veškeré produkce první poloviny padesátých let – jednoduchost a srozumitelnost díla. Kromě toho byly vizuálně velmi podobné meziválečným sovětským fotografiím a kolážím.

Námětově se kniha nepohybovala na obecné úrovni pozdějších publikací o průmyslových podnicích, ale omezila se prakticky jen na výstavbu. Souvislosti v podobě odpočinku ve formě závodních klubů, stravování a zdravotní péče byly ve fotografiích shrnuty na předposlední dvoustraně. Další čtyři strany knihy byly věnovány ubytování a zábavě mladých budovatelů socialismu a schůzím komunistů.

OBRÁZKOVÁ KNIHA O VELIKÉM DÍLE

Je nás jistě dost, kdo si uchovali od dětství lásku k obrázkové knize. Málo jsme jich mívali. Byly drahé. Teď ich valem přibývá a mnohé z nich jsou i čerstvými dokumenty našeho nového života, nových zjevů, prudkého, budovatelského rozmachu. V Orbisu vyšla nedávno taková publikace, fotografická reportáž o první československé stavbě socialismu, o stavbě Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích. Pod názvem Velké dílo shrnuje přehojný počet záběrů z dosavadní historie obrovské technické stavby, již je tu možno sledovat od prvních počátků. Autoři fotografií přinesli tu často víc než věcný doklad. Je to řada obrazů, v nichž se podařilo realisticky zachytit i monumentalitu těchto objektů, jejich zvláštní krásu i dramatičnost toho všeho, co se na staveništi socialismu děje. Jsou tu nejen pohledy na konstrukce. Fotografičtí reportéři uviděli i život, lidi, ukazují nám i typy, které se v tomto velkém a rušném dění vyhraňují a utužují, které se tu přetvářejí pro všechno to radostné, co přinese zítřek. Ještě víc jich tu však mělo být. Aspoň několik nejlepších, nejhrdinštějších bychom měli poznat v této knize podle tváří i jména.

Obrazový materiál knihy uspořádal a doprovodil textem Vladimir Rýpar. Přemluvu k Velikému dílu napsal laureát státní ceny Jiří Marek. Publikace je dobře upravena a není drahá — jen reprodukci by bylo potřebí u takových děl věnovat větší péči. Máme přece v tomto oboru znamenitou tradici. om

440: *Veliké dílo* | Článek *Literární noviny*. roč. 1. č. 31. 1952. s. 5

441: *Veliké dílo* | 1952

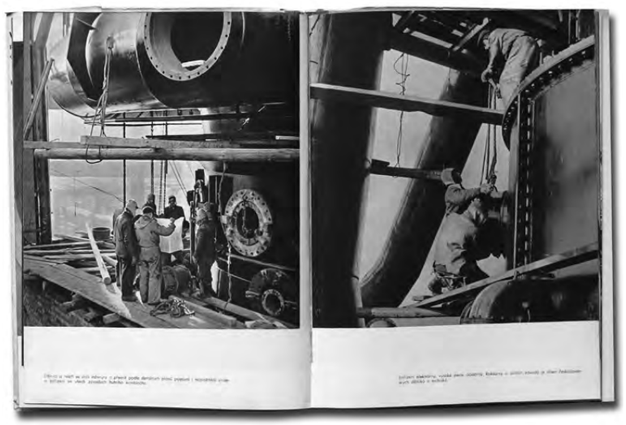

442: *Veliké dílo* | 1952

NA STAVBÁCH OSTRAVSKA | P046

„Jsme žáky sovětských lidí. Po jejich vzoru i u nás vybudujeme socialismus. Náš vděk moudrému a milovanému generalissimu Stalinovi vyjadřujeme tím, že každý den uskutečňujeme smělé plány pětiletky, že stavíme nové školy, vysoké pece a nová sídliště, že dáváme vyrůstat šťastné generaci socialistických hospodářů.“[122]

443: *Na stavbách Ostravska* | 1953

Hned za hlavním titulem vítá čtenáře knihy na první fotografii usměvavý Klement Gottwald s fajfkou, po něm následuje Antonín Zápotocký přebírající od dívky kytici karafiátů. Další stránky se věnují době před rokem 1948, která je záměrně představena jako politicky i společensky špatná doba. Za stručným úvodem o dějinách průmyslu, který byl podle textu protkaný špatnostmi doby souvisejícími i s kapitalistickou dělnickou třídou, následují historické litografie a snímky starých kolonií. Text u obrázků popisuje zmatenou a neuváženou koncepci výstavby Vítkovických železáren a na účelově vybraných fotografiích zničených kolonií a portrétů žebráků haní popisky snímků období kapitalismu. Jako symbol bídy je v architektuře zobrazen často opakovaný motiv – Slezskoostravský hrad, jež byl útočištěm lidí bez přístřeší. Mnoho negativně vybraných fotografií však nesouvisí s politickými jevy, které jsou pod nimi popisovány (například zatopené domy kolonie). Následuje dvoustrana fotografií z doby okupace a snímky zničených domů bezprostředně po druhé světové válce. Tečkou za historií jsou dvě stránky na téma osvobození, kde je ukázán autentický záběr sovětského tanku a fotografie památníků k roku 1945.

Zbytek knihy patří již budování nejen stavebnímu, ale přeneseně též novému budování společnosti. Drtivá většina snímků je zachycena v prostředí průmyslové výstavby. První dvě třetiny této části knihy se věnují vzniku Třineckých železáren a hutního kombinátu NHKG. Menší část publikace se fotografiemi a textem zaměřila na výstavbu dolů. Poslední sekce patří fotografiím z odpočinku lidí po práci, zdraví obyvatelstva a bydlení, kde jsou zobrazeny především závodní kluby ROH, sport a výstavba zdravotních zařízení a sídlišť. Podstatná část textu odkazuje na konkrétní údaje. Fakta ve formě čísel se stala oblíbeným nástrojem

122 Převzato z *Na stavbách Ostravska*. 1953. nestr.

pro srovnání kapitalismu a soudobého režimu. Vedle fotografie mladíků na železné konstrukci se tak čtenář může dozvědět, že parta soudruha Janíka plnila plán průměrně na 280 %, kolikametrové vyrostly na novém staveništi haly či kolik tun uhlí spotřebovala za den jedna pec. Silná angažovanost k práci se podle textu projevovala také v plnění směn. Text se ve zbytku věnuje sovětskému vzoru, úspěchům ve výstavbě, technickým specifikům stavby, vrací se ale i k období kapitalismu nebo předpovídá budoucnost. Mnohé předpovědi textu (Ostrava jako druhé největší město, termíny dokončení staveb) se však nenaplnily.

Zásadním dokreslujícím prvkem bezmála každého námětu fotografie se v této knize stává člověk. Výjimečně je zachycená stavba i osamocena, a to zejména v případě větších celků.

Fotografie v knize *Na stavbách Ostravska* nejsou technicky ani výtvarně srovnatelné, což je patrně dáno větším množstvím jejich autorů. Vedle ryze popisných a mnohdy zmatených snímků, které divákovi mnoho neřeknou, se zde objevuje i celá řada technicky velmi precizních fotografií. Kvalita těchto snímků se projevuje vyrovnáním svislých linií, oproštěním od rušivých elementů, dokonalou ostrostí či skvělou prokresleností polotónů.

Zvláštností nejen titulu *Na stavbách Ostravska*, ale i většiny knih vydaných začátkem padesátých let byla technická tiráž. Jednalo se totiž o tzv. normovanou tiráž, která byla charakterizována nezvyklou podrobností a danými předpisy. Vzor normované tiráže pocházel ze Sovětského svazu a její zavedení mělo zvýšit kontrolu nad každým prvkem knihy. Od roku 1950 se zavedení této formy tiráže stalo povinnou. Kromě standardních údajů, které jsou v technických tirážích uváděny i dnes, byla kniha opatřena úředními údaji ve formě kódů a dalších označení, která se vztahovala k zařazení do různých skupin a plánů. Kromě toho bylo uvedeno například přesné datum sazby, tisku, dále informace o druhu papíru, jeho gramáži, formátu, číselném označení, písma, technologii tisku a nakonec ceně knihy. Od poloviny padesátých let se od této podoby tiráže začalo postupně upouštět.[123] Normovaná tiráž se v souvislosti s fotografickými publikacemi o Ostravsku objevila ještě v titulech P043, P044, P046, bez větších podrobností pak například v P049 aj.

123 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 600

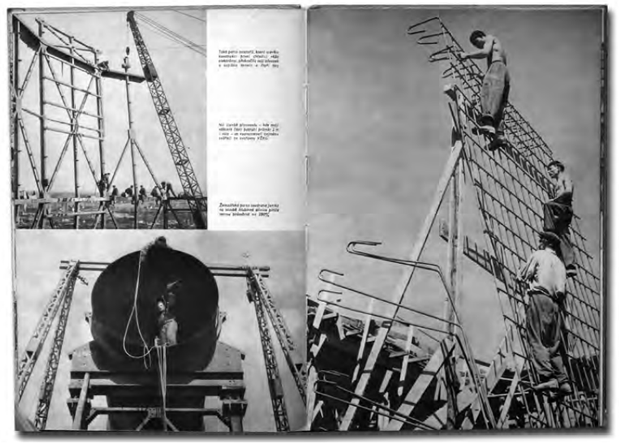

444: *Na stavbách Ostravska* | 1953

445: *Na stavbách Ostravska* | 1953

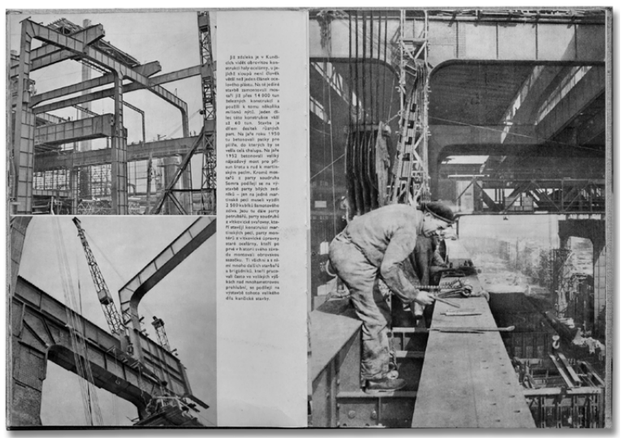

446: *Na stavbách Ostravska* | 1953

OSTRAVSKO VČERA A DNES | P047

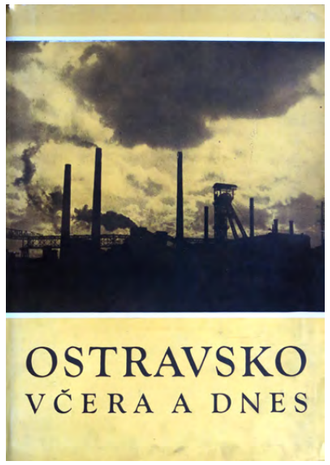

447: *Ostravsko včera a dnes* | 1954

„Hluboko pod zemí dobýváme štěstí lidu“

z publikace *Ostravsko včera a dnes*

Přestože tato kniha obsahuje ve srovnání s jinými fotografickými publikacemi nejméně fotografií vzhledem ke svému rozsahu, otištěné snímky jsou natolik přesvědčivé a vypovídající o době v níž titul vznikal, že nebylo možné knihu nezařadit. Publikace díky svým fotografiím stojí na hranici mezi nápaditě a promyšleně řešenými agitačními fotografiemi prvních let po nástupu totalitní moci a pozdními padesátými léty, dobou částečného uvolňování. Právě v tomto mezidobí byly již opuštěny veškeré pozůstatky předválečné fotografie a nové tendence poetických fotografií plných atmosféry ještě nepřišly. *Ostravsko včera a dnes* se tak omezilo na strohé reportážní obrázky novinářského typu. V zájmu věcného pohledu je třeba zmínit i několik nezvykle pojatých fotografií, které do této koncepce nezapadaly a měly naopak i romantickou atmosféru. Tyto fotografie jakoby se do knihy dostaly náhodou, protože například snímek osamoceného parku v protisvětle zapadajícího slunce příliš neodpovídal dogmatismu a především schematickému řešení tehdejší oficiální fotografie.

Celá kniha se nejen fotografiemi, ale i v textem, opírala o zkreslené představy srovnání měšťácké meziválečné doby s vítěznými zítřky dneška. V obrazové části se tento trend první poloviny padesátých let projevil otištěním starých archivních fotografií nebo zdokumentováním starých a nevyhovujících podmínek pro pracující občany. Dále kolekce snímků přechází přes těžký průmysl, zemědělskou produkci, služby lidu po motivy rekreace a sportu. Dominující textová část je souborem příspěvků různých autorů.

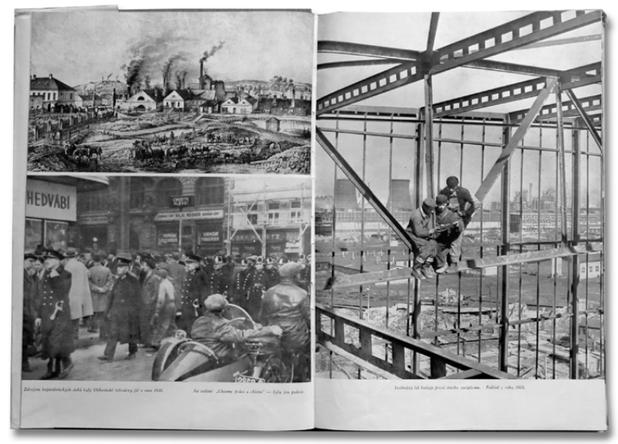

448: *Ostravsko včera a dnes* | 1954

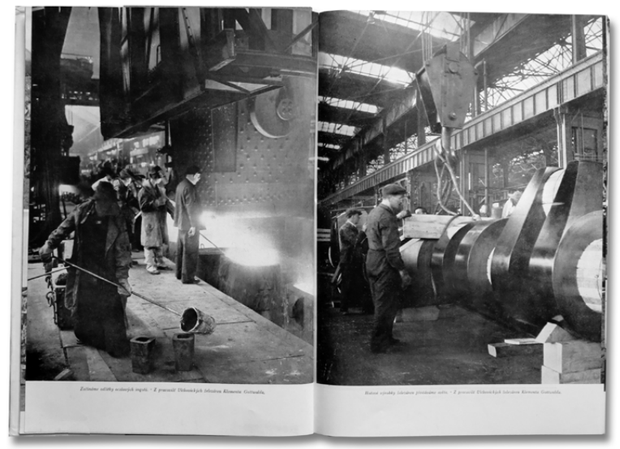

449: *Ostravsko včera a dnes* | 1954

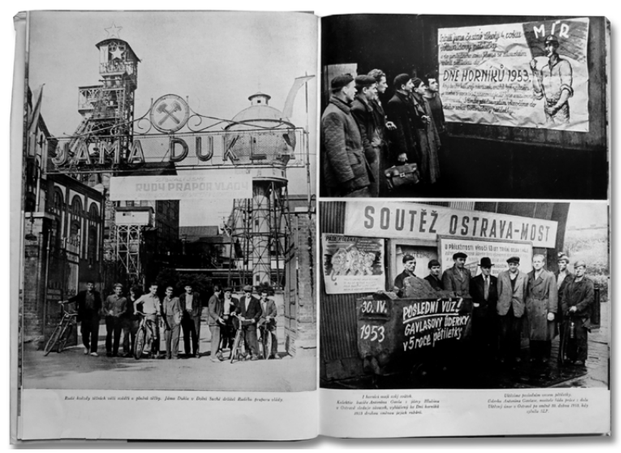

450: *Ostravsko včera a dnes* | 1954

OSVOBOZENÉ OSTRAVSKO BUDUJE | P048

451: *Osvobozené Ostravsko buduje* | asi 1955

Publikace vlastně není typickou knihou, ale představuje spíše jakousi brožuru, jejíž listy bylo možno vytrhnout a podle pokynů na poslední straně titulu jimi vyzdobit nástěnky pracovišť, vestibulů MNV, kulturních institucí apod. Její obsah je však natolik průkazný a vystihuje soudobé tendence, že je zařazení této publikace do práce o fotografických knihách o Ostravsku zcela namístě.

Publikace vyšla k výročí osvobození a na své obálce představila v barvách republiky typické motivy regionu, oproti většině knih ve druhém sledovaném období však nikoli formou fotografie, ale kresby. Objevily se tak zde například schematické ilustrace těžních věží, hutí či nově zavedených trolejbusů. Kromě úvodního textu o Datyňské tragédii se ale titul skládá jen ze snímků. Témata fotografií jsou pro první polovinu padesátých let typická – osvobození, rekreace, zajištění pracujících, výchova mládeže, výstavba průmyslu a bydlení, prvomájové průvody a zdravotnictví. Velkou část fotografií tvoří dobové snímky z první republiky zobrazující žebráky, hladové lidi a potulné umělce. Stěžejní součástí každého obrázku byl krátký odstavec s textem, který byl oproti konkrétní fotografii obecným popisem soudobé či kapitalistické politiky. Prakticky každý text obsahoval srovnání negativně pojatého kapitalismu s úspěchy za vlády socialismu, přičemž tyto aspekty byly popsány zvláště tvrdým a zaníceným způsobem.

452: *Osvobozené Ostravsko buduje* | asi 1955

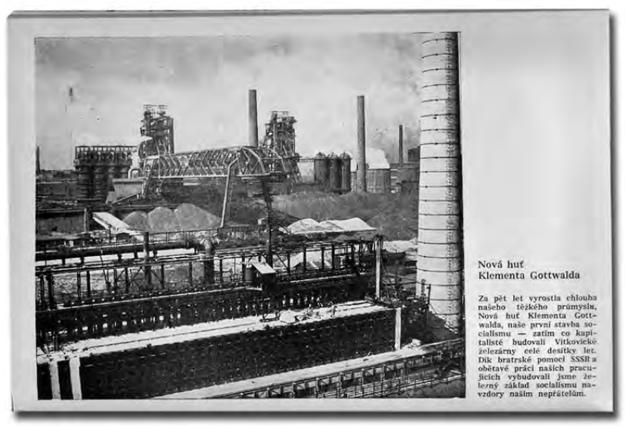

453: *Osvobozené Ostravsko buduje* | asi 1955

OSTRAVSKO VE FOTOGRAFII | P049

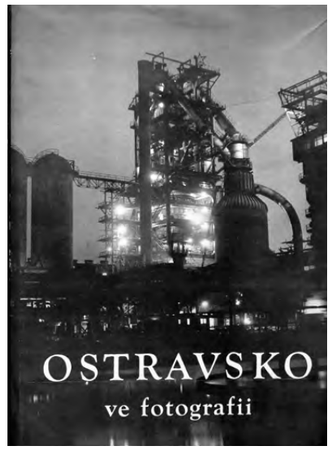

454: *Ostravsko ve fotografii* | 1958

Prvním překvapením této knihy je dvojstrana s rozložitelnými křídly, která zobrazuje panoramatický pohled z Nové radnice směrem od Slezské Ostravy po koksovnu Karolina.

Úvodní text představuje kraj v daleko poetičtějším spektru než dosavadní knihy, i tak se ale nevyhne kritice kapitalismu. Kromě popsání rychlého vývoje lidu a výstavby není oproti starším knihám z úvodního textu znát takové zanícení k nové době. Text je kromě českého jazyka zopakován v ruštině, angličtině, francouzštině a němčině. Zbytek knihy je kromě pěti básní Viléma Závady naplněn fotografiemi. Ty využívají většinu z velkého formátu stránky a jsou opatřeny vesměs stručnými popisky.

Kniha je rozvržena do pěti kapitol. První se věnuje městu Ostravě, druhá pak hornickému, hutnickému, strojírenskému, energetickému, hospodářskému průmyslu a zemědělství. Tématem třetí kapitoly jsou historické architektonické památky a přírodní krásy kraje. Čtvrtá kapitola obsahuje snímky z odvětví kultury, například portréty významných umělců, záběry z divadla, filharmonie a galerie. Poslední kapitola se zabývá dětmi, mládeží, rekreací a sportem. S výjimkou první kapitoly jsou záběry pořízené praktic-

ky po celém území Severomoravského kraje. Výčtem témat je *Ostravsko ve fotografii* první knihou, která obsáhla v podstatě všechny motivy publikací vydaných v letech 1948–1989. Přístup k nim je však v mnoha případech poetičtější a fotograficky zajímavější než v dosavadních či v období tzv. normalizace vydaných fotografických knihách o Ostravsku. Kromě malebných krajin Beskyd se volnější tvůrčí pojetí vyskytuje zejména u snímků z ulic Ostravy, kde je kladen důraz na zajímavé světlené řešení. Většina fotografií je také velmi dobře komponována, což je jednoznačnou změnou oproti celé řadě bezmyšlenkovitých výřezů obrazů u ostatních knih druhého sledovaného období. Volenými náměty se kniha více než o propagaci socialismu snažila o přiblížení významu regionu, pojetí jeho krás a kulturních možností. V tomto ohledu tak lze *Ostravsko ve fotografii* mezi fotografickými publikacemi o Ostravsku považovat za první, jejíž obsah vznikal v důsledku politicko-společenských změn od druhé poloviny padesátých let.

● **Publikace, které nám chybí,** to jsou — mimo jiné, ovšem — obrazové publikace o našich památných místech a městech. Nad nedávno vydanou — a pěknou — knihou o Banské Bystrici sis to znovu uvědomil a jako turista a milovník krás, který se při návštěvě historicky významného města musíš spokojit pohlednicemi často nevalné hodnoty, cítíš tuhle mezeru v našem vydavatelství častěji a dvojnásob více. Jak by dobrých obrazových publikací bylo třeba právě nyní, kdy se stále rozšiřují mezinárodní styky! Nakladatelství sdílejí většinou jiný názor: obrazové publikace »jdou málo na odbyt«, pokud to není zrovna kniha Plickova. Svá tvrzení dokládají zkušenostmi z minula. Hlavní příčina bude však někde jinde. Vyšly — a vycházejí — u nás publikace nahodile uspořádané, nakvap a také obvykle drahé.

Toť myslíme tak: založit zvláštní edici, v níž by se vydávaly obrazové publikace s velikou péčí redakční a za účasti nejlepších mistrů fotografie. Publikace ovšem i s cizojazyčnými texty, v pěkné lakované obálce, méně rozsáhlé a proto i levnější, a hlavně nápaditěji uspořádané. Jejich formát měl by se rovněž změnit. Většinou to byly a jsou i dnes knihy rozměrné. Kupte si takovou na pěknou vzpomínku — a vezte ji navíc k zavazadlu vlakem nebo autobusem!

455: Článek *Červený květ*. roč. II. 1957. s. 185. Autor článku si stěžuje na nedostatek místopisných a vlastivědných fotografických publikací. Rok na to vyšla dlouho očekávaná fotografická publikace o Ostravsku s názvem *Ostravsko ve fotografii*.

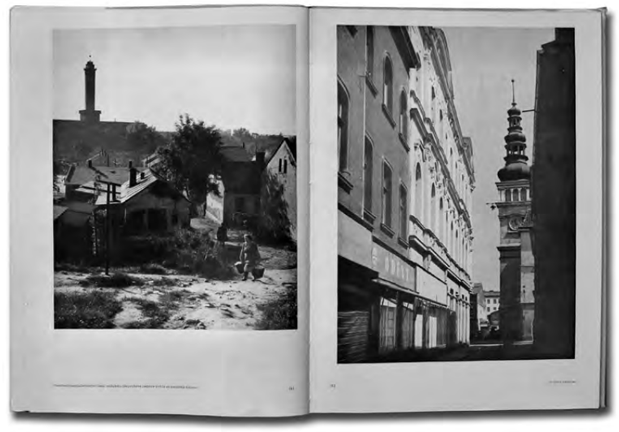

456: *Ostravsko ve fotografii* | 1958

457: *Ostravsko ve fotografii* | 1958

459: *Ostravsko ve fotografii* | 1958

● *ŽE I FOTOGRAFOVÁNÍ JE UMĚNÍ, netřeba už dnes zdůrazňovat. Zalistujeme jen Sudkovou, Plickovou, Jeníčkovou, Ehmovou nebo Markovou Prahou. Anebo Brnem Karla Oty Hrubého. Fotograf se tu stává pěvcem svého města, nachází nevšední pohledy do všedních ulic, zachycuje pro příští pokolení krásu našeho života. Na sklonku minulého roku vydalo i Krajské nakladatelství v Ostravě již dlouho žádanou publikaci Ostravsko ve fotografii.*

Jedním z nejnadanějších a nejznámějších fotografů-amatérů, jehož snímky Ostravy patří mezi nejkrásnější, je mladý vítkovák, absolvent Vyšší průmyslové školy, zaměstnanec údržby V2KG — Karel Kania. 15. ledna vystavuje výběr ze svého bohatého fotografického materiálu na výstavě v Domě umění. Je to první výstava uměleckých fotografií, zachycujících všední život ostravských ulic. Ve sto obrazech promlouvá k nám Ostrava ze všech ročních dob, Ostrava nerozlučně spjatá s těžními věžemi, koksovými pecemi, spletí drátů, trub a trubek. Kaniovo citlivé oko objevilo pozoruhodné pohledy do ulic i nově postavených sídlišť, dívá se na Ostravu ze všech stran, sleduje Ostraváky při práci i v zábavě, prozrazuje zkušeného reportéra i sportovce. Karel Kania tu přesvědčivě odpovídá na pochybnosti těch, kteří prohlašují, že Ostrava nemá fotogenickou tvář. Po úspěších v mezinárodních soutěžích (Kaniovy obrázky byly vystavovány v Austrálii, Pakistánu, Maďarsku, Jižní Africe, v Anglii) představuje Karel Kania přes ostravského diváka, jehož soud bude nejpřísnější. Je krásné naše město, na jehož saze, prach, hluk a tmu bylo už napsáno tolik kritických žalozpěvů?

Rozhodnutí ponechávám návštěvníkům výstavy. Jen tolik napovíme: Krásu nelze hledat jenom očima, krásu musí objevit srdce . . . -jip-

18

458: Článek *Červený květ*. roč. 4. 1959. s. 18. Přestože kulturní krajské periodikum psalo o nedostatku obrazových publikací a o očekávání titulu *Ostravsko ve fotografii*, nevěnovali redaktoři této knize žádný článek. Zmíněna byla jen v souvislosti s výstavou Karla Kanii, který jehož fotografie jsou také v této publikaci.

460: *Ostravsko ve fotografii* | 1958

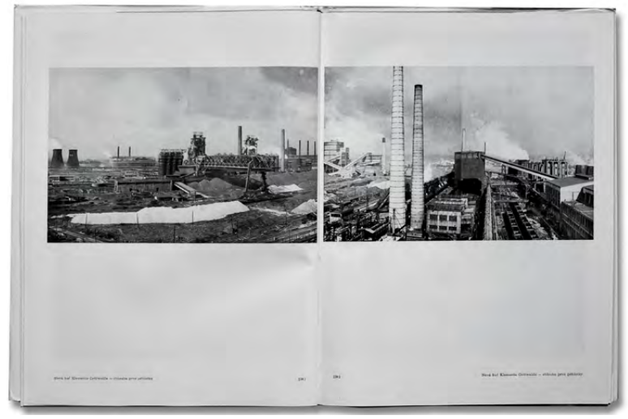

462: *Ostravsko ve fotografii* | 1958

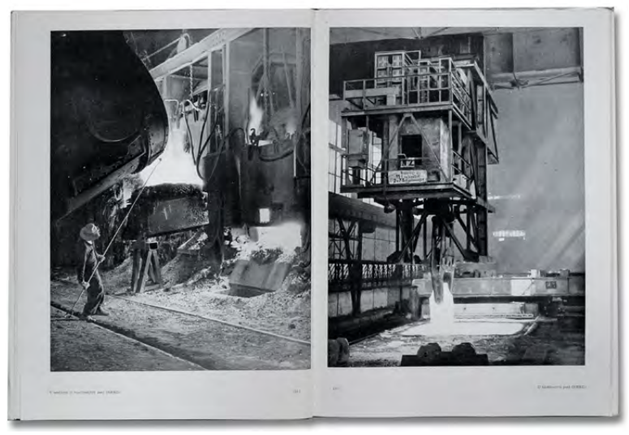

464: *Ostravsko ve fotografii* | 1958

OSTRAVSKO SE FOTOGRAFOVALO

a je z toho veliké album s názvem Ostravsko ve fotografii. Kniha vyšla v Krajském nakladatelství jako pokus o reprezentační publikaci. Je škoda, že mnohé fotografie jsou konvenční a jejich reprodukce nevalná. Umělci — s výjimkou Aug. Handzla — jsou zastoupeni několika portréty, chybějí však reprodukce uměleckých děl a to je škoda. Chválíme tedy publikaci především za to, že uměla ve zkratce ukázat prudký rozmach Ostravska po osvobození, a za to, že ukazuje i na další možnosti práce krajských nakladatelství.

461: *Ostravsko ve fotografii* | Článek *Literární noviny*. roč. 8. č. 6. 7. února. 1959. nestr.

OSTRAVSKO VE FOTOGRAFII, taková publikace už dlouho chybělа nám i zahraničním hostům, všem, kteří obdivují ty pronikavé proměny, jež v současné době prožívá „kraj železa a uhlí". Zásluhou Krajského nakladatelství v Ostravě vznikla kniha živá, dynamická a přitom úměrná, která umí ukázat kontrasty i konflikty, která se snaží zachytit puls výstavby i žití. V účelově sevřeném průřezu se tu představí opravdu celý kraj. Šachty se známými haldami, ocelárny, změněná tvář Ostravy, Kružberská přehrada i Třinec, dnešní vesnice na Hlučínsku, Fulnek a krajina na Opavsku. Dýchne na vás z obrázků i svěžest Beskyd a romantika horské salaše na Těšínsku, se zájmem si prohlédnete soubory fotografií o nových socialistických městech — o Porubě a Havířově. Celkem 157 celostránkových snímků velkého formátu na křídě. Fotografickou část provázejí verše, které Vilém Závada věnoval svému rodnému kraji. Škoda jen, že technické možnosti nakladatelství byly tak omezené; některé reprodukce mohly být dokonalejší. Nicméně je to vkusná a pečlivě vybavená knížka. bě

463: *Ostravsko ve fotografii* | Článek *Kultura: týdeník pro kulturu a umění*. roč. 3. č. 6. 12. února. 1959. s. 4

OSTRAVA BAREVNÁ | P053

465: *Ostrava barevná* | 1962, 1963

Ivan Kubíček (1933–2003)
Novinář a prozaik. Narozen v Praze. Od roku 1946 do první poloviny šedesátých let navštívil mnoho zemí a na základě toho pak psal reportáže. V letech 1953–63 a 1966–69 pracoval jako redaktor komunistických novin *Nová svoboda*. Publikoval také v mnoha dalších periodikách.
V polovině šedesátých let se živil jako spisovatel z povolání. Po roce 1969 dostal zákaz publikování a v Ostravě se živil jako taxikář, závozník, řidič, strojník zemních strojů. V polovině sedmdesátých let se natrvalo vrátil do Prahy.

Spolu s fotografem Františkem Kraslem spolupracoval na knize *Ostrava barevná* (1962, 1963), *Loviti žraloky povoleno* (1964) nebo už v roce 1959 publikovali na třech dvoustranách v kulturním časopise *Červený květ* fotopovídku regionální tematiky.
(zdroj: *Slovník české literatury po roce 1945*. dosupné online dne 5. 2. 2016: http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1264).
Ivan Kubíček také spolupracoval na knize *Ostravsko ve fotografii* (P049)

Kniha byla první fotografickou publikací, která se v poválečné době věnovala samostatně městu Ostravě. Vyšla jako celobarevná a autorem všech snímků je František Krasl. Namísto formálního úvodního textu bylo město představeno uvolněnější formou písma s metaforami a přenesenými významy, které se ostatně spolu s básněmi Viléma Závady, Petra Bezruče a dalších nesly celou publikací. Objektivnější byly až popisky fotografií, u nichž byly kromě místa vzniku uvedeny také další informace o fotografovaném motivu. Publikace svým obsahem silně podléhala průmyslovému charakteru města, což dokazuje i její rozdělení na tři části – *Uhlí*, *Ocel* a *Město*.

Ostrava barevná je po fotografické stránce výtvarně i řemeslně velmi dobře řešena. Celky jsou vhodně prostřídány detaily a na rozdíl od publikací sedmdesátých a osmdesátých let je kladen velký důraz na kvalitní kompoziční skladbu jednotlivých snímků. U fotografií havířů v podzemí dolů je zachována světelná atmosféra na úkor neprokreslení celé části snímku, což je zásadní rozdíl oproti později otištěným fotografiím v titulech sedmdesátých a osmdesátých let. Ve fotografiích využívá autor velmi často zvláštních efektů, jakými jsou dlouhé expozice pro rozmazání pohybu, použití vhodné hloubky ostrosti nebo dramatické světelné atmosféry. Motivy se kniha do značné míry vyhýbá socialistické ideologii, která je ve větší míře prosazována u dvoustránky s motivem prvomájového průvodu a spartakiády. Lidé na fotografiích jsou většinou jen dokreslením děje, občas se ale v publikaci vyskytuje psychologicky vyznívající samostatný portrét. Ze tří tematických částí knihy je patrné, že Krasl se fotograficky velmi dobře orientuje v oblasti těžkého průmyslu. Zde v hornictví i hutnictví v knize uplatňuje výtvarně zajímavé a osobité pohledy. Bohužel se to samé nedá říct o snímcích z třetí sekce Město, které jsou často jen strohými až triviálními pohledy bez větší nápaditosti autorského pohledu.

Kniha se rok po svém prvním vydání dočkala i dotisku. Kromě drobných technických úprav v barvě grafických prvků, či v popiscích snímků bylo vyměněno i několik fotografií. Žádná z těchto změn však s největší pravděpodobností nebyla podnícena ideologií komunistického režimu.

Úvodní text do knihy *Ostrava barevná* psal Ivan Kubíček. Nejednalo se o poslední spolupráci tohoto novináře s fotografem Kraslem, protože v roce 1964 spolu vytvořili knihu reportáží z Kuby *Loviti žraloky dovoleno*, kterou Kubíček sepsal a Krasl ji doprovodil černobílými i barevnými snímky z tohoto prostředí. V období tzv. normalizace měl Kubíček zakázáno publikovat a vykonával dělnické profese.[124]

Publikace vznikala v době, v níž se barevná fotografie teprve rozvíjela a její výroba představovala náročný proces. Později standardně používanému barevnému diapozitivu předcházel negativní materiál. Vše bylo ještě umocněno hospodářsko-politickou situací, která fotografům tzv. východního bloku umožňovala použít téměř jedinou tovární značku barevných negativů, jejíž kvalita se se západní produkcí filmových materiálů dala jen těžko porovnávat. Přestože František Krasl dokázal s barevnou realitou velmi dobře výtvarně pracovat a zaznamenat ji, zpracování materiálů mu zajišťoval odborník a řemeslný fotograf Kolář. Ten byl zaměstnancem Komunálních služeb a svou laboratoř měl za bývalým hotelem Palace v Moravské Ostravě. Kromě zpracování filmového kinofilmového materiálu Orwo zhotovoval Kraslovi také barevné zvětšeniny. Jedním z důvodů bylo, že sám Krasl nevlastnil barevnou komoru, ale podstatným faktorem bylo zdravotní riziko. Tehdejší vyvolávací chemikálie obsahovaly karcinogenní látky a zanechávaly na nechráněných rukou Koláře i v jeho pracovní místnosti hnědé skvrny. Fotografie pro Františka Krasla vznikaly v Kolářově laboratoři v rámci velkovýrobní produkce, a tedy z časových důvodů nebylo možné zachovat nejlepší kvalitu u každého snímku. Barevný proces negativ-pozitiv navíc oproti pozdějšímu barevnému diapozitivu představoval technologicky mnohem náročnější postup. U negativu bylo zapotřebí zhotovit tři barevné výtažky a pro polygrafické účely, kde byl zapotřebí barevný pozitiv, tedy bylo nutné důsledně kontrolovat oba stupně vyvolání fotografií, tedy negativ i pozitiv. Zatímco se v Německu nebo ve Spojených státech vyskytovaly celobarevné obrazové publikace už před druhou světovou válkou, u nás byla kniha tohoto typu neobvyklá ještě v první polovině šedesátých let. Klíčovým negativním činitelem byla kromě technologické náročnosti také cena procesu. Podle ostravského fotografa Fedora Gabčana stála litografie jediné barevné fotografie v době vydání knihy Ostrava barevná 3 500 Kčs. Honorář pro Krasla za jeden záběr v knize činil 600 Kčs.[125]

124 POLÁŠEK, M., rozhovor s autorem práce ze dne 4. 5. 2015

125 GABČAN, F., rozhovor s autorem práce ze dne 4. 12. 2015

Václav Beránek (1932)
Výtvarník a výtvarný redaktor nakladatelství Profil v Ostravě

Studoval na výtvarné katedře pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Pak krátký čas učil na Základní umělecké škole v Havířově a od roku 1957 nastoupil jako výtvarný redaktor do tehdejšího Krajského nakladatelství v Ostravě, pozdějšího Profilu. I v průběhu práce v nakladatelství se věnoval volné tvorbě. Po roce 1968 byl pronásledován tajnou bezpečností a byl vyloučen ze Svazu výtvarných umělců. Dodnes žije v Havířově. (zdroj: *Osobnosti regionu*: Václav Beránek. dostupné online dne 20. 6. 2016 http://www.osobnostiregionu.cz/osoby/349)

Od šedesátých let byl prakticky výhradním výtvarným redaktorem obrazových publikací nakladatelství Profil. Spolupracoval s autory snímků a vytvářel grafickou formu knih. Mezi knihy, které takto Beránek v Profilu ale i mimo toto nakladatelství vytvářel, lze z této práce zařadit:

Ostrava barevná (P053)
Uhlí a lidé (P071)
Třicet jar svobody (P079)
Ostrava: Sedm staletí města (P080)
Severomoravský kraj (P094)
Cesta družby (P099)
Ostrava (P112)
Památník ostravské operace (P113)
Čtyřicet let Krajské politické školy E. Urxe v Ostravě (P120)
Zemědělství Severomoravského kraje (P122)

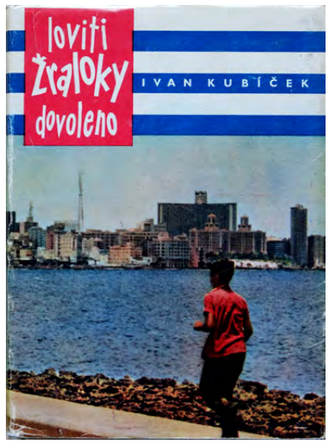

466: *Loviti žraloky dovoleno* | 1964 | další kniha, na níž Krasl spolupracoval s novinářem a spisovatelem Ivanem Kubíčkem.

KULTURA

Ostrava barevná

Kraslova »OSTRAVA BAREVNÁ« se nestala náhodou dvoustou jubilejní publikací krajského nakladatelství. Je to mimořádný ediční čin a neobyčejná péče vydavatelů je na knize vidět. Výjimečnost je především v tom, že se dosud nemůžeme pochlubit monografickým dílem sestaveným výhradně z barevných fotografií takové úrovně. Není ovšem chyba, že se s vydáváním barevných fotografických publikací nespěchá, už proto, že jejich tvůrců — skutečných umělců — je nemnoho. Potvrzuje se stále, že barva ve fotografii není sama o sobě přínosem pro fotografickou tvorbu. Připomeňme např. snahu po »barevnosti« námětů, barevné »experimenty« odvozené od malířské tvorby, obtížnost překonávání technických překážek a jiné.

Je to jistě úspěch, jestliže se v knize Ostrava barevná shledáváme se souborem tak vynikajících snímků — a je jich nejméně třetina — které napříště nemohou chybět v kolekci toho nejlepšího, co bylo u nás v barevné fotografii vytvořeno. V souvislosti s další třetinou snímků dobrých, schopných emotivního účinku, vznikl šťastně komponovaný celek, z něhož si uděláme obraz o všem podstatném, co představuje ocelové srdce naší republiky. Zvláště cenné je to, jak dobře zvládl Krasl jeden z nejtěžších úkolů — zobrazení dynamiky Ostravy »výrobní« a že to dokázal s maximálním citem pro krásu i poezii práce a že zároveň dovedl zdůraznit lidský podíl na tomto procesu.

František Krasl žije a fotografuje v městě, kde se ona ošidná barevnost nabízí co nejméně a je dobře, že si ji nevymýšlel a uměle nevytvářel. Přitom si uvědomujeme, že cesta od vytvoření barevného snímku k reprodukci není snadná a nekvalitní práce v reprodukci oslabuje účinek originálu (nestejná péče v přípravě tisku i u této publikace způsobila, že reprodukčně není kniha zcela vyrovnaná).

Při všem ocenění je však třeba vyslovit výhrady k oné poslední »třetině« knihy, a to ke snímkům popisného dokumentárního charakteru, které bychom snad snesli v reklamní tiskovině, zde však působí více než rušivě a nepochybně snižují celkovou úroveň knihy. Jsou to ony snímky, které jako by byly zařazeny z vnějšího popudu redakce, a to jen proto, aby obraz Ostravy byl úplný, aby zde nechyběl třeba kulturní dům, vystoupení II. krajské spartakiády nebo snímek náměstí — vše ve snaze znázornit kulturní a životní úroveň města. Jestliže jsme se rozhodli vydat knihu umělecké fotografie, pak je nutné držet vysokou kvalitu i za cenu menšího rozsahu. Je totiž vidět, že kompromisy v tomto směru jenom ztěžují a znekvalitňují celkový výsledek, který co do estetického působení je oslaben a nakonec tedy neprospívá záměrům autora ani vydavatele.

J. KUNA

467: *Ostrava barevná* | Článek *Rudé právo*. 26. srpna 1963. s. 2. Články nebo i zmínky o publikacích krajských nakladatelství byly v *Rudém právu* výjimečné.

468: *Ostrava barevná* | 1962, 1963

469: *Ostrava barevná* | 1962, 1963 | Výměna fotografií, vlevo 1. vyd. z roku 1962, vpravo 2. vyd. z roku 1963

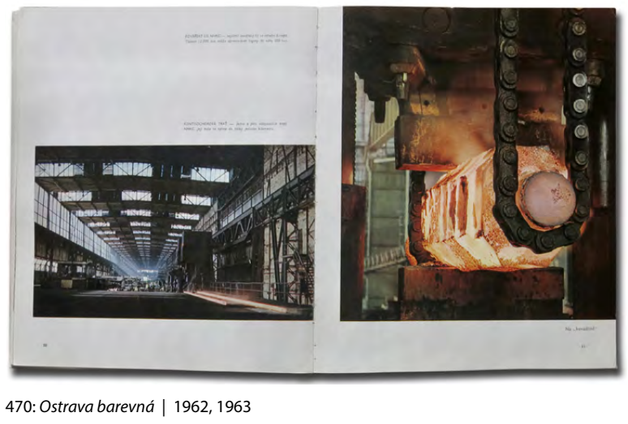

470: *Ostrava barevná* | 1962, 1963

471: *Ostrava barevná* | 1962, 1963

OSTRAVSKO-KARVINSKÉ DOLY | P058

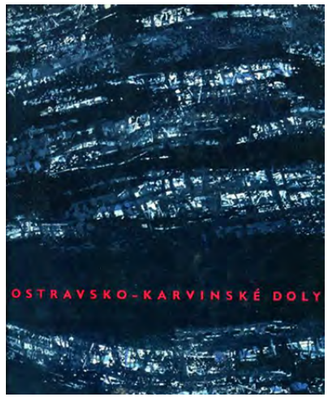

472: *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

„Řekneš-li někomu, že Ostravsko je krásné, možná se usměje. Vzpomene na desítky střízlivých šachetních věží, na stovky hektarů, kde se usídlily haldy, na stovky kouřících komínů, tuny prachu a popílku – a marně se vytře z oka zalétlou slzu.“[126]

Publikace hovoří především obrazem, text je zastoupen pouze jednostránkovou předmluvou, stručnými popisky snímků o místě jejich vzniku a překladem těchto popisků ve čtyřjazyčné verzi v závěru knihy.

Největší technickou kvalitou, ale i světelným řešením a často i atmosférou se vyznačovaly fotografie celků jednotlivých důlních závodů s těžními věžemi. Menší kvalitou byly s ohledem na stižené podmínky při vzniku snímku charakteristické snímky z podzemních štol. Trochu prvoplánově řešené byly i detailní portréty havířů od Květoslava Kubaly, které doprovázely celou knihu. S ohledem na dobu vzniku publikace, ve které bylo na Ostravsku postaveno několik moderních dolů, byly otištěny také fotografie z výstavby či rekonstrukce těchto závodů. Představeny byly také pobočné podniky, jako například OKD rekultivace, opavský Ostroj aj. Asi čtvrtina knihy se věnovala mimopracovním aktivitám pro zaměstnance. V této sekci byly mezi obvyklými tématy průvodů 1. Máje a gratulacemi předáků zařazeny například také specifické lidové taneční zábavy havířů apod.

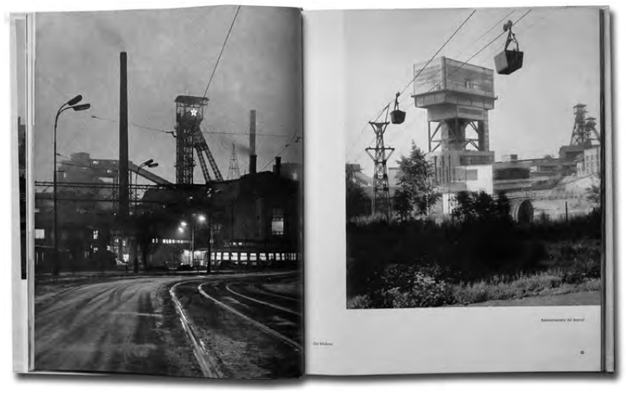

473: *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

474: *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

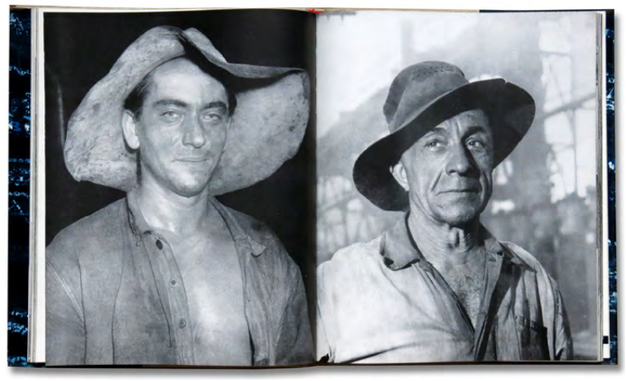

475: *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

476: *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

126 Z předmluvy *Ostravsko-karvinské doly*, s. 7

OSTRAVA | P059

477: *Ostrava* | asi 1966

Publikace *Ostrava* (P059) vyšla k příležitosti sedmi set letého výročí založení města Ostravy.
V rámci oslav výročí bylo sestaveno několik týmů pracovníků z různých oborů. Jedna z těchto skupin, nazývaná ediční, připravovala k jubileu vydání knih a tiskovin. Mezi ně patřily například plán města, cizojazyčný průvodce městem, publikace o dějinách Ostravy apod. K příležitosti oslav probíhala také výstava, k níž měl vyjít doprovodný katalog. Nakladatelství Orbis vydalo soubor fotografií se stručným úvodním textem. (zdroj: *Ostravský kulturní zpravodaj*. 3/ 1967. s. 16)

Spolu s vydanými knihami vyhlásil Městský národní výbor v Ostravě celorepublikovou soutěž v několika výtvarných i vědních oborech. Jednalo se o odvětví literatury, publicistiky, hudby, výtvarného umění, architektury, přírodních a společenských věd. Výsledky soutěže byly vyhlášeny na podzim následujícího roku, kdy oslavy výročí vrcholily. (zdroj: *Červený květ*. roč. 11. 2/1966. s. 222)

Úvodní text se zanedbatelným množstvím agitačních prvků přibližuje Ostravu především jako neobyčejné a rozmanité město. Kromě průmyslu jej staví do popředí také množstvím služeb, kultury a širokými možnostmi pro trávení volného času. Veškerý text včetně popisků snímků je kromě češtiny otištěn také v jazyce ruském, anglickém a německém.

Kniha svými fotografiemi představuje asi nejvýraznější uvolnění mezi ostatními fotografickými publikacemi o Ostravsku vydanými v letech 1948–1989. Zatímco například formálně obdobné tituly P049 či P053 se zaměřily spíše na nehybné motivy v podobě architektury a průmyslových objektů, *Ostrava* si jako ústřední motiv bere člověka. Více než na průmysl se kniha soustředila na život v ulicích města, kulturu a volný čas. Mnoho těchto fotografií se vyznačují výtvarnějším pojetím podpořeným protisvětlem, nadhledem či velmi zdařilou kompozicí. Kromě několika spíše popisných fotografií převážně z oblasti kultury a sportu lze v knize najít i téměř grafické fotografie siluet lidí v protisvětle. Přestože se zde objevila většina typických motivů publikací druhého sledovaného období včetně spartakiády a oslav 1. Máje, jejich fotografické pojetí jim vtisklo lidovější a výtvarnější charakter. Snad neúmyslným, ale velmi častým tématem fotografií v této knize je doprava. Především jde o městskou hromadnou dopravu, objevuje se také méně všední smělý noční snímek ulice města ozářené neony se spoustou spěchajících lidí a automobilů.

Řazení snímků odpovídá tematickému zaměření s výjimkou jedné nelogičnosti, kdy je v odvětví kultury mezi jazzovými hudebníky a činohrou zařazen údržbář opravující lampu veřejného osvětlení.

Ostrava je mezi fotografickými publikacemi o Ostravsku poslední knihou, která vyšla před srpnovými událostmi roku 1968. Publikace byla vydána Městským národním výborem – školskou a kulturní komisí – v Ostravě k příležitosti sedmi set let výročí založení města. Přestože kniha nenese v tiráži ani na jiném místě rok svého vydání, lze se podle tohoto jubilea domnívat, že vyšla v roce 1967 (oficiální rok založení města Ostravy je 1267). V jednom z fyzických exemplářů této knihy je však ručně vepsaná dedikace, která je datována dnem 30. 12. 1966. Kniha tedy vyšla už v tomto roce. Vzhledem k tomu, že titul nebyl určen pro širokou veřejnost, neproběhla o něm tiskem ani výraznější recenze, která by na novou knihu reagovala. Stručná informace se objevila ve sborníku Ostrava 5 z roku 1969 ve zprávě Průběh oslav 700 let trvání města. Mezi jinými knihami, které při příležitosti sedmisetletého jubilea, zmiňuje autor i knihu Ostrava. Kromě toho, že se zde dočteme, že jde o dárkový titul města a že byl vydán mimo ediční plán jiných publikací, nepřináší zmínka ve sborníku oproti tomu, co lze vyčíst ze samotné knihy, žádnou novou informaci. Pozoruhodné ale je že podle článku ve sborníku nese kniha název *Ostrava ve fotografii*. Překvapivé ale je, že kniha má na své obálce pouze název *Ostrava*, na hlavním titulu kromě toho i podnázev *Město uhlí a železa*. Jednotící oficiální název tak zůstává neznámý. Rozsáhlejší zprávu podal regionální kulturní měsíčník *Červený květ*. V článku pod nenápadným titulkem *„Podivné cestu osudu“* však na rozdíl od jiných textech o publikacích autor knihu nechválí, ale kritizuje. Pisatel srovnává publikaci *Ostrava* s knihou Antonína Gribovského *Olomouc*, která se nemůže dočkat vydání kvůli obsazení hlubotiskových tiskáren.[127] Ostře navíc kritizuje obsahovou kvalitu fotografií jejího autora Kubaly.

Oproti titulům, které vycházely v nakladatelství Profil a dalších, se kniha výrazně liší také svým nákladem. Ten představuje na svou dobu velmi nízkých 1 000 ks. Také asi proto se dnes kniha nevyskytuje v žádné z knihoven města, s výjimkou Archivu města Ostravy. Dalším faktem, který ztěžuje dostupnost knihy v dnešní době, je jeho pravděpodobné distribuování i mimo území Československa. Lze tak vyčíst z čtyřjazyčnosti textů v knize – kromě českého jazyka jsou texty také v ruštině, angličtině a němčině.

479: *Ostrava* | asi 1966

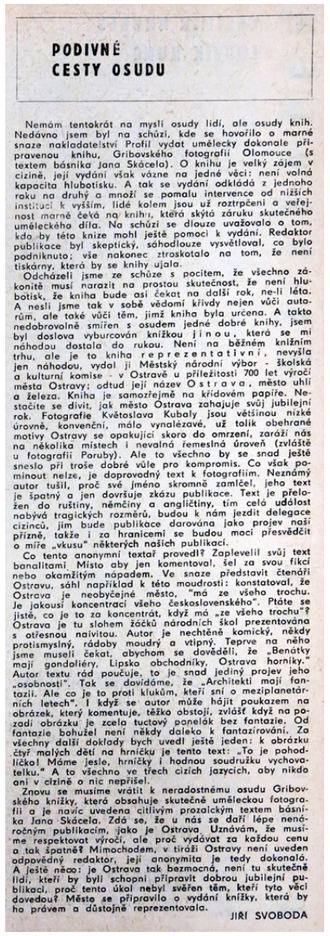

PODIVNÉ CESTY OSUDU

Nemám tentokrát na mysli osudy lidí, ale osudy knih. Nedávno jsem byl na schůzi, kde se hovořilo o marné snaze nakladatelství Profil vydat umělecky dokonale připravenou knihu, Gribovského fotografii Olomouce (s textem básníka Jana Skácela). O knihu je velký zájem v cizině, její vydání však vázne na jedné věci: není volná kapacita hlubotisku. A tak se vydání odkládá z jednoho roku na druhý a množí se pomalu intervence od nižších institucí k vyšším, lidé kolem jsou už roztrpčeni a veřejnost marně čeká na knihu, která skýtá záruku skutečného uměleckého díla. Na schůzi se dlouze uvažovalo o tom, kdo by této knize mohl ještě pomoci k vydání. Redaktor publikace byl skeptický, sáhodlouze vysvětloval, co bylo podniknuto; vše nakonec stroskotalo na tom, že není tiskárny, která by se knihy ujala.

Odcházeli jsme ze schůze s pocitem, že všechno zákonitě musí narazit na prostou skutečnost, že není hlubotisk, že kniha bude asi čekat na další rok, ne-li léta. A nesli jsme tak v sobě vědomí křivdy nejen vůči autorům, ale také vůči těm, jimž kniha byla určena. A takto nedobrovolně smíšen s osudem jedné dobré knihy, jsem byl dostava vyburcován knížkou jinou, která se mi náhodou dostala do rukou. Není na běžném knižním trhu, ale je to kniha reprezentativní, nevyšla jen náhodou, vydal ji Městský národní výbor - školská a kulturní komise - v Ostravě u příležitosti 700 let výročí města Ostravy; odtud její název Ostrava, město uhlí a železa. Kniha je samozřejmě na křídovém papíře. Nestačíte se divit, jak město Ostrava zahajuje svůj jubilejní rok. Fotografie Květoslava Kubaly jsou většinou nízké úrovně, konvenční, málo vynalézavé, už tolik obehrané motivy Ostravy se opakující skoro do omrzení, zaráží nás na několika místech i nevalná řemeslná úroveň (zvláště u fotografií Poruby). Ale to všechno by se snad ještě snesło při troše dobré vůle pro kompromis. Co však pominout nelze, je doprovodný text k fotografiím. Neznámý autor tušil, proč své jméno skromně zamlčel, jeho text je špatný a jen dovršuje zkázu publikace. Text je přeložen do ruštiny, němčiny a angličtiny, tím celá událost nabývá tragických rozměrů, budou k nám jezdit delegace cizinců, jim bude publikace darována jako projev naší přízně, takže i za hranicemi se budou moci přesvědčit o míře „vkusu“ některých našich publikací.

Co tento anonymní textař provedl? Zaplevelil svůj text banalitami. Místo aby jen komentoval, šel za svou fikcí nebo okamžitým nápadem. Ve snaze představit čtenáři Ostravu, sáhl například k této moudrosti: konstatoval, že Ostrava je neobyčejné město, "má ze všeho trochu. Je jakousi koncentrací všeho československého". Ptáte se jistě, co je to za koncentrát, když má „ze všeho trochu"? Ostrava je tu slohem žáčků národních škol prezentována s otřesnou naivitou. Autor je nechtěně komický, někdy pratišmejný, rádoby moudrý a vtipný. Teprve na něho jsme museli čekat, abychom se dověděli, že „Benátky mají gondoliéry, Lipsko obchodníky, Ostrava horníky." Autor textu rád poučuje, to je snad jediný projev jeho „osobnosti". Tak se dovídáme, že „Architekti mají fantazii. Ale co je to proti klukům, kteří sní o meziplanetárních letech". I když se autor může hájit poukazem na obrázek, který komentuje, těžko obstojí, zvlášť když na pozadí obrázku je zcela tuctový panelák bez fantazie. Od fantazie bohužel není někdy daleko k fantazírování. Za všechny další doklady bych uvedl ještě jeden: k obrázku čtyř malých dětí na hrníčku je tento text: „To je pohodlíčko! Máme jesle, hrníčky i hodnou soudružku vychovatelku." A to všechno ve třech cizích jazycích, aby nikdo ani v cizině o nic nepřišel.

Znovu se musíme vrátit k neradostnému osudu Gribovského knížky, která obsahuje skutečně umělecky fotografii a je navíc uvedena citlivým prozaickým textem básníka Jana Skácela. Zdá se, že u nás se daří lépe nenáročným publikacím, jako je Ostrava. Uznávám, že musíme respektovat výročí, ale proč vydávat za každou cenu a tak špatně? Mimochodem, v tiráži Ostravy není uveden odpovědný redaktor, jeji anonymita je tedy dokonalá. A ještě něco: je Ostrava tak bezmocná, není tu skutečně lidí, kteří by byli schopni připravit dobrou jubilejní publikaci, proč tento úkol nebyl svěřen těm, kteří tyto věci dovedou? Města se připravila o vydání knížky, která by ho právem a důstojně reprezentovala.

JIŘÍ SVOBODA

478: *Ostrava* | Článek *Červený květ*. 7/1967. s. 45

127 kniha navzdory obavám autora článku vyšla v nakladatelství Profil v roce 1968

480: *Ostrava* | asi 1966

481: *Ostrava* | asi 1966

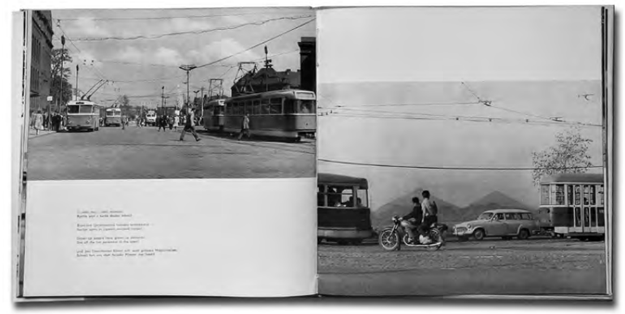

482: *Ostrava* | asi 1966

483: *Ostrava* | asi 1966

DOPRAVNÍ PODNIK MĚSTA OSTRAVY | P060

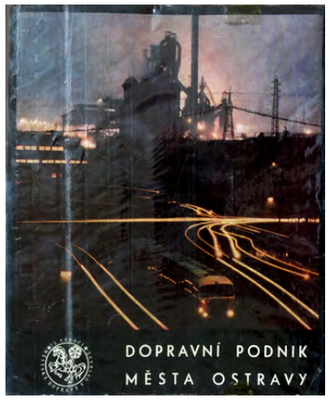

484: *Dopravní podnik města Ostravy* | 1969

Publikace, která vyšla k sedmdesátému výročí založení městské hromadné dopravy v Ostravě, představila dopravu v ulicích vesměs kvalitními snímky s využitím světelné atmosféry i popisem tzv. genia loci Ostravy. Byla první vydanou fotografickou publikací o Ostravsku po srpnových událostech v roce 1968.

Úvodní text v češtině, ruštině a němčině se v zásadě neopíral o socialistické ideje a představil spíše historický vývoj dopravního podniku a jeho soudobý stav včetně rozvoje v posledních letech.

Většina obsahu – obrazová část knihy – byla prezentací nejen historických snímků dopravního podniku, ale především města Ostravy, samotných dopravních prostředků a provozu dopravního podniku. Záběry města většinou představovaly obecně typické prvky Ostravy, jako vysoké pece, komíny, těžní věže šachet, uhelné lanovky apod. Prezentace dopravního podniku se tak neomezila na pouhé zobrazení dopravních prostředků, ale zařazeny byly i širší souvislosti. To platilo také o fotografiích, které ukazovaly poskytované služby zaměstnancům podniku. Jednalo se například o bydlení, školky aj. Provoz kolem městské hromadné dopravy přinesl na fotografiích záběry údržby, dispečinku, odklízení následků zimní kalamity, ale také výstavbu nových dílen v Martinově, nové tramvajové trati apod. Středem zájmu knihy se však přirozeně staly dopravní prostředky v ulicích města. Na snímcích se objevily nejčastěji nejmodernější vozy hromadné dopravy v Ostravě, například trolejbusy nebo tramvaje typu T. Oproti tomu byla téměř končící a zastaralá úzkorozchodná dráha v knize zastoupena jediným snímkem. Ve většině případů využili fotografové k zachycení dopravního prostředku nebo nějaké činnosti zaměstnanců velmi dobrou světelnou atmosféru. Mnoho snímků například vzniklo za šera a v noci, přičemž například u úvodního snímku na frontispisu je umístěna barevná fotografie, u níž autor skvěle využil kontrast dvou teplot chromatičnosti – zimního večera venku a teplého osvětlení vozu tramvaje. Vysokou estetikou se vyznačuje také snímek dvou svářečů, který má téměř dokumentární charakter. Skoro „kolářovsky“ působí i snímek Staré ostravské předměstí, kde fotograf zachytil staršího muže u staré zástavby, v pozadí s kouřícími komíny. Přestože se několik snímků vyznačovalo podobnými hlubšími plány a téměř všechny velmi dobrou atmosférou denní doby a kompozičním řešením, objevily se zde i některé prostší informativní fotografie. Ani ty však nepředstavovaly tak extrémní

případ zobrazení, jako tomu bylo v několika knihách sedmdesátých a osmdesátých let. Podstatnějším nedostatkem knihy byl její velmi nekvalitní tisk.

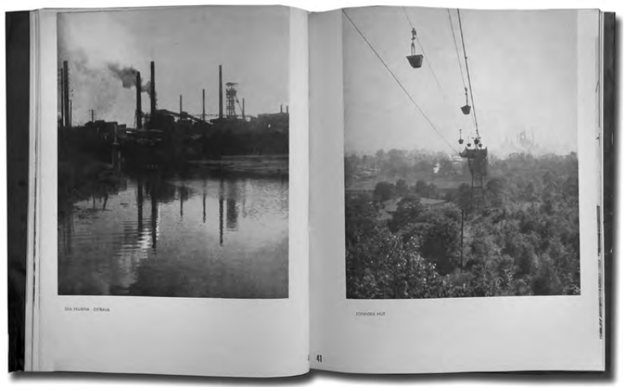

485: *Dopravní podnik města Ostravy* | 1969

486: *Dopravní podnik města Ostravy* | 1969

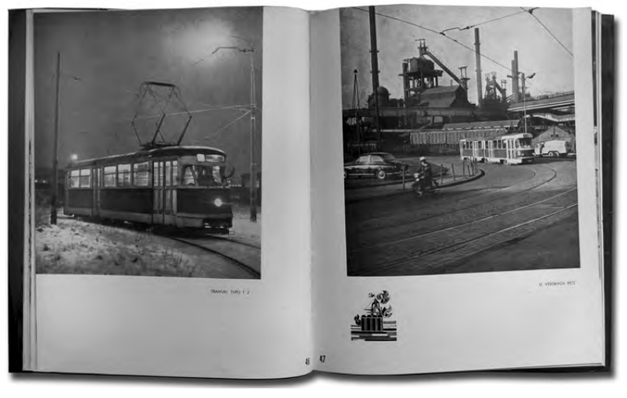

487: *Dopravní podnik města Ostravy* | 1969

POZEMNÍ STAVBY OSTRAVA | P062

„Vítězný únor 1948, který vytvořil i pro stavebnictví široké možnosti plného uplatnění při socialistické výstavbě, byl počátkem organizační výstavby stavebních organizací, které mohly komplexně a efektivně plnit náročné úkoly výstavby průmyslových závodů i společenských a bytových staveb.“[128]

488: *Pozemní stavby Ostrava* | asi 1971

Kniha vydaná k dvacetiletému jubileu založení Pozemních staveb Ostrava byla náměty v podstatě shodná s tituly P070, P076, P085, P095 a P121. Přestože formou fotografií nepřinesla propagandistické motivy socialismu, úspěchy a vize dobré budoucnosti podniku byly popsány v úvodním textu. Na základě otištěných grafů bylo zřejmé, že se požadavky po bytové a jiné výstavbě úspěšně plní, což bylo podle knihy stvrzeno i uděleným řádem práce.

Publikace představila výsledky budování barevnými i černobílými fotografiemi doprovázenými stručnými popisky o tom, co se na snímku nachází. Množstvím snímků byl důraz kladen především na bytovou výstavbu, otištěny byly i obrázky budov občanské vybavenosti, kulturních domů, škol a různých dostaveb. Přestože se většinou v knize jednalo o technicky kvalitní obrázky, jejichž primárním účelem bylo informovat o podobě hotového stavebního díla, ve dvou případech se fotograf uchýlil k odvážnější kompozici výškové budovy do úhlopříčky.

489: *Pozemní stavby Ostrava* | asi 1971

490: *Pozemní stavby Ostrava* | asi 1971

128 *Pozemní stavby Ostrava*, nestránkováno

SEVEROMORAVSKÝ KRAJ | P063

491: *Severomoravský kraj* | 1971

Publikace není knihou, ale kolekcí pětadvaceti černobílých fotografií. Vyšla k padesátému výročí založení KSČ a je tedy ranou fotografickou publikací o Severomoravském kraji v době tzv. normalizace. Fotografie jsou uspořádané samostatně a jsou spolu s úvodním textem na jemnějším papíru uloženy v papírové složce.

Publikace patří mezi ty, které se fotograficky zabývaly celým Severomoravským krajem. Kraj vznikl roku 1960 reorganizací uspořádání krajů, kdy z původních devatenácti krajů jich vzniklo deset. Rozloha Severomoravského kraje proto zabírala více krajských měst a oproti dnešnímu Moravskoslezskému kraji, jehož je město Ostrava součástí, byla jeho rozloha dvojnásobná (11 074 km^2).

Z obsahového hlediska se, co do začlenění socialistické ideologie, jedná o jednu z nejméně angažovaných publikací o Ostravsku ve druhém sledovaném období. Už jen úvodní text zmiňuje spíše fakta o kraji, než jeho přínos lidu a socialistickému státu, jak tomu bylo zvykem v jiných publikacích. Jediným termínem, který se pojil se soudobým režimem, bylo v textu zmíněné socialistické budování. To však již nemělo úlohu silné propagandy, ale spíše faktu. V textu byl probrán geografický charakter kraje, jeho územní uspořádání a změny po roce 1960, klíčové přednosti v oblasti průmyslu, školství, kultury (hudba, galerie, muzea), sportu nebo možnosti rekreace. Zatímco dosavadní texty přibližovaly Ostravsko a Severomoravský kraj jako území, které přináší socialismu především produkty těžkého průmyslu, v publikaci *Severomoravský kraj* byla tato oblast republiky představena z hlediska zážitků, folklorních zajímavostí a krásné krajiny. Publikace byla svým postojem změnou od dosavadních kritérií pro propagaci dané oblasti Československa, byla do značné míry oproštěna od ideologie režimu i původní zatvrzelosti oproti době kapitalismu a soustředila se především na konkrétní specifika kraje.

Náměty a přístup fotografií už vlastně předurčil úvodní text. Až na fotografii sochy Klementa Gottwalda a tanku jako pomníku osvobození, který se nevyhnul snad žádné fotografické publikaci o Ostravsku, byly motivy voleny na základě textů. Čísla pod jednotlivými snímky odkazují kromě jejich popisku ve formě informací o místě vzniku a dalších okolnostech také ke jménům jejich autorů. Těch je celkem sedm: Jan Byrtus, Fedor Gabčan, Antonín Gribovský, Arnošt Pustka, Vilém Reichmann, Petr Sikula a Josef Solnický. Forma fotografií celku proto také není jednotná. Zatímco snímky Gabčana, Jandy a Byrtuse představují výtvarnější pojetí, Pustka či Sikula jsou zastoupeni čistě objektivními fotografiemi. Taková kvalitativní rozkolísanost, kdy za dynamickým snímkem mraků s komíny a fotografií výtvarného pojetí haldy přichází na dalším obrázku portrét Gottwalda, dojem celku do jisté míry zhoršuje.

492: *Severomoravský kraj* | 1971 | Městské koupaliště v Opavě

493: *Severomoravský kraj* | 1971 | Štramberk

DVACET LET PRÁCE A ÚSPĚCHŮ BUDOVATELŮ SOCIALISTICKÝCH SÍDLIŠŤ A MĚST, NÁRODNÍ PODNIK BYTOSTAV, NOSITEL ŘÁDU PRÁCE | P064

494: *Bytostav* | 1971

Publikace o dvacetiletí

U příležitosti 20. výročí trvání n. p. Bytostav — nositele Řádu práce, byla vydána publikace, která má 132 stránek a je v ní přes 130 fotografií, pérovek a grafů, znázorňujících úspěchy podniku od jeho založení v roce 1951.

Podnik Bytostav se významně podílel na výstavbě Poruby, „města na zelené louce", Havířova, hornické Karviné i nejmladší čtvrti Ostravy, Jižního města.

V několika grafech je přehledně znázorněn průběh bytové výstavby v prvním desetiletí, kdy Bytostav předal do užívání 26 900 bytů, zatímco v druhém desetiletí svého trvání odevzdal již 51 643 bytů. Grafy znázorňují růst produktivity práce při nižším stavu zaměstnanců, jsou zde uvedeny snímky z uplatňování proudové metody, zavádění nových technologií a rozvoje pracovní iniciativy. V publikaci je také přehled o celkové hodnotě díla 10 miliard 100 miliónů korun, které podnik za dobu svého trvání vytvořil.

U příležitosti 20. výročí založení podniku a Dne stavbařů obdrželo tuto publikaci 490 zasloužilých pracovníků, z nichž mnozí zároveň převzali různá vyznamenání, čestné odznaky a jiné odměny. Knížka bude všem připomínat jejich podíl na výstavbě. [ab]

495: *Bytostav* | Článek *Ostravský večerník*. roč. 4. č. 147. 28. července. 1971. s. 1

Účelová publikace podniku Bytostav je příkladem toho, jak lze i do tematiky stavby bytů prosadit dogmatismus období tzv. normalizace. Pokud v knize nebylo možno prezentovat ideje socialistické vlasti formou fotografií, naplnily záměr po oslavě výstavby bytových jednotek texty připojené k obrázkům. Kniha se tak stává kolekcí snímků reprezentujících proměny bývalého Severomoravského kraje.

V úvodu knihy se za stručným textem a několika grafy prezentuje podnik několika reportážními snímky. Převážná část zbytku souboru fotografií zobrazuje nová sídliště v různých městech kraje. Nechybí ani obrázky srovnávající staré bydlení v koloniích s tím novým, tedy forma prezentace pokroku v bydlení oblíbená v mnoha dalších fotografických knihách o Ostravsku.

U téměř všech snímků lze prokazatelně najít jeden společný rys – jejich nízkou řemeslnou kvalitu. Mnoho domů se „kácí", nemluvě o smysluplnosti výřezů řady fotografií. Snad ještě hůře dopadly úvodní reportážní snímky gratulací, delegátů a sněmů.

496: *Bytostav* | 1971

497: *Bytostav* | 1971

OSTRAVSKO VE FOTOGRAFII | P065

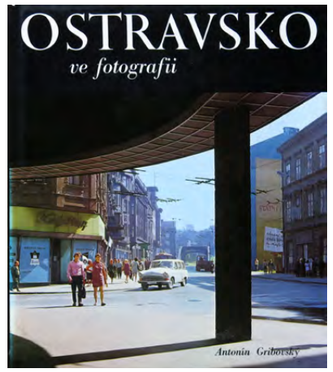

498: *Ostravsko ve fotografii* | 1971, 1972

Přestože mezi touto publikací a knihou stejnojmenného názvu z konce padesátých let (P049) uběhla doba třinácti let, náměty i způsob jejich prezentace se v obou knihách příliš nezměnil. Prvky krásného života socialismu v úvodním textu byly díky jeho autorovi Vilému Závadovi skryty za poetickými obraty. Čtenář si tak opět přečte o staré době, jejíž hmotné pozůstatky už zanikají, nebo se dozví o rychlém růstu města. Trochu v kontrastu pak vyznívá Závadův popis vesnických domků a kostelíků Beskyd s o několik řádků níže postaveným líčením rychlostních silnic a sítí autobusů v Ostravě. Stěžejním tématem úvodního textu je motiv práce.

První polovina knihy představuje na černobílých a místy i barevných fotografiích krajiny Beskyd, Nový Jičín a okolí, historické památky v podobě hradů, zámků a další města spjatá s dějinami. Následující asi čtvrtina knihy se fotografiemi věnuje městu Ostravě. Záběry jsou zaměřeny na městskou krajinu, snímky ulic, architektury či průmyslových podniků. Na rozdíl od většiny publikací je podoba města ilustrována jen těmito parametry její podoby. Lidé snímky jen dokreslují, portrét se objevuje jen sporadicky. Po Ostravě je ukázána podoba Třince, Českého Těšína a dále oblast Slezska.

Podobně jako u jiných titulů je na knize zajímavé, že vyšla ve dvou vydáních (roky 1971 a 1972) s menšími obměnami obsahu jak v rovině textové, tak fotografické. Kromě drobných technických změn snímků (i k horšímu) například ve formě gradace obrazu se u většiny fotografií změnily jejich textové popisky. U druhého vydání z roku 1972 se popisy snímků zkonkretizovaly a upřesnily v datech, místech vzniku apod. V případě popisků snímků města Ostravy se například aktualizoval název náměstí, u dalšího snímku se opravil chybný údaj z prvního vydání. Výměna fotografií proběhla celkem na sedmi stranách, a to zejména u motivů Beskyd a Třince. Právě v případě Třince byla ve druhém vydání vyměněna subjektivní až depresivní fotografie pohledu na městské sídliště z okna bytu za socialisticky příhodnější snímek Třineckých železáren VŘSR. Tento krok byl bezesporným důkazem o přílišné kontroverzi původního snímku, který nepředstavoval v době počátku sedmdesátých let zrovna požadovaný optimistický pohled na dobové dílo.

Knihu kupodivu nevydalo ostravské nakladatelství Profil, ale vyšla v rámci edice *Fotografických vlastivědných publikací* sloven-

Eugen Lazišťan (1917–2006), fotograf a vedoucí obrazových knih v nakladatelství Osveta. Fotografii se vyučil v letech 1940–1942 během pobytu na vojně. Do roku 1952 pracoval jako fotoreportér a později i jako redaktor v periodiku *Matice slovenská*. Od poloviny osmdesátých let organizoval expozice v Muzeu Karla Plicky v Martině. Fotografovat začal v roce 1936. Jako zaměstnanec novin dokumentoval přesídlování Slováků do Maďarska nebo život slovenských přistěhovalců. Jeho dalšími tématy byl folklorní a vlastivědný život, vesnická i městská architektura. Od 40. let publikoval v časopisech a od padesátých let do roku 1983 mu vyšlo několik autorských fotografických knih s vlastivědnou a místopisnou tematikou.

V souvislosti s fotografickými publikacemi ovšem nejvíce proslul jako jejich redaktor a vedoucí Edice obrazových publikací nakladatelství Osveta, kterého zastával v letech 1953–1982. V tomto období se Lazišťan zasloužil o rozšiřování počtu obrazových publikací do edičního plánu nakladatelství a nelze opominout ani vysokou úroveň kvalitní koncepce a stylu knih. (HLAVÁČ, L.: *Dejiny slovenskej fotografie*. 1989) Díky spolupráci našeho krajského nakladatelství Profil v Ostravě se Slovenskou Osvetou se Lazišťan podílel také na vzniku několika fotografických publikací věnovaných Ostravě. Kromě toho redigoval například také dvojici knih o Roháčích našeho regionálního fotografa Františka Krasla.

ského nakladatelství Osveta. Vedoucím a editorem fotografických knih této edice byl Eugen Lazišťan, jež se autorsky podílel na mnoha titulech orientovaných nejen na oblast Slovenska, ale i českých měst. Mezi řadou těchto knih lze jmenovat například *Slovenské jaskyne* (1973), *Jablonec nad Nisou* (1975), *Orava* (1976) *Chvála vody* (1981), *Československo* (1988) nebo *Slovenský ráj* (1988). Na prvním vydání knihy *Ostravsko ve fotografii* se kromě našeho olomouckého fotografa Antonína Gribovského podílel jen tým slovenských zaměstnanců Osvety. Stejná sestava tvůrců knihy zůstala zachována také ve druhém vydání, který už však vydal s Osvetou také ostravský Profil.

Podle tiráže knihy byl iniciátorem vzniku knihy Severomoravský krajský národní výbor a kniha byla pravděpodobně k vydání připravena Osvetou z důvodu dostupnější tiskárny nebo plné kapacity nakladatelství Profil. Jistou zvláštnost tohoto titulu představovala naprostá absence jakéhokoliv článku nebo recenze o nové knize. Vzhledem k tomu, že podle uvedené maloobchodní ceny v knize byla kniha určena k běžné distribuci je tato skutečnost podivná.

Dlouhý časový úsek, v němž kniha vznikala, dokazuje neefektivní funkčnost éry socialismu. Hlavními brzdnými momenty realizace knihy byl zdlouhavý systém schvalování a cenzury a technické možnosti tiskáren. Druhý prvek dobře ilustruje údaj z tiráže publikace *Ostravsko ve fotografii*, kde je uvedeno, že kniha byla do tisku zadána v prosinci 1970 a vyhotovená byla až v listopadu 1971.

499: *Ostravsko ve fotografii* | 1971, 1972

500: *Ostravsko ve fotografii* | 1971, 1972 | Dvojice výměny fotografií, vlevo 1. vyd. z roku 1971, vpravo 2. vyd. z roku 1972

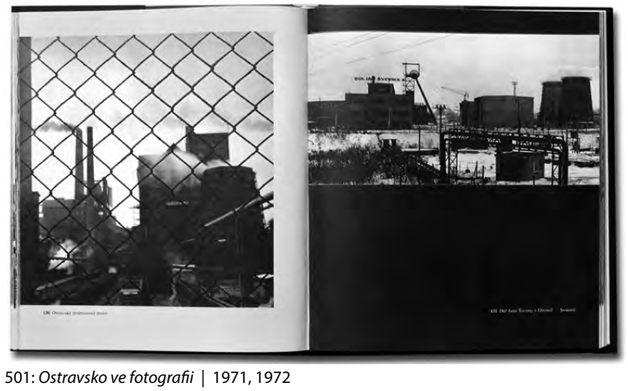

501: *Ostravsko ve fotografii* | 1971, 1972

502: *Ostravsko ve fotografii* | 1971, 1972

503: *VŠB Ostrava* | 1973

VŠB OSTRAVA | P067

„Naše škola má mnohaletou tradici. Ale jako škola socialistická si musí tradici založit a rozvinout. To se podaří, spojíme-li slavnou minulost školy s komunistickou perspektivou.“

Prof. RNDr. Rudolf Jirkovský
Doc. PhDr. Karel Tvarůžka[129]

Kniha patří k titulům, které se samostatně zabývaly školou. Vysoká škola báňská patřila obecně mezi středními a vysokými školami na Ostravsku ve fotografických publikacích kraje k nezobrazovanějším. Snímky se však prakticky omezovaly pouze na stejný motiv – průčelí budovy rektorátu VŠB, některé nabídly i pohled dovnitř budovy.

Samostatná publikace obsahovala text o historii školy kromě češtiny, také v ruštině a v němčině. Z obsahového hlediska nebyl text, až téměř k jeho konci, nijak zásadně ovlivněn komunistickou ideologií a zabýval se především problémy a souvislostmi založení školy.

Fotografická část publikace byla rozdělena do dvou částí – Ze života kateder a Ze života školy. Fotografie byly pojaty v soudobých tradicích normalizačních snímků. Převládala strojenost, prvoplánový pohled a technicky špatná kvalita podpořená nedobrým tiskem (to se projevilo zejména u černobílých snímků). Ani druhá kapitola nepředstavila školu v lepším obraze a opět převládaly zcela mechanicky vytvořené snímky, jejichž kvalita byla podřízena nedostatečnou investicí do tisku. Námětově se kniha pohybovala na běžném schématu podobně zaměřených titulů. Středem zájmů byla přirozeně škola a život kolem ní, značná část fotografií však byla věnována obecnějším tématům – sportu, lidové zábavě, prvomájovým průvodům, školením, výstavbě aj. Zcela obecně už ostatně tato publikace začala – jako první fotografii představila na obálce záběr na město Ostravu.

129 *VŠB Ostrava*. 1972. s. 26

504: *VŠB Ostrava* | 1973

505: *VŠB Ostrava* | 1973

506: *VŠB Ostrava* | 1973

ZOO OSTRAVA | P068

507: *Zoo Ostrava* | 1973

Zoologická zahrada v Ostravě vydala během let 1948–1989 celkem dvě známé publikace. První z nich vyšla v patrně kolem roku 1960 (P051) a vztahovala se ještě k prvnímu místu působiště Zoo v Ostravě v blízkosti dolu Alexander v Ostravě-Kunčičkách. Publikace, která asi polovinou svého obsahu představila zoologickou zahradu ve formě fotografií, byla vlastně průvodcem po nevelkém areálu. Kromě slovního popisu silné iniciativy havířů, díky níž docházelo od roku 1948 k nadšenému budování Zoo v Kunčičkách, nebyla publikace nijak zasažena socialistickou propagandou. Fotografie byly čistě informativní bez jakékoliv snahy o hlubší vyznění, které ostatně nebylo ani na místě.

Stejnojmenná kniha vydaná v roce 1973 (P068) nepoukazovala prakticky na žádné souvislosti s politickým režimem. Na této i předchozí publikaci tak byl oproti titulům, které se zabývaly průmyslovými podniky, patrný zásadní rozdíl používání propagandistických prvků. Zatímco například knihy vydané OKD v rámci přirozené propojenosti těžké práce a budování socialismu na motivech propagace socialistické práce a života v podstatě stavěly, zoologická zahrada se svým zaměřením a působností o podobné prvky opírat nemusela. Přirozeně tak představila na barevných a černobílých fotografiích chovaná zvířata. V mnohem menší míře bylo na snímcích zahrnuto prostředí ostravské zoo, a tak se publikace stala spíše obecnou kolekcí podobenek zvířat. Otištěné fotografie zvířat nepředstavují nijak výtvarně působivé snímky, jak tomu bylo například v publikacích doktora V. J. Staňka *S kamerou za zvěří našich lesů* a *S kamerou za zvěří v našich vodách*. Naopak obrázky publikované zde byly v několika případech dokonce technicky i kompozičně nevydařené.

508: *Zoo Ostrava* | 1973

OSTRAVA (P070) | *OSTRAVA 1945–1975* (P076) | *OSTRAVA: URBANISMUS, ARCHITEKTURA A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ MĚSTA* (P085) | *OSTRAVA: PŘESTAVBA A VÝSTAVBA MĚSTA* (P095) | *OSTRAVA, URBANISTICKÁ STRUKTURA MĚSTA* (P121)

Pětice knih, až na jedinou, vydaných během pouhých šesti let (1974, 1975, 1978, asi 1980, poslední 1988) se v mnoha ohledech svým zaměřením, cílem i vizuální podobou shodují. Kromě jednoho z pěti titulů byly všechny vydány Útvarem hlavního architekta města Ostravy a jejich obsah se tak omezuje na výstavbu a urbanismus města po roce 1948. Všechny publikace představují město ve formě fotografií jeho architektury většinou bez lidského prvku. Jedná se o čistě informativní snímky zevnějšku budovy či interiéru, avšak s technickou dokonalostí. Mezi motivy snímků jsou zařazeny typické budovy sedmdesátých let, zejména nově dostavěné panelové domy, střediska služeb, kultury apod. Nechybí ani letecké záběry na sídliště i centrum města nebo fotografie modelů architektonických koncepcí ve zmenšeném měřítku. Na rozdíl od většiny publikací o Ostravě nebyly tyto knihy vydávány se záměrem sebemenšího emotivního působení na diváka ani po stránce formální ani obsahové. Výjimkou v tomto ohledu je však publikace *Ostrava: Urbanismus, architektura a životní prostředí města* (P085), která i navzdory technickému a urbanistickému zaměření dokázala na svých stránkách ukázat také motivy podléhající ideologii socialismu. Po snímcích panelových domů, sídlišť apod. se zde objevuje oživení technických snímků ve formě památníku osvobození, sochy Lenina či cvičících dětí na spartakiádě. Oproti čtveřici zbývajících knih se také tato publikace liší i v pohledu na člověka, který není už pouze stafáží, ale na mnoha fotografiích je jejím hlavním motivem. Rozdílem je také barevnost – titul (P085) obsahuje, jako jediný ze čtyř, několik barevných fotografií.[130] Podobně se kniha od ostatních liší vydavatelem, zde jím byl Národní výbor města Ostravy, ovšem přípravu knihy měl na starosti tak jako u zbývajících titulů Útvar hlavního architekta města Ostravy. Zatímco samotné fotografie ve všech knihách jsou technicky velmi precizní, nekvalitní tisk u všech těchto publikací dokázal obrázky do značné míry degradovat.

130 Několik barevných snímků obsahuje také kniha P085

509: *Ostrava* | 1973 | P070

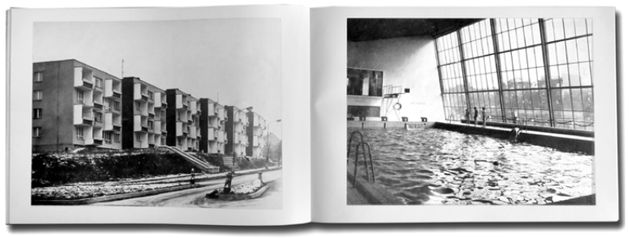

510: *Ostrava* | 1973 | P070

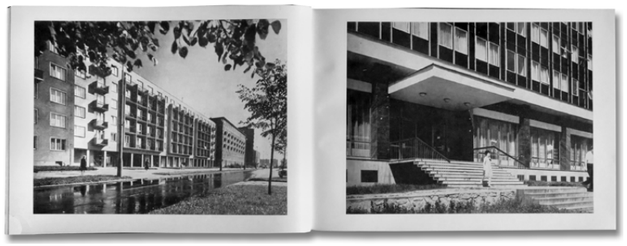

511: *Ostrava* | 1973 | P070

512: *Ostrava 1945–1975* | 1975 | P076

513: *Ostrava 1945–1975* | 1975 | P076

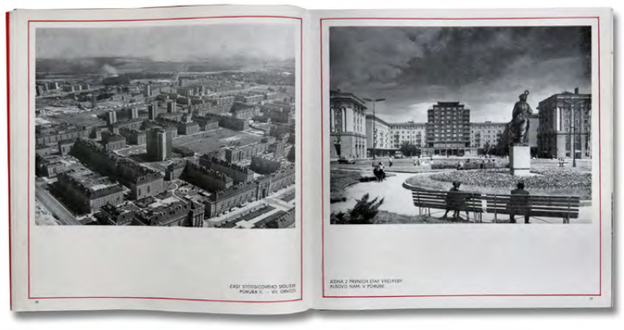

514: *Ostrava 1945–1975* | 1975 | P076

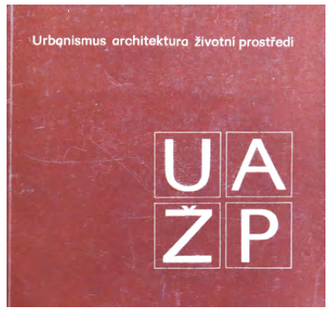

515: *Ostrava: Urbanismus, architektura a životní prostředí města* | 1978 | P085

516: *Ostrava: Urbanismus, architektura a životní prostředí města* | 1978 | P085

517: *Ostrava: Urbanismus, architektura a životní prostředí města* | 1978 | P085

518: *Ostrava: Urbanismus, architektura a životní prostředí města* | 1978 | P085

519: *Ostrava: Přestavba a výstavba města* | asi 1980 | P095

520: *Ostrava: Přestavba a výstavba města* | asi 1980 | P095

521: *Ostrava: Přestavba a výstavba města* | asi 1980 | P095

522: *Ostrava: Urbanistická struktura města* | 1988 | P121

523: *Ostrava: Urbanistická struktura města* | 1988 | P121

524: *Ostrava: Urbanistická struktura města* | 1988 | P121

UHLÍ A LIDÉ | P071

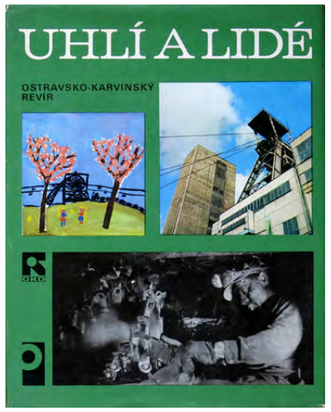

525: *Uhlí a lidé* | 1974

První publikace z doby tzv. normalizace na téma Ostravsko-karvinských dolů nabídla většinou typické náměty formu fotografií, která se úzce pojila s prvním vydaným titulem o podniku OKD a dalšími fotografickými publikacemi o Ostravsku.

Úvodní text se zabýval vztahem uhlí a člověka, zároveň se však distancoval od kapitalistického nakládání s touto surovinou. Mnoha metaforami byl popsán charakter kraje a jeho důsledky v souvislosti s těžbou. Větší reálnost úvodní text dodržel při skloňování slov hrdinství či práce. Další text se v knize objevuje už jen místy ve formě krátkých poetických odstavců o uhlí a lidech. U některých snímků se objevil i jejich bližší slovní popis. Výběr takových konkrétně popsaných fotografií však oproti jiným postrádá jakoukoliv logiku. Například u snímků, kde by byla bližší informace o místě jeho pořízení zapotřebí, tento text chybí, naopak je na místě obrázku, který hovoří sám za sebe a nepotřebuje tedy slovní komentář. Knihu doprovázejí, místy ne příliš vhodně umístěné, dětské kresby, které s tématem knihy souvisejí. Tyto ilustrace byly pravděpodobně nápadem zadavatele OKD. Jejich realizaci, kterou provedly děti z umělecké školy v Havířově, mohl patrně zprostředkovat výtvarný redaktor nakladatelství Profil Václav Beránek, který rovněž pochází z Havířova.[131]

Publikace je složena z barevných a černobílých fotografií, přičemž jejich technická kvalita kolísá. U velké většiny snímků nelze hovořit o nějaké estetické hodnotě, tím méně výtvarné. Nejhůře jsou na tom, podobně jako u příbuzných knih na stejné téma, snímky z podzemí dolů. Některé z nich lze spojovat až se zmateností, většinu z nich lze pak označit za technicky nekvalitní a prvoplánové. Řada portrétů havířů se přibližuje prostým podobenkám bez nápaditějšího využití světelné atmosféry a kompozice. Takový přístup je však přirozeně v souladu se soudobou koncepcí fotografií, které upřednostňovaly jednoduchost a informativnost. Námětově se publikace držela zažité koncepce fotografických publikací o Ostravsku a především tematiky uhelného hornictví. Nebyla vynechána obecná témata socialistických fotografických knih, jakými byly lidová zábava či prvomájové průvody. Nově byly v souvislosti s jejich rozšířenou výstavbou zobrazeny také moti-

131 PETR, L., rozhovor s autorem práce ze dne 29. 12. 2015

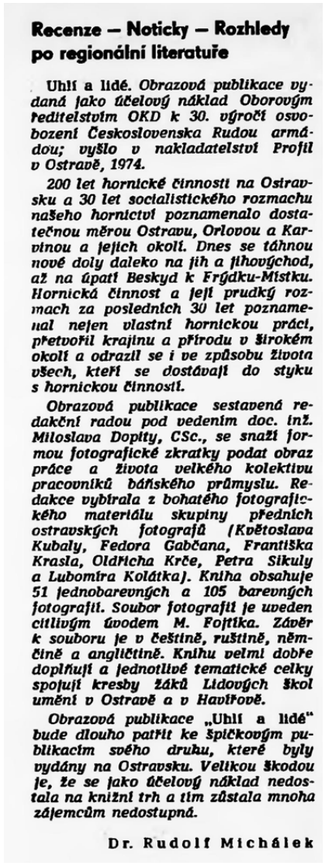

Recenze — Noticky — Rozhledy po regionální literatuře

Uhlí a lidé. *Obrazová publikace vydaná jako účelový náklad Oborovým ředitelstvím OKD k 30. výročí osvobození Československa Rudou armádou; vyšlo v nakladatelství Profil v Ostravě, 1974.*

200 let hornické činnosti na Ostravsku a 30 let socialistického rozmachu našeho hornictví poznamenalo dostatečnou měrou Ostravu, Orlovou a Karvinou a jejich okolí. Dnes se táhnou nové doly daleko na jih a jihovýchod, až na úpatí Beskyd k Frýdku-Místku. Hornická činnost a její prudký rozmach za posledních 30 let poznamenal nejen vlastní hornickou práci, přetvořil krajinu a přírodu v širokém okolí a odrazil se i ve způsobu života všech, kteří se dostávají do styku s hornickou činností.

Obrazová publikace sestavená redakční radou pod vedením doc. ing. Miloslava Dopity, CSc., se snaží formou fotografické zkratky podat obraz práce a života velkého kolektivu pracovníků báňského průmyslu. Redakce vybírala z bohatého fotografického materiálu skupiny předních ostravských fotografů (Květoslava Kubaly, Fedora Gabčana, Františka Krasla, Oldřicha Krče, Petra Sikuly a Lubomíra Kolátka). Kniha obsahuje 51 jednobarevných a 105 barevných fotografií. Soubor fotografií je uveden citlivým úvodem M. Fojtíka. Závěr k souboru je v češtině, ruštině, němčině a angličtině. Knihu velmi dobře doplňují a jednotlivé tematické celky spojují kresby žáků Lidových škol umění v Ostravě a v Havířově.

Obrazová publikace „Uhlí a lidé" bude dlouho patřit ke špičkovým publikacím svého druhu, které byly vydány na Ostravsku. Velikou škodou je, že se jako účelový náklad nedostala na knižní trh a tím zůstala mnoha zájemcům nedostupná.

Dr. Rudolf Michálek

526: *Uhlí a lidé* | Článek *Těšínsko: Vlastivědný zpravodaj okresů Karviná a Frýdek-Místek*. č. 2. 1977. s. 31

vy nákupních středisek a veškerých služeb pro pracující občany. Snad poprvé byla mezi fotografickými publikacemi o Ostravsku na dvou snímcích v knize zobrazena rekreace mimo Československo – u moře. Příjemným narušením úzce vymezeného pojetí fotografií v knize bylo otištění čtveřice snímků krajiny s haldami, kalištěm a doly, které se vyznačovaly hlubším výtvarným uvažováním autora. Všechny tyto snímky jsou pravděpodobně od Petra Sikuly.

Publikaci *Uhlí a lidé* vydalo nakladatelství Profil a podle údaje v tiráži ji redigoval redaktor Lubomír Petr. Vydání účelové knihy mimo ediční plán nakladatelství nebylo příliš časté. Také asi proto si její vznik redaktor Petr příliš nevybavuje. Podle jeho slov se k redigování titulu dostal náhodou, pravděpodobně v době, kdy se v Profilu střídali ředitelé a pro vedení koncepce knihy chyběl redaktor. Redigování knihy *Uhlí a lidé* však bylo Petrovi přiděleno spíše formálně, protože pravděpodobně už formu a obsah knihy mělo na starost propagační oddělení Ostravsko-karvinských dolů, pro něž byla kniha určena. To také do nakladatelství přišlo s takřka hotovou maketou knihy a její úpravy byly minimální. OKD tak chtělo po Profilu profesionální nakladatelský servis a případnou distribuci knihy. V takovém případě si podnik zadal u nakladatelství objednávku a to mu vystavilo vyúčtování na služby a výrobu knihy v tiskárně. Podle Lubomíra Petra měl každý podnik vyčleněnou určitou sumu na zhotovení propagačních materiálů nebo zájmových publikací. Mohlo se jednat o rozpočet z fondu kulturních a sociálních potřeb, který byl však primárně určený pro zaměstnanecké rekreace, půjčky, mimořádná finanční ohodnocení apod.

Po výrobě knihy už bylo zadavatelem předem určeno jakým způsobem s ní bude nakládáno. Většina podniků si celý náklad publikací nechala pro své interní účely – jako dárkový předmět, pro prodej svým zaměstnancům apod. Některé firmy však knihu nechaly distribuovat také do maloobchodní sítě.[132]

132 PETR, L., rozhovor s autorem práce ze dne 29. 12. 2015

527: *Uhlí a lidé* | 1974

528: *Uhlí a lidé* | 1974

529: *Uhlí a lidé* | 1974

OSTRAVSKO | P077

530: *Ostravsko* | 1975

Knihu Ostravsko lze zařadit mezi několik málo titulů fotografických publikací o Ostravsku, které byly součástí edice celorepublikových nakladatelství.[133] Právě tento titul zahájil Řadu B edice *Má vlast*.

Ze všech knih, v nichž měl František Krasl své fotografie se *Ostravsko* zdá být fotograficky nejméně povedená. Zásadním důvodem byla asi určitá nutnost přizpůsobit se kritériím dalších publikací edice. Přestože společný charakter fotografií v těchto čtvercových publikacích není do důsledku dodržen, osobitý Kraslův pohled na průmyslové město by asi v tomto překračoval rámec podoby ostatních titulů. Bravurně zvládnutá městská krajina s průmyslovými dominantami v knize *Ostrava barevná* se s fotografiemi Beskyd v *Ostravsku* dá srovnávat jen stěží. Problematickou se ukázala také architektura měst s mnohdy až diletantsky komponovanými záběry. Pokud jsme považovali Kraslovy noční snímky šedesátých let za neobyčejně atmosférické, bez uznání zůstane záběr sídliště z Ostravy-Poruby, který je z poloviny tvořen černou plochou. Rovněž atraktivní psychologické portréty těžce pracujících horníků nahradily v této knize spíše informativní fotografie důlních provozů. Málo srozumitelná byla i koncepce knihy a především sled fotografií, kdy se nelogicky střídají různá témata i lokality Ostravska. Kvalitě fotografií nepřispívá ani jejich výřez, který snad v mnoha případech sám autor ani nemohl ovlivnit. Zatímco u jiných knih edice *Má vlast* byli autoři nuceni redukovat množství námětů na minimum (například v knize *České středohoří*, Řada B, sv. 3, se objevují jen krajiny), pestrost na nazírání motivů, jakou nabízí průmyslový kraj Severní Moravy, zůstala v případě Krasla prakticky bez odezvy a hlubšího výtvarného využití.

Dnes už se lze jen těžko dopátrat toho, proč František Krasl, u něhož bylo zvykem uplatňovat v publikacích Ostravska svůj autorský pohled, pracoval na knize, jejíž podoba zůstává v souladu s mnoha knihami období tzv. normalizace. Jedná se tak o fotograficky nejméně kvalitní publikaci Františka Krasla, a to jak po stránce obsahové, tak technické.

133 viz kapitola Místopisné fotografické publikace v edicích

531: *Ostravsko* | 1975

532: *Ostravsko* | 1975

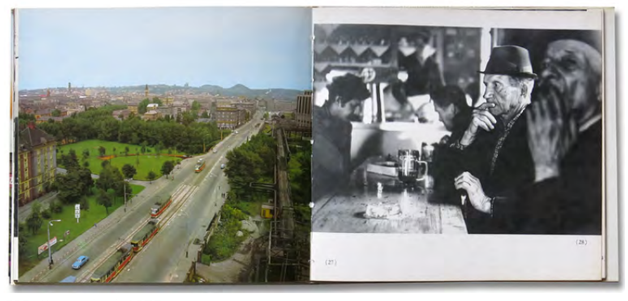

533: *Ostravsko* | 1975

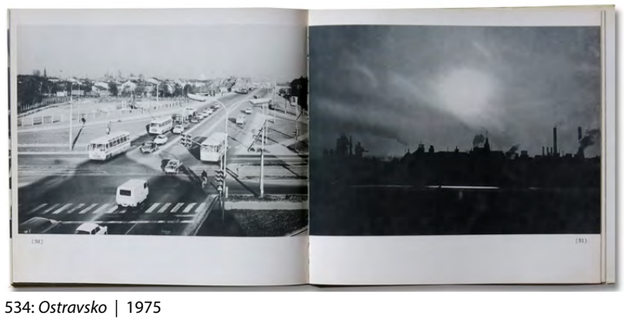

534: *Ostravsko* | 1975

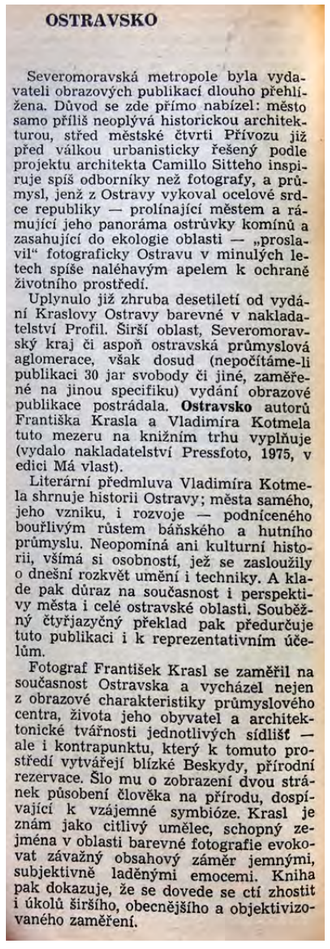

OSTRAVSKO

Severomoravská metropole byla vydavateli obrazových publikací dlouho přehlížena. Důvod se zde přímo nabízel: město samo příliš neoplývá historickou architekturou, střed městské čtvrti Přívozu již před válkou urbanisticky řešený podle projektu architekta Camillo Sitteho inspiruje spíš odborníky než fotografy, a průmysl, jenž z Ostravy vykoval ocelové srdce republiky — prolínající městem a rámující jeho panoráma ostrůvky komínů a zasahující do ekologie oblasti — „proslavil" fotograficky Ostravu v minulých letech spíše naléhavým apelem k ochraně životního prostředí.

Uplynulo již zhruba desetiletí od vydání Kraslovy Ostravy barevné v nakladatelství Profil. Širší oblast, Severomoravský kraj či aspoň ostravská průmyslová aglomerace, však dosud (nepočítáme-li publikaci 30 jar svobody či jiné, zaměřené na jinou specifiku) vydání obrazové publikace postrádala. **Ostravsko** autorů Františka Krasla a Vladimíra Kotmela tuto mezeru na knižním trhu vyplňuje (vydalo nakladatelství Pressfoto, 1975, v edici Má vlast).

Literární předmluva Vladimíra Kotmela shrnuje historii Ostravy; města samého, jeho vzniku, i rozvoje — podníceného bouřlivým růstem báňského a hutního průmyslu. Neopomíná ani kulturní historii, všímá si osobností, jež se zasloužily o dnešní rozkvět umění i techniky. A klade pak důraz na současnost i perspektivy města i celé ostravské oblasti. Souběžný čtyřjazyčný překlad pak předurčuje tuto publikaci i k reprezentativním účelům.

Fotograf František Krasl se zaměřil na současnost Ostravska a vycházel nejen z obrazové charakteristiky průmyslového centra, života jeho obyvatel a architektonické tvářnosti jednotlivých sídlišť — ale i kontrapunktu, který k tomuto prostředí vytvářejí blízké Beskydy, přírodní rezervace. Šlo mu o zobrazení dvou stránek působení člověka na přírodu, dospívající k vzájemné symbióze. Krasl je znám jako citlivý umělec, schopný zejména v oblasti barevné fotografie evokovat závažný obsahový záměr jemnými, subjektivně laděnými emocemi. Kniha pak dokazuje, že se dovede se ctí zhostit i úkolů širšího, obecnějšího a objektivizovaného zaměření.

Hned úvodní fotografie nás zavádějí do průmyslového srdce Ostravska — do dolů a hutí, mezi horníky i muže spalované žárem žhavé ocele. Obrazová mozaika pak v široké skladbě postupuje po tvářnosti sídlišť i životě jejich obyvatel. Jsou tu výborné barevné fotografie — jen namátkou možno vyjmenovat Stramberk, rožnovský skansen, Důl Sverma, záběry z hutí, z Loutkového divadla Ostrava, vítkovické silážní věže se symbolikou zralých klasů, prales Mionší, či neuvěřitelně romantické jezírko v Antošovicích. Jen několik záběrů (opakující se neostrost popředí ruší při pestré skladbě) vyššího účinu nedosahuje..

Kniha obsahuje 64 fotografií — přesně polovina z nich je černobílá. Tady se částečně projevilo úskalí publikace — hned po několika stránkách. Přední Achillova pata tiskárny (Severografia Červený Kostelec), jež sice velmi kvalitně vytiskla fotografie barevné, avšak dosti nekvalitně snímky černobílé. Je sice známo, že pro naprostý nedostatek hlubotiskové kapacity je nutno černobílé fotografie tisknout ofsetem, kde pro kvalitní autotypickou reprodukci nejsou optimální předpoklady, přesto výsledek nedosahuje obvyklého standardu. Sám autor však černobílou technikou nedosahuje účinu srovnatelného se svými pracemi barevnými. Některé fotografie přímo ruší — např. křižovatka u Trojice, kde obsahový záměr (pomník zavražděným stávkujícím) se dost dobře nedal fotograficky naplnit a je překryt rušivými prvky, či snímek kořenů na haldě, jenž symbolickou metamorfózu neztvárnil — a raději neměly být do publikace zahrnuty. Střídavé řazení barevných a černobílých snímků často zalomených proti sobě nepůsobí (zajisté i pro rozdílnou kvalitu tisku) nejlépe a narušuje jinak vyzrálou a kultivovanou typografii Oldřicha Hlavsy. Kořeny těchto výhrad snad vyrůstají již z redakční koncepce; alikvotní části černobílých a barevných fotografií totiž signalizují spíše technické omezení než koncepční záměr. Černobílá pasáž by se zajisté mnohem výrazněji uplatnila v případě, kdyby byla věnována historii oblasti, jež je zde připomínána pouze textově. Možno přitom předpokládat, že by ji František Krasl obrazově naplnil z archívu své mnohaleté fotografické činnosti.

Tyto drobné výhrady však neubírají mnoho z velmi dobrého celkového účinu, jímž publikace Ostravsko na čtenáře a diváka působí. Zajisté by bylo možno požadovat, aby se v knize objevilo více lidí v bezprostřední každodenní činnosti, více detailů. Ve stanoveném rozsahu to však zřejmě nebylo možno a redakce se zcela logicky soustředila na oblast, jež má co říci nejen zdejším občanům, ale i cizím návštěvníkům. Tento záměr se zajisté zdařil a obrazová publikace Ostravsko zaujme výrazné postavení mezi knihami, jež se tomuto kraji věnují.

MILOŠ POLÁŠEK

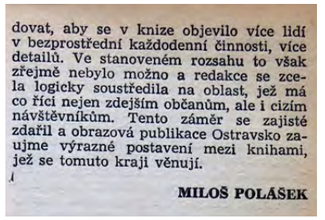

535: *Ostravsko* | Článek *Ostravský kulturní měsíčník*. č. 8. srpen 1976. s. 16–17

Dál Paskov. Reprodukujeme z obrazové publikace Františka Krasla Ostravsko (Pressfoto)

536: *Ostravsko* | Článek *Nové knihy*. č. 25. 16. června 1976. s. 1

Ostravsko je oblast protikladů. Tvoří je šachty a hutě, které již dávno překročily století od svého vzniku — a moderní velkodoly, vysoké pece, ocelárny a válcovny, které jsou dílem právě uplynulých dvou desetiletí. Sousedí tu rušné silnice, jimiž za hodinu projedou stovky vozů — a tiché lesní cesty po úbočích hor. Kolem historických jader měst jsou nová sídliště, kde v jediném bloku bydlí více lidí, než dříve v celé ulici nebo obci, ale zároveň dodnes dojíždějí obyvatelé této oblasti do závodů z beskydských dřevěných chalup. Průmyslové centrum obklopuje krajina, zraněná dolováním a haldami, ale nedaleko odtud se rozkládají nedotčené prostory přírodních rezervací. Ostravsko tvoří nejvýznamnější průmyslovou aglomeraci republiky, ale právě proto je také střediskem školství, vědeckých ústavů, má bohatý kulturní a umělecký život. Žijí zde lidé, kteří jsou tady doma, protože se tu narodili stejně jako jejich rodiče, ale také Ostravané, kteří přicházejí ze všech částí naší vlasti — a našli zde svůj nový a trvalý domov.

To je úryvek úvodní stati publikace Ostravsko, kterou vydalo nakladatelství Pressfoto v edici Má vlast. Autorem 64 barevných a černobílých snímků je František Krasl. Známe jej nejen jako fotografa ostravského státního divadla, ale i z jeho dřívějších knih fotografií z Horehroní a Roháčů, stejně jako ze samostatných výstav i z účasti na výstavách.

František Krasl prokázal vytříbený cit

64 x Ostravsko

pro výrazové možnosti techniky již při volbě motivů pro černobílé fotografie a pro barvu. Také ve výběru snímků lze sledovat cílevědomý záměr vytvořit proporcionální, celistvý a přitom kontrastní obraz kraje, kde je autor v pravém slova smyslu doma.

Jsou zde osobité portréty lidí, záběry z hutí a průmyslových závodů, zachycující poezii tohoto prostředí, která se fotografům neotvírá napoprvé a najednou. Kniha přináší dokumentární svědectví o výstavbě závodů a měst, tvorbě životního prostředí, střídá dynamické snímky, plné vzruchu všedního dne a přemítavé obrazy krajiny a přírody, která svá sdělení vydávají zvolna, ale o to trvanlivěji.

V publikaci jsou snímky doslova neopakovatelné, například poslední barevný záběr Ostravy z věže Šalomouny. Tiché zamyšlení uprostřed pralesa Mionší. Letní den dýchá z pohledu na hladinu přehrady Šance-Řečice. Tolikrát fotografovaný Stramberk vystupuje z obrazu se sváteční svěžestí... Jsou to fotografie, k nimž se člověk rád vrací — za jistotami známého i za jeho objevy dosud nepoznaného.

Úvodní stať Vladimíra Kotmela předkládá čtenáři soubor základních informací o dějinách a současnosti Ostravska, ve zkrácené verzi text tlumočí rusky Ludmila Rjurikova, německy Lota Elsnerová, anglicky Olga Kuthanová a francouzsky Karel Zych. Texty ke snímkům provázejí čtenáře stránkami publikace s citem pro míru faktografie, příměrů a sdělovaných myšlenek.

Tiskárna Severografia v Červeném Kostelci odvedla v publikaci Ostravsko solidní práci, třebaže nad některými černobílými snímky by si čtenář přál přece jen sytější tón. (ad)

537: *Ostravsko* | Článek *Ostravský večerník*. 20. července 1975. s. 4

30 VÍTĚZNÝCH LET SEVEROMORAVSKÉHO KRAJE | P078

538: *30 vítězných let Severomoravského kraje* | 1975

„Revolučnost dnešní doby tkví především v každodenní, houževnaté, byť i drobné práci pro stranu, pro naši socialistickou společnost, ze které se skládá velké dílo socialistické výstavby. V letošním roce oslavíme velký svátek. Třicáté výročí osvobození Československa Sovětskou armádou chceme pozdravit vynikajícími výsledky, dalšími úspěchy, obětavou prací. To bude dar Severomoravského kraje jubilejní republice."

RSDr. Miroslav Mamula
vedoucí tajemník Sm KV KSČ
z úvodního textu knihy

Kniha se svou koncepcí, obsahem a koneckonců také formou – barevností, formátem apod. – velmi přibližuje knize *Třicet jar svobody* ostravského nakladatelství Profil. Publikace *30 vítězných let Severomoravského kraje* však na rozdíl od knihy Profilu nebyla vydána pro distribuci, ale sloužila pouze jako účelový náklad komunistických krajských novin *Nová svoboda*. Publikace tak byla pravděpodobně určena jako dar pro významné představitele strany a vzhledem k textům v ruském a německém jazyce také pro zahraniční návštěvy.

Oba tituly byly vydány v jubilejním roce třicetiletého výročí osvobození sovětskou armádou. Dvojice knih představuje typické prvoplánové a bezduché barevné publikace propagující geografickou oblast a socialismus, které byly vydávány v sedmdesátých a osmdesátých letech. Zatímco publikace *Třicet jar svobody* se v celém svém rozsahu věnuje typickým motivům popsaným v kapitole 2. 5, druhý titul je rozdělen do různých odvětví průmyslu. Témata odpočinku, rekreace, kultury a další činnosti, kterým se kniha P079 věnuje prakticky v celém obsahu, jsou v druhém titulu posunuty na okraj zájmu a shrnuty do osmi fotografií na konci knihy. Naopak stěžejním tématem této knihy je právě průmysl. Místopisně se obě publikace věnují námětům z měst Severomoravského kraje s větším důrazem k městu Ostravě.

Dvojice publikací P078 a P079 je průkazným příkladem rezignace snímků na jakékoliv nápaditější řešení a jejich forma podléhá čistě námětové rovině. Způsob jakým je k motivům přistupováno

je schematicky daný předem a jakýkoliv rozmanitější úskok v obraze je v tomto případě krokem stranou od zavedené koncepce, u níž má být pro diváka podstatné co fotografie zachycuje, nikoliv jakým způsobem. Podobný přístup k motivům je typický pro většinu publikací vydaných v sedmdesátých a osmdesátých letech.

Postoj k autorům fotografií se v obou titulech zásadně liší. V knize *30 vítězných let Severomoravského kraje* není uvedeno jméno jediného fotografa, oproti tomu v druhé srovnávané publikaci se na jejím konci nachází pečlivý seznam fotografů a odkaz na strany s jejich konkrétními snímky.

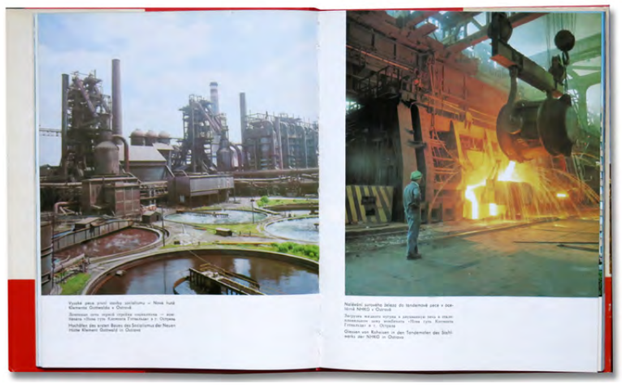

539: *30 vítězných let Severomoravského kraje* | 1975

540: *30 vítězných let Severomoravského kraje* | 1975

TŘICET JAR SVOBODY | P079

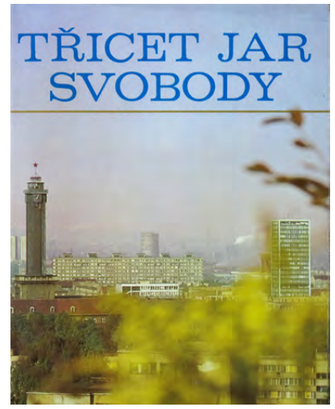

541: *Třicet jar svobody* | 1975

Publikace byla vydána nakladatelstvím Profil ve stejném roce jako titul P078. Odpovědným redaktorem knihy byl Lubomír Petr, který do nakladatelství nastoupil na konci roku 1963. Podíl redaktora Petra na knize *Třicet jar svobody* souvisel úzce s jeho protipolitickými názory. V druhé polovině srpna roku 1968 se společně se svými kolegy z nakladatelství Profil Evou Sobkovou a Otou Filipem zúčastnil v Ostravě-Michálkovicích jako protestující účastník slavnostního shromáždění starých členů komunistické strany. V důsledku toho pak provázela Petra a jeho kolegy řada potíží v profesním i osobním životě. Ty se vyznačovaly neustálým pronásledováním tajnou bezpečností a strachem o ztrátu zaměstnání. Po incidentu byli všichni tři uvězněni. Zatímco Ota Filip pracoval po propuštění jako dělník a v první polovině sedmdesátých let emigroval do Německa, Redaktoři Petra a Sobková měli větší štěstí, protože mohli opět pracovat jako redaktoři v Profilu. Zadostiučiněním režimu ale mělo být jejich společné redigování knižního titulu *Třicet jar svobody*. Petrova práce na výroční knize k osvobození republiky tak pro redaktora znamenala setrvání v nakladatelství a současně v redaktorské pozici. Ani tu však neměl jistou až do konce osmdesátých let 20. století.

Obsah knihy *Třicet jar svobody* byl připraven a řízen výhradně Ferdninandem Radvanským, který se ve svém raném věku dostal do popředí politicky činných představitelů KV KSČ v Ostravě a názorově souzněl s nově dosazenými a konzervativně smýšlejícími komunisty. Následně se stal osobním tajemníkem a tiskovým mluvčím vedoucího tajemníka KV KSČ Miroslava Mamuly. Celá koncepce včetně úvodního textu byla v Radvanského režii. Redaktoři Petr a Sobková, kteří dostali zadání na knize pracovat, se podřizovali názorům Radvanského, protože jak sám Petr uvádí, tento významný představitel strany využíval strachu svých podřízených a významně dával najevo své postavení. Navíc právě dvojice odpovědných redaktorů Petr-Sobková byli neustále konfrontováni se svými zásahy na shromáždění v srpnu 1968. Přestože se s obsahem knihy tito redaktoři neztotožňovali, netroufli si jakkoliv odporovat a jejich výtky se týkaly převážně technické stránky knihy. Na druhou stranu, už krátce po tom, co se Lubomír Petr s Radvanským setkal, zjistili oba, co je potřeba pro vznik knihy udělat a vzájemně se jejich názory nestřetávaly. To ostatně potvrzuje také redaktor Jan Machač, který však v souvislosti s kni-

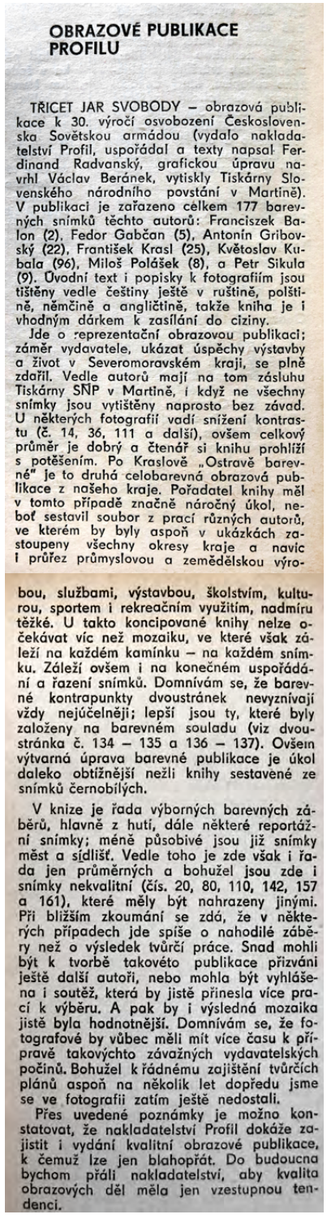

OBRAZOVÉ PUBLIKACE PROFILU

TŘICET JAR SVOBODY – obrazová publikace k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou (vydalo nakladatelství Profil, uspořádal a texty napsal Ferdinand Radvanský, grafickou úpravu navrhl Václav Beránek, vytiskly Tiskárny Slovenského národního povstání v Martině). V publikaci je zařazeno celkem 177 barevných snímků těchto autorů: Franciszek Balon (2), Fedor Gabčan (5), Antonín Gribovský (22), František Krasl (25), Květoslav Kubala (96), Miloš Polášek (8), a Petr Sikula (9). Úvodní text i popisky k fotografiím jsou tištěny vedle češtiny ještě v ruštině, polštině, němčině a angličtině, takže kniha je i vhodným dárkem k zasílání do ciziny.

Jde o reprezentační obrazovou publikaci; záměr vydavatele, ukázat úspěchy výstavby a život v Severomoravském kraji, se plně zdařil. Vedle autorů mají na tom zásluhu Tiskárny SNP v Martině, i když ne všechny snímky jsou vytištěny naprosto bez závad. U některých fotografií vadí snížení kontrastu (č. 14, 36, 111 a další), ovšem celkový průměr je dobrý a čtenář si knihu prohlíží s potěšením. Po Kraslově „Ostravě barevné" je to druhá celobarevná obrazová publikace z našeho kraje. Pořadatel knihy měl v tomto případě značně náročný úkol, neboť sestavil soubor z prací různých autorů, ve kterém by byly aspoň v ukázkách zastoupeny všechny okresy kraje a navíc i průřez průmyslovou a zemědělskou výrobou, službami, výstavbou, školstvím, kulturou, sportem i rekreačním využitím, nadmíru těžké. U takto koncipované knihy nelze očekávat víc než mozaiku, ve které však záleží na každém kamínku – na každém snímku. Záleží ovšem i na konečném uspořádání a řazení snímků. Domnívám se, že barevné kontrapunkty dvoustránek nevyznívají vždy nejúčelněji; lepší jsou ty, které byly založeny na barevném souladu (viz dvoustránka č. 134 – 135 a 136 – 137). Ovšem výtvarná úprava barevné publikace je úkol daleko obtížnější nežli knihy sestavené ze snímků černobílých.

V knize je řada výborných barevných záběrů, hlavně z hutí, dále některé reportážní snímky; méně působivé jsou již snímky měst a sídlišť. Vedle toho je zde však i řada jen průměrných a bohužel jsou zde i snímky nekvalitní (čís. 20, 80, 110, 142, 157 a 161), které měly být nahrazeny jinými. Při bližším zkoumání se zdá, že v některých případech jde spíše o nahodilé záběry než o výsledek tvůrčí práce. Snad mohli být k tvorbě takovéto publikace přizváni ještě další autoři, nebo mohla být vyhlášena i soutěž, která by jistě přinesla více prací k výběru. A pak by i výsledná mozaika jistě byla hodnotnější. Domnívám se, že fotografové by vůbec měli mít více času k přípravě takovýchto závažných vydavatelských počinů. Bohužel k řádnému zajištění tvůrčích plánů aspoň na několik let dopředu jsme se ve fotografii zatím ještě nedostali.

Přes uvedené poznámky je možno konstatovat, že nakladatelství Profil dokáže zajistit i vydání kvalitní obrazové publikace, k čemuž lze jen blahopřát. Do budoucna bychom přáli nakladatelství, aby kvalita obrazových děl měla jen vzestupnou tendenci.

542: *Třicet jar svobody* | Článek *Ostravský kulturní měsíčník*. č. 7. červenec 1976. s. 16–17. Autor článku: Arnošt Pustka. Zatímco Pustka se kromě pozitivních postřehů ke knize vyjadřuje i kriticky, kdy některé záběry hodnotí jako diletantské, v článku shrnujícím práci nakladatelství Profil otištěném v *Ostravském kulturním měsíčníku* (OKM) v lednu 1976 se jeho pisatel vyjadřuje o knize *Třicet jar svobody* jako o *„skvostu umělecké fotografie a knižní tiskařské techniky."* (OKM. 1/1976, s. 9)

hou hovoří o takovém extrému, že Petrovi byla práce na publikaci svěřena, protože si získal u Radvanského důvěru. Patrně se tak musel Petr podřídit už autocenzuře a vybírat a koncipovat knihu s motivy, o nichž předem věděl, že nejen že nebudou odstraněny, ale že si získají uznání právě od Radvanského.

Se samotnými fotografy pravděpodobně na této knize nespolupracoval Radvanský, ale grafik Profilu Václav Beránek. Ten také vytvářel výtvarné uspořádání knihy a podobně jako redaktoři Petr a Sobková si i on získával prací na této knize přízeň režimu, protože byl předtím vyloučen ze strany. K výsledné kolekci fotografií se dospělo standardním způsobem, při němž byly fotografie tříděny a vybírány ty nejvhodnější. Posledním článkem tvůrců knihy, kteří si podílem na knize napravovali svou pověst vůči straně, byli fotografové. Například ústřední fotograf Květoslav Kubala fotografoval v srpnu roku 1968 tanky přijíždějící do Ostravy.

Podobně jako řada dalších, stejně ideologicky pojatých knih, byl i titul *Třicet jar svobody* v edičních plánech a později v reakcích periodik označován za uměleckou publikaci. Tento zkreslený pohled na knihu byl ovlivněn především politickými aspekty a byl prakticky jediným oficiálně přijímaným označením. Odpovědný redaktor výroční knihy se k tomuto problému vyjadřuje zcela výstižně: *„Kontaminace až vulgárně pojaté propagandy a ideologie se křížila s jejich* [politických představitelů KV KSČ] *pojetím umělecké publikace. Protože všeho, co mohlo mít přívlastek umělecké, se lekali. To jim přišlo nebezpečné tím, co je za tím asi schované. Jsou to hajzlíci, kteří na nás chtějí vyzrát. To byla teze těch starých komunistů, kteří to vysloveně takto formulovali. Ono měli v sobě takovou tezi, že je chce někdo dostat. Což byla svým způsobem pravda."*[134] Jak redaktor Petr zmiňuje, naopak skutečně osobité fotografické pohledy na město v knihách, které za umělecké považujeme dnes, byly pro tehdejší režim zpravidla nepřípustné.

Většina tvůrců knihy *Třicet jar svobody* si uvědomovala, že vznik titulu je povinný a že má sloužit jako propaganda strany a má být významnou výroční publikací. Proto se ani nesnažili jakkoliv oficiální charakter publikace narušit osobitými zásahy. Publikace je příkladem, na níž řada pracovníků nakladatelství Profil získala jakési pomyslné kladné body pro to, aby se mohli dále věnovat práci, která je naplňovala více.

134 PETR, L., rozhovor s autorem práce ze dne 29. 12. 2015

543: *Třicet jar svobody* | 1975

545: *Třicet jar svobody* | 1975

546: *Třicet jar svobody* | 1975

Publikace k jubileu o Severomoravském kraji

Třicet jar svobody

Málokterá data jsou tak významná, jako 8. a 9. květen 1945. Byla podepsána bezpodmínečná kapitulace fašistických vojsk, byla osvobozena naše vlast Sovětskou armádou, skončila druhá světová válka a opět zavládl mír.

Sovětský svaz skvěle obstál v nelehké skoušce politických, hospodářských a kulturních hodnot světa. Vítězství Sovětského svazu znamená také osvobození našich národů, čímž nám byla dána možnost nastoupit cestu od kapitalismu k socialismu. A v tom je hlavní význam 8. května 1945, neboť tímto dnem vítězství nám byly zajištěny podmínky rozvoje ve všech oblastech a oborech lidské práce.

Málokterá období našich dějin je napěchováno tak rychlým rozvojem, jako ono třicetileté po květnu 1945, jako uplynulých třicet jar svobody. Nezapomínejme, připomeňme si alespoň některé z historických mezníků na této heroické cestě. — Vítězný únor, počátky budování socialismu na základě generální linie IX. sjezdu KSČ v roce 1949, etapy dalšího rozvoje socialistické společnosti. V tomto přerodu sehrálo Ostravsko důležitou a čestnou a slavnou. Splnění mnoha úkolů rozhodujícím způsobem ovlivnilo úsilí zdejších pracujících. Slavné kapitoly nejnovějších dějin napsali lidé Ostravska a Karvinska — naši hornící, hutníci, ale i naši zemědělci. Význam ostravské průmyslové pánve během uplynulých třiceti let daleko přerostl hranice kraje i republiky.

Podat v jedné knize obraz vývoje a proměn Severomoravského kraje, zvláště Ostravska, není jednoduché. A přece se o to se zdarem pokusil redaktor a publicista Ferdinand Radvanský v jubilejním sborníku „Třicet jar svobody" s podtitulem „Život, práce a kultura lidu Severomoravského kraje", (vydalo nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1974 k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a vhodně a důvodně upravě Václava Beránka, s nádhernými barevnými fotografiemi Kubaly, Krasla, Gribovského, Sikuly, Poláška, Gabčana, v bezvadném technickém provedení Tiskáren Slovenského národního povstání v Martině). Není sporu o tom, že touto spoluprací vzniklo dílo reprezentativní. Mezi dosud vydanými sborníky o Ostravě, Ostravsku a Severomoravském kraji zaujímá místo nejpřednější.

Osm kapitol (Třicet jar svobody, Základ historických proměn, Odpovědné poslání mladé generace, Strana zvolila správnou cestu, Pozitivní výsledky na všech úsecích, Proměny ve vědomí lidí, Upevňování jednoty socialistického společenství, Naše společné

544: *Třicet jar svobody* | Článek *Nová svoboda*. 23. července 1975. s. 5

OSTRAVA: SEDM STALETÍ MĚSTA | P080

547: *Ostrava: Sedm staletí města* | 1975

Ostrava: Sedm staletí města je jedinou publikací, která se ve druhém sledovaném období věnuje především historickým památkám města. První třetina knihy se ve formě objektivně zaměřeného textu věnuje dějinám města. Druhá část probírá soudobými fotografiemi a textem historické památky řazené od nejstarších po novější. Objevuje se zde například Slezskoostravský hrad, kostel sv. Václava, nečinné doly, staré kolonie, hotely, restaurace aj. Poslední část publikace je věnována textu o hospodářské, průmyslové a urbanistické perspektivě Ostravy a je doprovázena samostatnými fotografiemi z první poloviny sedmdesátých let. Kolekce těchto snímků čítá bezmála čtyři desítky černobílých i barevných fotografií, což oproti osmadvaceti fotografiím v sekci památek Ostravy nasvědčuje tomu, že byl přinejmenším vizuální důraz v této publikaci více než na historii města kladen na jeho současnou podobu. Že byla středem zájmů otištěných fotografií právě sedmdesátá léta potažmo doba vlády komunistické strany, dokazuje také zapojení mnoha ideologických prvků v podobě prvomájového průvodu, snímků dětí, portrétů dělníků nebo vítání státních návštěv. Autorem všech snímků je Květoslav Kubala.

548: *Ostrava: Sedm staletí města* | 1975

549: *Ostrava: Sedm staletí města* | 1975

550: *Ostrava: Sedm staletí města* | Článek *Ostravský večerník*. 21. července 1975. s. 4

551: *Ostrava: Sedm staletí města* | 1975

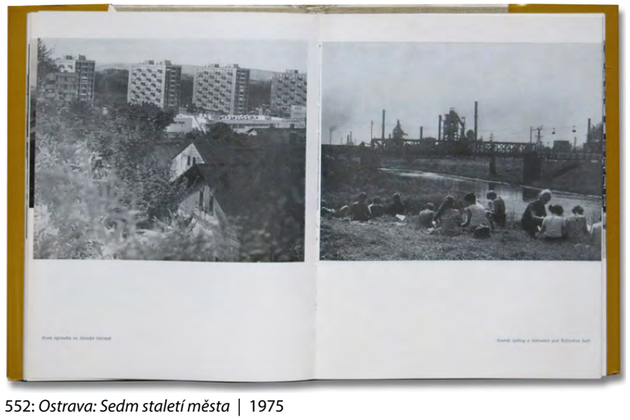

552: *Ostrava: Sedm staletí města* | 1975

OSTRAVA | P082

553: *Ostrava* | 1977

Propagační publikace se formou textu o historii města a množstvím barevných snímků snažila charakterizovat především podobu Ostravy. Námětově rozmanité spektrum snímků představilo historická a průmyslová témata, ale i motivy z oblasti kultury, služeb, bydlení, volnočasových možností ve městě apod. I zde podobně jako ve většině publikací v období tzv. normalizace byly zařazeny mezi převážně nehybnými předměty snímků i oslavy svátků práce, spartakiády, ale i obrázky soch Lenina, Lidových milicí apod. Převažovaly však moderní prvky v podobě hromadné i letecké dopravy, hotely, domy služeb, nádraží, budovy VŠB apod. Součástí publikace byl i text v ruském jazyce přiložený na zvláštním papíře.

554: *Ostrava* | 1977

555: *Ostrava* | 1977

OSTRAVSKO-KARVINSKÝ REVÍR | P084

Celobarevná kniha se od předchozího titulu lišila jen v okrajových záležitostech. Nelze jí však upřít celkově estetičtější vyznění včetně technicky kvalitnějších snímků.

Úvodní text se podobně jako u P071 zaměřil na téma uhelného průmyslu, jeho lidí a města v uvolněném duchu přirovnání bez znatelnějšího odkazu k politické ideologii. Každá fotografie byla doplněna alespoň stručnou informací.

Oproti titulu P071 se fotografie v *Ostravsko-karvinském revíru* námětově více zaměřily na město (Ostrava, Karviná, Havířov, Frýdek-Místek). Ve formě snímků si kniha, vůči té předchozí, až na výjimky znatelně polepšila. Některé krajiny se již nevyznačovaly tak jednoduchým pojetím a byly vytvořeny i za pomocí zvláštních fotografických prostředků. Drtivá většina snímků však na výtvarnější pojetí i technickou kvalitu zcela rezignovala. Fotografie z podzemí byly podobně jako u dalších titulů vesměs popisné. Angažované náměty ve formě prvomájových oslav, gratulací předáků, a usměvavých horníků se již staly přirozenou součástí knih o Ostravsko-karvinském revíru, a ani *Ostravsko-karvinský revír* nebyl v tomto směru výjimkou.

556: *Ostravsko-karvinský revír* | asi 1977

557: *Ostravsko-karvinský revír* | asi 1977

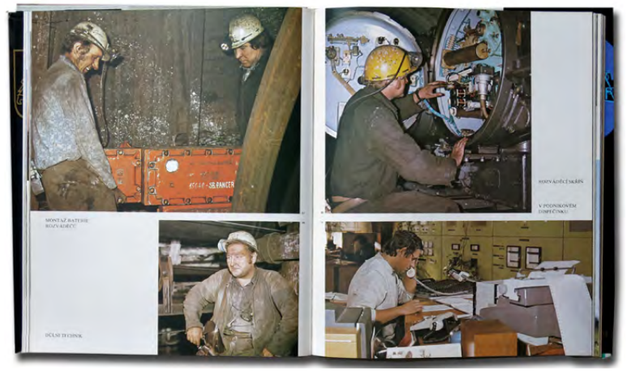

558: *Ostravsko-karvinský revír* | asi 1977

559: *Ostravsko-karvinský revír* | asi 1977

560: *Ostravsko-karvinský revír* | asi 1977

OKD – DŮL HLUBINA, K. P. | P086

561: *OKD – Důl Hlubina, k. p.* | asi 1978

Publikace je zástupcem propagačního materiálu zaměřeného na jediný podnik Ostravsko-karvinských dolů. Podobných knih vyšlo během druhého sledovaného období několik, jejich dostupnost běžnému čtenáři však byla díky velmi malému rozšíření a nákladu poměrně omezená.

Titul představil vývoj dolu od jeho založení především ve spojení s dobovými politickými událostmi a režimy. Účelově byla vyzdvihována doba budování během pětiletých hospodářských plánů a negativně v souvislosti s třídními boji popsána doba od konce devatenáctého století do počátku druhé světové války. V dalších kapitolách byla slovem i fotografií popsána budoucnost závodu, plnění programu, volnočasové možnosti ve městě, rekreace a samostatná část knihy byla věnována agitaci na pracovišti. Tyto kapitoly byly doprovázeny prostými informativními snímky dolu, portréty usměvavých havířů, gratulací na pracovišti nebo fotografiemi závodních klubů, schůzí, sportů a rekreací. Většina těchto černobílých obrázků byla především díky nekvalitnímu tisku technicky i obsahově nejhorší kolekcí fotografií ve fotografických publikacích o Ostravsku. O poznání lépe na tom bylo dvanáct celostránkových barevných fotografií zařazených za sebou uprostřed publikace. Ty představily pohled na závod, památníky, dílny dolu, kancelář, ubytovnu, snímek schůze, místa pro rekreace a lidovou zábavu v podobě tance.

562: *OKD – Důl Hlubina, k. p.* | asi 1978

OSTRAVA | P089

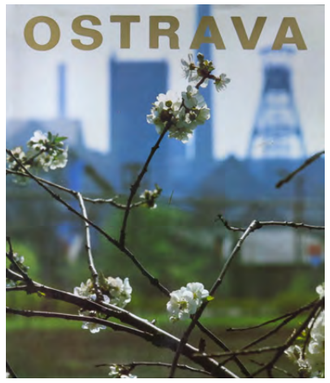

563: *Ostrava* | 1978, 1980

Oproti publikaci *Severomoravský kraj* (P094) vydané ve stejném období, představila kniha *Ostrava* průmyslové město v o poznání lidštějším pojetí. Publikace ukázala ulice města v mnohem méně strojeném pojetí, než tomu bylo v sedmdesátých letech zvykem. Vlídnějšímu přístupu nasvědčuje například i respektování dějin města formou otištění historických fotografií v úvodu knihy. Řada snímků má oproti tradičním popisným obrázkům charakter spíše dokumentární fotografie. Jde například o některé černobílé snímky Petra Sikuly, Jana Byrtuse nebo Květoslava Kubaly.

Podobně jako jiné fotografické publikace o Ostravsku se i *Ostrava* dočkala vydání druhého upraveného nákladu. Úpravy ve formě výměny fotografií proběhly právě v oblasti zmíněných odvážnějších dokumentárních snímků z ulic města. Původní fotografie momentek lidí na ulicích, které měly téměř „kolářovský“ charakter, byly vyměněny za více informativní snímky bez uplatnění většího autorského pohledu fotografa. Porovnáním rozdílů původních a nově otištěných fotografií lze zcela průkazně zdůvodnit příčiny, proč tato změna proběhla. Zatímco v tomto ohledu proběhla výměna obrázků na konzervativnější úroveň, snímek z průvodu oslav 1. Máje prořízený před domem kultury VŽKG se ve druhém vydání knihy vyznačuje opačnou tendencí. Oproti titulu z roku 1978 se tato fotografie ve druhém vydání oprošťuje od mnoha prvků socialistické ideologie a ústředím snímku se stává člověk. Důvodem k polemice ale na druhé straně může být i opačný záměr této výměny. Komunisté možná naopak o zlidštění fotografie neusilovali, což může dokázat větší množství rudých vlajek na vyměněném snímku a také zachování silně ideologické fotografie Leninova pomníku na protější straně. Zodpovědný redaktor knihy Jiří Štefanides si nevybavuje, že by po vydání první knihy v roce 1978 došlo k nějakým potížím s jejím obsahem. Připouští však, že k výměně obrázků mohlo dojít kvůli aktualizování vyfotografovaných motivů, protože na jednom snímku je poutač vztahující se k tehdejšímu jubileu.[135]

Na rozdíl od jiných knih, které se zaměřovaly jen na území Ostravy, přesáhl tento titul, navzdory svému názvu, území města a zobrazil také snímky Beskyd a Roháčů. Svou koncepcí postihla kniha veškeré podstatné struktury města od průmyslu, služeb, bydlení po kulturu a odpočinek zhruba stejnou měrou. Novinkou bylo prezentování mnohem většího množství leteckých snímků města, než bylo do té doby obvyklé.

První i druhé vydání knihy bylo výsledkem koprodukce dvou nakladatelství. Kromě regionálního Profilu spolupracovalo na publikaci také slovenské nakladatelství Osveta. Jde tedy o případ knihy, u níž se naši redaktoři rozhodli o výpomoc na Slovensku z důvodu tiskařské kapacity a zvýšení úrovně tisku. V nakladatelství Profil pracoval na výtvarné podobě knihy tradičně Václav Beránek a za Osvetu to byl Robert Brož. Protože byly fotografické publikace vydávány zpravidla u příležitosti nějakého výročí, není jasné, proč vzniklo první vydání knihy *Ostrava*. Odpověď nezná ani sám redaktor publikace Jiří Štefanides, který se v Profilu soustředil právě na obrazové publikace. Štefanides však připouští, že kniha mohla vzniknout v rámci výročí Vítězného února v roce 1948, což ale nebylo obvyklé.

Je zřetelné, že kniha Ostrava byla oproti jiným obrazovým publikacím vydaným v tvrdém režimu tzv. normalizace přece jen pojatá lidštěji a neobsahuje tolik oslavných znaků jak v obrázcích tak v úvodním textu. Kladně lze z hlediska lidštějších námětů hodnotit zejména část knihy, která je tvořena černobílými snímky. Ty jsou kvalitní také svou technickou rovinou, a to z důvodů použití hlubotiskové technologie. Také proto působí černobílá sekce obrázků oproti těm barevným v knize trochu svébytně. V malé míře se i v této publikaci objevují ideologické náměty. Obsahově je však podle tradičního vzoru pojatá obálka knihy. Ta charakterizuje město Ostravu prostřednictvím těžkého průmyslu v pozadí a kvetoucí zeleně v popředí, tedy symbolu mládí, svěžestí a krásy. Redaktor knihy Štefanides k obálce uvádí že *„je to tak optimistické, že ta přísterná, špinavá Ostrava za tím není vidět.“*[136]

Robert Brož (1939–2011)
Výtvarný redaktor v nakladatelství Osveta. Z titulů zařazených do této práce spolupracoval na knihách *Ostrava* (1978, 1980) a *Ostrava* (1985). V nakladatelství Osveta pracoval v letech 1962–1992. Od roku 1967 působil v tomto nakladatelství jako výtvarný redaktor.
(zdroje: https://jozefsquare.com/poster-designs-sixties-robert-broz/ http://kultura.sme.sk/c/6149345/zomrel-robert-broz.html)

135 ŠTEFANIDES, J., rozhovor s autorem práce ze dne 10. 11. 2015

136 ŠTEFANIDES, J., rozhovor s autorem práce ze dne 10. 11. 2015

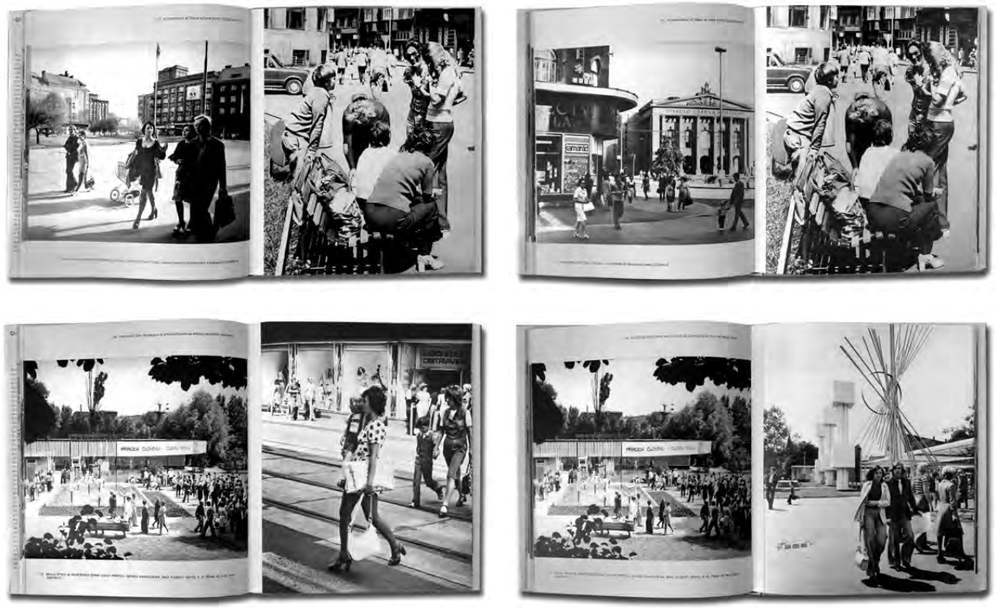

564: *Ostrava* | 1978, 1980 | Dvojice výměny fotografií, vlevo 1. vyd. z roku 1978, vpravo 2. vyd. z roku 1980

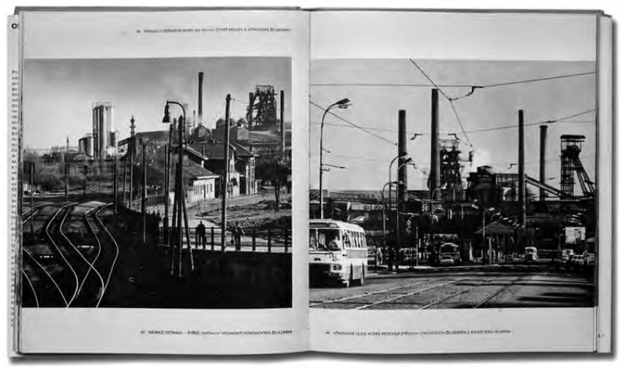

565: *Ostrava* | 1978, 1980

566: *Ostrava* | 1978, 1980

PUBLIKACE OSTRAVA

Obrazová publikace o městě uhlí a železa je kolektivním dílem, které je sestaveno z 90 černobílých a 62 barevných snímků čtyř fotografů: Jana Byrtuse, Květoslava Kubaly, Miloše Poláška a Petra Sikuly. Na textové části se podíleli Josef Strnadel, Miloň Dohnal a Miroslav Rafaj. Vazbu a grafickou úpravu knihy navrhl Svatoslav Böhm, překlady textu: Václav Kubečka (ruština), Pavel Dvořák (němčina), Daniela Košťálová (angličtina). Knihu vydalo Vydavatelstvo Osveta, n. p., Martin, v koprodukci s nakladatelstvím Profil v Ostravě roku 1978, vytiskly Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Neografia, Martin.

Publikace je v tvorbě obrazových monografií do určité míry experimentem. Již to, že na obrazové části se podíleli čtyři autoři přibližně stejným dílem, nebývá obvyklé. I vlastní skladba knihy: Po dvou celostránkových snímcích před titulem začíná kniha osmi snímky staré Ostravy z konce 19. a začátku 20. století, které jsou vlastně předznamenáním pásma vzpomínek Josefa Strnadla na jeho setkávání s městem v různých dobách. Následuje blok 38 černobílých pohledů na Ostravu, kterým vévodí sice pouhých 11 leteckých záběrů, ty však umocňují celkový obraz města velmi podstatně. Druhou část knihy tvoří soubor 61 barevných fotografií různé tematiky — od monumentálních krajinných pohledů, přes hutnické a pracovní motivy až po žánrové pouliční záběry. Třetí část černobílých snímků zachycuje život města, což však může být pouze útržkovité. Teprve po zhlédnutí téměř celé knihy je otištěna Dohnalova studie *Minulost a současnost města*, která seznamuje čtenáře podrobně s rozvojem Ostravy hlavně po druhé světové válce. Závěrečnou tečkou před cizojazyčnými překlady je pět černobílých záběrů na novou Ostravu. Bohužel bez textu i bez označení autora (prvé dva snímky však prozrazují svým rukopisem, že jejich vznik lze přičíst Petru Sikulovi). K výčtu novinek je nutno uvést i řešení obálky s Poláškovým snímkem kvetoucí větévky na pozadí siluety ostravských průmyslových dominant.

Položíme-li si otázku, zda je kniha přínosem v dosavadní tvorbě obrazových publikací a zda je přínosem pro město Ostravu, bude odpověď kladná v obou případech. A to nejen pro výčet novinek úpravy knihy. Je zde totiž řada nových a dobrých pohledů na město. Vedle leteckých záběrů Sikulových je to ještě řada jeho snímků krajinných (obr. č. 23, 25, 30, 42, 137, 138), ke kterým je nutno přiřadit prvý snímek ze závěrečné pětice pohledů,

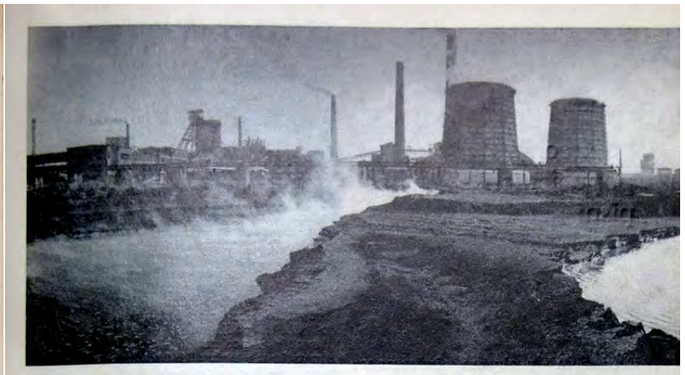

Fotografie — PETR SIKULA

což je snad nejlepší černobílý krajinný záběr v této publikaci. Z barevných Sikulových snímků lze uvést pracovní záběry z hutí (obr. č. 55 a 56). Podobnou snahu o výstavbu monumentalizujícího obrazu nacházíme i v pracích Poláškových (obr. č. 33, 52, 58, 60, 63, 69), z nichž poslední je v této knize nejlepším barevným pohledem na Ostravu. Poláškovi se vůbec více dařilo v barvě, neboť k jeho úspěchům lze přičíst i snímek Rodinná vycházka u Odry (obr. č. 96). Květoslav Kubala publikuje především snímky reportážní, z nichž lze vyzvednout dva barevné záběry ze železáren (obr. č. 53 a 54). Podobné zaměření mají i snímky Byrtusovy. Z jeho prací vyniká poetizující snímek sousoší u Domu kultury VŽKG (obr. č. 47). Ke kladům knihy lze přičíst i dobrou výtvarnou úpravu Svatoslava Böhma, která je moderní a překonává zaběhanou tradici.

Škoda, že totéž nelze uvést vždy i o uspořádání knihy. Chybí zde například údaj o tom, kdo celý soubor sestavil (nebo je snad i tato práce dílem kolektivním?). Ať tak či onak, dopustil se pořadatel některých omylů. Jsou tu totiž otištěny duplicitní snímky: barevné č. 67 a č. 71, černobílý snímek č. 37 je totožný s barevným záběrem č. 48. V obou případech by bylo vhodnější otištění jiných snímků. Lze litovat, že nebyla důsledně dodržena koncepce knihy, která byla tak dobře započata. První část knihy je kompaktní. Bohužel totéž nelze říci o druhé části barevných snímků. Nejslabší je třetí blok reportážních záběrů. Domnívám se, že zde chybí aspoň malý oddíl (10—12 snímků) devastované ostravské průmyslové krajiny. Právě těchto snímků mají autoři jistě dost, neboť s nimi pronikli na výstavy nejen u nás, ale i do zahraničí. Absence výtvarných snímků devastované průmyslové krajiny (což je také dnešní Ostrava) vlastně tuto publikaci ochudila. Místo kvalitních výtvarných snímků se tím dostala do publikace řada pouze popisných záběrů nebo průměrných žánrových snímků. Přísnější výběr by prospěl hlavně části reportážní, ale i oddílu barevných snímků. Publikaci ublížila někdy i méně pozorná práce tiskárny. To je markantně vidět na dvoustránce snímku haldy (obr. č. 52), ale i na celé řadě barevných fotografií. Rovněž tisk černobílých snímků je někdy až příliš tvrdý, což je ještě snesitelné u některých krajinných motivů, ne však u reportážních záběrů. V dnešním hlubotisku, kdy se již nepoužívá originálních negativů, je to také trochu vina autorů fotografií. Ti totiž musí dodat tiskárně pozitivy tónově bohaté, ne však tvrdé.

Přes tyto drobné výhrady lze nakladatelství Profil i městu Ostravě k této knize blahopřát.

ARNOŠT PUSTKA

567: *Ostrava* | Článek *Ostravský kulturní měsíčník*. č. 2. 2/1979 s. 32–33

568: *Ostrava* | 1978, 1980

VÍTKOVICE | P090

569: *Vítkovice* | 1979

Podobou fotografií i náměty se kniha *Vítkovice* s předchozím titulem (P103) v mnohém shodovala. Zásadním rozdílem, vzhledem ke všem fotografickým publikacím průmyslových podniků v Ostravě, bylo zařazení sekce o historii podniku formou textu a fotografií v rozsahu poloviny práce. Celek publikace má neobvyklé řešení dvou brožovaných knih chráněných pevnými deskami zasazenými v pouzdře. Kniha, která se zabývá historií Vítkovických železáren, obsahuje významná data společnosti, především je ale bohatě doprovázena jednašedesáti snímky z předválečné a meziválečné doby. Fotografie nesou náměty o podobě tehdejších továrních hal, výrobků i dalších součástí souvisejících s výrobou – jde například o prezentaci požární ochrany, dopravy apod. Opomenuty nejsou ani dobové fotografie z oblasti služeb pro zaměstnance podniku, jako bydlení, zdravotnictví apod.

Druhá brožura je soudobým pohledem do továrních hal Vítkovických železáren a podružnějších závodů. S publikací P103 má tato kniha společné prakticky všechny popsané přívlastky v obsahu i formě s výjimkou konkrétních motivů snímků.

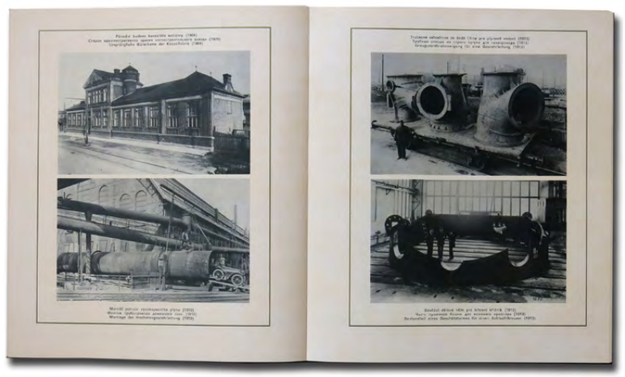

570: *Vítkovice* | 1979

571: *Vítkovice* | 1979

572: *Vítkovice* | 1979

573: *Vítkovice* | 1979

SEVEROMORAVSKÝ KRAJ: ZA PRÁCI / ZA SVOBODU / ZA SOCIALISMUS | P094

574: *Severomoravský kraj* | 1980

„Za socialismus v osvobozené republice bojoval pod vedením komunistické strany náš pracující lid. V průběhu jeho budování měl náš kraj obzvlášť významnou úlohu. Vždyť uhlí, energie, výrobky těžkého strojírenství tvoří základ nového hospodářství. Pracující našeho kraje stáli u zrodu socialistického soutěžení, náš kraj měl jako jeden z prvních své hrdiny práce. A je na nás, abychom tento odkaz dále cílevědomě naplňovali.“

RSDr. Miroslav Mamula a Ing. František Skácel
vedoucí tajemník KV KSČ a předseda Sm KNV

Severomoravský kraj je publikace vydaná nakladatelstvím Profil a jde o výroční knihu, která vznikla na počest jubilea 35. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Už tímto účelem titul ilustruje tvrdé období tzv. normalizace, která se vyznačovala silnou propagandou a prosazováním ideologie a propagováním nejen Severomoravského kraje jako regionu práce a budování socialismu. Kniha je výrazným příkladem díla, které v nakladatelství Profil vzniklo povinně na základě příkazu KV KSČ. Jejím odpovědným redaktorem byl Jan Machač, kterému podle slov jeho kolegy Štefanidese byly svěřovány právě obrazové a jiné publikace se silnějším politickým podtextem. V tomto ohledu jej Štefanides vnímal jako spolehlivějšího pracovníka Profilu, snad také proto, že otec Machače pracoval jako funkcionář u státních drah.[137] Machač se však při své práci v Profilu snažil uplatňovat povinné ideologické prvky v co nejmenší míře a pokud to jen šlo usiloval o prosazení lidštějších prvků. Jeho primárním záměrem bylo, aby aspoň zčásti prosadil knihu, která by byla zajímavější také pro běžného čtenáře, jehož ideologie a politika nezajímala. U publikace *Severomoravský kraj* se však tato redaktorova tendence podařila prosadit jen velmi okrajově a musel se podřídit autocenzuře a následným požadavkům vyšších úředníků. Ideologický charakter publikace je snáze vnímatelný při faktu, že titul *Severomoravský kraj* byl účelovým nákladem a do maloobchodní sítě se pravděpodobně ani nedostal.

137 ŠTEFANIDES, J., rozhovor s autorem práce ze dne 10. 11. 2015

Mimo samotné náměty je největší slabinou knihy její forma fotografií. Většina snímků je diletantskými pohledy na mnohdy zajímavé náměty z oblasti městského života, architektury, kultury a odpočinku. Kromě historických snímků a snad i řemeslně kvalitnějších záběrů, nenabídla knihy v námětové ani formální rovině fotografií nic nového oproti dosavadním knihám. Vyzdvihnout lze snad jen výtvarně zajímavější snímky z hutí. Úvodní text z pera soudruhů Mamuly a Skácela je dokladem silné snahy o udržení socialistické ideologie. Kniha je rozdělena do tří pomyslných kapitol, které jsou vždy na dělící dvoustraně s celoplošnou fotografií pojmenovány *Za práci, Za svobodu, Za Socialismu*. Poslední kapitola zabírá v publikaci příznačně nejvíce místa a je kolekcí výrazně optimistických snímků. Ty jsou však zbaveny jakéhokoliv kreativnějšího řešení. Jestliže ještě v roce 1972 byly Beskydy v knize P065 divákovi představeny ve vší důstojnosti jako malebná krajina podpořená poetickými snímky, v knize P094 byly v této krajinné oblasti ukázány slavnosti výročí Slovenského národního povstání, socha partyzána či rekreační středisko pracujících. I tak však nelze opomenout zařazení rekreačních oblastí Beskyd, Jeseníků a Hané na začátek publikace. Toto gesto však z pohledu autorů nelze vnímat jako pozitivní chápání krajinných oblastí, protože byly zařazeny na samý úvod knihy a zcela se tak distancovaly od hlavních kapitol. Publikace se stala jedním z nejangažovanějších titulů socialistické propagandy přelomu sedmdesátých a osmdesátých let.

Technická tiráž přináší výčet několika autorů fotografií, oproti tomu v autorské tiráži je jako jediný autor barevných fotografií uveden Květoslav Kubala. Lze tak vyvodit, že výhradně byly do knihy zařazeny jeho snímky, což patrně souvisí i s tím, že kniha je silně politicky angažovaná.

575: *Severomoravský kraj* | 1980

576: *Severomoravský kraj* | 1980

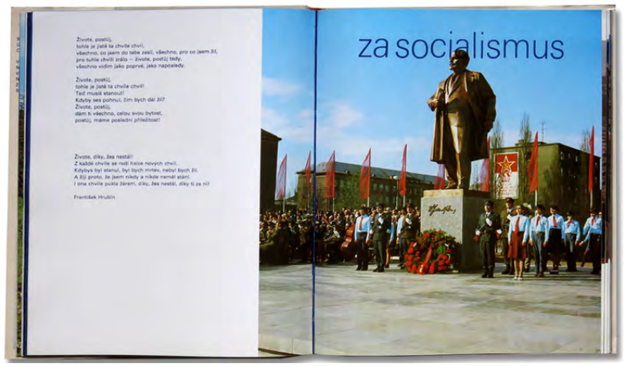

577: *Severomoravský kraj* | 1980

578: *Severomoravský kraj* | 1980

Zdařilá publikace z Profilu

Pravdivý obraz našeho kraje

Ostravské nakladatelství PROFIL vydalo vkusnou publikaci SEVEROMORAVSKÝ KRAJ — Za práci, za svobodu, za socialismus **(1980).**

Ze tří rozhodujících aspektů citlivě komponoval Ivan Šeiner knihu SEVEROMORAVSKÝ KRAJ. Nenásilnou, a přesto zcela funkční skladbou vlastního textu a zařazených fotografií zvýraznil složitost zápasu generace našich otců v boji za práci v období buržoazní republiky; vhodným seřazením nebarevných snímků na působivém modrém podkladu přiblížil revoluční atmosféru úporného zápasu českého lidu za osvobození z pout fašistického nepřítele; stěžejní důraz však právem položil na poslední kapitolu našich novodobých dějin, na budování a rozvoj socialismu v našem kraji.

Obsažné úvodní slovo soudruhů Miroslava Mamuly a Františka Skácela objasňuje ideový záměr knihy, výstižně formuluje specifické poslání pracujících našeho kraje.

Vskutku bohatou kolekci nebarevných, ale zejména barevných snímků šťastně doplňují a jejich etickou hodnotu znásobují verše významných českých básníků Miroslava Floriana, Františka Hrubína, Jany Moravcové, Viléma Závady a literárního vědce — básníka Oldřicha Rataje. Obzvláště Závadův poetický vklad se v knize projevuje nejvýrazněji.

Dominující kompoziční složku SEVEROMORAVSKÉHO KRAJE samozřejmě představuje fotografie. Tu černobílou, z archiva Muzea revolučních bojů a budování socialismu v Ostravě a Václava Peši, charakterizuje především dokumentární a reportážní povaha, což jen zvýrazňuje její historickou cenu a sdělnost. Z její řady vyvolávají mimořádnou pozornost například autentické záběry z bojů o Ostravu, snímek generála Jeremenka při vedení ostravské operace a další.

Technicky a obsahově vskrze výtečné barevné fotografie, skutečně nesmlouvavě odhalující pravou podobu našeho kraje, pocházejí z tvůrčí dílny Květoslava Kubaly, fotoreportéra Nové svobody. Záslužnou výborného tisku (závodu Neografia, n. p. Martin) a pečlivé grafické úpravy Alše Stanovského dosahují Kubalovy snímky mistrovské podoby, a to svým nekašírovaným výrazem, současným ztvárněním všech okresů kraje, bystrým a vnímavým pohledem na jejich známá i méně typická místa a zákoutí. Kubalův barevný soubor doplňují menším počtem snímků Eduard Dvorský, Antonín Gribovský, Jan Jan, Adolf Jankovský, František Krasl, Petr Sikula a Ivan Straňák.

Společným úsilím početného kolektivu autorů a redaktorů se Ivanu Šeinerovi podařilo soustředit do obsahu této výpravné knihy vskutku to nejpodstatnější z tvárnosti historie a současnosti našeho kraje. Ocenění si zasluhuje i nevídaná aktuálnost mnohých zařazených fotografií — v knize spatřujeme již záběry z loňského podzimního koncertu Sovětská píseň, uzavírá ji barevný detail Památníku ostravské operace v Hrabyni, symbolu přátelství sovětského a našeho lidu, a mohutná řeka našeho pionýrského mládí v Hradci nad Moravicí.

Stěží lze obrazové publikaci SEVEROMORAVSKÝ KRAJ něco podstatného vyčíst — a proč taky? Stala se vskutku znamenitým a reprezentativním příspěvkem ostravského PROFILU k 35. výročí osvobození naší vlasti Sovětskou armádou. Jsou jí vlastní přemýšlivost, pravdivý a všestranný obraz dnešního člověka, jeho práce, místa vzdělání a odpočinku. V harmonickou jednotu se pojí doprovodný text, poezie a fotografie, specifickými možnostmi svého vyjadřování tak sváří pravdu o budování našeho kraje v umělecký výraz knižního díla.

(A. S.)

579: *Severomoravský kraj* | Článek *Nová svoboda*. roč. 36 č. 190. 13. srpna 1980. s. 5 | Až absurdně se jeví pohled pisatele článku na snímky zaměstnance *Nové svobody* fotoreportéra Květoslava Kubaly

PROFIL čtenářům

V souvislosti s oslavami 35. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a u příležitosti otevření Památníku ostravské operace v Hrabyni vydalo ostravské nakladatelství Profil tři zajímavé publikace. První z nich, obrazovou publikaci *Severomoravský kraj*, sestavil z dokumentárních fotografií a barevných diapozitivů fotografů našeho kraje Ivan Šeiner. Jak už napovídá podtitul *Za práci, za svobodu, za socialismus*, kniha má tři základní oddíly. Z archivních snímků asi nejvíce zaujmou záběry sovětských kameramanů z osvobozování Ostravy. Těžiště obrazové části pak tvoří barevné snímky dokumentující úspěchy při budování socialismu v našem kraji. Publikace obsahuje více než dvě stě třicet fotografií.

580: *Severomoravský kraj* | Článek *Ostravský kulturní měsíčník*. 6/1980. s. 25 | K příležitosti oslav 35. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou vydal Profil kromě publikace *Severomoravský kraj* také knihy *Hrdinové Sovětského svazu v ostravské operaci* od Alfonse Březiny a Vlastimila Schvarze a *Zločin v Životicích* od Mečislava Boráka. Trojice knih se v měnším i rozsáhlém měřítku věnovaly tématu osvobození. Stručná informace o knize *Severomoravský kraj* nasvědčuje tomu, že se kniha mohla dostat i do běžného prodeje.

581: *Severomoravský kraj* | 1980

POD LYSOU HOROU: PUTOVÁNÍ ZA KRÁSAMI BEZRUČOVA KRAJE | P096

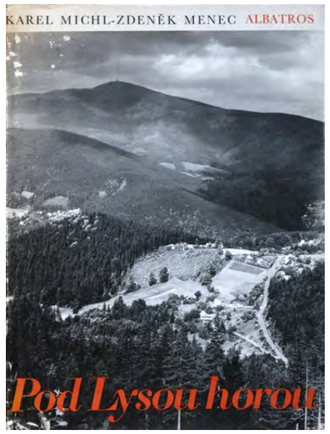

582: *Pod Lysou horou* | 1981

Svým názvem, obálkou a nakonec i větší částí obsahu by se dalo konstatovat, že publikace nezapadá do koncepce této práce s ohledem na teritoriální zaměření obrazové knihy. Podstatným argumentem pro zařazení této knihy je však otištění několika fotografií z Ostravy, a to především z oblasti těžkého průmyslu. Kniha má být věnována básníku Petru Bezručovi, jehož literární tvorba je úzce spjatá jak s Beskydami, tak také s průmyslovou částí bývalého Severomoravského kraje. Nalezení průmyslových fotografií v ryze poetické publikaci plné přírodních a krajinných motivů svědčí však o neschopnosti autorů knihy se s tématem řádně vypořádat. Důležité je však uvědomit si, že publikace vyšla v celorepublikovém nakladatelství Albatros. Redaktoři knihy nahlíželi na krajinu Beskyd jako na oblast úzce spjatou se jménem Petra Bezruče, zároveň však chtěli začlenit také typicky bezručovskou tematiku, které se ve svých básních věnoval. Jak jinak si lze vysvětlit onu tematickou roztříštěnost. Srovnáním s fotografickými publikacemi o Beskydách, které byly vydány krajským nakladatelstvím Profil v Ostravě, lze zřetelně vidět, že většina těchto knih si vystačila s čistou krajinou a přírodními krásami hor bez nutnosti zařazovat do kolekce fotografií těžký průmysl. Kniha *Pod Lysou horou* tak v tomto smyslu představuje určitou tematickou odbočku poplatnou nikoliv dobovým požadavkům, ale rozhodnutím jednotlivců – redaktorů – nakladatelství, kteří bezpochyby vnímali tuto oblast odlišně oproti tvůrcům knihy regionálního nakladatelství a kteří se snažili propojit zdánlivě nespojitelné. Nevydařený je také závěr knihy obsahující několik fotograficky nevýznamných portrétů Petra Bezruče. Jeho podobizna je zachycena patrně v krátkém časovém sledu a s obdobným výřezem. Přitom více dokáže o této osobnosti kraje vypovědět fotografie jeho pracovního stolu otištěná v počátku celé série. Řemeslně a formou rozmanitá je nakonec se zbytkem snímků nekorespondující série fotografií průmyslové Ostravy. Střídají se zde totiž portréty dělníků, detaily šachet a hutí a v neposlední řadě také globálněji pojaté záběry na průmyslové dominanty.

Podle dobového článku v *Nových knihách* byla publikace více než za převažující fotografickou část hodnocena pro svůj literární přínos a měla být určena především mládeži. Doprovodné básně uspořádal a závěrečný text sepsal Karel Michl. Všechny fotografie v publikaci pak patří jedinému fotografovi – Zdeňku Mencovi. Kniha je součástí volné řady fotografických publikací nakladatelství Albatros. Dvojice Michl-Menec spolu v tomto nakladatelství spolupracovali ještě před vydáním publikace *Pod Lysou horou* na formou shodných fotografických knihách Babiččino údolí (1976) a *U nás: Putování za historií a krásami Jiráskova kraje* (1978). Kniha věnovaná kraji Bezruče byla pro spisovatele Karla Michla poslední. Po jeho úmrtí v roce 1982 pak ještě Zdeněk Menec ve stejném duchu pro Albatros fotograficky zpracoval publikaci *Krajem bratří Čapků* (1983) a *Krajem Fráni Šrámka* (1984). Obě knihy slovem doprovázel František Buriánek.

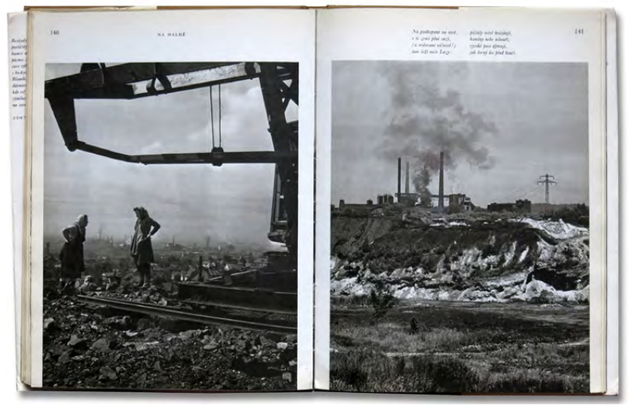

583: *Pod Lysou horou* | 1981

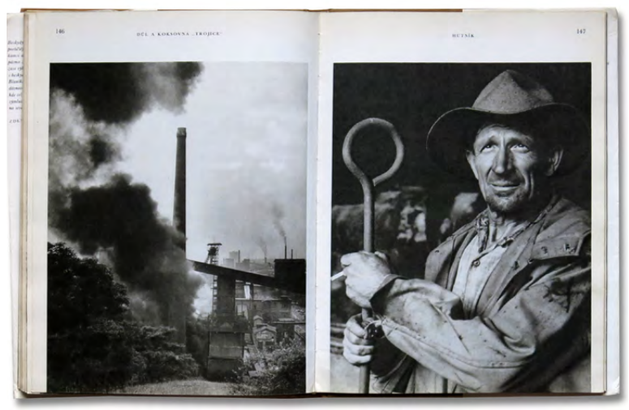

584: *Pod Lysou horou* | 1981

Bezručův kraj

Osvědčená autorská dvojice — zasloužilý umělec **Karel Michl** a umělecký fotograf **Zdeněk Menec**, blízký spolupracovník a důvěrný přítel národního umělce Karla Plicky — předkládají čtenářům ve volné řadě obrazových publikací Albatrosu své nové dílo nazvané **Pod Lysou horou**, které nevšedním způsobem přibližuje mládeži významnou etapu našeho básnictví. Podobně jako v knihách O Babiččině údolí a o kraji Aloise Jiráska i v této knížce se autoři pokusili oživit literární realitu a umocnit ji vizuálními vjemy krajiny, která je v díle básníkově neustále přítomna. V šesti oddílech tu zachycují Bezručovo „putování" z mimoslezské „cizíny" do domovského kraje Beskyd, Těšínska, Ostravska a rodného Opavska a vedou čtenáře od potěšení z krásného obrazu k poznatkům z literární historie.

Ačkoliv těžiště díla je v obrazové části (kniha obsahuje 127 celostránkových a dvoustránkových černobílých fotografií), záleží nesmírně na jeho kompozici a komentáři. Dlužno s obdivem konstatovat, že Michlova koncepce je velmi originální a ve svém základu rafinovaně prostá. Měl šťastný nápad vrátit se od kanonizovaných pozdějších „Slezských písní" k jejich edičním počátkům, k zapomínanému a v současné době již většině čtenářů těžko dostupnému „Slezskému číslu", kde je zkoncentrována Bezručova tvorba vážící se k Slezsku. To mu pak umožnilo využít téměř už neznámých spojovacích textů Herbenových, které sice v pozdějších vydáních ztratily své opodstatnění, ale zde promlouvají k duši dnešního čtenáře s naléhavou autenticitou. Herbenovo průvodní slovo, kterým v r. 1903 zachytil bezprostřední a současný dojem z četby Bezručových veršů, má v této publikaci své zdůvodnění a poslání. Čtenář se tak dozví i mnoho o vzniku a historii slavné sbírky. Pomáhají k tomu vydatně i vybrané citáty z Bezručovy korespondence s redaktorem Slezského čísla a s přáteli.

Velkým překvapením a doslova senzací v nejlepším slova smyslu bude pro každého, kdo ví, v jaké básníkově nemilosti byli všichni fotografové, kteří ho chtěli fotit (faksimile jeho varování: „Fotografe sympatický, chytej synky, děvy vždycky, ale dědky krabaté, ty nech té zubaté" je rovněž otištěno v Michlově doslovu), desítka většinou dosud nikde nezveřejněných portrétů, v nichž se podařilo zvěčnit Bezručovu podobu — dokonce s jeho přáteli.

Kniha zaujme všechny milovníky Bezručovy poezie a neotřelým způsobem přispěje k literární, estetické, výtvarné a vlastivědné výchově na školách. -mp-

585: *Pod Lysou horou* | Článek *Nové knihy*. č. 42. 4. října 1981. s. 4

SEVEROMORAVSKÝM KRAJEM | P098

586: *Severomoravským krajem* | 1982

Publikace drobného formátu vyšla v rámci celorepublikové řady *Má vlast* nakladatelství Pressfoto.[138] Oproti jiným publikacím, které se také zaměřily na oblast Severomoravského kraje má tato knížka nejméně ideologických a politických podtextů jak v textu, tak v obrazové složce. Naopak se soustředí na vlastivědné a místopisné vystižení kraje ve formou pohlednicově orientovaných snímcích. Průvodcovský charakter obrazové publikace se tak soustředí na turisticky atraktivní místa kraje, tedy přírodní a historické zajímavosti. Zcela a přirozeně ponechává bez povšimnutí sektory práce a výroby, které jsou charakteristické pro ideologicky orientované tituly Severomoravského kraje. Jedná se tak o zcela odlišný pohled od většiny obrazových knih zařazených do této práce. Důvodem bylo kromě odlišného záměru knihy také to, že je součástí edice publikací, které se soustředí výhradně na popsané motivy, nikoliv na ideologii strany.

Protože bylo potřeba do knihy zařadit také klíčové město kraje – Ostravu – v námětové kolekci se tak objevují i snímky průmyslových motivů, čímž kniha získává z tohoto hlediska trochu nesourodý charakter.

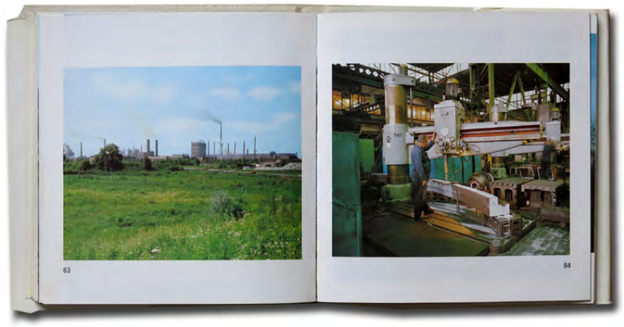

587: *Severomoravským krajem* | 1982

138 viz o edici v kapitole Fotografické publikace Československa v edicích

CESTA DRUŽBY / ЦЕСТА ДРУЖБЫ | P099

„Měl jsem takovou zásadu – i ze sraček udělat dobrou knížku. A to mě vlastně drželo v tom zaměstnání.“

PhDr. Jan Machač
odpovědný redaktor knihy *Cesta družby*[139]

588: *Cesta družby* | 1983

Ještě více než v případě titulu P094 se silná komunistická propaganda projevila u knihy *Cesta družby*. Středem zájmu se v textech a fotografiích stalo přátelství různých měst Sovětského svazu a Severomoravského kraje. Odkaz k Sovětskému svazu byl ostatně základní dominantou knihy. Vzor východní mocnosti byl u nás jedním z hlavních předpokladů pro budování socialistického státu. Socialistický ráj byl v SSSR formován už od třicátých let 20. století a u nás byla jeho podoba zejména v padesátých letech podporována hesly o divukrásné zemi, ráji pracujících či zemi zítřků.[140]

Těžištěm nejen této, ale i dalších knih ve druhém sledovaném období byl symbol míru. Socialistické Československo a Sovětský svaz byly představovány jako země míru se šťastným pracujícím obyvatelstvem. Toto východisko bylo opět dáváno do kontrastu s válčícím kapitalistickým západem.[141]

Veškeré tyto aspekty byly v knize vyzdviženy. Titul představoval promyšlenou socialistickou ideologii ve formě fotografií, oproti tomu se v popiscích na některých stránkách uchyloval až infantilitě (*„Stavíme si hrad!“*, *„O kytičky se musíme starat“*). Byl to důkaz toho, že zejména od poloviny sedmdesátých let ještě více vzrůstala jednoduchost formy i obsahu fotografických publikací o Ostravsku, nejen v rovině fotografické. Srovnávaným městem východu s našimi městy na severu Moravy a zároveň spřáteleným městem v éře socialismu se zde stal Volgograd. Zde se v plné míře projevila soutěživost socialismu. Ještě deset let před vydáním této knihy byla industriální sféra kraje popsána jako jeho zajímavá a neodmyslitelná součást, nyní už byl průmysl stavěn do pozice prosperujícího sektoru, který se dokázal vyrovnat konstruktérům Volgogradského traktorového závodu. Původní představy komu-

139 MACHAČ, J., rozhovor s autorem práce ze dne 9. 10. 2015

140 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 17

141 Tamtéž. s. 36

nistické vlády a její propagace se v knize projevily také v nezvykle velkém množství otištění snímků schůzí a konferencí KSČ, prvomájových průvodů a spartakiád. Publikace tak na úkor poznání Severomoravského kraje více propagovala samotný socialismus.

Ačkoliv dnes kniha může díky svému agitačnímu charakteru působit úsměvně a může být považována vesměs jen za razantní propagandu komunistického režimu, v době svého vzniku bylo její téma a zpracování přátelství vzdálených krajů stranickými špičkami u nás i v zahraničí vnímáno velmi pozitivně. Dokazuje to například i ocenění, které kniha v roce 1983 získala na mezinárodní knižní výstavě v Moskvě. Velký optimismus při hodnocení knihy se projevil také v jejím uvedení v některých periodikách. Například komunistické regionální noviny *Nová svoboda* nad touto publikací nešetřily chválou. Zatímco o jiných fotografických knihách byli čtenáři tohoto periodika informování většinou stručným článkem uvedeném v kulturní rubrice, význam titulu *Cesta družby* byl novináři, ale především představiteli strany vnímán natolik vysoce, že knižní novinku představili zcela nezvykle hned na titulní straně *Nové svobody*. Kromě toho byla knize *Cesta družby* v roce jejího vydání věnována celá jedna strana novin, na níž několik soudruhů psalo oslavné reakce po zhlédnutí titulu. Podobné nadšení významných osobností z nové knihy bylo formou stručných textů v několika číslech otištěno také na stránkách střídměji pojatého *Kulturním měsíčníku*. Takový věhlas a pozornost věnované jedné knize je jednoznačným důkazem, že publikace *Cesta družby* představuje agitačně a propagandisticky nejvýraznější titul ze všech knih zařazených do této práce.

Kniha byla vydána ve spolupráci Nakladatelství Profil v Ostravě a Nižně-volžského nakladatelství ve Volgogradě. Vznikla výhradně na základě nařízení Krajského výboru strany. Její šéfredaktor Jan Machač se přesto snažil v publikaci prosadit aspoň minimální a čtenářsky zajímavější prvky. *„My jsme jim navrhli takovou koncepci, aby to přece jen k něčemu bylo. Tak jsme tam vždycky dali okres proti okresu vedle sebe. Hlavně jsme tam ale dali historickou část, která se týkala osvobození Vologogradu a osvobození Ostravy.“*[142] Přínosem redaktorů Profilu bylo zařazení do té doby nepublikovaných fotografií z archivu ruského muzea Velké vlastenecké války. Silný ideologický charakter však nebylo možné vyrovnat ani

142 MACHAČ, J., rozhovor s autorem práce ze dne 9. 10. 2015

těmito koncepčně zajímavými pasážemi knihy. Publikace *Cesta družby* je proto příkladem knihy, kterou redaktoři vnímali čistě jako povinnou a proto na vlastní zásahy v knize určitým způsobem rezignovali. *„Byly knížky, se kterými nešlo absolutně nic dělat. Tak jsem je pustil, jen ať je to pro boha pryč.“*[143] Díky této publikaci, do níž zařadil fotografie mnoha ruských fotografů, kteří mimo svou zemi nepublikovali, dosáhl její šéfredaktor určitého zadostiučinění při několika cestách do spřáteleného města Volgogradu. Tam při svých pobytech dostával například potraviny, v tehdejším Československu nedostupné. Machač rovněž s ruskými kolegy s nakladatelství navázal spolupráci, která spočívala ve vydání knihy v Československu. *„Publikace Cesta družby mi vlastně otevřela cestu k Rusům a já jsem tam pak udělal knížku přímo pro ně, která se jmenovala В области облаков (V kraji oblaků).“*[144]

Zatímco některé fotografické publikace iniciované vesměs samotným nakladatelstvím (například P089 a P112) vznikaly z dlouhodobým předstihem v řádech let, čím více byly publikace ideologicky zabarvené, tím kratší čas pro jejich koncepci redaktoři měli. *„Ty knížky, které jsme dostávali s tím, že je musíme hned vydat, přišly vždycky na poslední chvíli. Musely se tedy dělat velmi rychle. Okamžitě se obtelefonovali autoři, obešly se archivy. V případě knihy Cesty družby se letělo třikrát do Ruska. Kniha se pak třeba stihla za půl roku. Kdežto když jsme dělali vlastní knížky, tak to šlo pomalu.“*[145]

589: *Cesta družby* | 1983

143 MACHAČ, J., rozhovor s autorem práce ze dne 9. 10. 2015

144 Tamtéž

145 Tamtéž

590: *Cesta družby* | 1983

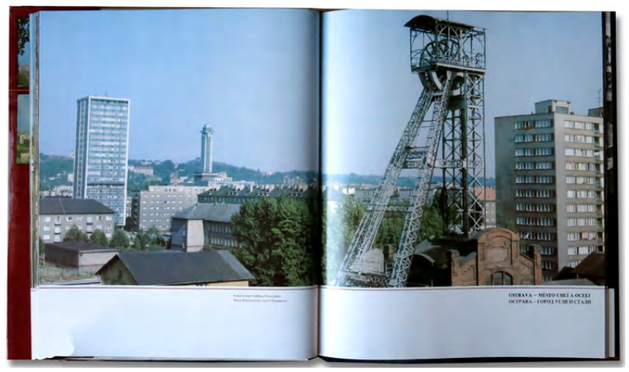

591: *Cesta družby* | 1983

592: *Cesta družby* | 1983

593: *Cesta družby* | 1983

594: *Cesta družby* | 1983

595: *Cesta družby* | 1983

OKNO DO KRAJINY PŘÁTEL

Hovoříme s ředitelem nakladatelství Profil Ivanem Šeinerem

Oslav 40. výročí vítězné stalingradské bitvy ve Volgogradu se zúčastnila delegace vedená s. Miroslavem Mamulou, vedoucím tajemníkem Sm KV KSČ v Ostravě, která předala jako dar pracujících našeho kraje volgogradským občanům knihu „Cesta družby – Doroga družby". Je to krásný dar, a zároveň poděkování obráncům města–hrdiny, kteří svými životy zachránili nejen město, ale přivodili zásadní obrat v průběhu celé 2. světové války.

Jistě to pro vás nebyl lehký úkol, vytvořit knihu, která by byla důstojným obrazem hrdinství sovětských lidí a současně i dokumentem družby dvou velkých krajů v současnosti.

Skutečně to nebyl lehký úkol. Nebylo snadné spojit dnes již historii se současností, ukázat hrdinství obránců Stalingradu, jejich vítězství nad fašisty, ale i boj našich lidí v ilegalitě, hlavní úder Rudé armády v Ostravské operaci, první kroky na cestě družby Volgogradu a Ostravy a dnešní život v obou našich družebních krajích. Na realizaci tohoto úkolu se také podílel velký kolektiv spolupracovníků od nás i z Volgogradu pod vedením tajemníků pro ideologii Sm KV KSČ a volgogradského oblastního výboru KSSS, soudruhů L. Brumka a V. B. Rostovščikova. Je to dílo skutečně kolektivní a přináší konkrétní příklad družebních vztahů v praxi. Jen tak se nám mohlo podařit připravit tuto knihu, která soustřeďuje téměř 800 fotografií, za necelý rok do tisku a ve spolupráci s Tlačiarňami SNP v Martině ji za čtyři měsíce vytisknout v nákladu 25 000 výtisků.

Z vaší odpovědi usuzuji, že kniha bude k dispozici v dosti značném nákladu. Dostane se tedy i ke čtenářům prostřednictvím prodejen Kniha?

Počet výtisků se skutečně zdá být velký, ale opak je pravdou. Kromě toho, že 6000 výtisků je určeno pro Volgograd, a kdyby to bylo technicky možné, měli by sovětští přátelé zájem o pětinásobný počet knih, bude značná část nákladu rozdělena do škol, knihoven a do závodů. Jde totiž svým způsobem o dějiny a zeměpis ve fotografii. Jinými slovy by se dalo říci, že kniha bude takovým oknem do krajiny přátel. Jsme si vědomi, že velká většina našich občanů a samozřejmě i Volgogradců nemá možnost navštívit se vzájemně, že se pro ně družba projevuje jen v poznávání zprostředkovaném – výsledků spolupráce v jednotlivých pracovních oborech, ve sledování kulturních výměnných akcí, z vyprávění účastníků vlaků družby a podobně. Právě jim a zejména mládeži je určena naše kniha. Jejím prostřednictvím lze být při tom. Proto chceme, aby byla k dispozici v hodinách občanské výchovy, dějepisu, zeměpisu, aby byla v knihovnách, ve studovnách, aby plnila své společenské poslání.

Kniha se však objeví i na knižních pultech, i když v menším počtu.

Jste tedy spokojeni s dobře vykonanou prací a těšíte se na příznivý ohlas u čtenářů . . .

Jistě že nás těší zdárně ukončené dílo, to snad je přirozená reakce každého člověka, který něco tvoří, ale spánek na vavřínech se odkládá. Již dnes připravujeme do návrhu edičních plánů Profilu překlady knih autorů volgogradské oblasti a obdobně nabízíme výběr děl našich autorů pro Nižně-Volžské nakladatelství. Ve výběru máme historické romány, současnou poezii, horácké pohádky i výtvarné publikace.

Kniha „Cesta družby – Doroga družby" je pro nás vlastně začátkem skutečných družebních vztahů.

Přeji jménem čtenářů KM vám všem v Profilu hodně dalších pěkných knih o družbě, o přátelích, a nám, čtenářům neméně krásné čtenářské zážitky.

–r–

596: *Cesta družby* | Článek *Kulturní měsíčník*. 2/ 1983. s. 58–59

I PRO BUDOUCNOST

Pod titulkem Okno do krajiny přátel, jsme v KM č. 2 přinesli rozhovor s ředitelem nakladatelství Profil v Ostravě Ivanem Šeinerem o nové knize, která nese název Cesta družby — Doroga družby (Profil, 1983). Dnes již máme knihu v rukou a můžeme se s našimi čtenáři rozdělit o dojmy, které v nás zanechala.

Hned v úvodu musíme konstatovat, že ostravsko-volgogradský autorský kolektiv, vedený tajemníky SmKV KSČ a volgogradského oblastního výboru KSSS Ladislavem Brumkem a Viktorem Rostovščikovem, odvedl dobrou práci. Stejně lze hodnotit výsledek úsilí ostravského nakladatelství Profil, volgogradského Nižněvolžského nakladatelství a tiskařského závodu Tlačiarne SNP, n. p., závod Neografia Martin. Spojenými silami se podařilo vytvořit vskutku reprezentativní dílo, na které jsme dosud čekali.

Myslíme si, že není třeba připomínat, že tato sličná kniha je věnována družebním vztahům Severomoravského kraje a Volgogradské oblasti, a že ne náhodou vyšla ve dnech, v nichž vrcholily oslavy 40. výročí historického vítězství Rudé armády nad německými fašistickými hordami v bitvě u Stalingradu.

Svým pojetím, grafickým a výtvarným řešením, ale zejména kvalitou se Cesta družby výrazně odlišuje od publikací podobného charakteru, které u nás dosud vyšly. Pomocí téměř 800 fotografií (převážná většina je barevných), z nichž každá má svou dokumentární, ale i uměleckou hodnotu, se podařilo poutavě spojit historii se současností, vytvořit kroniku bojů a vítězství ve II. světové válce (stalingradská bitva, partyzánský odboj na Ostravsku, ostravská operace), rozvoje družby dvou bratrských krajů a jejich cesty v revolučním budování socialistické společnosti. Je to kronika hrdinství těch, kteří položili životy a prolili krev za šťastný život dalších generací. Je to však i kronika mírového pracovního hrdinství, úsilí lidu obou zemí vytvořit pokrokovou socialistickou a komunistickou společnost.

Leonid Kuličenko — první tajemník volgogradského oblastního výboru KSSS ve svém úvodním slovu mimo jiné píše: „Známe cenu míru, a proto budeme i nadále upevňovat své řady v boji za naše světlé ideály na celé zemi. Jsme jednotní v mnohém, ale především v tom hlavním. Pracující našich krajů společně studují, pracují, odpočívají, vzájemně se obohacují duchovně, mravně, odborně. A přestože tento proces dosáhl do dneška velmi vysoké úrovně, zájem jednoho národa o život druhého nikterak nezeslábl. Obyvatelé naší oblasti s radostí vítají jakoukoli možnost se blíže seznámit s prací, životem, zvyklostmi, úspěchy svých československých přátel. Vytvoření této knihy bylo vyvoláno snahou pomoci ušlechtilým bratrským kontaktům. Jsem přesvědčen, že tato kniha přispěje k dalšímu upevnění sovětsko-československého přátelství, k upevnění styků mezi Volgogradskou oblastí a Severomoravským krajem."

Miroslav Mamula — vedoucí tajemník Sm KV KSČ — pak ve svém úvodním slovu mimo jiné píše: „Historikové spočítali, kolik bylo zničeno domů, kolik bylo spotřebováno střeliva ve dnech stalingradské bitvy, ale nikdo nemůže vyjádřit množství slz, změřit hoře a lítost lidí, kteří ztratili své blízké, otce a syny, jež padli ve Velké vlastenecké válce, bojujíce za svou vlast, za nás, i za celé lidstvo. S úctou chráníme jejich památku. Symbolem naší věčné družby a bojového bratrství se stal Památník ostravské operace v Hrabyni. Družbě československých a sovětských národů je věnována naše kniha. Její obsah je možno stručně vyjádřit slovy Klementa Gottwalda: ‚Se Sovětským svazem na věčné časy a nikdy jinak!' Naše kniha je věnována všem, kteří pro tuto družbu pracovali, pracují a budou pracovat, kteří budou dále rozvíjet a prohlubovat naše bratrství."

Slova představitelů obou stranických orgánů plně vystihují poslání díla, které je výsledkem konkrétní internacionální spolupráce a jež má nezastupitelný význam pro obě strany — Severomoravský kraj i Volgogradskou oblast a pro prohlubování jejich bratrských družebních vztahů.

Za zvlášť cenné považujeme stručné údaje o minulosti i současnosti obou krajů, družebních okresů a měst, i o průběhu událostí, které vytvářely jejich historii. To vše, doloženo působivými fotografiemi, dokumentuje všestranně bohatý život a úsilí lidí obou zemí při plnění náročných úkolů výstavby společnosti.

Kniha Cesta družby — Doroga družby je opravdovým oknem do krajiny přátel. Nejen pro současnost, ale i pro budoucnost se stane cenným zdrojem informací a dokladem nerozborné družby Severomoravského kraje a Volgogradské oblasti.

CYRIL VLTAVSKÝ

597: *Cesta družby* | Článek *Kulturní měsíčník*. 5/ 1983. s. 55–56 | Další rozsáhlejší články o knize Cesta družby v podobě reakcí významných představitelů strany přinesl *Kulturní měsíčník* v číslech 9/ 1983 na s. 7–8, 10/ 1983 na s. 3 a 1/ 1983 na s. 6. Kvůli publikaci tak byla zavedena i dočasná zvláštní rubrika s názvem *Co řekli o publikaci Cesta družby…*

Společné dílo ostravských a volgogradských tvůrců

Cesta družby

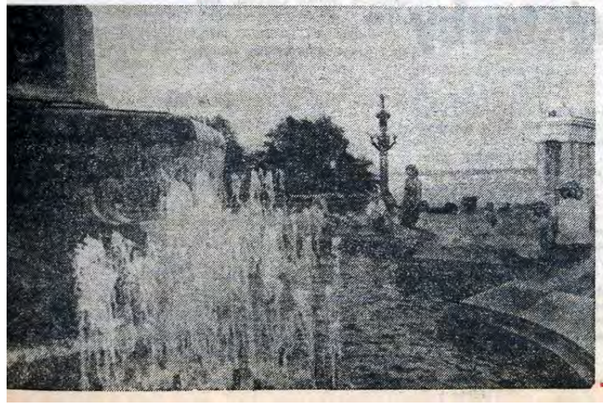

Nebývá obvyklé, abychom na tomto místě přinášeli recenzi literárního díla, ale obrazová publikace „Cesta družby", vydaná společně ostravským nakladatelstvím Profil a Nižněvolžským nakladatelstvím ve Volgogradě ke 40. výročí porážky fašistických vojsk u Stalingradu a 35. výročí navázání družebních styků Ostravy a Volgogradu, Severomoravského kraje a Volgogradské oblasti.

Záměrem tvůrců byto úsporným slovem a bohatou fotodokumentací ukázat všední život, budovatelské hrdinství prostých lidí, kteří každodenní poctivou prací plní své úkoly při výstavbě socialismu. Barevné fotografie mistrů objektivu Květoslava Kubaly, Miloše Poláška, Petra Bergra, Vladimíra Konovalova, Igora Gavrilova, Stanislava Golubjeva a řady dalších autorů vhodně doplňují černobílé dokumentární snímky období pro oba naše bratrské národy nejtěžší — období boje proti hitlerovskému fašismu. Myšlenka ideového spojení památníku na Mamajevově kurganu, Panoramatu stalingradské bitvy a Památníku ostravské operace našla vyjádření v barevné poezii ojedinělé krásy a harmonie. Idylická zákoutí Volhy se prolínají s dynamikou výrobních procesů, horská krása Beskyd a Jeseníků kontrastuje s malebnými rovinami povolžských stepí. A v každém záběru je velice citlivě zakomponován člověk — při práci, vzdělávání, odpočinku i sportu — a díla vytvořená jeho rukou.

Publikace ukazuje život dvou krajů, tedy geograficky poměrně malých celků, svým rozsahem však dokazuje, že život člověka osvobozeného od vykořisťování zabírá netušenou šíři okamžiků. V tomto směru jsou zvlášť silné dokumentární záběry, zobrazující poezii neopakovatelného okamžiku.

„Cesta družby" je v tom nejlepším slova smyslu reprezentativní. Postaral se o to i kolektiv tiskárny SNP, závod Neografia Martin, který v neobvykle krátké době — v publikaci jsou fotografie z Dnů družby, které se konaly na konci října loňského roku — odvedl precizní práci.

JAROMÍR BALLA

(Foto Květoslav Kubala).

598: *Cesta družby* | Článek *Nová svoboda*. roč. 39. č. 28. 3. února 1983. s. 1 (titulní list)

Přínos k rozvoji družebních vztahů mezi Severomoravským krajem a Volgogradskou oblastí

ŘEKLI O PUBLIKACI CESTA DRUŽBY

Soudruh Leonid Kuličenko

Soudruh Miroslav Čapka

Soudruh Karel Mátl

Soudruh Oldřich Blažek

Soudruh Jaroslav Pomykal

Soudruh Jaroslav Kořínek

Soudruh Miloš Svoboda

599: *Cesta družby* | Článek *Nová svoboda*. 14. května 1983. s. 6 | Celá jedna strana komunistických novin *Nová svoboda* byla věnována reakcím na knihu (VÝŘEZ)

VÍTKOVICE: POD VÍTKOVICKOU ZNAČKOU | P101

600: *Vítkovice: Pod vítkovickou značkou* | asi 1984

Ačkoliv se publikace s ostatními probíranými knihami Vítkovických železáren v námětové rovině velmi shoduje, technická stránka fotografií zůstala oproti předchozím trochu v pozadí a blíží se více řadovým titulům fotografických publikací o Ostravsku. Kniha je dělena do několika sekcí – první představuje samotné Vítkovické železárny, další pak koncernové podniky této společnosti. Těmi byly například Hutní montáže, Uničovské strojírny, Transporta Chrudim aj. Každý podnik je v příslušné kapitole představen sérií fotografií námětově se opakujícími. Jestliže si například fotografie v titulu P090 dokázaly přes hlavní účel informativnosti zachovat i estetickou hodnotu, o mnoha snímcích v knize *Pod vítkovickou značkou* to říci nelze. Kácející se budovy, nevhodný výřez či prvoplánová kompozice byla zásadními nedostatky fotografií této knihy. Podobným způsobem nebyla uspokojivá ani celková koncepce knihy. U dělících dvojstránek knihy mezi jednotlivými kapitolami – podniky – zcela chyběla informace o jejich názvu, která byla řešena pouze logotypem daného koncernu. Diletantské pojetí publikace dovršila, podobně jako u většiny knižních titulů společnosti Vítkovické železárny z let 1948–1989, absence povinné technické tiráže.

601: *Vítkovice: Pod vítkovickou značkou* | asi 1984

VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY KLEMENTA GOTTWALDA | P102

První známější fotografickou publikací, která po roce 1948 fotografií a textem reprezentovala Vítkovické železárny, byla kniha *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* od nakladatelství Profil. Titul byl obsahovým i formálním přístupem k fotografiím poměrně neobvykle koncipovaný. Namísto čistě informativních snímků, které se z prostředí VŽKG objevovaly v řadě fotografických publikací o Ostravsku, se zde fotografie projevily nebývale svou výtvarnou hodnotou. Kromě několika objektivnějších a více informativních snímků byla většina obrázků z celé kolekce abstraktních. Touto formou představila kniha nejčastěji vysokopecní závod VŽKG. Na rozdíl od jiných publikací zde nebyl kladen důraz na žádnou konkrétnost, což dokazuje i vynechání popisků k fotografiím. Jediným textem publikace tak zůstaly verše tematicky či vizuálně propojené s obrázky. Zajímavé je, že kniha vyšla samostatně také v německém jazyce s odlišným odstínem plátěného potahu desek. Papírový přebal na tyto desky se v žádném z dostupných titulů neobjevily, kniha tedy byla patrně vyrobena bez něj.

Publikace je výrazným autorským dílem fotografa Františka Krasla a dokazuje jeho vizuální systematičnost v zakázkové tvorbě pro průmyslové závody.

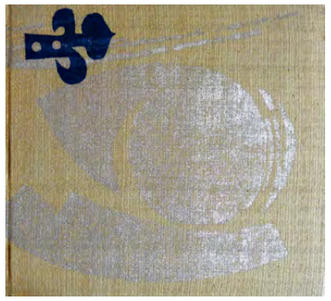

602: *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | 70.–80. léta

603: *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | 70.–80. léta

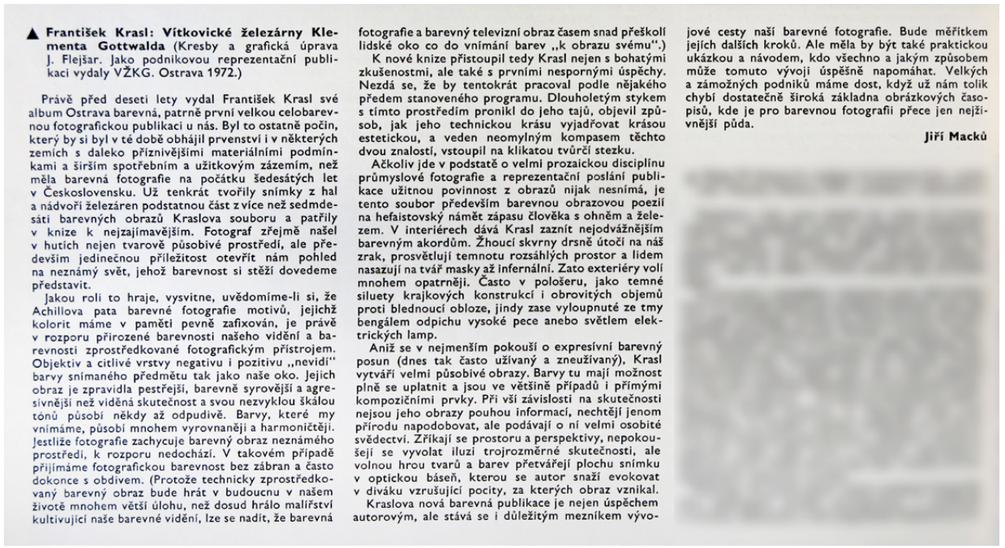

▲ **František Krasl: Vítkovické železárny Klementa Gottwalda** (Kresby a grafická úprava J. Flejšar. Jako podnikovou reprezentační publikaci vydaly VŽKG. Ostrava 1972.)

Právě před deseti lety vydal František Krasl své album Ostrava barevná, patrně první velkou celobarevnou fotografickou publikaci u nás. Byl to ostatně počin, který by si byl v té době obhájil prvenství i v některých zemích s daleko příznivějšími materiálními podmínkami a širším spotřebním a užitkovým zázemím, než měla barevná fotografie na počátku šedesátých let v Československu. Už tenkrát tvořily snímky z hal a nádvoří železáren podstatnou část z více než sedmdesáti barevných obrazů Kraslova souboru a patřily v knize k nejzajímavějším. Fotograf zřejmě našel v hutích nejen tvarově působivé prostředí, ale především jedinečnou příležitost otevřít nám pohled na neznámý svět, jehož barevnost si stěží dovedeme představit.

Jakou roli to hraje, vysvitne, uvědomíme-li si, že Achillova pata barevné fotografie motivů, jejichž kolorit máme v paměti pevně zafixován, je právě v rozporu přirozené barevnosti našeho vidění a barevnosti zprostředkované fotografickým přístrojem. Objektiv a citlivé vrstvy negativu i pozitivu „nevidí" barvy snímaného předmětu tak jako naše oko. Jejich obraz je zpravidla pestřejší, barevně syrovější a agresivnější než viděná skutečnost a svou nezvyklou škálou tónů působí někdy až odpudivě. Barvy, které my vnímáme, působí mnohem vyrovnaněji a harmoničtěji. Jestliže fotografie zachycuje barevný obraz neznámého prostředí, k rozporu nedochází. V takovém případě přijímáme fotografickou barevnost bez zábran a často dokonce s obdivem. (Protože technicky zprostředkovaný barevný obraz bude hrát v budoucnu v našem životě mnohem větší úlohu, než dosud hrálo malířství kultivující naše barevné vidění, lze se nadít, že barevná fotografie a barevný televizní obraz časem snad přeškolí lidské oko co do vnímání barev „k obrazu svému".)

K nové knize přistoupil tedy Krasl nejen s bohatými zkušenostmi, ale také s prvními nesporných úspěchy. Nezdá se, že by tentokrát pracoval podle nějakého předem stanoveného programu. Dlouholetým stykem s tímto prostředím proniknul do jeho tajů, objevil způsob, jak jeho technickou krásu vyjadřovat krásou estetickou, a veden neomylným kompasem těchto dvou znalostí, vstoupil na klikatou tvůrčí stezku.

Ačkoliv jde v podstatě o velmi prozaickou disciplínu průmyslové fotografie a reprezentační poslání publikace užitnou povinnost z obrazů nijak nesnímá, je tento soubor především barevnou obrazovou poezií na hefaistovský námět zápasu člověka s ohněm a železem. V interiérech dává Krasl zaznít nejodvážnějším barevným akordům. Žhoucí skvrny drsně útočí na náš zrak, prosvětlují temnotu rozsáhlých prostor a lidem nasazují na tvář masky až infernální. Zato exteriéry volí mnohem opatrněji. Často v pološeru, jako temné siluety krajkových konstrukcí i obrovitých objemů proti blednoucí obloze, jindy zase vyloupnuté ze tmy bengálem odpichu vysoké pece anebo světlem elektrických lamp.

Aniž se v nejmenším pokouší o expresivní barevný posun (dnes tak často užívaný a zneužívaný), Krasl vytváří velmi působivé obrazy. Barvy tu mají možnost plně se uplatnit a jsou ve většině případů i přímými kompozičními prvky. Při vší závislosti na skutečnosti nejsou jeho obrazy pouhou informací, nechtějí jenom přírodu napodobovat, ale podávají o ní velmi osobité svědectví. Zříkají se prostoru a perspektivy, nepokoušejí se vyvolat iluzi trojrozměrné skutečnosti, ale volnou hrou tvarů a barev přetvářejí plochu snímku v optickou báseň, kterou se autor snaží evokovat v diváku vzrušující pocity, za kterých obraz vznikal.

Kraslova nová barevná publikace je nejen úspěchem autorovým, ale stává se i důležitým mezníkem vývojové cesty naší barevné fotografie. Bude měřítkem jejích dalších kroků. Ale měla by být také praktickou ukázkou a návodem, kdo všechno a jakým způsobem může tomuto vývoji úspěšně napomáhat. Velkých a zámožných podniků máme dost, když už nám tolik chybí dostatečně široká základna obrázkových časopisů, kde je pro barevnou fotografii přece jen nejžívnější půda.

Jiří Macků

604: *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | Článek *Revue Fotografie*. 1972. s. 76

605: *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | 70.–80. léta

606: *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | 70.–80. léta

VÍTKOVICE | P103

Kniha byla vydána jako propagační materiál obsahující text v ruském, německém a anglickém jazyce. Po několikastránkovém textovém úvodu představila publikace pohledy do závodních hal, letecké snímky celých areálů, procesy výroby, závodní dopravu či vystavené produkty na ostravském a brněnském výstavišti. Do kolekce byly zahrnuty také hotové stavby, na kterých se Vítkovice podílely (například Budova národního shromáždění v Praze, stadion v Praze, tovární haly podniku ROMO Fulnek, televizní vysílač na Ještědu, most přes Orlík nebo známá modrá zemědělská sila). Kromě toho byly v poslední kapitole na fotografiích zobrazeny také motivy, které byly neodmyslitelně součástí každého velkého podniku v době socialismu. Jednalo se o objekty vítkovické střední školy, závodní nemocnice, rekreačního střediska, hotelu, kulturního domu a sportovního stadionu.

Barevné fotografie v knize byly vesměs technicky velmi precizní a jejich cílem byla především prezentace produktů a výrobní stránky závodu. S výjimkou poslední kapitoly byli lidé jen doplněním obrázků.

607: *Vítkovice* | 70.–80. léta

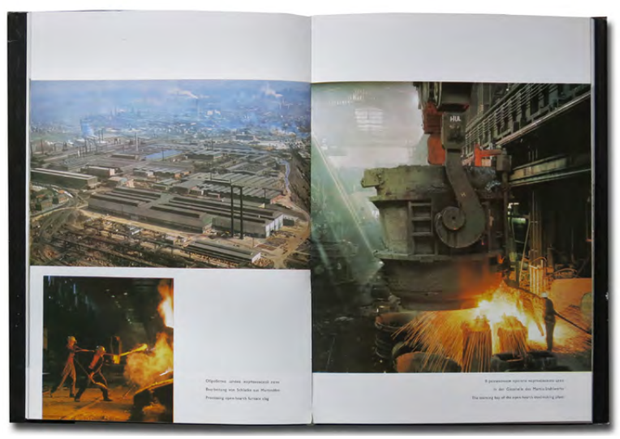

608: *Vítkovice* | 70.–80. léta

609: *Ostrava* | 1985

OSTRAVA | P112

Jedná se o poslední oficiální fotografickou místopisnou knihu Ostravska před rokem 1989. Polovina osmdesátých let už na mnohých fotografiích napovídala o uvolněnější době. Přesto nelze říci, že by publikaci minuly typické propagační snímky v podobě spartakiády, průvodů k 1. Máji, sochy Klementa Gottwalda, fotografií soudruhů, pionýrských slibů či agitačních nástěnek s předáky práce. Převážná většina snímků však již nepředstavovala nijak zvlášť socialisticky zabarvené náměty obsahem ani formou a byla pouze informativní sondou do podoby a života města Ostravy. S ohledem na dobu a vývoj ve spotřebním průmyslu byla nově v mnohem větší míře zobrazena odvětví služeb, prodejen, obchodních domů apod. Do té doby se podobné motivy v knihách o Ostravsku objevovaly jen sporadicky. Zřetelný zvrat nastal také v nahlížení na průmyslové objekty. Ty byly, například v případě některých dolů, představeny už jako svědci starých časů, či jako budoucí muzea uhelného hornictví. Tento doposud nepoužitý pohled na staré industriální prvky města prosazovali redaktoři knihy v čele s Jiřím Štefanidesem. Vedla je k tomu znatelná proměna Ostravy v osmdesátých letech, kdy byla řada budov z minulých časů asanována. Proto tvůrci publikace ucítili potřebu zaznamenat staré průmyslové budovy před jejich destrukcí. Důvodem bylo také představit Ostravu, která nemá jen továrny v chodu, ale i pozůstatky po minulých dobách.[146] Zažité koncepci zejména padesátých, ale i sedmdesátých let se vymykaly také zimní pohledy na průmyslové závody při zapadajícím slunci. Melancholicky až skličujícím dojmem působící fotografie byly více podřízené subjektivnímu pohledu fotografa než touze ukázat prosperující závod. Velmi často opakovaným obrazem v této knize byly fotografie průmyslových podniků v západu slunce, kdy zachycené komíny nebo těžní věže získaly plochý, zároveň však výtvarný dojem. Změna pohledu se projevila také ve fotografiích detailů průmyslových objektů, které v některých případech nebyly podle snímků vnímány jako užitné objekty, ale jako typické přívlastky města spíše v podobě skulptur. Novinkou bylo také fotografické zobrazení detailů architektury z konce devatenáctého století. Detailní snímky se jako jedny z prvních ve fotografických publikacích o Ostravsku představily také

146 ŠTEFANIDES, J., rozhovor s autorem práce ze dne 10. 11. 2015

v tématu prvomájových oslav, což bylo zásadní změnou oproti fotografiím velkých celků zabírajících masy lidí z období padesátých let. V reportážní fotografii jsou však v knize mnohem zajímavější například snímky z odpichu vysoké pece. Kolekcí reportážních záběrů na dvoustraně je ostatně ukončena každá kapitola (oddíl) publikace. Jednou takovou sérií jsou záběry dětí hrajících si na dětském hřišti od architekta Kurta Gebauera. Přestože měl autor tohoto díla s jeho dokončením politické problémy, redaktoři publikace si zařazení snímků s tímto tématem prosadili. Oproti povinným ideologickým tématům to byla jedna z věcí, která autory na knize těšila. Dalším příkladem osobitého pojetí koncepce knihy je otištění dětí na první záložce přebalu a páru starých lidí na poslední záložce. Jiří Štefanides za tímto krokem viděl jakési symbolické vyjádření nelehkého života v ekologicky zdevastované Ostravě, které je navíc zdůrazněné předsádkou potištěnou vcelku bezútěšným pohledem na město. Byl to patrně také osobitý pohled na město od tohoto redaktora, který se s Ostravou za dobu svého působení v Profilu nikdy nesžil. Podobné metafory a skryté významy nedokázali politikové z KV KSČ rozklíčovat, čehož autoři přirozeně využívali.[147]

610: *Ostrava* | 1985 | snímek z hřiště Kurta Gebauera

Vydání publikace k příležitosti kulatého jubilea osvobození Sovětskou armádou byl pro režim oblíbený prostředek, kterým bylo možno vyjádřit vděk a trvale uchovat přátelství s východními přáteli. Koncepce publikací byla většině případů už od počátku jejich vzniku formována oslavou výročí. Snazším způsobem ovšem bylo vepsat titulek o významném jubileu do téměř dokončené publikace, což byl případ této knihy. V roce 1985 tak vyšla řada obrazových publikacích, které se pro vyjádření úcty k jinému státu hodily pro svou mezinárodní platnost bez jazykové bariéry nejlépe. Řada měst tak směřovala vydání své reprezentativní fotografické publikace na roky končící číslicí pět. O vydání těchto knih se většinou starala krajská nakladatelství, pod která daná města geograficky spadala. Některá státní nakladatelství však vydala globálněji pojaté publikace, kterou byl například titul Lidového nakladatelství *Na věčné časy* (1985).

Nápad pro vznik knihy přišel především od redaktora obrazových publikací Profilu Jiřího Štefanidese a Jana Machače. Jejich záměrem bylo vydat o Ostravě publikaci, která bude oproti

147 ŠTEFANIDES, J., rozhovor s autorem práce ze dne 10. 11. 2015

611: *Ostrava* | 1985 | snímek před Dolem Petr Bezruč, na němž museli být všichni fotografovaní prověřeni

dosavadním titulům jiná. Původním požadavkem redaktorů bylo nezahrnovat do kolekce fotografií žádné politické prvky a naopak se prostřednictvím fotografií soustředit na neotřelé výtvarnější pohledy na Ostravu s využitím světelné atmosféry různé denní doby, dále převládala snaha aplikovat v knize pohledy na moderní nebo rekonstruovanou architekturu a v neposlední řadě pracovat se zanikajícími průmyslovými stavbami coby památkami a svědky minulých časů. Snad také proto byl počet autorů fotografií omezen na dva – Miloše Poláška a Petra Sikulu. Jedná se o autory osvědčené a pro tento záměr příhodně zvolené, protože Polášek se dobře prosazoval i jako výtvarný autor a Sikula měl výborné znalosti zejména v oblasti fotografie architektury i krajiny. Přestože byl vznik knihy od počátku iniciován redaktory Profilu, díky politickým představitelům strany, kteří se o vzniku knihy dozvěděli, se její směr změnil a byl upraven potřebám strany. Jedním z důsledků toho byly cenzorské zásahy, kterými kniha prošla. Mezi konkrétními případy uvádí redaktor Jan Machač několik z nich. *„Zvláště u této publikace docházelo k naprosto obludným požadavkům, kdy jsme nejenom museli prověřovat vyfotografované lidi při nějakých shromážděních apod., ale u této knihy jsme navíc museli prověřovat také průčelí domů. Oni nám totiž řekli, že v těch starých domech bývají modlitebny, tak jsme chodili barák od baráku a zjišťovali, jestli tam náhodou není nějaká modlitebna.“*[148] Kontrolu osob na snímcích podrobněji na příkladu jednoho snímku popisuje její odpovědný redaktor Jiří Štefanides. *„V knize je snímek zaměstnanců vycházejících ze závodu Dolu Petr Bezruč v Ostravě. Ředitel se vrátil z nějaké porady z KV strany a my už jsme měli na stole tyto diáky a on už věděl, co tam bude. Řekl mi, že dostávám stranický úkol, byť jsem byl nestraník, že všichni, kteří jsou na těch fotografiích budou prověřeni, že nemají příbuzné v zahraničí, případně nejsou vyloučeni ze strany atd. Když si vezmete, kolik je tady lidí…“*[149] Další změnou, kterou byli redaktoři nuceni provést v této publikaci, byla podle Machače retuš lahve od alkoholického nápoje, která se fotografovi dostala do záběru během fotografování schůze představitelů strany. Nutné zásahy se podle nařízení výboru týkaly také dofotografování některých ideologických motivů. *„Například snímek s paní před nástěnkou pracujících hrdinů zobrazuje ženu Petra Sikuly Helenu. Já se ho ptal, co tam dělá a on mi odpověděl, že se na ty nástěnky nikdo nedívá a tak ji tam vzal aby tam aspoň byli lidi. Dalším takovým případem bylo šátkování pionýrů a pak snímek s Mamulou. Takže ti soudruzi se tam sami seberealizovali a dokazovali si, jak ten kraj pod jejich vedením krásně vzkvétá.“*[150]

148 MACHAČ, J., rozhovor s autorem práce ze dne 9. 10. 2015

149 ŠTEFANIDES, J., rozhovor s autorem práce ze dne 10. 11. 2015

Protože kniha začala vznikat z iniciativy redakce nakladatelství Profil a nebyla tedy zadána jako povinná z KV KSČ, její vznik trval s dlouhodobým časovým předstihem. Neaktuálnost se projevuje i na snímcích, kdy například na obrázku č. 138 je na sloupu veřejného osvětlení poutač s nápisem informujícím o výročí šedesáti let od vzniku KSČ

612: *Ostrava* | 1985

613: *Ostrava* | 1985

150 MACHAČ, J., rozhovor s autorem práce ze dne 9. 10. 2015

614: *Ostrava* | 1985 | Příklad nevyhnutelných námětů – šátkování pionýrů a nástěnka hrdinů práce s ženou fotografa Petra Sikuly

615: *Ostrava* | 1985

616: *Ostrava* | 1985 | dvoustránka s reportážními fotografiemi ukončující oddíl knihy

Reprezentativní dílo na počest osvobození krajského města

Barevná OSTRAVA v obraze

Slovenské Vydavateľstvo Osveta, n. p., Martin, vydalo v koprodukci s ostravským nakladatelstvím PROFIL reprezentativní obrazovou publikaci — OSTRAVA (1985). Jejími autory jsou známí fotografové — Miloš Polášek a Petr Sikula; úvodní slova do publikace vepsal vedoucí tajemník MěstV KSČ v Ostravě Karel Mátl; zasvěcenou studii Ostrava — minulost a současnost města sepsal Miloň Dohnal; texty k fotografiím opatřil básník Karel Vůjtek; jednotlivé fotografické bloky uvozují úryvky z básní národního umělce Viléma Závady; přebal, vazbu a grafickou úpravu navrhl Jiří Moldřík.

Barevná, výpravná, ryze současná dárková publikace OSTRAVA vychází v roce 40. výročí osvobození naší vlasti slavnou Sovětskou armádou a jubilejnímu výročí osvobození města Ostravy je jejími tvůrci věnována.

Mnoho známých i méně známých fotografů zachycovalo a stále zvěčňuje na fotografický pás proměnnou tvář našeho krajského města. V souborně komponovaném pohledu se k nim přidali Miloš Polášek a Petr Sikula, každý nabízející kolem sta barevných snímků, z toho jedenáct záběrů překrývajících plochu dvou stránek (320×470 mm) a sto sedm záběrů polovičního formátu.

V publikaci dominují panoramatické záběry různých částí města, pořizované v letním, popřípadě podzimním počasí. Zimních snímků obsahuje kniha jen několik. Jednotlivě, volně řazené tematické cykly rozevírají velkoplošné fotografie, působivě, v lyrickém a intimním pojetí charakterizující průmyslové dominanty města, nejčastěji obrysy šachet. Ve spojení s básníkovým veršem Závadovým vyvolávají sváteční a jedinečnou atmosféru.

Prolog obrazové publikace představuje jednotlivé části, významné objekty a komunikace města, ale i sváteční kulturní okamžiky jeho celoročního živoucího rytmu. Druhý oddíl se výhradně věnuje citlivému pohledu na hlavní průmyslové objekty města — cementárny, vysoké pece, koksovny, chemické závody, vítkovické moderní provozy, válcovny NHKG a šachty s horníky. V další části knihy tepe rušný i pokojný městský tep, kolem památníků se procházejí mladí lidé, v parku odpočívají staří občané, na hřišti se prohánějí kluci; poznáváme na něm i H. Fibingerovou, T. Kocembovou a další sportovce. Čtvrtý oddíl uvozují verše: Století zázračné / má pod očima stíny / a země zářivá / své černé podlitiny. Působivě osvětlená těžní věž Dolu Hlubina, zimní záběry ostravského průmyslového horizontu, detaily hald, kamenné pole a žánrové snímky ze zoo...

Dalších třiatřicet fotografií charakterizuje nejnovější rysy města, moderní sídliště, porubskou část s areálem Vysoké školy báňské, nákupní střediska. Závěrečný fotografický blok představuje to nejnovější, co se v Ostravě v posledních letech zrodilo: sídliště v Ostravě-Přívoze, Frýdlantské mosty..., anebo co se v ní horce rodí: estakáda na Bazalech, víceúčelová hala v Ostravě-Zábřehu...

Třicetitisícový náklad dárkové, slušně vyhlížející publikace OSTRAVA s cizojazyčným resumé potěší milovníky dobré fotografie a všechny obdivovatele moderního, dynamicky se rozvíjejícího města zeleně a mládí, města uhlí a oceli.

Barevná OSTRAVA se stává živým i pamětlivým svědectvím lidí poctivé práce, kteří městu vdechli žár své lásky a svého každodenního pracovního zápasu o radostný, mírový život. **(A. S.)**

617: *Ostrava* | Článek *Nová svoboda*. 26. června 1985. s. 5

Nad novou obrazovou publikací

40

Všechny motivy Ostravy

Ostrava, obrazová publikace vydaná na počest 40. výročí osvobození města, patří k nejvýznamnějším titulům, které v poslední době připravilo nakladatelství Profil ve spolupráci s vydavatelstvím Osveta v Martině. Tvůrci fotografií jsou Petr Sikula a Miloš Polášek. Úvodní slovo napsal vedoucí tajemník MěstV KSČ Karel Mátl. Záběry doprovází stručný text Karla Vůjtka a závěrečná studie Miloně Dohnala o historii i současnosti města. Kniha je rozčleněna do několika sekvencí, uváděných lyricky laděnými snímky charakteristických ostravských motivů, které působivě korespondují s verší zasloužilého umělce Viléma Závady. V jednotlivých oddílech se představují moderní sídliště i nejvýznamnější průmyslové objekty. Motivy každodenní práce se prolínají s pohledy do parků a sportovních areálů, architektura splývá s přírodní krajinou... Fotografové se snažili vyjádřit atmosféru panoramat i detailů města. Sympatické je, že publikace zaznamenává vývoj současné Ostravy, ale v některých snímcích napovídá i její budoucí proměny. Svátečně působí barevná úroveň většiny fotografií.

Petr Sikula a Miloš Polášek patří k výrazným fotografickým osobnostem severní Moravy, jejich tvorba obsahuje bohatou paletu fotografických žánrů. Nejvýraznější doménou obou je krajinářská a ilustračně koncipovaná fotografie. Tomu odpovídá vysoká výtvarná kvalita panoramatických pohledů i záběrů architektury, akcentujících citové i estetické hodnoty zobrazené skutečnosti. Při zobrazení moderního města s jeho překotným životem, plným překvapivých vztahů, by však mělo být úkolem tvůrců vypovídat se stejnou invencí jak o prostředí, tak o těch, kteří je spoluvytvářejí a realizují v něm svůj život i celospolečenské hodnoty. Dokumentární záběry o tom, jak obyvatelé Ostravy prožívají svůj pracovní i volný čas, v knize nechybějí. Nepodařilo se ale vždy vypovědět to podstatné. A příklady pro ilustraci? Nelze seznámit se všim, ale kdo prošel pozorně strojírenskými pracovišti, ví, kolik v nich je motivů s osobitou výtvarnou krásou, vyplývajících ze vztahu člověka k práci v oblasti, které patří budoucnost nejen v Ostravě, ale v celé Československé ekonomice. V publikaci se strojírenský motiv najde na jediné, zcela nevýrazné fotografii z vítkovického provozu. Ten, kdo se seznámil s vysokopecními závody, ví, jak překvapivým vizuálním zážitkem mohou být velíny vysokých pecí. Fotografům pohled ukazuje z prostředí nepříliš nový pracovní stůl (obr. 43). Potravinářský komplex Martinov je představen záběrem všední fasády (obr. 66). Fotografům se na ostravských pracovištích nepodařilo ani jednou vytvořit živou osobitou reportáž, jakou naopak realizovali na dětských hřištích (142, 143, 162—167). Za poslední z nich je fotograficky velmi nezvládnutý záběr z strojírenských pracovišť, ví, kolik v nich je motivů s osobitou výtvarnou krásou, vyplývajících ze vztahu člověka k práci je asi snadnější, než zobrazit člověka při práci.

Publikace Ostrava je jednoznačně postavena na obraze. Přesto při listování zamrzí malá promyšlenost práce s komentářem. Někdy se text nevyhne zdánlivě poetizujícímu klišé (slovní doprovod k snímkům 70—72), jindy je celý atomový program realizovaný v ostravských závodech odbyt jednovětým konstatováním.

Na světě je publikace, která nás a naše město skutečně reprezentuje. Přesto je škoda, že se nepodařil udržet obraz a jeho textový doprovod na stejně vysoké úrovni a velkorysý záměr dotvořit i v jednotlivostech, aby nejen počtem barevných fotografií, ale především kvalitou „Ostrava" vysoce převýšila průměr dárkových obrazových knih.

ALENA KRTILOVÁ

618: *Ostrava* | Článek *Ostravský večerník*. roč. 18. č. 136. 15. července 1985. s. 4

PAMÁTNÍK OSTRAVSKÉ OPERACE | P113

619: *Památník ostravské operace* | 1985

Potřeba prezentovat význam osvobození naší republiky Sovětskou armádou i mimo standardní a primární rámec je asi nejvýraznějším charakterem této publikace. Kniha je totiž vynikajícím alternativním prostředkem k tomu, jak ukázat krásu jinak nepřenosných a neopakovatelných motivů. Omezená atraktivita této knihy je už předem dána tím, že většina byť barevných fotografií jsou reprodukcemi významných památníků, plastik nebo mramorových desek, zkrátka předmětů, které vznikly především pro pozorování jejich reálné podoby. Tradičně je nízká úroveň knihy umocněna nedobrou kvalitou tisku, který nezachraňuje ani snaha o jednotný grafický prvek. Publikace kromě snímků z doby vzniku knihy obsahuje ještě množství dobových černobílých reportážních záběrů vesměs nízké technické i řemeslné kvality.

Upevňování snah režimu prostřednictvím této a podobně angažovaných knih představuje asi nejvýraznější vrchol ideologické literatury v edičních plánech nejen nakladatelství Profil.

620: *Památník ostravské operace* | 1985

621: *Památník ostravské operace* | 1985

ZPĚV UHLÍ | P118

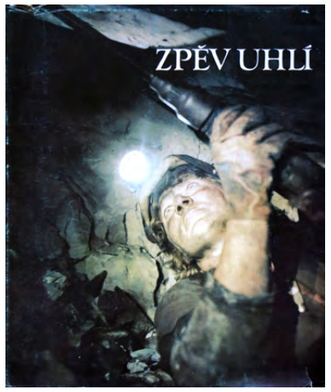

622: *Zpěv uhlí* | 1986

„Mistrné zvládnutí techniky barevné fotografie, vynikající v autentických světelných podmínkách prostředí důlních pracovišť, se tu snoubí s lidským poselstvím díků a obdivu k lidem tvrdé chlapské práce. Symfonie barev tu zní jako Kraslovo přihlášení se k pokrokovým tradicím českého umění, které vždy do středu svého zájmu vyzvedávalo aktivní tvůrce nových hodnot. A tak je jeho cyklus, na kterém se podíleli všichni ti, jejichž tvář a dílo zachytil, oslavou krásy a poezie hornické práce.“

Ze závěrečného textu knihy

Publikace fotografa Františka Krasla a básníka Zbyška Malého byla vydaná uzavřeným nákladem k příležitosti XVII. sjezdu KSČ. Hned z několika důvodů je svou koncepcí oproti jiným titulům o Ostravsku neobvyklá.

Knize je třeba vytknout až přílišnou námětovou jednostrannost už tak úzce vymezeného tématu, jakým je uhelné hornictví. Tato oblast skýtá pro fotografické zobrazení nepřeberné možnosti, Krasl se však bohužel omezil ve vysoké míře na snímky v podpovrchovém sektoru důlních závodů. Námětově jistě patří tato oblast k nejzajímavějším, nicméně knihou pokrývá až příliš vysokých 85 % fotografií, což se projevuje na mnohdy podobném záběru jak formou tak obsahem. S ohledem na technologickou nevyspělost materiálů a do značné míry také techniky je až s podivem, proč se Krasl soustředil především na snímky horníků pod povrchem. Vysvětlením může být skutečnost, že sám autor nezasahoval do výsledného výběru fotografií pro knihu do té míry, aby udržel různorodost a zároveň kompaktnost všech obrazů. Na druhou stranu je třeba zdůraznit vysokou výtvarnou kvalitu obrázků z podzemí, zejména ve srovnání se zpracováním stejného tématu v ostatních publikacích o Ostravsku, kde se autoři omezili na prosté dokumentační pohledy s použitím zábleskových zařízení. Krasl naopak využívá přirozené světlo prostředí – svítilen havířů, světel důlních lokomotiv apod.

Velkým kladem fotografií, které jsou zde prokazatelným posunem směrem od řemesla k tvůrčí fotografii, je časté používání téměř abstraktních fotografií. Silný osobitý pohled se projevil u nalezených zátiší, ale i u portrétů horníků, k jejichž zachycení uplatňoval Krasl záměrně či nezáměrně pohybovou neostrost.

Jednotnou vizuální linii celé kolekce tak trochu rozbíjí předposlední dvojice snímků, na nichž je najednou oproti všem ostatním obrazům otištěn důl a plastika horníka ve zcela jiném – do velké míry optimistickém – pohledu.

Kniha *Zpěv uhlí* je výrazným protikladem od běžných publikací vydávaných podnikem OKD a překračuje také kvalitativní a výtvarný rámec veškeré produkce publikací věnujících se průmyslovým podnikům. O to více je kvalitou srovnatelná s předchozí Kraslovou knihou věnovanou VŽKG (P102).

Za největší technickou slabinu knihy lze označit špatný tisk patrně úzce spjatý s náročností podmínek už při vzniku snímků a procesu barevné fotografie, které se Krasl věnoval.

Určitým problémem, který však mohl být i záměrným, je celková anonymita knihy vzhledem k teritoriu vzniku snímků, jejich popisků apod. Z knihy se vlastně není možné dozvědět, kde fotografie vznikaly, a to ani jak v měřítku jednotlivých závodů, což by ostatně velký význam nemělo, ale především zůstává skryto, zda se jedná pouze o doly Ostravsko-karvinského revíru nebo i jiné. Se znalostí fotografa Františka Krasla a jeho tvorby se lze domnívat, že snímky pocházejí s největší pravděpodobností pouze z prostředí šachet Ostravsko-karvinského revíru. Pouze u dvou předposledních fotografií pořízených za denního světla v exteriéru můžeme s jistotou označit jejich místo vzniku. Skryté údaje, které je zvykem uvádět v jiných titulech lze však nakonec tolerovat především díky celkové koncepci a výrazu knihy, která je spíše tvůrčím pohledem na těžkou práci. K přehlédnutí zmíněného nedostatku také přispívá fakt, že kniha měla být určena nejen lidem z regionu Ostravska a Karvinska, kterým by konkrétní komentáře o místě vzniku snímku patrně nic neříkaly. Kniha díky tomu získává podobný charakter jako publikace *Práce je živá* (P036), na níž také pracoval jediný autor na více místech Československa.

Úvodní text o obecné oslavě lidské práce z pera tehdejšího ministra paliv a energetiky je dalším důkazem toho, že kniha tentokrát nebyla určena jen pro kraj horníků a hutníků.

Podobně jako u Kraslovy vysoce kvalitní knihy *Ostrava barevná* se ani zde nepodařilo zcela vhodně vybrat fotografii na obálku knihy. Na rozdíl od předchozího Kraslova titulu ale snímek aspoň zřetelně demonstruje obsah publikace.

623: *Zpěv uhlí* | 1986

624: *Zpěv uhlí* | 1986

625: *Zpěv uhlí* | 1986

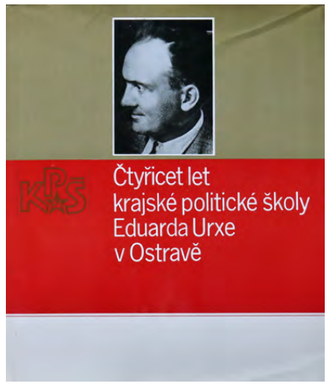

626: *Čtyřicet let krajské politické školy Euarda Urxe v Ostravě* | 1986

ČTYŘICET LET KRAJSKÉ POLITICKÉ ŠKOLY EDUARDA URXE V OSTRAVĚ | P120

„Čtyřicet let stranického školství v Sm kraji znamená systematickou práci při výchově kádrů v oblasti ideologie. Praxe dokázala, že znalost marxismu-leninismu je jedním ze základních předpokladů úspěšného řešení náročných úkolů, které staví strana před naši společnost.“

Ladislav Brumek, člen předsednictva, tajemník Sm KV KSČ[151]

Kniha představila formou textu a fotografií stranickou školu, která se v Ostravě nacházela a silně se věnovala agitaci. Přestože vyšla až v druhé polovině osmdesátých let, kdy už mezi obyvateli docházelo k postupnému názorovému uvolňování a politická situace již pro mnohé nepředstavovala tvrdou diktaturu a ideologii, byla kniha pevně zasvěcena budovatelskému úsilí rozvinutého socialismu.

Počátek publikace představil z pera různých tajemníků KSČ, předsedů KNV a SSM nadějné vyhlídky komunismu a potřebu jej dále rozvíjet, k čemuž měla přispět právě Krajská politická škola. Podle názvů i obsahů kapitol je zřejmá silná propaganda politiky komunismu.

Fotografie se v knize poprvé objevily v podobě historických snímků budovy školy, dobových zpráv z tisku, zápisů z kronik apod. Především se tyto obrázky skládaly ze skupinových portrétů účastníků různých ideologicky laděných kurzů. V další kapitole následovaly fotografie převážně z konce sedmdesátých let, které ukazovaly různé porady, schůze a delegace, na nichž figurovali tehdejší političtí představitelé. Tato série černobílých fotografií se kromě špatné technické kvality vyznačovala zcela bezduchým obsahem s charakterem ryze informačních snímků. Středem zájmu byl na fotografiích děj a forma snímků mu byla v tomto případě zcela podřízena. Jakékoliv fotografické ozvláštnění, se kterým se bylo možné setkat i v mnoha oficiálních publikacích o Ostravsku, zde nebylo na místě. Snímky svou jednoduchostí podlehly obsahu a jediným požadavkem po jejich vizuální podobě byla patrně nutnost zachytit státníky s úsměvy na rtech a agitačními hesly za zády. V poslední kapitole – Současnost školy – se drtivá většina již barevných fotografií věnovala projevům, besedám, návštěvám tajemníků, shromážděním či kursům a přednáškám. Na dalších stránkách se čtenář mohl podívat do odborných učeben školy, zhlédnout snímky z volnočasových možností v podobě čítáren, kluboven a tělocvičny. Dále byl na fotografiích zobrazen bufet školy, jídelna, ubytovna a ordinace lékaře. Všechny tyto fotografie zcela rezignovaly na estetickou hodnotu a představily uměle pózující pracovníky a posluchače školy. Kniha nebyla v běžném komerčním oběhu prodejen.

627: *Čtyřicet let krajské politické školy Euarda Urxe v Ostravě* | 1986

628: *Čtyřicet let krajské politické školy Euarda Urxe v Ostravě* | 1986

629: *Čtyřicet let krajské politické školy Euarda Urxe v Ostravě* | 1986

151 *Čtyřicet let krajské politické školy v Ostravě*. 1986. nestránkováno

ZEMĚDĚLSTVÍ SEVEROMORAVSKÉHO KRAJE | P122

630: *Zemědělství Severomoravského kraje* | 1989

Jedná se o poslední známou fotografickou publikaci o Ostravsku vydanou před Sametovou revolucí. Neobvyklá je také samotným tématem, kterým bylo zemědělství. V celém období let 1948–1989 totiž byla ve fotografických publikacích o Ostravsku věnována pozornost spíše průmyslové výrobě a dalším obecným prvkům života v socialismu a zemědělská produkce se obvykle omezovala na několik fotografií v knihách, které se zabývaly celým Severomoravským krajem. Titul *Zemědělství Severomoravského kraje* tak poprvé představil konkrétní téma, které však komplexně zahrnulo ostatní aspekty spojené se zemědělstvím. Na stránkách knihy tak čtenář mohl zhlédnout snímky potravinářské výroby, krajinné záběry, ale i portréty nejlepších socialistických pracovníků konkrétních JZD.

Přestože kniha vznikla na sklonku komunistického režimu, podle úvodního textu i fotografií ji nechybí silný agitační náboj. Optimistické vize textu a barevné fotografie traktoristů, mladých brigádníků či žen loupajících brambory dělí tabulky s čísly o výnosech surovin.

631: *Zemědělství Severomoravského kraje* | 1989

Monografie fotografů na téma Ostravsko

Mimo oblast oficiálních fotografických publikací o Ostravsku vycházely také autorské monografie regionálních fotografů. Šlo o tituly, které z vlastního zájmu vydávala nakladatelství, jejich vydání na rozdíl od některých publikací zařazených do této práce nebylo povinné. Některé z těchto knih se tematicky a geograficky zaměřily na Ostravu a Ostravsko.

Fotografická řada edice Podoby nakladatelství Profil

V letech 1982–1988 vycházela v ostravském nakladatelství Profil edice fotografických monografií autorů ostravského regionu. Řada byla vyčleněna z edice *Podoby*, která v nakladatelství Profil vznikla v roce 1971.[152] V období osmdesátých let byla formou menších brožovaných knih čtvercového formátu s typicky černou obálkou představena výtvarná tvorba celkem sedmi fotografů. Jejich pořadí bylo následující: *Miroslav Bílek* (1982), *Jan Byrtus* (1982), *Milan Borovička* (1984), *Miloslav Stibor* (1984), *Viktor Kolář* (1986), *Miloš Polášek* (1987), *Petr Sikula* (1988). Podle poslední vydané publikace mělo v této edici následovat portfolio Rudolfa Jandy. Forma knihy byla plánována s autorem fotografií a Jiřím Štefanidesem společnými debatami nad obsahem titulu. K realizaci této knihy již nedošlo z důvodu příchodu sametové revoluce. Podle Štefanidese se ale vydání odkládalo z důvodů neatraktivnosti knihy. Pohled na Prales Mionši, který tvořil hlavní náplň obsahu publikace, byl údajně příliš jednostranný a všední. S podobným názorem na knihu se ztotožnil také ředitel nakladatelství.[153] Nedostalo se také na výrazného regionálního fotografa Fedora Gabčana, který však zařazení do kolekce sám odmítl, protože se domníval, že nemá dostatek materiálu pro vytvoření důstojného díla. Dalším důvodem byla u Gabčana určitá neochota se jako autor zúčastnit. Přesto se za jeho začlenění do kolekce výtvarných knih údajně přimlouval grafik Pavlica, který s Profilem spolupracoval.[154] Podle vedoucího řady Jiřího Štefanidese však

632: Fotografická řada edice Podoby: *Miroslav Bílek* (1982)

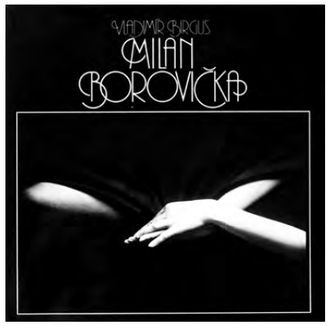

633: Fotografická řada edice Podoby: *Milan Borovička* (1984)

634: Fotografická řada edice Podoby: *Miroslav Stibor* (1984)

152 PŘIBÁŇ, M.: *Česká literární nakladatelství: 1949–1989*. Praha. 2014. s. 427

153 ŠTEFANIDES, J., rozhovor s autorem práce ze dne 10. 11. 2015

154 GABČAN, F., rozhovor s autorem práce ze dne 4. 12. 2015

o Gabčanově monografii neuvažovali a nebyla zařazena ani do edičního plánu.[155]

Kolekce knih fotografů nebyla nakladatelstvím pojmenována, ale obecně byla označována jako fotografická řada edice *Podoby*. Každá kniha obsahovala na hlavním titulu číselné označení svazku. Počet výtisků jednotlivých titulů nebyl jednotný, ale v průměru se pohyboval kolem 5 000 ks. Monografie Miroslava Bílka a Jana Byrtuse však byla vydána jen v nákladu 2 000 ks a oproti tomu Stiborova kniha se dočkala počtu 10 000 ks. U žádné publikace nevzniklo druhé vydání. Tisklo se ve slovenské Neografii, čemuž odpovídá i vyšší kvalita oproti jiným obrazovým publikacím Profilu. Knihy edice *Podoby* byly zařazeny do literární tematické skupiny 09/18, která platila také pro oficiální produkci ideologicky zabarvených fotografických knih. To vypovídá o velmi širokém spektru této skupiny.

Publikace se věnovaly především volné tvorbě jednotlivých autorů a vzniklé soubory mnohdy neměly souvislost s regionem. Pro potřeby této práce proto budou z publikací edice *Podoby* vybírány jen cykly, které autoři vytvářeli na území nebo v okrese Ostrava či měly s Ostravou přímou spojitost v námětech. Ze všech publikací edice tedy budou vybrány jen některé.

Charakteristickým znakem souborů z Ostravy otištěných v těchto knihách je jejich rozdílné pojetí oproti oficiálním snímkům ve fotografických publikacích o Ostravsku. Přestože náměty byly voleny v podstatě stejné a fotografie vznikaly na shodných místech, forma a náhled na daný motiv se oficiálním snímkům z let 1948–1989 zcela vymykají.

Informace o tom, kdo je autorem nápadu zavést fotografickou řadu do edice *Podoby*, se názorově liší. Autorství si například přisuzuje fotograf Miloš Polášek, který v době vzniku publikace působil v redakci *Kulturního měsíčníku*, který vydávalo nakladatelství Profil v Ostravě. Polášek pak o své osobě v edici říká, že sám sebe jako autora monografie zařadil až ke konci, kdy už zjistil, že řada monografií má být ukončena.[156] Objektivnější pohled na tvůrčí myšlenku edice Profilu má redaktor Jan Machač, který označuje za autory redaktora obrazových publikací Jiřího Štefanidese a fotografa a historika fotografie Vladimíra Birguse.[157] Spolu začali na knihách spolupracovat, přičemž Birgus připravil publikace dvou autorů. Založení řady fotografických monografií bylo důsledkem myšlenky redaktorů Profilu o nedocenění fotografů, kteří vesměs všichni s nakladatelstvím spolupracovali a měli ambice prezentovat se také volnou tvorbou. Redaktor obrazových knih Jiří Štefanides se proto o založení fotografické sekce *Podob* radil s výtvarným redaktorem Václavem Beránkem.[158] Společně pak dospěli k formě, která byla v Československu realizována už o několik desítek let dříve u fotografických monografií menšího formátu v edici *Umělecká fotografie* nakladatelství SNKLU. Štefanides pak práci na knížkách fotografů hodnotí takto: *„Byla to jedna z mála věcí, která mě* [v nakladatelství] *opravdu bavila. Do toho nám skoro nikdo nemluvil. Knihy vycházely opravdu od nás. Bylo jen na nás, koho si vybereme a co v knize bude. Byla to autorská monografie, založená tak, že pro ideologii byla nezajímavá.“*[159]

Koncepce fotografických publikací edice *Podoby* byla v souvislosti s fotografy zcela odlišná od schématu s jakým vznikaly oficiální publikace o Ostravsku. Monografie totiž vznikaly za přímé spolupráce autorů. Přestože o podobě jednotlivých knížek uvažovali spolu redaktoři, kurátor a autor, i tato forma výtvarných knih měla určitou souvislost s cenzurou a kontrolou. Ta se nevztahovala na obsah jednotlivých knížek, ale autorů, kteří mají být do edice začleněni. Někteří byli vyloučeni již předem autocenzurou pracovníků nakladatelství. Jiní museli být zase začleněni, protože jejich tvorba měla přímou souvislost s oslavou režimu a ideologie. V tomto případě byl do výtvarné edice *Podoby* začleněn například sochař Rudolf Doležal, autor pomníků Leninů aj. [160]

Podrobněji budou zmíněny publikace, v nichž se jako jeden z námětů objevovalo město Ostrava, jeho průmysl a lidé. Jde tedy o monografie *Jan Byrtus* (1982), *Viktor Kolář* (1986), *Miloš Polášek* (1987) a *Petr Sikula* (1988).

155 ŠTEFANIDES, J., rozhovor s autorem práce ze dne 10. 11. 2015

156 POLÁŠEK, M., rozhovor s autorem práce ze dne 4. 5. 2015

157 MACHAČ, J., rozhovor s autorem práce ze dne 9. 10. 2015

158 ŠTEFANIDES, J., rozhovor s autorem práce ze dne 10. 11. 2015

159 Tamtéž.

160 ŠTEFANIDES, J., rozhovor s autorem práce ze dne 10. 11. 2015

VLADIMÍR REMEŠ: *JAN BYRTUS*

635: Vladimír Remeš: *Jan Byrtus* | 1982

Jedním ze dvou souborů monografie Jana Byrtuse je cyklus s názvem *Člověk a ocel*. Jak název napovídá, autor se v něm zaměřil na zachycení lidské práce v těžkém průmyslu. Na rozdíl od běžně vídaných obrázků ve fotografických publikacích o Ostravsku ze stejného prostředí pojímá Byrtus toto téma zcela subjektivně a výtvarně. Jestliže se divák v oficiálních fotografických publikacích (zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech) setkával se spíše informativními snímky lidí této profese, Byrtus zachycoval hutníky naturalisticky, bez příkras a zaznamenal především nezaměnitelnou atmosféru tohoto prostředí. Významným činitelem jeho souboru se stává světlo, linie a tvary. Podobně jako jiní fotografové, jejichž monografie byly vydány v edici Podoby, uplatňuje tento autor speciální fotografické techniky.

Oficiální fotografie v době socialismu vyžadovala technicky precizní zachycení snímku. Autor fotografií této knihy však veškerá taková pravidla popírá. Fotografuje lidi v pohybové neostrosti, siluetě nebo zády k fotoaparátu. Podobný přístup používá i u neživých motivů. Zátiší nalezená ve výrobních halách a u vysokých pecí nejsou dokumentem procesu vzniku surového železa, ale abstraktními obrazy z jiného světa.

636: Vladimír Remeš: *Jan Byrtus* | 1982 | *Člověk a ocel*

637: Vladimír Remeš: *Jan Byrtus* | 1982 | *Člověk a ocel*

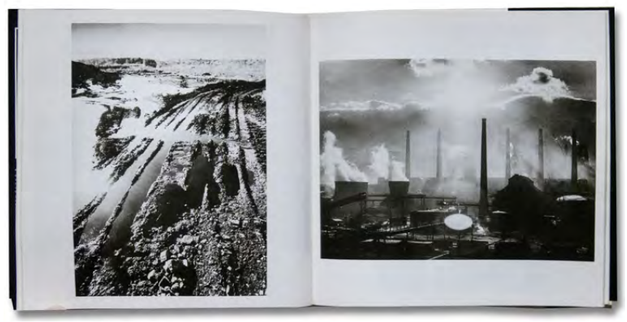

638: Vladimír Remeš: *Jan Byrtus* | 1982 | *Člověk a ocel*

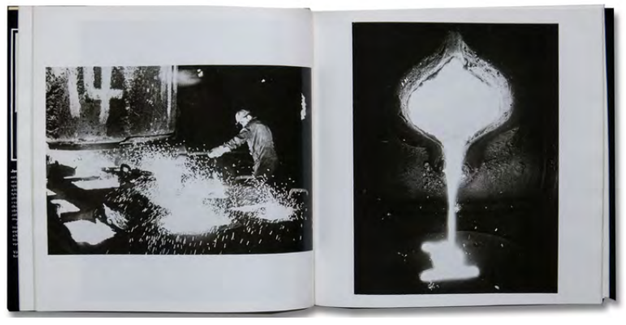

639: Vladimír Remeš: *Jan Byrtus* | 1982 | *Člověk a ocel*

DANIELA MRÁZKOVÁ: *VIKTOR KOLÁŘ*

640: Daniela Mrázková: *Viktor Kolář* | 1986

Asi nejodvážnější publikací, která vyšla v této edici, byla monografie Viktora Koláře. Jejím obsahem byla kolekce fotografií z let 1967–1983, která vyšla poprvé knižně po Kolářově návratu domů. Předmětem zájmu Kolářových snímků se stal člověk, jehož způsob života se od sedmdesátých let značně změnil. Autor ve fotografiích vystihl hledání únikových cest člověka z nově obnoveného režimu. Ztráta nadějí znamenala pro obyvatele růst individuality, která se projevovala v materiální touze vlastnit majetek, rozvíjet kutilství a v dalších možnostech trávení volného času. Mnoho z takových cest znamenalo nepoctivost, která však na druhé straně řadu lidí přiblížila k tomu vlastnit chatu, automobil apod. *„Útěk veřejnosti do soukromé sféry, jeho tolerování a přímá podpora vládnoucí mocí byly významným činitelem, podivuhodné stability komunistického režimu po dobu téměř dvaceti let.“* [161]

Viktor Kolář představuje od počátků své tvorby Ostravu prostřednictvím jejích obyvatel. Tyto lidi však nezachycuje při typické práci v těžkém průmyslu, jak to měly ve zvyku oficiální propagační fotografické publikace o Ostravsku, naopak hledá ty nejbanálnější motivy a děje. Tyto triviální jevy však ve výsledku charakterizují město a jeho obyvatele v mnohem větší míře než kašírované momentky usměvavých horníků při práci nebo během trávení volného času.

Na rozdíl od oficiální produkce snímků ve fotografických publikacích o Ostravsku, Kolář ve své monografii zobrazuje lidi vždy v nějaké souvislosti s dobovými atributy, jeho obrazy nejsou prvoplánové, jsou svědectvím o životě člověka ve městě těžkého průmyslu. Pojmem, ke kterému by mohly být jeho snímky z Ostravy přirovnávány, je bezútěšnost, individualita člověka nebo absurdita režimu a života v něm. Jsou to zároveň naprosté protipóly toho, co zobrazovaly na fotografiích běžně vydávané knihy v letech 1948–1989. Zatímco v nich je tovární hala monument a chlouba budování socialismu, v Kolářově snímku je tento objekt měřítkem dítěte a megalomanské průmyslové architektury. Motivy jsou tedy shodné, jsou však zasazeny do jiných, spíše duchovních vztahů. I na snímcích Viktora Koláře se objevují agitační hesla socialismu, nejsou však zobrazena v souvislosti s prvomájovými oslavami, ani v pracovním prostředí či na schůzích, ale na prázdném místě na periferii města. Stejně tak průvod na 1. Máje, který je v Kolářově monografii představen na posledním snímku, zde není kolektivní oslavou komunismu, ale smutným svědectvím samoty. Důl Ostrava, který se zejména v době tzv. normalizace objevil snad na každé fotografii v publikacích o Ostravsku, byl většinou prezentován na barevných fotografiích spolu se zaměstnanci vždy v optimistickém duchu. U ostravského dokumentaristy vede ke stejné šachtě bahnitá a mlhavá cesta. Podobně také rudá hvězda na domku v kolonii nepředstavuje prostřednictvím stařík ova pohledu s bicyklem oslavu symbolu Sovětského svazu a komunismu, ale nepatřičný prvek stavby. V díle Koláře je oproti formálním fotografickým publikacím zaznamenán humor i smutek, groteskno st, ironie, psychologie, lidský život, zkrátka atributy, které se v oficiálních publikacích ve sledovaném období prakticky nepodařilo postihnout.

Oficiální fotografické knihy o Ostravsku jsou především objektivním zachycením práce, života a vybudovaných prostředků. Nejde o způsob pohledu na danou věc, ale o předmět samotný. Kolářovo zaměření je naopak zcela opačné. Dívá se na Ostravu a její lidi subjektivně, bez příkras, nestrojeně, ale o to více zachycuje její pravdivost. V jedné fotografii jsou skryty malé příběhy, které dohromady sestavují mozaiku charakteru města.

Samotná publikace je složena z pětašedesáti černobílých fotografií z Ostravy, především ze sedmdesátých let. Text Daniely Mrázkové, kromě jiného, pojednává o přístupu Viktora Koláře k fotografii lidí, srovnává jej se světovými i tuzemskými autory. O jakékoliv spojitosti Kolářových fotografií s komunistickou idejí není v knize zmínka.

S ohledem na nespornou kritičnost Kolářových fotografií o Ostravě, kterou si odborníci ve fotografii a redaktoři nakladatelství uvědomovali, provázely vznik knihy určité obavy. Ty pramenily právě z podoby Kolářových fotografií, které byly mnohdy metaforické a nesmlouvavé. Přestože se jednalo o monografii autora, která měla představit jeho osobitý pohled, vedoucí edice Jiří Štefanides dnes až s podivem vzpomíná na to, že kniha ve své době vůbec vyšla. Velké pochybnosti o tom, že by bylo možné snímky Koláře v této formě publikovat měla v době tvorby knihy jeho žena Marta Rozkopfová, která upozorňovala svého manžela a redaktora Štefanidese, že kniha pravděpodobně neprojde schválením.[162]

Samotné vydání knihy bylo dlouhou dobu odkládáno, přestože fotografické podklady a rámcové schéma knihy bylo vytvořeno už

161 KALINOVÁ, L.: *Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993*. 2012. s. 214

162 ŠTEFANIDES, J., rozhovor s autorem práce ze dne 10. 11. 2015

mezi let 1981–1982. Obsahová problematika knihy byla velkou měrou zastřena kvalifikovanou odbornicí v oboru fotografie Danielou Mrázkovou, která byla i v osmdesátých letech uznávanou kritičkou tohoto média. Dalším expertem, který přispěl k tomu, aby kniha vyšla, byl tehdejší profesor na FAMU a v Brně Ludvík Baran, jež na knihu napsal kladně hodnotící posudek. V hodnocení knihy však Baran separoval fotografie pořízené za slunečného počasí a fotografie vzniklé v difúzním světle, čímž zdůraznil určitou symboliku v ostravských fotografiích Viktora Koláře a zároveň naznačil, které fotografie nejsou příliš útěšné z hlediska života ve městě. Největší překážkou, která stála proti vydání Kolářovy publikace v edici *Podoby*, byla dvojice osob z KV KSČ. Jednalo se o Petronelu Čarvášovou a Ladislava Brumka, konzervativně smýšlející osoby, pragmatiky bez větších schopností respektovat osobité vyjádření autora. K vydání knihy Kolářovi dopomohl fakt, že se v roce 1984 stal fotografem ve svobodném povolání a živil se fotografováním pro ostravské divadlo a Janáčkovu filharmonii, kde se seznámil s jejím ředitelem Františkem Konečným. Ten si získal ke Kolářovi sympatie, mimo jiné také díky Konečného známosti s Kolářovým otcem. Právě Konečný se pak za Koláře u Čardášové přimluvil a ta přislíbila, že kniha skutečně vyjde.

Koncepci knihy navrhoval sám Viktor Kolář a tento způsob práce na své knize uplatnil i u svých dalších titulů v následujících letech. Dozor nad tím měla přirozeně teoretička Mrázková, avšak v případě Koláře nedokázala uhlídat vše podle své představy. Po vydání knihy se silně proti Kolářovi ohradila, protože bez jejího schválení vyměnil pořadí některých snímků a narušil tak původní formu, kterou měla pod kontrolou. Kolář však na své úpravě trval. Ještě před vydáním knihy chtěli drobné změny v kolekci fotografií provést také redaktoři nakladatelství Profil, především jeho vedení. Konkrétně se mělo jednat o vyřazení snímků těhotné dívky u kolotoče, hry kuželek s mužem s holou hlavou a také snímku ohnutého chodce v konfrontaci s puškou zabalenou v krabici. Až na posledně jmenovanou fotografii se Kolářovi podařilo tyto problematické obrázky do knihy prosadit.[163]

163 KOLÁŘ, V., rozhovor s autorem práce ze dne 13. 1. 2016

641: Daniela Mrázková: *Viktor Kolář* | 1986 | *Ostrava*, 1967–1983

642: Daniela Mrázková: *Viktor Kolář* | 1986 | *Ostrava*, 1967–1983

643: Daniela Mrázková: *Viktor Kolář* | 1986 | *Ostrava*, 1967–1983

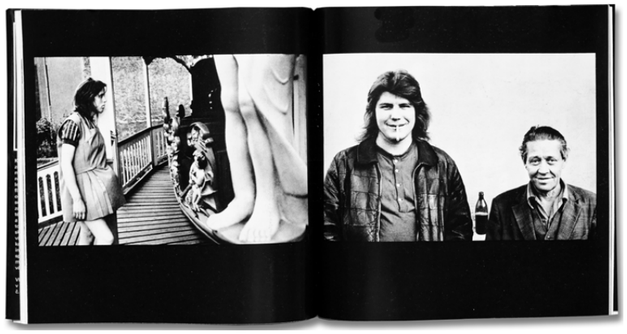

644: Daniela Mrázková: *Viktor Kolář* | 1986 | *Ostrava*, 1967–1983

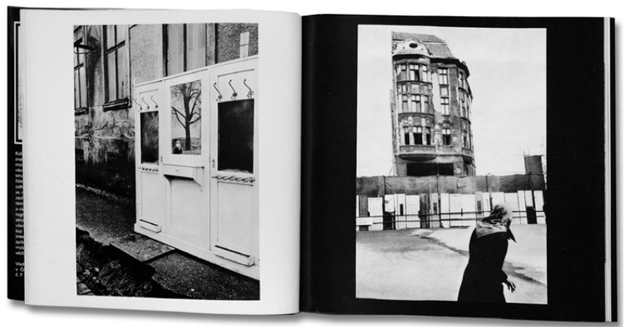

645: Daniela Mrázková: *Viktor Kolář* | 1986 | *Ostrava*, 1967–1983

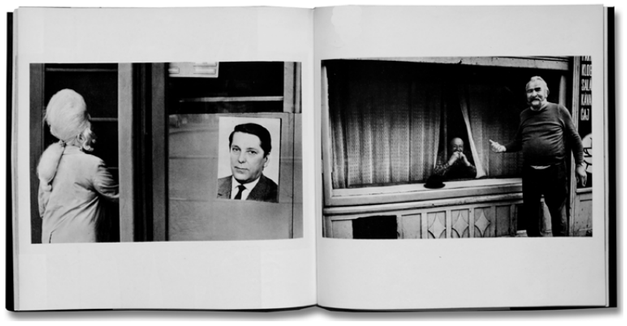

646: Daniela Mrázková: *Viktor Kolář* | 1986 | *Ostrava*, 1967–1983

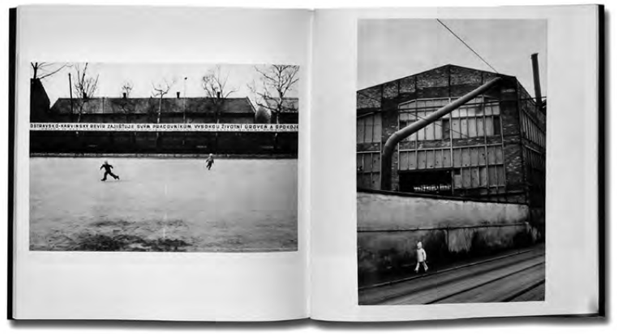

647: Daniela Mrázková: *Viktor Kolář* | 1986 | *Ostrava*, 1967–1983

648: Daniela Mrázková: *Viktor Kolář* | 1986 | *Ostrava*, 1967–1983

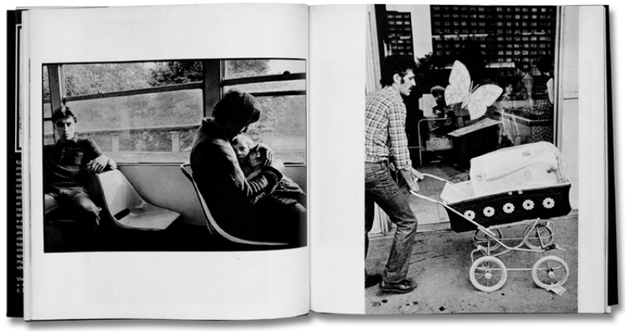

649: Daniela Mrázková: *Viktor Kolář* | 1986 | *Ostrava*, 1967–1983

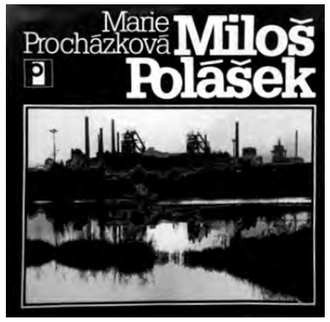

650: Marie Procházková: *Miloš Polášek* | 1987

MARIE PROCHÁZKOVÁ: *MILOŠ POLÁŠEK*

Kniha představila v souvislosti s městem Ostravou dva Poláškovy cykly. Bohužel na okraji zájmu zůstal jeho soubor dokumentárních fotografií vytvořených v Ostravě, který nebyl začleněn do obrazové části knihy, ale byl pouze součástí úvodního textu. Z dokumentárních snímků lidí bylo vybráno celkem šest snímků, z nichž bylo několik z cyklu Spoluobčané. Tyto fotografie vznikaly většinou v druhé polovině šedesátých let a s odstupem času je lze považovat za to nejlepší z Poláškovy tvorby. Jeden z vesměs subjektivních snímků dokumentu byl otištěn (i když ve verzi s ořezem) už v P089. Fotografie zobrazuje dělníka před vysokými pecemi v ponuré atmosféře s důrazem na monumentalitu průmyslové stavby. Jedná se o zcela jiné pojetí pracovníka před vysokou pecí, než jaké představila například P044. Zmíněným výřezem v publikaci o Ostravě (P089) však snímek zcela ztratil svůj původní charakter a dostal jinou souvislost – mnohem střízlivější a více oddanou oficiální fotografii.

Stěžejním souborem této knihy, který souvisel s motivem Ostravy, byl cyklus *Senzualita krajiny, Ostrava*. Zde autor zachycoval krajinu v odlišné formě a ostatně i obsahu, než v jakých bylo zvykem vídat tyto snímky ve fotografických publikacích o Ostravsku mezi lety 1948–1989. Polášek se zaměřoval na periferie města, kaliště, haldy nebo průmyslem silně zasaženou krajinu. Své snímky však nezachycoval prvoplánově, nepřinášel o krajině prostou informaci, své fotografie naopak posouval do výtvarné roviny. U některých jeho snímků lze hovořit o abstrakci, které autor dosáhl značným zachycením detailu rozpraskané hlíny, bažin apod. Ale ani z těchto obrazů nevytváří Miloš Polášek anonymní místa, do horizontu totiž zasazuje typické průmyslové stavby Ostravy – těžní věže, komíny aj. Atmosféru krajiny u některých snímků posouvá ještě různými speciálními fotografickými technikami. Oproti formálním krajinám oficiálních fotografických publikací, které mnohdy zobrazovaly stejné náměty (haldy apod.), dosáhl Miloš Polášek svým pojetím zcela nové tváře Ostravy. Cílem dosavadních knižních titulů byla snaha nalézt i v nelichotivém prostředí města jeho krásu, která prostřednictvím těchto prvků měla vytvářet z Ostravy průmyslově prosperující město. Polášek však v osmdesátých letech zobrazil už spíše negativní dopad průmyslu na krajinu Ostravy za pomoci specifické výtvarné formy.

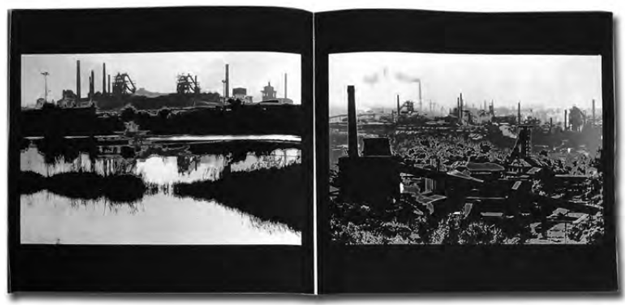

651: Marie Procházková: *Miloš Polášek* | 1987 | *Senzualita krajiny, Ostrava*

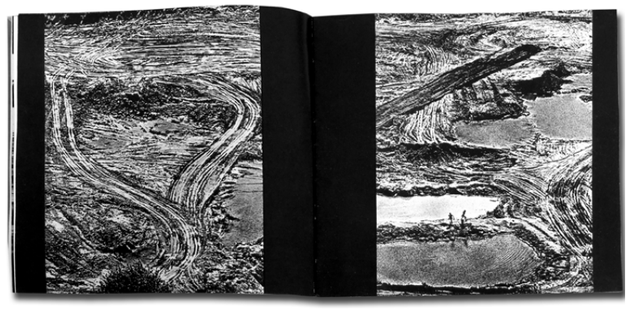

652: Marie Procházková: *Miloš Polášek* | 1987 | *Senzualita krajiny, Ostrava*

653: Marie Procházková: *Miloš Polášek* | 1987 | *Senzualita krajiny, Ostrava*

VLADIMÍR RICHTRMOC: *PETR SIKULA*

654: Vladimír Richtrmoc: *Petr Sikula* | 1988

Publikace představila několik Sikulových fotografických souborů od dokumentárních a krajinných záběrů z Liptova, série dokumentárních snímků Romů *Lidé z hliněné vesnice* a *Cesty do zahraničí*, sérii aktů *Žena* či téměř abstraktní krajinné fotografie z Jižní Moravy. Nejpozoruhodnějším souborem z hlediska tématu této práce však byla Sikulova *Ostravská krajina*, jejíž vznik je datován do období let 1971–1974. Ke zobrazení průmyslem zasaženého prostředí v Ostravě přistupuje autor obdobným způsobem jako Miloš Polášek. Na rozdíl od něho však Sikula konkretizuje ostravskou krajinu začleněním charakteristických motivů do každého snímku. Nepracuje jen vysokými pecemi a fabrikami, ale jako motiv si bere i typickou stavbu doby tzv. normalizace – panelový dům. Také podobně jako Poláškovy snímky jsou jeho fotografie, snad po vzoru americké skupiny f/64, ostré od spodního okraje do konce. Sikula si výrazně pohrává s vizuálními kontrasty půdy, její strukturou, výborně vystihuje dusivou atmosféru města. Na jeho obrazech lze najít rozpraskanou zem, ostrůvky ve špinavé stoce nebo zamlžení. Tyto atributy by mohly vzbuzovat představu o době, ve které snímky vzniky. Jsou naprostým opakem raných sluncem zalitých fotografií krajiny z padesátých let, v nichž se musel objevit pracující člověk. Sikulovy krajiny jsou zahalené do temna, jsou tvrdé, naturalistické, plné dramatické atmosféry. Zde, v cyklu *Ostravských krajin*, jakoby jejich autor předvídal zánik nejen průmyslu v Ostravě, ale i konec režimu. Symbolika a mysticismus se objevují ve dvou posledních otištěných fotografiích tohoto cyklu, kde autor zapojuje do fotografie také akt ženy. I přestože taková forma pohledu na ostravskou krajinu nezapadala do standardní koncepce snímků v propagačních fotografických publikacích o Ostravsku, dvojice obrazů z této série se objevila už v knize P071.

655: Marie Procházková: *Miloš Polášek* | 1987 | *Senzualita krajiny, Ostrava*

656: Vladimír Richtrmoc: *Petr Sikula* | Článek *Kulturní měsíčník*. 3/1989. s. 18–19

BANÍK OSTRAVA | P119

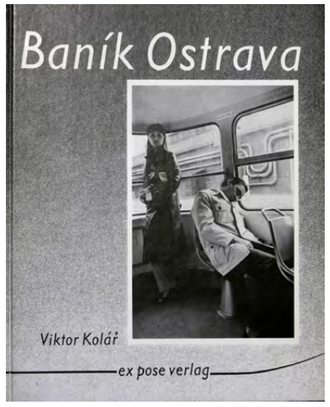

657: Viktor Kolář: *Baník Ostrava* | 1986

Iniciátorem vzniku knihy Viktora Koláře byl Němec Hansgert Lambers (1937), který krátce před vydáním této publikace založil v Západním Berlíně nakladatelství Ex pose. To se zaměřovalo především na produkci monografií fotografů. Ještě před Kolářovým *Baníkem Ostrava* vyšla v roce 1986 trojice fotografických monografií shodného formátu a obdobné grafické úpravy, z nichž první patřila samotnému zakladateli nakladatelství Ex pose. Lambers měl k Ostravě poměrně vřelý vztah a dobře ji znal. Před založením nakladatelství pracoval u společnosti IBM a v Ostravě se řadu let podílel na konstrukci výpočetní techniky v hutním gigantu Nové huti Klementa Gottwalda. S fotografiemi Viktora Koláře se setkal prostřednictvím přátel, které v Ostravě poznal. Snímky ho zaujaly natolik, že se s autorem rozhodl vytvořit z kolekce jeho monografii. Pro její vydání však Lambers usiloval o oficiální povolení krajským a jinými úřady, což bylo na základě sepsaného posudku nakladatelem těmito orgány povoleno. Další žádosti o souhlas s vydáním knihy o Ostravě zajišťoval sám Kolář. Přes nesnadný proces spojený s politickou situací té doby se vše podařilo udržet v rovině nižších úředních složek a nebylo například vyžadováno povolení žádného ideologického útvaru.[164]

Viktor Kolář nabídku německého fotografa a nakladatele bez váhání přijal, přestože mu krátce předtím vyšla publikace v rámci fotografické edice nakladatelství Profil v Ostravě. Kromě prezentování své tvorby i mimo hranice Československa byla pro Koláře klíčovým momentem rozhodnutí nakladatelem nabídnutá možnost vlastního sestavení publikace včetně selekce fotografií. Volnou ruku získal Kolář také při sepsání úvodního textu publikace, do něhož už však, na rozdíl od souboru fotografií, Lambers mírně zasáhl odstraněním některých pasáží. Nakladatel také přidal básně Viléma Závady. Jan Bezucha ve své diplomové práci píše, že po dodání hotové knihy byl autor mírně znepokojen amatérskou grafickou úpravou knihy a dokonce zásahy Lamberse do koncepce publikace.[165] Design knihy však působí vcelku dobře, přestože je řešen střídmě. Publikace má důstojný formát na výšku, což na rozdíl od publikace z edice Podoby dává snímkům větší prostor. Problematická je snad jen obálka knihy, s níž díky použitému písmu není zcela spokojen ani Kolář.[166]

Kniha svébytného souboru fotografií o průmyslovém městě nese rovněž specifický název *Baník Ostrava*. Ten vymyslel nakladatel Lambers a vycházel přitom z osobního poznávání Ostravy, jejímž výrazným charakterem byl pro něj fotbalový klub Baník Ostrava. Název je tak v určité symbióze s obsahem knihy – oba totiž zastírají povrchnost a naopak nechají vyznít určitou tajemnost a osobitost pohledu dvou citlivých fotografů, Koláře a Lamberse, na průmyslovou Ostravu. Metaforické a alegorické je ostatně i pojmenování Kolářovy další knihy *Ostrava: Obležené město* vydané o deset let později.

Snahou berlínského nakladatele bylo zviditelnit tvorbu Koláře i nakladatelství prostřednictvím publikování recenzí na téma knihy *Baník Ostrava*. Zatímco tuzemská regionální i odborná periodika nechávala novou knihu bez povšimnutí, psalo se o ní v kulturních rubrikách německých nebo holandských novin a časopisů.

Publikace byla distribuována převážně v Německu. Pokrytí poptávky v samotné Ostravě vyřešil Lambers dodáním knihy v malé míře i sem. Přestože kniha vyšla zcela oficiálně, patrně s ohledem na svůj subjektivní tón a specifičnost se ale nedostala do širší distribuční sítě, a tak ji oficiálně prodávalo jediné knihkupectví v Ostravě. Tím byla prodejna Artforum otevřená už v létě roku 1989 jako první soukromé knihkupectví. Do té doby u nás nebylo možné publikaci zakoupit. V Německu měla kniha údajně špatnou distribuci a byla málo prodejná.[167]

Protože publikace *Baník Ostrava* vyšla téhož roku, jako Kolářova knížka z nakladatelství Profil, vybízí tato dvě díla ke srovnání. Mohlo by se zdát, že oba tituly se budou lišit jen nepatrně, vždyť je obě sestavoval autor sám. Knížka Profilu obsahuje 65 černobílých fotografií, *Baník Ostrava* jich obsahuje 93. Obě publikace mají třicet společných fotografií a jde o snímky, které se i v pozdějších Kolářových publikacích vyskytují nejčastěji. V obou publikacích také připadá jeden snímek na stranu, tedy jednu dvojstranu tvoří dva snímky. Kromě jednoho případu jsou společné fotografie

První knihou nakladatelství Ex pose byla monografie samotného zakladatele tohoto západoberlínského vydavatelství, která nesla název *Hansgert Lambers: strassenbekanntschaften* (1986). Ve stejném formálním duchu následovaly knihy *Sigurd Wendland: moabit – Licht und Schatten* (1986) a *Christian Borchert: Berliner* (1986). Čtvrtou pak byl Kolářův *Baník Ostrava*. Produkce publikací nakladatelství Ex pose se ve velké míře soustředila na východoněmecké autory. Podle Viktora Koláře bylo vydání monografie nabídnuto také dalšímu významnému Československému dokumentaristovi Jindřichu Štreitovi, který však spolupráci odmítl. Důvodem byl patrně soudní proces a jeho obžalování z první poloviny osmdesátých let, které souvisely právě s jeho fotografickou tvorbou.

Ostrava okouzlila Lamberse do té míry, že ji sám asi od první poloviny sedmdesátých let minulého století do roku 1989 fotografoval. Kolekce jeho 37 fotografií z tehdejší Československé průmyslové metropole vyšla v roce 2006 v jeho nakladatelství pod názvem: *Ostrava. Opravená panenka vrátí radost. /Fotografien 1973-1989/*. Publikace s německým, anglickým a českým textem se ale bohužel nevyskytovala na českém trhu a chybí také v našich knihovnách. Mnoho významných subjektivních dokumentárních pohledů na normalizační Ostravu tak zůstává většině českým historikům, kritikům, ale i dalším zájemcům skryto.

164 KOLÁŘ, V., rozhovor s autorem práce ze dne 13. 1. 2016

165 BEZUCHA, J.: *Viktor Kolář: Přehled a analýza fotografické dokumentární tvorby Viktora Koláře od roku 1964 do současnosti* in *Listy o fotografii*. ITF FPF SU v Opavě. 2001. s. 73

166 KOLÁŘ, V., rozhovor s autorem práce ze dne 13. 1. 2016

167 BEZUCHA, J.: *Viktor Kolář: Přehled a analýza fotografické dokumentární tvorby Viktora Koláře od roku 1964 do současnosti* in *Listy o fotografii*. ITF FPF SU v Opavě. 2001. s. 73

pro obě publikace vůči sobě řazeny ve dvojici publikací odlišně, čímž vznikají mezi každou dvojicí obrázků nové vztahy. Zatímco v publikaci nakladatelství Profil je klíčovým motivem snímků celé kolekce člověk, do knihy berlínského nakladatelství zahrnul Kolář také obrázky z prostředí Ostravy bez lidského prvku. Jan Bezucha k problematice srovnání dvojice knižních titulů píše: *„Proti výběru z Profilu je v této* [Baník Ostrava – pozn. autora] *mnohem více obsahově nesmlouvavých a kritických fotografií, které ještě nebyly v předchozí fotografické tvorbě tak silně zastoupeny, neboť nemohly být z ideologických důvodů publikovány“*.[168] Fotografickou tvorbou přitom asi myslí kolekci výběru, protože jednak knihy vyšly v tomtéž roce a navíc obě zahrnují Kolářovu tvorbu přibližně ze stejného časového období – v nakladatelství Profil z let 1967–1983 a v nakladatelství Ex pose z let 1968–1986. Není však zřejmá ona kritičnost některých snímků. Zřejmě jí autor textu, v němž je tvorba Koláře rozebírána, myslí více symbolicky pojaté fotografie různých zákoutí města podpořené různou světelnou atmosférou. Kolekce fotografií v obou knihách přes lehce rozdílné vyznění působí kompaktně.

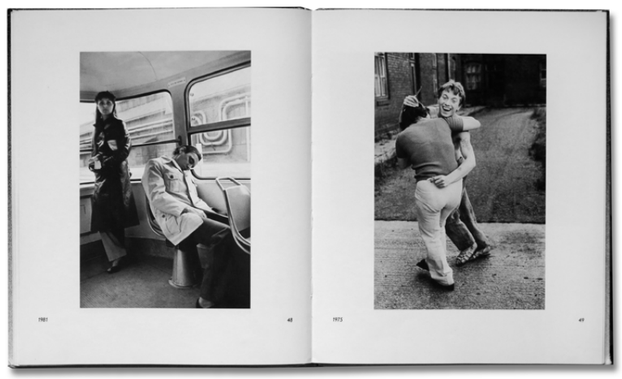

658: Viktor Kolář: *Baník Ostrava* | 1986

168 BEZUCHA, J.: *Viktor Kolář: Přehled a analýza fotografické dokumentární tvorby Viktora Koláře od roku 1964 do současnosti* in *Listy o fotografii*. ITF FPF SU v Opavě. 2001. s. 73

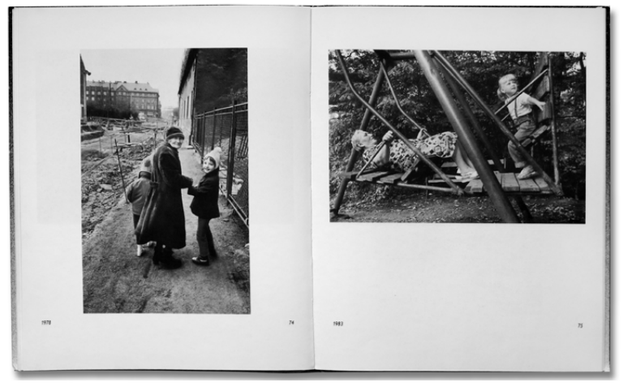

659: Viktor Kolář: *Baník Ostrava* | 1986

In Kürze

Viktor Kolár: „Banik Ostrava“

Ein vernebelter Morgen? Eine verregnete Nacht? Schemenhaft nur sieht man einige Gestalten über einen Holzsteg gehen. Die Straßenlaternen spenden gespenstisch wirkendes Licht, und man denkt an einen außerirdischen eher als an einen wirklichen Ort. Doch gerade dieser wirkliche Ort ist Gegenstand des kleinen Photobandes von Viktor Kolár mit dem Titel „Banik Ostrava“ (ex-pose Verlag, Berlin 1987; 105 S., 38,– DM), der einer Stadt gewidmet ist: Ostrau. . . Ostrava in Mähren, die der Dichter Vilém Závada so beschreibt: „Und ich weiß eine düstere, farbenlose, schmutzstarrende, rußige, schwärze, auserwählte, grandiose, häßliche Stadt mit zerrissenen Fahnen aus Rauch, mit der Flut über nie verlöschenden Hüttenvulkanen.“ Ostrava in der Tschechoslowakei genut keine bedeutenden Kunstdenkmäler ihr eigen, vielmehr herrsche hier die Industrie – Kohle und Stahl.

Die Bilder des aus Ostrava stammenden Photographen Viktor Kolár zeigen denn auch wenig „Schönes“. Sie dokumentieren, nein: sie „zelebrieren“ sozialistische Tristesse, in karg eingerichteten Wirtsstuben, bei einer Modenschau, einem Freilufikonzert. Die Kamera beobachtet, ohne bemerkt zu werden, und inmitten des Graus sieht man plötzlich kleine Gesten der Freundlichkeit und Wärme. Nur selten schauen die Menschen verschlossen, mürrisch. Der kleine Junge jedoch in grau-steinerner Straße – Geigenkasten in der einen, Aktentasche in der anderen Hand, die sich in spitzem Winkel treffen – scheint ganz unbeteiligt. Mit geschlossenen Augen steht er da – und nie werden wir erfahren, was die alte Frau, die sich zu ihm hinunterbeugt, wohl mit ihm spricht. Viktor Kolárs bemerkenswerte Photos zeigen die triste Wirklichkeit der Stadt Ostrava in einem melancholischen Ton, nicht ohne einen Anflug von Ironie und ganz ohne Charme, ganz ohne Kitsch.

Anne Frederiksen

Bild aus Ostrava, photographiert von Viktor Kolár

660: *Baník Ostrava* | Článek *Die Zeit*. 23.–29, května 1987. s. ?

PŘEKLAD ČLÁNKU z *Die Zeit*

Zamlžené ráno? Propršená noc? Jako přízraky jsou vidět postavy, jdoucí přes dřevěnou lávku. Pouliční lampy dávají strašidelně působící světlo, člověk myslí spíš na mimozemské a ne opavdové místo. Ale přesto je toto opravdové místo předmětem malého fotografického svazku od V. Koláře, s titulem přesto je toto opravdové místo předmětem malého fotografického svazku od V. Koláře, s titulem *Baník Ostrava* (vydaný nakladatelstvím Verlag…), který je věnovaný jednomu městu – Ostravě.

Ostravě na Moravě, kterou básník Vilém Závada popisuje takto: *„znám – pochmurné, bezbarvé špinavě strnulé, začazené, černé vyvolené, grandiozní ošklivé město, s roztrhaným závojem z kouře, se záplavou/ přes nikdy neuhašené hutní vulkány“* Ostrava v Československu nevlastní žádné umělecké pomníky, o to víc tu vládne průmysl – uhlí a ocel. Obrázky fotografa V. Koláře, pocházejícího z Ostravy, ukazují také málo „krásy“. Dokumentují, ne „celebruji“socialistickou ponurost – skrovně zařízený hostinec, modní přehlídku, koncert v přírodě.

Kamera pozoruje, aniž by byla sama spatřena a uprostřed šedi je najednou vidět gesto přátelství a vřelosti.Jen zřídka jsou lidé zamračení nebo nevrlí. Ale malý chlapec v šedé, kamenné ulici – v jedné ruce pouzdro na housle, ve druhé aktovku, které se setkávají v ostrém úhlu – zdá se být nezúčastněný. Stojítu se zavřenýma očima – nikdy se nedozvíme, co mu říká stará paní, která se nad ním sklání. Pozoruhodné fotografie V. Koláře ukazují tristní skutečnost města Ostravy, v melancholickém tónu, ne bez nádechu ironie, zcela bez kouzla, zcela bez kýče.

PŘEKLAD ČLÁNKU

Malé západoberlínské nakladatelství Ex Pose bylo zřízeno v loňském roce za účelem publikování současné fotografie, zejména té z východní Evropy. *Baník Ostrava* českého fotografa Viktora Koláře je nepřesvědčivějším debutem na poli knih, které nepřinášejí žádný zisk. Kniha je zprávou očitého svědka o černobílém životě hornického města Ostravy. „Baník“ znamená „horník“. Kolář sám se zde narodil v roce 1941 a pracoval v uhelném a ocelářském průmyslu. Po několika letech strávených v Kanadě, kde získal úspěch se svým souborem o nákupních centrech Montrealu, se vrátil do rodné země. Staré a nové fotografie Kolářova města jsou v knize rytmicky uspořádány podle poněkud staromódní formy, která byla použita například v knize „Dolf Kruger, 1948-1984“, kde je kladen důraz na snímky z padesátých let. Kolářovo rozhodnutí pro volbu takto neoficiální formy však není náhodné. Jeho fotografie naplňují nostalgického ducha, což je patrné i v úvodní básni:

„Kráčel jsem městem s neznalostí
a mnozí mi poskytli teplo.
Ale jedině když hořel mi oheň,
bylo teplo smrti obohacující.
Váš puls je můj tlukot srdce,
Černá Ostravo,
já jsem tvůj syn“.

Rackové na smetišti , kouřící tovární komíny v pozadí , lidé v ranní mlze (nebo smogu) při cestě do práce, motocykl tlačený dětmi hrajícími si v trávě mezi bloky panelových domů. Fotografie jsou většinou veselé, zhotovené okem „ztraceného syna“, jež znovu objal své rodiště. Výsledné fotografie jsou skvělé, nicméně někdy až příliš sentimentální.

Viktor Kolár

Baník Ostrava. 1986, Berlin (D), Ex Pose Verlag, 109 pp. 92 ill., bw, Tsjechoslowaaks, Deutsch, English, 25 x 21 cm, ISBN 3 925935 05 3

The small West Berlin publisher Ex Pose was set up last year for the purpose of publishing contemporary photography, particularly from Eastern Europe. 'Baník Ostrava" by the Czech photographer Viktor Kolár is a most convincing debut in a field that is notoriously unremunerative. It is an eye-witness report in black and white of life in the mining town of Ostrava. 'Baník' means 'coalminer'. Kolár himself was born there in 1941 and worked in the coal and steel industry. After several years stay in Canada, where he achieved fame particularly for his photographs of Montreal shopping centres, he returned to his native land. Old and new photographs of Kolár's town and its inhabitants are arranged in the book by means of rhyming images, a rather old-fashioned looking form that was recently successfully employed for example in the book 'Dolf Kruger, 1948-1984' in which the emphasis lies on photographs from the Fifties. But Kolár's decision to choose precisely such an 'anecdotal' design is also not accidental. His photographs are infused with a spirit of nostalgia, which is noticable as well in the introductory poem: '(...) Ich ging durch Städte, die mich nicht kannten, und viele gaben mir Wärme. Aber nur in der einen entbrannten mir Feuer, die ins Dunkel des Todes lohn. Dein Puls ist mein Herzschlag, schwarzes Ostrava, ich bin dein Sohn'.

Seagulls on a rubbish-tip, smoking factory chimneys in the background; people on their way to work in the morning mist (or is it smog?); a motor cycle being pushed and children playing in the grass growing between concrete apartment blocks. The photographs are mostly cheerful and are made with the eye of a 'lost son' re-embracing his birthplace. The results are beautiful, but sometimes a little over-sentimental.

JvB

Viktor Kolár
untitled/zonder titel, n.d.

661: *Baník Ostrava* | Článek z neznámého periodika. Spolu s anglickým textem byl tentýž článek otištěn také v Holandštině.

662: Viktor Kolář: *Baník Ostrava* | 1986

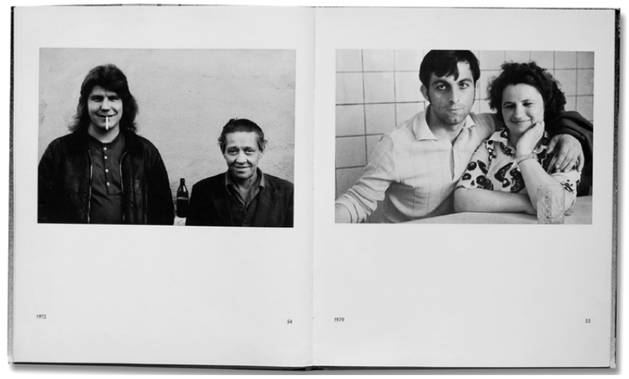

663: Viktor Kolář: *Baník Ostrava* | 1986

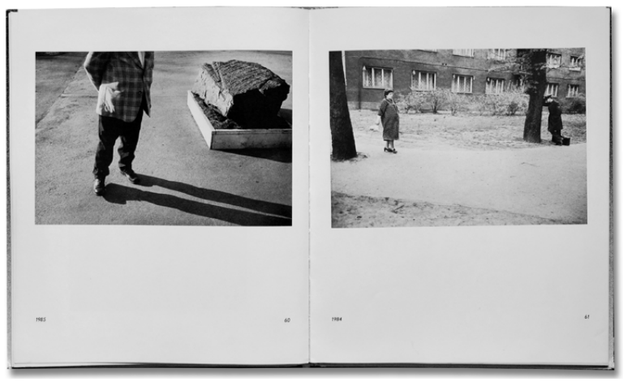

664: Viktor Kolář: *Baník Ostrava* | 1986

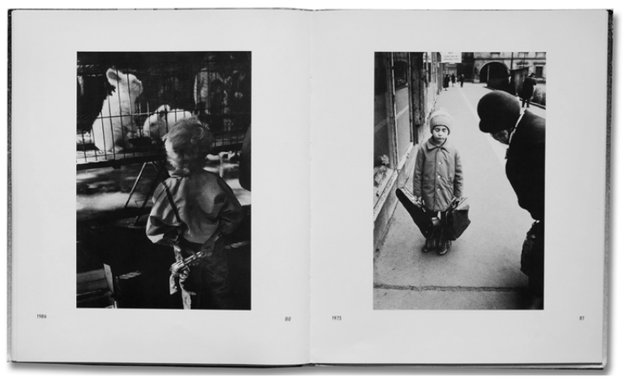

665: Viktor Kolář: *Baník Ostrava* | 1986

FOTOGRAFICKÉ PUBLIKACE O OSTRAVSKU V LETECH **1990–2000**

3. 1 Město Ostrava v letech 1990–2000

V oblasti veřejného života nepřinášel život v Ostravě po roce 1989 nejoptimálnější podmínky. Jako klíčový negativní faktor byla hodnocena především nízká kvalita ovzduší, neblahá perspektiva průmyslového odvětví a v neposlední řadě nedostatek sekundárního úseku, který by mohl poskytnout dostatek pracovních míst. Už v první polovině devadesátých let sláblo zejména u dělnických profesí přesvědčení o novém politickém systému. Vytrácela se víra v sociální jistoty, což souviselo také s množstvím obyvatel města, kteří byli zejména z průmyslových podniků propouštěni. Navíc mnozí obyvatelé města žili dlouho dobu po sametové revoluci v přesvědčení, že Ostrava je pro vysoké složky politiky i hospodářství městem mimo jejich zájem a že představuje spíše oblast těžkého průmyslu.

V červnu 1990 se od roku 1946 konaly první svobodné volby, na kterých byl nejen v Československu, ale i v Ostravě jednoznačně a definitivně odmítnutý komunistický režim. Přesto se právě v Ostravě na druhém místě umístila KSČ s patnácti procenty hlasů, což jen dokazuje silné zakotvení levicově orientované politické strany v tomto regionu i v dnešní době.

V roce 1990 probíhala v Ostravě jednání o rozdělení města na jednotlivé městské obvody. Po mnoha vzrušených a debatách i s veřejností bylo nakonec město rozděleno na 22 samostatných obvodů. Takto nově uspořádané územně správní obvody však nesplňovaly většinové očekávání. Na podzim roku 1990 se s mnohem menším zájmem než v případě parlamentních voleb konaly komunální volby, v nichž například mnoho hlasů voličů získala s ohledem na ekologický stav města Strana zelených. Reorganizace se dotkla správa města, kdy se z Národního výboru města Ostravy stal nově Úřad města Ostravy a od roku 1992 vznikl Magistrát města Ostravy. Se stále narůstající mírou kriminality byla v první polovině devadesátých let zřízena v Ostravě městská policie. Mnohé konané demonstrace ze strany odborových svazů a občanských iniciativ byly v devadesátých letech soustředěny na neútěšnou sociálně-ekonomickou situaci města a na nízkou kvalitu ovzduší.

Údaje o zaměstnanosti a počtu obyvatel v Ostravě jsou ve srovnání s dalšími městy naší republiky nepřiměřené. V roce 1990 dosáhl počet obyvatel města svého historického maxima (331 466 obyvatel) a tato hodnota pak měla v následujících letech už jen

klesající tendenci. Novým jevem po roce 1989 byla v Ostravě nezaměstnanost, která v celých devadesátých letech vzrůstala. Největší pokles zaměstnanců byl zaznamenán v oblasti uhelného hornictví a s ním spojených odvětví.

Transformace průmyslu byla nejrazantnější v oblasti uhelné těžby a v sekundárním odvětví tohoto průmyslu. Útlumy nebo celkové zastavení tohoto výrobního procesu společností OKD však měla pozitivní vliv na ovzduší v Ostravě. To se s uzavřením dolů a koksoven a vkládáním nemalých finančních investic razantně zlepšilo. Je však třeba uvést, že toto zlepšení se týká převážně devadesátých let minulého století a naopak od roku 2000 zlepšení ovzduší v Ostravě stagnuje nebo se mírně zhoršuje. Uzavření posledního dolu v Ostravě v polovině roku 1994 bylo jedním z důsledků rapidního poklesu zájmu o vytěžené koksovatelné uhlí. Obdobné změny se týkaly také hutní výroby a jejich hlavních podniků v Ostravě – bývalé Nové huti Klementa Gottwalda. Snad ještě větší transformace v chodu podniku zaznamenaly Vítkovické železárny, v nichž došlo v září roku 1998 po 162 letech k ukončení výroby surového železa. Vzhledem ke ztrátám odbytu produktů v tuzemsku nebo v bývalém Sovětském svazu se musely se soukromé společnosti nově soustředit na export do zemí s rozvinutou ekonomickou situací.

K významným událostem, ke kterým v Ostravě došlo v devadesátých letech, byly povodně v létě roku 1997. Tato tisíciletá voda nejen na několik dní ochromila veškerou dopravní situaci, ale i výrobní sektory a razantně poničila mnohé městské obvody.

V oblasti kultury lze po roce 1989 vidět jednoznačnou svobodu, která se projevovala prakticky ve všech kulturních sférách. V devadesátých letech byla výrazná například Jazzová sekce, setkání výtvarníků, hudebníků a dalších intelektuálů se odehrávalo v proslulém klubu Černý pavouk na ostravské stodolní. Rozsáhlejší kulturní a zejména hudební festivaly (například Colours of Ostrava) jsou doménou období po roce 2000.[169]

169 zpracováno dle BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 578–597

3. 2 Fotografické publikace po roce 1989 a ostravská nakladatelství

Zatímco vizuální podoba fotografických knih o městech se po roce 1989 ve srovnání s předešlými čtyřmi desítkami let v zásadě nezměnila, výrazněji se transformoval způsob financování publikací. Přestože produkci většího množství obrazových knih před rokem 1989 bránily omezené příděly potisknutelného papíru, mohlo být do určitého limitu produkováno dané množství bez ohledu na další finanční zátěže. Po sametové revoluci, a tedy po ukončení státem řízeného hospodářství bylo nutné v případě nemalých finanční investicí do obrazových publikací zvažovat jejich smysl a rentabilitu. Pokud mělo oficiální reprezentativní publikaci vydat nakladatelství z vlastní iniciativy, pak se zpravidla jednalo o velkou společnost, která větší investici do tohoto typu knihy kompenzovala tržbami z jiných titulů. Často však vydavatelství zajišťovalo pouze redakční servis a distribuci a finanční náklady pokrylo město nebo kraj, kteří si knihu objednali. Vydání oficiální fotografické publikace o daném městě tedy iniciovalo samotné nakladatelství v devadesátých letech jen velmi pozvolna. Důvodem byly vysoké finanční požadavky ve výrobě těchto knih, které měly oproti jiným publikacím zvýšené nároky na kvalitní polygrafické zpracování.

Po roce 1989 se většina krajských i celostátních nakladatelství přeorientovala na nakladatelství soukromá, která se musela přizpůsobit potřebám tržního mechanismu. Mezi takto transformovanými nakladatelstvími vznikaly jednak malá vydavatelství nebo vydavatelství zcela nová.

Po sametové revoluci a v devadesátých letech vzniklo v Ostravě a okolí několik nových nakladatelství nebo došlo k modifikaci ze stávajícího nakladatelství Profil, z něhož do nových podniků přecházeli jeho zaměstnanci. Z výčtu fotografických publikací v této práci lze uvést čtyři stěžejní nakladatelství, které kromě jiného vydaly v devadesátých letech aspoň jednu obrazovou knihu zařazenou do této práce.

Prvním z nich je nakladatelství Librex. To bylo založeno v roce 1990 Petrem Becherem, který je dodnes jeho majitelem. Ze začátku měl Librex roli distributora knih a od roku 1992 začal sám knihy produkovat. Jednalo se především o tituly zaměřené na děti předškolního a mladšího školního věku. Nakladatelství se kromě

toho orientovalo na regionální literaturu.[170] Po roce 2010 počet vydaných titulů začal prudce klesat a rozvinutá síť poboček knihkupectví Librex se začala zanikat. Mezi tituly nakladatelství Librex zařazené v této práci patří kniha *Ostrava* (P130) od fotografa Miloše Poláška.

Další vydavatelství – Sfinga –bylo založeno v roce 1991 a mělo sídlo v Ostravě na ulici Přemyslovců. Patřilo k největším porevolučním regionálním podnikům tohoto druhu. Šéfem nakladatelství se stal Jan Machač a jeho spolupracovníky rovněž kolegové z bývalého nakladatelství Profil v Ostravě. Machač a jeho kolega Vítězslav Bělovský ještě v první polovině devadesátých let nakladatelství opustili a dále jej vedl místo Machače Lubomír Petr. Sfinga formálně a definitivně ukončila svou činnost v roce 1996, ale pokles vydavatelské činnosti se projevoval už v dřívějších letech. Podle Bělovského byla počáteční představa o chodu nakladatelství taková, že převezmou ediční činnost bývalého krajského Profilu. Již v prvních letech se však nakladatelství postupně přeorientovalo na komerčně jistější tituly.[171] Roční produkce Sfingy byla průměrně dvacet titulů. Poslední knihy byla vydána v roce 1995. Nakladatelství se soustředilo na vydávání tzv. klasické literatury, populárně-naučné literatury, cestopisů a v neposlední řadě a po vzoru Profilu vydávalo také na dětské knihy.[172] V souvislosti s dějinami Ostravy vydalo nakladatelství významnou publikaci *Dějiny Ostravy* (1993) a v letech svého působení také několik dílů sborníků Archivu města Ostravy. Z publikací zařazených v této práci vydalo nakladatelství Sfinga titul *Ostrava: Obležené město*.

Nakladatelství Tilia vzniklo v roce 1995[173] v Šenově u Ostravy a vede jej Dorothea Bělovská. Na chodu nakladatelství se podílí její manžel Vítězslav, bývalý zaměstnanec nakladatelství Profil. Tilia vydává knihy spjaté s regionem, po nakladatelství Sfinga například převzala vydávání sborníku Ostrava. V souvislosti s touto prací vydalo nakladatelství publikaci *Ostrava v proměnách času*.

Poslední nakladatelství – Repronis – vzniklo v roce 1997 a jeho součástí se stalo také grafické studio a tiskárna s knihařstvím. Zakladatelem a majitelem firmy je Jiří Němec. Zaměřuje se na vydávání regionálních autorů a témat. Tituly byly soustředěny také do edicí, například Ostrava a Příroda, později to pak byly například řady *Ostravica*, *Poezie*, *Ostravák*.[174] Z produkce nakladatelství byla do této práce zařazena kniha *Ostrava v dobových pohledech*.

Určitou jistotou nejen pro ostravská nakladatelství byly v devadesátých letech publikace z oblasti beletrie. Naopak mezi nejnákladnější tisky patřily právě obrazové publikace. Nízká motivace po vydávání obrazových knih v první polovině 90. let souvisela s několika faktory. Kromě finanční zátěže to byla počáteční neschopnost mnoha nakladatelství přizpůsobit se tržnímu hospodářství a novým principům propagační a reklamní sféry, která měla na rozdíl od jiné literatury k fotografickým publikacím velmi blízko.

Dalším a ještě výraznějším činitelem projevujícím se hlavně v první polovině devadesátých let byla poměrně malá obliba fotografických publikací, mezi které v tomto ohledu patřily například knihy místopisného typu. Zájem potencionálních zákazníků se po roce 1989 soustředil na jiné kulturní oblasti, zejména ty, které se novému trhu dokázaly efektivněji přizpůsobit. V sekci literatury a obecně knižního trhu patřily největší produkce a obraty knihám dříve zakázaných autorů nebo spisovatelů, kteří se do Československa vrátili z emigrace. V oblasti fotografických publikací se s jejich vydáváním začínalo, a ostatně ve většině nakladatelství, velmi pozvolna. Zpočátku se redaktoři soustředili na výtvarné monografie starých mistrů fotografie. Počáteční nezájem čtenářů o fotografické místopisné knihy oficiálního rázu souvisel možná tak se zakotvenou představou o podobě těchto knih z doby minulého režimu.

Důvodem toho, že v regionu Ostravska vyšla první fotografická publikace až začátkem roku 1996 bylo určité naplnění trhu knihou obdobného tematického zaměření. V roce 1993 totiž nakladatelství Sfinga vydalo rozsáhlou knihu s obrazovým doprovodem, která nesla název *Dějiny Ostravy*.

Je třeba si dále uvědomit, že typy knih probrané v této práci jsou cílené mimo jiné ve velké míře také na zahraniční turisty, kteří si podobný titul kupují jako památku na navštívené místo. Pak je ovšem menší produkce fotografických a reprezentativních knih

170 HALADA, J.: *Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006*. Praha: Libri. 2007. s. 188

171 BĚLOVSKÝ, V., emailová korespondence ze dne 7. 11. 2015

172 HALADA, J.: *Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006*. Praha: Libri. 2007. s. 301

173 Tamtéž

174 HALADA, J.: *Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006*. Praha: Libri. 2007. s. 286–287

o městech či krajích přirozená, protože také cestovní ruch nebyl ještě v prvních letech po sametové revoluci tolik rozvinutý.

Zájem čtenářů k regionálním knihám sílil také díky popularizaci obrazových archivních materiálů, především pohlednic. Prostřednictvím knižních titulů. Knihy byly spojeny s nedávnou a především průmyslovou minulostí města soustředěnou nejčastěji do období první republiky. Nepřeberné množství dobových snímků a pohlednic zachycujících ulice města, místa k odpočinku, kulturní budovy a průmyslové stavby se objevuje v knihách *Ostrava v dobových pohledech* (P131), *Ostrava v proměnách času* (P132), *Ostrava 1880–1939* (P133). Tato skupina komerčně velmi úspěšných titulů je příznačná dominujícím obrazem a spíše heslovitým textem, který má charakter popisu obrázků.

Některá nakladatelství však svou činnost coby akciové společnosti nedokázala udržet. U některých z nich se tak stalo, že v první polovině devadesátých let sice jejich redaktoři dokázali využít trhem žádaných titulů, v druhé polovině této dekády se už ale činnost nakladatelství redaktorům nepodařila zachovat, protože se mnohdy nedokázali přizpůsobit novému tržnímu mechanismu. Je to třeba případ původně celostátního nakladatelství Orbis (1921–1997) nebo ostravského nakladatelství Sfinga (1991–1995).

3. 3 Fotografické publikace o Ostravsku v letech 1990–2000

Námětové spektrum zůstalo v knihách o Ostravsku ve srovnání s předrevoluční dobou po roce 1989 v mnohém zachováno. Kolekce snímků byla jako v předešlých letech postavena na záběrech městské krajiny, ulic města, reportážních snímcích a ve velké míře také na architektuře, zachycující kromě významných budov také stavby zajímavé výtvarně-architektonicky. Přirozeně se fotografové soustředili na nově postavené objekty, které se po roce 1989 vyznačovaly větší okázalostí, byly odvážnější a po všech stránkách modernější. Ve fotografiích však zůstalo zachováno mnoho městských motivů a budov, které se objevovaly v knihách i za minulého režimu. Měly obecnou platnost a pro město význam a nebyly závislé na politickém systému.

Zcela mohla být odbourána obava z cenzorských zásahů. Obrazové a jiné publikace nepodléhaly schvalovacím procesům a jediná kontrola obrázků před jejich publikováním v knize přicházela ze strany samotných tvůrců publikace nebo jejích iniciátorů.

Až do poloviny devadesátých let minulého století se Ostravě žádná fotografická publikace nevěnovala. Přitom okolnosti volného trhu a všeobecné svobody přímo vybízely k co nejrychlejšímu vydání nového titulu o Ostravě. Čtenáři se dočkali až v počátku druhé poloviny devadesátých let, a to hned ve dvou knih. Dvojice publikací o Ostravě z roku 1996, *Ostrava: Obležené město* Viktora Koláře a *Ostrava* Miloše Poláška, mají jednu společnou myšlenku. Obě knihy měly ve snaze distancovat se od publikací o Ostravě minulého režimu. Každá z těchto porevolučních knih však využila odlišné prostředky. V případě Kolářovy knihy to byla odezva na idealistické pojetím optimismus, radost a prosluněné záběry, na které reagoval pochmurnými fotografiemi. Miloš Polášek zase ve své knize popřel existenci ostravského průmyslu.

OSTRAVA: OBLEŽENÉ MĚSTO | P129

666: Viktor Kolář: *Ostrava: Obležené město* | 1995

„Ta kniha není černobílá, ale černočerná.“

Mgr. Petr Vaněk, bývalý mluvčí primátora města Ostravy[175]

Snad více než samotný výtvarný potenciál Kolářových fotografií v knize, vyvolaly mezi odbornou i laickou veřejností více emocí okolnosti vzniku publikace a následné nakládání s ní. Zdálo by se, že zatímco předchozí totalitní režim dokázal Kolářovo fotografické stanovisko na Ostravu akceptovat, demokracie měla s ironizujícím pohledem na město paradoxně větší potíže. Nutno dodat, že přísná cenzura komunistického režimu patrně nedokázala nalézt v díle ony příznačné charaktery a rozklíčovat je do napadnutelného schématu, přestože Kolářovy fotografie mohou být lecčíms, jen ne idealizovaným pohledem. Kolářova práce prezentovaná ve dvojici publikací, které vyšly v roce 1986, nebyla považována za oficiální, propagandistickou nebo jinou formu dokumentu, ale jako ryzí osobitý výtvarný autorský pohled, který svou podstatou nepřitahoval tolik pozornosti. Tím nejpodstatnějším ovšem je, že kniha *Ostrava: Obležené město* měla být předmětem chlouby města a měla sloužit jako dar pro její oficiální návštěvy. Představy o podobě výsledné knihy se na obou stranách zcela rozcházely a nedostatečná komunikace objednavatele a zhotovitele vyústila v dílo vysoké výtvarné kvality, avšak nulové použitelnosti pro zamýšlený účel. Vznikl tak výrazný paradox fotografického díla, které bylo ve dvou politických etapách zcela rozdílně přijato.

Vznik publikace ze strany autora Viktora Koláře úzce souvisel s děním na ostravské kulturní a výtvarné scéně první poloviny devadesátých let 20. století. Inspirativní pro Koláře byla v této době setkání básníků a výtvarníků, později formovaná do tzv. Klubu otevřené kultury, v němž působili spisovatelé Balabáni, Ovčáček nebo Žila. Setkání se soustředila v ostravském klubu Atlantik, v němž básníci četli k obrazovým projekcím svá díla. Mezi nimi měl prostor i ostravský básník Jaroslav Žila. *„Jarda Žíla mě tenkrát velmi oslovil. Padaly mu papíry s texty a měl velkou trému. Ty básně mě ale velice chytly, protože byly ryzí a byly tady z hor, z Beskyd. A byla v nich i ta kronika, ten metafyzický faktor, i prostý fu-*

175 VANĚK, P., rozhovor s autorem práce ze dne 3. 1. 2016

667: Viktor Kolář: *Ostrava: Obležené město* | 1995

668: Viktor Kolář: *Ostrava: Obležené město* | 1995

riantský život se všemi záhadami. Tak jsem si říkal, že bych zkusil dát k jeho veršům dohromady nějaké své fotografie.“[176] Propojení poezie se surovými fotografiemi Ostravy poprvé dvojice tvůrců vyzkoušela v Olomouci prostřednictvím projekce a autorského čtení. Totéž následně opakovali v klubu Atlantik v Ostravě. Pro účely sestavení knihy dodal Žila Viktoru Kolářovi větší množství svých básní, k nimž pak Kolář vybíral své fotografie, až z těchto podkladů sestavil maketu knihy. Kolář a Žila se krátce nato setkali s Miroslavem Zelinským, který byl jejich záměru nakloněn. Kromě toho byl údajně členem grantové komise pro oblast kultury na magistrátu města. Zelinský byl v projektu vzniku knihy o Ostravě jakýmsi koordinátorem, přestože vize o podobě knihy byla Kolářem jasně daná. Jediným větším zásahem Zelinského tak bylo odstranění jedné fotografie, kterou považoval za problematickou a což autor tohoto snímku respektoval. S čím se už však Kolář nesmířil byl Zelinského návrh pro změnu koncepce publikace tak, aby textová část – básně – knize dominovaly a fotografie měly pouze ilustrativní roli. Hotová maketa knihy byla dodána na magistrát

176 KOLÁŘ, V., rozhovor s autorem práce ze dne 13. 1. 2016

669: Viktor Kolář: *Ostrava: Obležené město* | 1995

města a podle Koláře komisi zaujala, díky čemuž se podařilo získat peníze na výrobu výsledné knihy. Po schválení vydání knihy ze strany magistrátu stáli autoři před otázkou, kdo publikaci vydá. Rozhodlo se pro ostravské nakladatelství Sfinga, které v té době bylo již krátce před zánikem. Redakční role byla značně omezená nejen hotovou koncepcí publikace, ale i grafickým řešením. To na přání Koláře provedla jeho žena Marta Roszkopfová (1947), přestože nebyla v této oblasti odborníkem. Oproti grafickému řešení se trochu ohrazoval básník a spoluautor Žila, kterému se zdálo, že jeho verše vedle fotografií v knize zanikají. Tento nepoměr viděl Žila v příliš malé velikosti písma vzhledem k fotografiím. Jako jistý problém se ukázalo polygrafické zpracování knihy, s nímž neměl větší zkušenosti ani Kolář a ostatně ani redaktoři nakladatelství, kteří se na vydávání obrazových publikací soustředili jen okrajově. Pro výrobu publikace s černobílými fotografiemi však nakladatelství doporučilo zvolit tiskárnu Exprint v Červeném Kostelci, která spadala pod tiskárnu Helios Praha. Tiskárna disponovala kvalitními tiskařskými stroji Heidelberg a papírem vhodným pro obrazové knihy, v nichž převažují černé tóny. Komplikace však nastaly v zajištění dohledu nad tiskem, protože v nakladatelství Sfinga nebyl k dispozici kvalifikovaný pracovník. Kolář se tak před zhotovením publikace vydal do tiskárny sám, ačkoliv v kontrole tisku neměl doposud žádné zkušenosti. Původně zvolený a objednaný finský papír vysoké tloušťky se ukázal pro publikaci jako nepoužitelný. Kvůli své jemné struktuře se na stranách publikace zalitých černou barvou objevovala bílá místa, která se z kovové tiskové desky nepodařilo na papír přenést. Pro zajištění dokonalejší reprodukce byl tak na místě vybrán křídový papír. Původně zvolený papír nezajišťoval v černém pozadí takovou tmavost, jako tomu bylo v případě druhého papíru. To prospívalo nejen fotografiím na těchto černých stranách, ale i celkovému střídmějšímu výsledku. Kniha

670: Viktor Kolář: *Ostrava: Obležené město* | 1995

však s novým papírem nabyla na sytosti, kontrastu a tmavosti, což výrazně přispělo k jejímu dramatickému charakteru.[177]

Přičinění magistrátu města Ostravy na vydání knihy Viktora Koláře o Ostravě bylo motivováno touhou reprezentovat raně porevoluční město prostřednictvím fotografické publikace. *„Do té doby existovala o Ostravě pouze kniha s rudými hvězdami a pionýry. Takže to měla být první porevoluční publikace a měla být jakousi vizitkou, jak vypadá město Ostrava. Tehdy toto zadávala a rozhodovala rada města Ostravy.“*[178] Pochybením ze strany magistrátu byla zcela evidentní neznalost tvorby Viktora Koláře. Podle slov tehdejšího mluvčího Petra Vaňka byl fotograf Viktor Kolář v polovině devadesátých let pro širší veřejnost málo známým autorem. Kdyby totiž znalo vedení města jeho fotografie aspoň zběžně, lze si domyslet, že by se o podobu knihy zajímalo v mnohem větší míře, než tomu bylo ve skutečnosti. Magistrát tak bohužel přenechal zodpovědnost pouze na tehdejším členu rady města Lubomíru Zaorálkovi. Ten podle úvahy mluvčího Vaňka znal Koláře již z dřívější doby a na zasedání města jej prezentoval jako fotografa vysoké úrovně mezinárodního měřítka. Komunikace Koláře se Zaorálkem jako jediným zástupcem zadavatele se ukázala pro výslednou podobu knihy jako klíčová. Pochybení členů rady magistrátu a jeho vedení přiznává také sám Vaněk. *„Zajímavé je, že rada města Zaorálkovi tento úkol svěřila se vším všudy a nikdo nechtěl vidět nějaký náhled apod. To znamená, mezi zadáním a dodáním hotové knihy nikdo neviděl, co vlastně vzniká.“*[179] Zároveň však Vaněk dodává, že se nikdo další o chystanou publikaci nezajímal, protože právě Zaorálek byl představiteli měs-

177 KOLÁŘ, V., rozhovor s autorem práce ze dne 13. 1. 2016

178 VANĚK, P., rozhovor s autorem práce ze dne 3. 1. 2016

179 Tamtéž

ta považován za velmi kvalifikovaného a takřka jediného odborníka v oblasti kultury a jak sám říká *„rada města neměla sebemenší důvod k nějakým pochybám nebo podezření, že to nevyjde dobře.“*.[180] Podceněna ovšem byla patrně Zaorálkova schopnost orientovat se v oblasti oficiálních propagačních prostředků města. Dalším důvodem v přenechání odpovědnost na jediném členu rady byla podle Vaňka snaha distancovat se od cenzorských postupů uplatňovaných při vydávání knih v éře socialismu. Asi nejextrémnější možností, která vyústila ve velké nedorozumění, může být podle Vaňka ta, podle níž Zaorálek tvorbu Koláře před vydáním knihy vlastně vůbec neviděl, ale pouze s autorem komunikoval slovně a na základě toho si vytvořil vlastní představu. Vaněk tak konstruuje podle toho, že by těžko Zaorálek přistoupil na výslednou podobu knihy, když ze zasedání členů rady magistrátu věděl o jejích představách a znal zadání toho, jak má publikace vypadat.[181] Této variantě nasvědčuje i to, že Viktor Kolář o Lubomíru Zaorálkovi v rozhovoru s autorem této práce v souvislosti s knihou *Ostrava: Obležené město* vůbec nemluvil.

Šéfredaktor nakladatelství Sfinga Lubomír Petr, který měl nad vydáním knihy kontrolu, podotýká, že se vedení magistrátu s obsahem knihy seznámilo a údajně knihu viděli před jejím odesláním do tisku. Zcela pak odmítá jakékoliv pochybení nakladatelství nebo jeho jednotlivých pracovníků. Z jejich strany došlo k odbornému redakčnímu posouzení knihy i z výtvarného hlediska a protože získali i finanční prostředky na výrobu knihy, nic Sfinze nebránilo knihu vydat. Nespokojenost nad výsledkem ze strany magistrátu komentuje Petr takto: *„Došlo tam zkrátka k omylu v tom smyslu, že nakladatelství usilovalo o uměleckou publikaci a magistrát usiloval o propagační komerční tisk. Toto nedorozumění bylo ovšem z jejich strany, protože všechny podklady měli k dispozici a schvalovali je.“*[182]

Události, které nastaly kolem knihy po jejím vydání se z různých zdrojů liší. Jasné je, že záměrem magistrátu města Ostravy bylo vydat z vlastních zdrojů publikaci, která by reprezentovala město. Viktor Kolář chtěl využít nabídnuté příležitosti a vydat vlastní monografii s texty básníka Jaroslava Žily. Nakladatelství

180 VANĚK, P., rozhovor s autorem práce ze dne 3. 1. 2016

181 Tamtéž

182 PETR, L., rozhovor s autorem práce ze dne 9. 10. 2015

671: Viktor Kolář: *Ostrava: Obležené město* | 1995

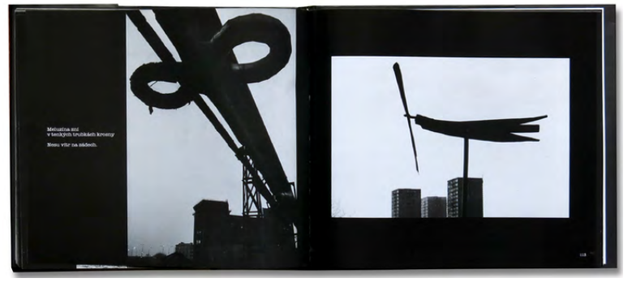

672: Viktor Kolář: *Ostrava: Obležené město* | 1995

673: Viktor Kolář: *Ostrava: Obležené město* | 1995

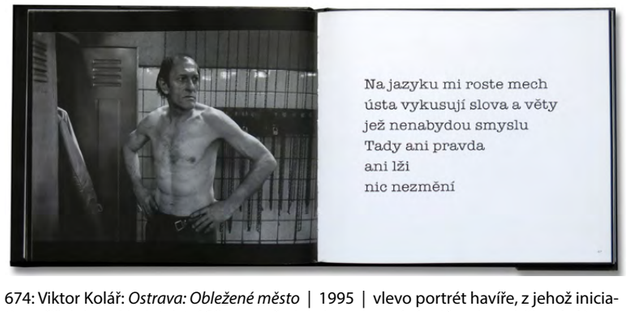

674: Viktor Kolář: *Ostrava: Obležené město* | 1995 | vlevo portrét havíře, z jehož iniciativy přišel do nakladatelství Sfinga požadavek o vyrovnání z důvodu publikování jeho portrétu

Sfinga mělo spíše funkci zprostředkovatele mezi autorem a zadavatelem a následně také publikaci distribuovalo. Je evidentní, že podoba výsledné knihy s ohledem na rozdílné požadavky Koláře a nakladatelství Sfinga na jedné straně a magistrátu města na straně druhé nemohla uspokojit obě strany.

Jakmile byla smluvní část nákladu knihy *Ostrava: Obležené město* magistrátu dodána, zvedla se ze strany představitelů města vlna nevole, rozhořčení a zklamání. Protože se jednalo o první fotografickou publikaci o Ostravě po roce 1989, její očekávání bylo velké nejen ze strany veřejnosti, ale zájem budila kniha také u médií. Byla uspořádána tisková konference, na níž mluvčí Petr Vaněk tlumočil odmítavý postoj magistrátu. Vaněk se teprve zde osobně seznámil s Kolářem a tehdy hovořil o tom, *„že to není neúcta k dílu Viktora Koláře nebo že bychom se styděli za minulost Ostravy.“*[183] Problém knihy spatřoval v tom, že minulost Ostravy zachycená objektivem Koláře není pro město v polovině devadesátých let charakteristická. *„V knize jsou fotografie z rozpětí let 1963 až 1992. Z toho roku 1992 to navíc nejsou fotografie exteriérové, ale interiérové. Například nějaká striptérka nebo havíř na šachtě, jak se jde do koupelny umývat. Zkrátka fotografie, které stejně tak dobře mohly být nafotografovány v roce 1950. Ovšem o městě k roku 1995 nevypovídaly vůbec nic. Potom ty fotky, které ilustrují exteriér, jsou z šedesátých, sedmdesátých a osmdesátých let. Například vylévání strusky na haldu, což už se dávno nekonalo. To skutečně ukazovalo tu pochmurnou Ostravu šedesátých, sedmdesátých let a to morálně zdevastované město. Například, jak tam leží opilý člověk na chodníku. Zkrátka není to tedy knížka, kterou by bylo možné dát šéfovi krajské rady.“*[184] Za nespokojeností města s výslednou podobou knihy tak nemůže osobitý pohled Koláře, ale především stáří snímků. Pokud by nakladatelství bylo jen trochu seznámeno s požadavky města, asi by knihu nemohly tvořit snímky staré i několik desítek let. Základním předpokladem pro vytvoření reprezentativní publikace v polovině devadesátých let by měla být snaha vytvořit co nejaktuálnější fotografie. Přestože Kolářovo dílo v sobě přímo nezahrnuje typické viditelné totalitní prvky známé z předchozích knih o Ostravě, symbolika doby a určitá svízelnost režimu je zde jasně čitelná.

183 VANĚK, P., rozhovor s autorem práce ze dne 3. 1. 2016

184 Tamtéž

Druhá strana – autoři a nakladatelství – na tiskové konferenci k nově vydané knize hovořila o výtvarné stránce fotografií a vyzdvihovala její kvality. Zřetelně si však i oni uvědomovali názorový nesoulad nad vzniklým dílem. Ryze autorsky pojatý pohled na Ostravu ve formě fotografií a básní, v nichž je klíčová symbolika a jakési duševní znaky města, neměl v podstatě nic společného s moderní propagací města. *„A tam jsme na sebe narazili a bylo jasné, že spolu komunikují dva odlišné světy.“*[185] Média se před závěry magistrátu zastávala právě nakladatelství a autorů knihy, jak vzpomíná mluvčí Vaněk *„Novináři potom psali, že jsme asi chtěli Potěmkinovy vesnice a že Kolář nám předložil syrovou Ostravu a my jsme jí odmítli. My jsme nechtěli žádné Potěmkinovy vesnice, ale Ostrava v roce 1995 rozhodně nevypadala, tak jak je zobrazena v té knize.“*[186] Otištěné články ke knize pak přirozeně kromě její obrazové a textové složky věnovaly velkou pozornost také situaci okolo uvedení knihy. Autor knihy vzpomíná, že publikace byla diskutována na jednom ze seminářů na FAMU, kde Kolář od roku 1994 vyučoval. Kniha se však na této půdě setkala překvapivě s množstvím kritiky a zastání se jí dostalo jen od několika studentů.[187] Výstižně se ke knize vyjádřil také bývalý zaměstnanec nakladatelství Profil v Ostravě Vítězslav Bělovský, který se s tvorbou Koláře setkal ještě před vydáním knihy například z jeho výstav nebo osobního setkání. Pro Bělovského nebyla kniha nijak sporná a říká: *„Osud člověka v době a prostředí, do nichž se narodil a v nichž existuje, to je ohromné a věčné téma. Viz Aškenázyho: „…přišel jsem žít. Jsem tu dobře?…“ Jsem ve slušném režimu, ve slušném městě, mezi slušnými lidmi? Jako by Kolář v tom ptaní pokračoval.“*[188]

Po vydání knihy a tiskové konferenci se nejvíce zloby ze strany magistrátu sneslo na komunikačně zodpovědného člena rady města Lubomíra Zaorálka. Petr Vaněk k tomu říká: *„Vzpomínám si, že primátor byl velmi rozzlobený a náměstek Lachnit hulákal sprostě jak dlaždic. Byli to zkušení politici a chápali, že budou v očích veřejnosti za pitomce, že vyhodili půl miliónu za něco, co je nepoužitelné.“*[189] Jeden z radních prý o Kolářově pohledu na město prohlásil,

185 KOLÁŘ, V., rozhovor s autorem práce ze dne 13. 1. 2016

186 VANĚK, P., rozhovor s autorem práce ze dne 3. 1. 2016

187 KOLÁŘ, V., rozhovor s autorem práce ze dne 13. 1. 2016

188 BĚLOVSKÝ, V., emailová korespondence ze dne 7. 11. 2015

189 VANĚK, P., rozhovor s autorem práce ze dne 3. 1. 2016

že Ostrava v něm vypadá jako ze země třetího světa.[190] Po této kauze se Zaorálek stáhl do ústraní.[191]

Zásadní problém rozdílného očekávání spočívá už v samotném osobitém pohledu dvou stran na charakter dostupných finančních prostředků. Zatímco Viktor Kolář a spolu s ním i šéfredaktor Lubomír Petr hovoří o poskytnutém grantu, tehdejší mluvčí primátora města Vaněk toto zcela zavrhuje a říká, že *„se nejednalo o grant. Tedy, že jsme dali grant na nějaké umělecké dílo, a pak se od něj distancovali. Tak to vůbec není. Tam se jednalo o tom, že si město Ostrava v roce 1995 nechá vyrobit reprezentativní publikaci, která bude vhodným dárkovým předmětem pro zahraniční delegace, když přijedou k nám nebo pro cesty do zahraničí a podobně. To bylo tedy hlavní zadání.“*[192] Ze strany magistrátu tak podle Vaňka měla suma sloužit k pokrytí zakázky. Že se jedná o grant se ostatně může dočíst čtenář i v samotné knize a to na několika místech. To, že tato informace není pravdivá a že nebyla před tiskem upravena jen dokazuje fakt, že knihu před její výrobou viděl jediný nebo žádný zastupitel z magistrátu. Důkazem toho, že se skutečně nejednalo o grant může být zásada s jakou je tato forma stipendia udílena. Podmínkou je totiž to, že výše uděleného grantu neodpovídá výši nákladů projektu. Je také třeba uvést, že charakter grantu, jak je známý dnes, v době vydání knihy prakticky neexistoval. Protože však šéfredaktor Lubomír Petr hovořil o tom, že z vlastního rozpočtu knihu nakladatelství zaplatit nemohlo, museli spoléhat pouze na získané finanční prostředky. Město by pak muselo projekt financovat v plné výši, což není v případě grantu reálné. Navíc by postrádalo smysl, že nakladatelství Sfinga by do projektu vložilo vlastní peníze, když předem věděli, že pro komerční účely získají jen asi 100 kusů knihy.

Přestože je v publikaci uveden dok vydání 1995, ve skutečnosti byla kniha distribuována od poloviny ledna roku 1996. Publikace vyšla s přispěním města Ostravy částkou 520 000 Kč.[193] Je pravděpodobné, že tato suma pokryla všechny nebo aspoň většinu finančních nákladů v rozpočtu projektu. Celkový počet vytištěných

190 BEZUCHA, J.: *Viktor Kolář: Přehled a analýza fotografické dokumentární tvorby Viktora Koláře od roku 1964 do současnosti* in *Listy o fotografii*. ITF FPF SU v Opavě. 2001. s. 77

191 VANĚK, P., rozhovor s autorem práce ze dne 3. 1. 2016

192 Tamtéž

193 *Ostravské kalendárium*. 1996. s. 8

knih činil 1 000 ks. Z tohoto celkového nákladu připadlo 750 ks knih pro potřeby prezentace magistrátu města a pouhých 100 ks se dostalo do distribuční sítě prodejen.[194] Autoru fotografií Viktoru Kolářovi se zdál tento počet příliš malý a u šéfredaktora nakladatelství Lubomíra Petra usiloval o zařazení většího množství knih do prodeje.[195] Tento požadavek byl ale v rozporu s původními nároky magistrátu města, protože kniha neměla být určena k prodeji vůbec. Autor fotografií Kolář získal z celkového nákladu přibližně dvacet až třicet kusů výtisků.[196] Jaký osud knih, jejichž vlastníkem byl magistrát, následoval dále je postaveno na pouhých úvahách, dohadech a domněnkách. Jisté je, že magistrát z celkového svého podílu třech čtvrtin nákladu knihy rozdal významným návštěvníkům z vlastní iniciativy pouze malou část. Kontroverzní okolnosti a mnoho zaujatých diskusí v odborných i laických kruzích vyvolaly zvýšenou poptávku po *Obleženém městě*. Zájem dokazuje i to, že v souvislosti se snahou zamlčet publikaci ze strany magistrátu, si o ni významní zahraniční návštěvníci říkali sami.[197] Podobně usilovali o vlastnictví knihy další zájemci. Trh byl nakonec v tomto smyslu podle vzpomínek ústředních postav kolem knihy přece jen aspoň zčásti uspokojen. Nejistě na osud knih magistrátu vzpomíná například mluvčí Vaněk, když říká, že *„část nákladu se zpátky prodala Sfinze.“*[198] Zda nakladatelství knihy skutečně odkoupilo a jak s nimi případně naložilo je věcí dohadů a nejasných vzpomínek. Jasnější už je Vaňkova vzpomínka na to, že určitá část nákladu byla prodána také antikvariátu.[199] Podle knihkupce Luďka Jičínského, který si otevřel prodejnu Artforum v roce 1989, mu byly jistým členem zastupitelstva magistrátu po pěti až deseti kusech tyto knihy v roce 1996 a 1997 dodávány a on je zákazníkům prodával. Tato dodávka publikací však prý nepřekročila počet sta kusů. Ne zcela standardní postup zaměstnance magistrátu byl kompenzován faktem, že se vlastně jednalo o určitou záchranu výtisků, které by za jiných okolností ležely na půdě úřadu. Takto

194 UHLÁŘ, B.: *Ostrava coby obležené město*. Svoboda: Severomoravský deník. 1996. roč. 6. č. 15. 18. ledna 1996. s. 13

195 KOLÁŘ, V., rozhovor s autorem práce ze dne 13. 1. 2016

196 VANĚK, P., rozhovor s autorem práce ze dne 3. 1. 2016

197 KOLÁŘ, V., rozhovor s autorem práce ze dne 13. 1. 2016

198 VANĚK, P., rozhovor s autorem práce ze dne 3. 1. 2016

199 Tamtéž

se dostaly mezi zájemce a díky mediální kampani se vcelku dobře prodávaly.[200] Další díl výtisků byl rozdán mezi některé zaměstnance magistrátu. Namísto původně zamýšleného reprezentativního daru významným osobnostem tak knihu *Ostrava: Obležené město* získali zastupitelé města jako hmatatelnou vzpomínku na jeden velký omyl.[201] Část nákladu, která se do knihkupectví dostala, se prodávala za maloobchodní cenu 350 Kč za jeden výtisk.[202] Na základě zvýšené poptávky po knize stoupla její cena v knihkupectví Artforum na 390 Kč, což byla v době průměrné měsíční mzdy necelých deset tisíc korun poměrně vysoká částka. Zcela evidentně tak odpadá mnohdy opakovaná myšlenka, že knihy z vlastnictví magistrátu byly fyzicky zlikvidovány dáním do stoupy nebo že by magistrát usiloval o stažení knih z prodeje.

Krátce po uvedení čekal knihu kromě odmítnutí ze strany města ještě další problém, i když menšího měřítka. Záležitost se týkala už jen nakladatelství Sfinga, do jehož kanceláře krátce po uvedení titulu zavolala šéfredaktoru Lubomíru Petrovi právní zástupkyně svého klienta, jehož portrét se objevil v knize. Podle jejích slov se onen muž – horník, portrétovaný v publikaci na straně 46, dožaduje zadostiučinění v podobě finančního obnosu za zveřejnění své podobizny. Lubomír Petr jakoukoliv finanční náhradu odmítl. Nedlouho nato ještě přišel do nakladatelství od této právničky právní rozklad požadavku jejího klienta. Rovněž šéfredaktor Petr se za nakladatelství radil s právníkem, aby se ujistil o své pravdě. Ta se ukázala jako oprávněná, protože k podání žaloby na nakladatelství Sfinga už nedošlo. Podle Lubomíra Petra motivovala vyfotografovaného havíře k oslovení právníka vidina finančního příjmu.[203] Podle Viktora Koláře měl být jeho požadavek určitou kompenzací za snížení úcty na jeho osobě. Kolář přitom vzpomíná: *„Kamarádi mu říkali, že tam vypadá jako chuj. Takto ho polekali.“*[204] Podobně jako Lubomír Petr také Kolář ubezpečil právní zástupkyni tím, že portrétovaný s fotografováním souhlasil a že případná žaloba je tak bezpředmětná.[205]

200 JIČÍNSKÝ, L., rozhovor s autorem práce ze dne 29. 6. 2016

201 VANĚK, P., rozhovor s autorem práce ze dne 3. 1. 2016

202 UHLÁŘ, B.: *Ostrava coby obležené město*. Svoboda: Severomoravský deník. 1996. roč. 6. č. 15. 18. ledna 1996. s. 13

203 PETR, L., rozhovor s autorem práce ze dne 29. 12. 2015

204 KOLÁŘ, V., rozhovor s autorem práce ze dne 13. 1. 2016

205 KOLÁŘ, V., rozhovor s autorem práce ze dne 13. 1. 2016

Navzdory kontroverzního přijetí zadavatele neztrácela kniha na kvalitě svých fotografií a naopak svízele, které provázely její uvedení, výtvarnou hodnotu publikace jen utužovaly. Podobně jako v předešlých titulech Viktora Koláře bylo zachováno rozmanité spektrum znaků, symbolů a momentů, jež dohromady tvoří vícevýznamové pohledy na průmyslovou metropoli. Výběr fotografií je tematicky vyvážený. Kolekce fotografií v knize je z doposud vydaných třech titulů Kolářových monografií největší, protože obsahuje celkem 123 obrázků. Zatímco předchozí dvě knihy měly společných mnoho fotografií, které lze považovat za Kolářovy významné, v knize z poloviny devadesátých let se tyto snímky prakticky neobjevují. Tematické pojetí celku je ve srovnání s knihami z roku 1986 velmi odlišné. V mnohem větší míře se zde vyskytují pochmurné melancholické snímky z periferií města se zdůrazněnou atmosférou. Nově se také objevuje mnoho zátiší a krajin, což vytváří znamenitý vyvážený celek, zvlášť oproti Kolářově publikaci z Profilu, která byla spíše humanistickým dokumentem. V *Obleženém městě* Kolář skvěle dokázal své tvrzení, že se více než za dokumentaristu považuje za surrealistu. Na kolekci je znát, že už na rozdíl od publikací předchozích nepodléhá ani v nejmenší míře žádným ideologickým požadavkům nebo autocenzuře. Časový rozsah použitých fotografií je doposud nejširší, což je jednak dáno tím, že kniha vyšla oproti předchozím o deset let později, ale i zařazením snímků už od roku 1963. Od tohoto roku do Kolářova odchodu do Kanady v roce 1968 se tak z tohoto období dostalo do knihy celkem 26 fotografií. Zato fotografie z první poloviny devadesátých let jsou v knize zastoupeny jen v deseti kusech. Úvodní text pochází z pera Richarda Svobody a Petera Zajace. Závěr knihy je kromě biografií Viktora Koláře a Jaroslava Žily tvořen stručným závěrem sepsaným Kolářem. Životopisy autorů i závěrečný text jsou čtyřjazyčné – kromě češtiny jsou napsány také v anglickém, francouzském a německém jazyce.

Podobně jako předchozí Kolářova kniha vydaná v německém nakladatelství Ex pose v roce 1986 měl i titul *Ostrava: Obležené město* specifický, metaforický název. Jeho přívlastkem bylo, že byl mnohými často komolen do srozumitelnější podoby. Například chronologický periodický soupis nejvýznamnějších událostí ve městě *Ostravské kalendárium* uvedlo ve zprávě o prezentování

nové Kolářovy knihy jako její jméno *Ostrava: Obložené město*.[206] Stejné chyby se dopustil i redaktor regionálního periodika *Svoboda*. Nejistotu nad názvem knihy v dobách jejího vzniku vyjádřil redaktor nakladatelství Sfinga, když se autora ptal, co tímto slovním obratem zamýšlel. Sám Kolář přiznává, že se nechal inspirovat modernistickými autory, „odcházením" mnoha zahraničních měst, mizením jejich vnitřního života, z nichž se zachovala jen prázdná skořápka a naopak „nezůstala hlava na hlavě", což autor vnímá jako analogii ke své knize. Potenciál Ostravy byl vyčerpán a na její novou roli se čeká.[207] Do jisté míry to byla velmi reálná předzvěst budoucího nejistého směru bývalého průmyslového a postkomunistického města, které nalézá svou novou cestu teprve patnáct dvacet let po Kolářově knize.

Ve věci odpovědnosti za kontroverzní knihu podle očekávání každá ze stran vinu odmítá. Čas dvou desítek let od vydání knihy jen upevňuje působení jakéhosi filtru prostřednictvím něhož si nakladatelství, autor a na druhé straně bývalý mluvčí magistrátu města pravdu trochu přikreslují ve svůj prospěch. Je však třeba uvést, že obě strany o knize uvažovaly v dobré víře, že se dílo podaří ke spokojenosti všech. Úhel pohledu zúčastněných se však značně lišil.

Dnešní praxe ve vydávání oficiálních propagačních materiálů veřejnými i soukromými institucemi je velmi odlišná od specifického postupu, jakým vznikla kniha *Ostrava: Obležené město*. Významné propagační materiály jsou schvalovány podle jasně dané hierarchie soukromé společnosti nebo veřejné instituce.

Pokud se má jednat o srovnání díla Koláře vydaného v knihách před rokem 1989 s knihou *Ostrava: Obležené město*, narážíme na rozpor, který je dán účelem vzniku publikace. Nezáleží pak ani na politickém režimu. Rozdílnost názorů obou stran stála na dvou pojmech – propagace a subjektivní pohled. V případě Koláře a jeho *Obleženého města* se tato dvě pojetí nepodařila ani v nejmenším propojit. Kniha je tak extrémním střetem zájmů dvou stran. Bohužel nebo paradoxně spíše naštěstí se projekt nepodařilo zastavit či alespoň modifikovat ke spokojenosti obou stran. Je však důležité uvést, že nikdy nebyla ze strany magistrátu ani dalších stran zpochybněna kvalita tvorby Viktora Koláře. Díky výtvarné hodnotě knihy, jejímu malému nákladu a okolnostem jejího uvedení se dnes jedná o takřka nesehnatelný titul. Cena v antikvariátu se v případě jeho výskytu pohybuje v ceně nad 1 000 Kč.

206 *Ostravské kalendárium*. 1996. s. 8

207 KOLÁŘ, V., rozhovor s autorem práce ze dne 13. 1. 2016

Nevšední poetická kniha fotografií Viktora Koláře a veršů Jaroslava Žily

Ostrava coby obležené město

BŘETISLAV UHLÁŘ

OSTRAVA. Nevšední poetická kniha fotografií Viktora Koláře a veršů Jaroslava Žily s názvem Ostrava obležené město spatřila v minulých dnech světlo světa.

Byla vydána z prostředků grantu, který nakladatelství Sfinga získalo od města. „Je to brilantní publikace po stránce umělecké a technické," uvedl na včerejším setkání s novináři mgr. Petr Vaněk, tiskový mluvčí ostravského magistrátu. Zároveň však vyjádřil názor představitelů vedení města, kteří považují tuto „černošedou knihu" spíše za umělecké dílo pro úzký okruh intelektuálů a velmi vnímavé čtenáře, než jako reprezentativní propagační publikaci pro zahraniční i jiné návštěvy, protože neodráží realitu proměn města po roce 1990.

V čem spočívá nevšední specifika díla?

Viktor Kolář v ní shromáždil dokumentární fotografie, které pořídil za tři desítky let ve městě, které jak sám říká, důvěrně poznal, má k němu citový vztah a seznámil se zde s mnoha skvělými lidmi. „Kniha nevznikla, aby někoho omráčila, ale přinesla pocit o městě, které bylo vždycky klamáno. Takových míst je ve světě více, nacházejí se v Anglii, Belgii i jinde. Fotografie o Ostravě jsou kritické, ale také laskavé. Pokoušel jsem se v každé z nich nalézt „duši" i ve zdánlivě mrtvých jevech a věcech. A když jsem potkal Jardu Žilu a četl jeho básničky, věděl jsem, že právě jeho verše by měly být v knize „v dialogu s mými fotografiemi," uvedl na tiskové besedě Viktor Kolář, který v doslovu knihy napsal: „Naše knížka je koneckonců i vyznáním tomuto páchnoucímu koutu světa, je holdem všem bezejmenným, kteří tu dosloužili a obětovali své životy..."

Jaroslav Žila: Myslím si, že kniha je „barevná" svou čerností. Ve fotografiích cítím humor, sarkasmus, laskavost. Třeba haldy. Jsou v každém z nás. My všichni, jak tady sedíme, jsme Ostravou formováni několik desítek let. Nedomnívám se, že by se lidé ve své podstatě příliš měnili. Je láska jiná než byla kdysi či pocit opuštění? Určitě ne!

„Tyto řádky by měly být napsány za deště černou křídou na černou dlažbu města, o němž je následující svědectví světla a slov... A spatříš světlo nad havířskou přilbou, svádějící k laciné metafoře... A zvíš o samotě v davu, protože je mnoho věcí, na které je nakonec každý z nás sám. A spatříš nebe prostřižené ptačími křídly. A když to vyjde, tak na okamžik spatříš sebe. Sebe jen tak...," slova Richarda Svobody z úvodu publikace jsou velmi výstižná. Kniha „Ostrava – obležené město" vyšla nákladem 1000 výtisků v nakladatelství Sfinga. Jak nám upřesnil PhDr. Lubomír Petr, šéfredaktor tohoto nakladatelství, 750 výtisků bylo dodáno pro potřeby magistrátu a asi 100 výtisků s doporučenou prodejní cenou 350 korun za výtisk, obdrží knihkupectví.

Fotografie Viktora Koláře z knihy Ostrava obležené město

675: *Ostrava: Obležené město* | Článek *Svoboda: Severomoravský deník*. roč. 6. č. 15. 18. ledna 1996. s. 13

Ke knize Viktora Koláře a Jaroslava Žily Ostrava obležené město, která nedávno vyšla

Nebudou to slova, co vyšlehne z mých úst...

PETR HOLÝ

OSTRAVA. Otevřel jsem tuto knihu, když jsem si ji přinesl domů na stránce s fotografií vyzáblého hospodského s rukama plnýma prázdných půllitrů a v usmoleném, kdysi bílém plášti.

Takového hospodského, jakých najdeme po putykách okrajových ostravských čtvrtí nejrůznější varianty, a četl verše: Už nemohu mlčet /děsit se vlastního strachu/ když promluvím/ nebudou to slova/ co vyšlehne z mých úst.

Kniha Viktora Koláře „Ostrava obležené město" spatřila světlo světa. Na pultech se jí prý mnoho neobjeví, ale co se tam dostane, je už pryč nebo zamluveno. Nelze přesně říci, že je to kniha fotografií, přesnější je toto: kniha fotografických obrazů. Doprovodil je verši nemalé účinnosti Jaroslav Žila. Na přebalu a deskách je obraz starého chlapa v kostkované košili, který u jezírka prosáklé důlní vody, kousek před vršící se haldou, krmí labuť. Apokalyptická lyrika, hlasy volající na poušti, cosi jako chvíle před jezdcem na koni plavém. A pak, na počátku, v téměř hudebním dramatickém sledu obrazů na černošedé štěrkovině, bílé vejce – patrně labutí.

Listujte knihou a naleznete dokonale provedené obrazy fotografickou technikou, ale to není vše, kniha je daleko víc: je to vyznání lásky městu mého života s jeho člověčí drsnou, ba až ohyzdnou krásou, jedinečné místo na světě. Vzpomínám na ono místo v Ezechielovi, kde se hovoří o střevech milosrdenství, neboť právě tohle je v Kolářově a Žilově knize. Hlubina lidského pochopení života, jež je učiněno s vroucí a nebývalou uměleckou silou.

» Hlubina lidského pochopení života. «

Ironie, úzkost, smích, soucit, bolest i úcta se střídají a prolínají, tvoří přebohatý kouzelný nápoj, který vypovídá o lidském bytí zde. Je to kniha existenciální, básnická, filozofická, je to kniha člověka a města v určitém čase a prostoru. Viktor Kolář rozumí svému městu a nahlíží je zevnitř lidského života. Neboť čím jiným každé lidské sídlo v nejvlastnějším smyslu je, než prostorem konkrétního existování? Vznikla kniha, jakou dosud Ostrava neměla, dílo, ke kterému se budeme vracet, vyjímat je z knihovny a trávit nad ním chvilky meditací. Ne tedy barevný propagační elaborát s radostnými a lživě načančanými obrázky, takový ten nablýskaný reklamní šmejd, který bývá v knihovničkách úředních pracoven, odsouzen k tomu, aby vytrval neotevřen a nemilován, dokud nebude odklizen. Takový osud Kolářovu a Žilovu knihu nestihne, neboť každý myslivý a vnímavý člověk si ji zamiluje.

676: *Ostrava: Obležené město* | Článek *Svoboda: Severomoravský deník*. 2. února 1996. s. 13

S fotografem Viktorem Kolářem o tvorbě, popularitě, nové knize, vínu, ženách i nadcházejícím životním jubileu

Chodím po svých stezkách, které neprozrazuji

ALOIS JEDLIČKA

OSTRAVA. V centru Ostravy žije renomovaný fotograf Viktor Kolář. Zdobí ho tvorba s mezinárodním ohlasem. Ale není nic nudnějšího v rozhovorech s osobnostmi, než inventurní výčet rolí, písniček, knih nebo jiné tvorby. Proto jsme si dílem povídali o živote, dílem o fotografii.

U nás jsme si ještě nezvykli, že fotografie je uměním. Až na výjimky se nedá ani hovořit o příliš známých fotografech. Není to jen tím, že fotografova tvář je při akci zakrytá kamerou. Aby byl fotograf populární, musí být vidět na televizní obrazovce.

Jsem plachý. Chovám se jako lovec. Chodím po „lovecých" stezkách, které neprozrazuji. To není sobectví, ale sebereflexe, která chrání. Fotograf nepotřebuje vystavovat svou tvář jako filmové hvězdy. My dáváme všanc své dílo. Nepotřebujeme být rozpoznáni na ulici.

Myslíte si, že jste slavný autor?

Pokud stačí pro slávu udělování cen, čí stipendií, šlo by se považovat za slavného. Ale co s tím...

Co dělá autorovu osobnost?

V podstatě to, že jeho životní „téma" se překrývá s jeho životem. Ale to všechno co vznikne, nebývá „zralé" pro venkovní svět. Dobrý kumštýř by neměl pouštět ven druhořadou práci. A tak vznikají „hromady" fotografií, které vám pomalu zaplňují už tak přeplněný byt...

Ale na fotografii může mít divák jiný názor než autor. Co je pro vás silné a umocněné niterním zážitkem, může pro jiného být plané. Rozporuplné názory se objevily i na vaši publikaci s verší Jaroslava Žily Ostrava – obležené město...

Kniha „Ostrava – obležené město" představuje spojení verše s obrazem tak, aby účin byl silný a hluboký. Je to dokument o době a člověku v ní. O zdejším člověku, který má svůj svéráz a hodnotu. Ostrava je poznamenána těžkou prací, poškozeným životním prostředím a jinými „limity", ale vedle toho je jedinečná a zvláštní. Ale konec konců to není kniha jen o Ostravě, ale o životě vůbec.

Často vystavujete. Ovšem každá výstava je nákladnou záležitostí. O tom málokdo ví. Je třeba si na to vydělat jinou činností. Často pořadatel neuhradí ani cestovné. Manipulací se fotografie poškozují a nikdo vám ty ztráty nezaplatí, pokud vystupujete jako soukromá osoba. Bez osobního idealismu se to dělat nedá. Na západě je nemyslitelné, aby finanční tíhu nesl autor. Tam se bez ekonomického efektu nevystavuje. Pořád žijeme kdesi v prostoru mezi „východem" a „západem" ve smyslu, že fotografie je jenom „fotografie". Letos na podzim bych měl mít výstavu v dánské Kodani, která chce představit mé fotografie v silné sestavě.

Po pěti letech pobytu v Severní Americe jste se stal repatriantem, což mělo nesporný vliv na vaši evoluci. Ale já se zeptám na emigranty, kteří tam přibyli v různých vlnách.

V podstatě jsem se izoloval od české komunity. Do určité míry jsem poznal obě emigrantské vlny (1948, 1968). Bylo mezi nimi málo společného, spíše je cosi zásadně rozdělovalo. Řádi o sobě říkali, jak moc jsou Kanaďany či Američany, ale ve tvářích byl nepřehlédnutelný výraz, který známe u těch s „touhou po domově" „Heimweh". Vrátil jsem se v roce 1973 domů a viděl ostrým zrakem všechny ty změny, které se udály... Člověk chce-li žít „venku", platí nemalou cenu. To zanechává stopy.

Prostor za velkou louží se pro vás nestal domovem, je jím jen Ostrava, již jste rodákem?

Nejen Ostrava. Ostrava je velké pracovní téma, které mě vždycky vzrušovalo a dráždilo. Moje maminka pochází z jižní Moravy na pomezí Horňácka a tam jsem trávil prázdniny. Tím pádem nejsem formován jen na jednu notu. Tam je úplně jiná mentalita, která formovala mou citovou sílu a schopnost respektovat kořeny. A to se nedá ničím nahradit.

I když Horňácko není vínovou oblastí, otázka zní: Máte rád víno?

Mám. Červené je k nezaplacení. Víno nás vyladí do vyšší polohy. Jsme raději na světě a více se věnujeme jeden druhému. Co si budeme říkat, víno je zázrak.

Emotivní stránku může nejvíce ovlivňují ženy. Jak je tomu u vás?

Pořád pracujeme s rozmanitým naladěním. Když máme silný emotivní proud, pak fotografie mají napětí a naléhavost, která se skrývá v emocích. Pokud žena je námětem, nechci pozlátko. Chci atraktivní prvek, který je spojen s ženským subjektem. Žena svět zkrásluje, dává rozměr nepochopitelnosti. Když už máme za sebou mladické přepjetí, které nás činilo neklidnými před každou ženou, dovedeme dnes vychutnat kvalitu samu. Pak jsme rádi, jak jsou ženy odlišné a jak se s námi doplňují, jak nás dokonce chápou a také, když od nás něco očekávají. Nepřitahuje mne pěstování mládí za každou cenu. Hledám zralost nebo zrání, které se u ženy objevuje po třicítce, čtyřicítce. Nás zajímá autentičnost toho věku.

Jak vidíte dnešní studenty fotografie coby pedagog?

Učím třetím rokem na FAMU. Naše i zahraniční studenty. Jsem rád, když můžu něco z toho co vím, „předat" dál. Zároveň styk s mladými lidmi je velkou inspirací. Může se zdát, že fotografie už není jak bývala před rokem 1989 na „vrcholu světa". Talentovaní lidé se berou také o jiné obory dnes vyhledávané tržní ekonomikou. Ale škola svou atmosférou, znamenitými pedagogy je stále optimální variantou pro ty, kteří jsou ochotní tvrdě na sobě pracovat a vytvářet přes fotografii obraz světa

Letos v září oslavíte pětapadesátiny. Ovšem už ve čtyřicítce, asi vzhledem k prožitému, se říká, že každý má takový obličej, jaký si zaslouží. Jste spokojen se svým obličejem, respektive věkem?

Jsem spokojen. Jsem na sebe zvyklý, což u introvertů nepřekvapuje. Věk, to je o něčem jiném. Zdá se mi, že mě fungování, ať už tělesné nebo duševní, je mladší. Správně říkáte, že každý, řekněme spíše po padesátce, dostává obličej, který si zaslouží. Také se říká, že po čtyřicítce se člověk stává cynikem. Život není procházka růžovým sadem, ale já myslím, že záleží na jedinci, jak si s ním poradí.

Fotografie bude mít za tři roky 160 let. Co byste jí do budoucna přál?

Aby více lidí našlo možnost, jak s fotografií vést dialog. Aby autor oslovoval nejen sebe, ale i svět. Aby se obešla bez těch, co svoji tvorbu převádějí jen na peníze. A lidem bych přál, aby se více radovali z pěkných zážitků a aby chápali, že život má hluboký smysl.

Kromě četných výstav doma i v zahraničí představil Viktor Kolář svou tvorbu také ve čtyřech fotografických publikacích, z nichž kniha Ostrava – obležené město je zatím poslední. Foto: autor

Dělníci v šatně, fotografie Viktora Koláře z roku 1993

677: *Ostrava: Obležené město* | Článek *Svoboda,* příloha *Víkend*. 16. březen 1996. s. 1

Ostrava jako úděl a dar

Ostrava je městem magickým. Troufám si to tvrdit právě v tom smyslu, v jakém jsme byli zvyklí toto hodnocení slýchat a číst o Praze. Jedním z těch nemnoha, kdo právě tuto Ostravu uviděl a tedy stvořil, je spisovatel Ota Filip. Učinil tak svým románem *Nanebevstoupení Lojzka Lapáčka ze Slezské Ostravy*, významným dílem českého písemnictví XX. století, které se po dlouhém dvacetileti dostalo teprve nedávno do rukou také českému čtenáři domácímu. Významem a kulturním dosahem stojí vedle této knihy nejnověji fotografická monografie **VIKTORA KOLÁŘE** doprovozená verší **JAROSLAVA ŽILY** *Ostrava - obležené město* (Ostrava, Sfinga 1995). **Kolář** je v kontextu české fotografie vyhraněnou a význačnou osobností. (Nejnověji se prezentuje výstavou v brněnském Domě umění.) Jedním z dokladů pro toto tvrzení je i posedlost tématem - tedy Ostravou. Sám o tom v rozhovoru, který nabídne nejbližší číslo olomoucké revue *Scriptum*, říká: *„Něco už vím o tomhle městě, lidech, ale nakonec si říkám, že nevím nic, a jdu do toho znovu. Je to tady všechno přespříliš osudové, než aby se tomu dalo jen vysmívat a nebrat vážně."* Přínos tohoto předního českého tvůrce evropské fotografii je dnes již nepominutelný, oceněný a oceňovaný (více než tři desítky samostatných výstav doma i v zahraničí, mj. Montrealu, Amsterdamu, Vilniusu, San Franciscu, Frankfurtu nad Mohanem, Dortmundu; jeho práce jsou zastoupeny v tak prestižních sbírkách, jako je International Centre of Photography v New Yorku, Prince Albert Museum v Londýně, Museum fotografie v Paříži aj.) V českém kulturním kontextu pak není mnoho pokusů podobných tomu, který máme právě před sebou - tedy kombinaci fotografického obrazu a básnického textu. Vzpomínám na jeden obdobný, který však dopadl poněkud nešťastně. Publikace Město (Praha, Práce 1984) soustředila jednak příliš mnoho autorů na to, aby se dalo dosáhnout kompaktního výsledku (fotografové Vladimír Birgus, Miroslav Hucek, Pavel Jasanský a básníci Petr Cincibuch, Jaromír Pelc a Josef Šimon), jednak výslednou podobu nešťastně poznamenal tehdy vládnoucí ideologický „jazyk", a to jak na úrovni obrazového materiálu, tak veršů. Dnes otevíráme knihu zcela odlišnou. Jde o vpravdě jedinečnou symbiózu, spříznění dvou autorských duší, výpověď silného směrového účinku a emocionálního dopadu. U Koláře je princip konfrontace a kooperace témat a výrazů očekávaný. Naposledy jsme se s ním mohli seznámit v cyklu fotografií z onkologické léčebny v Paskově na severu Moravy, ve kterém věcnost lidské pomíjivosti při každodenním styku se smrtelnou chorobou je „prosvětlována" zduchovňujícími obrazy sochy, nebes, stromů a architektonických prvků zámku, ve kterém je sanatorium umístěno. To, čím naše kniha překračuje daný žánr, je pováha druhého, konfrontujícího a konfrontovaného systému - poezie. Vzájemný poměr fotografií a textů má dvojí povahu. Básně znásobují účinnost obrazu a naopak, „ilustrují se" navzájem tak, že otevírají ty významové potenciality, které by zůstaly neaktivovány, nebýt právě tohoto jejich setkání. To je první princip, druhý naopak tkví v propastných významových a výrazových protikladnostech, které se při pohybu na recepčním kruhu blíží k novému významu; čím jsou od sebe dál, tím jsou si nějakým svým jiným akcentem nebo atributem blíž.

A o čem tedy naše kniha je? Je o Ostravě, o nás v Ostravě, o Ostravě v nás. Všichni, kteří zde žijeme, ať chceme nebo ne, ať jsme si toho vědomi nebo nejsme, vlečeme za sebou těžký balvan historie, tak těžký, že se jej nelze zbavit sebechytřejším trikem, pohrdavým gestem, předstíraným zapomněním. Lze jej jen vléci, lze jen být silný k jeho vlečení. „Jak velikou tíhu uneseš, tak veliký jsi," říká kdesi mladý Karel Čapek. O tom, že to v „textu" knihy skutečně přítomno je, svědčí úvodní eseje dvou žánrových i geografických „cizinců", literárních historiků Richarda Svobody (Brno) a Petra Zajace (Bratislava). Přítomnost žitá s vědomím tíhy minulosti nese v sobě naději jako stopový prvek našich životů; při jeho dlouhodobé absenci lidsky hyneme jako cynikové, citově vyprahlí konzumenti. Nejde jen o stále nezapomenutou tíhu sociálních krizí předválečných a traumat válečných let, pro která byl národnostní kotel Ostravy velmi živorodým prostředím, ale také o naše léta bezprostředně minulá. Byli jsme totiž jejich více či méně aktivními účastníky. Přední analytik našich socialistických „avantýr", prozaik, literární historik (a původem Ostravák) Vladimír Macura v úvodu ke své knize úvah nad totalitaristickými rituály (Šťastný věk) říká: „Svět socialismu jako sémiotický konstrukt nemůže být chápán jako něco útěšně vnějšího. Je náš, byli jsme jeho spoluvůrci. Jeho analýza se nás dotýká jako skalpel obrácený k vlastnímu tělu."

Modality emocionální účasti obou autorů na životních událostech mají velmi subtilní podoby. Jen ztěžka byste tu našli gesta snadná a laciná, ústupky ve prospěch primární líbivosti nebo nelíbivosti (což jsou dvě strany téže mince kýče). Žilovy zralé verše by docela dobře mohly tvořit jeho druhou samostatnou básnickou sbírku. Už v prvotině *Drápy kamenů* (1994) autor ukázal, že výrazová střídmost, vědomí nezastupitelnosti každého slova ve struktuře básně, důsledné trvání na primárních významech jsou jeho vlastnostmi erbovními. Tady je to znovu stvrzeno. Druhé knihy bývají klíčové. Trvá-li autor na svých východiscích, jde o nádherný doklad uměnění až posedlé, která ví o podstatných souvislostech našeho bytování ve světě. V této posedlosti, která jediná je schopna ve službách tvorby „dolovat" jedinečnost z našich každodenních nádherných, bídných životů, jsou si s Kolářem velmi podobni.

Kniha je však také, mimo již vše řečené, výzvou audiovizuální a multimediální kultuře dneška. Je výzvou tichou, neagresivní, účinnou jen ve zlomku kulturní populace. Ale to je role a zároveň úděl všech podstatných výzev. Jejich síla není v aktuálním, masivním, ale krátkodobém „nátlaku", ale v paměti, její hloubce a vytrvalosti. Takové hlasy zůstávají, na nich se buduje osa kulturnosti lidského společenství.

P. S. Na okraj té kulturnosti malou, ale asi příznačnou anekdotu. Kniha vyšla záslužnou významné finanční podpory ostravského magistrátu. Díky za ni, o čemsi to svědčí. Jen mi k tomu jaksi nesedí fakt, že při nedávné návštěvě Václava Havla se ostravští radní rozhodli knihu mu raději neven ovat. Co kdyby si o Ostravě něco špatného pomyslel?

MIROSLAV ZELINSKÝ

678: *Ostrava: Obležené město* | Článek *Tvar: Literární obtýdeník*. č. 4. 15. února 1996. s. 21

OSTRAVA: PORTRÉT MĚSTA | P130

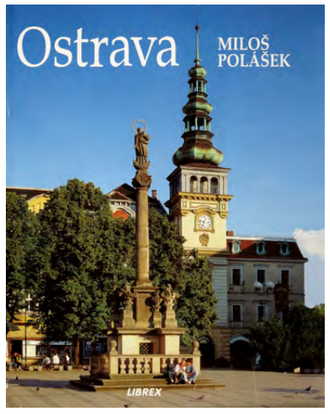

679: Miloš Polášek: *Ostrava* | 1996

„Po listopadu 1989 se Ostrava začala zvedat z mrákot. Snad znovu najde sílu k takovému rozmachu jako v čase po skončení první světové války.“

Miroslav Stoniš, z úvodního textu knihy *Ostrava* (1996)

Publikace Miloše Poláška představuje titul srovnatelný svou formou a koneckonců i svými náměty s fotografickými knihami vydávanými v době tzv. normalizace, přirozeně však s odbouráním ideologického podtextu předešlého režimu. Jedná se o první porevoluční fotografickou knihu určenou široké veřejnosti, návštěvníkům a jistě ji lze považovat za důstojný pohled na město.

Výrazným charakterem knihy je její idealistický pohled. Fotografie v publikaci zaujímají optimistické stanovisko na město, které je prezentováno jako místo zeleně, služeb a odpočinku. Zásadním nedostatkem je opomenutí průmyslového odvětví Ostravy ve fotografiích tehdejší doby. Přitom industriální základna města byla v devadesátých letech 20. století ještě na poměrně významné úrovni. To, že se ale téma průmyslu a práce přesunulo z dosavadního významného předmětu zájmu do pozadí byl určitý fenomén v porevoluční době nejen v Ostravě. Snad by se dalo očekávat, že tvůrci knihy se přiklonili k myšlence opomenout tento neoddělitelný přívlastek města z důvodu tušení jeho blízkého konce.[208] Autorem fotografií v knize je Miloš Polášek, který se, na rozdíl od předchozích publikací o Ostravě na nichž jako fotograf pracoval, k obsahu této knihy přiznává a stojí za ním. Po dohodě s nakladatelem Petrem Becherem, s nímž knihu v nakladatelství Librex vytvářel, měl při fotografování volnou ruku také co se týče námětů a jejich fotografického zpracování. Přestože v závěrečné fázi vzniku knihy Becher určitým způsobem knihu koncipoval a doporučoval vyřadit některé fotografie, považuje sám Polášek knihu z autorského za svou vlastní. Zároveň však autor přiznává, že hned v počátku byla vymezena hranice fotografovaných motivů podle jeho slov nakladatelem asi takto: *„nechceme žádná politická, sociální témata, žádnou Ostravu, město uhlí a železa, žádné těžce pracující lidi. Chceme Ostravu barevnou, jásající, město zeleně a jinak si s tím dělej co chceš.“*[209] Publikace tak usilovala o odbourání veškerých dominant průmyslové výroby, které autor knihy a nakladatel dávali do úzké souvislosti s minulým režimem. Taková klasifikace Ostravy coby zeleného města však musela být jednoznačně zkreslená. Kniha se díky zredukování pouze na vybrané motivy odchýlila od věcnosti a svým způsobem se vlastně přiblížila principu, na němž byly postaveny knihy vydávané před rokem 1989. Totiž nahlížet prioritně na některá témata a jiným se záměrně vyhýbat. Přesto je nutné si uvědomit, že ona objektivita v díle je těžko definovatelná a proveditelná. A právě jako osobité dílo je svým způsobem možné pohlížet na *Ostravu* Miloše Poláška.

Zmiňované průmyslové motivy byly přesto v knize alespoň v malé míře ukázány, ovšem pouze jako jakési pozůstatky staré Ostravy. Naopak nová tvář města je přirozeně prezentována v devadesáti procentem obrázků. Knihu tak tvoří dvě sekce, které jsou komparací notoricky známé podoby města se spíše symbolicky transformovanou Ostravou po roce 1989.

Poláškova barevná kniha jistě vybízí ke srovnání s přímočarou a osobitou černobílou publikací Viktora Koláře *Ostrava: Obležené město*. Důvody jsou minimálně dva – obě knihy vyšly v témže roce (Kolářova na začátku roku 1996 a Poláškova na konci téhož roku) a od obou se očekávalo zobrazit podobu Ostravy jiným než dosavadním způsobem. Přesto je porovnání obou titulů problematické až neproveditelné, protože knihy se svým pohledem na stejné město liší diametrálním způsobem. Poláškovu knihu však mnozí považovali jakousi náplast reagující na *Obležené město*. Takové chápání dvojice knih potvrzuje nepřímo i sám autor fotografií, který říká, že Becherovou motivací k vydání knihy byla pravděpodobně snaha zavděčit se městu.[210] Otázkou ovšem zůstává, zda je toto zadostiučinění pro Ostravu tím správným.

Důkazem, že kniha skutečně určitým způsobem reaguje na potřebu vydání „důstojné“ obrazové publikace o Ostravě po roce 1989 je fakt, že o jejím vzniku se začalo uvažovat krátce poté, co byla představena Kolářova kniha, která vyvolala značně rozporuplné reakce. Nakladatel Petr Becher patrně ucítil naléhavou potřebu po vydání nové obrazové publikace, která by svým způsobem

208 Například poslední hlubinný důl byl uzavřen v roce 1994, výroba surového železa ve Vítkovických železárnách byla ukončena v roce 1998, chemička v Ostravě-Hrušově ukončila svou činnost v roce 1997

209 POLÁŠEK, M., rozhovor s autorem práce ze dne 4. 5. 2015

210 Tamtéž

napravila většinově vnímaný pesimistický pohled Kolářova díla. Poláškova *Ostrava* tak vznikala v neobvykle krátkém čase, kdy v jednom měsíci Becher Poláška oslovil a společně domlouvali koncepci a v následujících třech měsících (od dubna do června roku 1996) vznikaly fotografie.[211] Kniha se tak vymyká tradičnímu schématu řazení fotografií podle ročních období od jara do zimy. I tak jsou ale v publikaci na několika stranách zařazeny zimní motivy, a to nečekaně mezi vesměs letní záběry z ulic města. Konec publikace pak tvoří série podzimních snímků z prostředí parku. Ve všech těchto případech jde o archivní fotografie, které patrně vznikly v první polovině devadesátých let. Prokazatelně se však do knihy dostal také snímek, který vznikl do poloviny osmdesátých let minulého století a který byl v době vydání titulu již neaktuální. Jedná se o motiv koupaliště v Ostravě-Radvanicích, které bylo uzavřeno patrně v roce 1986 a od té doby chátrá. Dalším příkladem může být totožná fotografie otištěná už v předešlé Poláškově a Sikulově knize *Ostrava* (P112) z roku 1985[212] chlapců hrajících si u plastiky Kurta Gebauera. Vznik většiny nových fotografií v době nastupujícího letního období s sebou nesl jistý neduh. Jde o vegetaci, která je na velké části snímků ve své vrcholné fázi zeleně a v důsledku toho cloní mnoha zajímavým objektům. Pro fotografování městské krajiny se proto nejčastěji využívá zimních nebo jarních měsíců, což v případě této knihy z důvodu jejího urychleného vzniku nemohlo být dodrženo. Nutno však říct, že se s touto nedokonalostí podmínek dokázal Polášek velmi dobře vypořádat.

Zajímavou souvislostí fotografa Miloše Poláška a jeho fotografických publikací je to, že kniha *Ostrava* je jedinou, která byla po roce 1989 vydána mimo jeho nakladatelství En face. Důvodem byla finanční stránka, protože rozpočet obrazové publikace této kvality mohl uhradit jedině vydavatel, který ztrátu kompenzoval vydáváním méně nákladných titulů.

Snímky jsou tvořeny globálněji pojatými záběry na město, oživením jsou reportážní snímky z různých kulturních nebo sportovních akcí. Převážnou část námětů však tvoří fotografie architektury, čemuž je přizpůsobena také technická stránka fotografování. Velká část fotografií je vytvořena pomocí velkoformátové kamery, reportážní snímky jsou z kinofilmového přístroje.[213] Zmíněné technologie napovídají, že fotografování vyžadovalo značnou efektivnost v práci, zvláště, když měla být většina snímků pořízena během čtvrt roku. Krátkou dobou zároveň Polášek obhajuje zařazení starších diapozitivů. Řemeslná kvalita a kompozice fotografií jsou na vysoké kvalitativní úrovni a velmi dobře využívají fotografované motivy.

Kromě samotných fotografií vytvářel Miloš Polášek v rámci svého nakladatelství a studia En face pro nakladatelství Librex také grafickou podobu této obrazové publikace. Ta je odvedena vcelku svěže, moderně a dynamicky, až na drobné snímky detailů architektury, které na některých stranách zbytečně a rušivě zasahují do celostránkových fotografií. Naopak jako nápaditou novinku lze mezi fotografickými publikacemi uvést účelné řešení rozkládacích trojstran u celkových záběrů na Ostravu. Vlastním designem knihy se Polášek mohl vyvarovat zbytečných a nežádoucích ořezů fotografií, které v mnoha případech v minulých knihách jiných grafiků dokázaly změnit i kontext celého obrazu. Polygrafické zpracování publikace je rovněž na vysoké úrovni.

680: Miloš Polášek: *Ostrava* | 1996

211 POLÁŠEK, M., rozhovor s autorem práce ze dne 4. 5. 2015

212 Ostrava z r. 1985 – obr. č. 142, Ostrava z. r. 1996 – obr. č. 114

213 POLÁŠEK, M., rozhovor s autorem práce ze dne 4. 5. 2015

681: Miloš Polášek: *Ostrava* | 1996

682: Miloš Polášek: *Ostrava* | 1996

683: Miloš Polášek: *Ostrava* | 1996

OSTRAVA - PORTRÉT MĚSTA

Marie ŠŤASTNÁ

V krátkém čase už podruhé se koncem minulého roku objevila na knižním trhu další obrazová publikace věnovaná Ostravě. Předchozí, autorsky zpracovaná Viktorem KOLÁŘEM, vyvolala řetěz kontroverzí, neboť se nevešla do formátu oficiálního očekávání. Nakladatelství Librex hledalo zřejmě schůdnější cestu jak představit město z méně svérázného, tedy z jakoby objektivnějšího pohledu. Tak se jeví vnější odhad při prvním letmém srovnání jinak nesrovnatelných publikací.

Miloš POLÁŠEK, autor fotografií knihy OSTRAVA - PORTRÉT MĚSTA, se patrně do takového nastoleného požadavku vešel mnohem přijatelněji. Otevíráme knihu reprezentativního vzhledu. K prvním stránkám obrazu i čtení nás posune skok přes předsádku se zlatým řepkovým polem, mezi nímž a modromodrou oblohou se tají jen nápověda města, kterému snad nikdy žádný přídomek nelichotil. Stejným obrazem kniha končí.

A co mezi tím? Téměř 130 pohledů do středu města i jeho některých vzdálenějších částí, vstupy do příměstské krajiny i pár kroků do míst, která těsně souvisejí (Hukvaldy).

Obvyklému znění průvodního slova podobných publikací se vymyká pojetí „průvodce" Miroslava STONIŠE. Autor „jde" městem, tu vzpomene fakta dávno zapadlá v čase a ozřejmí je osobitým postřehem (stavební situace na počátku 20. století), tu ze své paměti vyloupne zajímavý detail a předloží ho současnému chodci jako jedinečný osobní zážitek (uhelná lanovka nad divadlem), tu domyslí další fakt básnivým očekáváním (důlní koníci, převlékající se Ostravice), jinde zas nachází přesahy do současného života města. M. Stoniš dává nahlédnout do svého města cizinci, ale otevírá oči i jeho obyvatelům, kteří už dávno nevnímají detaily secesních budov a těžko by hádali, odkudže se vzal název šachty Šalamoun. Stonišův text nepoučuje, jen jemně bere čtenáře za ruku. Čtenář se spíše nechá vést, než by nedůvěřivě ucukl. Jen tu nejsoučasnější chuť města jako by Stoniš nevnímal.

Text má však v podobných publikacích druhořadou roli - gruntem je obrazová část. Miloš Polášek uspořádal fotografie v kontrastu a podle osy „minulost - současnost". Minulé má evokovat série černobílých obrazů ze 70. let. Rádi přijmeme tuto autorskou mystifikaci, neboť je to i pozoruhodný kus Poláškovy tvůrčí práce. Další část knihy patří výhradně barvě - brilantní fotografie, těch slabších je tu méně. Tu jde o portrét města, tu o momentku rozběhlého života. Ten, kdo v Ostravě žije, objeví i krásné průhledy a udiveně se zeptá: tenhle bílý skvost je opravdu budova Ostravské university na Českobratrské ulici?, a tahle působivá kompozice secesní vily na Milíčově ulici s průhledem k evangelickému kostelu - je to opravdu tak?

Musím však dodat i pár kritických slov. Spád obrazového čtení brzdí duplikované záběry z téhož prostředí, třebaže je lze obhajovat snahou sjednotit stránku. Podle mého názoru jsou nadbytečné i snímky deformované efektem panoramatického objektivu a některé triky patřící spíše reklamní fotografii (efekt zrcadlení). Mělo se uvážlivěji vybírat tak, aby jedinečné pohledy působily i jako solitéry, i jako součást mnohotvárného potrétu města.

Co závěrem? Myslím na své příbuzné, kteří občas jezdí do svého bývalého domova nadechnout se z přečistého Švýcarska. Určitě nebudou jediní, které knížka o jejich městě potěší.

684: *Ostrava* | Článek *Triumf: Časopis pro kulturu, program a životní styl*. roč. 5. č. 3. březen 1996. s. 26

OSTRAVA V DOBOVÝCH POHLEDECH | P131

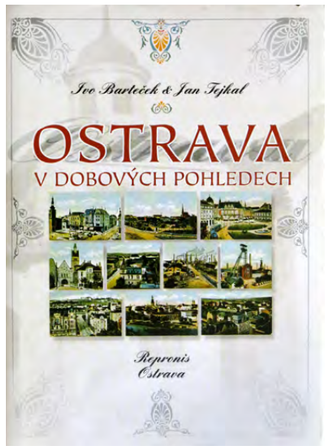

685: *Ostrava v dobových pohledech* | 1997, 1998

Knižní titul představuje po roce 1989 poměrně nový obsahový trend obrazových publikací založený na prezentování nedávné historie města prostřednictvím archivních fotografických materiálů, nejčastěji pohlednic. Publikace podobného charakteru patří mezi zájemci o fotografické publikace k dlouhodobě nejvyhledávanějším. Jejich atraktivita i důležitost spočívá v možnosti prohlédnout si alespoň na snímcích místa, která už ve městě neexistují nebo která byla obměněna do nové podoby.

Obrazovou náplní knihy jsou pohlednice z přelomu 19. a 20. století a z období tzv. první republiky, tedy doby, která pro Ostravu znamenala výrazný průmyslový vývoj, ale i vzestup počtu obyvatel města, kulturních možností, dopravní infrastruktury atd.

Kniha má evokovat podobu alba, čemuž je přizpůsobena i její forma. Zvolený papír je pro fotografické publikace neobvykle matný a krémový a fotografiím příliš neprospívá. Strany publikace jsou řešeny dle jednotného vzoru s přidáním decentních zdobných grafických prvků. Pohlednice jsou skenovány tak, že zachovávají původní adjustaci i důsledek časového opotřebení. Jsou tedy otištěny včetně okrajů a se zlomy v rozích pohlednic.

Největším úskalím knihy je příliš malá velikost otištěných reprodukcí. Zvláště se to projevuje u snímků orientovaných na výšku. Drobné fotografie jsou důsledkem menšího formátu knihy, zachováním velkých okrajů na stránce, ale především snahy umístit na stranu dvě fotografie. Většina fotografií je barevných – kolorovaných, případně jsou ponechány ve stupních šedi s barevným odstínem. Chvályhodné jsou také mapy, které propojují jednotlivé kapitoly, coby městské obvody.

Oblíbenost tohoto typu publikace a její dlouhodobé očekávání v Ostravě zapříčinilo vznik také druhého vydání v roce 1998. Navíc současně s prvním vydáním vyšla kniha samostatně také v anglicky psané verzi pod názvem *Ostrava in Period Postcards*.

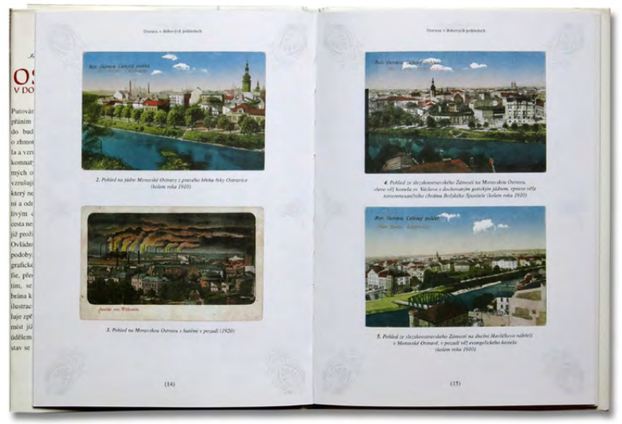

686: *Ostrava v dobových pohledech* | 1997, 1998

687: *Ostrava v dobových pohledech* | 1997, 1998

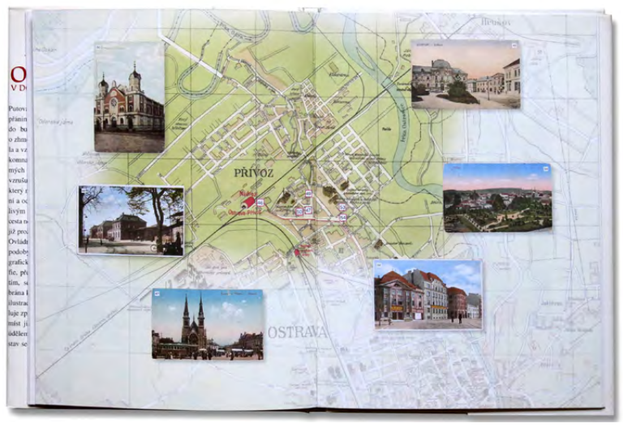

688: *Ostrava v dobových pohledech* | 1997, 1998

OSTRAVA V PROMĚNÁCH ČASU | P132

689: *Ostrava v proměnách času* | 1997

Ve stejném roce, v němž vyšla kniha *Ostrava v dobových pohledech*, byla vydána rovněž k dějinám města vztažená publikace *Ostrava v proměnách času*. Čtenářsky i sběratelsky oblíbený typ fotografické publikace, která stojí na principu porovnávání fotografických záznamů jediného místa ve dvou odlišných dobových etapách. Dvojice takových záběrů pak umožňují pozorovat změny v městské krajině.

Publikace se oprostila od tradičního knižního formátu na výšku a mnohem lépe se tak přizpůsobila na šířku orientovaným snímkům. Podobně jako v předchozí knize mohl být i zde lépe využit formát publikace a snímky mohly být otištěny ve větším rozměru. Naopak mohly být vypuštěny grafické prvky na lichých stranách umístěných pod fotografiemi. Lze jen odhadovat, proč bylo při grafické úpravě publikace přistoupeno k černému zalití stránek, které se objevilo například také u výtvarné publikace Viktora Koláře *Ostrava: Obležené město* z roku 1996.

Jak už je u těchto typů knih tradiční, je málokdy docíleno nalezení přesného místa, z něhož byl původní snímek pořízen a rovněž technika (objektiv) se neshodují. V takových případech divák vidí odlišnou perspektivu nebo i jiný úhel záběru. Jen velmi těžko se lze kvalitou a precizností autorů přiblížit k projektu *Letem českým světem*, který vyšel knižně rok po ostravské brožuře a na němž autoři fotograficky porovnávali dvojici míst s časovým odstupem sta let.[214] Z větší části svých fotografií se brožura věnuje městské části Moravská Ostrava, jsou ale zařazeny i jiné obvody města.

Autorskou fotografií na lichých stranách publikace je Hana Kunzová, která se řadu let zabývala fotografickým dokumentováním Ostravy pro fotografickou sbírku Archivu města Ostravy. U mnohých fotografií se projevuje nečitelnost všech budov a dalších prvků v obraze kvůli listnatým stromům, které tyto motivy zastiňují. Mnohem lépe by bylo, kdyby autorka volila roční období bez vegetace. Dalším problémem je výraznější rozdílnost kvality historických fotografií a nově zhotovených snímků. Zatímco architektura na historických obrázcích je pečlivě komponovaná s důrazem na dokonalou technickou kvalitu, fotografie budov Kunzové z devadesátých let se vyznačují kolinearitou svislých stěn a nevyváženou obrazovou skladbou. Také tisková kvalita nových fotografií Hany Kunzové je zřetelně horší než v případě starých snímků. Je to snad dáno nedokonalou reprodukcí v tisku. Každopádně několik fotografií se vyznačuje přílišnou světlostí, což je ještě opticky umocněno tmavými stránkami.

Většina motivů zobrazuje ulice města a významná architektonická díla. Průmyslové stavební prvky jsou zde zařazeny ty, které se nacházejí v bezprostřední blízkosti centra města, a u nichž tedy lze během desítek let pozorovat výraznější změny.

Dva roky od prvního vydání vyšel titul překvapivě samostatně také ve francouzském jazyce s názvem *Ostrava métamorphosée par le temps*. S ohledem na minimum textu by přitom bylo možné soustředit do této ryze obrazové publikace texty více jazyků už v prvním vydání, nicméně nápad vydat publikaci v tomto jazyce přišel až později. Samostatné francouzské vydání iniciovala ostravská pobočka Alliance Francaise, pro kterou titul u nakladatelství Tilia objednalo Centrum vzdělávání a kultury Moravská Ostrava a Přívoz. Koncem devadesátých let byly kontakty Ostravy s Francií na významné úrovni, které v Ostravě spočívaly na pořádání různých akcí nebo na uspořádání festivalu Francouzský podzim v Ostravě. Podobně se také ve francouzské Nice konaly různé fotografické výstavy s tématem Ostravy.[215]

690: *Ostrava v proměnách času* | 1997

214 Kniha *Letem českým světem* z roku 1998 dokumentuje pět set míst České republiky a autoři Jaroslav Bárta, Daniela Horníčková, Zdeněk Helfert a Ivan Lutterer v ní reagují na souborné stejnojmenné dílo Josefa Vilímka, které vyšlo roku 1898

215 BĚLOVSKÝ, V., emailová korespondence ze dne 19. 6. 2016

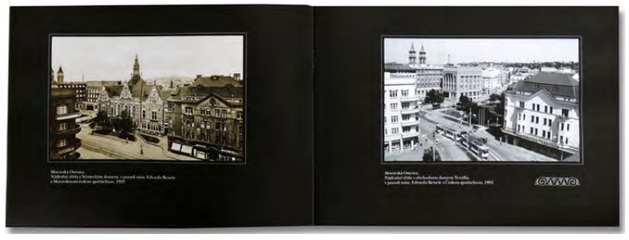

691: *Ostrava v proměnách času* | 1997

692: *Ostrava v proměnách času* | 1997

693: *Ostrava v proměnách času* | 1997

OSTRAVA 1880–1939 | P133

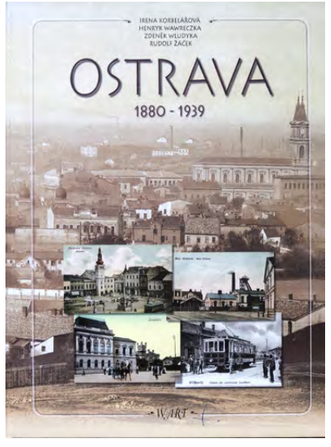

694: *Ostrava 1880–1939* | 2000

Během prvních deseti let od roku 1990 se jedná o třetí publikaci, jejímž základem se staly historické fotografie. Oproti dvěma předchozím titulům vyniká tato *Ostrava* především svou kvalitou reprodukcí. Ty mají také příhodněji větší formát, který je přibližně v poměru 1:1 k originálu. Otázkou je, proč autoři knihy volili koncepci sazby trojice fotografií na stranu, což při zachování velikosti reprodukce značně zvětšuje formát publikace. Pro lepší skladnost knihy a možnost jejího častějšího přenášení by snad byl vhodnější menší formát publikace i za cenu několikanásobného zvýšení počtu stran.

Pohlednice jsou na stránku sázeny podle jednotného modelu, který dává prostor pro co největší velikost obrázků, zároveň k nim dovoluje přidat stručný textový popis zobrazeného místa. Tvůrci knihy respektovali pohlednice jako celek, proto kromě samotného obrázku zachovali ve většině případů také jeho okraj, který je doplněn o popisek zobrazeného motivu.

Pohlednice zachycují Ostravu v dobách největšího průmyslového vývoje a také rozvoje v oblasti kultury. Tomu jsou podřízena také témata, která se ve fotografiích objevují. Podle městských obvodů jsou to velmi často doly nebo hutě. Převážnou část motivů však tvoří architektonické dominanty a významné budovy.

Kapitoly knihy jsou tvořeny abecedním řazením městských obvodů podle jejich názvu, čímž je vytvořeno schéma jakéhosi velkoryse pojatého průvodce tehdy samostatných obcí, které dnes tvoří obvody města. Nejobsáhlejší kapitolu tvoří přirozeně čtvrtě Moravská Ostrava a Vítkovice. Kolekce pohlednic každého z městských obvodu je tematicky velmi dobře vyvážená a představuje stěžejní prvky kdysi samostatných obcí. Objevují se zde pohledy na náměstí, radnice, dělnické domy, hotely, divadla, obchodní domy, parky, výletní místa, dále pak výrobní podniky těžkého průmyslu, doly, vysoké pece aj. Celá kniha je tak výsledkem harmonie mezi ostravskými dominantami různých oblastí.

Publikace pochází z produkce nakladatelství Wart, které později v regionu Ostravska vytvářelo další tituly obdobného charakteru se silným důrazem na historii vyjádřenou především obrazem. Zásadní výhodou nejen knihy Ostrava 1880–1939 je využívání obrázků se soukromých sbírek. Ty jsou na rozdíl od často notoricky se opakujících reprodukcí z veřejně přístupných archivů méně známé.

Neméně důležité jsou vedle reprodukcí také jejich doprovodné stručné texty z pera erudovaných historiků. Ty jsou přeloženy také do anglického a německého jazyka. Úvod každé kapitoly obsahuje rozsáhlejší text, který je rovněž v celém svém obsahu vícejazyčný. Průvodcovský charakter publikace je stupňován historickými mapami částí Ostravy velkého formátu otištěnými na předsádkách knihy. Publikace patří svou kvalitou a množstvím reprodukcí, vyvážeností motivů dodnes k velmi vyhledávaným knihám regionu.

695: *Ostrava 1880–1939* | 2000

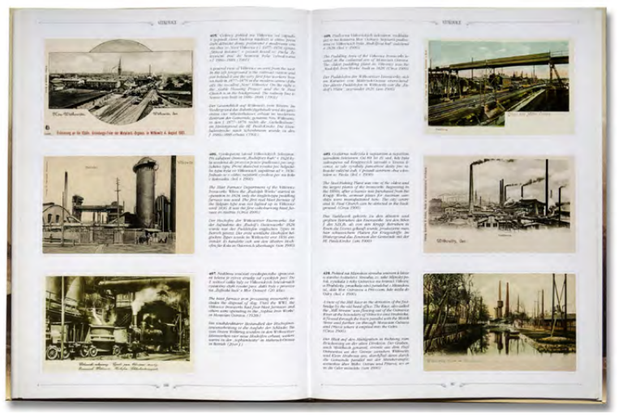

696: *Ostrava 1880–1939* | 2000

4 Fotografové obrazových publikací o Ostravsku

Kapitola přináší přehled nejvýznamnějších autorů fotografií ve fotografických publikacích o Ostravsku přibližně od šedesátých let minulého století.

Miloš Polášek (nar. 1939)

Narodil se v Ostravě. Fotografovat začal už jako žák střední školy, brzy na to příležitostně vytvářel snímky pro různá periodika (např. *Mladá fronta*). Jako zaměstnanec na rourovně v Nové huti Klementa Gottwalda zůstává jeho kontaktem s tvůrčí činností působení v amatérském divadelním souboru Kufr. Přes něj se postupně dostává k tvorbě avantgardních autorů, kdy jeho zájem o tvůrčí fotografii vzbudí například Man Ray, ale i Duchamp či Braque. Od té doby se také začíná více angažovat ve fotografii. Stává se členem a následně i předsedou poradního klubu pro fotografii, přednáší na konzervatoři nebo se stává spoluzakladatelem Fotoklubu Nové huti, který směřuje k humanistické fotografii. Fotograficky se Polášek uplatňuje i v profesionální sféře, stává se totiž fotografem *Moravskoslezského večerníku* a jednou z jeho prvních reportáží je okupace vojsky Varšavských smluv.

V té době se ale Miloš Polášek nespokojuje pouze s rolí zaznamenávajícího či pozorujícího, usiluje o možnosti něco změnit či ovlivnit. Inspiruje se, obrací se svými zájmy k odkazům svého otce, tiskaře a typografa a dědečka, knihaře. Studuje typografii, pro sebe si znovuobjevuje mistry fotografie – Jaroslava Rösslera, Jaromíra Funkeho, Eugena Wiškovského, Miroslava Háka, ale i Bauhaus a Novou věcnost.

Snaha o výtvarné vyjádření a zaznamenání vizuální podoby Ostravy se projevuje v Poláškových souborech krajiny fotografovaných především na periferiích města. Po roce 1968 však autor ztrácí možnost jakkoliv tato díla veřejně prezentovat, přesto jej ale neopouští touha je dále zaznamenávat. V době tzv. normalizace, kromě volné tvorby, fotografuje pro oficiální publikace o Ostravsku, je obrazovým redaktorem *Kulturního měsíčníku*, od osmdesátých let pracuje ve svobodném povolání.

Velkým specifikem Poláškovy tvorby je aplikace zvláštních fotografických postupů. Z nich mezi jeho nejužívanější patří izohélie, kterou pomocí několika vrstev a mnohdy s užitím další barvy

v obraze vytváří monumentální fotografiky. Neméně důležitou technikou ve volné tvorbě tohoto ostravského autora je chromografie. Takto upravené fotografie vystavuje ve veřejných i soukromých prostorách.

Kromě typických ostravských krajin se Polášek ve své tvorbě zabýval také dokumentární fotografií, kterou však v období tzv. normalizace neprezentoval. Teprve koncem devadesátých let se tyto snímky se silným sociálním charakterem objevují vedle jeho krajin a fotografik v publikaci výmluvně nazvané *Miloš Polášek: Portfolio*. O živou reportážní fotografii však Polášek příliš zájem nemá, výjimkou jsou jeho snímky ze sametové revoluce, které se krátce nato objevují v brožované knize *Jaro 68/léto 89*.

Po roce 1989 se Polášek věnuje kromě své volné tvorby také reklamní fotografii, do níž však nápaditě aplikuje silně emocionální prvky.[216]

Petr Sikula (nar. 1941)

Narodil se v Gottwaldově (dnes Zlíně). Fotografovat začíná jako vyučený soustružník kovů v roce 1958. Po absolvování vojenské služby navštěvuje Lidovou školu umění v Brně, kde jeho zájem o fotografii prohlubuje J. Kvapil. Poté se s fotografií, v souvislosti se školou, setkává ještě na střední uměleckoprůmyslové škole, kde ukončí studium roku 1969. V této době začíná pracovat jako podnikový fotograf ostravského Stavoprojektu, kde zůstává až do roku 1978. Tato práce v oblasti spíše informativní fotografie však pro Sikulu neznamená úplné vyčlenění jakéhokoliv tvůrčího ducha a naopak je pro něj fotografování architektury (byť sídlištní aj.) vcelku uspokojením. Především se však v tomto období Sikulovi díky této práci prohlubuje znalost fotografického řemesla a stává se členem Svazu výtvarných umělců. Po odchodu ze Stavoprojektu tak mohl tento ostravský autor pracovat například i pro Útvar architekta Ostravy, se kterým ostatně spolupracuje i dnes.

Od konce šedesátých let samostatně vystavuje. Do roku 1989 uspořádal tři desítky autorských výstav a na dalších patnácti vystavoval společně se skupinou Setkání. Odesílá své fotografie do soutěží i mimo Československo, což mu přinese řadu mezinárodních ocenění. Na desátém mezinárodním festivalu studentstva v Berlíně

216 POSPĚCH, T.: *Miloš Polášek: Portfolio*. 1999. s. 116

obdržel hlavní cenu a titul laureáta festivalu. Dalším Sikulovým úspěchem byla hlavní cena na Photokině v Kolíně nad Rýnem, díky níž se mohl v době tzv. normalizace dostat i do afrického safari.

Ve svých cyklech fotografií se zaměřoval především na krajinářskou fotografii, kdy fotografoval například slovenský Liptov, ostravskou krajinu nebo po sametové revoluci panoramaticky snímané Jeseníky. Nevyhýbal se však ani sociálnímu dokumentu. Kromě toho fotograficky spolupracoval na řadě oficiálních publikací o Ostravsku a Ostravě, z nichž mezi nejzásadnější patří například *Ostrava* z roku 1985 (P112), na které spolupracoval s Milošem Poláškem. Neméně významný počet fotografických knih vydal i po roce 1989 (například *Poruba*, *Ostravsko-Karvinsko*, *Opava* aj.).[217]

František Krasl (1912–1998)

„Prostá tvář obyčejného člověka. Dělníka neokázale zpoceného fyzickou námahou. Pracovníka, který se pouze nedrží nářadí, nepózuje pro chvíli fotografické expozice, nedemonstruje své pracovní úsilí. Ti lidé na Kraslových snímcích jsou zvláštním způsobem prosvětlení. Jakoby oheň, s nímž většinou už od mládí v hutích pracují, vystavil jejich charakter do ryzí podoby.“

Daniela MRÁZKOVÁ[218]

Narodil se ve Frýdku-Místku. Po vyučení fotografickému řemeslu krátký čas pracoval v rodinném zakázkovém fotoateliéru. Jeho oblibou byla v této době krajinářská fotografie, kterou, byť pocházel kousek od Beskyd, jezdil fotografovat na Slovensko. Na rozdíl od řady jiných fotografů, Krasl nedělal příliš rozdíly mezi profesionální a volnou fotografickou tvorbou a jeho zásadním klíčem k fotografii byla kvalita. Mnoho let strávil jako fotograf ve Státním divadle v Ostravě. Tuto oblast kultury však tento fotograf z Ostravska jen prvoplánově nezaznamenával, naopak formou fotografií se snažil o subjektivnější pojetí divadelní inscenace.

Kraslovým zásadním tématem, které se úzce pojilo s ideologií socialismu, byl pracující člověk, průmyslové město a krajina.

217 RICHTRMOC, V.: *Petr Sikula*. 1988. nestránkováno, rozhovor s Petrem Sikulou LTV plus, dostupné online ze dne 20. 4. 2014 z http://www.ltv-plus.cz/index.php/host/2486-fotograf-petr-sikula-04-09-2013

218 MRÁZKOVÁ, D., REMEŠ, V.: *Cesty československé fotografie*. 1989. s. 214

V souboru *Loučení s Žofinkou* zpracoval téma posledního období tavby surového železa ve sto let staré vysoké peci. V těchto fotografiích skloubil pohled na práci soudobého dělníka, ale také veškeré poválečné snahy a změny ve společnosti. Cyklus poprvé vystavil v roce 1972 v Ostravě, následně také v Praze. Úspěch výstavy v obou městech dokazoval, že Kraslovo téma Žofinské huti se stalo jakýmsi symbolem práce člověka, která v této huti přetrvávala generace. Na rozdíl od jiných portrétů horníků mají Kraslovi dělníci pod zemí v očích cosi jiného. Nejde o sošné a kašírované portréty, jedná se o psychologické sondy do života člověka obklopeného těžkým průmyslem. Téměř autorským portfoliem se pro Krasla stala publikace *Ostrava barevná* (P053) vydaná poprvé v roce 1962. Na barevných fotografiích zobrazil průmyslové město vlastním pohledem, který osciloval na hranici subjektivnějšího přístupu fotografa k tématu, ale podléhal také tradici socialistické fotografie.[219]

Jan Byrtus (1935–1992)

Narodil se v Mostech u Jablunkova. Po základní škole se nedostal do učení v místním fotografickém ateliéru, proto navštěvoval v Bystřici pod Hostýnem tamní průmyslovou školu. Během svého života vystřídal několik povolání – pracoval v dolech, v železárnách či na železnici. V jednom z podniků byl také osvětovým pracovníkem a fotografem obchodního oddělení. Od roku 1966 pracoval v propagačním oddělení Třineckých železáren jako výtvarný fotograf.

Fotografovat začal jako samouk v patnácti letech. Několik let poté se však vypracoval natolik, že mohl intenzivně spolupracovat s několika novinami a časopisy. Zpočátku se ujal jako fotoreportér, později už časopisy ve větší míře také ilustroval. Podobně fotografiemi doprovázel jako spoluautor řadu knih na téma průmyslu či Ostravska. Jednalo se vesměs o publikace, které dané podniky propagovaly či měly místopisný charakter. Samostatně jako fotograf přispěl do knih *Třinecká ocel* (1974), *Dějiny Třineckých železáren* (1979) nebo *Železárny Bohumín* (1979). Mnoho snímků publikoval společně s jinými autory v knihách o Ostravsku. V letech 1968–1980 vydal v pražském Pressfotu na dvě stě pohlednic

219 Tamtéž. s. 214–215

s vlastními fotografiemi. Kromě zaměření na region pravidelně spolupracoval také se zahraničním tiskem.

Byl členem Svazu českých fotografů. Mnoho času věnoval působení v mnoha zájmových klubech, které se zabývaly fotografií. Roku 1976 získal titul mezinárodní fotografické asociace AFIAP.[220]

Květoslav Kubala (1929–2011)

Narodil se v Ostravě. Fotografovat začal ještě v době druhé světové války a už v roce 1945 mu první snímek otiskla *Mladá fronta*. Od první poloviny šedesátých let začíná fotografovat profesionálně. V roce 1968 se stává fotoreportérem deníku *Nová svoboda*, kde přetrvává až do svého odchodu do důchodu v roce 1991. Stěžejním tématem Květoslava Kubaly byl sport, proto v uvedeném období souběžně publikoval v periodikách *Stadion*, *Československý sport*, ale i v časopise *Vlasta*, *Květy* či v regionálních *Ostravských novinách*, *Ostravsko-karvinském Horníkovi* aj. Zpočátku se jeho snímky omezovaly převážně na sportovní motivy, později svou tematiku rozšířil také na život ve městě, žánrové snímky, portréty, průmyslové podniky apod. Své sportovní snímky otiskl také v mnoha knihách, z nichž bylo několik tematicky věnováno fotbalovému klubu Baník Ostrava. Motivy města a jeho lidí se pak objevily v několika publikacích o Ostravsku.

Vedle profesionální práce fotografoval, asi od poloviny padesátých let, především z vlastní iniciativy také Ostravu a její obyvatele. Ve svých snímcích se soustředil na průmyslové aspekty města s mnoha jeho typickými prvky, ale i s obecnými atributy doby tzv. normalizace, jakými byly například výstavby sídlišť, hromadná doprava, prodejny, odpočinek apod. Podobně jako Viktor Kolář přistupoval Kubala ke svým snímkům jako prostý pozorovatel, nezasahoval do děje, na rozdíl od socialistické fotografie neinscenoval. Zachovával naopak přirozenost děje, opravdovost Ostravy, nezaměnitelnou atmosféru.[221] Přes dvě stovky těchto snímků vyšlo autorovi poprvé rok po jeho smrti v knize *Mizející Ostrava* (2012) a později dalších dvě stě fotografií i v *Mizející Ostrava II* (2014). Do těchto publikací, vydaných Výtvarným centrem Cha-

220 REMEŠ, V.: *Jan Byrtus*. 1982. nestránkováno

221 PAVLIŇÁK, P. et al: *Mizející Ostrava: Květoslav Kubala*. 2012. s. 5–6

gall v Ostravě, byly zařazeny jak sportovní snímky, tak krajiny Ostravy a život města.

Díky tomu, že byl Kubala fotografem ve stranických novinách *Nová svoboda* přímo řízených KSČ, měl i širší privilegia v souvislosti s prací na oficiálních fotografických publikacích a jako fotograf v nich byl nejvíce zastoupen a mezi dalšími ostravskými autory byl brán přednostně.[222] S většinou politiků KV KSČ se Kubala také velmi dobře znal a pokud měla městu Ostravě vzniknout nějaká jubilejní reprezentativní fotografická publikace zadaná představiteli KSČ, byl Kubala už pro své přátelské vztahy ústřední postavou ve své profesi. Redaktor nakladatelství Profil v této souvislosti uvádí příklad: *„Když jsem jednou měl komisi ukázat, jak ta Ostrava vypadá, tak jsem tam poslal Petra Sikulu a všichni byli vyvalení proč on, jak to, že to není Květoš.“*[223] Kolegové z nakladatelství Profil vzpomínají na Kubalu, jako na dobrého spolupracovníka, přestože nikdo nezastírá to, že nepatřil mezi nejlepší regionální fotografy. Například redaktor několika obrazových publikací o Ostravě Jan Machač hodnotí tvorbu Květoslava Kubaly ve srovnání s jinými regionálními fotografy jako nejslabší.[224] *„On byl fotografem dejme tomu průměrným a byl především novinářem. Žádné umění od něj člověk nečekal. Já jsem ho osobně znal, byl to docela příjemný pán. Jeho fotografie plnily především funkci, abychom se takzvaně projevili, angažovali se. Zároveň jsme ale vždycky chtěli tu knížku udělat i tak, aby v ní bylo i něco k vidění.“*[225] Určitou zášť cítí vůči Kubalovi někteří jeho kolegové fotografové. Miloš Polášek, jež se také podílel jako autor snímků na několika publikacích, vidí v Kubalovi především reportéra bez vyšších tvůrčích ambicí i schopností, jehož úkolem bylo být ve správném čase na správném místě a prostě jen zmáčknout spoušť.[226] Přestože oficiální fotografické publikace z doby tzv. normalizace autory snímků příliš nemotivovaly k výtvarnějšímu pojetí, v knihách druhé poloviny padesátých let a let šedesátých byly požadavky po podobě fotografií střízlivější a autor v nich často mohl vyjádřit svůj osobitější pohled. Právě toho však nedokázal Květoslav Kubala využít, když v polovině šedesátých let pracoval jako jediný fotograf na knize *Ostrava* vydané k výročí založení města. Je tak škoda, že v šedesátých letech byla role fotografa na této zpočátku nadějné knihy svěřena právě Kubalovi, který potenciálu průmyslové Ostravy a liberálnějšího politického období zužitkoval jen částečně. Paradoxně má Kubala v souvislosti se svou tvorbu také příznivce. Petr Pavliňák se například ve sví knize věnované Kubalovi nebál označit tohoto fotoreportéra za umělce.

Na rozdíl od Kubalovy práce pro noviny, kde jako zaměstnanec získával fotografickou techniku i materiály, si při fotografování Ostravy pro obrazové knihy musel stejně jako jeho kolegové získávat tyto prostředky sám. Zatímco pro potřeby tisku *Nové svobody* si vystačil s fasovanými černobílými negativy, zejména pro publikace od sedmdesátých let minulého století už musel pracovat s barevnými diapozitivy získávanými z vlastních prostředků.

Přestože jeho fotografie měly v případě fotografických knih ideologický charakter a přestože byl fotoreportérem oficiálních komunistických novin dokázal si od politických tendencí udržovat duševní odstup. V roce 1968 vytvořil soubor fotografií ze srpnových událostí s dosti osobitým a antikomunistickým názorem. Soubor publikoval až několik let po sametové revoluci, ale s pořízením snímků měl potíže už s nástupem tzv. normalizace.[227]

Květoslav Kubala je typickým příkladem pracovníka éry socialismu, jehož množství a význam práce se neodvíjel od jeho kvalifikace, ale od jeho kladných vztahů s hlavními představiteli strany.

222 GABČAN, F., rozhovor s autorem práce ze dne 4. 12. 2015

223 MACHAČ, J., rozhovor s autorem práce ze dne 9. 10. 2015

224 Tamtéž

225 Tamtéž

226 POLÁŠEK, M., rozhovor s autorem práce ze dne 4. 5. 2015

227 GABČAN, F., rozhovor s autorem práce ze dne 4. 12. 2015

5 Seznam fotografických publikací o Ostravsku

Kapitola přináší úplný a chronologicky seřazený seznam všech dohledaných fotografických publikacích o Ostravě a Ostravsku, které vyšly mezi lety 1901 až 2000.

Tento katalog přináši nejstručnější informace o dané knize, které souvisejí s tématem práce. Vedle obálky knihy jsou textově otištěny informace o názvu knihy, interním označení pro potřeby této práce, dále je u knihy uveden rok jejího vydání, barevnost reprodukcí, autor nebo autoři fotografií a instituce, která knihu vydala.

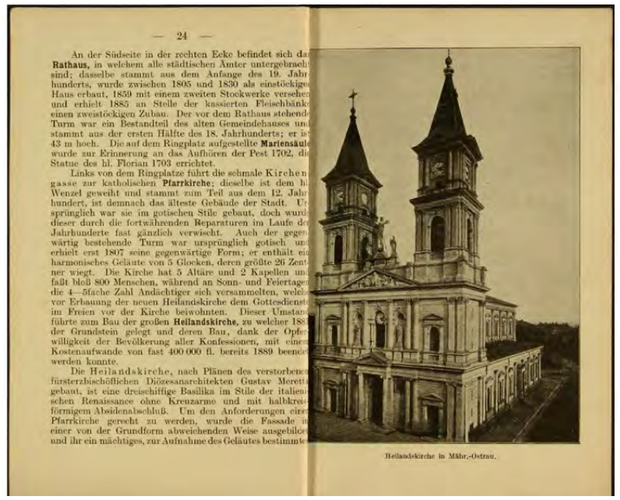
— 24 —

An der Südseite in der rechten Ecke befindet sich das **Rathaus,** in welchem alle städtischen Ämter untergebracht sind; dasselbe stammt aus dem Anfange des 19. Jahrhunderts, wurde zwischen 1805 und 1830 als einstöckiges Haus erbaut, 1859 mit einem zweiten Stockwerke versehen und erhielt 1885 an Stelle der kassierten Fleischbänke einen zweistöckigen Zubau. Der vor dem Rathaus stehende Turm war ein Bestandteil des alten Gemeindehauses und stammt aus der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts; er ist 43 m hoch. Die auf dem Ringplatz aufgestellte **Mariensäule** wurde zur Erinnerung an das Aufhören der Pest 1702, die Statue des hl. Florian 1703 errichtet.

Links von dem Ringplatze führt die schmale Kirchengasse zur katholischen **Pfarrkirche;** dieselbe ist dem hl. Wenzel geweiht und stammt zum Teil aus dem 12. Jahrhundert, ist demnach das älteste Gebäude der Stadt. Ursprünglich war sie im gotischen Stile gebaut, doch wurde dieser durch die fortwährenden Reparaturen im Laufe der Jahrhunderte fast gänzlich verwischt. Auch der gegenwärtig bestehende Turm war ursprünglich gotisch und erhielt erst 1807 seine gegenwärtige Form; er enthält ein harmonisches Geläute von 5 Glocken, deren größte 26 Zentner wiegt. Die Kirche hat 5 Altäre und 2 Kapellen und faßt bloß 800 Menschen, während an Sonn- und Feiertagen die 4—5fache Zahl Andächtiger sich versammelten, welche vor Erbauung der neuen Heilandskirche dem Gottesdienste im Freien vor der Kirche beiwohnten. Dieser Umstand führte zum Bau der großen **Heilandskirche,** zu welcher 1884 der Grundstein gelegt und deren Bau, dank der Opferwilligkeit der Bevölkerung aller Konfessionen, mit einem Kostenaufwande von fast 400 000 fl. bereits 1889 beendet werden konnte.

Die Heilandskirche, nach Plänen des verstorbenen fürsterzbischöflichen Diözesanarchitekten Gustav Meretta gebaut, ist eine dreischiffige Basilika im Stile der italienischen Renaissance ohne Kreuzarme und mit halbkreisförmigem Absidenabschluß. Um den Anforderungen einer Pfarrkirche gerecht zu werden, wurde die Fassade in einer von der Grundform abweichenden Weise ausgebildet und ihr ein mächtiges, zur Aufnahme des Geläutes bestimmtes

Heilandskirche in Mähr.-Ostrau.

697: *Illustriertrt Führer Durch das Industriegebiet von Mähr-Ostrau* | asi 1906 | P002

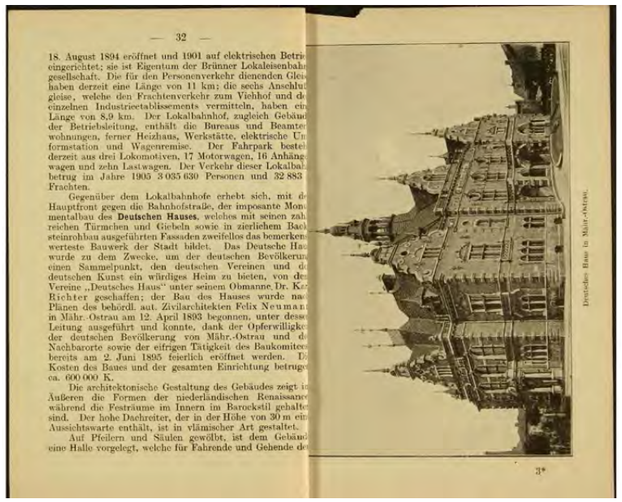
— 32 —

18. August 1894 eröffnet und 1901 auf elektrischen Betrieb eingerichtet; sie ist Eigentum der Brünner Lokaleisenbahn-gesellschaft. Die für den Personenverkehr dienenden Gleise haben derzeit eine Länge von 11 km; die sechs Anschlußgleise, welche den Frachtenverkehr zum Viehhof und den einzelnen Industrieetablissements vermitteln, haben eine Länge von 8,9 km. Der Lokalbahnhof, zugleich Gebäude der Betriebsleitung, enthält die Bureaus und Beamtenwohnungen, ferner Heizhaus, Werkstätte, elektrische Umformstation und Wagenremise. Der Fahrpark besteht derzeit aus drei Lokomotiven, 17 Motorwagen, 16 Anhängewagen und zehn Lastwagen. Der Verkehr dieser Lokalbahn betrug im Jahre 1905 3 035 630 Personen und 32 883 Frachten.

Gegenüber dem Lokalbahnhofe erhebt sich, mit der Hauptfront gegen die Bahnhofstraße, der imposante Monumentalbau des **Deutschen Hauses,** welches mit seinen zahlreichen Türmchen und Giebeln sowie in zierlichem Backsteinrohbau ausgeführten Fassaden zweifellos das bemerkenswerteste Bauwerk der Stadt bildet. Das Deutsche Haus wurde zu dem Zwecke, um der deutschen Bevölkerung einen Sammelpunkt, den deutschen Vereinen und der deutschen Kunst ein würdiges Heim zu bieten, von dem Vereine „Deutsches Haus" unter seinem Obmanne Dr. Karl Richter geschaffen; der Bau des Hauses wurde nach Plänen des behördl. aut. Zivilarchitekten Felix Neumann in Mähr.-Ostrau am 12. April 1893 begonnen, unter dessen Leitung ausgeführt und konnte, dank der Opferwilligkeit der deutschen Bevölkerung von Mähr.-Ostrau und der Nachbarorte sowie der eifrigen Tätigkeit des Baukomitees bereits am 2. Juni 1895 feierlich eröffnet werden. Die Kosten des Baues und der gesamten Einrichtung betrugen ca. 600 000 K.

Die architektonische Gestaltung des Gebäudes zeigt im Äußeren die Formen der niederländischen Renaissance, während die Festräume im Innern im Barockstil gehalten sind. Der hohe Dachreiter, der in der Höhe von 30 m eine Aussichtswarte enthält, ist in vlämischer Art gestaltet.

Auf Pfeilern und Säulen gewölbt, ist dem Gebäude eine Halle vorgelegt, welche für Fahrende und Gehende der

Deutsches Haus in Mähr.-Ostrau.

698: *Illustriertrt Führer Durch das Industriegebiet von Mähr-Ostrau* | asi 1906 | P002

1901–1947

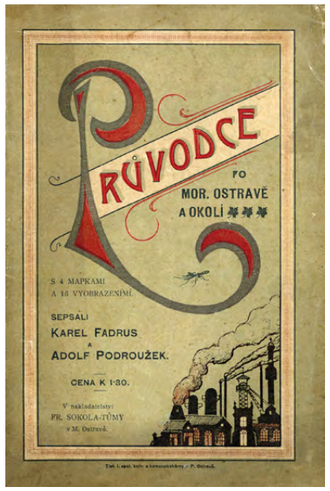

PRŮVODCE PO MOR. OSTRAVĚ A OKOLÍ

označení: **P001**
rok: 1902
autoři fotografií: ATELIÉR WASSERVOGEL
vydavatelství: NAKLADATELSTVÍ FR. SOKOLA-TŮMY V M. OSTRAVĚ
poznámka: 16 fotografií, 4 mapy, TISK – I. SPOL. KNIH- A KAMENOTISKÁRNY V P. OSTRAVĚ

ILLUSTRIERTER FÜHRER DURCH DAS INDUSTRIEGEBIET VON MÄHR.-OSTRAU UND UMGEBUNG

(*ILUSTROVANÝ PRŮVODCE PRŮMYSLOVOU OBLASTÍ MORAVSKÉ OSTRAVY A OKOLÍM*)

označení: **P002**
rok: ASI 1906
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: WOERL'S REISEBÜCHER-VERLAG
poznámka: NĚMECKY, 9 fotografií, mapa

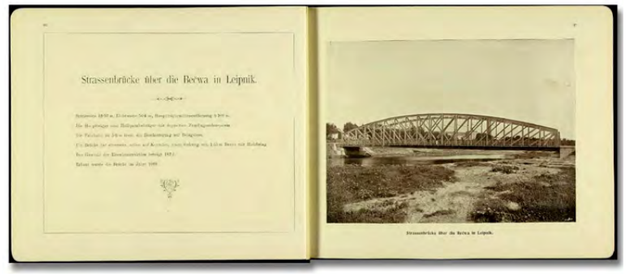

699: *Witkowitzer Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft Witkowitz* | 1906 | P003

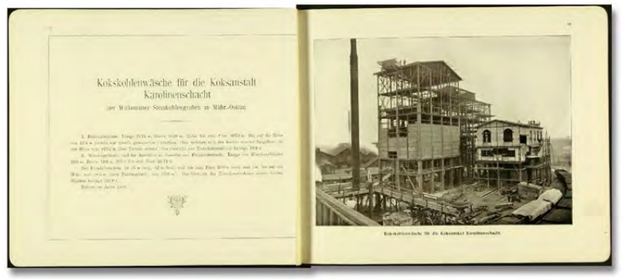

700: *Witkowitzer Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft Witkowitz* | 1906 | P003

701: *Witkowitzer Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft Witkowitz* | 1906 | P003

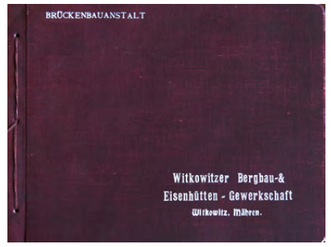

WITKOWITZER BERGBAU UND EISENHÜTTEN – GEWERKSCHAFT WITKOWITZ, MÄHREN

(*VÍTKOVICKÉ HORNÍ A HUTNÍ TĚŽÍŘSTVO, VÍTKOVICE, MORAVA*)

označení: **P003**
rok: 1906
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: VÍTKOVICKÉ HORNÍ A HUTNÍ TĚŽÍŘSTVO
poznámka: NĚMECKY, 26 FOTOGRAFIÍ

MORAVSKÁ OSTRAVA

označení: **P004**
rok: 1911
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: Ph.Dr. JOSEF BĚLOHLAV, PRAHA

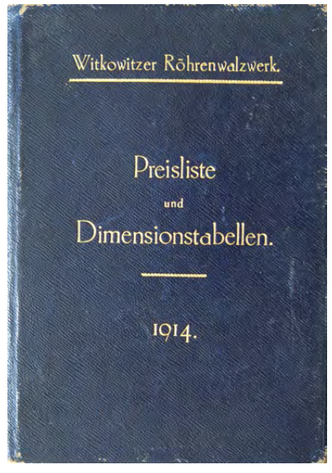

WITKOWITZER RÖHRENWALZWERK: PREISLISTE UND DIMENSIONSTABELLEN

(*VÁLCOVNA TRUB VÍTKOVICKÝCH ŽELEZÁREN: CENÍK A ROZMĚROVÉ TABULKY*)

označení: **P005**
rok: 1914
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY
poznámka: NĚMECKY, SCHÉMATA, TABULKY A FOTOGRAFIE VČETNĚ OSOB

EISENWERK WITKOWITZ

(*VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY*)

označení: **P006**
rok: ASI 1914
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY
poznámka: NĚMECKY, 81 fotografií, mapa

WOHLFAHRTSEINRICHTUNGEN DES EISENWERKES WITKOWITZ

(*SYSTÉMEM SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ VÍTKOVICKÝCH ŽELEZÁREN*)

označení: **P007**
rok: 1915
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: VLASTNÍM NÁKLADEM VÍTKOVICKÝCH ŽELEZÁREN
poznámka: NĚMECKY, PŮDORYSY BUDOV, GRAFICKÁ ÚPRAVA JULIUS KITTL, MORAVSKÁ OSTRAVA

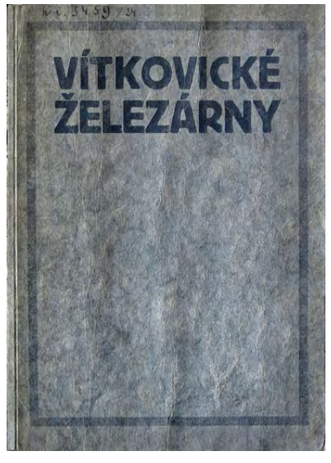

VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY

označení: **P008**
rok: ASI 1919–1920
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY
poznámka: TISK – PRAŽSKÁ AKCIOVÁ TISKÁRNA

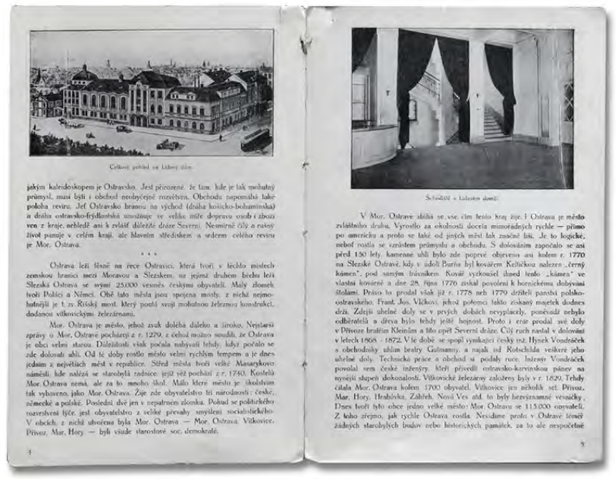

Ústřední pohled na Lidový dům.

Schodiště v Lidovém domě.

jakým kalcedoskopem je Ostravsko. Jest přirovnáno že tím, kde je tak mohutný průmysl, musí být i obchod mohutnější rozsáhlou. Obchodní zaopatřuje tako poloha revíru. Jež Ostravsko hranou na východ (dráha košicko-bohumínská) a druhá ostravsko-frýdlantská umožňuje ve velké míře dopravu osob i zboží ven z kraje, nebledě ani k zvlášť důležité dráze Severní. Nemírně živý a rušný život panuje v celém kraji, ale hlavním střediskem a srdcem celého revíru je Mor. Ostrava.

* * *

Ostrava leží těsně na řece Ostravici, která tvoří v těchto místech zemskou hranici mezi Moravou a Slezskem, na jejímž druhém břehu leží Slezská Ostrava se svými 25.000 výsměs českými obyvateli. Malý zlomek tvoří Poláci a Němci. Obě tato města jsou spojena mostky, z nichž nejmohutnější je t. zv. Říšský most, který postihl svoji mohutnou železnou konstrukci, dodanou vítkovickými železárnami.

Mor. Ostrava je město, jehož zrod dalekou dálkou a tmou. Nejstarší zprávy o Mor. Ostravě pocházejí z r. 1229, z doby, z které možno usuditi, že Ostrava je obci velmi starou. Důležitosti však počala nabývati teprve, když počalo se zde dolovati uhlí. Od tě doby rostlo město velmi rychlým tempem a je dnes jedním z největších měst v republice. Střed města tvoří velké Masarykovo náměstí, kde nalézá se starobylá radnice: jejíž věž pochází z r. 1763. Kostelů Mor. Ostrava nemá, ale za to mnoho škol. Málo které město je školstvím tak vybaveno jako Mor. Ostrava. Zde zde obyvatelstvo tří národnostní: české, německé a polské. Posledně dvě jen v nepatrném zlomku. Pokud se politického rozvrstvení týče, jest obyvatelstvo z velké převahy smýšlení socialisticko-demokratického. V obcích, z nichž ubývána byla Mor. Ostrava — Mor. Ostrava, Vítkovice, Přívoz, Mar. Hory — byli vždy starostové soc. demokraté.

V Mor. Ostravě sluší se vše, čím město kraj žije. I Ostrava je město zrůstného druhu. Výrostky za obzvláště dobrých mimořádných rychle — přímo po americku a proto se také od jiných měst tak značně liší. Je to hojnické, neboť rostla se zřetelem průmyslu a obchodu. S dolováním započalo se asi před 150 lety, kamenné uhlí bylo zde poprvé objeveno asi kolem r. 1770 na Slezské Ostravě, kdy v údolí Ďuřin byl kovářem Kelečkou nalezen „černý kámen", pod tímto názvem známý. Kovář vyzkoušel úheď tento „kámen" ve vlastní kovárně a dne 28. října 1770 získal povolení k hornickému dobývání ložiska. Práce ku prvnímu však již r. 1778 neb 1779 držbou panství polsko-ostravského. Frant. Jos. Vlčkovi, jehož potomci takto získaný majetek dodnes drží. Zdejší úhelné doly se v prvých dobách nevyplácely, ponévadž nebyla odbytiště a dřeva bylo tehdy ještě hojnost. Prvního z cest prodal své doly v Přívoze bratřím Kleinům a tito opět Severní dráze. Cíl rych rostal v dolování v letech 1905 - 1872. V té době se spojil vynikající český inž. Hynek Vondráček s obchodníky uhlím bratry Gutmanny, a založili pod Kotulchiskou nedaleko jeho uhelné doly. Technická práce a obchod se podaly ruce. Inženýr Vondráček povolal sem české inženýry, kteří původní ostravsko-karvinskou pánev na nynější slupeň dokonalosti. Vítkovické železárny založeny byly v r. 1829. Tehdy čítala Mor. Ostrava kolem 1700 obyvatel. Vítkovice jen několik set. Přívoz, Mar. Hory, Hrabůvka, Zábřeh, Nová Ves atd. to byly bezvýznamné vesničky. Dnes buší tyto obce jedno velké město: Mor. Ostrava se 115.000 obyvateli. Z toho zřejmo, jak rychle Ostrava rostla. Nesídlené proto v Ostravě ještě žádných starobylých budov nebo historických památek, za to ale nespočetné

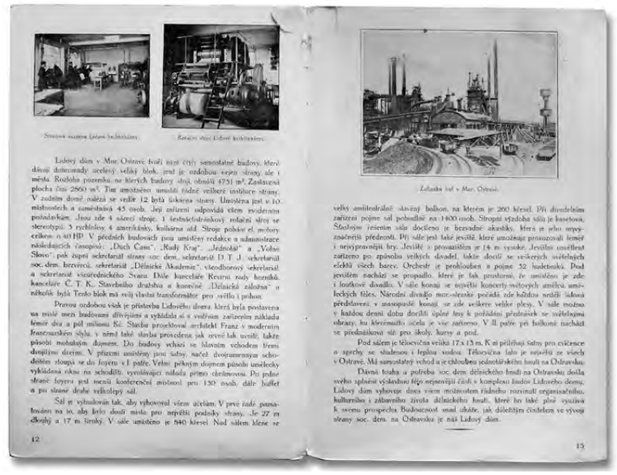

Strojovna ústřední čerpací kolektivní. Kotelna ústřední kolektivní.

Zařízení jedné z Mor. Ostravských.

Lidový dům v Mor. Ostravě tvoří tři (!!!) samostatné budovy, které dohromady tvoří velký blok, jenž je středobodem svého okresu, ale i města. Rozloha pozemku, na kterých budovy stojí, obnáší 4751 m². Zastavěná plocha činí 2860 m². Tím umístěno umožnil řídně veškeré ústředí strany. V zadním domě nalézá se vedle 12 bytů lidového stavby. Umístěna jest v 10 místnostech a zaměstnává 45 osob. Její zařízení odpovídá všem moderním požadavkům. Jsou zde 4 sázecí stroje, 1 šestnáctistránkový rotační stroj se stereotypií, 5 rychlolisy, 4 automatický, kolárna atd. Stroje poháže el. motory celkem o 60 HP. V předních budovách jsou umístěny redakce a administrace následujících časopisů: „Duch Času", „Rudý Kraj", „Jednotář" a „Volné Slovo"; pak úřadní sekretariát strany soc. dem., sekretariát D. T. J., sekretariát soc. dem. brněnské, sekretariát „Dělnické Akademie", všeodborový sekretariát a sekretariát všeúředního Svazu. Dále kanceláře Krajské rady horníků, kanceláře Č. T. K., Stavebního družstva a konečně „Dělnická záložna" a nákupní. Jejich Tento blok má svůj vlastní transformátor pro světlo i pohon.

Pravou ozdobou však je přístavba Lidového domu, která byla postavena na místě onen budovami dřívějšími a vyhádala si s svým zařízením nákladu téměř dva a pol miliónu Kč. Slavbu provedl architekt Franz s moderním francouzském stylu, v němž také slavbu provedena jak uvnitř tak uvnitř, takže působí mohutným dojmem. Do budovy vchází se hlavním schodem třemi dostředními otvorů ve dvě hodiny v I. patře. Velmi pěkným dojmem působí umělecky vykládaná okna na schodišti, vyznívající nádhu přímo citátovému. Do jedné hlavní foyeru jest nazvíš konferenční místnosti pro 130 osob, dále bufet a pro slavné druhé velkolepý sál.

Sál je vybudován tak, aby vyhovoval všem účelům. V přízemí řadí pana-hnízdo na 10, ale krlo dvoji místa pro nejvíšší podsaky strany. Je 27 m dlouhý a 17 m široký. V sále umístěno je 840 křesel. Nad sálem klene se

703: *Lidový dům Mor. Ostrava* | 1924 | P010

ÚSTŘEDNÍ JATKY

označení: **P009**
rok: NEUVEDEN, MEZI LETY 1915–1935
autoři fotografií: KAREL HŮLEK
vydavatelství:
poznámka: 17 fotografií

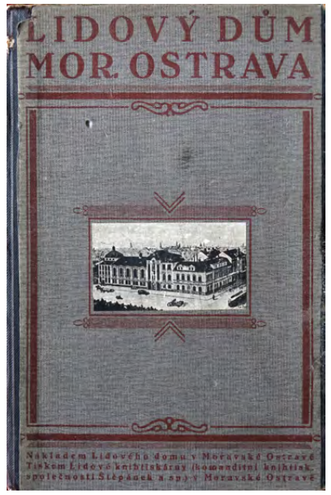

LIDOVÝ DŮM MOR. OSTRAVA

označení: **P010**
rok: 1924
autoři fotografií: ATELIER K. HŮLKA
vydavatelství: LIDOVÝ DŮM V MOR. OSTRAVĚ
poznámka: 17 FOTOGRAFIÍ, MAPA

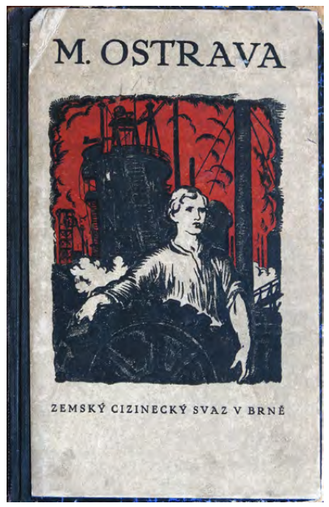

M. OSTRAVA

označení: **P011**
rok: 1925
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: ZEMSKÝ CIZINECKÝ SVAZ PRO MORAVU A SLEZSKO V BRNĚ
poznámka: 17 fotografií, mapa

TECHNICKÁ PRÁCE NA OSTRAVSKU 1926

označení: **P012**
rok: ASI 1926
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: SPOLEK ČESKOSLOVENSKÝCH INŽENÝRŮ

VÍTKOVICKÉ HORNÍ A HUTNÍ TĚŽÍŘSTVO

označení: **P013**
rok: 1926
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY
poznámka: 78 fotografií, mapa

MOR. OSTRAVA

označení: **P014**
rok: NEUVEDEN, ASI POLOVINA 20. LET 20. STOLETÍ
autoři fotografií: KAREL HŮLEK
vydavatelství: KAREL HŮLEK, MORAVSKÁ OSTRAVA

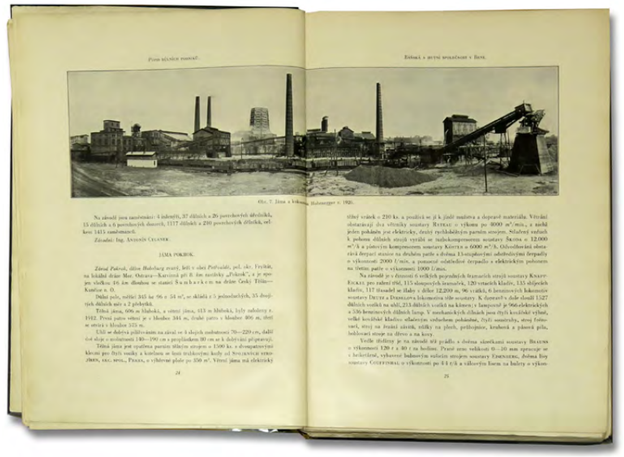

704: *Kamenouhelné doly Ostravsko-karvinského revíru IV* | 1929 | P016

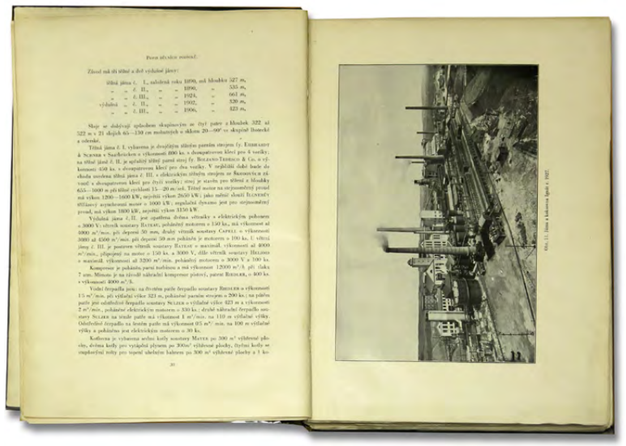

705: *Kamenouhelné doly Ostravsko-karvinského revíru IV* | 1929 | P016

100 LET VÍTKOVICKÝCH ŽELEZÁREN 1828–1928

označení: **P015**
rok: ASI 1928
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY
poznámka: SAMOSTATNÝ VÝTISK V NĚMČINĚ

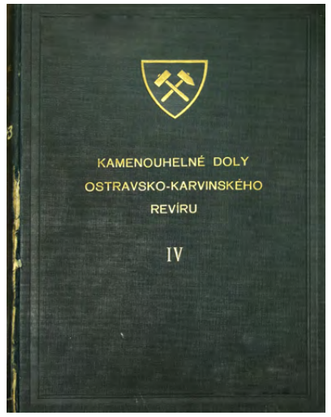

KAMENOUHELNÉ DOLY OSTRAVSKO-KARVINSKÉHO REVÍRU IV

označení: **P016**
rok: 1929
autoři fotografií:
vydavatelství:
poznámka:

MOR. OSTRAVA A OSTRAVSKO-KARVÍNSKÝ KAMENOUHELNÝ REVÍR

označení: **P017**
rok: 1930
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: DARI – BERLÍN
poznámka: VYDÁNO V RÁMCI EDICE O EVROPSKÝCH MĚSTĚCH

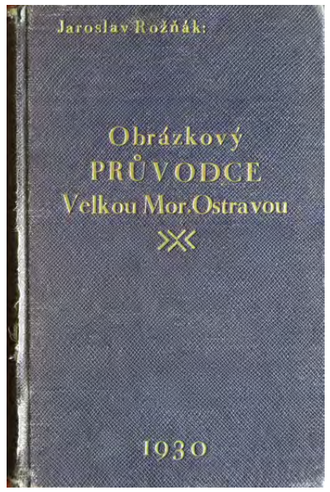

OBRÁZKOVÝ PRŮVODCE VELKOU MOR. OSTRAVOU

označení: **P018**
rok: 1930
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: VLASTNÍM NÁKLADEM
poznámka: SESTAVIL JAROSLAV ROŽŇÁK, POZDĚJI 2. vydání

VÍTKOVICE

označení: **P019**
rok: NEUVEDEN, ASI 30. LÉTA 20. STOLETÍ
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY
poznámka: FRANCOUZSKY, TÉMĚŘ SHODNÁ S TITULEM **P 020**

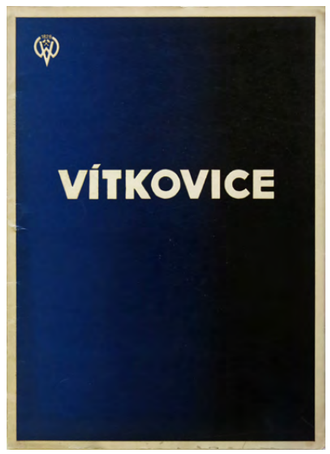

VÍTKOVICE

označení: **P020**
rok: NEUVEDEN, ASI 30. LÉTA 20. STOLETÍ
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY
poznámka: ANGLICKY, TÉMĚŘ SHODNÁ S TITULEM **P 019**

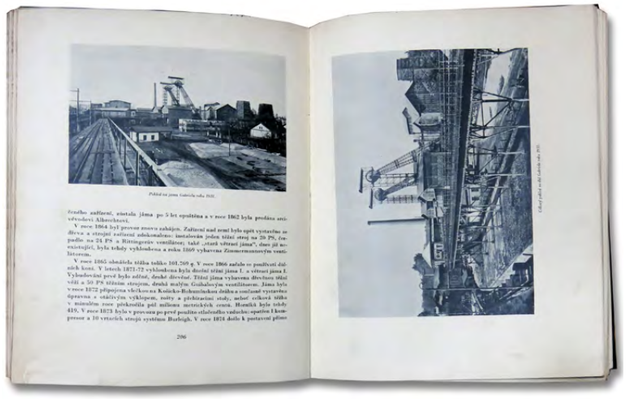

706: *Dvacet pět let Báňské a hutní společnosti* | asi 1931 | P023

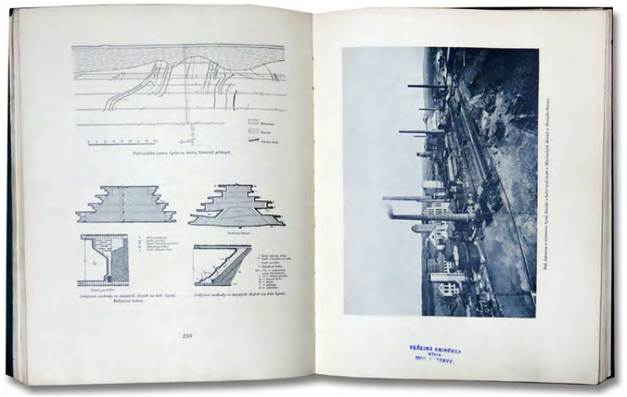

707: *Dvacet pět let Báňské a hutní společnosti* | asi 1931 | P023

WITKOWITZ: SCHIFFSBAUMATERIAL

(*VÍTKOVICE: MATERIÁL PRO STAVBU LODÍ*)

označení: **P021**
rok: NEUVEDEN, ASI 30. LÉTA 20. STOLETÍ
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY
poznámka: NĚMECKY, TISK – V. NEUBERT A SYNOVÉ, PRAHA-SMÍCHOV

EISENBAHNMATERIAL WITKOWITZER BERGBAU UND EISEN-HÜTTEN GEWERKSCHAFT IN WITKOWITZ MÄHREN, TSCHECH-OSLOVAKEI

(ŽELEZNIČNÍ KOLEJOVÁ VOZIDLA, VÍTKOVICKÉ HORNÍ A HUTNÍ TĚŽÍŘSTVO VE VÍTKOVICÍCH, MORAVA, ČESKOSLOVENSKO)

označení: **P022**
rok: NEUVEDEN, ASI 30. LÉTA 20. STOLETÍ
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY
poznámka: NĚMECKY, TISK – ČESKÁ GRAFICKÁ UNIE, PRAHA

DVACET PĚT LET BÁŇSKÉ A HUTNÍ SPOLEČNOSTI

označení: **P023**
rok: 1931
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: BÁŇSKÁ A HUTNÍ SPOLEČNOST

708: *Almanach Palace hotel international* | 30. léta 20. století | P024

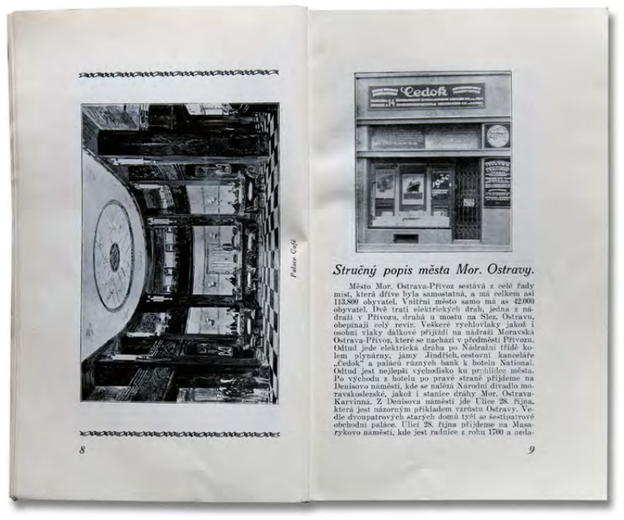

709: *Almanach Palace hotel international* | 30. léta 20. století | P024

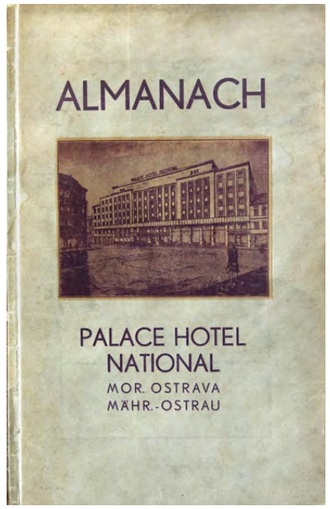

ALMANACH PALACE HOTEL NATIONAL

označení: **P024**
rok: 30. LÉTA 20. století
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO

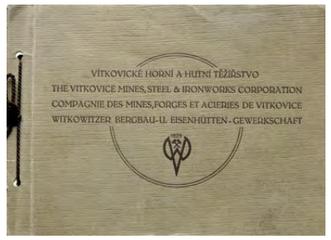

VÍTKOVICKÉ HORNÍ A HUTNÍ TĚŽÍŘSTVO

označení: **P025**
rok: NEUVEDEN, ASI 30. LÉTA 20. STOLETÍ
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY
poznámka: 30 FOTOGRAFIÍ

OSTRAVA, ČESKOSLOVENSKO

označení: **P026**
rok: NEUVEDEN, ASI 30. LÉTA 20. STOLETÍ
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEZNÁMÉ

TECHNICKÁ PRÁCE NA OSTRAVSKU 1926–1936

označení: **P027**
rok: 1936
autoři fotografií:
vydavatelství:
poznámka:

MORAVSKÁ OSTRAVA

označení: **P028**
rok: 1937
autoři fotografií:
vydavatelství: NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ PROPAGACE ČESKOSLOVENSKA

WITKOWITZ IRONWORKS

(*VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY*)

označení: **P029**
rok: NEUVEDEN, ASI 2. POLOVINA 30. LET
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY
poznámka: SAMOSTATNÝ VÝTISK V NĚMČINĚ, ANGLIČTINĚ, ŠPANĚLŠTINĚ A RUŠTINĚ

LIDSKÁ PRÁCE V ŽELEZÁRNÁCH

označení: **P030**
rok: 1938
autoři fotografií: FRANTIŠEK LERCH (V KNIZE NEUVEDEN)
vydavatelství: OSKAR FEDERER, ŽELEZÁRNY VÍTKOVICE
poznámka: SAMOSTATNÝ VÝTISK V NĚMČINĚ, TISK – V. NEUBERT A SYNOVÉ, PRAHA-SMÍCHOV

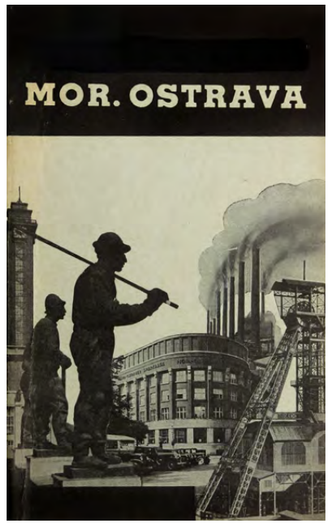

MOR. OSTRAVA: STRUČNÝ PRŮVODCE

označení: **P031**
rok: 1939
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: LIDOTISK V MOR. OSTRAVĚ
poznámka: TISK – LIDOTISK V MOR. OSTRAVĚ

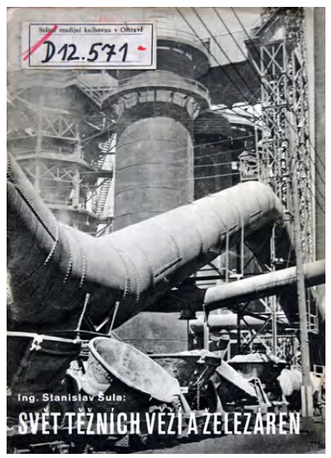

SVĚT TĚŽNÍCH VĚŽÍ A ŽELEZÁREN

označení: **P032**
rok: NEUVEDEN, ASI 1940
autoři fotografií: LERCH (VÍTKOVICE), HIPMAN (PRAŽSKÁ ŽELEZÁŘSKÁ)
vydavatelství: VÝBOR PRO NOVÉ HMOTY S PODPOROU SPOLKU OCEL
poznámka: TISK – V. NEUBERT A SYNOVÉ, PRAHA-SMÍCHOV

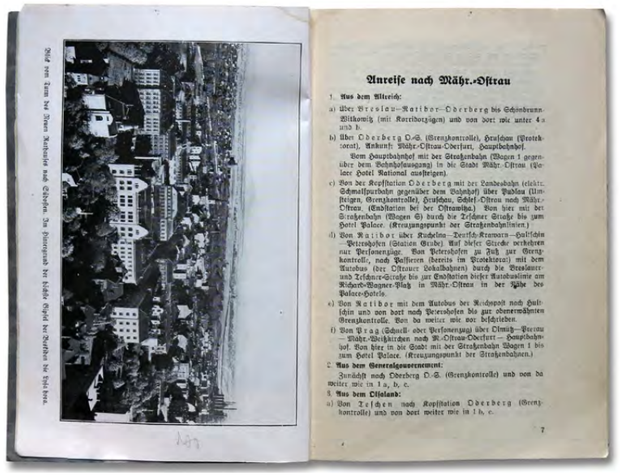

710: *Führer durch Mährisch Ostrau und Umgebung* | 1941 | P033

711: *Führer durch Mährisch Ostrau und Umgebung* | 1941 | P033

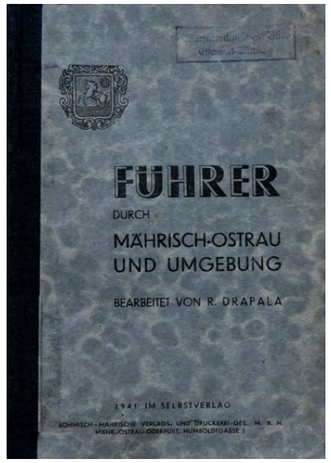

FÜHRER DURCH MÄHRISCH OSTRAU UND UMGEBUNG

(*PRŮVODCE MORAVSKOU OSTRAVOU A OKOLÍM*)

označení: **P033**
rok: 1941
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: ČESKOMORAVSKÉ NAKLADATELSTVÍ, MORAVSKÁ OSTRAVA
poznámka: NĚMECKY, 24 FOTOGRAFIÍ, MAPA

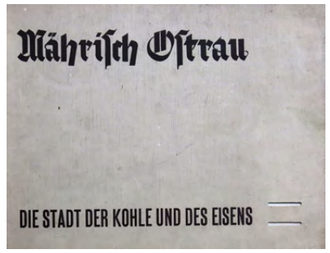

MÄHRISCH OSTRAU: DIE STADT DER KOHLE UND DES EISENS

(*MORAVSKÁ OSTRAVA: MĚSTO UHLÍ A ŽELEZA*)

označení: **P034**
rok: NEUVEDEN, ASI 1942
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: VLÁDNÍ ZMOCNĚNEC MĚSTA MOR. OSTRAVA
poznámka: NĚMECKY, TISK – M. SCHULZ, A. G. PRAG

SLEZSKÝ POZDRAV

označení: **P035**
rok: NEUVEDEN, ASI 1945
autoři fotografií: R. MIKULA
vydavatelství: NEUVEDENO

PRÁCE JE ŽIVÁ

označení: **P036**
rok: 1945
autoři fotografií:
vydavatelství:
poznámka: PŘEVAŽUJÍ FOTOGRAFIE PRAŽSKÉ ŽELEZÁŘSKÉ, TISK – ČESKÁ GRAFICKÁ UNIE, PRAHA

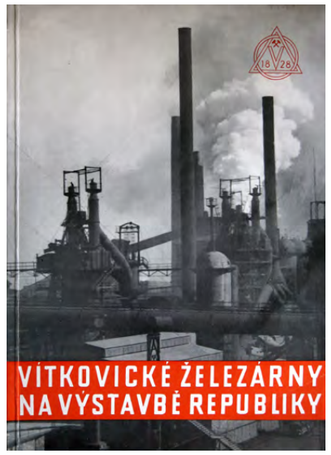

VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY NA VÝSTAVBĚ REPUBLIKY

označení: **P037**
rok: 1946
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY, N. P.

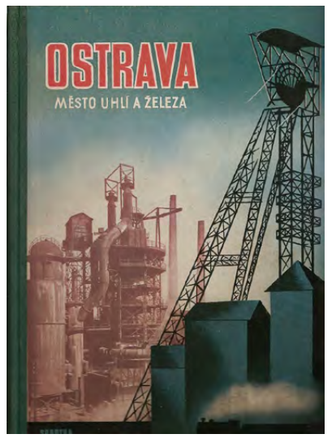

OSTRAVA: MĚSTO UHLÍ A ŽELEZA

označení: **P038**
rok: 1947
autoři fotografií: FOTOATELIÉRY KAREL UNZEITIG, KAREL HŮLEK, PODBIEROVÁ V OSTRAVĚ, ZDENA ZÁPALOVÁ, F. TOMICA, FIRLIČINSKÝ, FR. CHYTIL V OSTRAVĚ, FOTO FRÁŇA HUML VE FRENŠTÁTĚ POD RADHOŠTĚM
vydavatelství: NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ PROPAGACE ČESKOSLOVENSKA V PRAZE
poznámka: VYDÁNO V RÁMCI EDICE „NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ PROPAGACE ČESKOSLOVENSKA“ V ŘADĚ A, SVAZEK XXVI

712: *Technická práce na Ostravsku 1936–1967* | asi 1947 | P039

713: *Technická práce na Ostravsku 1936–1967* | asi 1947 | P039

714: *Technická práce na Ostravsku 1936–1967* | asi 1947 | P039

TECHNICKÁ PRÁCE NA OSTRAVSKU 1936–1946

označení: **P039**
rok: ASI 1947
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: SPOLEK ČESKOSLOVENSKÝCH INŽENÝRŮ ODBORU V MORAVSKÉ OSTRAVĚ

1948–1989

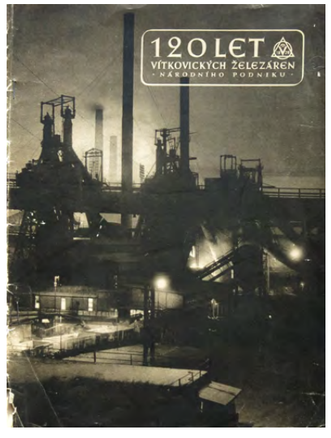

120 LET VÍTKOVICKÝCH ŽELEZÁREN, NÁRODNÍHO PODNIKU

označení: **P040**
rok: 1948
autoři fotografií: KAREL KANIA
vydavatelství: VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY

OSTRAVSKO REPUBLICE

označení: **P041**
rok: 1949
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: KRAJSKÝ VÝBOR KSČ V OSTRAVĚ
poznámka: VYDÁNO K PŘÍLEŽITOSTI IX. SJEZDU V PRAZE

VÝSTAVBA OSTRAVSKA

označení: **P042**
rok: 1950
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: MINISTERSTVO INFORMACÍ A OSVĚTY A NAKLADATELSTVÍ ORBIS
poznámka: NÁKLAD 50 000 KS

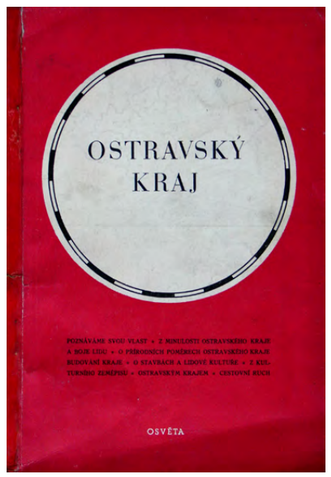

OSTRAVSKÝ KRAJ

označení: **P043**
rok: 1951
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: OSVĚTA
poznámka: VYŠLO V RÁMCI EDICE O VYBRANÝCH KRAJÍCH ČESKOSLOVENSKA

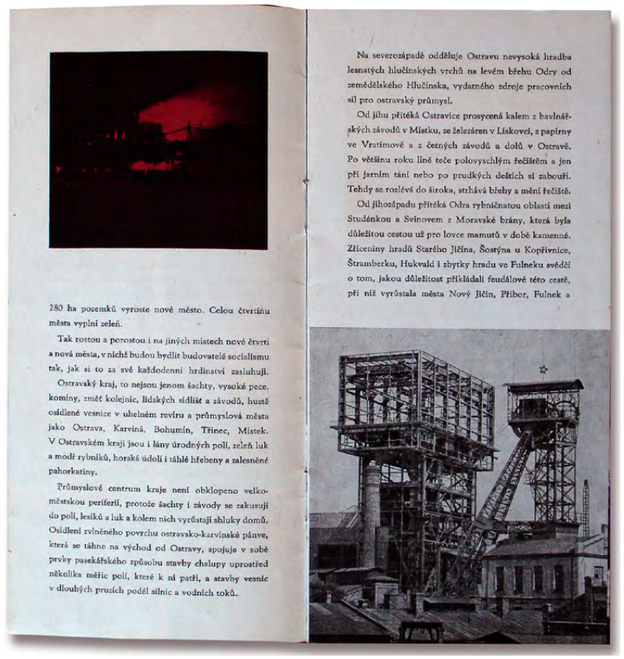

Na severozápadě odděluje Ostravu nevysoká hradba lesnatých hlučínských vrchů na levém břehu Odry od zemědělského Hlučínska, výdatného zdroje pracovních sil pro ostravský průmysl.

Od jihu přitéká Ostravice prosycená kalem z bavlnářských závodů v Místku, ze železáren v Lískovci, z papírny ve Vratimově a z četných závodů a dolů v Ostravě. Po většinu roku líně teče polovyschlým řečištěm a jen při jarním tání nebo po prudkých deštích si zabouří. Tehdy se rozlévá do široka, strhává břehy a mění řečiště.

Od jihozápadu přitéká Odra rybničnatou oblastí mezi Studénkou a Svinovem z Moravské brány, která byla důležitou cestou už pro lovce mamutů v době kamenné. Zříceniny hradů Starého Jičína, Šostýna u Kopřivnice, Štramberku, Hukvald i zbytky hradu ve Fulneku svědčí o tom, jakou důležitost přikládali feudálové této cestě, při níž vyrůstala města Nový Jičín, Příbor, Fulnek a

280 ha pozemků vyroste nové město. Celou čtvrtinu města vyplní zeleň.

Tak rostou a porostou i na jiných místech nové čtvrti a nová města, v nichž budou bydlit budovatelé socialismu tak, jak si to za své každodenní hrdinství zasluhují.

Ostravský kraj, to nejsou jenom šachty, vysoké pece, komíny, změť kolejiště, lidských sídlišť a závodů, hustě osídlené vesnice v uhelném revíru a průmyslová města jako Ostrava, Karviná, Bohumín, Třinec, Místek. V Ostravském kraji jsou i lány úrodných polí, zeleň luk a modř rybníků, horaké údolí i táhlé hřebeny a zalesněné pahorkatiny.

Průmyslové centrum kraje není obklopeno velkoměstskou periferií, protože šachty i závody se zakusují do polí, lesíků a luk a kolem nich vyrůstají shluky domů. Osídlení zvlněného povrchu ostravsko-karvinské pánve, která se táhne na východ od Ostravy, spojuje v sobě prvky pasekářského způsobu stavby chalupy uprostřed několika měřic polí, které k ní patří, a stavby vesnic v dlouhých pruzích podél silnic a vodních toků.

715: *Ostravsko* | 1953 | P045

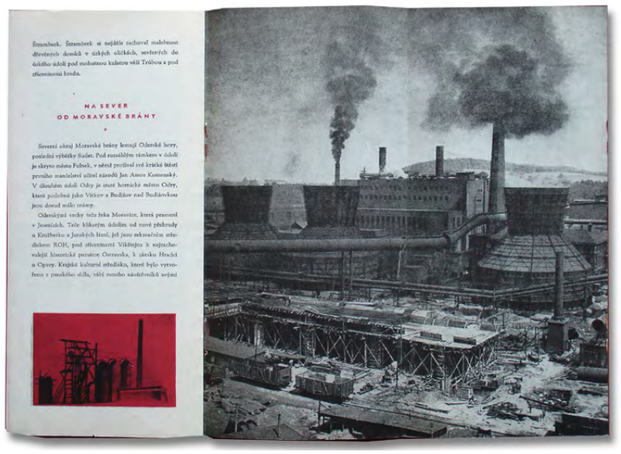

Štramberk. Štramberk si zejména zachoval malebnost dřevěných domků v úzkých uličkách, seskupených do úzkého údolí pod mohutnou kulatou věží Trúbou a pod zříceninami hradu.

NA SEVER
OD MORAVSKÉ BRÁNY

Severní okraj Moravské brány lemují Oderské hory, poslední výběžky Sudet. Pod rozsáhlým sítnikem v údolí je skrytá rodná Fulneč, v němž prožilval svá krásná léta proslulý manželství učitel národů Jan Amos Komenský. V úbočním údolí Odry je starý hornické město Odry, které pozdržel jako Vítkov a Budišov nad Budišovkou jsou dosud velké zbytky.

Oderskými vrchy teče řeka Moravice, která pramení v Jeseníkách. Tyto kilometry údolím od nové přehrady u Kružberka a Jindřichů hradí, jsou zakonzervovány středisko ROH, pod zříceninami Vikštejna k nejstarší historické památce Ostravska, k zámku Hradci n Opavy. Krajské kulturní středisko, které bylo vytvořeno z pamětního stříbra, vždy rozsáhlo národnědvědčí svými

716: *Ostravsko* | 1953 | P045

VELIKÉ DÍLO: FOTOGRAFICKÁ REPORTÁŽ O PRVNÍ STAVBĚ SOCIALISMU – NOVÉ HUTI KLEMENTA GOTTWALDA V OSTRAVĚ-KUNČICÍCH

označení: **P044**
rok: 1952
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: JAN TACHEZY, ROSTISLAV NOVÁK, EMIL BICAN, EMIL FAFEK, JIŘÍ KANDERT, EVALD LEDERER, LADISLAV PŘÍBORSKÝ, JIŘÍ ROBEK, VLADIMÍR RÝPAR, JAROSLAV STONÁČEK, BEDŘICH VÁCLAVÍK
vydavatelství: ORBIS

OSTRAVSKO

označení: **P045**
rok: 1953
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: ČEDOK, n. p.
poznámka: PROPAGAČNÍ BROŽURA

NA STAVBÁCH OSTRAVSKA

označení: **P046**
rok: 1953
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: ČTK a J. HANKA
vydavatelství: PRÁCE – VYDAVATELSTVO ROH

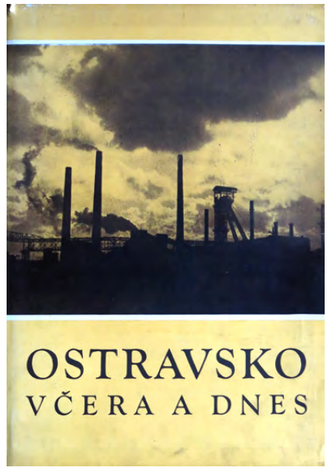

OSTRAVSKO VČERA A DNES

označení: **P047**
rok: 1954
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: BIČIŠTĚ, FIRLIČINSKÝ, KOLÁŘ, ČTK ŠVORČÍK aj.
vydavatelství: KRAJSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR V OSTRAVĚ
poznámka: NÁKLAD 3 000 KS

OSVOBOZENÉ OSTRAVSKO BUDUJE

označení: **P048**
rok: NEUVEDEN, ASI 1955
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: KRAJSKÝ VÝBOR KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA V OSTRAVĚ, ODD. AGITACE A PROPAGANDY

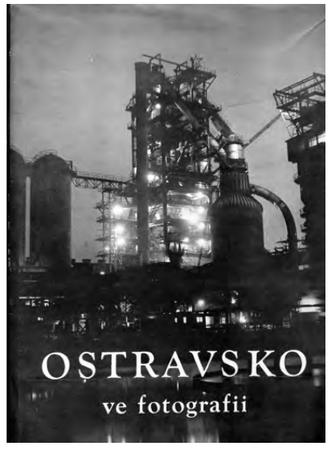

OSTRAVSKO VE FOTOGRAFII

označení: **P049**
rok: 1958
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: BEDŘICH BIČIŠŤ, JOSEF BIEL, VÁCLAV BRYNDÁČ, JAROSLAV ČECH, FRANTIŠEK HERSCHL, RUDOLF JANDA, KAREL KANIE, FRANTIŠEK KRASL, ARNOŠT PUSTKA, JOSEF SOLNICKÝ, JOSEF ŠKOPA, VEŇEK ŠVORČÍK, ARCHIV SLEZSKÉHO MUZEA V OPAVĚ A ČTK
vydavatelství: KRAJSKÉ NAKLADATELSTVÍ V OSTRAVĚ

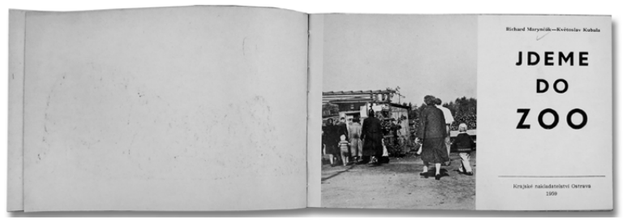

717: *Jdeme do zoo* | 1959 | P050

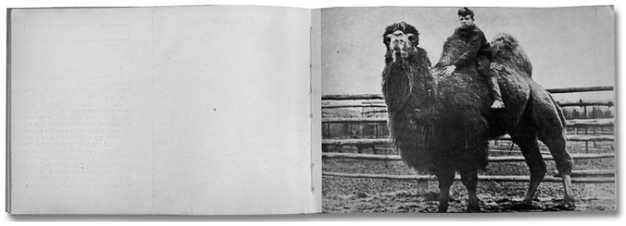

718: *Jdeme do zoo* | 1959 | P050

719: *Jdeme do zoo* | 1959 | P050

720: *Jdeme do zoo* | 1959 | P050

JDEME DO ZOO

označení: **P050**
rok: 1959
barevnost:
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA
vydavatelství: KRAJSKÉ NAKLADATELSTVNÍ OSTRAVA

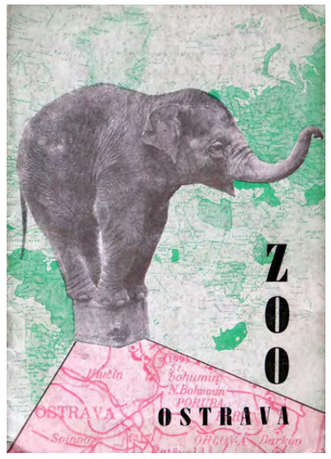

ZOO OSTRAVA

označení: **P051**
rok: NEUVEDEN, ASI 1960
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: ERICH TYLÍNEK, KVĚTOSLAV KUBALA, ARNOŠT PUSTKA, VILÉM PALEČNÝ
vydavatelství: KRAJSKÉ NAKLADATELSTVÍ OSTRAVA

OKR – DŮL RUDÝ ŘÍJEN OSTRAVA

označení: **P052**
rok: 1962
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: ÚV KSČ, OSTRAVA
poznámka: FOTOGRAFIE DOPROVÁZENY DROBNÝMI ILUSTRACEMI A VERŠI

OSTRAVA BAREVNÁ

označení: **P053**
rok: 1962, 1963
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: FRANTIŠEK KRASL
vydavatelství: KRAJSKÉ NAKLADATELSTVNÍ OSTRAVA

721: *Hornické učiliště Dolu Zárubek* | 1963 | P054

722: *Hornické učiliště Dolu Zárubek* | 1963 | P054

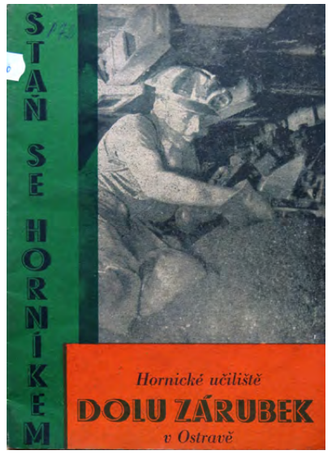

HORNICKÉ UČILIŠTĚ DOLU ZÁRUBEK

označení: **P054**
rok: 1963
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: ARCHIV ZÁRUBECKÉHO HAVÍŘE, FOTOKROUŽEK OU ZÁRUBEK
vydavatelství: ODBORNÉ UČILIŠTĚ DOLU ZÁRUBEK
poznámka: NÁKLAD 2 000 KS

STAŇ SE HORNÍKEM DOLU STALIN V OSTRAVĚ-HEŘMANICÍCH

označení: **P055**
rok: NEUVEDEN, ASI 60. LÉTA 20. STOLETÍ
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: GABRIEL LIGOTSKÝ, VILÉM WIEDEMANN, ČTK – VĚNEK ŠVORČÍK, BŘETISLAV KNEBL, NOVÁ SVOBODA – VÁCLAV BRYNDÁČ
vydavatelství: SPRÁVA DOLU STALIN V OSTRAVĚ-HEŘMANICÍCH

OKR: DŮL RUDÝ ŘÍJEN, OSTRAVA HEŘMANICE

označení: **P056**
rok: NEUVEDEN, ASI 60. LÉTA AŽ 70. LÉTA 20. STOLETÍ
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: ZDENĚK BERNADT
vydavatelství: PERSONÁLNÍ ODBOR PODNIKU

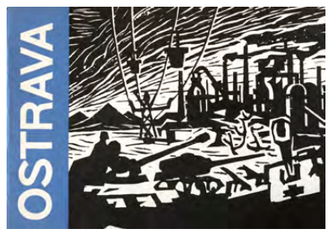

OSTRAVA

označení: **P057**
rok: 1965
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: VYDAVATELSTVÍ ČASOPISŮ MNO

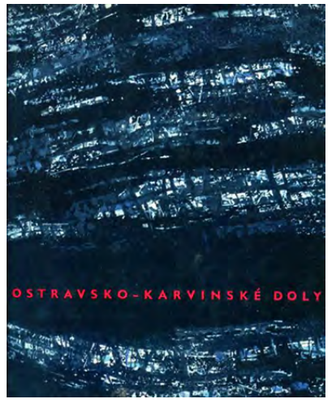

OSTRAVSKO-KARVINSKÉ DOLY

označení: **P058**
rok: 1966
barevnost: ČERNOBÍLÉ, MÍSTY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: JOSEF JEŘÁBEK, KVĚTOSLAV KUBALA, VĚNEK ŠVORČÍK, LADISLAV VÁCHA, MIROSLAV KUBALA
vydavatelství: OBOROVÉ ŘEDITELSTVÍ OSTRAVSKO-KARVINSKÝCH DOLŮ V NAKLADATELSTVÍ SVOBODA

OSTRAVA

označení: **P059**
rok: NEUVEDEN, ASI 1967 (dle vydání k 700 let výročí vzniku města)
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA
vydavatelství: MĚSTSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR – ŠKOLSKÁ A KULTURNÍ KOMISE

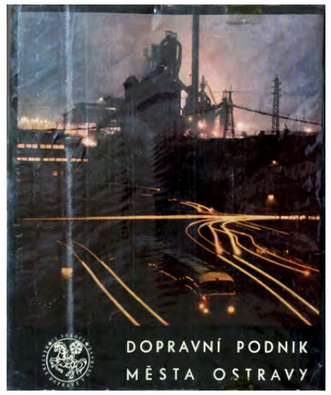

DOPRAVNÍ PODNIK MĚSTA OSTRAVY

označení: **P060**
rok: 1969
barevnost: ČERNOBÍLÉ, NA KONCI KNIHY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: FRANTIŠEK KRASL, KAREL VOJKOVSKÝ, RUDOLF PAVELEK, FRANTIŠEK DVOŘÁK, LADISLAV MAREK, ARCHIV DPMO
vydavatelství: DOPRAVNÍ PODNIK MĚSTA OSTRAVY

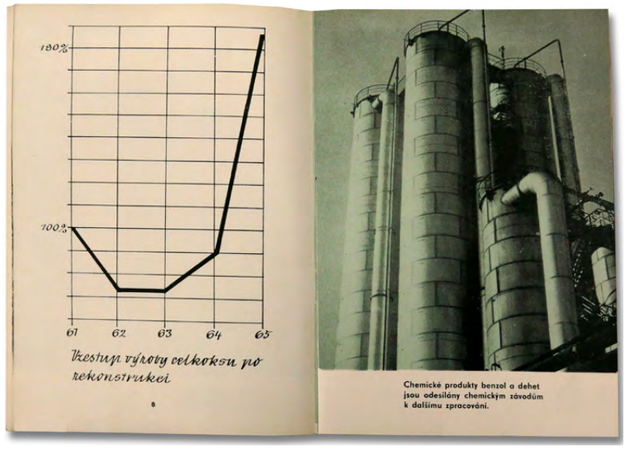

723: *Vysoké pece, koksovna, aglomerace, vanadovna, údržba* | po 1966 | P061

724: *Vysoké pece, koksovna, aglomerace, vanadovna, údržba* | po 1966 | P061

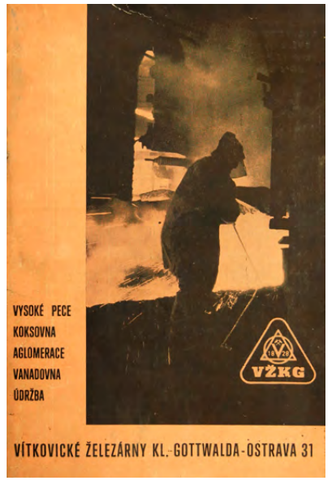

VYSOKÉ PECE, KOKSOVNA, AGLOMERACE, VANADOVNA, ÚDRŽBA

označení: **P061**
rok: NEUVEDEN, PO ROCE 1966
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: ANDĚLÍN DAMEC, KAREL KANIA
vydavatelství: VYSOKOPECNÍ ZÁVOD VŽKG

POZEMNÍ STAVBY OSTRAVA

označení: **P062**
rok: NEUVEDEN, ASI 1971 (dle vydání k výročí 25 let od založení podniku)
barevnost: BAREVNÉ, MÍSTY I ČERNOBÍLÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: Š. SMIDŽÁR, S. MACHALA, F. AUGUSTIN
vydavatelství: ÚSEK PERSONÁLNÍHO NÁMĚSTKA PODNIKOVÉHO ŘEDITELE N. P. POZEMNÍ STAVBY OSTRAVA

SEVEROMORAVKSÝ KRAJ

označení: **P063**
rok: 1971
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: J. BYRTUS, F. GABČAN, A. GRIBOVSKÝ, A. PUSTKA, V. REICHMANN, P. SIKULA, J. SOLNICKÝ
vydavatelství: PÉČE FONDU KULTURNÍHO ROZVOJE SEVEROMORAVSKÉHO KRAJE

725: *Moravské chemické závody, n. p. Ostrava 2* | kolem roku 1972 | P066

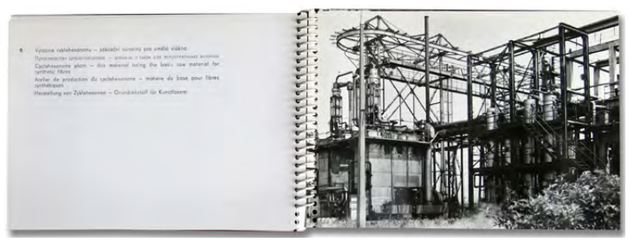

726: *Moravské chemické závody, n. p. Ostrava 2* | kolem roku 1972 | P066

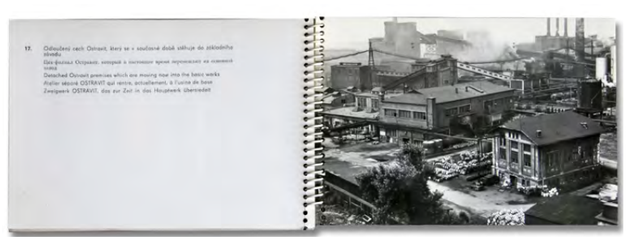

727: *Moravské chemické závody, n. p. Ostrava 2* | kolem roku 1972 | P066

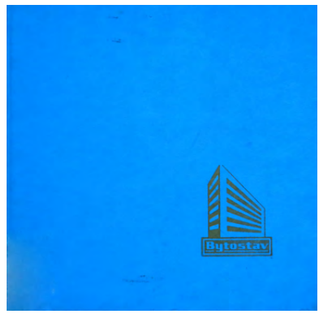

DVACET LET PRÁCE A ÚSPĚCHŮ BUDOVATELŮ SOCIALISTICKÝCH SÍDLIŠŤ A MĚST, NÁRODNÍ PODNIK BYTOSTAV, NOSITEL ŘÁDU PRÁCE

označení: **P064**
rok: 1971
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: IVO KUBÍČEK, RUDOLF ADAMUS
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI NÁRODNÍ PODNIK BYTOSTAV

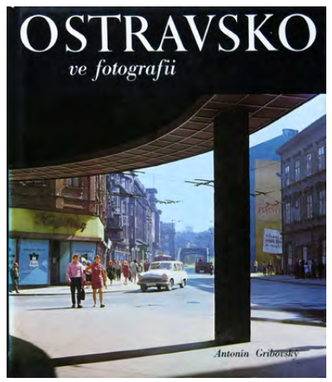

OSTRAVSKO VE FOTOGRAFII

označení: **P065**
rok: 1971, 1972
barevnost: ČERNOBÍLÉ, MÍSTY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: ANTONÍN GRIBOVSKÝ
vydavatelství: OSVETA (1971), OSVETA A PROFIL (1972)

MORAVSKÉ CHEMICKÉ ZÁVODY N. P. OSTRAVA 2

označení: **P066**
rok: NEUVEDEN, ASI 1972
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: J. HUDEČEK
vydavatelství: MORAVSKÉ CHEMICKÉ ZÁVODY

VŠB OSTRAVA

označení: **P067**
rok: 1973
barevnost: ČERNOBÍLÉ, MÍSTY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA, MIROSLAV BENÁTSKÝ, BŘETISLAV ADAMUS
vydavatelství: VŠB V OSTRAVĚ ve STÁTNÍM PEDAGOGICKÉM NAKLADATELSTVÍ V OSTRAVĚ

ZOO OSTRAVA

označení: **P068**
rok: 1973
barevnost: ČERNOBÍLÉ, MÍSTY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: EDUARD DVORSKÝ, LUDVÍK KUNC, ERICH TYLÍNEK, VĚNEK ŠVORČÍK, JÁN KYSEL, FRANTIŠEK KRASL, ARCHIV ZOO OSTRAVA
vydavatelství: ZOO OSTRAVA

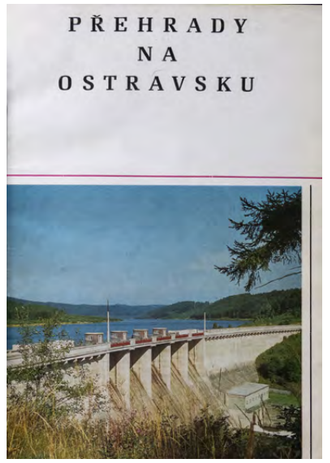

PŘEHRADY NA OSTRAVSKU

označení: **P069**
rok: 1973
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: MILAN BILÍK, JAN ČERMÁK, RUDOLF JANDA, JIŘÍ KOHOUT, JAN PAVLICA, JOSEF SOLNICKÝ A ARCHIVY RŮZNÝCH PODNIKŮ
vydavatelství: MINISTERSTVO LESNÍHO A VODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ ČSR VE SPOLUPRÁCI S ČESKOSLOVENSKÝM PŘEHRADNÍM VÝBOREM, ČESKÝM SVAZEM STAVEBNÍCH INŽENÝRŮ, POVODÍM ODRY V OSTRAVĚ A HYDROPROJEKTEM V PRAZE

OSTRAVA

označení: **P070**
rok: 1974
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: PETR SIKULA
vydavatelství: NEUVEDENO

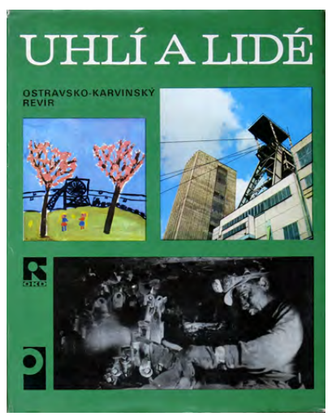

UHLÍ A LIDÉ

označení: **P071**
rok: 1974
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA, FEDOR GABČAN, FRANTIŠEK KRASL, OLDŘICH KRČ, PETR SIKULA, LIBOMÍR KOLÁTEK A VOKD
vydavatelství: PROFIL

728: *Vítkovické stavby včera dnes a zítra* | asi 2. pol. 70. let 20. stol. | P072

729: *Ostravsko-karvinské koksovny* | asi 2. 1975 | P075

730: *Ostravsko-karvinské koksovny* | asi 2. 1975 | P075

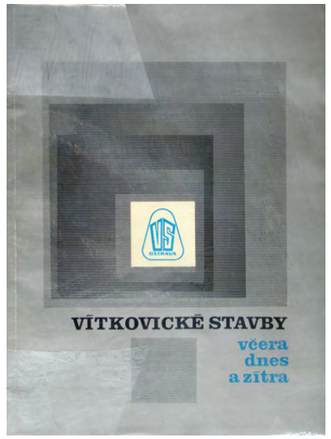

VÍTKOVICKÉ STAVBY VČERA DNES A ZÍTRA

označení: **P072**
rok: NEUVEDEN, ASI 2. POLOVINA 70. LET 20. STOLETÍ
barevnost: BAREVNÉ I ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: PROPAGACE VÍTKOVICKÝCH STAVEB OSTRAVA

70 LET VÝROBY VÝLISKŮ V LISOVNĚ ZÁVODU 3

označení: **P073**
rok: NEUVEDEN, ASI 1975
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY

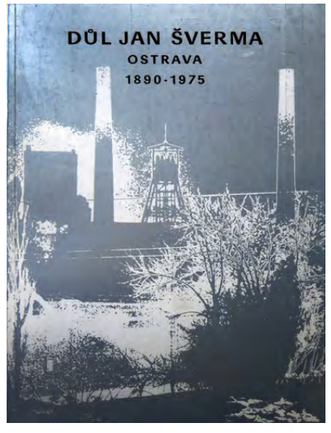

DŮL JAN ŠVERMA OSTRAVA, 1890–1975

označení: **P074**
rok: NEUVEDEN, ASI 1975
barevnost: BAREVNÉ I ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: MILOŠ POLÁŠEK
vydavatelství: DŮL JAN ŠVERMA

OSTRAVSKOKARVINSKÉ KOKSOVNY

označení: **P075**
rok: NEUVEDEN, ASI 1975 (K PŘÍLEŽITOSTI 30 LETO OD OSVOBOZENÍ)
barevnost: BAREVNÉ I ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: OSTRAVSKOKARVINSKÉ KOKSOVNY

OSTRAVA 1945–1975

označení: **P076**
rok: 1975
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: PETR SIKULA, EVŽEN TOŠENOVSKÝ, ARCHIV ÚHA OSTRAVA
vydavatelství: ÚTVAR HLAVNÍHO ARCHITEKTA MĚSTA OSTRAVY

OSTRAVSKO

označení: **P077**
rok: 1975
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: FRANTIŠEK KRASL
vydavatelství: ČTK PRESSFOTO

30 VÍTĚZNÝCH LET SEVEROMORAVSKÉHO KRAJE

označení: **P078**
rok: 1975
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NOVÁ SVOBODA, OSTRAVA

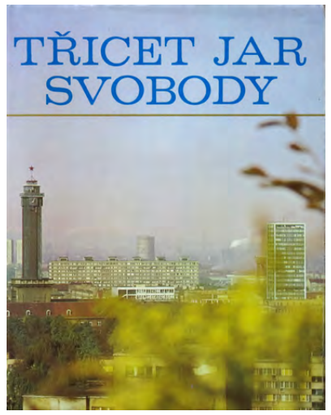

TŘICET JAR SVOBODY

označení: **P079**
rok: 1975
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: FRANCISZEK BAŁON, FEDOR GABČAN, ANTONÍN GRIBOVSKÝ, FRANTIŠEK KRASL, KVĚTOSLAV KUBALA, MILOŠ POLÁŠEK
vydavatelství: PROFIL

731: *Nová huť Klementa Gottwalda* | asi 1976 | P081

732: *Nová huť Klementa Gottwalda* | asi 1976 | P081

OSTRAVA: SEDM STALETÍ MĚSTA

označení: **P080**
rok: 1975
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA
vydavatelství: NÁRODNÍ VÝBOR MĚSTA OSTRAVY

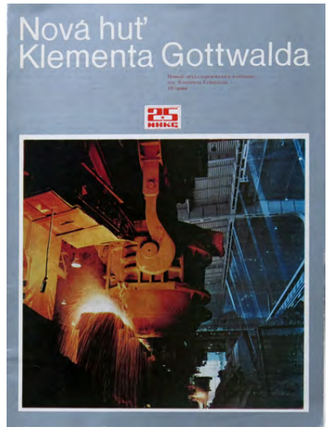

NOVÁ HUŤ KLEMENTA GOTTWALDA

označení: **P081**
rok: NEUVEDEN, ASI 1976 (podle vydání k výročí 25 let od vzniku NHKG)
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NOVÁ HUŤ KLEMENTA GOTTWALDA, OSTRAVA

OSTRAVA

označení: **P082**
rok: 1977
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NÁRODNÍ VÝBOR MĚSTA OSTRAVY, ODBOR PRO OBCHOD A CESTOVNÍ RUCH

DOPRAVA V OSTRAVĚ

označení: **P083**
rok: 1977
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: PETR SIKULA, ARCHIV MĚSTA OSTRAVY, ARCHIV DPMO, STAVOPROJEKT, ÚTVAR DOPRAVNÍHO INŽENÝRSTVÍ MĚSTA OSTRAVY
vydavatelství: ÚTVAR DOPRAVNÍHO INŽENÝRSTVÍ MĚSTA OSTRAVY

733: *Poznej svůj obvod: Obvod Ostrava 2* | 1978 | P087

734: *Poznej svůj obvod: Obvod Ostrava 2* | 1978 | P087

735: *Poznej svůj obvod: Obvod Ostrava 2* | 1978 | P087

OSTRAVSKO-KARVINSKÝ REVÍR

označení: **P084**
rok: NEUVEDEN, ASI 1977 (podle snímků výročí 60 let od VŘSR)
barevnost: barevné FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA, JAROSLAV SEMECKÝ, ČENĚK KROČEK, FRANTIŠEK SIKORA, JAROMÍR MISIAČEK, VLASTIMIL NOVÁK, RUDOLF PEŘINA, FRANTIŠEK ZVARDOŇ
vydavatelství: OKD

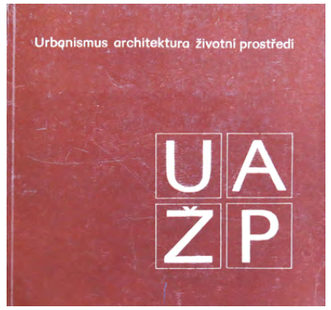

OSTRAVA: URBANISMUS, ARCHITEKTURA A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ MĚSTA

označení: **P085**
rok: 1978
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NÁRODNÍ VÝBOR MĚSTA OSTRAVY

OKD – DŮL HLUBINA, K. P.

označení: **P086**
rok: NEUVEDEN, ASI 1978
barevnost: ČERNOBÍLÉ, MÍSTY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: STANISLAV TVRZ, ARCHIV
vydavatelství: VEDENÍ PODNIKU DOLU HLUBINA, K. P. V OSTRAVĚ

POZNEJ SVŮJ OBVOD: OBVOD OSTRAVA 2

označení: **P087**
rok: 1978
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: OBVODNÍ NÁRODNÍ VÝBOR OSTRAVA 2

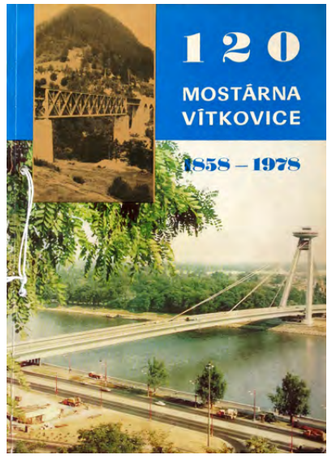

120 LET ZÁVODU 6 – MOSTÁRNY VÍTKOVIC

označení: **P088**
rok: 1978
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: DUŠAN HARTMAN, ARCHIV VÍTKOVIC, PROPAGACE VÍTKOVIC
vydavatelství: ŘÍDICÍ KOMISE ZÁVODU 6/620

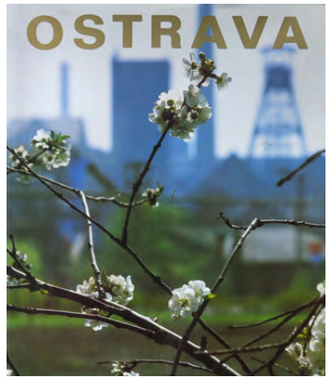

OSTRAVA

označení: **P089**
rok: 1978, 1980
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: JAN BYRTUS, KVĚTOSLAV KUBALA, MILOŠ POLÁŠEK, PETR SIKULA
vydavatelství: OSVETA A PROFIL

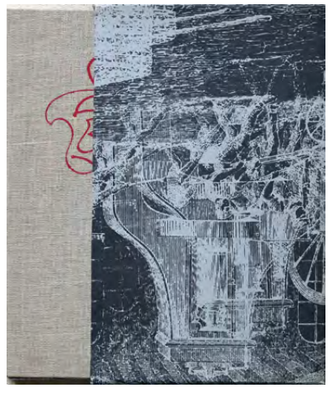

VÍTKOVICE

označení: **P090**
rok: 1979
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: VŽKG OSTRAVA

736: *Ostravsko-karvinský revír od A do Z* | 1979 | P091

737: *Ostravsko-karvinský revír od A do Z* | 1979 | P091

738: *Ostravsko-karvinský revír od A do Z* | 1979 | P091

OSTRAVSKO-KARVINSKÝ REVÍR OD A DO Z

označení: **P091**
rok: 1979
barevnost: BAREVNÉ I ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: JAROMÍR MISIAČEK A JAROSLAV SEMECKÝ (BAREVNÉ), VLADIMÍR KRČ, PAVEL MAJER, JAROMÍR MISIAČEK A OTA TOMÍK (ČERNO-BÍLÉ)
vydavatelství: GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ KONCERNU OKD OSTRAVA – ODBOR KÁDROVÉ A PERSONÁLNÍ PRÁCE

VŠB OSTRAVA

označení: **P092**
rok: 1980
barevnost: BAREVNÉ I ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: BŘETISLAV ADAMUS, KAMILA WYSOUDILOVÁ
vydavatelství: VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ V OSTRAVĚ VE STÁTNÍM PEDAGOGICKÉM NAKLADATELSTVÍ, N. P., PRAHA
poznámka: NÁKLAD 6 000 KS

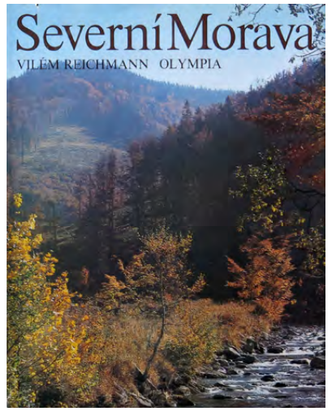

SEVERNÍ MORAVA

označení: **P093**
rok: 1980
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: VILÉM REICHMANN
vydavatelství: OLYMPIA

SEVEROMORAVSKÝ KRAJ: ZA PRÁCI/ ZA SVOBODU/ ZA SOCIALISMUS

označení: **P094**
rok: 1980
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA, EDUARD DVORSKÝ, ANTONÍN GRIBOVSKÝ, JAN JAN, ADOLF JANKOVSKÝ, FRANTIŠEK KRASL, PETR SIKULA, IVAN STRAŇÁK
vydavatelství: PROFIL

739: *30 let k. p. Výstavba ostravsko-karvinských dolů* | 1981 | P097

740: *30 let k. p. Výstavba ostravsko-karvinských dolů* | 1981 | P097

OSTRAVA: PŘESTAVBA A VÝSTAVBA MĚSTA

označení: **P095**
rok: NEUVEDEN, ASI 1980 (dle data povolení k tisku)
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: ÚTVAR HLAVNÍHO ARCHITEKTA MĚSTA OSTRAVY

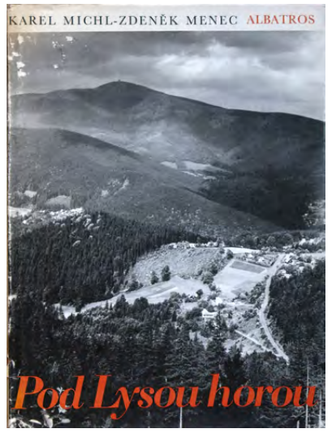

POD LYSOU HOROU

označení: **P096**
rok: 1981
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: ZDENĚK MENEC
vydavatelství: ALBATROS PRAHA

30 LET K. P. VÝSTAVBA OSTRAVSKOKARVINSKÝCH DOLŮ

označení: **P097**
rok: 1981
barevnost: BAREVNÉ I ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: FRANTIŠEK URBAN, KAREL KORBIEL, JAROSLAV SENECKÝ, JAN FIALA, PETR BERGER, ČTK
vydavatelství: VOKD OSTRAVA
poznámka: U PŘÍLEŽITOSTI 30 LET TRVÁNÍ VOKD

SEVEROMORAVSKÝM KRAJEM

označení: **P098**
rok: 1982
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: MIROSLAV KROB
vydavatelství: ČTK PRESSFOTO

CESTA DRUŽBY

označení: **P099**
rok: 1983
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA, MILOŠ POLÁŠEK, VLADIMÍR KONOVALOV, dále JAROMÍR BÁCHOREK, HANA ČÍHALOVÁ, JOSEF J. FIALA, MIROSLAV LANGER, ADOLF OLEJÁK, IVO PŘEČEK, IVAN STRAŇÁK, IVAN ŠEINER,
VLADIMÍR BOČKAREV, IGOR GAVRILOV, STANISLAV GOBLUJEV, VLADIMÍR KATICHIN, EDUARD KOTLJAKOV
vydavatelství: PROFIL A NIŽNĚVOLŽSKÉ NAKLADATELSTVÍ

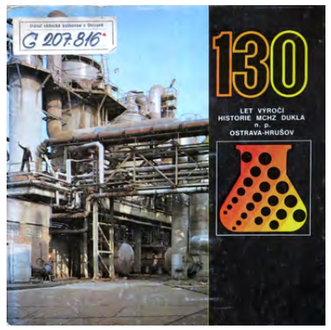

130 LET VÝROČÍ HISTORIE MCHZ DUKLA, N. P. OSTRAVA-HRUŠOV

označení: **P100**
rok: 1983
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: MORAVSKÉ CHEMICKÉ ZÁVODY

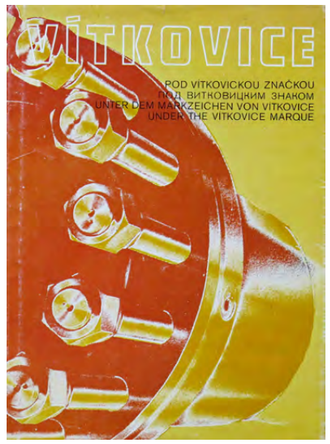

VÍTKOVICE: POD VÍTKOVICKOU ZNAČKOU

označení: **P101**
rok: NEUVEDEN, ASI 1984 (podle posledního uvedeného data – 1983)
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO

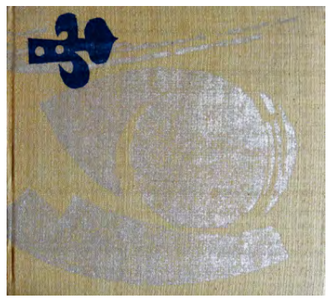

VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY KLEMENTA GOTTWALDA

označení: **P102**
rok: NEUVEDEN, ASI SEDMDESÁTÁ AŽ OSMDESÁTÁ LÉTA
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: FRANTIŠEK KRASL
vydavatelství: NEUVEDENO

VÍTKOVICE

označení: **P103**
rok: NEUVEDEN, ASI SEDMDESÁTÁ AŽ OSMDESÁTÁ LÉTA
barevnost: BAREVNÉ, MÍSTY I ČERNOBÍLÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: FRANTIŠEK KRASL, ARCHIV VŽKG, REFO PRAHA
vydavatelství: VŽKG OSTRAVA

741: *Ostravsko-karvinský revír Ostrava* | 70.–80. léta 20. století | P105

742: *Ostravsko-karvinský revír Ostrava* | 70.–80. léta 20. století | P105

743: *Ostravsko-karvinský revír Ostrava* | 70.–80. léta 20. století | P105

HUTNÍ MONTÁŽE OSTRAVA

označení: **P104**
rok: NEUVEDEN, ASI DRUHÁ POLOVINA SEDMDESÁTÝCH LET
(podle dat v publikaci)
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO

OSTRAVSKO-KARVINSKÝ REVÍR OSTRAVA

označení: **P105**
rok: NEUVEDEN, ASI 70. AŽ 80. LÉTA 20. STOLETÍ
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: PROPAGAČNÍ TVORBA, PRAHA (PRO OKD)

VOLAJÍ VÁS OSTRAVSKOKARVINSKÉ KOKSOVNY

označení: **P106**
rok: NEUVEDEN, ASI 70. AŽ 80. LÉTA 20. STOLETÍ
barevnost: BAREVNÉ I ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: OSTRAVSKOKARVINSKÉ KOKSOVNY

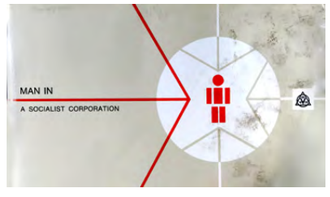

MAN IN A SOCIALIST CORPORATION

označení: **P107**
rok: NEUVEDEN, ASI 70. AŽ 80. LÉTA 20. STOLETÍ
barevnost: BAREVNÉ, MÍSTY I ČERNOBÍLÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY
poznámka: PSÁNO ANGLICKY

744: *Vítkovice* | 70.–80. léta | P108

745: *Vítkovice* | 70.–80. léta | P108

746: *Vítkovice* | 70.–80. léta | P108

747: *Vítkovice* | 70.–80. léta | P108

VÍTKOVICE

označení: **P108**
rok: NEUVEDEN, ASI 70. AŽ 80. LÉTA 20. STOLETÍ
barevnost: BAREVNÉ, MÍSTY I ČERNOBÍLÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY

VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY KLEMENTA GOTTWALDA

označení: **P109**
rok: NEUVEDEN, ASI 70. AŽ 80. LÉTA 20. STOLETÍ
barevnost: ČERNOBÍLÉ I BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY
poznámka: PSÁNO AZBUKOU

TVOJE BUDOUCNOST JE V OKR

označení: **P110**
rok: NEUVEDEN, ASI 70. AŽ 80. LÉTA 20. STOLETÍ
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: PROPAGAČNÍ TVORBA PRAHA (PRO OKD OSTRAVA)

SEVERNÍ MORAVA: KRAJ PŘÍJEMNÉ DOVOLENÉ

označení: **P111**
rok: NEZNÁMÝ, ASI 70. AŽ 80. LÉTA 20. STOLETÍ
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEZNÁMÍ
vydavatelství: NEZNÁMÉ

OSTRAVA

označení: **P112**
rok: 1985
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: MILOŠ POLÁŠEK, PETR SIKULA
vydavatelství: PROFIL

PAMÁTNÍK OSTRAVSKÉ OPERACE

označení: **P113**
rok: 1985
barevnost: ČERNOBÍLÉ I BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA, JOSEF SOLNICKÝ, ARCHIV MUZEA REVOLUČNÍCH BOJŮ A OSVOBOZENÍ V OSTRAVĚ (HISTORICKÉ SNÍMKY)
vydavatelství: PROFIL

40 LET OSVOBOZENÝCH VÍTKOVIC

označení: **P114**
rok: NEUVEDEN, ASI 1985
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: PROPAGACE VÍTKOVIC

OSTRAVA 1945–1985: ČTYŘICET LET SOCIALISTICKÉ VÝSTAVBY A PŘESTAVBY MĚSTA

označení: **P115**
rok: NEUVEDEN, ASI 1985
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: ÚTVAR HLAVNÍHO ARCHITEKTA MĚSTA OSTRAVY

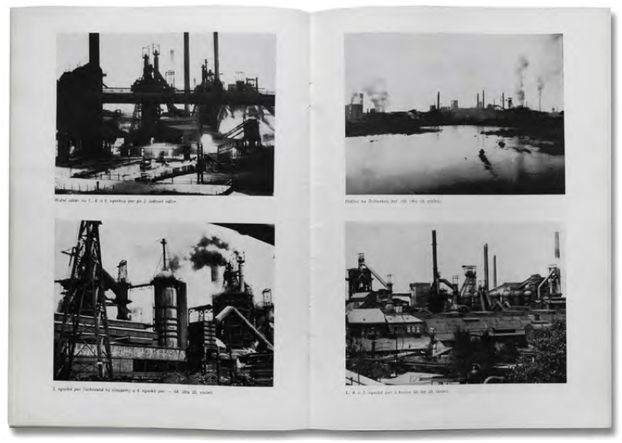

748: *150 let vysokých pecí ve Vítkovicích* | 1986 | P117

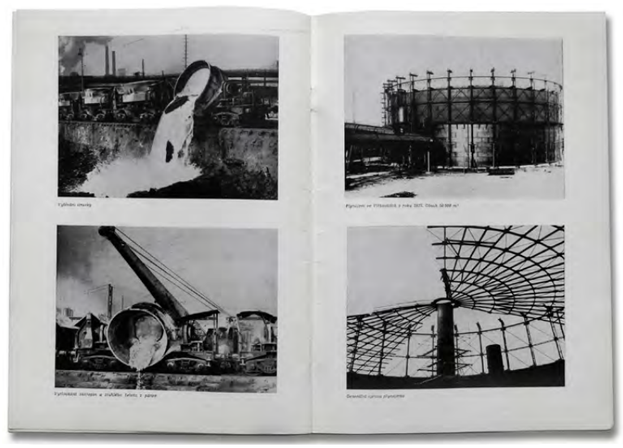

749: *150 let vysokých pecí ve Vítkovicích* | 1986 | P117

OKR – DŮL HLUBINA

označení: **P116**
rok: NEUVEDEN, ASI 1985
barevnost: BAREVNÉ I ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: POLITICKO-HOSPODÁŘSKÉ VEDENÍ PODNIKU DOLU HLUBINA, K. P. OSTRAVA

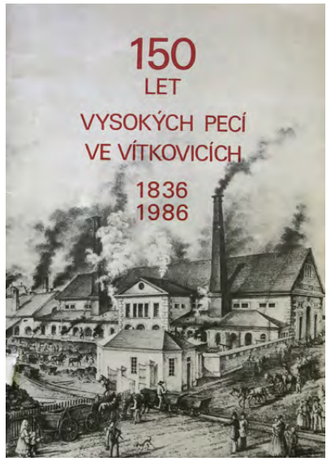

150 LET VYSOKÝCH PECÍ VE VÍTKOVICÍCH 1836–1986

označení: **P117**
rok: 1986
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: PROPAGACE VÍTKOVIC
poznámka: NÁKLAD 500 KS

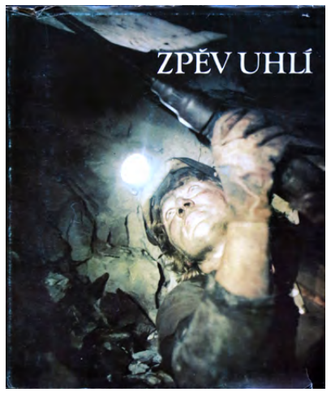

ZPĚV UHLÍ

označení: **P118**
rok: 1986
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: FRANTIŠEK KRASL
vydavatelství: FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO PALIV A ENERGETIKY – ÚSEK TISKU A PROPAGACE VE SPOLUPRÁCI S REDAKCÍ OSTRAVSKO-KARVINSKÝ HORNÍK
poznámka: NÁKLAD 3 000 KS, NEPRODEJNÉ

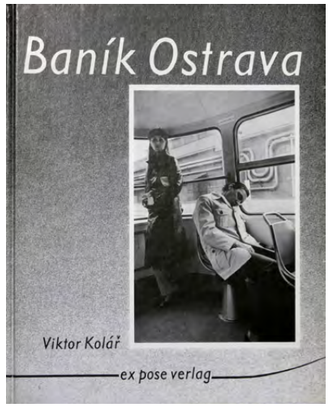

BANÍK OSTRAVA

označení: **P119**
rok: 1986
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: VIKTOR KOLÁŘ
vydavatelství: EX POSE, BERLÍN
poznámka: UMĚLECKÁ PUBLIKACE

ČTYŘICET LET KRAJSKÉ POLITICKÉ ŠKOLY EDUARDA URXE V OSTRAVĚ

označení: **P120**
rok: 1986
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: PETR BERGER, LUDVÍK HLAVÁČ, KVĚTOSLAV KUBALA, ARCHIV KPŠ V OSTRAVĚ
vydavatelství: PROFIL

OSTRAVA: URBANISTICKÁ STRUKTURA MĚSTA

označení: **P121**
rok: 1988
barevnost: ČERNOBÍLÉ, MÍSTY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NÁRODNÍ VÝBOR MĚSTA OSTRAVY A ÚTVAR HLAVNÍHO ARCHITEKTA MĚSTA OSTRAVY

ZEMĚDĚLSTVÍ SEVEROMORAVSKÉHO KRAJE

označení: **P122**
rok: 1989
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA
vydavatelství: PROFIL

1990–2000

100 LET TĚŽKÉ MECHANIKY VÍTKOVIC

označení: **P123**
rok: 1990
barevnost: BAREVNÉ, MÍSTY I ČERNOBÍLÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: ARCHIV OBCHODNĚ TECHNICKÝCH SLUŽEB, S. P. VÍTKOVICE
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICE

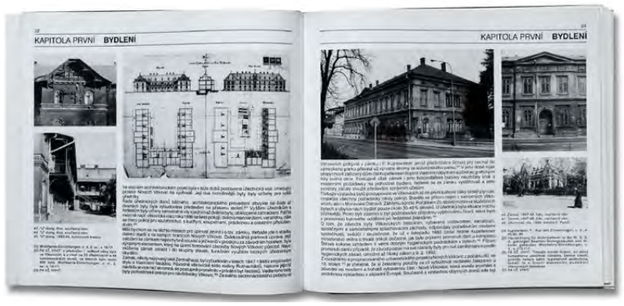

750: *Nové Vítkovice* | 1992 | P125

751: *Ostrava* | asi 1993 | P126

752: *Ostrava* | asi 1993 | P126

100 LET, ZÁVOD 3 ÚDRŽBA, VÍTKOVICE

označení: **P124**
rok: 1990
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: OBCHODNĚ TECHNICKÉ SLUŽBY S. P. VÍTKOVICE
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI VÍTKOVICE

NOVÉ VÍTKOVICE

označení: **P125**
rok: 1992
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: ARCHIV PAMÁTKOVÉHO ÚSTAVU V OSTRAVĚ
vydavatelství: PAMÁTKOVÝ ÚSTAV V OSTRAVĚ

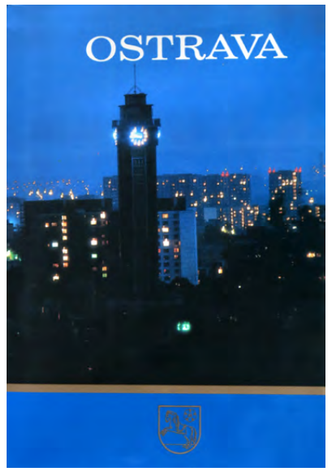

OSTRAVA

označení: **P126**
rok: NEUVEDEN, ASI 1993
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO, ASI MĚSTO OSTRAVA
poznámka: SOUBOR PROPAGAČNÍCH BROŽUREK O MĚSTĚ, DOSTUPNÝ EXEMPLÁŘ JE POUZE V ANGLICKÉM JAZYCE

753: *100 let městské hromadné dopravy v Ostravě* | 1994 | P127

754: *100 let městské hromadné dopravy v Ostravě* | 1994 | P127

100 LET MĚSTSKÉ HROMADNÉ DOPRAVY V OSTRAVĚ

označení: **P127**
rok: 1994
barevnost: BAREVNÉ, MÍSTY I ČERNOBÍLÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: RUDOLF PAVELEK, IVA KUPKOVÁ, JIŘÍ BOHÁČEK, KAREL VOJKOVSKÝ, DUŠAN KUCHAŘ, TOMÁŠ ADÁMEK, JIŘÍ KAZATEL, MOJMÍR LEŠTINSKÝ, MILOŠ POLÁŠEK
vydavatelství: DOPRAVNÍ PODNIK MĚSTA OSTRAVY

HRUŠOV VČERA A DNES

označení: **P128**
rok: 1994
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KNAPEK, ARCHIV MĚSTA OSTRAVY
vydavatelství: PŘÍPRAVNÝ VÝBOR SETKÁNÍ RODÁKŮ A PŘÁTEL HRUŠOVA

OSTRAVA: OBLEŽENÉ MĚSTO

označení: **P129**
rok: 1995
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: VIKTOR KOLÁŘ
vydavatelství: SFINGA

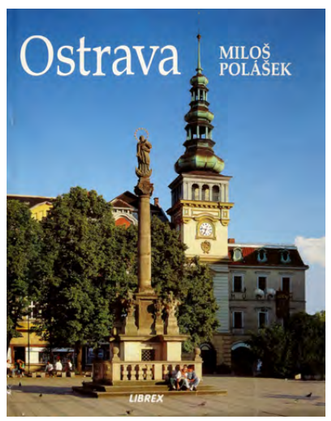

OSTRAVA

označení: **P130**
rok: 1996
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: MILOŠ POLÁŠEK
vydavatelství: LIBREX

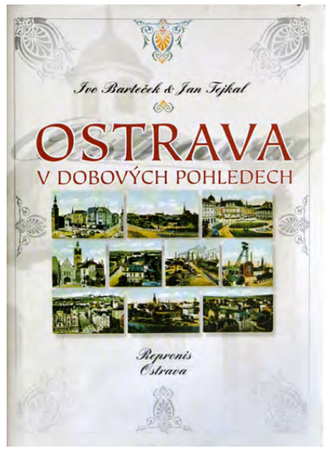

OSTRAVA V DOBOVÝCH POHLEDECH

označení: **P131**
rok: 1997, 1998
barevnost: BAREVNÉ I ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: SOUKROMÁ SBÍRKA, OSTRAVSKÉ MUZEUM, ARCHIV MĚSTA OSTRAVY
vydavatelství: REPRONIS OSTRAVA

OSTRAVA V PROMĚNÁCH ČASU

označení: **P132**
rok: 1997
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: ARCHIV MĚSTA OSTRAVY, SLEZSKÉ ZEMSKÉ MUZEUM, HANA KUNZOVÁ (AUTORKA NEJNOVĚJŠÍCH SNÍMKŮ)
vydavatelství: TILIA

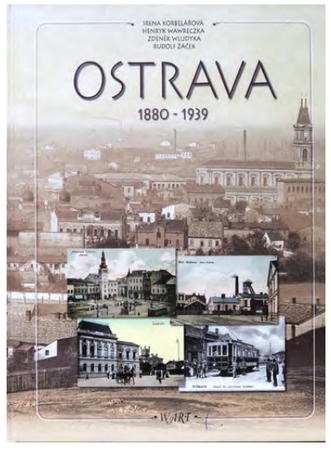

OSTRAVA 1880–1939

označení: **P133**
rok: 2000
barevnost: ČERNOBÍLÉ I BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: SOUKROMÉ SBÍRKY POHLEDNIC
vydavatelství: WART

ZÁVĚR

Fotografické publikace, které jsou předmětem této práce, podávají zajímavý obraz nejen o městě Ostravě a jejím okolí, ale také velmi dobře vystihují společenskou situaci, v níž vznikaly. Až na několik výjimek se jedná o knihy oficiálního charakteru, které z fotografického i textového hlediska nepřipouštějí osobitý přístup autorů a naopak je jejich cílem podat pokud možno co nejobjektivnější pohled na město. Přesto v každé časové etapě, do nichž je rozdělena tato práce, lze najít aspoň jedu knihu, jejíž fotografie se vyznačovaly vysokou uměleckou úrovní. Přerostly tak rámec přísné formálnosti, která byla příznačná pro většinu zbylé knižní produkce. O to více jsou dnes oceňovány.

Knihy s fotografickými ilustracemi, které vycházely do roku 1948, se s tématem Ostravy pojily ve dvou základních pilířích. Jednalo se o publikace koncipované formou průvodce a dále almanachy různých zájmových institucí, budov, poskytovatelů služeb a knihy průmyslových podniků působících ve městě nebo regionu. Až na několik výjimek nepředstavovaly knihy o Ostravě vydané asi do třicátých let žádné zásadní překvapení ve srovnání s produkcí podobně orientovaných titulů vztahujících se k ostatním našim městům. Ve fotografiích se nejčastěji objevovaly proslulé městské motivy, tedy atraktivní budovy a městské části a prosperující podniky. Specifické postavení Ostravska coby průmyslové oblasti dokázali tvůrci knižních průvodců přesvědčivě zužitkovat a lákali návštěvníky právě na osobitost města. Ve fotografických ilustracích byly průmyslové přívlastky vyjádřeny o poznání méně zajímavě. Většina knih vydaných do roku 1947 z druhé tematické oblasti patřila Vítkovickým železárnám. Ty však až na několik pozoruhodných titulů nedokázaly zužitkovat vysoký potenciál svého prostředí do velké míry. Problémem bylo zejména neustálé opakování reprodukovaných snímků ve více knihách tohoto podniku, a to i napříč desítkami let.

Zatímco knihy s fotografickými ilustracemi o Ostravě vydané do roku 1947 obsahovaly poměrně omezené spektrum motivů, v publikacích po roce 1948 je tato složka obrazů velmi rozmanitá a je možné z ní definovat několik elementárních námětů, které vycházely z tendencí tehdejších politických potřeb a které se opakovaly ve většině publikací.

Knihy, které o Ostravě vyšly v letech 1948–1989, byly produkovány v zásadě třemi typy jejich vydavatelů. Jednalo se o celostátní

nakladatelství, která knihy o Ostravě vydávala v rámci určité edice, dále mohl knihu vydat podnik a jeho propagační oddělení, ale nejvíce knihami přispělo krajské nakladatelství Profil v Ostravě. Z ideologického hlediska lze obrazové knihy tohoto nakladatelství rozdělit do dvou skupin. Pokud knihu zařadili do edičního plánu samotní redaktoři, zpravidla nebyla tolik ovlivněna řízením krajského výboru strany a její tvůrci si mohli dovolit osobitější koncepci a fotografie a mohli tak výstižněji podat obraz města. Jesliže ale vydání knihy inicioval sám zřizovatel nakladatelství, trval většinou na ryze oslavném a budovatelském charakteru publikace. Tyto knihy se pak ve větší míře soustředily na splnění politických požadavků prostřednictvím prezentování obecých znaků, principů a námětů a vycházely zpravidla jako jubilejní tituly. Obdobná strategie byla z celé knižní produkce Československa uplatňována asi v největší míře právě na Ostravsku, které je tradičně považováno za levicově orientovanou oblast a které v minulosti představovalo lokalitu s těžkým průmyslem, tedy symbolem prosperity a práce.

Osobitější pojetí fotografií jejich autorů bylo nejvíce potlačováno právě v době socialistické éry v Československu. Role fotografa se omezila na prostý záznam událostí a míst. Oslovováni byli autoři často bez větší tvůrčí zdatnosti i ambice a klíčová byla spíše jejich schopnost angažovat se v politickém systému. Proto také mnoho publikací z období tzv. normalizace obsahuje snímky doslova diletantské, na nichž je mnohem podstatnější fotografovaný motiv, než způsob, jakým byl zachycen. Pokud však přistoupíme na to, že nic nevzniká náhodně, lze právě z povrchních fotografických publikací vyčíst onu strojenost a ideologickou promyšlenost politického systému. O poznání přínosnější knihy o Ostravě se objevovaly od druhé poloviny padesátých let a v letech šedesátých, kdy se autoři snímků ve velké míře soustředili na zachycení atmosféry a využívali mnohdy i výtvarné prvky v obraze. Pro fotograficky kvalitnější publikace je příznačné také to, že byly dílem jediného autora. Jejich obrazový obsah byl díky tomu zpravidla kompaktnější než v případě knihy, složené z obrázků více fotografů.

Časová etapa po roce 1989 znamenala po všech stránkách svobodu i v knižním publikování. Subjektivně orientovaných knih však vznikalo poměrně málo a dále zůstával zachován typ publikací z předešlého časového období. Důvodem bylo jen málo možností, pomocí nichž by bylo možné skloubit neotřelé fotografovo vnímání města s oficiální knihou, která by Ostravu reprezentovala. Nově se doménou fotografických publikací nejen v Ostravě

staly tituly pracující s archivním obrazovým materiálem. Jejich komerční úspěch byl dán především určitou nostalgií a možností komparace staré Ostravy s její aktuální podobou.

Přes mnohdy opakovaný schematismus, povrchnost fotografií a nízkou sdělnost některých fotografických knih o Ostravsku lze konstatovat, že snad každá vydaná kniha na toto téma má svou nezanedbatelnou roli. Pomocí fotografických publikací libovolné časové etapy lze zkoumat historické, společenské i politické momenty a vyvozovat z nich vzájemné souvislosti. Práce *Propagujeme uhlí a ocel! Fotografické publikace o Ostravsku ve 20. století* tak přináší globálnější pohled na průmyslové město prostřednictvím nezanedbatelného média.

SEZNAM ZKRATEK

AFIAP – Association Française des Internes et Assistants de Pathologie

AMO – Archiv města Ostravy

AV – Archiv Vítkovic, a. s.

ČK – Červený květ

ČSAD – Československá automobilová doprava

ČSM – Československé milice

ČSSR – Československá socialistická republika

ČSR – Československá republika

ČTK – Československá tisková kancelář

DKP – dům kultury pracujících

DPMO – Dopravní podnik města Ostravy

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

KČT – Klub českých turistů

KM – Kulturní měsíčník

KMO – Knihovna města Ostravy

KNO – Krajské nakladatelství v Ostravě

KNV – Krajský národní výbor

KSČ – Komunistická strana Československa

KV – Krajský výbor

MCHZ – Moravské chemické závody

MNV – Městský národní výbor

MSVK – Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě

MZK –Moravská zemská knihovna v Brně

NHKG – Nová huť Klementa Gottwalda

NKP – Národní knihovna České republiky

n. p. – národní podnik

OKD – Ostravsko-karvinské doly

OKM – Ostravský kulturní měsíčník

OKR – Ostravsko-karvinský revír

OKZ – Ostravský kulturní zpravodaj

ROH – Revoluční odborové hnutí

Sm – Severomoravský

SNP – Slovenské národní povstání

SSM – Socialistický svaz mládeže

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

sv. – svazek

TJ – Tělovýchovná jednota

ÚHA – Útvar hlavního architekta

ÚV KSČ – Ústřední výbor KSČ

VHHT – Vítkovické horní a hutní těžířstvo

VOKD – Výstavba Ostravsko-karvinských dolů

VŘSR – Velká říjnová socialistická revoluce

VŠB – Vysoká škola báňská

VŽ – Vítkovické železárny

VŽKG – Vítkovické železárny Klementa Gottwalda

Z (akce Z) – Zvelebování

SEZNAM FOTOGRAFICKÝCH PUBLIKACÍ O OSTRAVSKU

100 let Vítkovických železáren: 1828-1928. Ostrava : Vítkovické železárny. [1928] (**P015**)

100 let, závod 3 údržba, Vítkovice. 1990 (**P124**)

120 let Vítkovických železáren, národního podniku. Vítkovice: Vítkovické železárny. [1948] (**P040**)

130 let výročí historie MCHZ Dukla n. p. Ostrava-Hrušov. Ostrava : Moravské chemické závody. 1983 (**P100**)

40 let osvobozených Vítkovic (**P114**)

70 let výroby výlisků v lisovně závodu 3 Vítkovice. Ostrava : Vítkovické železárny Klementa Gottwalda, 1975 (**P073**)

ADAMOVSKÝ, JIŘÍ, et al.: *OKD – Důl Hlubina, k. p.* Ostrava: Vedení dolu Hlubina, k. p. (**P086**)

AMBROS, M. (ed): *Hrušov včera v dnes*. [Ostrava]: [s.n.]. 1994 (**P128**)

BALARKEVIČOVÁ, O. et al.: *Ostravsko-karvinský revír od A do Z*. Ostrava : Generální ředitelství koncernu OKD - odbor kádrové a personální práce. 1979 (**P091**)

BARTEČEK, I., TEJKAL, J.: *Ostrava v dobových pohledech*. 1. vyd. Ostrava: Repronis. 1997. 56 s. ISBN: 80-86122-08-5 (**P131**)

BARTEČEK, I., TEJKAL, J.: *Ostrava v dobových pohledech*. 2. upr. vyd. Ostrava: Repronis. 1998. 56 s. ISBN: 80-86122-08-5 (**P131**)

BARTOŇ, M. et al.: *Ostrava 1945–1985: čtyřicet let socialistické výstavby a přestavby města*. [Ostrava] (**P115**)

BARTOŇ, MILOŠ, et al.: *Ostrava 1945–1975*. Ostrava: Útvar hlavního architekta města Ostravy. 1975 (**P076**)

BARTOŇ, MILOŠ, et al.: *Ostrava, urbanistická struktura města*. Ostrava: Národní výbor města Ostravy. 1988 (**P121**)

BARTOŇ, MILOŠ, et al.: *Ostrava*. 1974 (**P070**)

BARTOŇ, MILOŠ, et al.: *Ostrava: Přestavba a výstavba města*. Ostrava: Útvar hlavního architekta města Ostravy. 1980 (**P095**)

BĚLOHLAV, J.: *Vlastivědný sborník : systematických monografií měst, městeček a památkových míst v zemích Koruny české. Roč. II. Sv. 14 (23), Moravská Ostrava*. Praha : Dr. Jos. Bělohlav. 1911 (**P004**)

BERÁNEK, J., et al.: *Okr – Důl Rudý říjen Ostrava* [Publikaci zpracovala výrobně technická propagace]. Ostrava: vydavatelství ÚV KSČ. 1962. (**P052**)

BERÁNEK, JIŘÍ, et al.: *Zoo Ostrava*. Ostrava: Krajské nakladatelství Ostrava (**P051**)

BERGER, P., BŘEZINA, A.: *Památník ostravské operace*. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1985 (**P113**)

BERNADT, Z.: *Okr: Důl Rudý říjen, Ostrava-Heřmanice*. Ostrava: Personální odbor podniku Důl Rudý říjen, n. p. (**P056**)

BLAŽEJ, D. (ed).: *150 let vysokých pecí ve Vítkovicích 1836–1986*. Ostrava: propagace Vítkovic. 1986 (**P117**)

BUBLÍK, LADISLAV, et al: *Ostravsko ve fotografii*. Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě. 1958 (**P049**)

BUCHVALDEK, J., et al.: *Ostravsko včera a dnes: sborník statí a dokumentů*. 1. vyd. Ostrava : KNV. 1954. 140 [38] s. (**P047**)

Die Witkowitzer Bergbau- und Eisenhüttengewerkschaft umfasst das Eisenwerk Witkowitz, die Eisensteinbergbaue u. die Witkowitzer Steinkohlengruben. [Ostrava]: Vítkovické železárny. [1914] (**P006**)

DOHNAL, MILOŇ, et al.: *Severomoravský kraj*. Ostrava: Profil. 1971 (**P063**)

DRAPALA, R.: *Führer Durch Mährisch Ostrau und Umgebung*. Mähr.-Ostrau-Oderfurt: Selbstverlag. 1941 (**P033**)

DVOŘÁK, J.: *100 let městské hromadné dopravy v Ostravě*. Ostrava: Dopravní podnik Ostrava. 1994. 126 s. (**P127**)

Eisenbahnmaterial Witkowitzer Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft in Witkowitz Mähren, Tschechoslovakei . [Ostrava: Vítkovické železárny]. (**P022**)

FADRUS, K., PODROUŽEK, A.: *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí*. Moravská Ostrava: Sokol Tůma. [1902]. (**P001**)

FEDERER, O.: *Lidská práce v železárnách*. Moravská Ostrava: Železárny Vítkovice. 1938 (**P030**)

FILGAS, J., MIKULA, R.: *Slezský pozdrav*. V Moravské Ostravě: Nákladem Referátu informací expository ZNV. [1945] (**P035**)

FOJTÍK, MILOŠ, et al.: *Uhlí a lidé*. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1974 (**P071**)

GRIBOVSKÝ, ANTONÍN, et al.: *Ostravsko ve fotografii*. 1. vyd. Martin: Osveta. 1971 (**P065**)

GRIBOVSKÝ, ANTONÍN, et al.: *Ostravsko ve fotografii*. 2. vyd. Martin: Osveta, Ostrava: Profil. 1972 (**P065**)

GRIMM, J. ed: *Ostravsko-karvinské koksovny* [účelová publikace pro potřeby podniku]. Ostrava: VTP podniku (**P075**)

HIPMAN, V.: *Práce je živá*. 1. vyd. Praha: Česká grafická Unie. 1945 (**P036**)

HÜBSCH, M. et al.: *Pozemní stavby Ostrava, národní podnik, nositel Řádu práce*. Ostrava: Úsek personálního náměstka podn. Ředitele n. p. Pozemní stavby Ostrava. (**P062**)

HUDEČEK, J.: *Moravské chemické závody n. p. Ostrava 2*. [soubor 25 fotografií s úvodním textem]. Ostrava: útvar technicko-ekonomických informací a obchodně-technických služeb MCHZ (**P066**)

HŮLEK, K.: *Mor. Ostrava*. [foto a nákl. K. Hůlek ; úprava M.O. Štěpánek] [1925] (**P014**)

Hutní montáže Ostrava. Ostrava (**P104**)

CHMELAŘ, I.: *100 let těžké mechaniky Vítkovic*. 1990 (**P123**)

Kamenouhelné doly ostravsko-karvinského revíru. Moravská Ostrava : Ředitelská konference Ostravsko-karvinského kamenouhelného revíru. 1928–1932. (**P016**)

KARLÍČEK, MIROSLAV et al.: *Ostravský kraj*. Praha: Osvěta vydavatelství ministerstva informací a osvěty. 1951 (**P043**)

KOLÁŘ, V.: *Baník Ostrava*. Berlin: Ex pose. 1986. 105 s. (**P119**)

KORBELÁŘOVÁ, I. et al.: *Ostrava 1880–1939*. 1. vyd. Třinec: Wart. 2000. 179 s. ISBN: 80-238-5949-8 (**P133**)

KORBELÁŘOVÁ, I., MATĚJ, M., LEVÁ, P.: *Nové Vítkovice*. 1. vyd. Ostrava: Státní památkový ústav v Ostravě. 1992 (**P125**)

KORBELÁŘOVÁ, I., ŽÁČEK, R.: *Ostrava v proměnách času*. 1. vyd. Ostrava: Tilia. 1997. [57] s. ISBN: 80-86101-05-3 (**P132**)

KOTMEL, LADISLAV, et al.: *Vítkovice*. Ostrava: Propagace podniku Vítkovice. 1979 (**P090**)

KOZEL, J.: *Mor. Ostrava*. Brno: Zemský cizinecký svaz pro Moravu a Slezsko. 1925 (**P011**)

KRASL, FRANTIŠEK, KUBÍČEK, IVAN: *Ostrava barevná*. 1. vyd. Ostrava: Krajské nakladatelství. 1962. 95 s. (**P053**)

KRASL FRANTIŠEK, KUBÍČEK, IVAN: *Ostrava barevná*. 2. vyd. Ostrava: Krajské nakladatelství. 1963. 95 s. (**P053**)

KRASL, F., MALÝ, Z.: *Zpěv uhlí*. [Praha] : Federální ministerstvo paliv a energetiky - úsek tisku a propagace ve spolupráci s redakcí Ostravsko-karvinský horník. 1986. [82] s. (**P118**)

KRASL, FRANTIŠEK, et al.: *Dopravní podnik města Ostravy*. Ostrava: Dopravní podnik města Ostravy. 1969 (**P060**)

KRASL, FRANTIŠEK, et al.: *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda*. (**P102**)

KRASL, FRANTIŠEK: *Ostravsko*. 1. vyd. Praha: Pressfoto. 1975 (**P077**)

KROB, MIROSLAV, et al.: *Severomoravským krajem*. 1. vyd. Praha: ČTK-Pressfoto. 1982 (**P098**)

KUBALA, KVĚTOSLAV, et al.: *Ostrava*. 1. vyd. Ostrava: Městský národní výbor – školská a kulturní komise – v Ostravě. (**P059**)

KUBÍČEK, I., ADAMUS, R.: *Dvacet let práce a úspěchů budovatelů socialistických sídlišť a měst : národní podnik Bytostav, nositel Řádu práce*. Ostrava : Bytostav. 1971 (**P064**)

KUCHAŘ, L. (ed).: *Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava*. Ostrava: VŠB Ostrava a Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1980 (**P092**)

KUCHAŘ, LUMÍR, et al.: *Vysoká škola báňská Ostrava*. 1. vyd. Ostrava: VŠB, Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1973 (**P067**)

Mährisch Ostrau : die Stadt der Kohle und des Eisens. Mähr.-Ostrau : Der Regierungskommissar der Stadt. 1942 (**P034**)

MAMULA, MIROSLAV, et al.: *Cesta družby*. 1. vyd. Ostrava: Profil, Volgograd: Nižněvolžské nakladatelství. 1983 (**P099**)

MAMULA, MIROSLAV, et al.: *Severomoravský kraj: Za práci, za svobodu, za socialismus*. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1980 (**P094**)

Man in a Socialist Corporation . [Ostrava: Vítkovické železárny] (**P107**)

MARYNČÁK, R., KUBALA, K.: *Jdeme do zoo*. Ostrava : Krajské nakladatelství. 1959 (**P050**)

MIKENDA, O. et al.: *120 let závodu 6 - mostárny Vítkovic Železáren a strojíren Klementa Gottwalda Ostrava*. Ostrava : Vítkovické železárny Klementa Gottwalda. 1978 (**P088**)

MILEK, JIŘÍ, et al.: *Zemědělství Severomoravského kraje*. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1989. ISBN: 80-7034-010-X (**P122**)

Mor. Ostrava a Ostravsko-karvinský kamenouhelný revír = Mähr. Ostrau und das Ostrau-Karwineer Steinkohlenrevier. Berlin: Dari. 1930. 171 s. (**P017**)

NEULS, et al.: *Výstavba Ostravska*. 1. vyd. Ministerstvo informací a osvěty, odělení 5LP nákladem vydavatelství knih Orbis. 1950 (**P042**)

NOUŠOVÁ, JITKA, et al.: *Ostrava: Sedm staletí města*. Ostrava: Národní výbor města Ostravy. 1975 (**P080**)

Nová huť Klementa Gottwalda. [1976] (**P081**)

NOVOSAD, ZDENĚK, et al.: *Na stavbách Ostravska*. 1. vyd. Praha: Práce. 1953 (**P046**)

Okr – Důl Hlubina (**P116**)

Ostrava (**P126**)

Ostrava. Ostrava: Národní výbor města Ostravy, odbor pro obchod a cestovní ruch. 1977 (**P082**)

Ostrava. Praha: redakce Názorná agitace Vydavatelství časopisů MNO. 1965 (**P057**)

Ostrava: Československo (**P026**)

Ostrava: Urbanismus, architektura a životní prostředí města. Ostrava: Národní výbor města Ostravy. 1978 (**P085**)

Ostravsko republice. [vydáno k příležitosti IX. sjezdu KSČ ve dnech 25.–29. V. 1949]. Ostrava: Krajský výbor KSČ v Ostravě. 1949 (**P041**)

Ostravsko. Ostrava: ČEDOK. 1953 (**P045**)

Ostravsko-karvinský revír Ostrava. Praha: Propagační tvorba Praha (pro OKD) (**P105**)

Osvobozené Ostravsko buduje. Ostrava: Krajský výbor komunistické strany Československa v Ostravě, oddělení agitace a propagandy. [1955] (**P048**)

Palace Hotel Nacional Mor. Ostrava = Palace Hotel Nacional Mähr.-Ostrau. [Moravská Ostrava]. [193-?] (**P024**)

POLÁŠEK, M., et al.: *Důl Jan Šverma Ostrava, 1890–1975*. [propagační materiál pro potřeby závodu] (**P074**)

POLÁŠEK, M., STONIŠ, M.: *Ostrava (portrét města)*. 1. vyd. Ostrava: Librex. 1996. ISBN: 80-85987-61-9 (**P130**)

POLÁŠEK, MILOŠ, SIKULA, PETR: *Ostrava*. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1985 (**P112**)

Poznej svůj obvod : obvod Ostrava 2. Ostrava : Obvodní národní výbor Ostrava 2. 1978 (**P087**)

RADVANSKÝ, FERDINAND, et al.: *Třicet jar svobody*. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1975 (**P079**)

RADVANSKÝ, FERDINAND, et al.: *Zoo Ostrava*. Ostrava: Zoo Ostrava. 1973 (**P068**)

REICHAMNN, VILÉM, et al.: *Severní Morava*. Praha: Orbis. 1980. (**P093**)

ROŽŇÁK, J. (ed): *Obrázkový průvodce Velkou Moravskou Ostravou, Slezskou Ostravou a Svinovem s mapkou Ostravska*. [Ostrava? : s.n.]. 1930 (**P018**)

RÝPAR, VLADIMÍR, et al.: *Veliké dílo: Fotografická reportáž o první stavbě socialismu – Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích*. 1. vyd. Praha: Orbis. 1952 (**P044**)

ŘEŽÁBEK, JOSEF, et al.: *Ostravsko-karvinské doly*. Praha: Svoboda. 1966 (**P058**)

Severní Morava: kraj příjemné dovolené (**P111**)

SCHWARZ, A.: *Illustrierter Führer Durch das Industriegebiet von Mähr.-Ostrau und Umgebung*. Leipzig : Woerl's Reisebücher-Verlag. [1906] (**P002**)

SMETANA, JAROSLAV, et al.: *30 vítězných let severomoravského kraje*. 1. vyd. Ostrava: Nová svoboda. 1975 (**P078**)

Staň se horníkem Dolu Stalin v Ostravě-Heřmanicích. Ostrava: Správa dolu Stalin v Ostravě-Heřmanicích. (**P055**)

STOČES, B. (ed): *Dvacet pět let Báňské a hutní společnosti*. Praha: Báňská a hutní. 1931 (**P023**)

STRNADEL, J.: *30 let k. p. výstavba Ostravskokarvinských dolů* [1951–1981]. Ostrava: VOKD v Ostravě. 1981 (**P097**)
STRNADEL, JOSEF, et al.: *Ostrava*. 1. vyd. Martin: Osveta, Ostrava: Profil. 1978. (**P089**)

STRNADEL, JOSEF, et al.: *Ostrava*. 2. vyd. Martin: Osveta, Ostrava: Profil. 1980. (**P089**)

ŠRENK, V., HABROVANSKÝ, J.: *Moravská Ostrava*. Praha: Národohospodářská propagace Československa. 1937. 190 s. (**P028**)

ŠTĚPÁNEK, M.: *Moravská Ostrava : stručný průvodce = Kleiner Führer durch M.-Ostrau = Petit guide de Moravská Ostrava = Short guide through Mor. Ostrava*. Moravská Ostrava : Tiskem a nákladem Lidotisku. 1939 (**P031**)

ŠTĚPÁNEK, O. M..(ed): *Lidový dům v Mor. Ostravě : stručný nástin jeho vývoje a vzniku*. Moravská Ostrava : Lidový dům v Moravské Ostravě. 1924 (**P010**)

ŠULA, S.: *Svět těžních věží a železáren*. [Praha]: Výbor pro nové hmoty. [1940] (**P032**)

Technická práce na Ostravsku. [Díl] 1, Vydáno k 6. sjezdu čsl. inženýrů 1926. Ostrava: Spolek československých inženýrů. [1926] (**P012**)

Technická práce na Ostravsku. [Díl] 2, 1926-1936 : vydáno k 16. sjezdu čs. inženýrů 1936. Ostrava : Spolek československých inženýrů. 1936. 851 s. (**P027**)

Technická práce na Ostravsku. [Díl] 3, 1936-1946 : vydáno k 20. sjezdu čsl. inženýrů. Ostrava : Spolek československých inženýrů. 1947. 424 s. (**P039**)

TOMIS, LUBOMÍR, et al.: *Ostravsko-karvinký revír*. Ostrava: Ostravsko-karvinské doly. (**P084**)

Tvoje budoucnost je v Okr (**P110**)

Ústřední jatky. [Moravská Ostrava: s.n., mezi 1915 a 1935] (**P009**)

VÁCLAVÍK, VÁCLAV, et al.: *Čtyřicet let krajské politické školy Eduarda Urxe v Ostravě*. Ostrava: Profil. 1986 (**P120**)

VALEČKO, J. et al.: *Hornické učiliště Dolu Zárubek* [náborová brožura pro hornictví]. Ostrava: Odborné učiliště Dolu Zárubek. 1963 (**P054**)

Vítkovice (**P108**)

Vítkovice. [Ostrava: Vítkovické železárny]. (**P019**)

Vítkovice. [Ostrava: Vítkovické železárny]. (**P020**)

Vítkovice. Ostrava: VŽKG. (**P103**)
Vítkovice: *Pod vítkovickou značkou*. (**P101**)

Vítkovické horní a hutní těžířstvo. Moravská Ostrava; Vítkovice : Vítkovice. (**P025**)

Vítkovické horní a hutní těžířstvo. Vítkovice : [s.n.]. 1926 (**P013**)

Vítkovické stavby včera, dnes a zítra. Ostrava: propagace Vítkovických staveb, [1976]. (**P072**)

Vítkovické železárny Klementa Gottwalda (**P109**)

Vítkovické železárny na výstavbě republiky: [*k zájezdu presidenta republiky na Ostravsko / podle návrhu a péčí Soběslava Pěničky za spolupráce redaktora Milana Rusinského a výtvarníků Jana Obšila a Jaroslava Vacka*]. Vítkovice : Vítkovické železárny, národní podnik. 1946 (**P037**)

Vítkovické železárny. [Ostrava: Vítkovické železárny]. [1920] (**P008**)

Volají vás Ostravskokarvinské koksovny (**P106**)

Vysoké pece, koksovna, aglomerace, vanadovna, údržba. Ostrava: výrobně technická propagace vysokopecního závodu (č. 1) VŽKG (**P061**)

Witkowitz Ironworks. [Ostrava: Vítkovické železárny] (**P029**)

Witkowitz: Schiffsbaumaterial. [Ostrava: Vítkovické železárny]. (**P021**)

Witkowitzer Bergbau- und Eisenhütten Gewerkschaft Witkowitz, Mähren umfasst Koaksöfen mit Gewinnung von Nebenprodukten, Hochöfen, Eisengiessereien, Walzhütten, Röhrenwalzwerk, Gusstahlfabrik, Hammer- und Presswerke, Maschinenfabrik, Fabrik für Eisenbahnbedarfs-Artikel, Brückenbau und Kesselfabrik, Kupferhütte, Ziegeleien für Bau und Feuerfeste Steine in Witkowitz, Mähren. Witkowitzer Bergbau- und Eisenhütten--Gewerkschaft. 1906 (**P003**)

Witkowitzer Röhrenwalzwerk: Preisliste und Dimensionstabellen. [Witkowitzer Bergbau- und Eisenhütten-Gewerkschaft]. 1914 (**P005**)

Wohlfahrtseinrichtungen des Eisenwerkes Witkowitz : Ergänzungsband. [Witkowitz]: Im eigenen Verlage. 1915 (**P007**)

ZAHRADNÍK, J., et al.: *Ostrava: město uhlí a železa*. Brno : Za součinnosti Ústředního národního výboru statutárního města Ostravy vydala Národohospodářská propagace Československa v Praze. 1947. 272 s. (**P038**)

ZMIJA, K.: *Doprava v Ostravě*. Ostrava : Útvar dopravního inženýrství města Ostravy. [1977]. 83 s. (**P083**)

ŽENATÝ, P., BILÍK, M.: *Přehrady na Ostravsku*. [Československo]: Ministerstvo lesního a vodního hospodářství České socialistické republiky. 1973. 72 s. (**P069**)

ŽILA, J., KOLÁŘ, V.: *Ostrava: Obležené město*. 1. vyd. Ostrava: Sfinga. 1995. 131 s. ISBN: 80-7188-016-7 (**P129**)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

BALABÁN, J. et al: *Černá hvězda/Schwarzer Stern: Důlní revíry mezi městy: Genius loci uhlí a oceli/Reviere zwischen den Städten: Genius Loci von Kohle und Stahl*. Verlag für moderne Kunst Nürnberg. 2010. 224 s. ISBN: 978-3-86984-126-7

BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidových novin. 2013. 688 s. ISBN: 978-80-7422-240-5

BEZUCHA, J.: *Viktor Kolář: Přehled a analýza fotografické dokumentární tvorby Viktora Koláře od roku 1964 do současnosti* in BIRGUS, V. (ed) et al.: *Listy o fotografii*. ITF FPF SU v Opavě. 2001.

BĚLOVSKÝ, V.: *Nakladatelství Profil* in *Ostrava: Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města č. 13*. Ostrava: Profil. 1985

BIRGUS, V., SCHEUFLER, P.: *Fotografie v českých zemích 1839–1999*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 1999. 215 s. ISBN: 80-7169-902-0

BOUŠKA, L. at al: *Národní fronta Československé socialistické republiky*. Praha: Mladá fronta. 1987. 296 s.

BREN, P.: *Zelinář a jeho televize: Kultura komunismu po pražském jaru 1968*. 1. vyd. Praha: Academia. 2013. 460 s. ISBN: 978-80-200-2322-3

DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1. vyd. Praha: Osvěta. 1952. 140 s.

FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 1. vyd. Praha: Academia. 2011. 1 300 s. ISBN: 978-80-200-2019-2

FRANC, M., KNAPÍK, J.: *Volný čas v českých zemích 1957–1967*. 1. vyd. Praha: Academia. 2013. 573 s. ISBN: 978-80-200-2229-5

HALADA, J.: *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-165-3.

JÍRŮ, V.: *O základních otázkách tvůrčí práce ve fotografii*. 1. vyd. Praha: Orbis. 1954. 260 s.

JUŘICA, M.: *Počátky „normalizace" na příkladu Městského výboru KSČ v Ostravě (září 1968–duben 1971)* in *Ostrava 24: Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia. 2009. ISBN: 978-80-86904-33-7

KALINOVÁ, L.: *Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993*. 1. vyd. Praha: Academia. 2012. 400 s. ISBN: 978-80-200-2043-7

MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 1. vyd. Praha: Academia. 2008. 352 s. ISBN: 978-80-200-1669-0

MRÁZKOVÁ, D., REMEŠ, V.: *Cesty československé fotografie*. Praha: Mladá fronta. 1989. 360 s. ISBN: 80-204-0015-X

NEULS, J.: *Bitva o uhlí*: Reportáž. Brno: Rovnost. 1949

PAVLIŇÁK, P. et al: *Mizející Ostrava: Květoslav Kubala*. 1. vyd. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall Ostrava. 2012. 280 s. ISBN: 978-80-86171-41-8.

POSPĚCH, T.: *Miloš Polášek: Portfolio*. Ostrava: En Face. 1999. ISBN: 80-902564-2-2

PŘIBÁŇ, M., et al.: *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2407-7.

REMEŠ, V.: *Jan Byrtus*. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1982

RICHTRMOC, V.: *Petr Sikula*. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1988.

SCHEUFLER, P.: *Galerie c. k. fotografů*. Praha: Grada. 2001. ISBN: 80-247-9044-0

ŠIMEČEK, Z., TRÁVNÍČEK, J.: *Knihy kupovati: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2404-6.

dále byly informace čerpány z publikací uvedených v kapitole

Seznam fotografických publikací o Ostravsku

Rozhovory

BĚLOVSKÝ, VÍTĚZSLAV, bývalý redaktor nakladatelství Profil v Ostravě, nakladatelství Sfinga a Tilia, emailová korespondence ze dne 7. 11. 2015

GABČAN, FEDOR, fotograf, rozhovor ze dne 4. 12. 2015

KOLÁŘ, VIKTOR, fotograf, rozhovor ze dne 13. 1. 2016

MACHAČ, JAN, bývalý redaktor nakladatelství Profil v Ostravě, nakladatelství Sfinga, rozhovor ze dne 9. 10. 2015

PETR, LUBOMÍR, bývalý redaktor nakladatelství Profil v Ostravě, nakladatelství Sfinga, rozhovor ze dne 9. 10. 2015

POLÁŠEK, MILOŠ, fotograf, rozhovor ze dne 4. 5. 2015

SIKULA, PETR, fotograf, rozhovor ze dne 12. 7. 2015

ŠTEFANIDES, JIŘÍ, bývalý redaktor nakladatelství Profil v Ostravě, rozhovor ze dne 10. 11. 2015

VANĚK, PETR, bývalý mluvčí primátora města Ostravy Evžena Tošenovského, rozhovor ze dne 3. 1. 2016

JMENNÝ REJSTŘÍK

A

Adamus, Břetislav 413, 427
Augustin, F. 411, 460

B

Báchorek, Jaromír 431
Balabán, Jan 117, 332, 465
Bałon, Franciszek 419
Baran, Ludvík 308
Becher, Petr 327, 348, 349, 350
Bechný, Antonín 109
Bělohlav, Josef 24, 47, 49, 71, 373, 458
Bělovská, Dorothea 328
Bělovský, Vítězslav 141, 146, 328, 339
Benátský, Miroslav 413
Beneš, Edvard 109
Beránek, Václav 142, 223, 247, 256, 265, 303
Berger, Petr 429, 443
Bezruč, Petr 109, 112, 142, 170, 222, 274, 275
Bican, Emil 401
Bičišť, Bedřich 403
Biel, Josef 403
Bílek, Miroslav 301, 302
Birgus, Vladimír 90, 303
Bočkarev, Vladimír 431
Böhm, Svatoslav 142
Borovička, Milan 144, 301
Boubela, Rudolf 67, 301
Braque, Georges 361
Brož, Robert 265
Brumek, Ladislav 298, 308
Bryndáč, Václav 403, 407
Bublík, Ladislav 459
Byrtus, Jan 133, 144, 234, 235, 264, 301, 302, 303, 304, 364

C

Cvrk, Karel 67
Čarvášová, Petronela 308
Čečetka, František 141, 145
Čech, Jaroslav 403
Číhalová, Hana 431
Chalupník, Josef 81
Chleboun, Jan 99

D

Doležal, František 150, 151, 152, 156, 161, 164, 168, 172, 173, 178, 189, 190, 194, 195, 196, 198, 207, 465
Doležal, Ivan 136
Doležal, Jiří 136
Doležal, Rudolf 303
Domes, Karel 144
Domínek, Jan 67
Douch 67
Doucha, František 67
Duchamp, Marcel 361
Dusík, Bohumil 139
Dvorský, Eduard 415, 427
Dvořák, František 129, 409

E

Ehm, Josef 140
Einhorn, Erich 133, 140
Einhornová, Milada 133

F

Fadrus, Karel 27, 29, 43, 63
Fafek, Emil 125, 401
Federe 91
Federer, Oskar 90, 91, 391
Feyfar, Zdenko 140
Fiala, Josef J. 429, 431
Filip, Ota 255
Funke, Jaromír 361

G

Gabčan, Fedor 223, 234, 235, 301, 302
Gavenda, Jan 141
Gavrilov, Igor 431
Gebauer, Kurt 289, 350
Gejguš, Pavel 142
Goblujev, Stanislav 431
Gottwald, Klement 117, 124, 155, 160, 162, 163, 166, 169, 173, 205, 211, 213, 234, 235, 288, 316, 326, 361
Gribovký, Antonín 144, 229, 234, 238, 411, 413, 419, 427
Grůza, Antonín 142

H

Hájek, Karel 125
Hák, Miroslav 361
Hanka, J. 401
Hanke, Jiří 126
Hanuš, Josef 132
Havel, Jiří 140
Hebling, Ernst 19
Heckel, Vilém 132, 137, 140
Herschl, František 403
Hine, Lewis 94
Hipman, Vladimír 24, 90, 91, 100, 107, 391
Hirdman, Arane 159
Hlaváč, Ludvík 443
Hoppé, Emile, Otto 94
Hrdina, Jiří 45, 58, 76, 91
Hrubý, Karel Otto 132
Hudeček, J. 413
Hůlek, Karel 45, 60, 62, 66, 73, 76, 80, 84, 87, 99, 377, 379, 395

J

Janáček, Zbyněk 141
Janda, Rudolf 132, 235, 301, 403, 415
Jan, Jan 427
Jankovský, Adolf 427
Jeřábek, Josef 409
Jičínský, Luděk 341
Jirkovský, Rudolf 240
Jírů, Václav 150, 152, 198

K

Kandert, Jiří 401
Kania, Karel 203, 220, 397, 403, 411
Karásek, Oldřich 139
Katichin, Vladimír 431
Kittl, Julius 19, 21, 76, 375
Knopp, Josef 45
Kolář, Viktor 301, 303, 306, 307, 308, 316, 317, 318, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 338, 340
Kolátek, Libomír 415
Konečný, František 308
Konovalov, Vladimír 431
Kotljakov, Eduard 431
Kozel, Jaroslav 63, 64, 66, 67, 68, 73
Kožíšek, Alois Václav 67, 68
Krasl, František 138, 222, 223, 224, 250, 285, 295, 296, 363, 364, 403, 405, 409, 415, 419, 427, 433
Krč, Oldřich 415, 427
Kretz, František 67
Krob, Miroslav 139, 140
Kroček, Čeněk 423
Kropp, Vilém 125
Krüger, K. 95
Křížová, Veronika 203
Kubala, Květoslav 226, 229, 256, 258, 264, 271, 273, 365, 366, 367, 405, 409, 413, 415, 419, 421, 423, 425, 427, 431, 439, 443
Kubíček, Ivan 222, 223, 224
Kučera, Zdeněk 141, 142
Kuklík, Karel 139, 140
Kulhánek, Jaroslav 152
Kunzová, Hana 356, 357
Kusák, Dalibor 138, 139, 140
Kysel, Ján 415

L

Lachnit, Petr 339
Lambers, Hansgert 316, 317
Langer, Miroslav 431
Lazišťan, Eugen 238
Lederer, Evald 401
Lenin, Vladimir Iljič 124, 243, 260, 264, 303

Lerch, František 87, 91, 92, 100, 106
Lev, Bena 67, 68

M

Machač, Jan 141, 146, 147, 255, 270, 277, 278, 279, 289, 290, 302, 328, 366
Machala, S. 411
Maleček, František 136
Mamula, Miroslav 119, 255, 270, 291
Marek, Ladislav 409
Martínek, Vojtěch 109
Masaryk, Tomáš Garigue 81, 82, 120
Menec, Zdeněk 275
Michalec, Zdeněk 133
Michl, Karel 125, 274, 275
Misiaček, Jaromír 423, 427
Mohyla, Otakar 140
Motl, Petr 126
Mrázková, Daniela 306, 308, 363

N

Neubert, Ladislav 93, 140
Neumann, Jaromír 140
Novák, Rostislav 401
Novák, Vlastimil 423

O

Obšil, Jan 109
Oleják, Adolf 431
Otisková, Niki 142

P

Palach, Jan 119
Paul, Alexander 139
Paul, Prokop 140
Pavelek, Rudolf 409, 449
Peřina, Rudolf 144, 423
Petr, Lubomír 248, 255, 256, 328, 336
Plicka, Karel 123, 238
Podroužek, Adolf 27, 29, 43, 44, 45, 46, 63
Poche, Emanuel 140
Polášek, Miloš 147, 290, 301, 302, 303, 312, 314, 328, 331, 348, 349, 350, 351, 361, 362, 363, 419, 425, 431
Procházka, Karel 141
Procházková, Marie 312, 313
Prokeš, Jan 20
Prošek, Josef 138, 139, 140
Přeček, Ivo 431
Přeučil, František 136
Příborský, Ladislav 401
Pustka, Arnošt 234, 235, 256, 403, 405, 411

R

Radvanský, Ferdinand 255, 256
Rafaj, Miroslav 141, 145
Ray, Man 361
Reich, Jan 139, 140
Reichmann, Vilém 136, 234
Remeš, Vladimír 304, 305
Richtrmoc, Vladimír 314
Robek, Jiří 401
Robenek, Zdeněk 141
Roerts, Will 58, 60
Rössler, Jaroslav 361
Rozkopfová, Marta 307
Rýpar, Vladimír 401

S

Sedláček, August 23
Semecký, Jaroslav 423, 427
Schwarz, Alois 28, 29
Sikora, František 423
Sikula, Petr 144, 234, 248, 290, 291, 301, 303, 314, 350, 362, 363, 425, 427, 439
Sitenský, Ladislav 131
Skácel, František 270
Skýpala, Otakar 27
Slánský, Rudolf 207
Slovák, Alois 66
Smahel Rudolf 133, 144
Smidžár, Š. 411
Sobková, Eva 142, 255, 256
Sobotka, František 112
Solnický, Josef 144, 234, 403, 411, 415, 439
Stacho, Ľubo 126
Stalin, Josif Vissarionovič 155, 162, 165, 169, 173
Staněk, Václav Jan 242
Stehlík, Miloš 139
Steiner, Hugo 93
Steklý, Karel 152
Stibor, Miroslav 301, 302
Stonáček, Jaroslav 401
Stoniš, Miroslav 348
Straka, O. 124
Straňák, Ivan 141, 427, 431
Sudek, Josef 308
Suchan, Antonín 144
Světlík, Jan 90
Szlauer, Otto 144
Šeiner, Ivan 141, 431
Škopa, Josef 403
Šmíd, Jan 140
Špric, Zdeněk 140
Štefanides, Jiří 142, 146, 264, 265, 270, 288, 289, 290, 301, 302, 303, 307
Štecha, Pavel 126
Štěpánek, Metoděj 22, 96
Štreit, Jindřich 90, 317
Šula, Stanislav 100
Šuleř, Oldřich 141
Švorčík, Věnek 125, 403, 407, 409, 415

T

Tachezy, Jan 140, 401
Tošenovský, Evžen 419, 466
Tuggener, Jak 95
Tvarůžka, Karel 240
Tvrz, Stanislav 423
Tylínek, Erich 405, 415

U

Uher, Eman 131

V

Václavík, Bedřich 401
Vala, Augustin 141
Vaněk, Petr 332, 335, 336, 339, 340
Verne, Jules 87
Vilímek, J. R. 23, 356
Vojkovský, Karel 409, 449
Vopat, František 131
Všetečka, Jaroslav 67, 139
Všetečka, Jiří 139

W

Wirth, Zdeněk 137
Wiškovský, Eugen 361

Z

Zajac, Petr 343
Zaorálek, Lubomír 213, 335, 336, 339, 340
Zápotocký, Antonín 211
Zatloukal, Franz 68
Závada, Vilém 222, 237, 316
Zelinský, Miroslav 333
Zora, Petr 136, 140
Zvardoň, František 423
Žila, Jaroslav 332, 333, 334, 464

PROPAGUJME UHLÍ A OCEL!

FOTOGRAFICKÉ PUBLIKACE O OSTRAVSKU VE 20. STOLETÍ

Ondřej Durczak

Institut tvůrčí fotografie
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Slezská univerzita v Opavě

2016

vedoucí práce Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D.
oponent práce prof. Mgr. Jindřich Štreit, Dr. h. c.

počet stran 470
počet úhozů 475 408
počet ilustrací 754

součástí práce je DVD s přepisem rozhovorů s redaktory a fotografy
foto na obálce SVK v Ostravě – půjčovna knih, rok 1959